C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
TOMUS QUINTUS.

PARISIIS,

Apud FRANCISCUM MUGUET, Regis & Illustrissimi Archiepiscopi Parisiensis Typographum.

M. DC. LXXXV.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXXIII.

I. METALLA nunc, ipſæque opes, & rerum pretia dicentur, tellurem intus exquirente cura multiplici modo: quippe alibi divitiis foditur, quærente vita aurum, argentum, electrum, æs: alibi deliciis gemmas [1] & parietum digitorumque pigmenta: alibi temeritati ferrum, auro etiam gratius inter bella cædeſque. Perſequimur omnes ejus fibras, vivimuſque ſuper excavatam, mirantes dehiſcere aliquando, aut intremiſcere illam, ceu vero non hoc etiam indignatione ſacræ parentis [2] exprimi poſſit. Imus in viſcera ejus, & in ſede Manium opes quærimus, tanquam parum benigna fertilique, [2] quaqua ſecatur. Et inter hæc minimum remediorum gratia ſcrutamur: quoto enim cuique fodiendi cauſa medicina eſt? Quan-

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Et parietum &c.*] Parietum quidem, aurum: Nam ut dicetur libri hujus ſect. 18. *jam & ipſi tanquam vaſa inaurantur.* Digitorum, gemmæ: quo pertinet ſcitum illud libri 2. ſect. 63. pag. 216. *Gemmas etiam, & quoſdam parvulos quærimus lapides, ſcrobibus in profundum actis. Viſcera ejus extrahimus, ut digito geſtetur gemma quam petimus. Quot manus atteruntur, ut unus niteat articulus!*

2. *Exprimi.*] Explicari.

3. *Quaqua ſecatur.*] Foditur. Sic Reg. 2. codex, & Pintiani. Recte, cum ſequatur ſtatim indignatio, quod admodum paucis fodiendi cauſa medicina ſit. Editi hactenus libri, *quaqua calcatur*, male.

quam & hæc summa sui parte tribuit, [4] ut minime parca, facilisque in omnibus quæcumque prosunt. [5] Illa nos premunt, illa nos ad inferos agunt, [6] quæ occultavit atque demersit, [7] illa quæ non nascuntur repente. [8] Mens ad inane evolans reputet quæ deinde futura sit finis sæculis omnibus exhauriendi eam: quousque penetratura avaritia. Quam innocens, quam beata, imo vero & delicata esset vita, si nihil aliunde, quam supra terras, concupisceret, [9] breviterque nisi quod secum est!

II. Eruitur aurum, & chrysocolla juxta, [1] ut pretiosior videatur, non natura. Parum erat unam [2] vitæ invenisse pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies. Quærebat argentum avaritia: boni consuluit interim invenisse minium, rubentisque terræ excogitavit usum. Heu prodigiosa ingenia! quot modis auximus pretia rerum? Accessit ars picturæ ad aurum & argentum, quæ cælando cariora fecimus. Didicit homo naturam provocare. Auxere & artem vitiorum irritamenta. [3] In poculis libidines cælare juvit, ac per obsce-

INTERPRETATIO.

a *Mens.*] Mens in cælum se paulisper efferens secum reputet quis sit finis futurus unquam exhauriendi tellurem: & quousque penetratura sit avaritia.

NOTÆ.

4. *Ut minime parca.*] Ex vestigiis veteris scripturæ, Gronovius conjiciebat legi commodius posse, *ut suggerens large:* eadem sententia.

5. *Illa nos premunt &c.*] Pari elegantia in eodem argumento Seneca versatus, epist. 94. pag. 419. *Aurum quidem, & argentum*, inquit, *& propter ista nunquam pacem agens ferrum, quasi male nobis committerentur, abscondit. Nos in lucem, propter quæ pugnaremus, extulimus .... nec erubescimus summa apud nos habere, quæ fuerant ima terrarum.*

6. *Quæ occultavit.*] Horatii scitum illud huc pertinet:

Aurum irrepertum, & sic melius situm
Cum terra celat, &c.

Ode 3. lib. 3. vers. 49.

7. *Illa quæ non nascuntur repente.*] Quæ tam lente natura gignit, ut illa ægre, non sponte, parere videatur. Vide Notas & Emend. num. I.

8. *Mens ad inane.*] Inane pro cælo, aëre, familiare præsertim poëtis, ac Plinio. *Per inania, magnum inane*, Maro: Lucretius, *profundum inane*, sæpe dixere.

9. *Breviterque nisi.*] Reg. 2. & Colb. 3. *haberetque non nisi*, forte elegantius.

Sect. II. 1. *Ut pretiosior.*] In Reg. 2. *ut pretiosior videatur nomen natura.* Colb. 3. *videatur, non natura.* Sane sincerius: ut sit sententia, pretiosiorem videri chrysocollam vicinitate auri, quam natura sua, cum nihil aliud sit quam auri sanies. Libri hactenus editi, *ut pretiosior videatur nomen ex auro custodiens.* At illa *ex auro custodiens*, nulli M S S. habent.

2. *Vitæ invenisse pestem.*] Aurum. Mox auri saniem chrysocollam vocat, ut est.

3. *In poculis libidines.*] Juvenalis, Satyr. 2. vers. 95.

Vitreo bibit ille Priapo.

Imo & panes pudenda figura conformabant, ut videre est apud Martialem, lib. 9. Epigr. 3. & lib. 13. Epigr. 69.

nitates bibere. Abjecta deinde sunt hæc, & sordere cœpere: & auri argentique nimium fuit. 4 Murrhina & crystallina ex eadem terra effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. Hoc argumentum opum, hæc vera luxuriæ gloria existimata est, habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis, 5 turba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices: ac temulentiæ causa tenere Indiam juvat: 6 & aurum jam accessio est.

III. Utinamque posset e vita in totum abdicari, 1 sacrum fame, ut celeberrimi auctores dixere, proscissum conviciis ab optimis quibusque, & ad perniciem vitæ repertum: quantum feliciore ævo, 2 cum res ipsæ permutabantur inter se, sicut & Trojanis temporibus factitatum 3 Homero credi convenit. Ita enim (ut opinor) commercia victus gratia invecta. Alios coriis boum, alios ferro captivisque rebus mutasse tradit: quanquam 4 & ipse mirator auri, æstimationes rerum ita fecit, 5 ut centum boum arma aurea permutasse Glaucum diceret CAPUT I.

NOTÆ.

Lampridius in Elagabalo, pag. 107. Vasa deinde *centenaria argentea sculpta, & nonnulla schematibus libidinosissimis inquinata.*

4. *Murrhina & crystallina ex eadem terra effodimus.*] Produnt hæc verba perspicue murrhina vasa e pretioso olim facta lapide, cum effodi ex æquo cum crystallinis monet: Sic crystallina simul ac murrhina jungit Martialis, lib. 3. Epigr. 82. Julius Capitol. in M. Antonino, pag. 29. aliique. Myrrhina & onychina, Ælius Lamprid. in Elagabalo, pag. 112. Unde intelligas e fossili materia murrina fuisse, non fictilia ea, quæ *porcellanea* nostra ætas vocat, ut visum Cardano, Scaligeroque: in Cardan. Exercit. 92. pag. 327. non e concharum genere aliquo, ut Bellonio: non ex indurata myrrha, coloribusque picta, ut Mercato, quem laudat auctor Annalium Ecclesiasticorum, ad annum Christi 34. num. 98. non ipsum esse onychem, ut Agricolæ, lib. 6. de nat. fossil. pag. 296. Sed de his opportunius lib. 37. sect. 8.

5. *Turba gemmarum.*] Poculis, quæ sint onusta gemmis. Huc illud Juvenalis spectat, Satyr. 5. vers. 42.

Nam Virro, ut multi, gemmas ad pocula transfert
A digitis.

6. *Et aurum jam.*] Præcipua jam, inquit, irritamenta luxuriæ sunt gemmæ: accessoria tantum aurum argentumque, quæ nunc sordent.

Sect. III. 1. *Sacrum fame.*] Sic Reg. 2. eleganter: non, ut editi, *aurum, sacra fames.* Nam vox ea *aurum* abest & a Chiffl. cod. & ex antecedente sectione subintelligenda est. Alludit ad notum Virgilii carmen,

Auri sacra fames.

2. *Cum res ipsæ.*] Paulus, lib. 18. Dig. tit. de contrahenda emptione: *Origo emendi vendendique a permutationibus cœpit,* &c.

3. *Homero.*] Iliad. η'. vers. 472.

Ἔνθεν γὰρ οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί,
Ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
Ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσι,
Ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι· τίθεντο δὲ δαῖτα θάλειαν.

4. *Et ipse mirator auri.*] Ita Reg. 2. aliique M S S. non *miratus aurum*, ut editi. Plinius, lib. 14. sect. 5. de Seneca; *Non utique miratore inanium.* Et Seneca epist. quadam *mirator auri* dixit.

5. *Vt centum boum.*] Iliad. ζ'. vers. 134.

cum Diomedis armis novem boum. Ex qua consuetudine [6] multa legum antiquarum pecore constat, etiam Romæ.

IV. Pessimum vitæ scelus fecit, [1] qui id primus induit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. [2] Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror, quanquam illi quoque ferreum anulum dedit antiquitas: vinculumque id, non gestamen, intelligi voluit. [3] Midæ quidem anulum, quo circumacto habentem nemo cerneret, quis non etiam fabulosiorem fateatur? Manus & prorsus [4] sinistræ maximam auctoritatem conciliavere auro, non quidem Romanæ, quarum mere ferreum id erat, ut virtutis bellicæ, insigne. De regibus Romanis non facile dixerim. [5] Nullum habet Romuli in Capitolio statua, nec præter Numæ Serviique Tullii alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquiniis maxime miror, [6] quorum e Græcia fuit origo, unde hic anulorum usus venit, quanquam etiam nunc Lacedæmone ferreo utuntur. [7] Sed a Prisco Tarquinio omnium primo filium, cum [8] in prætextæ annis occidisset hostem, [9] bulla aurea donatum constat: unde mos

NOTÆ.

Ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεύς,
Ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε,
Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοια ἐννεαβοίων.

6. *Multa legum.*] Festus, verbo *Ovibus. Ovibus duabus*, inquit, *multabantur apud antiquos in minoribus criminibus: in majoribus autem, bubus: nec extra hunc numerum excedebat multatio: quæ, postquam ære signato uti civitas cœpit, pecoraque multatitia incuria corrumpebantur, unde etiam peculatus crimen usurpari cœptum est: facta est æstimatio pecoralis multæ, & boves centenis assibus, oves denis æstimatæ. Inde suprema multa, id est, maxima, appellatur tria millia æris.* His adde ea quæ diximus lib. 18. sect. 3.

Sect. IV. 1. *Qui id primus.*] Aurum videlicet, facto ex eo anulo. Vide Notas & Emendationes num. II.

2. *Nam de Prometheo.*] Quem Caucaso alligatum fabulæ prodiderunt: Iterum hæc repetita inferius, lib. 37. sect. 1.

3. *Midæ quidem.*] Gygæ ceteri id adscribunt, non Midæ. Tullius, lib. 3. de Offic. num. 38. *Hinc ille Gyges inducitur a Platone .... Is cum palam ejus anuli ad palmam converterat, a nullo videbatur, ipse autem omnia videbat: idem rursus videbatur, cum in lucem anulum inverterat.*

4. *Sinistræ.*] Infelices. Sic omen sinistrum dicimus. Etsi manum quidem lævam intelligit, tamen in verbo ludit: ut & infelicis id auspicii fuisse admoneat.

5. *Nullum habet .... statua.*] Statuas anulo ornari solitas, testatur etiam Cicero, lib. 4. epist. 1. ad Attic. ubi ex statu, imagine, amictu, anulo, colligit ejusdem Scipionis Africani statuam esse, & quæ ad Opis, & quæ ad Pollucis ædem posita esset.

6. *Quorum e Græcia.*] Fuit enim Tarquinius Priscus Demarati Corinthii filius, ejus qui in Etruriam commigravit. Aurel. Victor, lib. de viris illustr. cap. 6. Plinius ipse lib. 35. sect. 5.

7. *Sed a Prisco Tarquinio.*] Hæc totidem verbis Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 6. pag. 108.

8. *In prætextæ annis.*] Ante annum ætatis septimum decimum. Vide quæ de toga pura & prætexta diximus, lib. 8. sect. 74.

9. *Bulla aurea.*] Festus: *Bulla aurea insigne erat puerorum prætextatorum, quæ dependebat eis a pectore:* &c. Asconius Pedianus: *Bulla suspendi in collo infantibus ingenuis solet aurea, libertinis scortea*, &c. Bulla cordis effigiem referebat.

bullæ duravit, ut [10] eorum qui equo meruissent filii, insigne id haberent, [11] ceteri lorum. Et ideo miror Tarquinii ejus statuam sine anulo esse. Quanquam & de nomine ipso ambigi video: [12] Græci a digitis appellavere, apud nos prisci [13] ungulum vocabant: postea & Græci & nostri [14] symbolum. Longo certe tempore [15] ne Senatum quidem Romanum habuisse aureos manifestum est. Siquidem his tantum qui legati ad exteras gentes ituri essent, anuli publice dabantur: credo, quoniam ita exterorum honoratissimi intelligebantur. Neque aliis uti mos fuit, quam qui ex ea causa publice accepissent: vulgoque sic triumphabant. Et cum [16] corona ex auro Etrusca sustineretur a tergo, anulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis, [17] & servi fortasse coronam sustinentis. Sic triumphavit de Jugurtha C. Marius: [18] aureumque non ante tertium Consulatum sumpsisse traditur. Hi quoque, qui ob legationem acceperant aureos, in publico tantum utebantur his: intra domos vero ferreis. Quo argumento etiam nunc sponsæ muneri ferreus anulus mittitur, isque sine gemma. Equidem nec Iliacis temporibus ullos fuisse anulos video: nusquam certe Homerus dicit, [19] cum & codicillos missitatos episto-

NOTÆ.

10. *Eorum qui equo meruissent.*] Merere equo, merere pedibus, est in militia alterutro modo stipendia facere.

11. *Ceteri lorum.*] Sine bulla. Ita Macrobius, loc. cit. Vel, ut Pedianus, cum bulla tantum scortea, hoc est, e pellibus facta. Id apposite Juvenalis expressit, Satyra 5. vers. 164.

Etruscum puero si contigit aurum,
Vel nodus tantum, & signum de paupere loro.

Lorum intellige id ligamentum, cum nodo, ex quo bulla pendebat: quale nunc gestant e serico Equites Melitenses, unde Crux pendet.

12. *Græci a digitis.*] Δακτύλιοι, ἀπὸ τοῦ δακτύλου, a digito.

13. *Ungulum.*] *Ungulus*, inquit Festus, *Oscorum lingua*, *anulus*: idque gemino Pacuvii testimonio comprobat.

14. *Symbolum.*] Credo id nomen anulis præsertim signatoriis attributum, quod judicium signumque imprimerent ejus qui signabat. Plautus in Pseud.

Ea causa miles hic reliquit symbolum,
Expressam in cera ex anulo suam imaginem.

15. *Ne Senatum quidem.*] Post mutatis moribus, Senatorii Equestrisque ordinis hominibus concessum, ut aureos ferrent: ceteris, etiam ingenuis, vetitum. Dio, lib. 48. pag. 385.

16. *Corona ex auro Etrusca.*] Vide quæ diximus lib 21. sect. 4.

17. *Et servi fortasse.*] Et coronam sustinentis, qui non ingenuus, sed fortasse servus erat. Ita servus, quo nihil esse aut dici abjectius potest, & triumphans, quo nihil gloriosius, pari in anulis conditione erant. Nam de servis quidem id constat: Papinius, 3. Silvar. 3. vers. 144.

Mutavitque genus, lævaque ignobile ferrum
Exuit.

18. *Aureumque non ante.*] Mira sane Marii modestia fuit. Nam ante illius ætatem, cum Scipio Carthaginem obsideret, Tribunos Romanos, quos sepeliri Asdrubal voluit, ex aureis anulis discrevit a militum vulgo, qui ferreos tantum gestabant. Auctor Appianus, in Punic. pag. 63.

19. *Cum & codicillos.*] Vide quæ diximus lib. 13. sect. 21.

larum gratia indicet, [20] & conditas arcis vestes, [21] ac vasa aurea argenteaque, & ea colligata nodi, non anuli, nota. [22] Sortiri quoque contra provocationem duces non anulis tradit. [23] Fabricam etiam Deûm fibulas, & alia muliebris cultus, sicut inaures, in primordio factitasse, sine mentione anulorum. Et quisquis primus instituit, cunctanter id fecit, [24] lævisque manibus, [25] latentibusque induit: cum, si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus. [a] [26] Quod si im-

INTERPRETATIO.

a *Quod si*] Quod si objiciat aliquis futuram fuisse impeditiorem ad armorum usum dexteram manum, si anulo oneraretur: seriore adhuc ætate, *hoc est, multo post Trojana tempora*, lævæ quoque insertum anulum esse, argumento est, quod in læva manu majus impedimentum fuerit, qua nempe scutum capitur.

NOTÆ.

20. *Et conditas arcis.*] Odyss. θ. vers. 424.

Δεῦρο γύναι, φέρε χηλὸν ἀριπρεπέ' ἥτις ἀρίστη.
Ἐν δ' αὐτῇ θὲς φᾶρος ἐΰπλυνὲς, ἠδὲ χιτῶνα.

21. *Ac vasa aurea.*] Eodem libro, vers. 443. & 447.

22. *Sortiri quoque.*] Proceres Græciæ jactis in galeam sortibus deligunt quem opponant Hectori ipsos provocanti ad singulare certamen: neque dicuntur eæ sortes anulis fuisse signatæ. Iliad. η. vers. 175. Post usus obtinuit, ut eæ sortes, globulive, anulis signarentur, quo suum quisque dignosceret. Et arca, qua asservabantur eæ, anulo obsignata. Testis Sueton. in Tiberio, cap. 63. *Vicina Urbi oracula etiam disjicere conatus est: sed majestate Prænestinarum sortium territus, destitit: cum obsignatas devectasque Romam non reperisset in arca, nisi relata rursus in templum.*

23. *Fabricam.*] Vulcani officinam. Iliad. σ'. vers. 400. Vulcano Thetidem alloquente:

Τῇσι παρ' εἰνάετες χάλκευον δαίδαλα πολλὰ,
Πόρπας τε, γναμπτάς θ' ἕλικας, κάλυκάς τε καὶ ὅρμους, &c.

24. *Lævisque manibus.*] Silius Ital. lib. 12. de Equitibus Romanis ad Cannas cæsis, quibus detracti fuere anuli;

Testes hi stragis, quos signum illustre superbus
Mos læva gestare viris: tum funditur ante
Ora admirantum præfulgens anulus auro, &c.

25. *Latentibusque.*] Sub toga: quasi cunctanter, ac verecunde, id faceret: nam si ornatus & honoris accessionem ea re quæsisset, nec veritus esset reprehensionem proborum hominum, dextra potius ostentasset.

26. *Quod si impedimentum*] Aliam caussam affert Atteïus Capito, apud Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 13. pag. 625. *Veteres*, inquit, *non ornatus, sed signandi causa anulum secum circumferebant: unde nec plus habere quam unum licebat, nec cuiquam nisi libero: quos solos fides discerneret, quæ signaculo continetur. Ideo jus anulorum famuli non habebant. Imprimebatur autem sculptura materiæ anuli, sive ex ferro, sive ex auro foret: & gestabatur ut quisque vellet, quacumque manu, quolibet digito. Postea usus luxuriantis ætatis signaturas pretiosis gemmis cœpit insculpere .... Hinc factum est ut usus anulorum exemptus dexteræ, quæ multum negotium gerit, in lævam relegaretur, quæ otiosior est: ne crebro motu & officio manus dextræ pretiosi lapides frangerentur.*

pedimentum

pedimentum potuit in eo aliquod intelligi, [27] etiam ſerioris uſus argumentum eſt, majus in læva fuiſſe, qua ſcutum capitur. [28] Eſt quidem apud eundem Homerum virorum crinibus aurum implexum: ideo neſcio an prior uſus a feminis cœperit.

V. Romæ ne fuit quidem aurum niſi admodum exiguum, longo tempore. Certe cum a Gallis capta Urbe pax emeretur, [1] non plus quam mille pondo potuere. [2] Nec ignoro M. Craſſum duo millia pondo auri rapuiſſe ſuo & Pompeïi ſecundo Conſulatu, e Capitolini [3] Jovis ſolio, a Camillo ibi condita, [3] & ideo a pleriſque exiſtimari duo millia pondo collata. [a] Sed quod acceſſit, Gallorum præda fuit, detractumque ab his in parte captæ Urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare ſolitos, [5] Torquatus indicio eſt. [b] Apparet ergo Gallo-

INTERPRETATIO.

[a] *Sed quod.*] Quod autem acceſſit *ad mille pondo quibus empta pax*, Gallis ablatum eſt, *qui id prædati fuerant*, detraxerantque Templis in ea parte Urbis quam ceperant.

[b] *Apparet.*] Perſpicuum eſt & quod Gallis appenſum ultro, & quod templis detractum, non amplius quam duo millia pondo fuiſſe.

NOTÆ.

27. *Etiam ſerioris uſus.*] Vide Notas & Emend. num. II.

28. *Eſt quidem apud eundem Homerum.*] Iliad. ρ. verſ. 52.

Πλοχμοί θ', οἳ χρυσῷ τε ϰ ἀργύρῳ ἐσφήκωντο.

Et crines rutiloque auro, argentoque revincti.

Sect. V. 1. *Non pluſquam mille pondo potuere.*] Subintellige, emere. Nam quod libri vulgati adjiciunt *effici*, ex interpolatorum officina eſt, non ex Plinii ſtilo, aut codicum MSS. fide. Plutarchus, in Camillo, pag. 143. Ὡμολογήθη τοὺς μὲν Ῥωμαίους χιλίας λίτρας καταβαλεῖν χρυσοῦ. *Tranſactum eſt ut Romani mille pondo auri darent.* Florus, lib. 1. cap. 13. pag. 29. *Noviſſime, quum jam obſidio ſua barbaros (Gallos) fatigaſſet, mille pondo auri receſſum ſuum venditantes, idque ipſum per inſolentiam*, &c. Livius, lib. 5. pag. 103. *Inter P Sulpicium Tribunum militum, & Brennum Regulum Gallorum colloquio tranſacta res eſt, & mille pondo auri pretium populi gentibus mox imperaturi factum .... Jam ante in eo religio civitatis apparuerat, quod cum in publico deeſſet aurum, ex quo ſumma pacta mercedis Gallis confieret, a matronis collatum acceperant, ut ſacro auro abſtineretur.*

2. *Nec ignoro.*] Vide Notas & Emend. num. III.

3. *Jovis ſolio.*] Livius, lib. 5. pag. 103. *Sed Diique & homines prohibuere redemptos vivere Romanos: Nam ſorte quadam, priuſquam infanda merces perficeretur, per altercationem nondum omni auro appenſo, Dictator intervenit: auferrique aurum de medio, & Gallos ſummoveri jubet.* Ac paulo poſt: *Aurum quod Gallis ereptum erat, quodque ex aliis templis inter trepidationem in Jovis cellam collatum, cum in qua referri oporteret, confuſa memoria eſſet, ſacrum omne judicatum, & ſub Jovis ſella poni juſſum.*

4. *Et ideo exiſtimari.*] Quoniam quantum erat Gallis appenſum, tantumdem erat ibi conditum, ut ex Livio diximus.

5. *Torquatus.*] Qui torquem aureum Gallo detraxit: unde Manlio Torquati nomen. Livius, lib. 7. pag. 124. Adde Virgilium, de Gallis canentem, lib. 8. Æneïd. verſ. 657.

Galli per dumos aderant, arcemque tenebant:

rum templorumque tantumdem, nec amplius fuisse: [6] quod quidem in augurio intellectum est, cum Capitolinus duplum reddidisset. Illud quoque obiter indicare convenit, quoniam de anulis sermonem repetimus, æditum custodiæ ejus comprehensum, fracta in ore anuli gemma, [7] statim exspirasse, [c] & indicium ita exstinctum. Ergo ut maxime duo tantum millia pondo, cum capta est Roma [8] anno CCCLXIV. fuere, cum jam capitum liberorum censa essent CLII. millia, quingenti LXXIII. In eadem post annos CCCVII. [9] quod ex Capitolinæ ædis incendio ceterisque omnibus delubris [10] C. Marius filius Præneste detulerat, tredecim millia pondo: quæ sub eo titulo in triumpho transtulit Sylla, & argenti VI. millia. Idem ex reliqua omni victoria pridie transtulerat auri pondo XV. millia, argenti pondo centum & quindecim millia.

INTERPRETATIO.

c *Et indicium.*] Et sic exstinctum qui indicare certo potuisset, *quis rapuisset illa duo millia pondo auri, Pompeii altero Consulatu: cum Crassum esse fama ferret.*

NOTÆ.

Aurea cæsaries illis, atque aurea vestis,
Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur.

Et Silius Ital. lib. 4.

Colla viri fulvo radiabant lactea torque,
Auro virgatæ vestes: manicæque rigebant
Ex auro, & simili vibrabat crista metallo.

6. *Quod quidem in augurio.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Atque hoc quidem, inquit, augurari atque intelligere vel ex eo licuit, quod in solio Capitolini Jovis duplum ejus summæ, qua pax emebatur, inventum est: nempe bis mille pondo.

7. *Statim exspirasse.*] Veneno epoto, quod anulo includebatur. Sic Hannibal *ne Romanis traderetur, hausto, quod sub anuli gemma habebat, veneno absumptus est.* Testis Aurel. Victor, lib. de viris illustr. cap. 42.

8. *Anno CCCLXIV.*] Camillus in oratione, quam recitat Livius, lib. 5. pag. 105. Gallis urbe pulsis: *Trecentesimus sexagesimus quintus annus Urbis, Quirites, agitur,* &c.

9. *Quod ex Capitolinæ.*] Syllanis temporibus, bello civili Jovis Capitolini ædes conflagravit, anno Urbis DCLXXII. Sylla deinde restituit, Catulus Sylla mortuo dedicavit. A Vitellianis (ut id obiter dicamus) deinde iterum deflagravit. Excitavit rursum Vespasianus, & dedicavit. Rursumque post ejus obitum igni consumpta, a Domitiano exstructa dedicataque est. Plutarchus, in Poplic. pag. 104. Appianus, lib. 1. de bell. Civil. pag. 402.

10. *C. Marius.*] C. Marium juniorem vocant, senioris qui septies Consul fuit, filius. Gessit post obitum patris Consulatum ipse, cum esset annorum tantum quinque & viginti, Cn. Papirio Carbone tertium collega, anno Urbis DCLXXII. Non aurum modo, sed & signa e Capitolio Præneste detulerat: nam apud P. Victorem, in descriptione Romæ, regione octava, legitur: *Signum Jovis Imperatoris a Præneste devectum.*

VI. Frequentior autem uſus anulorum non ante Cn. Flavium [1] Annii filium deprehenditur. [2] Hic namque publicatis diebus [3] faſtis, quos populus a paucis principum quotidie petebat, tantam gratiam plebis adeptus eſt, (alioqui libertino patre genitus, & ipſe [4] Appii Cæci ſcriba, cujus hortatu exceperat eos dies, conſultando aſſidue ſagaci ingenio, promulgaveratque,) ut Ædilis curulis crearetur cum Q. Anicio Prænestino, qui paucis ante annis [5] hoſtis fuiſſet, præteritis C. Pœtelio & Domitio, [6] quorum patres Conſules fuerant. [7] Additum Flavio, ut ſimul & Tribunus plebis eſſet. Quo facto tanta Senatus indignatione exarſit, [8] ut anulos ab eo abjectos fuiſſe in antiquiſſimis reperiatur annalibus. Fallit pleroſque, quod tum & Equeſtrem ordinem id feciſſe arbitrantur. [9] Etenim adjectum hoc quoque,

NOTÆ.

Sect. VI. 1. *Annii filium.*] Ita & M S S. Gellius quoque, lib. 6. cap. 9. At Livius *Cneii filium* vocat, in fine lib. 9 Nec vero habet Annius in prænominibus locum, cum ſit per ſe familiæ ſeu gentis nomen : deſignarique filios a prænominibus patris & avi mos eſt.

2. *Hic namque.*] Narrant hanc rem ſcriptores quamplurimi. Cic. pro Muræna, num. 25. & lib. 6. ad Attic. Epiſt. 1. Livius in fine libri 9. Gellius, aliique, e quibus duos ſeligo : Valerium Max. lib. 2. cap. 5. pag. 100. *Jus civile per multa ſæcula inter ſacra cærimoniaſque Deorum immortalium, ſoliſque Pontificibus notum, Cn. Flavius libertino patre genitus, & Scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione, factus Ædilis curulis vulgavit, ac Faſtos pæne toto foro expoſuit*, &c. Macrobium, lib. 1. Saturn. cap. 15. pag. 259. *Priſcis*, inquit, *temporibus antequam Faſti a Cn. Flavio Scriba invitis Patribus in omnium notitiam proderentur, Pontifici minori hæc provincia delegabatur, ut novæ Lunæ primum obſervaret aſpectum, viſamque Regi ſacrificulo nunciaret. Itaque ſacrificio a Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex Kalata, id eſt, vocata in Capitolium plebe . . . . quot numero dies a Kalendis ad Nonas ſupereſſent, pronunciabat*, &c.

3. *Faſtis.*] Faſti dies dicti ſunt, quibus ſine piaculo Prætoribus licebat tria verba fari, *Do*, *Dico*, *Addico*. Nefaſti, quibus non licebat fari. Faſtorum libri erant, in quibus cauſæ feſtivitatum explicabantur. Propoſuit faſtos in albo Flavius ſcriba, ut quando lege agi poſſet, ſciretur.

4. *Appii Cæci.*] Ejus qui viam ſuo nomine munivit, & aquam in Urbem duxit : Cenſura inclytus, & juris doctrina. Livius, lib. 9.

5. *Hoſtis fuiſſet.*] Eo bello, opinor, quo Etruſcorum duodecim populi in excidium Romani nominis incitati, anno Urbis conditæ CCCCXLII. a Conſule Fabio, anno CCCCXLIV. ingenti prælio devicti ſunt. Livius, lib. 9.

6. *Quorum patres Conſules.*] C. Pœtelius Libo in Faſtis Conſul legitur, cum Papirio Curſore, anno Urbis CCCCXXVIII. Cn. Domitius Calvinus, cum Corn. Coſſo Arvino, anno CCCCXXII.

7. *Additum Flavio.*] *Ut & Tribunus plebis, & Senator, & Ædilis curulis eſſet*, inquit Pomponius, in Dig. lib. 1. tit. 2. de orig. juris, §. 7. de jure civili Flaviano.

8. *Ut anulos ab eo abjectos.*] In publico luctu anuli ponebantur : Ad nuncium Caudinæ pacis *anulos aureos poſitos* narrat Livius, lib. 9. De funere Auguſti Suetonius, cap. 100. *Alii exſequiarum die ponendos aureos anulos, ferreoſque ſumendos cenſuerunt.*

9. *Etenim adjectum hoc quoque.*] Adjectum quidem, inquit, Equitum nomen pariter cum Senatu : ſed propter hæc verba id adjectum eſt, quæ in Annalibus ſimul leguntur, *Sed & phalera*

sed & phalera posita, [10] propterea que nomen Equitum adjectum est. Anulos quoque depositos a nobilitate, in Annales relatum est, [11] non a Senatu universo. Hoc actum [12] P. Sempronio, P. Sulpicio Consulibus. Flavius vovit ædem Concordiæ, si populo reconciliasset ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneretur, ex multatitia fœneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit [13] in Græcostasi, quæ tunc supra Comitium erat. Inciditque in tabella ærea eam ædem, [14] ducentis quatuor annis [15] post Capitolinam, dedicatam. Ita CCCCXLVIIII. a condita Urbe gestum est: & primum anulorum vestigium exstat: [16] promiscui autem usus alterum secundo Punico bello: neque enim aliter potuissent [17] trimodia illa anulorum Carthaginem ab Hannibale mitti. [18] Inter Cæpionem quoque & Drusum ex anulo in au-

NOTÆ.

posita: quibus verbis insigne Equitum & ordo intelligitur. Secutus plane eos Annales Livius videtur, aut Livium Plinius ipse signare: sic enim ille in fine libri 9. *Tantumque Flavii Comitia indignitatis habuerunt, ut plerique nobilium anulos aureos & phaleras, deponerent.*

10. *Propterea que.*] Sic Colb. 3. recte: prius mendose, *propter quæ.*

11. *Non a Senatu.*] Et ita sane Livius loco proxime allato. Patuit nempe Senatus non Patriciis modo, sed & plebeiis Livius paulo ante: *Flavium dixerat Ædilem forensis factio, Appii Claudii censura vires nacta, qui Senatum primus libertinorum filiis lectis inquinaverat.*

12. *P. Sempronio.*] Anno Urbis conditæ, CCCCXLIX. ut mox dicetur. Vide Notas & Emend. num. IV.

13. *In Græcostasi.*] Quid esset Græcostasis, diximus in Notis & Emend. ad librum 7. num. CLXXVII. Loco postea mutatam esse Græcostasim Plinius significat, cum adjicit, quæ tunc erat supra Comitium.

14. *Ducentis quatuor.*] Vide Notas & Emend. num. V.

15. *Post Capitolinam, dedicatam.*] Hoc est, post Capitolinam ædem exstructam a Tarquinio Superbo, anno Urbis CCXLIV dedicatam post triennium a M. Horatio Pulvillo, anno CCXLVII. ipso secundum Consule, P. Valerio Poplicola tertium collega. Dionys. Halic. lib. 5. pag. 304. In Fastis: M. HORATIVS. PVLVILLVS. EX. LEGE. TEMPLVM. IOVIS. CAPITOLINI. DEDICAVIT. De æde vero Concordiæ pariter Livius, loc. cit. *C. Flavius Cn. filius Scriba .... civile jus repositum in penetralibus Pontificum evulgavit, fastosque circa forum in albo proposuit, ut quando lege agi posset, sciretur. Ædem Concordiæ in area Vulcani summa invidia nobilium dedicavit,* &c.

16. *Promiscui autem usus alterum.*] Subintellige, vestigium.

17. *Trimodia illa.*] Duos tantum modios narrat Florus, lib. 2. cap. 16. pag. 62. *Modii duo anulorum Carthaginem missi, dignitasque equestris taxata mensura.* Tres August. lib. 3. de Civit Dei, cap. 19. *De Cannensi autem malo quid dicam? ... unde Hannibal tres modios anulorum aureorum Carthaginem misit: quo intelligerent tantam in illo prælio dignitatem cecidisse Romanam, ut facilius eam caperet mensura, quam numerus.* Livius lib. 23. famam esse veriorem affirmat de unico modio. Ut ut est, sequitur Equites tum gessisse anulos, aureos scilicet: cum prius id Senatui tantum liceret. Et hunc promiscuum Plinius usum vocat.

18. *Inter Cæpionem.*] Fuit is Q. Servilius Cæpio, bello sociali legatus Rutilii Consulis, anno Urbis DCLXIV. qui circumventus insidiis fuso exercitu cecidit, Epitome Livii, lib. 71. *M. Livius Drusus Tribunus pl. Socialis belli auctor creditur, incertum a quo, domi*

ctione venali, inimicitiæ cœpere: unde origo [19] socialis belli, & exitia rerum. Ne tum quidem omnes Senatores habuerunt: utpote cum memoria avorum multi Prætura quoque functi, in ferro consenuerint, sicut [20] Calpurnium [21] & Manilium, qui legatus Caii Marii fuerat Jugurthino bello, Fenestella tradit: & multi [22] L. Fufidium illum, ad quem Scaurus de vita sua scripsit: [23] in Quinctiorum vero familia aurum, ne feminas quidem, habere mos fuerit: nullosque omnino anulos major pars gentium hominumque, etiam qui sub imperio nostro degunt, hodieque habeat. Non signat Oriens [24] aut Ægyptus etiam nunc, litteris contenta solis. Multis hoc modis, ut cetera omnia, luxuria variavit, gemmas addendo exquisiti fulgoris, censuque opimo [25] digitos onerando, sicut dicemus in gemmarum volumine: mox & effigies varias cælando, ut alibi ars, alibi materia esset in pretio. Alias deinde gemmas violari nefas putavit: ac ne quis signandi caussam in anulis esse intelligeret, solidas induit. Quasdam vero neque ab ea parte quæ digito occultatur, auro clusit, aurumque [26] millibus lapillorum vilius fecit. Contra vero multi nullas admittunt gemmas, auroque ipso signant: id Claudii Cæsaris principatu repertum. [27] Nec non & servitia jam ferrum auro cingunt: alia per sese mero

NOTÆ.

occisus est. Invidia cædis apud Cæpionem fuit, inquit, Aurel. Victor, lib. de viris illustr. cap. 66. De utriusque inimicitiis dictum antea lib. 28. sect. 41.

19. *Socialis belli.*] Sive Marsici, de quo Livius in Epitome lib. 71. 72. & 73. nos quoque superius ad lib. 2. sect. 85.

20. *Calpurnium.*] M. Calpurnium Flammam, de quo nos egimus, lib. 22. sect. 6.

21. *Et Manilium.*] Sic etiam MSS. Ab Orosio A. Manlium Marii legatum appellari audio.

22. *L. Fufidium*] Sic MSS Reg. 2. & Chiffl non *Fusidium.* Sic pariter inscriptiones variæ apud Gruterum. Cicero quoque in Bruto.

23. *In Quinctiorum.*] Quinctiorum familia Romæ clara, & Patricia fuit, in qua Cincinnati, Capitolini, Crispini, Flaminii diversis temporibus floruerunt.

24. *Aut Ægyptus.*] At in sacris paginis, Gen. 41. dicitur Pharao *tulisse anulum de manu sua, & dedisse eum in manu Joseph.* Sigillaritium anulum hunc fuisse (sic enim Vopiscus appellat) docet Josephus, lib. 2. Antiq. Jud. cap. 3. σφραγῖδα.

25. *Digitos onerando.*] Atque unicum etiam articulum. Plinius lib. 2. sect. 63. *Ut digito gestetur gemma, quo petitur? Quot manus atteruntur, ut unus niteat articulus.* Martialis, lib. 5. Epigr. XI.

Sardonychas, smaragdos, adamantas, iaspidas uno
Portat in articulo Stella, Severe, meus.

26. *Millibus lapillorum.*] MSS. *milibus.* Maliem, *micis*, ut infra sect. 21. *marmorum micas* dicit.

27. *Nec non & servitia.*] Nec non etiam, inquit, servi ferreum anuli capitulum cingunt auro, sic ut ferrum vix emineat: addito alii circulo ex auro mero, ei capitulo ferreo decus addunt. Servitia dicta pro servis, ut ministeria pro ministris alibi monuimus. His ferreum modo gestare anulum per leges moresque Romanos licuit, ut supra diximus. Sed in tegendo, decorandove ferro miræ artes. Petronius in Satyr. pag. 104. *Habebat in minimo digito sinistræ manus anu-*

auro decorant : cujus licentiæ origo nomine ipso [28] in Samothrace id institutum declarat. [29] Singulis primo digitis geri mos fuerat, qui sunt minimis proximi : Sic in Numæ & Servii Tullii statuis videmus. Postea pollici proximo induêre, etiam Deorum simulacris : dein juvit & minimo dare. Galliæ Britanniæque in medio dicuntur usæ. Hic nunc solus excipitur : ceteri omnes onerantur, atque etiam privatim articuli minoribus aliis. Sunt qui tres uni minimo congerant : alii vero & huic unum tantum, [a] quo signantem signent. [30] Conditus ille, ut res rara, [b] & injuria usus indigna, velut e sacrario promitur : & unum in minimo digito habuisse, pretiosioris in recondito supellectilis ostentatio est. [31] Jam alii pondera eorum ostentant. [32] Aliis plures quam unum, gestare labor est. [33] Alii bracteas infarcire leviore materia, propter casum, tutius gemmarum solicitudini putant. [34] Alii sub gemmis venena cludunt, sicut [35] Demosthenes summus Græciæ

INTERPRETATIO.

a *Quo signantem.*] Quo digitum signent qui obsignare consuevit : & a ceteris distinguant, qui pluribus onerantur.

b *Et injuria.*] Et quasi sit injuria, quod non ornatui tantum, sed & usui destinatus sit, vilior jam tum habetur.

NOTÆ.

lum grandem subauratum : extremo vero articulo digiti sequentis minorem, ut mihi videbatur, totum aureum, sed plane ferreis veluti stellis ferruminatum.

28. *In Samothrace.*] Insula, de qua lib. 4. sect. 23. Hinc enim Samothracius anulus appellatus : qui, ut Isidorus ait, lib. 19. cap. 3. aureus ipse, sed ferreo tamen capitulo fuit, qua parte allici a magnete Lucretius vidit eo versu :

Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi.

29. *Singulis primo.*] Causam hujusce moris affert Atteïus Capito, apud Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 13. prolixa oratione, quam tu consule. Atteïo subscribit Apion Grammaticus, in libris Ægyptiacis, ex quibus similia plane recitat Gellius, lib. 10. cap. 10. pag. 519. Ubi vide quæ habent illi ex Anatomicorum libris de nervo quodam qui e corde natus prorsum pergat usque ad digitum manus sinistræ minimo proximum.

30. *Conditus ille.*] In arca.

31. *Jam alii.*] Profusiores. Ut ille, de quo Martialis, lib. 5. Epigr. XI. cujus disticho priori allato hunc plenissimum adulationis versum deinde subjungit :

Multas in digitis, plures in carmine gemmas
Invenies : &c.

32. *Alii plures.*] Delicatioribus.

33. *Alii bracteas.*] Bractea tenuissima auri lamina est, ducta in circulum, qua gemma anuli continetur. Hanc circum infarcire lana similive materia studium fuit iis, qui solicite curabant, ne pondere fortasse graviore decidentibus anulis gemmæ casu frangerentur.

34. *Alii sub gemmis.*] Ut Hannibal, de quo paulo ante diximus sup. sect.

35. *Demosthenes.*] Refert hoc quoque Plutarchus in Demosthene, pag. 860. ex Eratosthene. Pausanias in Atticis, lib. 1. pag. 14.

orator, anulosque mortis gratia habent. Denique ut plurimum [c] opum scelera anulis fiunt. Quæ fuit illa priscorum vita, qualis innocentia, in qua nihil signabatur? [36] At nunc cibi quoque ac potus anulo vindicantur a rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones, & in domo turba externa, ac servorum quoque causa [37] nomenclator adhibendus. Aliter apud antiquos, singuli [38] Marcipores Luciporesve dominorum gentiles, omnem victum in promiscuo habebant: nec ulla domi custodia a domesticis opus erat. Nunc rapiendæ comparantur epulæ, pariterque qui rapiant eas, & claves quoque ipsas signasse non est satis: [39] gravatis somno aut morientibus anuli detrahuntur: majorque vitæ ratio circa hoc instrumentum esse cœpit, incertum a quo tempore.

Interpretatio.

c *Opum.*] Quæ propter opes scelera committuntur, anulorum occasione patrari ea videntur.

Notæ.

36. *At nunc cibi.*] Plautus, in Cas. act. 1. sc. 2.

Obsignate cellas: referte anulum ad me.

Cicero ad Tiron. lib. 16. ep. 26. *Sicut olim*, inquit, *matrem nostram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ.* Horatius, lib. 2. Epist. ult. laudat eum,

Cetera qui vitæ servaret munia recto
More, bonus sane vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis,
Et signo læso non insanire lagenæ, &c.

Martialis, lib. 9. Epigr. 89.

Nunc signat meus anulus lagenam.

37. *Nomenclator.*] Qui nomina servorum indicet: adeo magnus est in familia una servorum numerus, ut singulos appellare nominatim, labor sit. Exercitum credas esse, non familiam. Ad viginti millia servorum & amplius in una domo fuisse refert Athenæus, lib. 6. pag. 272. *Μυρίους καὶ δισμυρίους (οἰκέτας) καὶ ἔτι πλείους οἱ πάμπολλοι κέκτηνται* &c. Vide quæ de Demetrio Pompeii liberto dicturi sumus lib 35. sect. 58. De voce *Nomenclator*, multa Voss. in Etymol. Apud Reinesium, pag. 871. vetus inscriptio, PRAETORIVS. NOMENCVLATOR. Item apud Gruterum, pag. 630.

38. *Marcipores.*] Singuli, inquit, heri singulos pueros habebant qui ab hero nomen sortiebantur: a Marco Marcipor dicebatur: a Lucio Lucipor. Priscianus, lib. 6. pag. 700. *A puero composita, Publipor, Publiporis: Marcipor, Marciporis. Sic Probus: ita enim antiqui pro Publii puer & Marci puer dicebant.* Festus: *Quintipor*, inquit, *servile nomen, frequens apud antiquos erat a prænomine domini ductum, ut Marcipor.* Quintilianus, lib. 1. cap. 4. pag. 36. *In servis*, inquit, *jam intercidit illud genus quod ducebatur a domino: unde Marcipores, Publiporesque.* Sic & PORA pro PVERA, in vetere inscriptione, apud Reines. pag. 865. Servos per *εὐφημισμόν*, seu blandiloquentiam, dictos esse pueros jam olim Servius adnotavit, ad illud Maronis, *Claudite jam rivos, pueri.*

39. *Gravatis somno.*] Lethargis, aut deficientibus. Exemplum in Tiberio apud Tranquillum, cap. 73. ubi de genere ejus obitus: *Sunt qui putent*, inquit, *pulvinum ei injectum, cum extractum sibi deficienti anulum mox resipiscens requisisset.* Mortuis tamen redditos Propertius indicat, lib. 4. Eleg. *Sunt aliquid:*

Et solitum digito beryllon adederat ignis,

Videmur tamen posse in externis auctoritatem ejus rei intelligere; circa [40] Polycratem Sami tyrannum, cui dilectus ille anulus in mare abjectus, capto relatus est pisce, ipso circiter CCXXX. annum urbis nostræ interfecto. Celebratior quidem usus cum fœnore cœpisse debet: argumento est [41] consuetudo vulgi, ad sponsiones etiamnum anulo exsiliente, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arrha velocior: ut plane affirmare possimus, [42] nummos ante apud nos, mox cœpisse anulos. [43] De nummis paulo post dicetur.

VII. Anuli distinxere alterum ordinem a plebe, ut semel cœperant esse celebres, [2] sicut tunica [3] ab anulis Senatum tantum: quanquam & hoc sero: vulgoque purpura latiore tunicæ usos invenimus etiam præcones, sicut patrem Lucii Ælii Stilonis, [4] Præconini ob id cognominati. Sed anuli plane medium ordinem, [5] tertiumque, plebi

Notæ.

40. *Polycratem.*] Referunt hanc historiam, Cicero, lib. 5. de Finib. pag. 284. Herod. lib. 3. Thalia, num. 40. pag. 178. Elegantius quam ceteri, Valer. Max. lib. 6. cap. 9. pag. 329. *Semel Polycrati duntaxat vultum fortuna mutavit, perquam brevi tristitiæ salebra succussum: tunc cum admodum gratum sibi anulum de industria in profundum, ne omnis incommodi expers esset, abjecit: Quem tamen continuo recuperavit, capto pisce qui eum devoraverat. Sed hunc felicitatis semper plenis velis cursum tenere non potuit. Comprehensum enim Orontes,* (*Scribe, Orœtes,* 'Οροίτης Herodoto sæpius, lib. 3. in Thalia, pag. 210. & 211. Irrepsit hic error & in Tullii contextum) *Darii regis Præfectus, in excelsissimo Mycalensis montis vertice cruci affixit. E quo putres ejus artus, & tabido cruore manantia membra, atque illam lævam, cui Neptunus anulum piscatoris manu restituerat, situ marcidam Samos amara servitute aliquandiu pressa, liberis ac lætis oculis aspexit.* Vide & Tzetzen, Chiliad. 7. vers. 205. & Galen. tom. 2. in Suasoria, cap. 4. pag. 5.

41. *Consuetudo vulgi.*] Qua nempe pro arrha dabatur anulus in emptione, quousque pretium solveretur, cum non esset arrha alia promptior ad manum. Quem Romani morem, opinor, hausere ab Hebræis, cujus haud obscura vestigia in monumentis sacri Mosis animadverto, quale est illud in Genesi, cap. 38. vers. 18. *Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit: anulum tuum, & armillam* &c. Meminit quoque moris hujus Ulpianus in Digestis, lib. 19. tit. 5. *de præscriptis verbis*: §. *Si gratuitam tibi. Si quis*, inquit, *sponsionis causa anulos acceperit.*

42. *Nummos ante.*] Igitur & ante Numam: non tamen signatos: nam signare Servius cœpit, ut dicetur sect. 13. At in Numæ Serviique statuis anulos fuisse ipse paulo ante admonuit, hac sect.

43. *De nummis paulo post.*] Sect. 13.

Sect. VII. 1. *Anuli distinxere alterum ordinem.*] Equestrem.

2. *Sicut tunica.*] Tunica scilicet laticlavia de qua nos abunde disputavimus, in Notis & Emend. ad lib. 9. num. CVII.

3. *Ab anulis.*] Ab Equite cui jus anuli concessum, negatum plebi.

4. *Præconini.*] Vide quæ diximus in Auctorum indice, verbo ÆLIVS STILO.

5. *Tertiumque.*] Qui licet dignitate ac censu medius inter Senatum ac plebem, tamen in actis publicis tertius ordine nominabatur, in hunc modum: SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS. ET. EQVESTER. ORDO: ut dicetur sect. seq.

&

& patribus inseruere: [a] quod antea militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ judices tribuunt. [6] Nec pridem id factum: Divo Augusto [7] decurias ordinante, major pars judicum in ferreo anulo fuit: iique non Equites, [8] sed judices vocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum. Judicum quoque non nisi [9] quatuor decuriæ fuere primo: vixque singula millia in decuriis inventa sunt, nondum provinciis ad hoc munus admissis: servatumque in hodiernum est, ne quis [10] e novis civibus in iis judicaret.

INTERPRETATIO.

[a] *Quod antea.*] Ut antea militares equi nomen Equitibus fecerant, *quia equo merebant*, ita nunc ut Equites Judices appellentur, pecuniæ faciunt, *quæ debent esse sestertiûm quadringentorum ei, qui Eques appellari velit.*

NOTÆ.

6. *Nec pridem id factum.*] Ut aureo scilicet anulo equester ordo secerneretur a plebe.

7. *Decurias ordinante.*] Judicum videlicet, non Equitum, ut visum est nonnemini. Judicum vero decuriæ plures fuere, eædemque variis discretæ nominibus, ut mox dicetur. Decuria in hoc loquendi genere non est δεκάς. Nam singulæ decuriæ singula minimum millia continebant; ipso teste Plinio.

8. *Sed judices vocabantur.*] Ex equestri tamen ordine omnes allecti.

9. *Quatuor decuriæ.*] E singulis quæque millibus conflatæ, ut mox dicetur. Ex his quartam Augustus instituit, cum essent antea tres tantum, quam ducenariorum vocavit, ex inferiore censu allectam, quæ judicaret de levioribus summis, ut prodit in ejus vita Tranquillus, cap. 32. Ex hoc judicum Ducenariorum numero fuisse arbitramur eum, cujus inscriptio vetus allata a Sponio, libro inscripto Gallice, *Les Recherches de l'Antiquité*, pag. 143.

IOVI. O. M.
CETERISQ. DIIS.
DEABVSQ. IMMORT.
TIB. CL DEMETRIVS.
DOM. NICOMED.
V. E. PROC. AVGG. NN.
ITEM CC. EPISCEPSEOS.
CHORAE INFERIORIS.

Hoc est: *Jovi Optimo Maximo, ceterisque Diis Deabusque Immortalibus, Tiberius Claudius Demetrius, domo Nicomediensis, Vir Egregius, Procurator Augustorum Nostrorum: item Ducenarius Episcepseos Choræ inferioris.* Quid sit Chora inferior, diximus in libro de Nummis Antiquis, verbo ΚΙΑΒΙΑΝΩΝ. At non Ducentesimæ Procurator his notarum compendiis indicatur, ut ibi tum augurabamur, nec Ducenarius exactor vectigalium, ut aliis visum: sed Judex potius certo regionis tractu, quem Ἐπισκέψιν vocarent. Unde & Episcopi nostri traxisse nomen possint videri: quod erant ii olim causis suorum cognoscendis, definiendisque litibus impliciti, uti pluribus exemplis probat Eminentiss. Auctor Annalium, ad annum Christi LVII. Hinc Paulus ille Samosatenus, Antiochiæ Episcopus, a judicio litium quas dirimebat, Ducenarium se dici, quam vocabulo in Ecclesia recepto, ab ἐπισκέψει Episcopum malebat: eoque nomine a Patribus Antiochenæ Synodi II. arguitur, apud Eusebium, lib. 7. Eccl. hist. cap. 27. Δουκηνάριος μᾶλλον ἢ ἐπίσκοπος θέλων καλεῖσθαι. Ubi quid esset Ducenarius, intellexisse Henr. Valesius non videtur.

10. *E novis civibus.*] E peregrinis, qui jus civitatis nuper essent adepti. Paulo ante quidam libri, *in hodiernum diem* habere dicuntur.

* Cap. II. * [11] Decuriæ quoque ipsæ pluribus discretæ nominibus fuere, [12] Tribunorum æris, [13] & Selectorum, & Judicum. Præter hos etiamnum Nongenti vocabantur, [14] ex omnibus selecti ad custodiendas cistas suffragiorum in comitiis. Et divisus hic quoque ordo erat superba usurpatione nominum: cum [15] alius se Nongentum, alius Selectum, alius Tribunum appellaret.

VIII. Tiberii demum principatus nono anno in unitatem venit equester ordo: anulorumque auctoritati [a] forma constituta est, [1] C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere Coss. anno Urbis conditæ DCCLXXV. quod miremur, futili pæne de causa, cum C. Sulpicius Galba, dum [2] juvenalem famam apud principem [3] popinarum pœnis au-

Interpretatio.

a *Forma.*] Census constitutus est, cui jus esset anuli ferendi.

Notæ.

11. *Decuriæ quoque.*] In singulis, inquit, decuriis erant ordines diversi tres, nempe Tribunorum æris, Selectorum, Judicum: &, qui erant selecti ex omnibus, Nongentorum.

12. *Tribunorum æris.*] Ut Senatores, & Equites Rom. ac Tribuni ærarii simul judicarent, legem tulerat Aurelius Cotta, teste Asconio Ped. in Divinat. pag. 47. Qui pecuniam quæ a populo imperata erat, tributim a singulis pro portione census exigebant, ac militi dabant, judicabantque de litibus eo spectantibus, Tribuni ærarii vocabantur. Hos Cæsar Dictator sustulit. Suetonius, cap 41. *Judicia ad duo genera judicum redegit, Equestris ordinis ac Senatorii: Tribunos ærarios, quod erat tertium, sustulit.* Et hi ex equestri ordine assumpti.

13. *Et Selectorum.*] Non fuit hoc statim ordinis nomen, sed sortis. Nam e judicibus Prætores Urbani subsortitione facta optimum quemque in Selectos Judices referebant, ut testatur Cicero pro Cluentio. Postea tamen ordinis nomen fuit, Augusti, ut videtur, principatu. Meminit hujus ordinis Seneca lib. 3. de Benef. cap. 7. in fine: *Ubi id, de quo sola sapientia decernit, in controversiam incidit, non potest ad hoc sumi judex ex turba Selectorum, quem census in album, & equestris hereditas misit.* Fuere & hi ex Equitibus. Meminit & Ovidius, lib. 2. Trist. vers. 131.

Nec mea decreto damnasti facta Senatus:
Nec mea Selecto judice jussa fuga est.

Apud Reinesium vetus inscriptio, pag. 452. L. MAMILIO.... SELECTO. ET. DECVRIONI.

14. *Ex omnibus selecti.*] Sorte, ut quidem remur. Horatius, lib. 1. Satyr. 4. vers. 123.

15. *Alius se Nongentum.*] Communi appellatione contentus, cum alii se Selectos dicerent, quod e Selectis essent: alii Tribunos, quod e Tribunis Apud Gruterum, pag. 436. IVDICI. DE. SELECT. *de Selectis*

Sect. VIII. 1. *C. Asinio.*] Jam anno ante, C. Sulpicio, D. Haterio Coss. id fategisse Tiberium auctor est Tacitus. lib 3. Annal 86. Hoc anno perfecisse Plinius significat.

2. *Juvenalem famam.*] Sic etiam MSS. omnes, non *juvenilem.* Suetonius a Caïo Caligula adjectum ait Saturnalibus diem juvenalem, cap. 17. & in Nerone, cap. XI. *Juvenalibus*, &c Juvenalis fama vel digna strenuo juvene est, vel ex coërcitis juvenum ganeis collecta.

3. *Popinarum pœnis.*] Pœnas exigendo ab iis qui popinas ganeasve exercerent. Suetonius in Tiberio, cap. 34. dedisse cum ædilibus negotium ait, *popinas ganeasque inhibendi*, ut ædilem tum fuisse C. Sulpicium Galbam intelligas. Fuit is Galbæ Imp. frater. Vide Sueton. in Galba, cap. 3.

cupatur, quæstus esset in Senatu, vulgo institores ejus culpæ [4] defendi anulis. Hac de causa constitutum, ne cui jus id esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri avoque paterno [5] sestertia cccc. census fuisset, [6] & lege Julia theatrali in xiv. ordinibus sedendi. Postea gregatim insigne id appeti cœptum. Propterque hæc discrimina [7] Caïus princeps decuriam quintam adjecit: [8] tantumque natum est fastus, ut quæ sub Divo Augusto impleri non potuerant decuriæ, non capiant eum ordinem, passimque [9] ad ornamenta ea etiam servitute liberati tran-

NOTÆ.

4. *Defendi anulis.*] Rejicere judicium Sulpicii, vel eo solo nomine, quod de iis, qui jus haberent anuli gerendi, judicare eum nefas esset. Sic Plinius iterum locutus in Præfat. ad Titum, pag. 4. vers. 15. *Quanto nos causatius ab aliquo judice defendimus?*

5. *Sestertia CCCC.*] Sestertia quadringenta, sive, quod idem est, sestertiûm quadringenta millia, monetæ Gallicæ efficiunt libras, ut vocant, 40000. Martialis, lib. 4. Epigr. 67.

Prætorem pauper centum sestertia Gaurus
Orabat, nota carus amicitia.
Dicebatque suis hæc tantum deeße trecentis,
Vt poßet domino plaudere justus Eques.

Et lib. 5. Epig. 26. de Chærestrato expulso ex quatuordecim subselliis, propter paupertatem:

Quadringenta tibi non sunt, Chæreftrate, surge:
Lectius ecce venit: sta, fuge, curre, late.

Sed omnino festive ludit in Calliodorum quendam, quem negat esse Equitem, bonis cum fratre divisis, lib. 5. Epigr. 39.

Calliodorus habet censum, quis nescit? equestrem,
Sexte: sed & fratrem Calliodorus habet.
Quadringenta secat, qui dicit σῦκα μέριζε·
Vno credis equo poße sedere duos.
Quid cum fratre tibi? quid cum Polluce molesto?
Non eßet Pollux si tibi, Castor eras.
Vnus, cum sitis duo, Calliodore, sedetis:
Surge, solœcismum, Calliodore, facis.
Aut imitare genus Ledæ: aut cum fratre sedere
Non potes: alternis, Calliodore, sede.

Ea porro quadringenta sestertia idem valere ac quadringenta sestertiûm millia, Plinius Junior admonet, lib. 1. epist. 19. *Eße autem tibi centum millium censum, satis indicat, quod apud nos Decurio es: Igitur ut te non Decurione solum, verum etiam Equite Romano perfruamur, affero tibi ad implendas Equitis facultates, trecenta millia nummûm.*

6. *Et lege Julia.*] De lege Roscia, qua statuebatur qui jus haberent in quatuordecim ordinibus sedendi, diximus abunde lib. 7. sect. 31. Lege Julii Cæsaris, ut quidem remur, pœna statuta iis qui contra auderent. Pœna theatralis hæc appellata apud Tranquillum in Augusto, cap. 40.

7. *Caïus.*] Caligula: de quo Sueton. cap. 16. *Vt levior labor judicantibus foret ad quatuor priores quintam decuriam addidit.* Vetus inscriptio apud Reinesium, pag. 406. IVDIC. EX. V. DEC. Et apud Gruterum, pag. 459. IVDICI. SELECTO. EX. V. DEC. Hoc est, *ex quinta Decuria.*

8. *Tantumque natum est fastus*] Aliter in Reg. 2. cod. & Chiffl. & sincerius, ut arbitror: *tantumque enatum est fortis*, hoc est, fortunæ ac felicitatis. Hinc veteres inscriptiones, FORTVNAE FORTIS.

9. *Ad ornamenta ea.*] Ad anulos aureos, quibus liberti donabantur simul

ſiliant: quod antea nunquam erat factum, quoniam in ferreo anulo equites judiceſque intelligebantur: adeoque promiſcuum id eſſe cœpit, ut apud Claudium Cæſarem, [10] in cenſura ejus, unus ex Equitibus Flavius Proculus, quadringentos [11] ex ea cauſa reos poſtularet. Ita dum ſeparatur ordo [12] ab ingenuis, communicatus eſt cum ſervitiis.

Judicum autem appellatione ſeparari eum ordinem, primi omnium inſtituere [13] Gracchi, diſcordi popularitate in contumeliam Senatus: mox ea debellata, auctoritas nominis vario ſeditionum eventu circa publicanos ſubſtitit: & aliquandiu [14] tertiæ vires publicani fuere. Marcus Cicero demum ſtabilivit Equeſtre nomen in Conſulatu ſuo, [15] Catilinanis rebus, ex eo ſe ordine profectum eſſe celebrans, ejuſque vires peculiari popularitate quærens. Ab illo tempore plane hoc tertium corpus in republica factum eſt, cœpitque adjici Senatui populoque Romano, & Equeſter ordo. Qua de cauſa & nunc [16] poſt populum ſcribitur, quia noviſſime cœptus eſt adjici.

IX. Equitum quidem etiam nomen ipſum ſæpe variatum eſt, in his quoque qui ad equitatum trahebantur. [1] Celeres ſub Romulo regibuſque appellati ſunt: [2] deinde flexumines: poſtea [3] troſſuli, cum oppidum in Tuſcis citra Volſinios paſſuum IX. M. ſine ullo peditum

NOTÆ.

cum equeſtri dignitate. Tacitus, hiſtoriarum libro primo: *Nec minor gratia Julio Galbæ liberto, quem anulis donatum equeſtri nomine Martianum vocitabant.* Idem hiſtoriarum ſecundo, Aſiaticum Vitelli libertum at donitum anulis, quod antea dixerat, *equeſtri dignitate.*

10. *In Cenſura ſua.*] Quam cum L. Vitellio geſſit, principatus ſui anno octavo, luſtrumque fecit LXXIV.

11. *Ex ea cauſa reos.*] Quod cum ſervi eſſent, aut liberti, inſigne Equitum geſtarent.

12. *Ab ingenuis.*] A Senatu & populo Romano.

13. *Gracchi.*] Aſconius Pedianus, in Divinat. pag. 47. *Ti. Graccus*, inquit, *legem tulerat, ut Equites Romani judicarent: judicaverunt per annos XX. ſine infamia. Poſt victor Sylla leges tulerat, ut Senatorius ordo judicaret, & judicavit per annos decem turpiter:* &c

14. *Tertiæ vires.*] Tertius locus, tertia dignitas. Fuit cum legendum ſuſpicarer, *tertiæ vices.*

15. *Catilinanis rebus.*] Vide Notas & Emend. num. VII.

16. *Poſt populum ſcribitur.*] Tamen in nummo Auguſti e Muſeo noſtro, CONSENSV. SENAT. ET. EQ. ORDIN. P. Q. R. *Conſenſu Senatus, & Equeſtris Ordinis, Populique Romani.*

Sect. IX. 1. *Celeres.*] Feſtus: *Celeres antiqui dixerunt, quos nunc Equites dicimus, a Celere interfectore Remi, qui initio a Romulo iis præpoſitus fuit, qui primitus electi fuerunt ex ſingulis decuriis deni: ideoque omnino trecenti fuere.* Sic etiam Dionyſ. Halic. lib. 2. Antiq. Rom. pag. 86. & Plutarchus in Romulo, pag. 23. De Celere Romuli comite, vide Naſonem lib. 4. Faſtor. verſ. 837. Deducunt alii vocem eam a Græca κέλης, quæ equitem ſonat.

2. *Deinde flexumines.*] In Reg. 2. & Chiffl. *flexumentes.* An a flectendis gnaviter habenis?

3. *Troſſuli.*] Feſtus: *Troſuli Equites dicti, quod oppidum Tuſcorum Troſulum ſine opera peditum ceperint.* Manent etiamnum loci veſtigia, vulgo *Troſſo*, vicinaque foſſa, *il vado di Troſſo*, duobus paſſuum millibus a *Monte Fiaſcone.*

adjumento cepissent ejus vocabuli : idque duravit ultra C. Graccum. [4] Junius certe, qui ab amicitia ejus Graccanus appellatus est, scriptum reliquit his verbis : Quod ad equestrem ordinem attinet, antea trossulos vocabant, nunc Equites vocant : ideoque quia non intelligunt trossulos nomen quid valeat, [5] multos pudet trossulos vocari.

X. Sunt adhuc aliquæ non omittendæ in auro differentiæ. [1] Auxilia quippe & externos torquibus aureis donavere, at cives non nisi argenteis. Præterque, armillas civibus dedere, quas non habent externi.

XI. Iidem (quod magis miremur) coronas ex auro dedere civibus. Quis primus donatus sit ea, non inveni : sed quis primum donaverit, a L. Pisone traditur [1] A. Postumius Dictator : Apud lacum [2] Regillum castris Latinorum expugnatis, ei cujus maxime opera capta essent, hanc coronam ex præda is dedit. [3] Item L. Lentulus Cos. Servio Cornelio Merendæ, Samnitum oppido capto : sed huic quinque

Notæ.

4. *Junius certe.*] Forte in libris quos inscripsit, *De potestatibus*, quorum septimum laudat Ulpianus, in Dig. lib. de Offic. quæst. De Junio egimus in Auctorum indice.

5. *Multos pudet.*] Propter ambiguitatem vocis, quæ Persium minime latuit, dum caneret Satyra, 1. vers. 96.

Trossulus exsultat tibi per subsellia lævis.

Neque enim solum Equitem significat ab oppido, ut dictum est : sed & delicatum ac mollem, forsan a Græca voce τρυφάτός. Quo sensu vox ea est accepta a Seneca, epist. 76. pag. 733. *Quid ergo? idem faciam quod trossuli isti ac juvenes?* Et ab Hieronymo, lib. de vitando suspecto contubernio. Adde his ea quæ Vossius affert, verbo *Trossuli*.

Sect. X. 1. *Auxilia.*] Auxilia (sic enim M S S. omnes, ut servitia pro servis dici monuimus sæpe) sive auxiliares copiæ dicuntur in bello socii Romanorum externarum nationum, inquit Festus. Cur vero externis aurei torques darentur, argentei tantum civibus, illud nimirum est, quod in illis pretium spectabatur : in his solus honor & gloria rei gestæ. Coronam ex auro datam externis non legimus. Hæc vero de militari torque, hoc est, qui in bello datus ab Imperatore fuerit, ceu præmium fortitudinis, accipienda sunt : non de quovis alio. Nam in ludicro certamine Augustum in Circo scimus torque aureo donasse Nonium Asprenatem : sed nihil istud ad propositum Plinianum. Quod autem Siccio Dentato torques aureos datos esse scribit Dionys. Halic. idcirco dictum ab eo remur, quod nonnisi aureos nosset. Ceteri certe scriptores, quos retulimus lib. 7. sect. 29. aureos non appellant.

Sect. XI. 1. *A. Postumius.*] Gessisse dictaturam anno Urbis CCCXXIII. auctor est Gellius, lib. 17. cap. 21. pag. 991. De ejus victoria ad locum Regillum, fuse Livius, lib. 2. pag. 28.

2. *Regillum.*] In Tusculano agro, ad quartumdecimum ferme lapidem viæ Lavicanæ, ad sinistram Roma Lavicum euntibus, quod oppidum hodie *la Colonna.* Sub eo oppido lacus est Regillus, ut contra Cluverium probat Holstenius, ex Strabone.

3. *Item L. Lentulus.*] Cum Manio Curio Dentato tertium, is Consul fuit, anno Urbis, CCCCLXXIX. Ipse Servius Cornelius Merenda anno sequente cum eodem Curio quartum. Vide Notas & Emend. num. VIII.

librarum. [4] Piso Frugi filium ex privata pecunia donavit: eamque coronam testamento ei [5] prælegavit.

Cap. III. XII. Deorum vero honori in sacris nihil aliud excogitatum est, quam ut auratis cornibus hostiæ, majores [1] duntaxat, immolarentur. Sed in militia quoque in tantum adolevit hæc luxuria, ut M. Bruti in Philippicis campis epistolæ reperiantur frementes, [2] fibulas tribunicias ex auro geri. Ita hercules: idem enim tu, Brute, [3] mulierum pedibus aurum gestari tacuisti: Et nos sceleris arguimus illum, qui primus auro dignitatem per anulos fecit, ut habeant in lacertis jam pridem & viri, quod e Dardanis venit, itaque & [4] Dardanum vocabatur. [5] Viriolæ Celticæ dicuntur: viriæ Celtibericæ.

Notæ.

4. *Piso Frugi.*] Cui ab insigne frugalitate cognomen. Gessit Consulatum anno Urbis DCXXI. Valerius Max. lib. 4. cap. 3. num. 10. *Fabiorum & Ogulnii continentiæ Calpurnium Pisonem in consimili genere laudis æmulum fuisse res ipsa documento est: Consul gravi fugitivorum bello a se liberata Sicilia, eos, quorum præcipua opera usus fuerat, imperatorio more donis prosequebatur: inter quos filium suum locis aliquot præliatum fortissime, titulo trium librarum aureæ corona decoravit: præfatus non oportere a magistratu e publica pecunia erogari, quod in ipsius domum rediturum esset: tantumque ponderis se testamento adolescenti legaturum promisit: ut honorem a duce, pretium a patre privatim acciperet.*

5. *Prælegavit.*] Ante omnia, & priore loco legavit: vel, privatim legavit. Usus hac voce Paulus, Dig. lib. 31. Tit. 1. De legatis, 2. leg. 87.

Sect. XII. 1. *Majores duntaxat.*] E bubulo genere. Tibullus, lib. 4. Carm. 1. pag. 388.

Semper inaurato taurus cadit hostia cornu.

Tertull. lib. de corona, cap. 12. *Tibi, Jupiter, bove cornibus auro decoratis vovemus esse futurum.* Vetus inscriptio Fratrum Arvalium, apud Gruter. BOVE. AVRATO. VOVEMVS. ESSE. FVTVRVM. Virgilius:

Et statuam ante aras aurata fronte juvencum.

Prudentius, hym. in S. Romanum, vers. 1021.

Huc taurus ingens, fronte torua & hispida,
Sertis revinctus aut per armos floreis,
Aut impeditis cornibus deducitur:
Nec non & auro frons coruscat hostiæ,
Setasque fulgor bractealis inficit.

Minores hostiæ erant tantum coronatæ illius Dei fronde, cui sacrum fiebat.

2. *Fibulas Tribunicias.*] Sagum, sive chlamydem, seu quocumque nomine alio vestimentum militare appellari lubet, fibula in humeris nectebat: Vulgo *Agraffam* dicimus. Non illud quidem aut nobilitatis insigne, aut Tribunatus, ut quibusdam visum est, sed necessitate quæsitum: ornatus gratia, ut ex argento foret, vel auro. Paludamenti sive sagi iconem cum fibula vide apud Ferrar. parte 2. de re vest. lib. 2. cap. 8. pag. 110.

3. *Mulierum pedibus.*] Periscelia intelligit & aurea crurum vincula, de quibus iterum inferius sect. 54. ubi compedes scite appellantur: quoniam, ubi compedes esse solent, imo pedi induuntur, qua cruri adnectitur. Vide Ferrarium in Analectis de re vestiar. cap. 21. pag. 71.

4. *Dardanium.*] Brachiorum ornamentum aureum.

5. *Viriolæ .... viriæ.*] Sic MSS. Reg. 2. Chiffl. ceterique: non, ut editi hactenus libri, *Viriæ Celticæ dicuntur, viriles Celtibericæ.* Sunt autem viriæ & viriolæ *armillæ virorum propriæ*, inquit Isidorus lib. 19. Orig. cap. 30. *collatæ militibus victoriæ causa ob armorum vir-*

[6] Habeant feminæ in armillis digitiſque totis, collo, auribus, ſpiris: [7] diſcurrant catenæ circa latera, [8] & in ſecreto margaritarum ſacculi e collo dominarum auro pendeant, [a] ut in ſomno quoque unionum conſcientia adſit: [9] etiamne pedibus induitur, [10] atque inter ſtolam plebemque hunc medium feminarum equeſtrem ordinem facit? Honeſtius viri [11] pædagogiis id damus: [12] balineaſque dives puerorum forma convertit. Jam vero etiam [13] Harpocratem, ſtatuaſque Ægyptiorum numi-

Interpretatio.

[a] *Vt in.*] Ut vel per ſomnum occurrant animo margaritæ quas geſtant.

Notæ.

tutem: unde & quondam dicebantur viriliæ: lege *Viriolæ.* Gloſſæ: *Viriolæ*, περιχέρια. Inter ornamenta muliebria viriolas cenſent Ulpianus, lib. 25. §. 10. ff. de auro & argento legato: Scævola item, aliique. D. Ambroſ. in lib. 1. de Abraham, exponens caput Geneſ. 34. ubi ceteri interpretes armillas vertunt, virias reddidit: *Has virias*, inquit, *quæ manum non materiali auro ornarent*, &c. Vide alia apud Voſſ. in Etymol.

6. *Habeant feminæ.*] Et viri habuere, ſed effeminati moribus: Caligula, qui *manuleatus & armillatus in publicum proceſſit*, teſte Tranquillo: Carus deinde, & alii.

7. *Diſcurrant catenæ.*] Cingula ex auro intelligit.

8. *Et in ſecreto.*] Vide Notas & Emend. num. IX.

9. *Etiamne pedibus.*] Soccis, qui circulis ex auro vincti.

10. *Atque inter ſtolam.*] Quemadmodum in viris aurum in anulis diſtinguebat a Curia & a plebeïo ordine Equites, atque medium ordinem faciebat: ita in mulieribus aurum compede geſtatum diſtinguebat libertinas tum a ſtola, id eſt, matronis honeſtis, tum a plebe inope: itaque medium quendam & veluti equeſtrem feminarum ordinem faciebat. Cave calceorum ornatum hinc colligas in feminis equeſtris ordinis hunc fuiſſe: non ea Plinii ſententia eſt: nam equeſtris ordinis matronæ & ipſæ longa veſte, hoc eſt, ſtola matronali uſæ. At Libertinæ, quibuſque Venus non impermiſſa, cum altius tunicas ſuccingerent, ut ex Ovidio & aliis ſcriptoribus liquet, pedes circulis aureis cultos oſtentabant. Ita egregie Ferrarius, lib. 3. de re veſt. cap. 17. pag. 227.

11. *Pædagogiis.*] Ut periſcelia, ceteraque pedum & crurum vincula habeant aurea, pædagogiis relinquimus. Pædagogium cœtum ſonat puerorum qui in deliciis habentur. Hinc deminuta voce pueri nobilium miniſtri *Pagii* apud nos appellantur, *les Pages.* De his inferius iterum ſect. 54.

12. *Balineaſque &c.*] Sic MSS. omnes. Balineas a balineo differre Varro admonet, quod illæ ſint publicæ, privatum iſtud Elegans autem puerorum forma, inquit Plinius, balineas decorat, & honeſtat. *Convertere balineas* dictum per metaphoram arbitramur, pro *oſtentare:* ut *convertere exercitum* Latine dicimus, quod barbari *Facere monſtram* aïunt. Vel *convertere balineas*, eſt earum ſpeciem ſic immutare, ut vix balineæ eſſe credantur, ac non principum virorum potius domus ac comitatus. De pædagogiani pueri cultu Ammianus, lib. 26. pag. 320. *A calce ad pubem in pædagogiani pueri ſpeciem purpureis opertus tegminibus pedum.* Pueros credimus unguentarios, qui in balneis erant, a Plinio nunc deſignari. Qualis ille ad quem Horatius, lib. 3. Ode 14. *I, pete unguentum, puer.*

13. *Harpocratem.*] Silentii Deum, inter Ægyptiorum numina. Ovidius, lib. 9. Metamorph. verſ. 691. Ægyptiorum Deos enumerans, hunc ſignat tacito nomine:

num, in digitis viri quoque portare incipiunt. Fuit & alia Claudii principatu differentia in ſolis his, [b] [14] quibus admiſſionem [15] liberti ejus dediſſent imaginem, principis ex auro in anulo gerendi, [16] magna criminum occaſione: quæ omnia ſalutaris exortus Veſpaſiani Imperatoris abolevit, [c] æqualiter publicando Principem. De anulis aureis eorumque uſu hactenus dictum ſit.

XIII. [1] Proximum ſcelus fecit, qui primus [2] ex auro denarium ſignavit: [3] quod & ipſum latet auctore incerto. Populus Romanus

INTERPRETATIO.

[b] *Quibus.*] Quibus jus ingrediendi cubiculum principis liberti ejus dediſſent, &c.

[c] *Æqualiter.*] Data ex æquo omnibus publice venia gerendi Principis imaginem, & ipſum adeundi.

NOTÆ.

Quique premit vocem, digitoque ſilentia ſuadet.

14. *Quibus admiſſionem.*] Uſus ea voce Tranquillus, in Veſpaſiano, cap. 14. *Trepidum eum interdicta aula ſub Nerone, quærentemque quidnam ageret, aut quo abiret, quidam ex officio admiſſionis ſimul expellens, abire Morboniam juſſerat.* Plinius item junior in Panegyr Trajani, num. 47. *An quiſquam ſtudia humanitatis profeſſus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat admiſſionum tuarum facilitatem?* Nempe *Ab admiſſionibus*, vel *Admiſſionales*, ut habet Lampridius in Alexandro Severo, dicebantur ii, ſervi libertive, qui ad ſalutandum principem ex officio eos admittebant, quibus eo convento opus erat. His qui præerat, *Magiſter admiſſionum*, Ammiano teſte, dictus, qui honoratiores ad Principem introducebat. Id Palatinum officium Claudii ac Neronis temporibus, ut ex dictis liquet, inſtitutum eſt. Recte Seneca, lib. 1. de Clem. cap. 10. *cohortem interioris admiſſionis* dixit: nam admiſſionales alii intra Principis cubiculum, alii ad fores fuere.

15. *Liberti ejus dediſſent.*] Cave cum Lipſio credas orationis ſtructuram poſcere ſibi, *liberti, & jus dediſſent* &c. Sententia eſt, admiſſionum libertos ſcrutari ſolitos fuiſſe eos qui ad Principem accederent, criminique dediſſe, ſi quem Principis imaginem in anulo gerentem offendiſſe.

16. *Magna criminum.*] Cum rei peragerentur ii qui non impetrata hac venia, principis imaginem in anulo ex auro geſtarent. Qua cautione principis imago tum tractanda foret, vide apud Sueton. in Tiberio, cap. 58. Vide & Gothofred. in Cod. Theod. lib. 9. tit. 21. de falſa moneta, lib. 9. pag. 179.

Sect. XIII. 1. *Proximum.*] *Peſſimum vitæ ſcelus fecit*, ut ipſe admonuit ſect. 4. *qui primus aurum digitis induit:* Nunc *proximum* ab eo *ſcelus feciſſe* arguitur, *qui primus denarium ex auro ſignavit.*

2. *Ex auro denarium.*] Nummi ex auro denarii quoque appellati. Petron. Satyr. pag. 106. *Pro calculis albis ac nigris aureos argenteoſque habebat denarios.* Et pag. 160. *Non habemus Ædilem trium caunearum .... plus in die nummorum accipit, quam alter patrimonium habet. Jam ſcio acceperit denarios mille aureos.* Didymus: Τὰ δὲ χίλια σηστέρτια ποιεῖ διακόσια πεντήκοντα δηνάρια ἀργυρᾶ· δέκα δὲ χρυσᾶ, ὅπερ νούμμους φασί. *Mille ſeſtertii efficiunt CCL. denarios argenteos, ſive decem denarios aureos, quod & mille nummos vocant.* Plinius ipſe denique lib. 34. ſect. 17. Lyſippum ait ſolitum pro manipretio cujuſque ſigni, quod ipſe conflabat, ſeponere ſingulos denarios aureos. Et lib. 37. ſect. 3. *ſex denariis aureis.*

3. *Quod ipſum latet.*] Primus cudendæ ex auro monetæ quis auctor exſtiterit

ne argento quidem ſignato, [4] ante Pyrrhum regem devictum uſus eſt. [5] Librales, (unde etiam nunc [6] libella dicitur, [7] & dupondius,) appendebantur aſſes. [8] Quare æris gravis pœna dicta. [9] Et adhuc expenſa in rationibus dicuntur : item impendia, & dependere. Quin &

Notæ.

rit, etiam apud exteros, latet. Aureum argenteumque nummum Lydos primum conflaviſſe, auctor eſt Herod. lib. 1. Clio, num. 94.

4. *Ante Pyrrhum ... devictum.*] Eſt autem devictus anno Urbis CCCCLXXIX. ut diximus lib. 8. ſect. 6.

5. *Librales.*] Uſque ad Pyrrhum devictum, inquit, imo & poſt illud tempus aliquanto, as fuit librali pondere, ex ære, ſive duodecim unciarum : atque adeo ſemiſſis, ſex unciarum : triens, quatuor : quadrans trium : ſextans, cujus mentio inferius ſect. 48. duarum. Aſſes libriles appellat Voluſius Mæcianus, pag. 881. Schol. Perſii ad Satyr. 2. *Fuit autem aſſis libralis, & dupondius : quod hodie in uſu remanet.* Dionyſ. Halic. aſſem interpretatur, *χάλκεον νόμισμα βάρος λιτραῖον.*

6. *Libella dicitur.*] A librali aſſis pondere, inquit, hodieque ipſe as, ſeu res integra quæcumque, quam aſſem nuncupamus, etiam libella ex eo vocatur. Sic Tullius ad Atticum, lib. VII. epiſt. 11. *Fecit palam te ex libella, me ex teruncio :* ſubintellige, heredem : Hoc eſt, te omnium bonorum ſcripſit heredem, (nam libræ nomine ſignificatur omnis hereditas : teruncius, quarta pars eſt libræ, atque adeo & bonorum :) me ex quarta parte, quam tu mihi dares. Sed & nummulus argenteus, poſtea libellæ nomine venit : non quod libram penderet, ſed quod libræ æreæ pretio atque æſtimatione reſponderet. Varro, lib. 4. de ling. Lat. pag. 41. *Nummi denarii decuma libella, quod libram pondo as valebat, & erat ex argento parva.* Libellam argenti Plautus appellat, in Captiv. act. 5. ſect. 11. verſ. 27. Quam minimam pecuniolam ſignificare volebant, aſſem & libellam dicebant. Exempla apud Plautum & Ciceronem obvia. Meminit tamen & ſembellæ Varro, loc. cit. quæ libellæ dimidium foret : & teruncii, pariter ex argento, quæ dimidiata ſembella : ſed non fuere ea omnia diuturni uſus.

7. *Et dupondius.*] Ita MSS. non *dipondius :* Varro, loc. cit. pag. 40. *Dupondius a duobus ponderibus, quod unum pondus aſſipondium dicebatur : id ideo quod as erat libra pondus.* Seſtertii ex ære Plinius hoc loco non meminit, quod non haberet is nomen a pondere, ut as libralis, & dupondius : ſed a pretio. De dupondio, lib. 34. ſect. 2.

8. *Quare æris gravis.*] Livius, lib. 5. *Denis millibus æris gravis nos condemnat.* Feſtus : *Pendere pœnas, ſolvere ſignificat : eo quod ære gravi cum uterentur Romani, penſo eo, non numerato, debitum ſolvebant : unde etiam penſiones dictæ.* Significat autem Plinius æris gravis pœnam eſſe dictam, uſque ad ſignatum ex argento nummum, atque adeo uſque ad illud tempus, quo imminutum primo pondus æris : ut intelligas non rude modo, quale Numæ temporibus fuit, ſed & ſignatum a Servio ceteriſque deinceps, grave æs fuiſſe a pondere nuncupatum. Feſtus : *Grave æs dictum eſt a pondere : quia deni aſſes, ſinguli pondo libræ, efficiebant denarium ab hoc ipſo numero dictum.* Et alibi : *Stipem* (quam ad æs grave pertinere Plinius hoc loco admonet) *eſſe nummum ſignatum teſtimonio eſt*, &c.

9. *Et adhuc*] Hoc eſt, etiamnum durant moris hujuſce veſtigia. Ita enim MSS. Varro, loc. cit. pag. 42. *Ab eodem ære impendendo, Diſpenſator : & in tabulis ſcribimus Expenſum ..... Uſura, quod in ſortem accedebat, Impendium appellatum.* Vide Caſſiodorum, lib. 7. Var. ep. 32. cujus lemma eſt : *Formula, qua moneta committitur.*

militum ſtipendia, [10] hoc eſt, ſtipis pondera, [11] diſpenſatores, [12] libripendes dicuntur: qua conſuetudine in his emptionibus, [a] [13] quæ mancipii ſunt, etiam nunc libra interponitur. [14] Servius rex primus ſignavit æs. [15] Antea rudi uſos Romæ [16] Timæus tradit. [17] Signatum eſt

INTERPRETATIO.

a *Quæ mancipii.*] Quibus *legitime, ac ſolenni ritu nobis* res mancipatur, *aſſeritur.*

NOTÆ.

10. *Hoc eſt, ſtipis.*] Varro, lib. 4. de ling. Lat. pag. 42. *Stipendium a ſtipe dictum eſt, quod æs quoque ſtipem dicebant. Nam quod aſſes libræ pondo erant, qui acceperant majorem numerum, non in arca ponebant, ſed in aliqua cella ſtipabant, id eſt, componebant, quo minus loci occuparet: a ſtipando ſtipem dicere cœperunt.* Codicem Reg. 2. ſecuti ſumus: prius hic legebatur: *Quin & militum ſtipendiorum, hoc eſt ſtipis ponderandæ penſatores* &c. At qui unquam uſquam penſatores auditi?

11. *Diſpenſatores.*] Feſtus: *Diſpenſatores dicti ſunt, qui æs penſantes expendebant, non annumerabant. Hinc deducuntur expenſa, ſive diſpenſata, vel compenſata: item compendium, diſpendium, aſſipondium, dupondium.* Inſcriptio vetus apud Reineſium, pag. 586. AVG. DISPENSATOR. AD. CENSVS. PROVINCIAE. LVGDVNENSIS. *Auguſti diſpenſator* &c.

12. *Libripendes.*] Græcis ζυγοστάται, ut in Gloſſis exponitur, quia nempe ζυγῷ ἵστασι, hoc eſt, *libra pendunt.* Priſcianus extremo libro ſexto ex Caii primo Inſtitutionum citat, *Qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens.*

13. *Quæ mancipii.*] In omni ſolutione pecuniæ, quæ quidem ritu Quiritium fieret, ac præſertim in mancipatione, adhibebatur libripens, qui æra penderet, cum quinque teſtibus: eaque formula retenta eſt, etiam re mutata, hoc eſt, etiam tum cum non appenderetur, ſed numeraretur pecunia. Quam conſuetudinem Boëtius in Topica Ciceronis, ex lib. 1. Inſtit. Caii, de nexu faciendo, his verbis expoſuit: *Is qui mancipio accipit, æs tenens ita dicit: Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum eſſe aio: iſque mihi emptus eſt hoc ære æneaque libra. Deinde ære percutit libram, indeque æs dat ei a quo mancipit, quaſi pretii loco.* Hinc illud Horatii.

Si proprium eſt quod quis libra mercatur, & ære,
Quædam, ſi credis conſultis, mancipat uſus.

Apud ſcholiaſten Horatii eſt, *Libra & ære comparare.*

14. *Servius rex.*] Caſſiodorus, lib. 7. Var. form. 32. *Servius rex monetam in ære primum impreſſiſſe perhibetur.* A Saturno antea ſignatum tradidit, Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 17. Sed eos auctores ſecutus eſt qui miſcent omnia.

15. *Antea rudi.*] Gentes quædam & plumbo. Leontinorum e Sicilia plumbeum nummum indubitatæ antiquitatis in Muſeo noſtro ſervamus. Et plumbeum nummum Plautus in Trinummo habet.

16. *Timæus tradit.*] Reddit auctorem, ut ſolet, cum fidem obſtringere propriam non audet. Et longe ante a Jano ſignatum fuiſſe auctor eſt Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 7. pag. 217. A Numa Plinius ipſe lib. 34. ſect. 1. Eſt autem is Timæus, qui de metallica diſciplina ſcripſiſſe in hujus libri indice dicitur. Hoc loco Reg. 2. *Temeos*, Chiffl. & Parm. editio recte *Timæus.* Editi deinceps libri, *Remeus*, inepte.

17. *Signatum eſt.*] Bove, vel ove, vel ſue: Βοῦν, ἢ πρόβατον, ἢ σῦν ἐπιχαράττειν τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις, inquit Plutarchus in Poplicola, pag. 103. & in quæſtion. Rom. pag. 274. Varro, lib. 2. de re ruſt. cap. 1. pag 85. *Et quod æs antiquiſſimum quod eſt flatum, pecore eſt notatum.* Et lib. 1. de vita populi R. *Aut bovem, aut ovem, aut vervecem, habet ſignum.*

nota pecudum: [18] unde & pecunia appellata [19] Maximus census c x. M. assium fuit illo rege: & ideo hæc [20] prima classis. [21] Argentum signatum est anno Urbis CCCCLXXXV. Q. Ogulnio, C. Fabio Coss. [22] quinque annis ante primum bellum Punicum. [23] Et placuit denarium pro decem libris æris, [24] quinarium pro quinque, [25] sestertium

NOTÆ.

18. *Unde & pecunia.*] Spectat huc quadantenus quod ait Columella, in præf. lib. 7. *Nomina pecuniæ & peculii tracta videntur a pecore, quod non solum veteres possederunt, sed adhuc apud quasdam gentes unum usurpatur divitiarum genus.* His adde ea quæ diximus lib. 18. sect. 3. Pecuniam idcirco fortassis pro æreo tantum nummo, veteres dixere. Lampridius in Alexandro Severo: *Scenicis nunquam aurum, nunquam argentum, vix pecuniam donavit.*

19. *Maximus census.*] Livius, lib. 1. pag. 16. primæ classis censum ait fuisse, Servio rege sic statuente, centum millium æris. Festus, c x x. Gellius, lib. 7. cap. 13. pag. 125. ait fuisse centum & x x v. millium æris. Sunt autem æris centum millia, quadraginta sestertia: Monetæ nostræ, libræ, ut vocant, 4000.

20. *Prima classis.*] Ut classes centuriasque ex censu descripserit Servius Tullius rex Romanorum, disce ex Livio, lib. 1. post medium. Festus: *Infra classem significatur, qui minore summa quam centum & viginti millium æris censi sunt.*

21. *Argentum.*] Vide Notas & Emend. num. X.

22. *Quinque annis.*] Sive, quod eodem ferme recidit, ut Livius ait in Epitome libri 15. *Victis Tarentinis . . . tunc primum populus Romanus argento uti cœpit.* Varro tamen apud Charis. lib. 1. Annal. sic scripsit. *Nummum argenteum conflatum primum a Ser. Tullio dicunt.* Sed hac loquendi forma obscuros esse famæ illius auctores significat. Scio T. Minucii Augurini nummum proferri, sed ejus esse nego, qui Consul fuit ante annos fere x l. quam cœptum sit Punicum bellum: cujus sit tamen nummus ille, obscurum.

23. *Et placuit denarium.*] Subintellige, ut infra, permutari. Sic enim MSS. Reg. 2. & alii, non *denarius, quinarius-ve*, ut editi: quorum vel ex eo error detegitur, quod statim *sestertium* vel ipsi quoque legant. Porro denarius Romanus argenteus, (cujusmodi sunt Consulares plerique) si cum moneta nostra probatissima ex argento componatur, legitima æstimatione valere dicendus est asses æreos omnino octo: quinarius, quatuor: sestertius, binos. Scio ab erudito viro, in Mastigoph. 11. pag. 31. & a Gassendo, in appendice ad 3. tom. Philos. Epicuri minoris æstimari: taxari enim assibus tantum septenis, vix cum semisse: A Gronovio, lib. 3. de sest. cap 9. pag. 384. sex assibus Hollandicis, hoc est, e nostris, septem assibus, & asse dimidio integro. Sed ad pondera monetarum & pretia haud attendisse satis mihi videntur. Judex libra esto.

24. *Quinarium.*] Quinarium in Bibliotheca Regia argenteum vidi, pondere granorum, ut loquimur, x l. cui nota quoque subscripta Q. quinarium esse designabat, quanquam vel solo pondere satis admonente. Nota tamen quinarii usitatior, V. quemadmodum denarii, X. Unum ejuscemodi & alterum in Museo nostro Parisiensi asservamus.

25. *Sestertium pro dupondio ac semisse.*] Hoc est, pro assibus binis cum asse dimidio. Varro, lib. 4. de ling. Lat. pag. 41. *In argento nummi . . . . Denarii, quod denos æris valebant: Quinarii, quod quinos: Sestertius, quod semis tertius. Dupondius enim & semis, antiquus sestertius est.* Sestertium porro hoc Plinii loco intellige, qui sit in quarto casu, ut vocant, a recto *sestertius*, non a neutro *sestertium*. Cum enim sestertia audis neutro genere efferri, singula scito mille nummis, sive, quod idem est, mille sestertiis æstimari, hoc est, mone-

pro dupondio ac semisse. [26] Librale autem pondus æris imminutum [27] bello Punico primo, cum impensis Resp. non sufficeret: constitutumque ut asses [28] sextantario pondere ferirentur. [29] Ita quinque partes factæ lucri, dissolutumque æs alienum. [30] Nota æris fuit ex altera parte [31] Janus geminus, ex altera [32] rostrum navis: [33] in triente vero

Notæ.

tæ Gallicæ, libris centum: ut ex Plutarcho intelligimus, in Fabio Maximo, pag. 176. & ex Plinio ipso superius sect. 8. equitum censum taxante sestertiis cccc. Et ut semel omnia dicamus, cum decies, vicies, quadragies, centiesve, audis, centena millia sestertium masculini generis subintelligi scito oportere: hic enim Romanis loquendi mos. Sestertium unum argenteum in Cimelio nostro habemus sane rarissimum, cum nota sestertii, IIS.

26. *Librale autem.*] Ita Pintianus: & Reg. 2. *librare.* Editi, *libra.* Hoc est, assis, qui libralis pondo erat, pondus est imminutum: non ipsius libræ pondus, ut visum quibusdam alias eruditis. Priscianus ita locutus: *Denarius*, inquit, *decem librarum nummus*, hoc est, decem assium.

27. *Bello Punico primo.*] Egregie Festus hallucinatur, qui verbo *Sextantarii*, id accidisse bello secundo Punico asseverat. *Sextantarii*, inquit, *asses in usu esse cœperunt, ex eo tempore, quod propter bellum Punicum secundum decreverunt Patres, ut ex assibus qui tum erant librarii, fierent sextantarii* &c. Cœptum porro bellum Punicum primum anno Urbis ccccxc.

28. *Sextantario pondere.*] Hoc est, ut singuli essent sextantis pondere, sive duarum unciarum: sic enim e libra una seni asses conflabantur, quorum singuli sexta pars prioris assis, seu libræ forent. Festus, verbo *Grave æs. Bello Punico Populus Rom. pressus ære alieno ex singulis assibus librariis senos fecit, qui tantumdem valerent.* Alciati commentum Plinii verba sic immutantis, ut *dextantario pondere*, & mox, *quinta parte facta lucri* legat, non codicum modo conspirans consensus, sed & allatum modo testimonium refellit.

29. *Ita quinque partes.*] Interdicta vetere pecunia, ex ærario publico, in quo æris copia ingens fuit, asses cusi de novo, ita ut in singulas æris libras seni conflarentur, cum prius singuli integræ libræ pondo forent. Sic quinque asses in libras, sive quinque partes libræ Respublica lucri fecit. Nihil planius.

30. *Nota æris.*] In asse nimirum recens cuso, mutata priore illa nota, quam æri Servius impresserat. Mutato æris pondere, & notæ mutatæ. Vide Plutarchum, in libro quem inscripsit, de quæst. Rom. pag. 274.

31. *Janus geminus.*] Bifrons.

32. *Rostrum navis.*] Ovidius, lib. 1. Fastor. vers. 229.

Multa quidem didici: sed cur navalis in ære
Altera signata est, altera forma biceps, &c.
At bona posteritas puppim formavit in ære
Hospitis adventum testificata Dei.

Saturni in Italiam adventum intelligit, & Jani hospitium. Venit hic in mentem mihi cujusdam puerilis instituti, cujus Macrobius meminit, lib. 1. Saturn. cap. 7. pag. 217. *Æs ita fuisse signatum hodieque intelligitur*, inquit, *in aleæ lusu, cum pueri denarios in sublime jactantes, capita aut navim, lusu teste vetustatis, exclamant.* Quod fere ludi genus a nostris hodieque pueris frequentatum cernimus. In eo vero Macrobii loco cave denarios pro argenteis nummis accipias: sed pro asse ex ære. Quin & minutior moneta ex ære, ut quæ apud Marcum, cap. 12. λεπτὰ δύο dicuntur, *duo denarii* δύο δηνάρια Lucæ 10. Ambrosio, *duo æra* appellantur, apud nos *deux deniers.*

33. *In triente.* [Festus: *Ratitum quadrantem dictum putant, quod in eo*, &

& quadrante, rates. Quadrans antea teruncius vocatus a tribus unciis. [34] Postea Hannibale urgente Marcum, Q. Fabio Maximo Dictatore, asses [35] unciales facti : [36] placuitque denarium sedecim assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. [37] Ita Respublica dimidium lucrata est. [38] In militari tamen stipendio semper denarius

NOTÆ.

triente, ratis fuerit effigies: ut navis, in asse. Triens est, auctore Varrone, lib. 4. de ling. Lat. pag. 40. assis pars tertia, ut quadrans quarta.

34. *Postea Hannibale urgente.*] In Reg. 2. *urgente marcumque Fabio.* Cujus admonitu hanc vocem *Marcum* addidimus : gnari M. Minucium intelligi, Magistrum Equitum, quem Hannibal urgebat acriter sane, dum Q. Fabius Maximus Dictator, qui & Cunctator dictus, Romæ ageret : anno Urbis fere DXXXVII. Vide Livium, lib. 22. cap. 18. & 24. Et hic alter interim Festi lapsus notandus, qui septennio tantum sextantarios asses durasse scribit : cum Punicum bellum alterum, quo conflari unciales cœpti sunt, post annos amplius XX. a prioris fine sit subsecutum.

35. *Vnciales.*] Pondere unciæ: Sic duodecim in singulas libras percussi.

36. *Placuitque denarium.*] Vitruvius, lib. 3. cap. 1. Volusius Mæcianus, pag. 877. qui sub Antonino Pio vixit : *Denarius primo asses decem valebat, unde & nomen traxit : Quinarius, dimidium ejus, id est, quinque asses : unde & ipse vocatur. Sestertius, duos asses & semissem, quasi semis tertius.... Nunc donarius sedecim : Victoriatus & Quinarius octo : sestertius, quatuor asses valet.* Exhibet Patinus in gente Titinia nummum, pag. 277. & in Valeria alterum, pag. 284. in quibus nota XVI. pretium denarii, eo quo sunt cusi illi tempore, indicant, nempe asses sedecim, uti priores Nota X. decem signabant. Vidisse se quoque quinarium ait Anton. Augustinus, Dialog. 1. nota VIII. insignitum : in sestertiis vero IIII. nunquam : quin nec illam notatum varietatem diu durasse : sed veteres notas statim revocatas.

37. *Ita resp. dimidium.*] Hæc lucri ratio fuit. Antiquata vetere pecunia ex ære, argentoque, assibusque sextantariis interdictis, unciales cusi sunt, hoc est, in singulas libras duodeni : cum prius seni tantum ferirentur. Confluente deinde ad ærarium publicum plebe, ut pro sextantibus novos asses acciperet, nihil damni plebs capiebat, cum ejusdem pretii, quanquam ponderis diversi asses referret : Respublica, sive ærarium, dimidium lucrabatur. Rursum confluente eadem, ut æream monetam acciperet pro argentea vetere, quæ tum erat edicto antiquata, pro denariis singulis asses sedecim domum referebat : nullo ipsius damno, imo sex assium facto, ut apparet lucro : nam decem tantum assibus denarius olim taxabatur : tunc vero, sedecim. Minoris hi quidem asses, ut diximus, qui recens conflati, fuere ponderis : at pretii omnino cum prioribus paris. Verum Reipublicæ & ærarii majus lucrum fuit. Nam e sextantariis assibus decem, qui denario argenteo prius permutabantur uno, cum viginti conflavit asses unciales, deditque pro argenteo denario duntaxat sedecim, quatuor interim lucri fecit : deinde aucto argentei nummi pretio ad sedecim asses, iterum senos : igitur denos omnino : hoc est, quod Plinius ait, in singulos denarios dimidium, sive denarium unum. Tantumdem & in quinarios singulos, sestertiosque lucri. Expedire hunc nodum nequivere Anton. August. lib. 2. Emend. cap. 7. pag. Budæus, lib. 5. de asse, pag. 173. minimeque omnium Alciatus, lib. de pond. & mens. tom. 6. Operum, fol. 279. ubi despondens animum, luxata hæc omnia, suisque mota sedibus esse, frustra conqueritur.

38. *In militari.*] Militibus tamen, ut libentius diutiusque mererent in exercitu, spe mercedis allecti, denarius argenteus, non sedecim, sed, ut olim,

pro decem assibus datus. [39] Nota argenti fuere bigæ atque quadrigæ: & inde bigati quadrigatique dicti. [40] Mox lege Papiria [41] semunciales asses facti. [42] Livius Drusus in Tribunatu plebis octavam partem æris argento miscuit. Qui nunc [43] Victoriatus appellatur, [44] lege Clodia percussus est. Antea enim hic nummus ex Illyrico advectus, mercis loco habebatur. Est autem signatus Victoria, & inde nomen..

Notæ.

decem tantum assibus æstimatus est: hoc diurnum stipendium, asses deni scilicet: non ære, sed argenteo nummo in singulos dies persoluti. Hinc illa Pannonii militis apud Tacitum expostulatio, lib. 1. Annal. pag. 17. cur decem æreos asses reciperet, non denarium, ut olim argenteum, quem sedecim deinde assibus æreis permutaret, ut sic senos asses posset lucrari. Vide Budæum, lib. 5. de asse: & Hotoman. pag. 63.

39. *Nota argenti.*] Nempe quæ tum jussu Senatus est impressa pecuniæ novæ. Festus: *Nummi quadrigati, & bigati, a figura cælaturæ dicti.* Recte: neque enim ponderis fuere a prioribus, sed celaturæ ac pretii disparis. De bigatis & quadrigatis crebra apud Livium mentio, lib. 22 pag. 225. lib. 34. pag. 407. &c. Ita serrati nummi, quorum idem Livius meminit, quales Museum nostrum asservat, in familia Aurelia, Claudia, Cornelia, in nummo cui epigraphe, L. SCIPIO. ASIAG. Maria, Memmia, Nevia, Pomponia, Postumia, Procilia, Sulpicia: non diversi sunt generis pretiive nummi: sed ab incisis in serræ modum nummi marginibus, serrati denarii appellati. Sed & postea præter bigas, quadrigasque, impressæ sunt & Castorum in nummis imagines, mox & familiarum insignia, aliaque.

40. *Mox lege Papiria.*] Sic editi omnes, cum Reg. 2. cod. aliisque. Quis iste Papirius fuerit Tribunus plebis, qui legem tulerit, adhuc incompertum. Ad Papirium Turdum, qui Tribunatum gessit anno Urbis DLXXXVI. referre Pighius videtur, in Annal. ad an. 575. pag. 343.

41. *Semunciales.*] Sic dupondii unciales tum fuere. Nec leviores ad Plinii usque tempora, multoque etiam postea, asses fuerunt.

42. *Livius Drusus.*] Anno post Urbem conditam DCLXIII. L. Marcio Philippo, Sex. Julio Coss. Tribunatum plebis gessit Drusus: medio ferme temporis intervallo, quod intercedit sextum inter & septimum Marii Consulatum, a quo æs optimum, quod argento Drusus immiscuit, Mariani æris nomen accepit. Vide Gothofr. in Cod. Theod. lib. 9. tit. 21. de falsa moneta, pag. 177. Sic monetæ argenteæ minimæ, quæ nunc cernuntur apud nos, æstimanturque assibus æreis tribus cum semisse, octavam habent æris partem admixtam. Sed acta Drusi uno deinde Senatusconsulto abrogata sunt, ut Cicero docet, lib. 2. de Leg.

43. *Victoriatus.*] Volusius Mæcianus, pag. 877. *Victoriatus nunc tantumdem valet, quantum quinarius olim: ac peregrinus nummus loco mercis, ut nunc tetradrachmum, & drachma habebatur.* Extat in nostro Cimelio nummus C. EGNATVLEI. C. F. cum signo Victoriæ, unde Victoriati nomen, & litera Q. quinarium designante: epigraphe, ROMA. Sed & denarios habemus eadem Victoriæ nota, in primis vero M. Catonis Propætoris, ejus qui Censorii nepos fuit: quo in denario Victoriæ sedentis simulacrum, cum subscriptione VICTRIX. Ectypum Patinus exhibet in familia Porcia, pag. 228.

44. *Lege Clodia.*] Is est Clodius Pulcher, qui a patriciis translatus ad plebeïos, factusque Tribunus plebis, Ciceronem multavit exilio, anno Urbis conditæ, DCXCVI.

Aureus nummus [45] post annum LXII. percussus est, quam argenteus, [46] ita ut scrupulum valeret [47] sestertiis vicenis: [48] quod effecit [49] in libras, ratione sestertiorum, qui tunc erant, sestertios DCCCC. [50] Post

NOTÆ.

45. *Post annum LXII.*] Hoc est, anno post Urbem conditam, DXLVII. qui tertiusdecimus fuit belli Punici secundi, cum impensas fieri maximas ei bello gerendo oporteret. Consules tum fuere M. Livius Salinator secundum, C. Claudius Nero.

46. *Ita ut scrupulum.*] Sive, ut MSS. habent, *scripulum*, quod perinde est. Libra porro scripula continet 288. Aurei cujusvis nummi scrupulum æstimabatur vicenis argenti sestertiis, sive, quod idem est, denariis quinque. Luculentum hujus rei testimonium præbent nummi aurei duo, quos vidimus, tum in Bibliotheca Regia, tum in Museo S. Genovefæ: Alter nummulus est unius scrupuli pondere, hoc est, granorum, ut loquimur, unius & vicenûm: epigraphe, ROMA: pretium geminata littera XX. planissime signatum: quid enim aliud ea nota velit, quam vicenis sestertiis, ut ait Plinius, æstimatum? Alter majusculus, pondere omnino triplo majore, hoc est, trium scrupulorum, seu granorum sexaginta trium: igitur sexagenos sestertios valere necesse est, sive, quod idem est, denarios quindecim: & tantumdem valere sane clamant litteræ XV. ibidem insculptæ.

47. *Sestertiis vicenis.*] Cum sestertios in summa aliqua designanda audis, denariosve, cave alios intelligas apud Latinos scriptores, quam quos antiqua taxatio, & nominis originatio ipsa declarat, nisi ipsi auctores aliter accipiendas eas voces admoneant, quod est admodum infrequens: Itaque sestertium pro dupondio ac semisse: denarium accipe, pro assibus denis: quæ antiqua est earum vocum acceptio, & retenta semper a Romanis scriptoribus, in pretio aliquo summave signanda. Vide Anton. August. Dial. 1. Veter. Numism.

48. *Quod effecit.*] Effecit, inquit, hæc major auri æstimatio, ut in libras auri singulas Respublica lucri faceret sestertios nongentos, eorum scilicet sestertiorum qui tunc erant, hoc est, anno DXLVII. quique jam ab anno, ut diximus, DXXXVII. quaternis assibus permutabantur. Quod si nongentos sestertios ejuscemodi, qui tunc erant, lucrata respublica est, igitur sestertios 1440. lucratam esse necesse est, eorum sestertiorum qui prius erant, hoc est, qui duobus assibus & semisse æstimabantur. Continentur enim hi 1440. in nongentis illis, ita ut ne unus quidem aut desit, aut superet. Quare quod nunc vicenis sestertiis vulgaribus, (assium scilicet duorum cum semisse, qui solent in quovis pretio indicando usurpari, ut diximus,) permutatum dicitur auri scripulum; quindenis ante necesse est fuisse taxatum: ut in singula scripula lucrata respublica sit quinque sestertios, in libras, quæ scripula 288. continent, sestertios 1440. Quod autem Plinius, lib. 19. sect. 4. scripulum auri, ut lini quondam byssini, permutatum aït denariis quaternis, qui sestertios sedecim efficiunt: sua & priorum Cæsarum tempora respicit, quo imminutum auri pretium fuit, cum esset major auri copia, nec angustum esset, ut olim, ærarium. Vide Notas & Emend. num. XI.

49. *In libras.*] Intellige, in libras singulas auri infecti, quod in ærario servabatur, quodque interdum distrahebat ad vasa, operaque publica ac privata. Nulli dum enim tum nummi erant, aurei, nisi fortassis peregrini & externi. Quare apud Livium, anno Urbis DXLIII. jussere Patres deferri ad Triumviros mensarios aurum, argentum, & æs omne, sed cælatum: signatumve apud exteros: nempe ut illud in belli sumptus impenderent.

50. *Post hæc placuit X. XL. signari.*] Hoc est, denarios XL. Et sane denarios ex auro dici initio hujus sectionis

hæc placuit x. xl. ſignari ex auri libris : paulatimque [51] Principes [52] imminuere pondus : minutiſſime Nero ad xlv.

XIV. Sed a nummo prima origo avaritiæ, fœnore excogitata, quæſtuoſaque ſegnitia. Hæc paulatim exarſit rabie quadam, non jam avaritia, ſed fames auri : utpote [1] cum Septimuleius Caii Gracchi familiaris, auro rependendum caput ejus exciſum ad Opimium tulerit, plumboque in os addito [2] parricidio ſuo, [3] rempublicam etiam circumſcripſerit : nec jam Quiritium aliquo, ſed univerſo nomine Romano infami, rex Mithridates [4] Aquilio duci capto aurum in os infudit : hæc parit habendi cupido. Pudet intuentem tantum nomina iſta, quæ ſubinde nova Græco ſermone excogitantur, [a] [5] expreſſo ar-

Interpretatio.

a *Expreſſo.*] Tum exſtante foris in vaſis argenteis auro, tum intus incluſo.

Notæ.

monuimus. *Poſt hæc* autem interpretor, confecto bello Punico ſecundo, atque adeo ſi placet ita, & tertio : poſt redditam Reipublicæ pacem, devicta Carthagine. Vide Notas & Emend. num. XII.

51. *Principes.*] Imperatores, quos Principes ea tum appellabat ætas : quorum poſtremus, qui pecuniam auream ante Plinii exceſſum mutarit, Nero fuit. Stante Republica nihil detractum de legitimo nummorum pondere : imminuere Principes : omnium maxime Nero.

52. *Imminuere pondus.*] Non libræ, ut Scaliger exiſtimat, nam id ſemper æquale fuit : ſed nummorum, qui leviores. Porro, ut id corollarii vice addam, aureus nummus unus Auguſtorum ævo denariis argenteis vicenis quinis permutabatur olim, ut ex Dione conſtat, & Zonara : Hujus hæc verba ſunt : Παρὰ Ῥωμαίοις αἱ εἴκοσι καὶ πέντε δραχμαὶ χρυσοῦν νόμισμα ἕν. Probat hoc pluribus Snellius, lib. de re num. pag. 29. Adde Didymum laudatum a nobis initio hujus ſect.

Sect. XIV. 1. *Cum Septimuleïus.*] Opimii amicum, φίλον Ὀπιμίου, Σεπτιμουλήϊον vocat Plutarchus in Gracchis, pag. 842. Caput ipſum ait, cerebro exempto, infuſoque plumbo, fuiſſe xvii. pondo cum beſſe, ἑπτακαίδεκα λίτρας καὶ δίμοιρον. L. Vitellium male appellat, pro Septimuleïo, Diodorus in Excerptis, pag. 378. De Opimii Conſulatu diximus lib. 14. ſect. 16. De hac nece Gracchi juſſu Opimii illata, Cic. in Catil. orat. 1.

3. *Parricidio ſuo.*] Cum familiarem ſuum Gracchum interfecit.

3. *Rempublicam.*] Univerſo tum Populo Romano conflavit invidiam avaritiæ, famam exiſtimationemque detraxit, & quaſi Rempublicam ipſam damnavit. Uſus hac voce Tullius, tum alibi, tum Philipp. 13. *Senatus in Capitolium, parata de circumſcribendo adoleſcente ſententia Conſularis*, hoc eſt, ut Budæus aït, de ejiciendo magiſtratu ignominioſe Octavio, & imperio ei abrogando. Occiſum eſſe, poſtquam Senatus decreviſſet, Conſul ut videret, ne quid detrimenti Reſpublica caperet, Cicero refert, loc. cit. nam in Tribunatu ſeditioſis legibus Rempub. perturbarat.

4. *Aquilio duci.*] Sic Appianus in Mithrid. pag. 184. Τοῦ στόματος αὐτοῦ καταχέοντος χρυσίον. Ibi eum Μάνιον Ἀκύλιον vocat. Vide & Plutarchum in Mario, Valer. Max. lib. 9. cap. 13. alioſque.

5. *Expreſſo argenteis.*] Expreſſum Tullius dixit pro eminente, exſtante, lib. 1. de Nat. Deor. *Nihil ſolidi, nihil ex-*

genteis

genteis vaſis auro aut incluſo : quibus [b] deliciis veneunt tam inaurata quam aurea, cum ſciamus interdixiſſe caſtris ſuis [6] Spartacum, ne quis aurum haberet aut argentum. Tanto fuit plus animi [7] fugitivis noſtris. Meſſala Orator prodidit, [8] Antonium Triumvirum [9] aureis uſum [c] [10] in omnibus obſcenis deſideriis, pudendo crimine, etiam [11] Cleopatræ. Summæ apud exteros licentiæ fuerat, poculo aureo pulvinis ſubdito, Philippum regem dormire ſolitum : [12] Agnonem Teïum Alexandri Magni præfectum aureis clavis ſuffigere crepidas. An-

INTERPRETATIO.

[b] *Deliciis.*] In quam delicatos *ac viles* uſus.

[c] *In omnibus.*] Ad omnes naturæ neceſſitates, nec ſuas tantum, ſed quod pudendum magis etiam Cleopatræ.

NOTÆ.

preſſi, nihil eminentis. Χρυσένδετα haud dubie vaſa intelligit, nempe auro circumvincta : de quibus Martialis, lib. 14. Epigr. 97. cujus lemma, *Lances chryſendeta :*

Grandia ne viola parvo chryſendeta mullo :
Vt minimum libras debet habere duas.

Et lib. 2. Epigr. 43.

Immodici tibi flava tegunt chryſendeta mulli.

6. *Spartacum.*] Eo abſtinentiæ nomine Spartacum commendat etiam Appianus, lib. 1. de bellis Civil. pag. 424. lato in Thurinis montibus edicto, ne quis negotiator aurum argentumve in caſtra inveheret : ne cui ſuorum habere hæc liceret : ſolum æs ferrumque emerent, &c.

7. *Fugitivis noſtris.*] Subintellige, quam civibus. Anno Urbis DCLXXXI. Spartacus, aliique gladiatores, effracto Capuæ ludo Lentuli, ac perditorum haud exigua collecta manu, Romanos non ſemel fuderunt exercitus : ac tandem a Craſſo Prætore, & Pompeio profligati ſunt, anno DCLXXXIII. Hoc ſervile bellum & fugitivorum appellatum eſt : cujus totam rationem Florus expedit, lib. 3. cap. 20.

8. *Antonium.*] Ciceronis hoſtem.

9. *Aureis uſum.*] Subintellige *vaſis*, ex antecedentibus.

10. *In omnibus obſcenis.*] Quod & ille fecit, ad quem Martialis, lib. 1. Epigr. 38.

Ventris onus miſero, nec te pudet, excipis auro, &c.

11. *Cleopatræ.*] Etiam in femina pudendum crimen. Vel, etiam deſideriis Cleopatræ. Dignum hominem, in quem conjiciatur illud Martial. l. XI. Epigr. 12.

Te potare decet gemma, qui Mentora frangis,
In ſcaphium mœcha, Sardanapale, tua.

Hoc eſt, qui pocula Mentorea nobilitata manu, ut alibi ait, diffringis, ut inde conficiatur mœchæ tuæ matula.

12. *Agnonem.*] Ὥστε Ἄγνωνα τὸν Τήϊον ἀργυροῦς ἐν ταῖς κρηπῖσιν ἥλους φορεῖν. Plutarchus, in Alexandro, pag. 688. Sic etiam Clemens Alexand. lib. 2. Pædag. Simile eſt, quod de Antiochi exercitu narrant hiſtorici : qui quidem *magna ex parte* (verba ſunt Valerii Maximi) *aureos clavos crepidis ſubjectos habuit.* Simile & quod de Epheſio Theotimo Plautus, in Bacchid. act. 2. ſc. 3. verſ. 98.

Qui auro habebat soccis ſubpactum ſolum :

Forte *aureum ſolum*, hoc eſt, auream calceamenti ſoleam. Feſto, *clavata dicuntur calciamenta clavis confixa :* & fuere caligæ militares clavis ſuffixæ, ſed ut hodie ruſticorum, ferreis.

tonius apud nos in contumeliam naturæ vilitatem auro fecit, [d] proſcriptione dignum, [13] ſed Spartaci.

XV. Equidem miror populum Romanum victis gentibus in tributo ſemper argentum imperitaſſe, non aurum: [1] ſicut Carthagini cum Hannibale victæ [2] XII. pondo annua in quinquaginta annos, nihil auri. Nec poteſt videri penuria mundi id eveniſſe. [3] Jam Midas & Crœſus infinitum poſſederant. Jam Cyrus devicta Aſia pondo XXXIV. millia invenerat, præter vaſa aurea, [4] aurumque factum, [5] & in eo folia ac platanum, vitemque. Qua victoria argenti quingenta millia talentorum reportavit, & [6] craterem Semiramidis, cujus pondus quindecim talenta colligebat. [7] Talentum autem Ægyptium pondo LXXX.

INTERPRETATIO.

[d] *Proſcriptione.*] Rem proſcriptione dignam.

NOTÆ.

13. *Sed Spartaci.*] Dignus, inquit, Antonius qui ob hoc proſcriberetur, non a Sylla, aliove conſimili, ſed a Spartaco gladiatore ac fugitivo, qui caſtris ſuis interdixit, ne quis aurum haberet aut argentum. Vide Notas & Emend. num. XIII.

Sect. XV. 1. *Sicut Carthagini.*] Appianus in Punic. pag. 30. victo ait in Africa Hannibale, a P. Corn. Scipione, bello Punico ſecundo, imperatum Carthaginienſibus inter ceteras conditiones pacis, ut ſingulis annis ducenta talenta Euboïca per annos quinquaginta in Urbem afferrent. Καὶ ἐς Ῥώμην ἑκάστου ἔτους ἀναφέρειν Εὐβοεικὰ τάλαντα διακόσια, ἐπὶ πεντήκοντα ἐνιαυτούς. Sic & Livius. Maſſiniſſa ipſe, Pœnos devictos argenti quinque millibus pondo multavit, teſte eodem Appiano, pag. 41. Apud Livium lib. 38. quod Ætoli redimere argento pacem aut nollent, aut non valerent, iniqua impoſita conditio, *ut ſi aurum dare mallent*, facerent ſane: *dum pro argenteis decem aureus unus valeret:* cum juſtum eſſet aureum unum argenteis multo pluribus æſtimari. Vide Notas & Emend. num. XIV.

2. *XII. pondo.*] Hoc eſt, duodecim millia pondo argenti: ſeu, ut Appianus, Liviuſque dixere, ducenta talenta: Gallicæ monetæ, libras 537600. Tale Antiocho tributum ſimiliter imperatum, teſte Livio, lib. 38. Fruſtra *ſedecim pondo* reſcribere nititur Budæus, lib. 3. fol. 73.

3. *Nam Midas &c.*] De Mida, Cic. lib. 1. de Divin. pag. 189. De Crœſi opibus, Herod. lib. 1. Clio, num. 50. pag. 19.

4. *Aurumque factum.*] Factum dicitur, quod non eſt rude, quod elaboratum, ex quo aliquid confectum eſt.

5. *Et in eo folia.*] Sic etiam MSS. *Solia* legi multo mallem. De ſimili vite ac platano ex auro, vide Herod. lib. 7. Polymn. num. 27. pag. 395.

6. *Craterem Semiramidis.*] De quo Diodorus Sic. lib. 2. Bibl. pag. 98.

7. *Talentum autem .... pondo LXXX.*] Romana hæc talenti æſtimatio fuit. Livius, lib. 38. de fœdere Antiochi: *Argenti probi Attica talenta duodecim millia dato intra duodecim annos, penſionibus æquis: Talentum ne minus pondo LXXX. Romanis ponderibus pendat.* Porro octoginta pondo ſunt denariorum ſex millia, ac viginti ſupra ſeptingentos: nam in libram imputantur denarii quatuor & octoginta, ut dicetur inferius, ſect. 46. monetæ Gallicæ, libræ 33. & aſſes 12. Igitur talentum unum efficit monetæ noſtræ libras, ut vocant, omnino 2688. Alia eſt Attici talenti æſtimatio, alia

[8] patere Varro tradit. Jam regnaverat in Colchis [9] Salauces & Esubopes, qui [10] terram virginem nactus, plurimum argenti aurique eruisse dicitur [11] in Suanorum gente, & alioqui [12] velleribus aureis inclyto regno. Sed & illius aureæ cameræ, & argenteæ trabes narrantur, & columnæ, [13] atque parastaticæ, victo Sesostre Ægypti rege, tam superbo, [14] ut prodatur annis quibusque sorte reges singulos e subjectis jungere ad currum solitus, atque ita triumphare.

XVI. Et nos fecimus, quæ posteri fabulosa arbitrentur. Cæsar qui postea Dictator fuit, primus in Ædilitate munere patris funebri, [1] omni apparatu arenæ argenteo usus est : [2] ferasque argenteis vasis incessivere tum primum [3] noxii, quod etiam in municipiis æmulan-

NOTÆ.

Euboïci, Alexandrini alia. Sed de his alii consulendi. Nos de Attico dicemus lib. 35. sect 40 num. 10.

8. *Patere Varro tradit.*] Ita MSS. Reg. 2. & alii : non, ut editi, *capere*. Vox est ea Senecæ quoque familiaris.

9. *Salauces & Ebusopes.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Est qui nihilominus hoc loco conjiciat legi commodius, *Salauces Æetæ soboles*, quod minus sane nobis arridet.

10. *Terram virginem.*] Quæ & γῆ παρθένος a Philone Byzantio dicitur, lib de septem orbis miraculis, cap de horto pensili. Ea virgo terra nuncupatur, ad quam cum altissime foderis, devenitur, nec fossuram ipsa sensit olim. Clemens Alexandr. lib. 1. Strom. pag. 274. Ἐν γοῦν τοῖς νόμοις ὁ ἐξ Ἑβραίων φιλόσοφος Πλάτων, κελεύει τοὺς γεωργοὺς μὴ ἐπαρδεύειν, μηδὲ λαμβάνειν ὕδωρ παρ᾽ ἑτέρων, ἐὰν μὴ πρότερον ὀρύξαντες παρ᾽ αὐτοῖς ἄχρι τῆς παρθένου καλουμένης, ἄνυδρον εὕρωσι τὴν γῆν. *In legibus itaque Plato, qui est ex Hebræis Philosophus, jubet agricolas non irrigare, neque aquam ab aliis sumere, nisi cum prius apud se foderint usque ad terram, quæ VIRGINALIS dicitur, terram aridam, & aquæ expertem invenerint.* Alio sensu apud Gruterum, pag. MCXXXIX. 12. legas, EMIT ET COMPARAVIT LO.VM VIRGINEM, hoc est, intactum.

11. *In Suanorum.*] Ita Reg. 2. aliique: non, ut editi, *Samnorum*. De Suanis, lib 6. sect. 4.

12. *Ve... aureis.*] Nota Phryxæi velleris fabula, in Colchis.

13. *Atque parastaticæ.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. aliique : non *parastatæ*, ut editi. Sunt autem pilæ quadratæ, aut lapides pilarum modo adstantes columnarum lateribus, vulgo dicti *Pilastres*. In Notis quæ Tironi adscribuntur, inter partes & materias ædificiorum, pag. 163. *Camera Concameratio. Columna. Parastratica*, (lege *Parastatica.*) *Marmor. Mosivum.* Vetus inscriptio apud Alexand. Donat. Soc. Jesu, lib. 3. cap. 13. pag. 250. IMP. CAES. NERVAE. TRAIANI. OPTIMI. PRINC. GERM. DAC. IMAGINES. ARGENT. PARASTATICAS. CVM. SVIS. ORNAMENTIS. ET. REGVLIS... ET. CONCAMERATIONE. FERREA. C. IVLIVS... DEDIT. &c.

14. *Ut prodatur annis quibusque.*] Ita Diodor. Sicul. lib. 1. Bibl. pag 53.

Sect. XVI. 1. *Omnia apparatu arenæ.*] Amphitheatri. Arenam pro amphitheatro dici tralatitium esse alibi monuimus.

2. *Feras .... argenteis vasis.*] Sic MSS. quos vidimus. Forte *gesis*: Est enim gesum, telum Gallicum. Vide Notas & Emendationes num. XV.

3. *Noxii*] Bestiarii, ad feras damnati. Cyprianus, ep. 103. de spectac *Ad pœnam hominis fera rabida nutritur in deliciis, ut sub spectantium oculis crudelius insaniat.* Hoc in numero habiti Christiani sub Imperatoribus Multa in eam rem congessit erudite Julius Bulengerus, lib. de venat. Circi, cap. 30. & 31.

tur. C. Antonius ludos [4] scena argentea fecit. Item L. Muræna, [5] & Caïus princeps in Circo [6] pegma duxit, in quo fuere argenti pondo CXXIV. Claudius successor ejus, cum de Britannia triumpharet, [7] inter coronas aureas, VII. pondo habere, quam contulisset Hispania citerior, IX. quam Gallia Comata, titulis indicavit. Hujus deinde successor Nero, Pompeii theatrum operuit auro [8] in unum diem, quod Tiridati regi Armeniæ ostenderet. Et quota pars ea fuit [9] aureæ domus ambientis urbem?

XVII. Auri in ærario populi Romani fuere, [1] Sex. Julio, L. Aurelio Coss. septem annis ante bellum Punicum tertium, [2] pondo XVI. DCCCX. argenti XXII. LXX. & in numerato, LXII. LXXXV. CCCC. Item Sex. Julio, L. Marcio Coss. hoc est, [3] belli socialis initio, [4] auri $\overline{\text{XVI}}$. XX. DCCCXXIX. [5] C. Cæsar primo introitu Urbis in

NOTÆ.

4. *Scena argentea.*] Scena frons theatri, seu locus actorum, obstructus aulæis & sipariis, unde in proscenium prodibant histriones acturi, ut ait Cassiodorus. *La face du theatre, la decoration du theatre.* Inscriptio vetus apud Gruterum. pag. 583. T. LAELIVS. AVGVSTORVM. LIB. ARGENTO. SCAENICO.

5. *Et Caïus.*] Caligula. Vide Tranquillum in Caïo, cap. 18.

6. *Pegma duxit.*] Pegma contabulatio fuit, quæ sponte sensim surgebat, & subsidebat. Seneca, epist. 88. *His annumeres machinatores: qui pegmata ex se surgentia excogitant, & tabulata tacite in sublime crescentia, & alias ex inopinato varietates: aut dehiscentibus quæ cohærebant, aut quæ distabant sua sponte cohærentibus, aut iis quæ eminebant paulatim in se residentibus.*

7. *Inter coronas aureas.*] Coronarum ex auro exempla plura vide apud Jul. Buleng. lib. de triumpho, cap. 29. de coronis sociorum.

8. *In unum diem.*] Qui dies propterea est aureus appellatus, inquit Dio, lib. 63. pag. 718. a quo hæc pariter narrantur. Vide Notas & Emend. num. XVI.

9. *Aureæ domus*] De qua iterum lib. 36. sect. 24. num. 5.

Sect. XVII. 1. *Sex. Julio*] Anno Urbis DCXXX. Sed inter eos Consules, & eos sub quibus cœptum esse dicitur bellum Punicum tertium, Marcium nempe Censorinum, & M. Manilium Nepotem, septem alii Consulatus intercedunt integri.

2. *Pondo* XVI. DCCCX.] Hoc est, auri infecti pondo sedecim millia octingenta decem: quæ auri scrupulo sestertiis vicenis taxato, ut supra, efficiunt Gallicæ monetæ libras 9681560. Argenti, viginti duo millia & septuaginta: monetæ nostræ libræ sunt, 741552. Et in numerata signataque pecunia, sexagies bis centena octoginta quinque millia, & quadringenti. (Lineola enim priori numero superposita, ut sæpe diximus, centena millia subintelligi admonet. De sestertiis autem accipienda hæc sunt, more scriptorum omnium Latinorum.) Efficit hæc summa numeratæ signatæque pecuniæ, si ad monetam Gallicam reducatur, libras, ut vocant, 628540. Vide Notas & Emend. num. XVII.

3. *Belli socialis.*] Seu Marsici, de quo lib. 2. sect. 85.

4. *Auri.* $\overline{\text{XVI}}$. XX. DCCCXXIX.] Hoc est, auri infecti pondo sedecies centena viginti millia, & octoginta, ac viginti novem. Sic Reg. 2. Æstimatione Gallicæ monetæ, libras ea efficiunt, ut vulgo dicimus, 935597504. hoc est, fere nongentos & XXXIV. milliones.

5. *C. Cæsar.*] Dictator. Quod si dives adeo fuit, cur igitur Tranquillus, in Julio, cap. 54. *In primo Consulatu*

civili bello, suo ex ærario protulit [6] laterum aureorum XXV. M. argenteorum, XXXV. & in numerato, [7] HS. $\overline{\text{CCCC}}$. Nec fuit aliis temporibus respublica locupletior. [8] Intulit Æmilius Paulus, Perseo victo e Macedonica præda [9] HS. $\overline{\text{MM. CCC}}$. a quo tempore populus Romanus [10] tributum pendere desiit.

XVIII. Laquearia, quæ nunc & in privatis domibus auro teguntur, post Carthaginem eversam primo inaurata sunt in Capitolio, Censura [1] L. Mummii. Inde transiere in cameras quoque & parietes, qui jam & ipsi tanquam vasa inaurantur: cum sua ætas varia [2] de Catulo existimaverit, quod tegulas æreas Capitolii inaurasset primus.

XIX. Inventores auri, sicut metallorum fere omnium [1] septimo volumine diximus. Præcipuam gratiam huic materiæ fuisse arbitror, non colore, qui in argento clarior est, magisque diei similis, & ideo militaribus signis familiarior, quoniam is longius fulget: manifesto errore eorum, qui colorem siderum placuisse in auro arbitrantur, cum in gemmis aliisque rebus non sit præcipuus. Nec pondere, aut facilitate materiæ prælatum est ceteris metallis, cum cedat per utrum-

Notæ.

tria millia pondo auri furatus e Capitolio, tantumdem inaurati æris reposuit. Vide & Plutarch. in Cæsare, pag. 725. & in Apophtheg. pag. 206. & Appianum, lib. 2. de bellis Civ. pag 453.

6. *Laterum aureorum.*] Vide Notas & Emend. num. XVIII. Lateres aureos argenteosque pariter Varro vocat, lib 3. de vita populi Rom. apud Nonium: πλίνθυς χρυσοῦς Herodotus, ubi de Crœso: argentum videlicet, aurumque infectum, nec dum in vasa monetamve conflatum. Nos vernaculo sermone appellamus, *Barres d'or, ou d'argent.*

7. *HS.* $\overline{\text{CCCC}}$.] Hoc est, quadringenties centena millia sestertiûm. Gallicæ monetæ 4000000. libræ sunt, seu quatuor milliones.

8. *Intulit & Æmilius.*] Vide Notas & Emendationes num. XVIII.

9. *HS.* $\overline{\text{CCC. MM}}$.] Hoc est, sestertiûm bis millies & trecenties centena millia. Efficiunt ea libras monetæ Gallicæ, seu florenos, 23000000. seu viginti tres milliones.

10. *Tributum pendere.*] Stipendium militare in antiqua Repub. ex tributo fuit: tributum pro portione census exigebatur: belli præda interim ad difficillima Reip. tempora reservata: qui mos ad Æmilium usque Paulum duravit, Perseumque regem devictum, anno Urbis DLXXXV. Renovatum Hirtio & Pansa Coss. auctor est Plutarch. *Privato sumptu se aluisse milites Romanos pane ad id tempus quo Roma capta est a Gallis*, auctor est Festus, post Livium, lib. 4. Quod vero de tributo Plinius refert, hausisse id a Valerio Maximo videtur, lib. 4. cap. 3. pag. 210. *At Perse Rege devicto*, inquit, *Paulus cum Macedonicis opibus veterem atque hereditariam Urbis nostræ paupertatem eo usque satiasset, ut illo tempore primum populus Rom. tributi præstandi onere se liberaret*, &c.

Sect. XVIII. 1. *L. Mummius.*] L. Mummius Achaïcus appellatus, Corinthum Achaïæ caput incendit, anno Urbis DCVIII. quo anno capta & incensa Carthago est, a P. Corn. Scipione: Ambo deinde Censuram simul gessere, anno DCXII. lustrumque fecere LVII.

2. *De Catulo.*] Eo qui Capitolium dedicavit, ut diximus lib. 19. sect. 6. Hoc illius factum sua ætate alii in aliam partem accipiebant: cum non deessent qui profusiore sumptu coli Deos negarent oportere.

Sect. XIX. 1. *Septimo volumine.*] Libro 7. sect. 57.

que plumbo. Sed quia rerum uni nihil igne deperit, tuto etiam in incendiis rogisque. Quinimo quo sæpius arsit, proficit ad bonitatem. Aurique experimentum ignis est, ut simili colore rubeat, ignescatque: [2] id ipsum obrussam vocant. Primum autem bonitatis argumentum est, quam difficillime accendi. Præterea mirum, [3] prunæ violentissimæ igni indomitum, palea citissime ardescere: atque ut purgetur, cum plumbo coqui. Altera causa pretii major, quam minimum usu deteri, cum argento, ære, plumbo, [4] lineæ producantur, manusque sordescant decidua materia. Nec aliud laxius dilatatur, aut numerosius dividitur, ut pote cujus unciæ in septingenas & quinquagenas, pluresque [5] bracteas, quaternûm [a] utroque digitorum, spargantur. Crassissimæ ex his Prænestinæ vocantur, etiamnum retinentes nomen, Fortunæ inaurato ibi fidelissime simulacro. Proxima bractea quæstoria appellatur. Hispania strigiles vocat auri parvulas massas, quod super omnia solum in massa aut ramento capitur. Cum cetera in [b] metallis reperta igni perficiantur, [6] hoc statim aurum est, consummatamque materiam protinus habet, cum ita invenitur. Hæc enim inventio ejus naturalis est: alia quam dicemus, coacta. [7] Super cetera non rubigo ulla, non ærugo, non aliud ex ipso quod consumat bonita-

INTERPRETATIO.

[a] *Vtroque.*] In longitudinem, & latitudinem.

[b] *Metallis.*] In fodinis metallicis.

NOTÆ.

2. *Id ipsum obrussam vocant.*] Illud videlicet experimentum aurifices obrussam vocant. Sic Reg. 2. aliique. *Obrussa* vox usurpata Senecæ, in epist. & Natur. quæst. Tranquillo quoque in Nerone, normam significat, ad quam exigitur aurum. Inde obryzum, coctione crebra ita purgatum, nihil ut habeat alterius metalli admixtum. Schol. Thucyd. in lib. 1 χρυσίον ἄπεφθον interpretatur πολλάκις ἑψηθὲν, ὥστε γνήσιον ἐξετάζειν. Tranquillus in Nerone, cap. 44. *Exegit ingenti fastidio, & acerbitate, nummum asperum, argentum pusulatum, aurum ad obruzam.*

3. *Pruna &c.*] Reg. 2. & Pintiani codex: *pruna violentissimi ligni.* Strabo, lib. 3. pag. 146. Διὰ τοῦτο καὶ ἀχύρῳ τήκεται μᾶλλον ὁ χρυσός, &c. Causam is deinde affert, cur palea citius, quam carbone, liquefiat. Locum consule.

4. *Lineæ producantur.*] Non tingit corpora quæ tangit: argentum tingit parum: cetera tingunt multum, inquit Albertus M. lib. 4. de miner. cap. 7. pag. 265. Plinius infra, sect 31. *Lineas ex argento nigras produci plerique mirantur.*

5. *Bracteas.*] *Feüilles d'or*, laminæ tenues, sponteque plicabiles, atque adeo vel minima aura halituve oris. Harum opifices inauratores bractearii appellati. Vetus inscriptio apud Gruterum, pag. 1074. COLLEGI. BRACTEARIORVM. INAVRATORVM

6. *Hoc statim aurum est.*] Auri purissimi grana, ceu arenæ, in fodinis reperiuntur. *Granum inventum esse 100. marcarum simul* auctor est Albertus M. loc. cit.

7. *Super cetera.*] Etiam aqua, terrave sepultum, vel pluribus sæculis, rubiginem nullam contrahit.

tem, minuatve pondus. Jam contra ſalis & aceti ſuccos domitores rerum, conſtantia: ſuperque omnia netur, ac texitur lanæ modo, & ſine lana. Tunica aurea triumphaſſe Tarquinium Priſcum Verrius docet. Nos vidimus [8] Agrippinam Claudii principis, edente eo navalis prælii ſpectaculum, aſſidentem ei, indutam paludamento, [9] auro textili ſine alia materie. [10] Attalicis vero jampridem intexitur, invento regum Aſiæ.

XX. Marmori & iis quæ candefieri non poſſunt, ovi candido illinitur: ligno, glutini ratione compoſita: leucophoron vocant. Quid ſit hoc, aut quemadmodum fiat, [1] ſuo loco docebimus. Æs inaurari argento vivo, aut certe hydrargyro, legitimum erat: de quibus, [2] ut dicemus, illorum naturam reddentes, excogitata fraus eſt. Namque æs [a] cruciatur in primis, accenſumque reſtinguitur ſale, aceto, alumine. Poſtea [b] exarenatur, an ſatis recoctum ſit, ſplendore deprehendente: iterumque exhalatur igni, ut poſſit edomitum, mixtis pumice, alumine, argento vivo, inductas accipere [c] bracteas. Alumen in purgando vim habet talem, [3] qualem eſſe diximus plumbo.

XXI. Aurum invenitur in noſtro orbe: ut omittamus Indicum, [1] a formicis, aut apud Scythas [2] gryphis erutum. Apud nos tribus CAP. IV.

INTERPRETATIO.

[a] *Cruciatur.*] Accenditur, tunditurque.

[b] *Exarenatur.*] Deſquamatur, arenæ tolluntur.

[c] *Bracteas.*] Tenues auri laminas, quibus æs inauratur.

NOTÆ.

8. *Agrippinam Claudii Principis.*] Nempe conjugem, Neronis matrem. Deſcribit hos ludos Dio, lib. 60. pag. 687. Ἐν τινὶ δὲ λίμνῃ ναυμαχίαν ὁ Κλαύδιος ἐπιθυμήσας ποιῆσαι .... ὁ δὲ δὴ Κλαύδιος, ὅ τε Νέρων στρατιωτικῶς ἐστάλησαν· ἥ τε Ἀγριππῖνα χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμεῖτο. *In palude quadam exhibere navale certamen Claudius cupiebat .... veſtitum ſuo quiſque arbitrio, militarem Claudius & Nero geſtabant, Agrippina chlamydem ſeu paludamentum auro textum.*

9. *Auro textili.*] Filo tenui deducebatur aurum, eoque veſtes texebantur. Sidonius Apollin. Carm. 22. verſ. 199.

Vel ſtamine fulvo
Prægnantes fuſi mollitum neſſe metallum.

De Elagabalo Lampridius: *Indutus eſt omni aurea tunica*, (hoc eſt, tota aurea: ut Maro: *unde omnis Troja videri*, pro tota dixit:) *uſus & purpurea, & de gemmis Perſica, ita ut gravari ſe diceret.*

10. *Attalicis vero.*] De his dictum eſt lib. 8. ſect. 74. Erant e lana auro intertexto.

Sect. XX. 1. *Suo loco docebimus.*] Libro 35. ſect. 17.

2. *Ut dicemus.*] Sect. 32. & 41. libri hujus.

3. *Qualem eſſe diximus plumbo.*] Sect. proxime ſuperiore.

Sect. XXI. 1. *A formicis.*] Ut dictum eſt lib. 11. ſect. 36. De gryphibus vero aurum effodientibus, abripientibuſve apud Arimaſpos Scythiæ populos, vide Herodotum, lib. 3. Thalia, num. 116. pag. 207. & lib. 4. Melpom. num. 13. pag. 229. Pliniumque ipſum l. 7. ſect. 2.

2. *Gryphis.*] Ita MSS. non *gryphibus*. Sic Plinius iterum loc. cit.

modis : fluminum ramentis, [3] ut in Tago Hispaniæ, Pado Italiæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Asiæ, Gange Indiæ. Nec ullum absolutius aurum est, ut cursu ipso trituque perpolitum.

[4] Alio modo puteorum scrobibus effoditur, aut in ruina montium. Quare utraque ratio dicetur. Aurum qui quærunt, ante omnia [5] segullum tollunt : ita vocatur indicium. Alveus hic est : arenæque lavantur, atque ex eo quod resedit, conjectura capitur. Invenitur aliquando in summa tellure protinus, rara felicitate : [6] ut nuper in Dalmatia principatu Neronis, singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens. Gummi inventum est in summo cespite, [7] alutatium, si & auro ea tellus subest. Cetero montes Hispaniæ aridi sterilesque, & in quibus aliud gignatur, huic bono coguntur fertiles esse: Quod puteis foditur, canalicium vocant, alii canaliense : [a] marmoris glareæ inhærens, [8] non illo modo, quo in Oriente sapphiro atque Thebaïco, aliisque in gemmis scintillat, sed micas amplexum mar-

Interpretatio.

a *Marmoris.*] Id aurum marmoris arenæ adhæret : non quemadmodum sapphiro atque Thebaïco lapidi : sed arenas marmoris amplectitur, quibus sordescit.

Notæ.

3. *Vt in Tago.*] Plinius ipse, lib. 4. sect. 35. *Tagus auriferis arenis celebratur.* Ovidius, de Phaëthontis incendio, lib. 2. Metam. vers. 251.

Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum.

Jam desiisse arenæ eæ dicuntur.

4. *Alio modo puteorum.*] Putei fossæ sunt, per quas ad cuniculos iter est, meatusque subterraneos, quibus ad metalli venam pervenitur.

5. *Segullum.*] Nos *mannam* vocamus terram eam quæ subesse seu latere aurum indicat.

6. *Vt nuper in Dalmatia.*] Et inde simile veri est olim esse Romam transductum, quidquid auri signatum in monetis fuit. Vide Gothofr. in Cod. Theod lib. 10. tit. 13. de metallis, pag. 492. Nec minima pars accessit e præda Macedonica, similibusque victoriis. Cassiodorus in Chron. scribit anno ab V. C. DXCVI M. Æmilio Lepido, C. Popilio Lænate Coss. metalla in Macedonia instituta. Livius, lib. 45. *Metalli Macedonici ingens vectigal.* E Dacia similiter, persolutum auro argentoque tributum, quod fodinis abundaret, auctor est Cæsar lib. 5. bell Gall etsi nondum in formam provinciæ redacta foret. Adde dona sociorum exterarumque gentium. Adde fodinas Galliarum, e Cemeno monte, e Tarbellis, ex Alpibus in Salassis, de quibus Strabo, lib. 3. & 4. & Codex Theod. loc cit. lege 9. Asturiæ, Gallæciæ, Lusitaniæque, unde commercio primum, mox belli jure Romanorum armis subactæ, ac tributi nomine plus vicena millia pondo singulis annis præstitisse mox dicuntur, hac sect

7. *Alutatium.*] Subintellige, appellatum ita, si auro quod tellus ea occultet, idem telluris genus gumminosum subest. Vide Notas & Emend. num. XIX.

8. *Non illo modo.*] Nam sapphirus, ut dicetur, lib. 37 sect. 39. aureis punctis collucet : Thebaïcus lapis, lib 36. sect. 13. aureis guttis interstinctus. Hic arena marmoris auro inseritur, qua sordescit. Vide Notas & Emend. num. XX.

moris,

moris. Vagantur hi venarum canales per latera puteorum, & huc illuc, [9] inde nomine invento: telluſque ligneis columnis [10] ſuſpenditur. Quod effoſſum eſt, tunditur, lavatur, uritur, molitur in farinam, [11] ac pilis cudunt. [12] Vocant argentum, quod exit a fornace: ſudoriſque, qui e camino jactatur, ſpurcitia, in omni metallo ſcoria [13] appellatur. Hæc in auro tunditur, iterumque coquitur. [14] Catini fiunt ex taſconio. Hoc eſt terra alba ſimilis argillæ. Neque enim alia afflatum, ignemque, & ardentem materiam tolerat.

Tertia ratio opera vicerit Gigantum. Cuniculis per magna ſpatia actis cavantur montes ad lucernarum lumina. [b] Eadem menſura vigiliarum eſt: multiſque menſibus non cernitur dies. [c] [15] Arrugias id genus vocant: ſiduntque rimæ ſubito, & opprimunt [16] operatos: ut jam minus temerarium videatur e profundo maris petere margaritas: tanto nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaque fornices crebri montibus ſuſtinendis. Occurſant in utroque genere ſilices. [17] Hos igni & aceto rumpunt. Sæpius vero, quoniam in cuniculis vapor & fumus ſtrangulat, [d] cædunt, [18] fracturis CL. libras fere agentibus: egeruntque humeris noctibus ac diebus, per tenebras proximis tradentes: lucem noviſſimi cernunt. Si longior videtur ſilex, [e] [19] latus ſequitur foſſa, ambitque. Tamen in ſilice facilior exiſtimatur opera. Eſt namque terra ex quodam argillæ genere, glareæ mixta (candidam vo-

INTERPRETATIO.

[b] *Eadem.*] Quamdiu labor is durat, tamdiu nox eſt.

[c] *Arrugias.*] Id genus cuniculorum, *unde aurum effoditur*, arrugias vocant.

[d] *Cædunt.*] *Non igni rumpunt*, ſed cædunt potius: fractæque ſilicis moles fere ſunt librarum CL. pondo.

[e] *Latus ſequitur.*] A latere deinde foſſa fit, ambitque foſſa ſilicem, *& evitat, quia longior eſt & cædi difficilis.*

NOTÆ.

9. *Inde nomine invento.*] Auri canalicii.

10. *Suſpenditur.*] Ne foſſores caſu obruat.

11. *Ac pilis cudunt.*] Pilum hoc loco inſtrumentum eſt, quo quid in pila ſeu mortario tunditur, pinſiturve. His aurum fingunt in lateres. Vide Notas & Emend. num. XXI.

12. *Vocant argentum.*] Aurum fuit argento mixtum: nam, ut mox ſubjicitur, iterum tundebatur, coquebaturque, ut aurum inde ſcilicet purum elicerent. Sed nimirum, ut dicitur ſect. 23. *Omni auro ineſt argentum vario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octava parte.*

13. *Hæc in auro.*] Strabo videtur lib. 3. id ἤλεκτρον vocare.

14. *Catini.*] Catinus vas eſt in quo materia coquitur. Nunc foſſam & concham vocant.

15. *Arrugias.*] Et vox ea Plauto nota, Aululariæ ſcena poſtrema:

Nunquam dabo aurum, *niſi fodiam Noviter arrogiam.*

16. *Operatos.*] Hoc eſt, operantes. Sic Reg. 2. aliique, non *operarios*, ut editi. Uſus ea voce Plinius iterum lib. 26. ſect. 6.

17. *Hos igni & aceto.*] Vide quæ in eam rem diximus, lib. 23. ſect. 27.

18. *Fracturis.*] Vide Notas & Emend. num. XXII.

19. *Latus ſequitur &c.*] Vide Notas & Emend. loc. cit.

cant) prope inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediuntur,[20] & iisdem malleis: nihilque durius putant, nisi quod inter omnia auri fames durissima est. Peracto opere, [21] cervices fornicum ab ultimo cædunt. Dat signum ruina, eamque solus intelligit in cacumine montis ejus pervigil. [22] Hic voce ictuve evocari jubet operas, paritérque ipse devolat. Mons fractus cadit ab sese longe, fragore qui concipi humana mente non possit, & flatu incredibili. Spectant victores ruinam naturæ. Nec tamen adhuc aurum est: nec sciere esse, cum fodere. Tantaque ad pericula [23] & impendia satis fuit causæ, sperare quod cuperent.

Alius par labor, ac vel majoris impendii, flumina ad lavandam hanc ruinam jugis montium ducere obiter a centesimo plerumque lapide. Corrugos vocant, a corrivatione, credo: [24] nimirum & hic labor est. [25] Præcepisse libramentum oportet, [26] ut furat is qua influat: itaque altissimis partibus ducitur. Convallis & intervalla [27] substructis canalibus junguntur. Alibi rupes inviæ cæduntur, sedemque [f] trabibus cavatæ præbere coguntur. [g] Is qui cædit, funibus

INTERPRETATIO.

f *Trabibus.*] Canalibus alveísque, qui fiunt e trabibus ligneis.

g *Is qui.*] Is qui rupem sublimem cædit.

NOTÆ.

20. *Et iisdem malleis.*] Quibus cædunt silices, ut ante dictum est.

21. *Cervices fornicum.*] Terrena fornicum fulcra, seu fulcimenta, summa ipsorum parte, qua fornices proxime attingunt, ac sustinent, ibi cædunt: ut fulcris deficientibus mons subsidat.

22. *Hic voce ictuve.*] In Reg. 2. *hic voce neve evocari jubet operas*: corrupte Forte, *hic voce nutuve.* In editis, *operarios*, minus probe.

23. *Et impendia.*] Ita nos ex conjectura: In Reg. 2. & Colb. 3. *& incendia*: in editis, *evincenda.*

24. *Nimirum & hic labor est.*] Ita Colb. 3. At Reg 2. *ni mille & hic labores.* Conjiciebat Pintianus, *in mille & hic labores.* An potius, *na mille & hic labores.*

25. *Præcepisse.*] Ante cepisse libramentum aquæ par est, ut rapido cursu feratur, quacumque fluat: eamque ob causam ex altissimis locis ducitur. De hoc libramento diximus, lib. 31. sect. 31. Præcipere eo sensu accipi, tralatitium est. Lucretius, lib. 6.

Carbonumque gravis vis, atque odor insinuatur
Quam facile in cerebrum, nisi aquam præcepimus ante.

Hoc est, nisi ante aquam hausimus. Sic & *præsumere.* Plinius, lib. 30. sect. 51. *Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo præsumptus.*

26. *Vt furat is qua influat.*] In libris editis, *ut fruaris quando influat.* In Reg. 2. *ut fruaris qua influat.* In Lugd. *Vt fruaris quam fluat.* Forte, *& fieri rivus qua influat.* Sed magis arrisit, *ut furat is*, nempe corrugus, de quo supra: quod & similior veri sit ea lectio, & vestigiis M S S. codicum propior Deinde, *qua influat*, ut libri omnes conditivi habent: quemadmodum libro 31. sect. 20. *Qua cadit rivus.*

27. *Substructis canalibus.*] Per canales structiles, ut diximus lib. 31. sect. 31.

pendet, ut procul intuentibus [28] ſpecies ne ferarum quidem, ſed alitum fiat. Pendentes majore ex parte librant, [h] & lineas itineri prææducunt. Itaque inſiſtentis [29] veſtigiis hominis locus non eſt. [30] Manus trahunt omne vitium in ſportis. Id genus terræ [31] urium vocant. Ergo per ſilices calculoſve ducuntur, & urium evitant. [i] Ad capita dejectus in ſuperciliis montium piſcinæ cavantur: ducentos pedes in quaſque partes, & in altitudinem denos. [32] Emiſſaria in his quina pedum quadratorum ternûm fere linquuntur, & repleto ſtagno [33] excuſſis obturamentis erumpit torrens tanta vi, ut ſaxa provolvat.

Alius etiamnum in plano labor. Foſſæ per quas profluat, cavantur: [34] agogas vocant: eæ ſternuntur gradatim ulice. Frutex eſt roris marini ſimilis, aſper, aurumque retinens. Latera cluduntur tabulis, ac per prærupta [36] ſuſpenduntur, canali ita profluente de terra in mare. His de cauſis jam [k] promovit Hiſpania. [37] In priore genere, quæ exhauriuntur immenſo labore, ne occupent puteos, in hoc rigantur.

INTERPRETATIO.

[h] *Et lineas.*] Et ductis lineis præſignant iter, *qua cædenda rupes eſt, qua convehendus amnis.*

[i] *Ad capita.*] Ad locum unde aqua primum dejici incipit in convallem.

[k] *Promovit.*] Propius mari admovit *puteos ſuos, foſſas, & canales.*

NOTÆ.

28. *Species ne ferarum.*] Procul intuens, non feras, ſed alites ibi pendere putes. In Reg. 2. *nefarium.* Sed vidit Pintianus in ſuo, uti edidimus, *ne ferarum quidem, ſed alitum fiat*: quod & Plinii orationem ſapit, & hic neceſſe eſt legi. In libris hactenus editis, *ſpecies nefaria quidem.*

29. *Veſtigiis hominis locus non eſt.*] Quia pendent funibus in aëre, corbibus ſuſpenſi.

30. *Manus traduntur.*] Non funguntur, inquit, pedes officio ſuo: manus funguntur: trahunt enim vitioſam terram omnem in ſportis, quam urion vocant. Vide Notas & Emend. num. XXIII.

31. *Vrium vocant.*] Sic MSS. omnes: non ἀραιὸν, ut volunt: quanquam iſtud fortaſſis Hiſpani, quorum fodinæ metallicæ nunc explicantur, eodem ſignificatu acceperint, quo Græci ἀραιὸν, ut ea voce terram laxam, bibulamque ſignarent.

32. *Emiſſaria.*] Aditus per quos aqua e ſtagno piſcinave emittitur: nos vernacule dicimus, *l'ouverture d'une écluſe par où ſe décharge un étang.* Sueton. in Claudio, cap. 20. *Emiſſarium Fucini lacus.*

33. *Excuſſis obturamentis.*] Sublatis molibus quæ aquam cohibebant. Nos pro obturamentis cataracta utimur, qua adducta, omnis aqua effluit: *lever la bonde d'un étang.*

34. *Agogas.*] MSS. *agangas.* Neque vero hic Græca quærantur vocabula, ut Salmaſius putat, in Solin. pag. 1076. ſed barbara & Hiſpana.

35. *Frutex eſt.*] Ceteris auctoribus ignotus.

36. *Suſpenduntur.*] Canteriis, aliiſque ligneis machinis canales per loca prærupta ſuſpenduntur in aëre.

37. *In priore genere.*] Hoc eſt, quod puteis foditur: id enim primum auri inveniendi genus, ſuperius eſt ab auctore explanatum.

[38] Aurum arrugia quæsitum non coquitur, sed statim [39] suum est. [40] Inveniuntur ita massæ. Nec non in puteis etiam denas excedentes libras. [41] Palacras Hispani, alii palacranas: iidem quod minutum est, balucem vocant. Ulex siccatus uritur, & cinis ejus lavatur substrato cespite herboso, ut sidat aurum. Vicena millia pondo ad hunc modum annis singulis Asturiam atque Gallæciam & Lusitaniam præstare quidam prodiderunt, ita ut plurimum Asturia gignat. Neque in alia parte terrarum tot sæculis hæc fertilitas. [42] Italiæ parci vetere interdicto patrum diximus: alioqui nulla fecundior metallorum quoque erat tellus. Exstat lex Censoria [43] Ictimulorum aurifodinæ, Vercellensi agro, qua cavebatur, [44] ne plus quinque millibus hominum in opere publicani haberent.

XXII. Aurum faciendi est etiamnum una ratio [1] ex auripigmento,

NOTÆ.

38. *Aurum arrugia quæsitum.*] Hoc est, cuniculis per magna spatia actis, quibus montes cavantur: hos enim cuniculos arrugias vocant, ut dictum est antea.

39. *Suum est.*] Sui quasi juris, jam purum, integrum: quod ignem non desiderat.

40. *Inveniuntur ita massæ.*] Etiam centum marcarum, ut ex Alberto M. supra diximus.

41. *Palacras.*] Reg. 2. *Palacas, alii palacurnas.* Has voces, palacras, ballucem, ceterasque, ortas e Græcis fontibus credi Salmasius jubet, in Solin. pag. 1076. Credant, quibus ille jusserit. Nos interim Hispanicas fuisse asseveramus, & peregrini oris. Ballucæ mentio in Cod. Theod. lib. 10. tit. 19. *de metallis*, lib. 3. *de auri eruendi ex metallis potestate.* Est autem Balluca, sive ballucæ, ut Plinius innuit, arena aurosa, seu minuta ramenta nondum excocta, quæ πολλὴν μείωσιν ἔχει, ut Græci notarunt. Philoxenus in Glossis: *Balluca*, ἀχώνευτος γῆ ἡ χρυσώδης. Alibi: Χρύσαμμος, *Balluca.* Justinus, lib. 44. cap. 1. ubi de amnibus Hispaniæ: *Plerique etiam divites auro, quod in balucibus vehunt.* Hesychio Βάλλιξ, ψῆφος est, minutus calculus: quoniam balluca aurum est in ramentis, minutisque ψήγμασιν. Alteram autem vocem *palacras*, vel *palacas*, pariter esse vernaculam, Hispanique oris ac soni, Strabo ipse haud obscure significat, apud quem hæc vox diminuta occurrit, lib. 3. pag. 146. Ἐν δὲ τοῖς ψήγμασι τοῦ χρυσίου φασὶν εὑρίσκεσθαι ποτὲ καὶ ἡμιλιτριαίας βώλους, ἃς καλοῦσι πάλας, μικρᾶς καθάρσεως δεομένας. Φασὶ δὲ καὶ λίθων σχιζομένων εὑρίσκειν βωλάρια θηλαῖς ὅμοια. *Ceterum inter auri ramenta aïunt inventas aliquando selibres glebas, quas ipsi palas nominant, exigua purgatione indigentes. Ferunt etiam lapidibus fissis inveniri glebulas uberibus similes.*

42. *Italiæ . . . diximus.*] Libro 3. sub finem sectionis 24. De Salassorum forte metallis id Senatusconsultum latum est, quæ capta sunt ab Appio Claudio Pulcro Cos. anno Urbis DCXI. teste Strabone, lib. 4. pag. 205. & Epitome Livii, lib. 53.

43. *Ictimulorum.*] Strabo, lib 5. pag. 218. Καὶ ἐν Οὐερκέλλαις χρυσωρυχεῖον ἦν. κώμη δ᾽ ἐστὶ πλησίον Ἰκτουμούλων, καὶ ταύτης κώμης. *Erat & Vercellis auri fodina: est autem is vicus prope Ictimulos, qui & ipse vicus est.* Videtur a mulis Icti cujuspiam, ibi stabulatis, loco nomen hæsisse, quasi *Ad Icti mulos.*

44. *Ne plus quinque.*] Ne forte publicani una conditione totum aurum provinciæ vel fodinæ exhaurirent. Atque idcirco fortassis in Sardiniam, quæ metallis præsertim argenteis abundavit, metallarii transfretare vetiti, leg. 6. tit. 19. lib. 10. Cod. Theod. *Si qua navis.*

Sect. XXII. 1. *Ex auripigmento.*] Sive arsenico, de quo libro seq. sect.

quod in Syria foditur pictoribus, in summa tellure, auri colore, sed fragili, lapidum specularium modo. Invitaveratque spes [2] Caïum principem avidissimum auri: quamobrem jussit excoqui magnum pondus: & plane fecit aurum excellens, sed ita parvi ponderis, ut detrimentum sentiret, illud propter avaritiam expertus: quanquam [3] auripigmenti libræ x. IV. permutarentur: nec postea tentatum ab ullo est.

XXIII. Omni auro inest argentum vario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octava parte. In uno tantum [1] Galliæ metallo, quod vocant Albicratense, tricesima sexta portio invenitur: ideo ceteris præest. [2] Ubicumque quinta argenti portio est, [3] electrum vocatur. [4] Scrobes eæ reperiuntur in canaliensi. [5] Fit & cura electrum argento addito. Quod si quintam portionem excessit, incudibus non resistit. Et electro auctoritas, [6] Homero teste, qui Menelaï regiam auro, electro, argento, ebore fulgere tradit. Minervæ templum habet Lindos, insulæ Rhodiorum, in quo Helena sacravit calicem ex electro.

NOTÆ.

56. In Ponto quoque effodi scribit Vitruvius, lib. 7. cap. 7. pag. 139. Diosc. lib. 5. cap. 121. & in Mysia Hellesponti.

2. *Caïum.*] Caligulam. De hujus aviditate pecuniæ, Sueton. cap. 42.

3. *Auripigmenti libræ X. IV. permutarentur.*] Hoc est, denariis quatuor. Prius *libræ XIV.* legebatur, nullo sensu. Sunt autem quaterni denarii, sive, quod idem est, sestertii sedecim, Gallicæ monetæ asses ærei triginta duo.

Sect. XXIII. 1. *Galliæ metallo.*] Auro. Albicratense vero appellari suspicamur ab Albicæcis, sive Alebece Reïorum Apollinarium, de qua diximus in Notis & Emend. ad lib. 5. num. XXVIII. Fuisse & in Cemeno Galliæ monte auri fodinas, auctor est Strabo, lib. 3. pag. 146. Et in Tarbellis quidem eximias, lib. 4. pag. 190.

2. *Vbicumque quinta.*] Fuisse hujusmodi aurum, quod edicto Ludovici XII. Galliarum Regis, ab aurificibus in signa, vasa, ceteraque opera adhiberi posset impune, ac sine fraude, scribit Savotus, lib. de nummis, parte 2. cap. 9. pag. 84.

3. *Electrum vocatur.*] Gallis, *de l'or bas*, quasi aurum deterioris notæ, propter admixtam argenti quintam portionem. Isidorus, lib. 16. cap. 23. *Electri tria sunt genera: Vnum ... quod succinum dicitur. Alterum metallum, quod naturaliter invenitur, & in pretio habetur. Tertium, quod fit de tribus partibus auri, & argenti una: quas partes, etiam si naturam resolvas, invenies. Vnde & nihil interest, natum sit an factum: utrumque enim ejusdem naturæ est.* Servius quarta modo argenti portione admixta electrum fieri ait. Vide & Strabonem, loc. cit. Hinc nummi electrici apud Lampridium, in Alexandro Severo, pag. 122. *Alexandri habitu nummos plurimos figuravit: & quidem electreos aliquantos: sed plurimos tamen aureos.* Et electrina patera, apud Pollionem Trebellium, in Quieto, pag. 192. *Pateram electrinam, quæ in medio Alexandri vultum haberet.*

4. *Scrobes eæ.*] Scrobes, quæ id electri seu auri genus, contineant, in canaliensi auro inveniuntur. De canaliensi auro dictum est, sect. 21.

5. *Fit & cura.*] Ex arte & industria. Plinius lib. 9. sect. 65. *juvat argentum auro confundere, ut electra fiant.*

6. *Homero teste.*] Odyss. δ'. vers. 71.

Φράζεο Νεστορίδη τῷ ἐμῷ κεχαρισμένε θυμῷ,
Χαλκοῦ τε στεροπὴν καὶ δώματα ἠχήεντα,
Χρυσοῦ τ', ἠλέκτρου τε, καὶ ἀργύρου, ἠδ' ἐλέφαντος.

Adjicit historia, mammæ suæ mensura. [7] Electri natura est, ad lucernarum lumina clarius argento splendere. [8] Quod est nativum, & venena deprehendit. [9] Namque discurrunt in calicibus arcus, cælestibus similes, cum igneo stridore: & gemina ratione prædicunt.

XXIV. Aurea statua prima omnium nulla inanitate, & antequam ex ære aliqua illo modo fieret, quam vocant [1] holosphyraton, in templo Anaïtidis posita dicitur, (quo sit situ terrarum nomen hoc [2] significavimus,) numine gentibus illis sacratissimo. [3] Direpta est Antonii Parthicis rebus. Scitumque narratur dictum unius veteranorum Bononiæ, hospitali divi Augusti cœna, cum interrogaretur, essetne verum, eum qui primus violasset hoc numen, oculis membrisque captum exspirasse? Respondit enim, tum maxime Augustum [4] de crure ejus cœnare, seque illum esse, totumque sibi censum ex ea rapina. Hominum primus & auream statuam & solidam [5] Gorgias Leontinus Delphis in templo sibi posuit, [6] LXX. circiter Olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæstus.

XXV. Aurum plurimis modis pollet in remediis. Vulneratisque, & infantibus applicatur, ut minus noceant, quæ inferantur, veneficia. [1] Est & ipsi superlato vis malefica, gallinarum quoque & pecorum feturis. Remedium est abluere illatum, & spargere eos, quibus mederi velis. [2] Torretur & cum salis gemino pondere, triplici miseos, & rursum cum duabus salis portionibus, & una lapidis, quem schi-

NOTÆ.

7. *Electri natura.*] Isidorus hunc locum transcripsit, lib. 16. Orig. cap. 3.

8. *Quod est nativum.*] Isidorus, loc. cit. Plinius Valer. lib. 3. cap. 53. ad verbum. Q. Serenus, cap. 62. de venenis prohibendis, pag. 162.

Produnt electri variantia pocula virus.

9. *Namque &c.*] Totidem verbis Isidorus & Plinius Valer. locis cit.

Sect. XXIV. 1. *Holosphyraton.*] Ὁλόσφυρος & ὁλοσφύρατος apud Hesych. concretus, plenus, solidus, non conflatus, sed ductus malleo, στερεός, ναστός, καὶ οὐδαμοῦ διάκενος.

2. *Significavimus.*] Libro 5. sect. 20.

3. *Direpta est.*] Nempe ea statua Deæ Anaïtidis. Sic etiam MSS. De expeditione infelici Antonii contra Parthos, vide Dionem & Plutarchum.

4. *De crure ejus.*] Ut intelligamus in direptione fractæ statuæ, crus huic veterano militi, qui Augustum excipiebat hospitio, obtigisse, cujus partem in hospitalem cœnam insumeret. Ita Gelenius: recte.

5. *Gorgias.*] Non sibi ipsum, sed totam ipsi Græciam posuisse id aureæ statuæ decus, ceteri scribunt. Forte gemina fuit. Valerius Max. lib. 8. cap. ult. *Gorgiæ vero Leontini studiis litterarum ætatis suæ cunctos præstantis, adeo ut primus in conventu poscere, qua de re quisque audire vellet, ausus sit, universa Græcia in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit: cum ceterorum ad id tempus auratas collocasset.* Sic & Plato in Gorgia, & Cicero lib. 3. de Orat. Cognomen habet a natali solo, Leontinis, Siciliæ oppido.

6. LXX. *circiter.*] Circiter annum Urbis CCLIII.

Sect. XXV. 1. *Est & ipsi superlato.*] Si superferatur, si supra caput tollatur. Vide Notas & Emend. num. XXIV.

2. *Torretur.*] Vide Notas & Emend. num. XXV.

ſton vocant : ita virus tradit rebus una crematis in fictili vaſe, ipſum purum & incorruptum. Reliquus cinis ſervatus in fictili, & ex aqua illitus, lichenas in facie ſanat. [a] Lomento eum convenit ablui. Fiſtulas etiam ſanat, & quæ vocantur hæmorrhoïdes. [3] Quod ſi tritus pumex adjicitur, putria hulcera & tetri odoris emendat. Ex melle vero decoctum cum melanthio, & illitum umbilico, leniter ſolvit alvum. Auro verrucas curari M. Varro auctor eſt.

CAP. V.

XXVI. Chryſocolla humor eſt in puteis, [1] quos diximus, per venam auri defluens, [a] craſſeſcente limo rigoribus hibernis uſque in duritiam pumicis. [2] Laudatiorem eandem in ærariis metallis, & proximam in argentariis fieri compertum eſt. Invenitur & in plumbariis, vilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura, multum infra naturalem illam : immiſſis in venam aquis leviter hieme tota, uſque in Junium menſem, dein ſiccatis in Junio & Julio : ut plane intelligatur nihil aliud chryſocolla, quam vena putris. [b] Nativa duritia maxime diſtat : luteam vocant. [3] Et tamen illa quoque herba, quam lutum appellant, tingitur. [4] Natura eſt, quæ lino lanæve, ad ſuccum bibendum. [5] Tunditur in pila, deinde tenui cribro cernitur : poſtea molitur, ac deinde tenuius cribratur. Quidquid non

INTERPRETATIO.

[a] *Lomento.*] Farina fabacea.

[a] *Craſſeſcente.*] Coacto humore eo vi frigoris, & in pumicis duritiam rigeſcente.

[b] *Nativa.*] Nativa factitiam iſtam chryſocollam duritia ſuperat.

NOTÆ.

3. *Quod ſi tritus.*] Vide Notas & Emend. num. proxime citato.

Sect. XXVI. 1. *Quos diximus.*] ſect. 21.

2. *Laudatiorem.*] Habet hæc pariter Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 17. Quid quod chryſocolla fit & ex ære tantum? Quare ſi in metallis aurariis argentariiſve oritur, venas eas cum latente ære permixtas eſſe neceſſe eſt. Auraria porro metalla, & *auraria* appellantur : unde vetus Inſcriptio apud Gruter. pag. 4. SVBPROC. AVRARIAR. *Subprocurator aurariarum.* Et pag. 594. PROC. AVRARIARVM.

3. *Et tamen.*] Et nihilominus, cum lutea appelletur, herba tamen quæ lutum nuncupatur, ipſa tingitur. Ut lutum (ſic enim MSS. omnes habent) ſeu herbam luteam eandem eſſe negem, atque iſatin ſive vitrum, de quo lib. 22. ſect. 2. illud in primis in cauſa eſt, quod luteo colore illa inficit, iſatis cæruleo. Quare cæruleo mixta herba lutum, viridem maxime colorem efficit. Teſtis Vitruvius : *Qui non poſſunt chryſocolla propter caritatem uti, herba qua lutum appellatur, cæruleum inficiunt, & utuntur viridiſſimo colore.* Vide egregiam ſuper eo argumento Ruellii concertationem, lib. 2. de nat. ſtirp. pag. 434.

4. *Natura eſt.*] Chryſocollæ.

5. *Tunditur in pila.*] Pilam alibi monuimus eſſe vas concavum in quo quid pinſitur, tunditurque. Nunc *Mortarium* vocant. Similem fere parandæ probandæque chryſocollæ modum affert Dioſc. lib. 5. cap. 104.

transſmeat, [c] repetitur in pila, dein molitur. Pulvis ſemper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia ſolvatur: ac rurſus tunditur, dein lavatur [6] in conchis, ſiccaturque. Tunc tingitur alumine ſchiſto, & herba ſupra dicta: pingiturque, antequam pingat. Refert quam bibula dociliſque ſit. Nam niſi rapuit colorem, adduntur ſcytatum atque turbyſtum: ita vocant medicamenta [d] ſorbere cogentia.

XXVII. Cum tinxere pictores, [1] orobitin vocant, ejuſque duo genera faciunt: luteam, quæ ſervatur [a] in lomentum: & liquidam, globulis ſudore reſolutis. Hæc utraque genera in Cypro fiunt. [2] Laudatiſſima in Armenia, ſecunda in Macedonia, largiſſima in Hiſpania. [3] [b] Summa commendationis, colorem in herba ſegetis læte virentis quam ſimillime reddat. Viſumque jam eſt [4] Neronis principis ſpectaculis arenam Circi chryſocolla ſterni, cum ipſe concolori panno aurigaturus eſſet. [5] Indocta opificum turba tribus eam generibus diſtinguit: aſperam, quæ taxatur in libras [6] denariis VII. mediam, quæ denariis quinis: attritam, quam & herbaceam vocant, [7] quæ X. III. Sublinunt autem arenoſam, priuſquam inducant, atramento,

INTERPRETATIO.

c *Repetitur.*] Iterum tunditur.

d *Sorbere.*] Colorem bibere.

a *In lomentum.*] In pulverem, ſeu farinam.

b *Summa.*] Maxime commendatur ea, quæ &c.

NOTÆ.

6. *In conchis.*] Concha vaſis genus eſt concavum, ac ſuperius patulum, a concharum ſimilitudine nominatum. Cato, de re ruſt. cap. 13 *In cellam oleariam hæc opus ſunt: Dolia olearia .... conchas majores duas, & minores duas.* Infra Plinius, ſect 41. *ferream concham* vocat.

Sect. XXVII. 1. *Orobitin vocant.*] Quod in grana formarent ὀρόβου, hoc eſt, ervi ſimilitudine. Hæc grana Plinius globulos ſtatim vocat.

2. *Laudatiſſima &c.*] Sic Dioſc. lib. 5. cap. 104. & Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 17. Nunc in Hungaria, Bohemia, Sileſia, Miſnia, alibique effoditur. Vide Muſeum Vvormianum, lib. 1. ſect. 3. cap. 10.

3. *Summa &c.*] Dioſc. loc. cit. τῇ χρόᾳ καπνώδεως πρασίζουσαν, *quæ porri læte virentis colorem quam ſimillime reddat*, probat in primis. Sic etiam Iſidorus, loc. cit. Fuit olim in pretio apud pictores hæc chryſocolla porracea: nunc obſolevit: & in locum ejus irrepſit Azurium ultramarinum, *l'Outremer*, quod e transſmarinis locis affertur, plerumque e Cypro.

4. *Neronis principis.*] Etiam & Caligulæ principatu, minio & chryſocolla Circum conſtratum fuiſſe, Tranquillus eſt auctor, in ejus vita, cap. 18.

5. *Indocta.*] Vide Notas & Emend. num. XXVI.

6. *Denariis VII.*] Sic Reg. 2. ſine ullis notarum compendiis. In libris hactenus editis prætermiſſa vox ea *denariis* eſt. Sunt porro denarii ſeptem monetæ Gallicæ, aſſes ærei ſex & quinquageni. Denarii quinque, aſſes quadraginta.

7. *Quæ X. III.*] Hoc eſt, denariis tribus: Gallicæ monetæ, aſſibus quatuor & vicenis.

&

& Parætonio. [b] Hæc ſunt tenacia ejus & colori blanda. Parætonium, quoniam eſt natura pinguiſſimum, & propter lævorem tenaciſſimum, atramento aſpergitur, ne Parætonii candor pallorem chryſocollæ afferat. [8] Luteam putant a luto herba dictam, [9] quam ipſam cæruleo ſubtritam, pro chryſocolla inducunt, viliſſimo genere atque fallaciſſimo.

XXVIII. [1] Uſus chryſocollæ & in medicina eſt ad purganda vulnera cum cera & oleo. Eadem per ſe arida ſiccat & contrahit. Datur & in angina, orthopnœave, lingenda cum melle. [2] Concitat vomitiones: miſcetur & collyriis ad cicatrices oculorum: ac viridibus emplaſtris, ad dolores mitigandos, & [3] cicatrices trahendas. Hanc chryſocollam Medici aceſin appellant, [4] quæ non eſt orobitis.

XXIX. [1] Chryſocollam & aurifices ſibi vindicant agglutinando auro: [2] & inde omnes appellatam ſimiliter utentes dicunt. Temperatur autem ea Cypria ærugine, & pueri impubis urina, addito nitro. [3] Teritur Cyprio ære in Cypriis mortariis: ſanternam vocant noſtri. Ita ferruminatur aurum, [4] quod argentoſum vocant. Signumque eſt, ſi addita ſanterna niteſcit. [5] E diverſo æroſum contrahit ſe,

Interpretatio.

[b] *Hæc.*] Hæc facillime chryſocollæ arenoſæ illigantur.

Notæ.

8. *Luteam putant a luto.*] Sic Reg. 2. non, *lutea.* De ea paulo ante egimus.

9. *Quam ipſam.*] Sic Vitruvius quoque proxime antea laudatus a nobis.

Sect. XXVIII. 1. *Uſus chryſocollæ.*] Sic Dioſc. lib. 5. cap. 104.

2. *Concitat.*] Dioſc. loc. cit. Ἔστι δὲ καὶ τῶν ἔμετον κινούντων, καὶ ἀναιρεῖν δυναμένων. *Eſt vero ex eorum genere quæ vomitiones concitant, & necem inferre poſſunt.*

3. *Cicatrices trahendas.*] Exterendas. Dioſc. loc. cit. Δύναμιν δὲ ἔχει ἡ χρυσοκόλλα σμηκτικὴν οὐλῶν &c.

4. *Quæ non eſt orobitis.*] Orobitis diluta eſt, & liquida: hæc arida. Ἄκεσις *curatio* eſt, ab ἀκέομαι *curo.*

Sect. XXIX. 1. *Chryſocollam.*] Alterum hoc eſt chryſocollæ genus, nempe fictitium. Creditur hæc vulgo *Borax* officinarum: falſo. Caret enim iſtud ærugine, quam chryſocolla veterum requirit. Dioſc. lib. 5. cap. 91. Ἔστι δέ τις καὶ ὑπὸ τῶν χρυσοχόων γινόμενος ἰὸς διὰ θυίας καὶ δοίδυκος κυπρίου χαλκοῦ, ἐπὶ δὲ οὔρου παιδίου, ᾧ τὸ χρυσίον κολλῶσιν. *Fit & ab aurificibus ærugo quædam qua aurum ferruminant, ducta ſcilicet urina pueri impuberis in mortario cupreo piſtilli ope ex eadem materia confecti.* Hæc Plinii chryſocolla eſt. Nitrum nec Dioſcorides addit, nec Galenus: ſed Plinianam ſanternam nitro addito potiorem eſſe vel eo nomine, Falloppius animadvertit, lib 5. cap. 31.

2. *Et inde omnes appellatam.*] Malim *omnem* legi. Ut ſit ſententia, ab eo effectu chryſocollam omnem traxiſſe nomen videri iis, qui ſimilem in uſum omni chryſocolla utuntur.

3. *Teritur Cyprio ære.*] Sic Reg. 2. & alii: non, *Cyprio in ære.* Piſtillum ex Cyprio ære intelligit.

4. *Quod argentoſum.*] Argento mixtum. Sic marmoroſum infra ſect. 56. Æroſum, lib. 34. ſect. 2. & mox hoc ipſo loco.

5. *E diverſo æroſum.*] Admixtum æri.

hebetaturque, & difficulter ferruminatur. Ad id glutinum fit, auro, & ſeptima parte argenti [6] ad ſupradicta additis, unaque contritis.

XXX. Contexi par eſt reliqua circa hoc, ut univerſa naturæ contingat admiratio. [1] Auri glutinum eſt tale. Argilla ferro, cadmia æris maſſis, alumen laminis, reſina plumbo & marmori: [2] ſed plumbum nigrum albo jungitur, ipſumque album ſibi oleo. Item ſtannum æramentis, ſtanno argentum. Pineis optime lignis æs ferrumque funditur: ſed & Ægyptia papyro: paleis aurum. Calx aqua accenditur, [3] & Thracius lapis: idemque oleo reſtinguitur. Ignis autem aceto maxime, & viſco, & ovo. Terra minime flagrat. Carboni major vis exuſto, iterumque flagranti.

CAP. VI. XXXI. Ab his argenti metalla dicantur, quæ [a] ſequens inſania eſt. Nonniſi in puteis reperitur, nullaque ſui ſpe naſcitur: nullis, ut in auro lucentibus ſcintillis. Terra eſt alia rufa, alia cineracea. [1] Excoqui non poteſt, niſi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi. [2] Galenam vocant, quæ juxta argenti venas plerumque reperitur. Et eodem opere ignium deſcendit pars in plumbum, argentum autem ſuperne innatat, ut oleum aquis. Reperitur in omnibus pæne provinciis, ſed in Hiſpania pulcherrimum: id quoque in ſterili ſolo, atque etiam montibus: & ubicumque una inventa vena eſt, non procul

INTERPRETATIO.

a *Sequens.*] Altera, *poſt auri inſaniam.*

NOTÆ.

6. *Ad ſupradicta.*] Ad æruginem Cypriam, urinamque pueri impubis, adjecto nitro, ut dictum eſt initio ſect.

Sect. XXX. 1. *Auri glutinum eſt tale.*] Quale nimirum dictum eſt ſup. ſect. At ferrum argilla glutinatur, æris maſſæ cadmia, laminæ alumine, &c. *Sed & alios plures modos*, inquit Braſſavolus in examine terrarum, pag. 482. *ferruminandi metalla ſcimus, ab his quos Plinius commemorat, arte inventis ſemper addente.* Locum conſule.

2. *Sed plumbum nigrum &c.*] Vide librum 34. ſect. 47.

3. *Et Thracius lapis.*] Nicander in Theriac. pag. 3. inter ea quæ ſuffitu abigunt ſerpentes:

Ἠ' σύγε Θρηΐσσαν ἐνὶ φλέξας πυρὶ λᾶαν,
Ἥ θ' ὕδατι βρεχθεῖσα σελάσσεται, ἔσβεσε δ' αὐτὴν
Τυτθὸν ἔτ' ὀδμήσηται ἐπιρρανθέντος ἐλαίου.

Quæ Gorræus ſic reddidit:

Threïcium pariter Vulcano trade lapillum,
Qui lymphis madidus flamma collucet: at idem
Protinus affuſo flammam reſtinguit olivo.

De Thracio lapide refert eadem auctor libri de ſimp. medic. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 994. Dioſc. item, lib. 5. cap. 147. Galenus ipſe, lib. 9. de fac. ſimp. med. cap. 2. pag. 257. ex Nicandro.

Sect. XXXI. 1. *Excoqui.*] Vide lib. 34. ſect. 47. ſub finem.

2. *Galenam vocant.*] Plinius lib. 34. ſect. 53. *Eſt & molybdæna, quam alibi galenam vocavimus, plumbi & argenti vena communis*, &c.

invenitur alia. Hoc quidem & [3] in omni fere materia : [4] unde metalla Græci videntur dixisse. Mirum, adhuc per Hispanias ab Hannibale inchoatos puteos durare, sua ab inventoribus nomina habentes. Ex queis Bebulo appellatur hodieque, qui c c c. pondo Hannibali subministravit in dies, ad mille quingentos jam passus cavato monte, per quod spatium [5] Aquitani stantes diebus noctibusque egerunt aquas [6] lucernarum mensura, amnemque faciunt. Argenti vena, quæ in summo reperta est, crudaria appellatur. [7] Finis antiquis fodiendi solebat esse alumen inventum : ultra nihil quærebatur. Nuper inventa æris vena infra alumen alba, finem spei fecit. [8] Odor ex argenti fodinis inimicus omnibus animalibus, sed maxime canibus. Aurum argentumque quo mollius, eo pulcrius. [9] Lineas ex argento nigras produci plerique mirantur.

XXXII. Est & lapis in his venis, [a] cujus vomica liquoris æterni argentum vivum appellatur : [1] venenum rerum omnium. [2] Exest ac perrumpit vasa permanans tabe dira. [3] Omnia ei innatant, præter

Interpretatio.

[a] *Cujus.*] Qui fundit ac vomit ex se liquorem nunquam concrescentem, sed perpetuo fluidum.

Notæ.

3. *In omni fere materia.*] In omni fere metalli vena, plumbi simul vena reperitur.

4. *Vnde metalla.*] Quod μετ' ἄλλων, alia simul cum aliis, vel μετ' ἄλλα post alia inveniantur.

5. *Aquitani.*] Sic libri omnes, etiam M S S. Verum cum de Hispaniæ, non de Galliæ argenti fodinis sermo sit, haud dubie *Accitani* legi satius fuerit, quæ colonia conventus Carthaginiensis memorata superius, lib. 3. sect. 5. num. 3.

6. *Lucernarum mensura.*] Ut quandiu accensæ certo olei modo lucernæ arderent, in eo labore essent : cum lucernæ deficerent, recentes integrique succederent, qui eundem laborem obirent.

7. *Finis antiquis.*] Etiam hodieque fossores in eruendo argento provehunt operam, donec aluminis mineram inveniant : repertoque hoc succo concreto, venæ argenti finem ibi esse intelligunt. Kircherus, lib. 10. Mundi subt. sect. 4. pag. 204.

8. *Odor ex argenti fodinis.*] Testis Lucretius apud Festum : *Scaptesula, locus ubi argentum effoditur in Macedonia, dictus a fodiendo : namque Græce σκάπτειν effodere dicunt. Lucretius :*

Quales exspiret scaptesyla subter odores.

A σκάπτειν & ὕλη, quæ voces in unam conflatæ, materiam fossilem sonant, fit Σκαπτησύλη, de qua Stephanus.

9. *Lineas ex argento.*] Isidorus, lib. 16. cap. 18. Plinius ipse supra sect. 19. *Cum argento, ære, plumbo, lineæ producantur.*

Sect. XXXII. 1. *Venenum.*] Argentum vivum appellatur, cum sit venenum : nec vitam, sed necem afferat. Diosc. lib. 5. cap. 110. *Sunt & qui argentum vivum*, inquit, *per sese in metallis inveniri affirment.*

2. *Exest &c.*] Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 18. de argento vivo : *Servatur autem melius in vitreis vasis : nam ceteras materias perforat.* In argenteis quoque, ac plumbeis, stanneisque asservari tuto auctor est Diosc. loc. cit.

3. *Omnia ei.*] Vitruvius, lib. 7. cap. 8. pag. 141. de argento vivo : *Cum in aliquo vase est confusum*, inquit, *si supra*

aurum : id unum ad ſe trahit. Ideo & optime purgat, ceteras ejus ſordes exſpuens crebro jactatu fictilibus in vaſis, [4] veſtibus injectis. Sed ut ipſum ab auro diſcedat, in pelles ſubactas effunditur, per quas ſudoris vice defluens, purum relinquit aurum. Ergo & cum æra inaurantur, ſublitum bracteis pertinaciſſime [b] retinet. Verum pallore detegit ſimplices aut prætenues bracteas. [5] Quapropter id furtum quærentes, ovi liquore candido uſum cum adulteravere : mox & hydrargyro, de quo [6] ſuo dicemus loco. Et alias argentum vivum non largum inventum eſt.

XXXIII. [1] In iiſdem argenti metallis invenitur. ut proprie dicamus, [a] ſpumæ lapis candidæ nitentiſque, non tamen tranſlucentis : [2] ſtimmi appellant, alii ſtibium, alii alabaſtrum, alii larbaſon. [3] Duo ejus genera, mas & femina. Magis probant feminam : horridior eſt mas, ſcabriorque, & minus ponderoſus, minuſque radians & arenoſior : [4] femina contra nitet, friabilis, fiſſuriſque, non globis dehiſcens.

XXXIV. [1] Vis ejus adſtringere, & refrigerare : principalis autem circa oculos : namque ideo etiam plerique platyophthalmon id appellavere, quoniam [2] in calliblepharis mulierum [3] dilatet oculos. Et

INTERPRETATIO.

b *Retinet.*] Alligat æri bracteas aureas.

a *Spumæ lapis.*] Lapis ſpumæ concretæ ſimilis.

NOTÆ.

id lapidis centenarii pondus imponatur, natat in ſummo : neque eum liquorem poteſt onere ſuo premere, nec elidere, nec diſſipare. Centenario ſublato, ſi ibi auri ſcrupulum imponatur, non natabit, ſed ad imum per ſe deprimetur. Ita non amplitudine ponderis, ſed genere ſingularum rerum gravitatem eſſe, non eſt negandum. Vitruvium totidem verbis Iſidorus expreſſit, lib. 16. Orig. cap. 18.

4. *Veſtibus injectis.*] A veſtibus, inquit, injectis in vaſa fictilia, & ibi crematis, auri ſordes ſeparat argentum vivum iis immixtum. Vide Notas & Emend. num. XXVII.

5. *Quapropter id furtum.*] Quærentes furtum tegere, ac ſimplices pro geminis, vel tenuiores pro craſſioribus bracteis in ære inaurando adhibentes, pro argento vivo nativo ac foſſili, hydrargyrum ſublinunt, aut candidum ovi.

6. *Suo dicemus loco.*] Infra ſect. 41.

Sect. XXXIII. 1. *In iiſdem.*] Stibii fodinas in Senenſi agro, Comitatu S. Floræ, & in Germania pluribus locis, etiamnum reperiri teſtantur Braſavolus, Matthiolus, Falloppius, aliique, quos laudat Cæſius, lib. 2. de mineral. cap. 4. ſect. 10. pag. 215. Sed frequentius illud eſt, quod factitium : nunc *Antimoneum* vocant : cujus uſum veteribus incognitum medici peritiores aïunt.

2. *Stimmi.*] Dioſc. lib. 5. cap. 99. Τοῦτο οἱ μὲν στίβι, οἱ δὲ πλατυόφθαλμον, οἱ δὲ λάρβασον, οἱ δὲ στίμμι ἐκάλεσαν.

3. *Duo ejus genera.*] Sic auctores proxime appellati.

4. *Femina contra &c.*] Et hoc genus in primis a Dioſcoride commendatur, loc. cit.

Sect. XXXIV. 1. *Vis ejus &c.*] Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit.

2. *In calliblepharis.*] Calliblephari nomine palpebrarum fucus intelligitur.

3. *Dilatet oculos.*] Stibium nigro tingit colore : idcirco id mulieres ciliis il-

fluxiones inhibet oculorum, exhulcerationesque, farina ejus ac thuris, gummi admixto. [4] Sistit & sanguinem e cerebro defluentem. Efficacior & contra recentia vulnera: & contra veteres canum morsus inspersus farina: [5] & contra ambusta igni, cum adipe, ac spuma argenti, cerussaque, & cera. [6] Uritur autem offis bubuli fimi circumlitum in clibanis: [7] dein restinguitur mulierum lacte, teriturque in mortariis, admixta pluvia. Ac subinde turbidum transfunditur in æreum vas, & mundatur nitro. Fæx ejus intelligitur plumbosissima, quæque subsedit in mortario, abjiciturque. Dein vas, in quo turbida transfusa sunt, opertum linteo per noctem relinquitur, & postero die quod innatat, effunditur, spongiaque tollitur. Quod ibi subsedit, flos intelligitur, ac linteolo interposito in Sole siccatur, non ut perarescat. Iterumpue in mortario teritur, & in pastillos dividitur. [8] Ante omnia autem urendi modus necessarius est, ne plumbum fiat. Quidam non fimo utuntur coquentes, [9] sed adipe. Alii tritum in aqua triplici linteo saccant, fæcemque abjiciunt, idque quod defluxit, transfundunt, quidquid subsidat colligentes: emplastris quoque & collyriis miscent.

XXXV. [1] Scoriam in argento Græci vocant helcysma. [2] Vis ejus

NOTÆ.

linunt: qua de causa & γυναικεῖον a Diosc in Nothis vocatur: & quia artificiosa hæc tinctura dilatare oculos videtur, πλατυόφθαλμον.

4. *Sistit &c.*] Dios. loc. cit.

5. *Et contra ambusta.*] Vide Notas & Emend. num. XXVIII.

6. *Vritur autem.*] Hunc fere urendi modum docet Oribasius, lib. 13. pag. 231.

7. *Dein restinguitur.*] Diosc. similiter, lib. 5. cap. 99. Ἐξαιρεθὲν δὲ σβέννυται γάλακτι ἀῤῥενοτόκου γυναικὸς, ἢ οἴνῳ παλαιῷ. *Exemptum restinguitur lacte mulieris, quæ marem pepererit, aut vino vetere.*

8. *Ante omnia autem.*] Diosc. loc. cit. Καίεται δὲ ἐπ' ἀνθράκων ἐπιτεθὲν καὶ ἐμφυσηθὲν ἄχρι πυρώσεως. ἐὰν γὰρ ἐπιπλέον καῇ, μολιβδοῦται. *Vritur vero prunis impositum, sufflatumque, quoad ignescat: si enim amplius uratur, plumbi instar eliquescit.* Parum feliciter vertisse Plinius videtur τὸ μολιβδοῦται, *ne plumbum fiat.* Quis enim non statim existimet, stibium diutius ustum in plumbum degenerare?

9. *Sed adipe.*] Hic vero Plinium, homonymia vocis delusum, στέαρ apud scriptorem Græcum, a quo hæc mutuatus est, pro adipe perperam accepisse, cum pro massa farinæ aqua subactæ, accipi oportuerit, pæne persuasum habeo. Dioscorides enim lib. 5. cap. 99. de stibio: Ὀπτᾶται δὲ στέατι περιπλασθὲν καὶ ἐγκρυβὲν εἰς ἄνθρακας, ἄχρις ἂν ἀνθρακωθῇ τὸ στέαρ. *Torretur autem farina subacta circumlitum, & carbonibus obrutum, donec crusta carbunculatur.* Quibus postremis verbis apparet vocem στέαρ hoc loco non adipem, sed farinam subactam significare: nam crustam ea induit coquendo, quæ carbunculatur, cum torretur igni. Felicius certe interpres Oribasii, lib. 13. pag. 231. *Crematur stibium crusta ex farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec crusta in carbones abeat: ab igni emotum lacte mulieris quæ marem peperit, aut vetere vino restinguitur.*

Sect. XXXV. 1. *Scoriam.*] Diosc. lib. 5. cap. 101. Ἡ δὲ τοῦ ἀργύρου σκωρία καλεῖται ἑλκυσμα &c. Nempe quoniam id recrementum adeo lentum est, ut instar visci trahatur, cum eximitur e catinis, ab ἕλκω, *traho.*

2. *Vis ejus.*] Diosc. loc cit.

adſtringere & refrigerare corpora. [3] Additur emplaſtris, ut molybdæna, [4] de qua dicemus in plumbo, cicatricibus maxime glutinandis: & contra teneſmos, dyſenteriaſque, infuſa clyſteribus cum myrteo oleo. Addunt & in medicamenta, [5] quæ vocant liparas, [a] ad excreſcentia hulcerum, aut ex attritu facta, aut in capite manantia.

Fit in iiſdem metallis & quæ vocatur [6] ſpuma argenti. Genera ejus tria: optima [7] quam chryſitin vocant: ſecunda, quam argyritin: tertia, quam molybditin. Et plerumque omnes hi colores [8] in iiſdem tubulis inveniuntur. [9] Probatiſſima eſt Attica, proxima Hiſpanienſis. [10] Chryſitis ex vena ipſa fit, argyritis ex argento, molybditis plumbi ipſius fuſura, quæ fit Puteolis, [11] & inde habet nomen. Omnis autem fit excocta ſua materia ex ſuperiori catino defluens in inferiorem, & ex eo ſublata [12] veruculis ferreis, atque in ipſa flamma convoluta, ut ſit modici ponderis. Eſt autem, [13] ut ex nomine ipſo intelligi

INTERPRETATIO.

a *Ad.*] Ad carnes in hulceribus excreſcentes, ad hulcera ex attritu facta, &c.

NOTÆ.

3. *Additur &c.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit.

4. *De qua dicemus.*] Libro 34. ſect. 53.

5. *Quæ vocant liparas.*] De his egimus lib. 23. ſect. 81.

6. *Spuma argenti.*] Λιθάργυρος Dioſcoridi, lib. 5. cap. 102. Noſtris *Litarge*.

7. *Quam chryſitin vocant.*] A colore aureo, ſeu flavo, cum argenti venæ æris plurimum admixtum eſt.

8. *In iiſdem tubulis.*] Reg. 2. & Colb. 3. *in iiſdem tabulis.* Male. Fuſores hodie panes vocant, ſeu maſſas offaſque: Tubulos, antiqui. Vide formam tubulorum expreſſam in icone apud Agricol. lib. 10. de re metall. pag. 384.

9. *Probatiſſima &c.*] Sic Dioſc. lib. 5. cap. 102.

10. *Chryſitis ex vena ipſa fit.*] Ex ipſa argenti vena, ſeu terra arenave, unde argentum extrahitur coctura. Excoqui enim terra hæc non poteſt, ut dictum eſt ſect. 31. niſi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi, quæ juxta argenti venas plerumque reperitur: unde terra ea molybditis & molybdæna nominatur. Oribaſius, lib. 13. fol. 228. b. *Lithargyros, hoc eſt, argenti ſpuma, quædam ex arena fit, quæ molybditis nominatur, in fornace uſque dum tota in ignem penitus tranſierit, excocta: quædam vero ex argento, quædam ex plumbo .... Appellatur vero quæ flavo colore eſt & ſplendet, chryſitis, quæ eſt etiam potior: livida vero, argyritis, &c.* Dioſc. lib. 5. cap. 102. Λιθάργυρος, ἡ μέν τις ἐκ τῆς μολιβδίτιδος καλουμένης ἄμμου γεννᾶται, χωνευομένης ἄχει τελείας ἐκπυρώσεως· ἡ δ' ἐξ ἀργύρου· ἡ δ' ἐκ μολίβδου. *Spuma argenti quædam fit ex arena, quam molybditin vocant, in fornacibus conflata, donec perfecte igni incandeſcat: altera ex argento, tertia ex plumbo.*

11. *Et inde habet nomen.*] Ut Puteolana nominetur.

12. *Veruculis ferreis.*] Id quomodo fiat, & quæ ſit forma veruculi, quo igneſcens ſpuma convoluitur, vel ex icone intelliges, quam Agricola exhibet, lib. 10. de re metall. pag. 384.

13. *Ut ex nomine ipſo.*] Nam ſi ſpuma eſt, e ferveſcente materia exire neceſſe eſt. In editis legebatur, *ferveſcentis & futuræ*: ſed has voces *& futuræ*, nec Reg. 2. nec Colb. 3. repræſentant: & ſuperfluunt eæ ſcilicet.

potest, fervescentis materiæ spuma. Distat a scoria, quo potest spuma a fæce distare. [14] Alterum purgantis se materiæ, alterum purgatæ vitium est. Quidam duo genera faciunt spumæ, quæ vocant [15] sterelytida & peumenem : tertium molybdænam, [16] in plumbo dicendam. Spuma ut sit utilis, iterum coquitur, confractis tubulis ad magnitudinem [17] anulorum : ita accensa follibus, ad separandos carbones cineremque, abluitur aceto aut vino, simulque restinguitur. [18] Quod si sit argyritis, ut candor ei detur, magnitudine fabæ confracta, in fictili coqui jubetur ex aqua, addito in linteolis tritico & hordeo novis, [19] donec purgentur. [20] Postea sex diebus terunt in mortariis, ter die abluentes aqua frigida : & cum desinant, calida, addito sale fossili, in libram spumæ [21] obolo. Novissimo die condunt in plumbeo vase. Alii cum faba candida ac ptisana coquunt, & in Sole siccant. Alii in lana candida cum faba, donec lanam [22] non denigrent. Tunc salem fossilem adjiciunt, subinde aqua mutata, siccantque diebus XL. calidissimis æstatis. Nec non in ventre suillo in aqua coquunt, exemptamque nitro fricant, & ut supra, terunt in mortariis cum sale. Sunt qui non coquant, sed cum sale terant, & adjecta aqua abluant. [23] Usus ejus ad collyria, & litu ad muliebrium cicatricum fœditates

NOTÆ.

14. *Alterum purgantis.*] Spuma purgantis se se materiæ est : fæx, purgatæ : ut in vino probe intelligitur.

15. *Sterelytida & peumenen.*] In his nominibus variant codices. Salmasius, in Solin. pag. 1082. legit, *cerchnitida & pegnymenen.* Κερχνῖτις ut sit ea spuma argenti, quæ soluta instar pulveris, quam Pollux κονιορτὸν vocet : Πηγνυμένη, quæ concreta fixaque sit, non in pulverem putris.

16. *In plumbo dicendam.*] Libro 34. sect. 53.

17. *Anulorum.*] Ita etiam M S S. Avellanarum nucum magnitudine, dixit Diosc. lib. 5. cap. 102. de spuma argenti. Καῦσις δὲ αὐτῆς οὕτω· κατακόψας εἰς καρύων μεγέθη, καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' ἄνθρακας, ἐκφυσήσας τε ἄχρι πυρώσεως, καὶ περιμάξας τὴν περικειμένην ἀκαθαρσίαν, ἀπόθετο. *Vres porro argenti spumam in hunc modum: Ipsam in frusta dividito, quæ juglandium magnitudinem æquent : hæc prunis imponito, & ita follibus accendito, ut conflagrent : tum abstersa quæ insidet spurcitia, recondito.*

18. *Quod si sit.*] Totidem verbis hæc Diosc. loc. cit. & Oribasius, lib. 13. fol. 228. b.

19. *Donec ea purgentur.*] Diosc. Ἕψε δὲ ἕως ἂν ῥαγῶσιν αἱ κριθαί. *Coquito, donec rumpatur hordeum.* Oribas. *donec disrumpatur.* Sed *purgari* hoc loco idem est, quod disrumpi & dehiscere hordeum, hoc est, a sua divelli tunicula. Sic lib. 15. sect. 25. purgabiles nuces appellat, quæ suo exui echino seu calyce facile potest.

20. *Postea sex diebus &c.*] Diosc. & Oribas. locis cit.

21. *Obolo.*] Diosc. loc. cit. ad libram argenti spumæ quinas salis fossilis uncias adhibet. Oribasius, ad libram spumæ, salis tantumdem, hoc est, libram.

22. *Non denigrent.*] Forsan rectius *denigret.* Diosc. loc. cit. ἕως τὸ ἔριον μηκέτι βάπτηται.

23. *Vsus ejus.*] Diosc. loc. cit Ἁρμόζει εἰς τὰ ὀφθαλμικὰ, καὶ οὐλὰς ἀφανιστικοῖς, καὶ ἐρρακωμένα πρόσωπα, καὶ σπίλων ἔμπλεα. *Confert ad oculorum medicamenta, & ad cicatricum fœditates tollendas, itemque ad facies rugosas ac maculosas.* Et ad denigrandum præterea capillum, ex Theodoro Prisciano, lib. 1. cap. 1.

tollendas, maculasque, & abluendum capillum. [24] Vis autem siccare, mollire, refrigerare, temperare, purgare, explere hulcera, tumores lenire. [25] Talibusque emplastris supra dictis [26] ignes etiam sacros tollit cum ruta, myrtoque, & aceto : itemque perniones [27] cum myrtis & cera.

CAP. VII. XXXVI. Invenitur in argentariis metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ auctoritatis, & quondam apud Romanos non solum maximæ, sed etiam sacræ. Enumerat auctores Verrius, quibus credere sit necesse, [1] Jovis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam, [2] triumphantumque corpora : sic Camillum triumphasse. Hac religione etiam nunc addi in unguenta cœnæ triumphalis, & a Censoribus in primis Jovem miniandum locari. Cujus rei causam equidem miror : quanquam & hodie id expeti constat [3] Æthiopum populis, totosque eo tingi proceres, huncque ibi Deorum simulacris colorem esse. Quapropter diligentius persequemur omnia de eo.

XXXVII. [1] Theophrastus xc. annis ante Praxibulum Atheniensium [2] magistratum (quod tempus exit in Urbis nostræ [3] CCCXLIX. annum)

NOTÆ.

24. *Vis autem.*] Diosc. & Oribasius, loc. cit. totidem fere verbis.

25. *Talibusque emplastris supradictis.*] Nempe, quas liparas vocant, de quibus sect. sup. diximus.

26. *Ignes etiam sacros.*] Ad medendum huic morbo spumam argenti cum succo porrorum betarumve adhibet Theod. Priscianus, lib. 1. cap. 21.

27. *Cum myrtis.*] Vetus Dalec. codex, *cum myrto*, hoc est, cum oleo myrteo : quæ nobis sincerior multo scriptura videtur : quod Celsus lib. 5. cap. 19. in lenibus hisce emplastris myrteum pariter oleum adsciscit : *Lenia quoque quædam*, inquit, *emplastra sunt, quas λιπαρὰς fere Græci nominant* &c. Et mox : *Alia compositio generis ejusdem : ceræ...... spumæ argenti, plumbi recrementi .... cicini olei & myrti, singulorum heminæ.* Iterumque : *Emplastra ejusdem generis ad leniendum apta ... Cerati ex oleo myrteo facti .... Aut spumæ argenti* &c. Ut nardum pro nardino oleo, aliaque similia, crebro usurpari alias admonuimus, sic & myrtus usuvenit pro myrteo.

Sect. XXXVI. 1. *Jovis ipsius.*] Plinius idem lib. 35. sect. 45. effigiem Jovis ait in Capitolio dicatam a Prisco Tarquinio fictilem fuisse, & ideo miniari solitam. De ceteris Diis Arnobius, lib. 6. contra gentes : *Inter Deos videmus vestros, leonis torvissimam faciem, mero oblitam minio, & nomine Frugiferi nuncupari.* Apud Virgilium, Pan sanguineis ebuli baccis ac minio rubet.

2. *Triumphantumque.*] Jo. Tzetzes, Ghiliad. 13. hist. 461. vers. 44.

Ὅπως τὸν θριαμβεύσοντα χρίσαντες κινναβάρει
Ἢ καὶ σινωπίδι τὸν ἐφ' ἅρματος ἵστων.

Quomodo triumphaturum illinentes minio, vel sinopide, in currum imponant.

3. *Æthiopum.*] Simile est quod de Gothis refert Isidorus, lib. 19. Orig. cap. 23. *Nonnullæ etiam gentes non solum in vestibus, sed & in corpore aliqua sibi propria quasi insignia vendicant, ut videmus cirros Germanorum, granos & cinnabar Gothorum.*

Sect. XXXVII. 1. *Theophrastus.*] Hæc Theophr. lib. περὶ λίθων, pag. 12. a quo Plinius ea mutuatus est, quæ hac sectione XXXVII. tota continentur.

2. *Magistratum.*] Archonta Atheniensium.

3. CCCXLIX. *Annum.*] Vide Notas & Emend. num. XXIX.

num) tradit inventum minium a Callia Atheniense, initio sperante aurum posse excoqui arena rubente in metallis argenti : hanc fuisse originem ejus. [4] Reperiri autem jam tum in Hispania, sed durum & arenosum : item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua jaculantes decuterent : id esse adulterum : optimum vero supra Ephesum [5] Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere : [6] hanc teri, dein lavari farinam : & quod subsidat, iterum lavari. [7] Differentiam artis esse, quod alii minium faciunt prima lotura : apud alios id esse dilutius, sequentis autem loturæ optimum.

XXXVIII. Auctoritatem colori fuisse non miror. Jam enim Trojanis temporibus rubricæ in honore erat, [1] Homero teste, qui naves ea commendat, alias circa picturas pigmentaque rarus. [2] Milton vocant Græci : minium [3] quidam, cinnabari. [4] Unde natus error, Indico cinnabaris nomine. [5] Sic enim appellant illi saniem draconis elisi

Notæ.

4. *Reperiri autem.*] Theophr. loc. cit. Αὐτοφυὲς μὲν τὸ κατ' Ἰβηρίαν σκληρὸν σφόδρα καὶ λιθῶδες. Quod de Iberia Colchica Dalecampius perperam accipit. Vide Notas & Emend. num. XXX.

5. *Cilbianis agris.*] Dictum de his lib. 5. sect. 31. Vitruvius, lib. 7. cap. 8. pag. 140. *Ingrediar nunc minii rationes explicare.* Id autem *agris Ephesiorum Cilbianis primum memoratur esse inventum : cujus & res & ratio satis magnas habet admirationes. Foditur enim gleba quæ* ἄνθραξ *dicitur, antequam tractationibus ad minium perveniat, vena, uti ferreo magis subrufo colore, habens circa se rubrum pulverem. Cum id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argentivivi, &c.* Hoc porro metallicum minium, expetitum olim a pictoribus propter floridum colorem, nunc perrarum est : sed quod letalius est, officinæ substituunt suum, ut vocant aliqui, cinnabrium : hoc a Chymistis paratur ignis artificio, constatque argento vivo & sulphure ustulatis : vulgo *Vermillon, cinabre artificiel.*

6. *Hanc teri.*] Vitruvius, loc. cit. *Revertar nunc ad minii temperaturam. Ipsæ enim glebæ cum sunt aridæ, pilis ferreis contunduntur, & moluntur : & lotionibus, & cocturis crebris efficitur, ut adveniant colores, &c.*

7. *Differentiam.*] Hæc paulo aliter Theophr. loc. cit.

Sect. XXXVIII. 1. *Homero teste.*] Iliad. β. vers. 637.

Τῷ δ' ἅμα νῆες ἕποντο δυώδεκα μιλτοπάρῃοι.

Ubi Scholiastes adnotat μιλτοπαρῄους dici, quod μίλτῳ, hoc est, rubrica pictas haberent τὰς πρώρας βεβαμμένας.

2. *Milton vocant.*] Rubricam videlicet.

3. *Quidam cinnabari.*] Quod Indicum cinnabari colore referret.

4. *Unde natus error.*] Scilicet Medicorum, qui pro cinnabari Indica in medicamenta minium addebant, inscitia nominis, ut Plinius ait lib. 29. sect. 8. cum minium sit venenum.

5. *Sic enim appellant.*] De cinnabari quæ sit sanguis draconis, mera fabula est, ut Scaliger recte monet, Exerc. 172. & Constantinus in Lexico, verbo Κιννάβαρι. Neque enim est hoc κιννάβαρι sanguis draconis, ut Plinio affirmanti Solinus credidit cap. 25. pag. 47. & Isidorus, lib. 19 cap. 16. sed lacryma arboris concreta, ut recte dixit Arrianus in Periplo : quam opinionem veram esse oculata fide, καὶ ἐκ τῆς αὐτοψίας, confirmat Aloïsius Cadamustus, laudatus a Constantino, loc. cit. In officinis nunc quoque Sanguis draconis vocatur, ex colore nimirum, & Cinnabrium. Unde hæc de draconis elisi sanguine fabula orta sit, Cæsius docet, lib. 2. de mine-

elephantorum morientium pondere, permixto utriusque animalis sanguine, [6] ut diximus. Neque alius est color, qui in picturis proprie sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisque utilissima est. [7] At hercule medici, quia cinnabarin vocant, pro ea utuntur hoc minio, quod venenum esse [8] paulo mox docebimus.

XXXIX. [1] Cinnabari veteres, quæ etiamnunc vocant monochromata, pingebant. Pinxerunt & Ephesio minio, quod derelictum est, quia curatio magni operis erat. Præterea utrumque nimis acre existimatur. Ideo transiere [2] ad rubricam, & sinopidem, de quibus [3] suis locis dicam. Cinnabaris adulteratur sanguine caprino, aut sorbis tritis. Pretium sinceræ, [4] nummi quinquaginta.

XL. Juba minium nasci & in Carmania tradit: [1] Timagenes & in Æthiopia. Sed neutro ex loco invehitur ad nos, nec fere aliunde, quam ex Hispania. Celeberrimum ex Sisaponensi regione in Bætica, miniario metallo vectigalibus populi Romani, nullius rei diligentiore custodia. [2] Non licet id ibi perficere excoquique. Romam perfertur vena signata, ad dena millia fere pondo annua. Romæ autem lavatur: in vendendo, pretio statuta lege, ne modum excederet, [3] HS. LXX. in libras. Sed adulteratur multis modis, [4] unde præda societati.

[5] Namque est alterum genus in omnibus fere argentariis, itemque

NOTÆ.

ral. cap. 4. sect. 3. pag. 191. qui auctores sententiæ a nobis allatæ de lacryma arboris, quæ cinnabaris sit, laudat quamplurimos, Agricolam, &c.

6. *Vt diximus.*] Libro 8. sect. 12.

7. *At hercule Medici.*] Id supra dictum, lib. 29. sect. 8. Errorem hunc pariter Dioscorides arguit, lib. 5. cap. 109.

8. *Paulo mox.*] Sect. 41.

Sect. XXXIX. 1. *Cinnabari &c.*] Hæ picturæ uno ac simplici colore constabant, ac fere rubro, qui maxime convenit cum humano colore. De monochromatis dicemus lib. 35. sect. 5.

2. *Ad rubricam &c.*] Apud Horat. lib. 2. Satyr. 7. vers. 98.

Prælia rubrica picta, aut carbone.

3. *Suis locis dicam.*] Libro 35. sect. 13. & 14.

4. *Nummi quinquaginta.*] Hoc est, sestertii quinquaginta in libras singulas, Gallicæ monetæ, asses centeni.

Sect. XL. 1. *Timagenes.*] De eo diximus in Auctorum indice. Sic porro codices MSS. Reg. 2. & Pintiani: non, ut editi, *Hermogenes.*

2. *Non licet id ibi.*] Vitruvius, lib. 7. cap. 9. pag. 142. *Quæ autem in Ephesiorum metallis fuerunt officinæ, nunc trajectæ sunt ideo Romam, quod id genus venæ postea est inventum Hispaniæ regionibus: ex quarum metallis glebæ portantur, & per publicanos Romæ curantur. Eæ autem officinæ sunt inter ædem Floræ & Quirini.* Nempe Urbis Romæ regione sexta, ubi P. Victor *Templum Floræ* locat, & *Templum Quirini.*

3. *HS. LXX. in libras.*] Sestertiorum nota desideratur in libris hactenus editis, unde divulso numero quidam X. LX. conjiciebant, hoc est, denarios LX. At sestertiorum notam habent codices MSS. Sunt porro sestertii LXX. si ad monetam Gallicam exigas, libræ seu floreni septem.

4. *Vnde præda societati.*] Nempe societati publicanorum, de quibus Vitruvius loco antè allato. *Corps, Compagnie, ou Communauté.* Nugantur, qui de sociis populi Rom. hoc est, Bæticis, hæc accipiunt.

5. *Namque est alterum genus.*] Minii

plumbariis metallis, quod fit exusto lapide venis permixto, non ex illo, [6] cujus vomicam argentum vivum appellavimus, (is enim & ipse in argentum excoquitur:) sed ex aliis simul repertis. [7] Steriles etiam plumbi deprehenduntur suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes exustique tunduntur in farinam. [8] Et hoc est secundarium minium perquam paucis notum, [9] multum infra naturales illas arenas. [10] Hoc ergo adulteratur minium [11] in officinis sociorum: item Syrico. Quonam modo Syricum fiat, [12] suo loco dicemus. Sublini autem Syrico minium compendii ratio demonstrat. Et alio modo [13] pingentium furto opportunum est, plenos subinde abluentium pernicillos. Sidit autem in aqua, constatque furantibus. Sincero cocci nitor esse debet. [a] Secundarii autem splendor in parietibus sentit uliginem. Quanquam hoc rubigo quædam metalli est. Sisaponensibus autem miniariis [14] suæ venæ arena sine argento excoquitur auri modo. [15] Probatur auro can-

INTERPRETATIO.

[a] *Secundarii.*] Parietum uligo, sive humiditas, multum aufert splendoris secundario minio.

NOTÆ.

nimirum. Minium illud Dioscoridis est, lib. 5. cap. 109. Τὸ μὲν γὰρ ἄμμιον σκευάζεται ἐν Ἰσπανίᾳ ἐκ λίθου τινὸς μεμιγμένου τῇ ἀργυρείτιδι ψάμμῳ.

6. *Cujus vomicam.*] Supra, sect. 32. *Est & lapis in his venis argentariis, cujus vomica liquoris æterni argentum vivum appellatur.*

7. *Steriles etiam.*] Lapides in plumbariis metallis, qui ne in plumbum quidem excoqui possunt.

8. *Et hoc est ... minium.*] Nostris perinde incognitum.

9. *Multum infra ... illas arenas.*] Cilbiani supra Ephesum agri, aut Sisaponensis in Bætica.

10. *Hoc ergo.*] Hoc secundario minio.

11. *In officinis sociorum.*] Publicanorum: nam ut superius dictum est, erant officinæ ex Romæ: nec licebat id in Bætica perficere, vel excoqui.

12. *Suo loco dicemus.*] Libro 35. sect. 24.

13. *Pingentium furto.*] Inter colores quos pictori dominus præstabat, ut dicetur lib. 35. sect. 12. minium fuit, quoniam id perrarum erat. Pictores itaque sæpe ex eo furabantur, repletis penicillis, mox aqua ablutis: veluti alio utendum colore tum fuisset: nam minium statim sidebat in aqua: ubi integrum furantibus permanebat. Vel ex hoc loco intelligas aqua dilui colores solitos ab antiquis, non, uti modo, oleo: nam nec utiles esse possunt, semel oleo subacti: neque ex penicillis elui ulla vi aquæ possunt.

14. *Suæ venæ arena.*] In metallis miniariis, inquit, quæ sunt Sisapone, vena est minii propria ac peculiaris, nullo, ut fere alibi, argento admixto.

15. *Probatur auro.*] Vel, si aurum desit, ut mox ait ipse, lamina ferri candentis: sic enim probatur, num calcem admixtam habeat. Vitruvius rem paulo dilucidius sic explanat, lib. 7. cap. 9. pag. 142. *Vitiatur minium admixta calce. Itaque si quis velit experiri id sine vitio esse, sic erit faciendum. Ferrea lamna sumatur: in ea minium imponatur: ad ignem collocetur, donec lamna candescat: cum e candore color immutatus fuerit, eritque ater, tollatur lamna ab igne: &, si refrigeratum restituatur in pristinum colorem, sine vitio se esse probabit: sin autem permanserit nigro colore, significabit se esse vitiatum.*

dente : fucatum nigreſcit : ſincerum retinet colorem. Invenio & calce adulterari. Ac ſimili ratione ferri candentis lamina, ſi non ſit aurum, deprehendi illico. [16] Solis atque Lunæ contactus inimicus : [17] remedium, ut parieti ſiccato cera Punica cum oleo liquefacta candens b [18] ſetis inducatur : iterumque admotis gallæ carbonibus aduratur ad ſudorem uſque : poſtea candelis ſubigatur : ac deinde linteis puris, [19] ſicut & marmora niteſcunt. [20] Qui minium in officinis poliunt, faciem laxis veſicis illigant, ne in reſpirando pernicialem pulverem trahant : & tamen ut per illas ſpectent. [21] Minium in voluminibus quoque ſcriptura uſurpatur, clarioreſque litteras, vel in auro, vel in marmore, etiam in ſepulcris facit.

CAPUT VIII.

XLI. [1] Ex ſecundario invenit vita & hydrargyrum in vicem ar-

INTERPRETATIO.

b *Setis.*] Confectis e ſeta penicillis extendatur.

NOTÆ.

16. *Solis atque Lunæ.*] Vitruvius loc. cit. *Minium efficitur tenera natura, & viribus imbecilla. Itaque cum eſt in expolitionibus conclavium, tectoriis inductum, permanet ſine vitiis ſuo colore. Apertis vero .... locis, quo Sol & Luna poſſit ſplendores & radios immittere, cum ab iis locis tangitur, vitiatur, & amiſſa virtute coloris, denigratur.*

17. *Remedium.*] Vitruvius loc. cit. *At ſi quis ſubtilior fuerit, & voluerit expolitionem miniaceam ſuum colorem retinere, cum paries expolitus & aridus fuerit, tunc ceram Punicam igni liquefactam, paulo oleo temperatam ſeta inducat. Deinde poſtea carbonibus in ferreo vaſe compoſitis, eam ceram apprime cum pariete calefaciendo ſudare cogat, fiatque ut peræquetur. Poſtea cum candela linteiſque puris ſubigat, uti ſigna marmorea nuda curantur ..... Ita obſtans ceræ Punicæ lorica non patitur, nec Lunæ ſplendorem, nec Solis radios, lambendo eripere ex his politionibus ceram.*

18. *Setis.*] Gallice, *des broſſes.*

19. *Sicut marmora.*] Quemadmodum ſuo nitori reſtituuntur marmora, abſterſa fuligine, quæ a ſacrificiorum ignibus ac fumo adhæſerat. Hoc eſſe illud arbitror, quod Juvenalis ait, Satyra 10. verſ. 55. *Genua incerare Deorum* : etſi Turnebus, & alii eum ſecuti interpretes, in aliam ſententiam trahant : ſed noſtram interpretationem fulcit alter ejuſdem poëtæ locus, Satyr. 12. verſ. 88. ubi appellat

Fragili ſimulacra nitentia cera.

20. *Qui minium.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 109. & poſt eum Oribaſius, lib. 13. pag. 228.

21. *Minium in voluminibus.*] Fortaſſis illud eſt cinnabari, quo C P. Imperatores uſi in ſubſcriptionibus olim fuere : ut in ſexta Synodo, *Imperator per cinnabarim.* Aït M. Cruſius in Turcogr. pag. 191. vidiſſe ſe Concilium C P. in quo ſubſcriptio Joannis Cantacuzeni eſſet ex cinnabari : Epiſcoporum vero ex atramento. Vidimus & nos in Cimelio Colbertino, Joannis Palæologi CP. Imp ſubſcriptionem ejuſmodi, Decreto Unionis.

Sect. XLI. 1. *Ex ſecundario.*] Ex ſecundario minio, cujus natura ſup. ſect. explicata eſt. Dioſc. lib. 5. cap. 110. *Ὑδράργυρος ἣ σκευάζεται ἀπὸ τοῦ ἀμμίου λεγομένου, καταχρηστικῶς ἣ καὶ τούτου κινναβάρεως λεγομένου.* Oribaſii interpres, lib. 13. fol. 231. b. *Hydrargyros, hoc eſt, argentum vivum, fit ex minio, quod falſo cinnabaris dicitur*, &c. Delicias facit Dalecampius, cum hæc verba ſic interpretatur : *Ex ſecundario*, inquit, *hoc eſt, mi-*

genti vivi, paulo ante dilatum. Fit autem duobus modis: [2] æreis mortariis pistillisque trito minio ex aceto: [3] aut patinis fictilibus impositum ferrea concha, calice coopertum, argilla superillita: dein sub patinis accensum follibus continuo igni, atque ita calicis [4] sudore deterso, qui fit argenti colore & aquæ liquore. Idem guttis dividi facilis, & lubrico humore confluere. [5] Quod cum venenum esse conveniat, omnia quæ de minio in medicinæ usu traduntur, temeraria arbitror: præterquam fortassis illito capite ventreve, sanguinem sistendum, dum ne quid penetret in viscera, ac vulnus attingat: aliter utendum non equidem censeam.

XLII. Hydrargyro argentum inauratur solum nunc prope, [a] cum & in æra simili modo duci debeat. Sed eadem fraus, quæ in omni vitæ parte ingeniosissima est, [1] viliorem excogitavit materiam, ut docuimus.

XLIII. Auri argentique mentionem comitatur lapis, [1] quem coticulam appellant, quondam non solitus inveniri, nisi in flumine Tmolo, ut auctor est [2] Theophrastus: [3] nunc vero passim: quem [4] alii Heraclium, alii Lydium vocant. Sunt autem modici,

INTERPRETATIO.

[a] *Cum &c.*] Cum & ad æra inauranda sublini hydrargyrum pariter oporteret.

NOTÆ.

vento minus quidem ingenioso & utili, non aspernando tamen. Hydrargyrum Gallis, *Vif argent.*

2. *Æreis mortariis &c.*] Quod enim ex minio sic trito exprimitur, id argentum vivum est. Docet hunc modum Theophr. lib. περὶ λίθων, pag. 12. & 13.

3. *Aut patinis.*] Totidem verbis Diosc. lib. 15. cap. 110. Θέντες γὰρ ἐπὶ λοπάδος κεραμέας κόγχον σιδηροῦν ἔχοντα κιννάβαρι, περικαθάπτουσιν ἄμβικα περιχλείσαντες πηλῷ, εἶτα ὑποκαίουσιν ἀνθραξιν· ἡ γὰρ προσίζουσα τῷ ἄμβικι αἰθάλη ἀποξυσθεῖσα καὶ ἀποψυχθεῖσα, ὑδράργυρος γίνεται. *Imposita siquidem patinæ fictili concha ferrea minium continente, calicem seu operculum adaptant, quod undique luto superillinunt, deindeque carbonibus succendunt. Tum quæ calici adhærescit fuligo, derasa refrigerataque in argentum vivum coït.* Sic etiam Oribasius, loco cit. & Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 18.

4. *Sudore deterso*] Fuligine, quæ operculo adhæsit.

5. *Quod cum venenum.*] Potum vim pernicialem habet: suo enim pondere interna perrodit. Diosc. loc. cit. ubi adversus id venenum remedia prodit.

Sect. XLII. 1. *Viliorem .... ut docuimus.*] Nempe liquorem ovi candidum, ut docuit paulo superius sect. 32.

Sect. XLIII. 1. *Quem coticulam.*] Coticula lapis est, quo fit auri vel argenti experimentum: *Pierre de touche.*

2. *Theophrastus.*] Libro περὶ λίθων, pag. 9.

3. *Nunc vero passim.*] Et apud Germanos, prope Hildesheimum.

4. *Alii Heraclium.*] Ut a Lydia Lydium, sic ab Heraclea Lydiæ Heraclium. Zenobius, in Parœmiis, cent. 4. num. 22. Ἡρακλεία λίθος. Ταύτην εἶναι μαγνῆτιν λέγουσι τὴν ἐπισπωμένην τὸν σίδηρον· ἡ δὲ ἑτέρα, παραγτηρίσιος ἀργύρου· κέκληται δὲ οὕτως ἀπὸ Ἡρακλείας τῆς ἐν Λυδίᾳ πόλεως. Salmasius, in Solin. pag. 1103. dum Plinium falli ait, fallitur.

[5] quaternas uncias longitudinis, binasque latitudinis non excedentes. [a] [6] Quod a Sole fuit in his, melius quam quod a terra. [7] His coticulis periti, [b] cum e vena ut lima rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea, quantum argenti vel æris, scripulari differentia, mirabili ratione, non fallente.

XLIV. Argenti duæ differentiæ. [1] Batillis ferreis candentibus ramento imposito, quod candidum permaneat, probatur. Proxima bonitas rufo, nulla nigro. Sed experimento quoque fraus intervenit: servatis in virorum urina batillis, inficitur ita ramentum obiter dum uritur, candoremque mentitur. Est aliud experimentum politi, & in halitu hominis, si sudet protinus, [a] nubemque discutiat.

CAP. IX. XLV. Laminas duci, & specula fieri [1] non nisi ex optimo posse creditum fuerat. Id quoque jam fraude corrumpitur. Sed natura mira est imagines reddendi, quod repercusso aëre atque in oculos regesto fieri [a] convenit. [2] Eadem vi in speculis usu polita crassitudine, [3] paulumque propulsa dilatatur in immensum magnitudo imaginum. [4] Tantum interest repercussum illum respuat, an excipiat. Quin etiam pocula ita figurantur, exsculptis intus crebris ceu speculis, ut vel uno

INTERPRETATIO.

a *Quod.*] Quæ pars Soli objecta fuit.

b *Cum e vena.*] Cum e vena metallica abreptam aliquam partem coticula ea ceu lima quadam attriverint, ad experimentum capiendum, protinus dicunt quantum auri vel argenti sit in ea vena, vel æris etiam, vix ut scripulo uno aberrent, ratione quidem incredibili, sed tamen non fallente.

a *Nubemque.*] Sudoremque cum protinus deponat.

a *Convenit.*] Constat.

NOTÆ.

5. *Quaternas uncias.*] Hoc est, pollices quaternos. Nam ut rem integram quamcumque assem veteres appellarunt, sic partes illius, ut assis, unciam nuncuparunt. Sunt autem in asse unciæ duodenæ, totidemque in pede pollices.

6. *Quod a Sole.*] Τὰ ἄνω πρὸς τὸν ἥλιον, inquit Theophr. loc. cit. ubi hujus experimenti causas affert.

7. *His coticulis periti.*] Quos Spectatores & Exspectatores dixit antiquitas.

Sect. XLIV. 1. *Batillis ferreis.*] Batillum instrumentum ferreum est, quo prunas cineresque tollimus, transferimusque alio: *Une pelle à feu.*

Sect. XLV. 1. *Nonnisi ex optimo.*] Argento scilicet, de quo sup. sect. Plautus in Mostell. act. 1. sc. 3. vers. 101. specula ex argento facta indicat:

Sc. *Cape igitur speculum ....*
Linteum cape, atque exterge tibi manus. PHI. *Quid ita obsecro?*
Sc. *Vt speculum tenuisti, metuo ne oleant argentum manus:*
Ne usquam argentum te accepisse suspicetur Philolaches.

2. *Eadem vi in speculis.*] Quæ pariter erant ex argento conflata. Nunc fere fiunt ex optima durissimi ferri temperatura, quæ nostris *de l'Acier.*

3. *Paulumque propulsa.*] Detrita usu, & cavata. Inde est quod in speculis concavis major cominus imago apparet.

4. *Tantum interest.*] Tantum interest an planum sit speculum, quod repercussum illum aëris respuat: an cavum, quod eundem veluti sinu suo & concavitate excipiat.

intuente, [5] populus totidem imaginum fiat. [6] Excogitantur & monſtrifica, ut in templo Smyrnæ dicata. Id evenit [b] figura materiæ. Plurimumque refert concava ſint & poculi modo, [7] an parmæ Threcidicæ, media depreſſa an elata, tranſverſa an obliqua, ſupina an recta, qualitate excipientis figuræ torquente [8] venientes umbras. Nec enim eſt aliud illa imago, [9] quam digeſta claritas materiæ excipientis umbram. Atque ut omnia de ſpeculis peragantur hoc loco, optima apud majores fuerant Brundiſina, ſtanno & ære mixtis. Prælata ſunt argentea. Primus fecit [10] Praxiteles, Magni Pompeii ætate. Nuper credi cœptum, certiorem imaginem reddi, [11] auro oppoſito averſis.

XLVI. Tingit & Ægyptus argentum, ut in vaſis [1] Anubem ſuum ſpectet: pingitque, non cælat argentum. Tranſit inde materia & ad triumphales ſtatuas: mirumque, creſcit pretium fulgoris [a] excæcati.

INTERPRETATIO.

b *Figura.*] Ex diverſa ſpeculi figura. | a *Excæcati.*] Obſcurioris, minus clari.

NOTÆ.

5. *Populus totidem imaginum.*] Eleganti tranſlatione multitudinem imaginum populum vocat. Ita Seneca, lib. 1. Natur. quæſt. cap. 5. *Sunt quædam ſpecula ex multis minutiſque compoſita: quibus ſi unum oſtenderis hominem, populus apparet, unaquaque parte faciem ſuam exprimente. Hæc cum ſint conjuncta & ſimul collocata, nihilominus ſeducunt imagines ſuas: & ex uno turbam efficiunt. Ceterum catervam illam non confundunt, ſed diremptam in facies ſingulas diſtrahunt.* Fruſtra igitur Pintianus hunc locum ſolicitat, ut *poculum* pro *populus* reponat.

6. *Excogitantur & monſtrifica.*] Quæ objecta ſibi corpora vultuſque, ſub monſtrifica effigie repræſentent. Seneca, lib 1. Natur. quæſt. cap 5. *Neque enim omnia ad verum ſpecula reſpondent. Sunt quæ videre extimeſcas, tanta deformitate corruptam faciem viſentium reddunt, ſervata ſimilitudine in pejus. Sunt quæ cum videris, placere tibi vires tuæ poſſint: in tantum lacerti creſcunt & totius corporis ſupra humanam magnitudinem habitus augetur. Sunt quæ dextras facies oſtendant, ſunt quæ ſiniſtras, ſunt quæ torqueant vel evertant.*

7. *An parmæ Threcidicæ.*] Parma Thracum propria, *ſcutum breve*, ut ait Nonius. Gloſſæ Philoxeni: *Parma*, Θρακικὸν ὅπλον. Feſtus: *Threces gladiatores, a ſimilitudine parmularum Thraciarum.* Cicero, Philip. 5. *Myrmillo pugnavit in Aſia, cum ornaſſet Threcidicis comitem & familiarem ſuum.*

8. *Venientes umbras.*] Umbras vocant, ſimulacra rerum ipſa a noſtris corporibus miſſa & profuſa in corpus læve & ſplendidum & denſum. Epicuri hæc ſententia eſt de ratione ſpeculorum.

9. *Quam digeſta.*] Quam exactus corporis denſi lævor ac ſplendor. Sunt enim duo omnium fere conſenſu neceſſaria ad ſpeculorum naturam: nempe corporis lævitas, quæ nunquam eſt ſine ſplendore: alterum eſt, denſitas. In Reg. 2. *quam digeſta claritate materiæ & accipientis umbram:* forte ſincerius, ſi modo *accipiens* legas, pro *accipientis.*

10. *Praxiteles.*] De eo inferius ſect. 55.

11. *Auro oppoſito.*] Sic Reg. 2. & alii, non *appoſito:* hoc eſt, in averſa parte poſito. Sic noſtris e vitro ſpeculis Veneti argenteam bracteam quandoque in averſa parte alligant.

Sect. XLVI. 1. *Anubem ſuum.*]

Id autem fit hoc modo : Miſcentur argento [2] tertiæ æris Cyprii tenuiſſimi, quod coronarium vocant, & ſulphuris vivi, quantum argenti. Conflantur ita in fictili circumlito argilla. Modus coquendi, donec ſe ipſa [b] opercula aperiant. Nigreſcit & ovi indurati luteo, ut tamen aceto & creta [3] deteratur. Miſcuit denario Triumvir Antonius ferrum. [4] Miſcentur æra falſæ monetæ. Alii e pondere ſubtrahunt, [5] cum ſit juſtum LXXXIV. e libris ſignari. Igitur ars facta denarios probare, tam jucunda lege plebi, ut [6] Mario Gratidiano [7] vicatim totas ſtatuas dicaverit. Mirumque, in hac artium ſola vitia diſcuntur, & falſi denarii ſpectatur exemplar, pluribuſque veris denariis adulterinus emitur.

CAPUT X. XLVII. Non erat apud antiquos numerus ultra centum millia : itaque & hodie multiplicantur hæc, [1] ut decies centena millia, aut ſæpius dicantur. Fœnus hoc fecit, nummuſque percuſſus : [2] & ſic quoque æs alienum etiamnum appellatur. Poſtea Divites cognominati : dummodo notum ſit, eum [3] qui primus acceperit hoc cognomen,

INTERPRETATIO.

b *Opercula.*] Fictilia.

NOTÆ.

Ægyptiorum Deus Ἄνουβις eſt, quem Mercurium eſſe multi volunt. Canino is capite pingi in nummis ſolet.

2. *Tertiæ æris.*] Subintellige, partes.

3. *Deteratur.*] Abeat nigredo ea.

4. *Miſcentur æra falſæ monetæ.*] Sic Reg. 2. non, ut in libris hactenus editis, *Miſcuit æri.*

5. *Cum ſit juſtum* LXXXIV.] Quot ex auri libra Conſtantini M. ævo aurei ſolidi fiebant Tacite carpit auctor ævi ſui morem, minimeque id tum agi ſignificat, quod jus poſtularet. Ea ætate certe imminutum denariorum pondus, qui tractant ejus ævi numiſmata, probe norunt. Interim in libras juſtum fuiſſe ſignari denarios quatuor & LXXX. Celſus quoque admonet, cujus verba retulimus, lib. 21. ſect. ult. Theodoſii Magni ævo ſic detractum e pondere fuiſſe, ut ex argenti libra ſexageni modo denarii conflarentur, ex ipſius conſtitutione diſcimus, Cod. Theod. lib. 15. tit. 9. lib. 1. *de expenſis ludorum.*

6. *Mario Gratidiano.*] Seneca, lib. 3. de ira, cap. 18. pag. 393. *M. Mario, cui vicatim populus ſtatuas poſuerat, cui thure & vino Romanus populus ſupplicabat, L. Sylla perfringi crura, erui oculos, amputari manus juſſit : & quaſi toties occideret, quoties vulnerabat, paulatim & per ſingulos artus laceravit. Quis erat hujus imperii miniſter? quis, niſi Catilina, jam in omne facinus manus exercens.* Rem ille nummariam in Prætura conſtituerat : & erat Ciceroni arcta neceſſitudine conjunctus. Ita Aſcon. Pedianus, in orat. Cicer. in Senatu, pag. 39. Adde & Florum, lib. 3. cap. 21. pag. 148.

7. *Vicatim totas ſtatuas.*] Hoc eſt, ſinguli vici ſingulas ſtatuas, & quidem integras, poſuerunt. Libro 34. ſect. 12. *omnibus vicis*, dixit.

Sect. XLVII. 1. *Ut decies centena.*] Conciſa magis oratione dicimus *decies ſeſtertiûm*, ubi intelliguntur *decies centena millia ſeſtertiûm.*

2. *Et ſic quoque æs alienum.*] Ex quo nummus percuti cœptus, æs alienum cœpit eſſe & appellari. Antea nec erat, nec vero eſſe poterat, aut dici æs alienum.

3. *Qui primus.*] Qui primus ejus nominis in libris occurrit, is eſt P. Lici-

decoxiſſe

decoxisse creditoribus suis. Ex eadem gente [4] M. Crassus negabat locupletem esse, nisi qui reditu annuo legionem tueri posset. In agris [5] sestertiûm $\overline{MM}$. possedit, Quiritium post Syllam ditissimus. Nec fuit satis, nisi totum [6] Parthorum esurisset aurum : [7] atque in memoriam quidem optimum occupavit : juvat enim insectari inexplebilem istam habendi cupidinem. Multos postea cognovimus servitute liberatos opulentiores : [8] pariterque tres Claudii principatu, Pallantem, Callistum, & Narcissum. Atque ut hi omittantur, tanquam adhuc rerum potiantur, [9] C. Asinio Gallo, C. Marcio Censorino Coss. a. d. VI. Kal. Febr. C. Cæcilius Claudius Isidorus testamento suo edixit, quamvis multa civili bello perdidisset, tamen relinquere servorum quatuor millia centum sedecim : juga boum tria millia sexcenta, reliqui pecoris CC. quinquaginta septem millia : in numerato [10] HS. $\overline{DC}$. Funerari se jussit HS. $\overline{XI}$. Congerant excedentes numerum opes, quota tamen portio erunt Ptolemæi ? quem Varro tradit Pompeïo res gerente circa Judæam, octona millia equitum sua pecunia toleravisse : mille convivas, toti-

NOTÆ.

nius Crassus Dives, qui juvenis Pontifex Max. creatus, mox Censuram gessit, post Consulatum anno Urbis DXLIX. & bellum idem cum Hannibale Senatus decreto obtinuit. Livius, lib. 25. Antiquioremne aliquem Plinius intelligat, cujus in monumentis antiquorum memoria jam nulla exstet, obscurum est.

4. *M. Crassus.*] Refert hoc idem Plutarchus in ejus vita. Sed στρατόπεδον is, hoc est, exercitum dixit. Cicero item Parad. 6.

5. *Sestertium $\overline{M M}$.*] Hoc est, bis millies sestertiûm nummûm, sive, bis millies centenûm millium sestertiorum : quæ summa Gallicæ monetæ libras efficit 20000000. seu viginti milliones. Plutarchus in Crasso, pag. 543. reperisse eum in censu aït, priusquam ad bellum Parthicum iret, talenta septies mille & centena : Attica scilicet, quorum singula, ut hodie rationes putamus, libras efficiunt Gallicæ monetæ 2400.

6. *Parthorum.*] Notum illud Flori de Crasso, lib. 3. cap. XI. pag. 128. *Caput ejus recisum cum dextera manu, ad regem reportatum ludibrio fuit, neque indigno. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est,* &c.

7. *Atque in memoriam.*] Sententia est, recordaturos homines unquam futuros, Parthorum aurum optimum obtinuisse Crassum, quod is esuribat, cum in demortui os est infusum. Convitium est hominis infelicitati alterius insultantis, quam ille sibi inexplebili pecuniæ cupiditate accersiverit. Nam sequitur, *Juvat enim insectari* &c. Vide Notas & Emend. num. XXXI.

8. *Pariterque tres.*] Hoc est, simul eodemque tempore tres. Narcissus ab epistolis, Pallas a rationibus fuit. Suetonius in Claud. cap. 28. De Callisto, Seneca, ep. 47. pag. 153. *Stare ante limen Callisti dominum suum vidi*, &c. De tribus istis simul, Tacitum vide, lib. XI. Annal. pag. 166. Eleganter idem, lib. 12. Annal. pag. 191. *Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, sibi & legibus adæquarat.* De Narcissi opibus, vide Dionem, lib. 60. pag. 688.

9. *C. Asinio &c.*] Augusti principatu, Urbis anno DCCXLVI. ambo gessere Consulatum.

10. HS. $\overline{DC}$.] Hoc est, sestertiûm sexcenties, subintelligendo, ut lineola numero superposita admonet, centena millia : quæ monetæ Gallicæ efficiunt, libras seu florenos 6000000. Quæ vero proxime sequuntur, sestertiûm undecies, libras item florenosve, 110000. Suetonius, de Nerone, cap. 50. *Funeratus est impensa ducentorum millium.* Et Valer. Max. de Menenio Agrippa, lib. 4. cap. 4. *Sextantibus collatis funeratus est.*

dem [11] aureis potoriis, mutantem vaſa cum ferculis, ſaginaſſe. Quota vero ille ipſe (neque enim de regibus loquor) portio fuit [12] Pythii Bithyni, [13] qui platanum auream, vitemque nobilem illam Dario regi donavit: [14] Xerxis copias, hoc eſt, [15] ſepties centena LXXXVIII. millia hominum excepit epulo, ſtipendium quinque menſium frumentumque pollicitus, [16] ut e quinque liberis ſenectuti ſuæ in delectu unus ſaltem concederetur. Hunc quoque ipſum aliquis comparet Crœſo regi. Quæ (malum) amentia eſt, id in vita cupere, quod aut etiam ſervis contigerit, aut ne in regibus quidem invenerit finem!

XLVIII. Populus Romanus [1] ſtipem ſpargere cœpit,

Notæ.

11. *Aureis potoriis.*] Sic argentum potorium, vitrea eſcaria & potoria, Pomponius, Paulusque dixere.

12. *Pythii Bithyni.*] Alii Lydum fecere. Herodotus, lib. 7. pag. 395. Euſtathius in Iliad. β. pag. 366. Πύθιος ὁ Ἄτυος, ἀνὴρ Λυδὸς παμπλούσιος, &c. Πύθιος item dicitur Joan. Tzetzæ, Chil. 3. hiſt. 65. verſ. 35. & Chil. 4. verſ. 543. Καὶ τὸν Λυδὸν τὸν Πύθιον &c. Suidæ item, in Ἀπαρτίαν. Plutarcho, Πύθης, lib. de virt. mul. pag. 262. Πυθῆς Stephano, verbo Πυθόπολις.

13. *Qui platanum.*] Herod. lib. 7. Polym. pag. 395. num. 27. Δαρεῖον ἐδωρήσατο τῇ πλατανίςῳ τῇ χρυσέῃ καὶ τῇ ἀμπέλῳ &c.

14. *Xerxis copias.*] Herod. loc. cit. & Tzetzes, Chiliad. 4. verſ. 547.

15. *Septies centena.*] Atqui terreſtrium copiarum numerum longe majorem extitiſſe, auctor eſt Herod. libro cit. pag. 406. num. 60. nempe ut complecteretur CLXX. myriadas, ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μυριάδας, hoc eſt, decies ſepties centena millia hominum.

16. *Vt e quinque.*] At quem pater elegit, nempe natu maximum, in partes duas diſtractum ab utroque viæ latere Xerxes poſuit, & hac victima luſtravit exercitum. Seneca lib. 3. de ira, cap. 17. pag. 593. Herod. lib. cit. pag. 399. num. 39. & Plut. loc. cit. pag. 263.

Sect. XLVIII. 1. *Stipem ſpargere.*] Voluntaria hæc largitio pecuniæ publica fuit: at multis ante annis ex edicto: quando, ut Livius refert lib. 25. pag. 267. *Ludos Prætor in Circo Maximo cum facturus eſſet, edixit ut populus per eos ludos ſtipem Apollini, quantam commodum eſſet, conferret.* Veſtigia moris hujus, quo populus Rom. ſtipem ſpargebat, hoc eſt, monetæ genus Kalendis Januariis anni novi percuſſum, exſtant inſignia in inſcriptionibus vetuſtis duabus apud Gruterum, pag. 61.

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS.
PONTIFEX. MAXIMVS.
IMP. XIII. COS. XI. TRIB. POTEST. XV.
EX. STIPE. QVAM. POPVLVS. ROMANVS.
ANNO. NOVO. APSENTI. CONTVLIT.
NERONE. CLAVDIO. DRVSO. COS.
T. QVINCTIO. CRISPINO.

Et pag. 106.

VOLCANO.
LARIBVS. PVBLICIS. SACRVM.
IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS.
PONTIFEX. MAXIMVS.
TRIBVNIT. POTEST. XVIIII.
EX. STIPE. QVAM. POPVLVS. EI.
CONTVLIT. K. IANVAR. APSENTI.
C. CALVISIO. SABINO. COS.
L. PASSIENO. RVFO.

[2] Sp. Postumio, Q. Marcio Coss. tanta abundantia pecuniæ erat, ut eam conferret L. Scipioni, ex qua is [3] ludos fecit. [4] Nam quod Agrippæ Menenio sextantes æris in funus contulit, honoris id necessitatisque propter paupertatem Agrippæ, non largitionis esse dixerim.

XLIX. Vasa ex argento mira inconstantia humani ingenii variat, nullum genus officinæ diu probando, nunc Firmiana, nunc Clodiana, [1] nunc Gratiana: [2] etenim tabernas mensis adoptavimus: nunc [3] anaglypta, in asperitatemque excisa, [a] circa linearum picturas quærimus. Jam vero & in mensas [4] repositoriis imponimus, & ad susti- § Cap. XI.

Interpretatio.

[a] *Circa.*] *In vasorum & poculorum ambitu* pictas lineas quærimus.

Notæ.

Utraque nunc in ædes Farnesianas translata.

2. *Sp. Postumio.*] Anno Urbis DLXVIII. De his Coss. Livius, lib. 39 pag. 494.

3. *Ludos fecit.*] Livius, loc. cit. *L. Scipio ludos eo tempore, quos bello Antiochi vovisse se se dicebat, ex collata ad id pecunia ab regibus civitatibusque per dies decem fecit, &c.* Fuit is L. Scipio, P. Cornelii Africani frater.

4. *Nam quod Agrippæ.*] Livius, lib. 2. pag. 33. *Eodem anno Agrippa Menenius moritur ... Huic ... sumptus funeri defuit: Extulit eum plebs sextantibus collatis in capita*, hoc est, sexta parte assis: seu unciis duabus: as enim duodenis constabat, nam inde sextanti nomen. Hoc ipsum eleganti oratione narrat & Valer. Max. lib. 4. cap. 4. num. 2. pag. 216. Item Seneca, lib. de Consol. ad Helv. cap. 12. pag. 811. Fuerat Agrippa inter Patres ac plebem publicæ gratiæ sequester, reconciliatis animis, postquam ob creditorum impotentiam, anno CCLXI. plebs trans Anienem in montem sacrum secessisset a Patriciis. Quare cum puderet Patres virum tantum collecta viritim stipe funerari, jussu Senatus sumptus ex ærario ad funus decretum est. Auctor Dionys. Halic. lib 6. Antiq. Rom. pag. 416. Sic Fabius ipse Maximus ære collato funeratus est, ita prodente Valerio Max. lib. 4. cap. 8. pag. 289.

Sect. XLIX. 1. *Nunc Gratiana.*] Martialis, lib. 4. Epigr. 39.

Argenti genus omne comparasti:
Solus Praxitelis manus, Scopæque,
Solus Phidiaci toreuma cæli,
Solus Mentoreos habes labores:
Nec desunt tibi vera Gratiana,
Nec quæ Gallaïco linuntur auro,
Nec mensis anaglypta de paternis.

2 *Etenim tabernas.*] Tabernarum nomina mensæ adsciscunt: quod habent e suis quæque tabernis vasa.

3. *Anaglypta.*] Vel διάγλυφα, hoc est, *aspera signis pocula*, ut Maro cecinit.

4. *Repositoriis.*] Vasa ait argentea in mensas proferri, imponique repositoriis, hoc est, discis majoribus seu tabulis ligneis, rotundis, solidisque, ut ex Fenestella mox Plinius edocet, sect. 51. Eodem in usu fuere, quo nuper ea quæ Gallice dicebamus, *Des porte-assiettes.* Ex metallo fiunt in familiis lautioribus: rure, e vimine. Prius legebatur, *Jam vero & mensas*, vocula *in*, litteræ, a qua sequens vocabulum incipit, vicinitate absorpta. Petronius, in Satyr. pag. 117. *Laudationem ferculum est insecutum, plane non pro exspectatione magnum: novitas tamen omnium convertit oculos. Rotundum enim repositorium duodecim habebat signa in orbe disposita: superque, proprium convenientemque materiæ structor imposuerat cibum.*

nenda obſonia interradimus [5] latera : [6] & intereſt , quam plurimum lima perdiderit. Vaſa coquinaria ex argento Calvus Orator fieri quiritat : [7] at nos carrucas ex argento cælare invenimus : noſtraque ætate Poppæa conjux Neronis principis [8] delicatioribus jumentis ſuis ſoleas ex auro quoque [9] induere.

L. [1] Libras XXXII. argenti Africanus ſequens heredi reliquit. Idemque cum de Pœnis triumpharet , quatuor millia CCCLXXX. M. pondo tranſtulit. Hoc argenti tota Carthago habuit , illa terrarum æmula, quot menſarum poſtea apparatu victa ? Numantia quidem deleta , idem Africanus in triumpho militibus [2] X. VII. dedit. O viros illo imperatore dignos , quibus hoc ſatis fuit ! [3] Frater ejus Allobrogicus primus

N O T Æ.

5. *Latera.*] Signorum ſcilicet, ut Petronius ait , loco allato , ſeu vaſorum , quæ cibis onuſta repoſitoriis imponebantur. De voce *interradere*, egimus lib. 12. ſect. 42.

6. *Et intereſt.*] Intereſt ad lautitiam, luxumque, habere vaſa , lateribus interraſis : hoc eſt, pluris æſtimantur a luxurioſis hominibus ea , quibus lima radendo ac poliendo plurimum argenti detraxerit. Aurum interraſile ſic antea dixit , lib. 12. ſect. 43. qua de voce nos ibi prolixe egimus.

7. *At nos carrucas.*] Vehicula. Carrucæ mentionem neſcio ante Plinium quiſquamne fecerit. Apud Suetonium deinde, in Nerone, cap. 30. Ammianum, lib. 14. Vopiſcum in Aureliano , alioſque legitur. Apud Heſych. Κάρρουχα, ἅρμα. Martialis, lib. 3. Epigr. 62.

Aurea quod fundi pretio carruca paratur.

Mutavit deinde conſuetudo , & poſtea diverſis temporibus regreſſa. Vopiſcus in Aureliano : *Currus regii tres fuerunt : In his unus Odenati argento & auro operoſus , atque diſtinctus , &c.* Incluſis nimirum inſertiſque ligno cælatis ex auro argentoque imaginibus , ac figuris. Tranquillus in Claudio , cap. 16. *Fuerunt & illa in Cenſura ejus notabilia , quod eſſedum argenteum ſumptuoſe fabricatum , ac venale ad Sigillaria , redimi , concidique coram imperavit.*

8. *Delicatioribus jumentis.*] Mulis , ut Schefferus recte interpretatur , lib. 1 de re vehiculari veterum , cap. 8. pag. 91. Refert hoc quoque Dio , lib. 62. pag. 714. Inde videas carpenta cum mulabus in nummis Agrippinæ , matris Caii: Domitillæ , Veſpaſiani conjugis : Fauſtinæ, conjugis Antonini, &c. De Nerone ipſo Tranquillus, cap. 30. *Nunquam carrucis minus mille feciſſe iter traditur , ſoleis mularum argenteis , &c.*

9. *Induere.*] Ita etiam M S S. non *inducere*, ut quidam reponunt : quanquam & iſta vox quoque uſurpata a Plinio , lib. 2. ſect. 5. & a Suetonio , ut ibi diximus.

Sect. L. 1. *Libras* XXXII. *Africanus ſequens.*] Junior Scipio , ſeu minor , qui & Æmilianus , a quo Numantia & Carthago excisæ. Plutarchus in Apophthegm. pag. 199. *Λίτρας ἀργυρίου τρεῖς καὶ τριάκοντα μόνας, δύο δὲ χρυσίου. Argenti libras* XXXII. *auri , duas.* Auctor libri de viris illuſtr. cap. 58. totidem argenti libras fuiſſe ait : auri duas & ſelibram.

2. X. VII. *Dedit.*] Hoc eſt, denarios ſeptem : monetæ Gallicæ , aſſes ſex & quinquagenos. Hoc donativi nomine militibus ſingulis datum. Vide Notas & Emend. num. XXXII.

3. *Frater ejus Allobrogicus.*] Q. Fabius Maximus , Æmiliani F. ejus nimirum, cui ex Allobrogum victoria nomen hæſit Allobrogici , quod & familiæ deinde toti hereditarium reliquit. Sic Magni cognomen Sextum Pompeïum Magni F. ex nummis ſcimus accepiſſe. Sic Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus apud Tacitum , lib. 2. Annal. pag. 53. & in Faſtis dicitur , qui cum e Junia familia eſſet , adoptione in Cæciliam tranſierat.

omnium pondo mille habuit. At Livius Drusus [4] in Tribunatu plebis, x. [5] Nam propter quinque pondo notatum a Censoribus triumphalem senem, fabulosum jam videtur. [6] Item Catum Ælium, cum legati Ætolorum in Consulatu prandentem in fictilibus adissent, missa ab his vasa argentea non accepisse, neque aliud habuisse argenti ad supremum vitæ diem, quam duo pocula, quæ [7] L. Paulus socer ei ob virtutem devicto Perseo rege donasset. Invenimus legatos Carthaginiensium dixisse nullos hominum inter se benignius vivere, quam Romanos. [8] Eodem enim argento apud omnes cœnitavisse ipsos. At hercules Pompeïum Paulinum Arelatensis Equitis Romani filium, [9] paternaque gente pellitum, quod XII. pondo argenti habuisset apud exercitum, ferocissimis gentibus oppositum scimus.

NOTÆ.

4. *In Tribunatu plebis* x.] Ita Reg. 2. Hoc est, decem mille pondo argenti. Prius legebatur, XI. *millia.*

5. *Nam propter quinque pondo.*] In supellectile denas eum habuisse libras dictum est superius, lib. 18. sect. 8. Et Gellius, lib. 4. cap. 8. pag. 288. *Cornelium Rufinum bis Consulem & Dictatura functum Censor Fabricius Senatu movit, ob luxuriæ notam: quod decem pondo libras argenti facti haberet.* Et lib. 17. cap. 21. pag. 1005. *C. Fabricius Luscinus, & Q. Æmilius Papus Censores Romæ fuerunt, & P. Cornelium Rufinum, qui bis Consul & Dictator fuerat, Senatu moverunt: causamque isti notæ subscripserunt: quod eum comperissent argenti facti cœnæ gratia decem pondo libras habere.* Non plus habere scilicet, quam quinque, licuit. Contigit id anno Urbis CCCCLXXVIII. Vide & Valerium Max. lib. 2. cap. 9. num. 4. Liviumque, in Epitome libri 14.

6. *Item Catum Ælium.*] Sequitur Plinius Valerium Max. cujus hæc verba, lib. 4. cap. 3. pag. 210. *Curii & Fabricii Q. Ælium Tuberonem cognomine Catum discipulum fuisse merito quis existimaverit: cui Consulatum gerenti, cum Ætolorum gens omnis usus vasa argentea, magno pondere, & exquisita arte fabricata per legatos misisset, qui superiori tempore gratulandi causa ad eum profecti retulerant fictilia se in ejus mensa vasa vidisse, monitos, ne continentiæ quasi paupertati succurrendum putarent, cum suis sarcinis abire jussit &c.* Plinio, Valerioque magis credo, hunc Tuberonem Catum appellantibus, quæcumque demum appellationis causa exstiterit, quam Merulæ, Reinesioque, affirmantibus id falso ab utroque pronunciatum esse. Quot periere monumenta, ex quibus, si quidem illa exstarent, constaret horum similiumque stemmatum tota ratio, conjecturarumque inanitas rideretur?

7. *L. Paulus socer.*] Valer. Max. lib. 4. cap. 4. num. 9. pag. 219. *Eadem gens*, inquit, *nullum ante scrupulum argenti habuit, quam Paulus Perse rege devicto, Q. Ælio Tuberoni genero suo quinque pondo argenti ex præda donaret. Taceo enim quod Princeps civitatis filiam ei nuptum dedit, cujus penates tam jejunos pecunia videbat,* &c. Item Plutarchus, in Paulo Æmilio, pag. 270. phiala quinque pondo donatum ab ipso ait generum Ælium Tuberonem, ob navatam egregie in bello Macedonico operam: Αἰλίῳ Τουϐέρωνι τῷ γαμϐρῷ φιάλην ἔδωκε πέντε λιτρῶν ὁλκήν. Quod iterum repetit in Apophthegm. pag. 198.

8. *Eadem enim argento.*] Communi & mutuo.

9. *Paternaque gente pellitum.*] Ex avita procerum Judicumque gente, paterno sanguine, in Gallia prognatum indicat: quorum insigne vestes essent pellitæ: uti nunc Præsidum Curiæ insula Pontico est munita vellere. Quo sensu Claudianus, de bello Getico, Carm. vers. 481.

Crinigeri sedere patres, pellita Getarum
Curia.

Vide Notas & Emend. num. XXXIII.

L I. Lectos vero mulierum jam pridem totos operiri argento, [1] & triclinia quædam, quibus argentum addidiſſe primus traditur [2] Carvilius Pollio, Eques Romanus, non ut operiret, aut Deliaca ſpecie faceret, [3] ſed Punicana. [4] Eadem & aureos fecit. Nec multo poſt argentei Deliacos imitati ſunt. [5] Quæ omnia expiavit bellum civile Syllanum.

L II. Paulo enim ante hæc facta ſunt, lanceſque e centenis libris argenti, quas tunc ſuper quingentas numero Romæ fuiſſe conſtat, multoſque ob eas proſcriptos, dolo concupiſcentium. Erubeſcant annales, qui bellum civile illud [1] talibus vitiis imputavere. Noſtra ætas fortior fuit: Claudii principatu ſervus ejus Druſillanus nomine Rotundus, [2] diſpenſator Hiſpaniæ citerioris, [3] quingenariam lancem habuit, cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat: & comites ejus, [4] octo DCCCL. librarum: quæſo, ut quam multi eas conſervi ejus in-

N O T Æ.

Sect. L I. 1. *Et triclinia.*] Non cœnationem ipſam intelligit, ſeu conclave, ſed menſam ipſam cum lectis tribus, unde menſæ inditum triclinii nomen. Sic Vitruvius triclinia pro menſis accipit, lib. 6. cap. 10. pag. 118. Cœnationes vero *οἴκους* appellat, quæ Cicero conclavia, lib. 2. de Orat. quanquam & ipſa a bonis auctoribus triclinia ſcimus appellata.

2. *Carvilius Pollio*] Vide lib. 9. ſect. 13.

3. *Sed Punicana*] Ita Reg. 2. non *Punica*, ut editi. Lectos Punicanos etiam Cicero laudat, pro Mur. num. 75.

4. *Eadem.*] Eadem ſpecie, nempe Punicana, etiam aureos lectos fecit. Vel hinc apparet, Deliacum opus, non ex ære Deliaco conflatum intelligi oportere, ſed artificio gentis ejus proprio ac peculiari. Forte hæ ſunt *χρυσόςικτοι κοίτης κλισιάδες*, quarum meminit Clemens Alex. lib. 2. Pædag. cap 3. pag. 160.

5. *Quæ omnia expiavit.*] Luit, eluit, purgavit. Similis hæc Tullii vox in Antonium, Philip. 1. num. 85. *Tua ſcelera Dii immortales in noſtros milites expiaverunt.* Et apud eundem paſſim, *ſupplicio ſcelus expiare.*

Sect. L I I. 1. *Talibus vitiis.*] Tam levibus, ſi cum ætatis noſtræ ſceleribus conferantur. Mox ſequitur, *Noſtra ætas fortior fuit*: quæ ſunt dicta *εἰρωνικῶς*.

2. *Diſpenſator.*] De hac voce diximus ex Feſto, ſect. 13. Theſaurarios noſtra ætas vocat. Priſca, Tribunos ærarios, quibus ut Varro aït, lib. 4. de ling. Lat. erat attributa pecunia, ut militi redderent.

3. *Quingenariam.*] E quingentis argenti libris. Sic *vaſa centenaria argentea* apud Lampridium in Elagabalo, p. 107. quæ centum librarum forent. Sic balliſtæ *centenariæ*, quæ ſaxa centum pondo jacerent: *talentariæ*, quæ talenti pondo. In Plautina fabula, quæ *Captivi* inſcribitur, catenas *ſingularias*, quæ ſunt ſingularum librarum, eruditiores interpretantur. Act. 1. ſc. 2. verſ. 3.

His indito catenas ſingularias:
Iſtas majores, quibus ſunt vincti, demito.

Quingenariam Druſillani promulſidem, hanc lancem vocat Tertullianus, lib. de Pallio, ſub finem, pag. 119. ſignificatione Grammaticis vulgo ignota, ut animadvertit Hadr. Junius, lib. 10. cap. 5. & poſt eum Salmaſius in eum Tertulliani librum, pag. 407. Vide Budæum de hoc Plinii loco agentem, lib. 3. fol. 90.

4. *Octo DCCCL. librarum.*] Sic Reg. 2. non, ut editi, *octo quinquaginta.* Sententia eſt, octo lances in comitum ejus ſupellectile fuiſſe, quæ libras DCCCL. univerſæ penderent: ſingulæ fere centum ac ſeptem libras.

ferrent, aut quibus cœnantibus? Cornelius Nepos tradit ante Syllæ victoriam duo tantum triclinia Romæ fuisse argentea. Repositoriis argentum addi sua memoria cœptum, Fenestella, qui obiit novissimo Tiberii Cæsaris principatu. [5] Sed & testudinea tum in usum venisse. Ante se autem paulo, lignea, rotunda, solida: [6] nec multo majora, quam mensas fuisse. Se quidem puero, quadrata, & compacta, [7] aut acere operta, aut citro cœpisse. Mox additum argentum in angulis, [8] lineasque per commissuras. Tympana vero se juvene appellata [9] stateras, & lances, quas antiqui magidas appellaverant.

LIII. [a] [1] Nec copia tantum argenti fuerit vita, sed validius pæne manipretiis: Idque jam pridem, ut ignoscamus nobis. [2] Delphinos [3] quinis millibus sestertiûm in libras emptos C. Graccus habuit. Lucius vero Crassus Orator duos scyphos Mentoris ar-

INTERPRETATIO.

a *Nec*] Nec tantum ut copiam haberet argenti maximam, insanivit vita consuetudoque hominum: sed etiam in pretio rerum manufactarum: idque jampridem: ne nostra primum ætas hujus criminis rea peragatur.

NOTÆ.

5. *Sed & testudinea.*] Vide lib. 9. sect. 13. Repositoria hoc loco Plinius intelligit, non ipsa triclinia, ut Fulvio Ursino visum, in append. Petr. Ciacconii, pag. CXI.

6. *Nec multo majora.*] Nec longiora multo, nec latiora mensis.

7. *Aut acere.*] Laminis aceris aut citri extrinsecus adglutinatis tecta. Vide lib. 13. sect. 29.

8. *Lineasque.*] Lineas ex argento, quæ per omnes commissuras ducerentur.

9. *Stateras &c.*] Stateræ magidisque vocabulo nihil aliud intelligi arbitramur, præter lances rotundas, quæ imponerentur mensis, tollerenturque, ut collibitum esset, quales sunt eæ fere quibus solemus res omnes venales appendere. Vide Constant. in Lexico, verbo Μαγίς.

Sect. LIII. 1. *Nec copia.*] Sic Reg. 2. codex, & Pintiani. Sic P. Ciacconius ex conjectura, lib. de triclinio, pag. 18. Perperam in editis, *Nec copia tantum argenti fuerit vita, sed validius pæne manupretium.* Quod manu factum erat, & quod datum pro eo, manupretium vocabatur, a manibus & pretio. Verba sunt Varronis, lib. 5. de ling. Lat. In Plinianis codd. Manipretium ubique scribitur. Plinius ipse lib. 34. sect. 17. *Solitum enim ex manipretio cujusque signi denarios deponere aureos singulos.* Et lib. 35. sect. *Manipretium ejus tabulæ.* Item Ulpianus, lib. 50. Dig. tit. de verb. signif. leg. *Mulieris. Plerumque plus est in manus pretio, quam in re.* Sic Ovidius: *Materiam superabat opus:* Manus enim pro opere. Manus pretia dixit Tertullianus, de idolol. ceteri contracte manupretium. Cicero, 3. in Verr. *Machina manupretium:* Ad quem locum Asconius: *Manupretium dicitur, ubi non tam materiæ ratio, quam manus atque artis ducitur.* Galli nos vulgo diximus, *la façon.*

2. *Delphinos.*] Delphinos arbitramur esse ornamenta majorum λυχνούχων, hoc est, pensilium lychnorum. Vide Du-Cangium in Glossario.

3. *Quinis millibus sestertiûm.*] Monetæ Gallicæ, libræ sunt, seu floreni 500. Vide Notas & Emendationes num. XXXIV.

tificis manu cælatos [4] ſeſtertiis c. Confeſſus tamen eſt, nunquam ſe his uti propter verecundiam auſum. Conſtat eundem [5] ſeſtertiûm VI. millibus in ſingulas libras [6] vaſa empta habuiſſe. [7] Aſia primum devicta luxuriam miſit in Italiam. Siquidem Lucius Scipio tranſtulit in triumpho argenti cælati pondo MCCCCL. Et vaſorum aureorum pondo MD. anno conditæ Urbis quingenteſimo ſexageſimo quinto. [8] Eadem Aſia donata multo etiam gravius afflixit mores, inutiliorque [9] victoria illa hereditas Attalo rege mortuo fuit. Tum enim hæc emendi Romæ in auctionibus regiis verecundia exempta eſt, [10] Urbis anno ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo, mediis quinquaginta ſeptem annis erudita civitate amare etiam, non ſolum admirari, opulentiam externam: immenſo & [11] Achaïcæ victoriæ momento [12] ad impellendos mores, quæ & ipſa hoc intervallo, anno Urbis ſexcenteſimo octavo parta, ſigna & tabulas pictas invexit, ne quid deeſſet: pariterque luxuria nata eſt, & Carthago ſublata: ita congruentibus fatis, ut liberet amplecti vitia, [13] & liceret. [b] [14] Petiere & dignationem hinc ali-

INTERPRETATIO.

[b] *Petiere.*] Quæſivere & gloriam ſibi a vitiis aliqui veterum: ut C. Marius, qui &c.

NOTÆ.

4. *Seſtertiis centum.*] Seſtertia centum, ſive quod idem eſt, ſeſtertiûm centena millia, monetæ Gallicæ libræ ſunt omnino 10000.

5. *Seſtertium VI. millibus.*] Hoc eſt, monetæ noſtræ libris 600.

6. *Vaſa empta.*] Reg. 2. Colb. 3. & Pintiani codex, *una emptalia*, non *vaſa empta* præ ſe ferunt. Gronovius, *una emblemata* conjiciebat. Erant autem ἐμβλήματα ornamenta vaſorum, dicta ἀπὸ τοῦ ἐμβλῆσθαι, quod vaſis adjicerentur, & revellerentur, cum libitum erat.

7. *Aſia primum.*] Livius, lib. 39. pag. 489. *Luxuriæ peregrinæ origo ab exercitu Aſiatico invecta in Vrbem eſt*, &c. *Aſia facta Romanorum*, ait Juſtinus in fine libri 36. *cum opibus ſuis vitia quoque Romam tranſmiſit.*

8. *Eadem Aſia donata.*] Ita Reg. 2. & Colb. 3. & quos Budæus inſpexit, ipſo prodente, lib. 3. fol. 85. non *domata*, ut editi hactenus libri: Attalus Pergami in Aſia rex, populum Romanum moriens heredem inſtituit. Hanc Aſiæ donationem Plinius ſpectat.

9. *Victoria illa.*] Qua L. Scipio Antiochum devicit.

10. *Vrbis anno &c.*] Ita Reg. 2. In editis libris ad hunc diem, mendoſe, *urbis anno DCXXVI. mediis LVI. annis*, qui numerus nec cum ratione temporum, nec ſecum ipſe conſtat.

11. *Achaïcæ victoriæ.*] Exciſa Corintho, per L. Mummium Achaïcum, anno Urbis DCVIII.

12. *Ad impellendos.*] Labefactandos, impellendos in præceps. Sic Maro, lib. 4. Æneïd. verſ. 22. *Animumque labantem Impulit.*

13. *Et liceret.*] Liceret quidem, cum *metu ablato æmulæ urbis luxuriari felicitas urbis incepit*, ut prævidiſſe Naſica a Floro dicitur, lib. 2. cap. 15. pag. 85. Liberet autem, cum omne luxuriæ genus Aſiæ victoria in Urbem invexiſſet.

14. *Petiere.*] In Reg. 2. *Petere & indignationem hinc aliqui veterum.* Quibus verbis adjecta litterula, ut eſſet *petiere*, pro *petere*, quod Lipſius ante occupavit, qui

qui veterum. [15] C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi Patris exemplo traditur, ille arator [16] Arpinas, & [17] manipularis Imperator.

L I V. Argenti usum in statuas primum [1] Divi Augusti in adulatione temporum transisse, falso existimatur. Jam enim triumpho Magni Pompeii reperimus translatam [2] Pharnacis, qui primus regnavit in Ponto, argenteam statuam: [3] item Mithridatis Eupatoris, & currus aureos argenteosque. Argentum succedit aliquando & auro, luxu feminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas inducere aureas, [4] mos tritior vetat. [a] Vidimus & ipsi [5] Arellium Fuscum (motum equestri ordine, ob insignem calumniam, [b] cum celebritate assecta- Cap. XII.

INTERPRETATIO.

[a] *Vidimus.*] Vidimus & ipsi Arellium .... ex argento anulos habentem, *cum aureos fastidiret, feminarum more.*

[b] *Cum.*] Cum turbam adolescentium ingentem traheret, qui eum in Scholis audiebant: hic comitatus fuit ei causa insignis calumniæ.

NOTÆ.

sententiam huic loco maximè accommodatam elicuimus. Perperam antea legebatur, *Et liceret peccare: & dignatione hinc alicui veterum.*

15. *C. Marius.*] Valerius Max. lib. 3. cap. 6. num. 6. pag. 173. *Jam C. Marii pæne insolens factum: Nam post Jugurthinum, Cimbricumque, & Teutonicum triumphum, cantharo semper potavit: quod Liber Pater inclytum ex Asia ducens triumphum, hoc usus poculi genere ferebatur: ut inter ipsum haustum vini, victoriæ ejus suas victorias compararet.* Arnobius pæne extremo libro sexto: *Quid in Liberi dextra pendens potorius cantharus?* Vas est vinarium Baccho sactum ac peculiare, ut docent Athenæus & Macrobius.

16. *Arpinas.*] Tullius municipe Mario gloriari solitus est.

17. *Manipularis.*] Electus de manipulo.

Sect. L I V. 1. *Divi Augusti.*] Tranquillus in Augusto, cap. 52. *Argenteas statuas olim sibi positas conflavit omnes, exque iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit.*

2. *Pharnacis.*] Ejus qui Mithridatis avus fuit. Eleganter Seneca, epist. 88 de statuis in triumpho translatis: *Sacrilegia minuta puniuntur, magna in triumphis feruntur.*

3. *Item Mithridatis.*] Auream Mithridatis statuam octo cubitorum in triumpho Pompeii latam, auctor est Appianus, in Mithrid. pag. 252. Ejusdem alteram senûm pedum exhibitam a Lucullo, Plutarchus in ejus vita, pag. 516.

4. *Mos tritior vetat.*] Id est, jam vulgatus & passim receptus. Innuit argenteas compedes a plebe gestatas, cum jam aureæ fastidiri cœpissent, perversa luxuria, jam trito tamen & pervulgato more. A MSS. exemplaribus non discedimus: quos negligere videntur ii qui vel *mos tristior*, quod nemo intelligat, vel *mos patriciorum*, vel *mos Quiritium*, haud satis consulto reponere conantur. De compedibus iis egimus sect. 12.

5. *Arellium.*] Hic ejus Arellii filius quem Q. Fuscum Seneca pater, lib. 1. Controv. 7 pag. 91. multisque aliis locis Arellium Fuscum patrem appellat, & Rhetorem. Locum hunc, quem uti edidimus, ita typi omnes, manuscriptique codices repræsentant, ut enodarent, frustra desudarunt Barbarus, Pintianus, Gronovius, aliique. Nos & interpunctione loco adhibita, & interpretatione simplici, planum, ut quidem remur, fecimus.

rentur adolescentium scholæ) ex argento anulos habentem. Et quid hæc attinet colligere, cum capuli militum, ebore etiam fastidito, cælentur argento, [6] vaginæ catillis, baltei laminis crepitent? Jam vero pædagogia [7] ad transitum virilitatis custodiantur argento: feminæ laventur, &, nisi argentea, solia fastidiant: eademque materia [8] & cibis, & probris, serviat. Videret hæc Fabricius, & stratas argento mulierum balineas, [9] ita ut vestigio locus non sit, cum viris lavantium: Fabricius, inquam, qui bellicosos Imperatores plus quam pateram & salinum ex argento habere vetabat. [c] Videret hinc dona fortium fieri, aut in hæc frangi. Heu mores! [d] [10] Fabricii nos pudet.

LV. Mirum in auro cælando inclaruisse neminem, argento multos. Maxime tamen laudatus est Mentor, [1] de quo supra diximus. [2] Quatuor paria ab eo omnino facta sunt: ac jam nullum exstare dicitur, Ephesiæ Dianæ templi, aut Capitolini incendiis. Varro & æreum signum ejus habuisse scripsit. Proximi ab eo in admiratione

INTERPRETATIO.

c *Videret.*] Videret ex argento balineis probrisque dicato peti præmia argentea quæ viris fortibus debeantur: aut hæc ad illos usus frangi.

d *Fabricii.*] Fabricii abstinentiæ nos jam pudet.

NOTÆ.

6. *Vaginæ catillis.*] Ita Reg. 2. & editi libri ante Hermolaum, quo auctore typi deinceps *batillis* exhibent. Dictas autem catillas arbitror pro catellis, hoc est, brevibus catenis. Qua de voce Vossium consule in Etymol.

7. *Ad transitum virilitatis.* Virilis feminis. Anulo argenteo seu fibula pædagogiorum, hoc est, puerorum pudenda perstringebant, interdum vocis, interdum valetudinis causa: cujus infibulationis modum Celsus edocet, lib. 7. cap. 25. Pueri Cæsarum, sive ut apud Gruter. pag. 1037. PVERI. DOMVS. AVGVSTAE. pædagogia non a Plinio modo vocantur, sed & a Seneca, lib. de beata vita, & ab Ulpiano, leg. *Quæsitum est*, dig. *de instr. fund. vel instr. leg.* Ab Ammiano Marcell. *Pædagogiani.* Galli diminuta voce, *Pages*, vocant, ut supra monuimus, sect. 12.

8. *Et cibis & probris.*] Et vasis, quibus feruntur obsonia: & matulis, quibus lotium excipi solet.

9. *Ita ut vestigio.*] Cum sint balinearum solia, inquit Dalecampius, strata argento perpolito ac lubrico, consistere in iis vestigium non potest. Nugæ: Quis enim lubricum adeo ex argento pavimentum putet, ut fallat vestigia? Plinius ita stratas argento balineas dicit, ut jam nulla pars earum arena sit, cui imprimi pedis vestigium queat.

10. *Fabricius.*] Luscinus ille, de quo superius diximus sect. 50. unicuique pauperrimo censu par, inquit Valer. Max. lib. 4. cap. 3. pag. 209. Idem cap. 4. num. 3. pag. 217. *In Caii vero Fabricii, & Q. Æmilii Papi principum sæculi sui domibus argentum fuisse confitear oportet: uterque enim patellam Deorum & salinum habuit: sed eo lautior Fabricius, quod patellam suam corneo pediculo sustineri voluit.* Consulatum ambo gessere simul anno Urbis CCCCLXXII. & CCCCLXXVI. Censuram, post Consulatum.

Sect. LV. 1. *De quo supra diximus.*] Libro 7. sect. 39.

2. *Quatuor paria.*] Vasorum, sive scyphorum. Vide Notas & Emend. num. XXXV.

Acragas, [3] & Boëthus, [4] & Mys fuere. Exstant hodie omnium opera in insula Rhodiorum: Boëthi apud Lindiam Minervam: Acragantis in templo Liberi patris in ipsa Rhodo, Bacchæ Centaurique cælati in scyphis: Myos in eadem æde, & Silenus, & Cupidines. Acragantis & venatus in scyphis magna fama. Post hos celebratus est [5] Calamis & Antipater, quique Satyrum in phiala gravatum somno collocavisse verius, quam cælasse dictus est, Stratonicus. [6] Mox Cyzicenus Tauriscus. Item Ariston & Eunicus Mitylenæi laudantur, & Hecatæus: & circa Magni Pompeii ætatem [7] Praxiteles, Posidonius Ephesius, [8] Lædus Stratiates, qui prælia armatosque cælavit: Zopyrus, qui Areopagitas, & judicium Orestis, in duobus scyphis [9] HS. XII. æstimatis. Fuit dein Pytheas, [10] cujus binæ unciæ x. venierunt. Ulysses & Diomedes erant in phialæ emblemate, Palladium surripientes. Fecit idem & cocos [11] magiriscia appellatos, parvulis potoriis, sed e quibus ne exempla quidem liceret exprimere, [12] tam opportuna injuriæ subtilitas erat. [13] Habuit & Teucer famam. Subitoque ars hæc ita

NOTÆ.

3. *Et Boëthus.*] Βοηθὸς Carthaginiensis statuarius, de quo Pausanias in Eliac. prior. sive lib. 5. pag. 319.

4. *Et Mys.*] Meminit hujus Pausanias lib. 1. Attic. pag. 51. Martialis item, lib. 8. Epigr. 51.

Quis labor in phiala? docti Myos? anne Myronis?
Mentoris hæc manus est? an, Polyclete, tua?

Et lib. 14. Epigr. 95. cujus lemma, *Phiala aurea cælata:*

Quamvis Callaïco rubeam generosa metallo,
Glorior arte magis: nam Myos iste labor.

5. *Calamis.*] Dicemus de eo inferius, & de Stratonico.

6. *Mox Cyzicenus Tauriscus.*] Meminit hujus iterum Plinius, lib. 36. sect. 4. num. 10. ubi a Tralliano marmorum cælatore diversum esse admonet.

7. *Praxiteles.*] Argentarius, de quo Cicero, lib. 1. de Divin. pag. 189. Diversus a statuario altero, de quo lib. 34. sect qui ccc. ferme annis hunc antecessit.

8. *Lædus Stratiates.*] Reg. 2. *Ledis thracides.* An *Leostratides?*

9. *HS. XII.*] Ita Reg. 2. librique editi: hoc est, duodecim sestertiis, sive duodecim millibus sestertiûm nummûm: quæ monetæ nostræ libræ sunt 1200. Ciaconii conjecturas nullo probabili argumento nixas, hoc loco, ad alia properans, nihil moror.

10. *Cujus binæ unciæ x. venierunt.*] Ita MSS. omnes, non *viginti*, ut editi: hoc est, decem sestertiis, seu decem sestertiûm millibus: quæ Gallicæ monetæ libras efficiunt omnino mille: majore, ut apparet, pretio, quam superiores scyphi.

11. *Magiriscia.*] Μαγειρίσκια, a μάγειρος coquus, deminuta voce.

12. *Tam opportuna.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Hoc est, adeo facile lædebantur. Sic *contumeliæ opportunum* dixit & Seneca, lib. de Consol. ad Helv. cap. 13. Celsus, lib. 2. cap. 9. *Opportuniores hæ partes injuriæ sunt, quæ jam male habent.*

13. *Habuit & Teucer famam.*] In libris editis, *Habuit & Teucer crustarius famam.* At vocem eam insititiam *crustarius*, non Reg. 2. non alius probatæ fidei codex agnoscit: cui voci si quis nihilominus nosse velit quæ vis subsit, consulat Gothofredum in Cod. Theod. lib 15. tit. 7 pag. 375. A crustis, vasisque potoriis crustatis nomen in primis habent crustarii. Sunt autem crustæ, ge-

exolevit, ut sola jam vetustate censeatur, usque adeo attritis cælaturis, ne figura discerni possit, auctoritas constet. [14] Argentum medicatis aquis inficitur, atque etiam afflatu salso, sicut in mediterraneis Hispaniæ.

LVI. In argenti & auri metallis nascuntur etiamnum pigmenta, sil & cæruleum. [1] Sil proprie limus est. [2] Optimum ex eo quod Atticum vocatur. [3] Pretium in pondo libras, x. II. Proximum [4] marmorosum, dimidio Attici pretio. Tertium genus est [5] pressum, quod alii Syricum vocant ex insula Syro. Jam quidem & ex Achaia, quo utuntur ad picturæ umbras. Pretium in libras, HS. bini. [7] Dupondiis vero detractis, quod lucidum vocant, [8] e Gallia veniens: hoc autem & Attico [9] ad lumina utuntur: [10] ad abacos, non nisi marmoroso, quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effoditur & ad xx. ab Urbe lapidem, in montibus. Postea uritur, pressum appellantibus qui adulterant. Sed esse falsum exustumque amaritudine apparet, quoniam resolutum in pulverem est. * Sile pingere instituere primi Polygnotus & [11] Micon, Attico duntaxat. Hoc secuta ætas ad lumina usa est: ad umbras autem Syrico & Lydio. Lydium Sardibus emebatur, [12] quod nunc obmutuit.

* Cap. XIII.

LVII. [1] Cæruleum arena est. [2] Hujus genera tria fuere antiquitus:

NOTÆ.

nus emblematis, quod vasculis inserebatur: idemque, cum vellent, detrahebatur, quemadmodum & emblemata. Tullius, 6. in Verrem: *Crustæ aut emblemata detrahuntur.*

14. *Argentum medicatis aquis.*] Quæ sunt sapore aliquo, aut medica vi præditæ, quales sunt quæ minerales vocantur.

Sect. LVI. 1. *Sil proprie.*] Terra lutea, quam ὤχραν Græci ex re ipsa vocant: *Ocre jaune*, sed præcipuæ notæ ac splendoris: unde sil lucidum appellatur, lib. 35. sect. 17. Vide Agricolam in Bermanno, pag. 452. & seq.

2. *Optimum.*] Ita Diosc. lib. 5. cap. 108.

3. *Pretium in pondo libras X. II.*] Ita Reg. 2. Hoc est, denarii duo: Gallicæ monetæ, asses sedecim. In libris hactenus editis, *Pretium in libras* XXXII. sine ulla pretii nota.

4. *Marmorosum.*] Lapidosum. Diosc. lib. 5. cap. 108. ochram probat in primis ἄλιθον.

5. *Pressum.*] Obscurum, nubilum, fuscumque, σκοτεινὸν, ἀμαυρὸν, *Ocre de Rut, qui est d'un jaune brun.* Presso saturum opponitur, κατακορής.

6. *HS. bini.*] Sive asses Romani quinque: e nostris, tantum quaterni.

7. *Dupondiis.*] Assibus duobus.

8. *E Gallia.*] E Biturigibus Cubis: unde nunc quoque, *Ocre de Berri.*

9. *Ad lumina.*] In picturis. *Le jour d'un tableau, les parties éclairées.*

10. *Ad abacos.*] Dicemus de hujus vocis insolentiore significatu, quem hoc loco habet, lib. 35. sect. 1. & sect. 13.

11. *Micon.*] Græcis Μίκων, & Πολύγνωτος. De his dicemus libris sequentibus.

12. *Quod nunc obmutuit.*] Reg. 2. *ommitunt.* Credo, pro *omittunt.*

Sect. LVII. 1. *Cæruleum.*] Obsolevit istud jamdudum, inque ejus locum successit alterum simile, quod ex cyaneo lapide Lazuli parant: vocantque ultramarinum, *Outremer.*

2. *Hujus genera tria.*] Theophrastus duo nativi cærulei genera agnoscit, Scythicum, Cypriumque: factitii tertium, Ægyptium scilicet. Sic enim ille lib. περὶ λίθων, pag. XI. Καὶ κυανὸς, ὁ μὲν αὐ-

Ægyptium, quod maxime probatur. Scythicum, hoc diluitur facile: cumque teritur, [3] in IV. colores mutatur, [4] candidiorem nigrioremve. Præfertur huic etiamnum Cyprium. Acceffit his Puteolanum & Hifpanienfe, arena ibi confici cœpta. Tingitur autem omne, [5] & in fua coquitur herba, bibitque fuccum. Reliqua confectura eadem [6] quæ chryfocollæ. Ex cæruleo fit, quod vocatur [7] lomentum: perficitur id lavando terendove: hoc eft cæruleo candidius. [8] Pretia ejus, x. x. in libras: cærulei, x. VIII. [9] Ufus in creta, calcis impatiens. Nuper acceffit & [10] Veftorianum ab auctore appellatum. Fit ex Ægyptii leviffima parte: pretium ejus, x. I. [11] in libras. Idem & Puteolani ufus, præterque ad feneftras: [12] vocant cœlon. Non pridem apportari & Indicum eft cœptum, cujus pretium [13] x. VIII. in libras. Ratio in pictura [14] ad incifuras, hoc eft, umbras dividendas ab lumine. Eft & viliffimum genus lomenti, quidam tritum vocant, quinis affibus æfti-

NOTÆ.

τοφυῆς· ὁ δὲ σκευαστὸς, ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ. Γένη δὲ κυανοῦ τρία· ὁ Αἰγύπτιος, καὶ Σκύθης, καὶ τρίτος ὁ Κύπριος· βέλτιστος δ' ὁ Αἰγύπτιος εἰς τὰ ἄκρατα λειώματα· ὁ δὲ Σκύθης εἰς τὰ ὑδαρέστερα· σκευαστὸς δ' ὁ Αἰγύπτιος.

3. *In IV. colores.*] Theophr. loc. cit. pag. XI. & 12. Φασὶ δ' οἱ τὰ φάρμακα τρίβοντες, τὸν μὲν κυανὸν ἐξ ἑαυτοῦ ποιεῖν χρώματα τέτταρα· τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τῶν λεπτοτάτων λευκότατον· τὸ δὲ δεύτερον, ἐκ τῶν παχυτάτων μελάντατον. Ait e cæruleo trito fieri quatuor colores: nempe binos, hoc eft, magis minufve candidum e cæruleo tenuiffimo: e craffiffimo totidem, hoc eft, magis aut minus nigrum.

4. *Candidiorem, nigrioremve.*] Addidere Plinii interpolatores, *craffiorem tenuioremve*, ex Theophrafti verbis, opinor, perperam intellectis. Non habent eas voces M S S. codices ulli.

5. *Et in fua coquitur herba.*] Peculiaris fuiffe generis eam herbam indicat. Nos glaftum effe feu ifatim arbitramur: de qua alibi Plinius, libro nempe 22. fect. 2.

6. *Quæ chryfocollæ.*] De confectura Chryfocollæ dictum eft fect. 26. libri hujus.

7. *Lomentum.*] Λείωμα, nunc cæruleum lotum, tritumque, & magis dilutum fignificat.

8. *Pretia ejus X. X. in libras.*] Hoc eft, denarii decem: monetæ noftræ affes octoginta. Prius legebatur, *Pretia ejus XXIII. in libras: cærulei XVIII.* pro X. VIII. hoc eft, denariis octo, monetæ noftræ quaternis affibus & fexagenis.

9. *Vfus in creta.*] Tectorio e creta, non item e calce, cæruleum commode illinitur.

10. *Veftorianum.*] Vide Notas & Emend. num. XXXVI.

11. *X. I. in libras.*] Denarius unus in libras: monetæ Gallicæ affes octo. Prius typi fic edebant, XL. *in libras.*

12. *Vocant cœlon.*] M S S. Reg. 2. & alii, *cyllon vocant.*

13. *X. VIII. in libras.*] Denarii octo, monetæ noftræ affes 64.

14. *Ad incifuras.*] Commiffuras ipfe appellat, lib. 35. fect. XI. ubi de picturæ arte: *Tandem fe ars ipfa diftinxit, & invenit lumen atque umbras differentia colorum alterna vice fefe excitante. Deinde adjectus eft fplendor, alius hic quam lumen: quem quia inter hoc & umbram effet, appellaverunt tonon: commiffuras vero colorum & tranfitus, harmogen.* Quid enim commiffura & trafitus colorum, quam luminis & umbræ, quæ ex varietate colorum fiunt, divifio? Id qui ex arte efficiunt, apud nos dicuntur, *Arrondir une figure, luy donner du relief, par le moïen des jours & des ombres.*

matum. Cærulei ſinceri experimentum in carbone ut flagret: [15] Fraus, viola arida decocta in aqua, ſuccoque per linteum expreſſo in cretam Eretriam. Vis ejus in medicina, ut purget hulcera. Itaque & emplaſtris adjiciunt: [16] item cauſticis. Teritur autem difficillime ſil. [17] In medendo leviter mordet, adſtringitque, & explet hulcera. Uritur in fictilibus, ut proſit. Pretia rerum, quæ uſquam poſuimus, non ignoramus alia in aliis locis eſſe, & omnibus pæne annis mutari, prout navigationes conſtiterint, aut ut quiſque mercatus ſit, aut aliquis prævalens manceps [18] annonam flagellet: non obliti Demetrium [19] a tota Seplaſia Neronis principatu accuſatum apud Conſules: Poni tamen neceſſarium fuit, quæ plerumque erant Romæ, ut exprimeretur auctoritas rerum.

NOTÆ.

15. *Fraus, viola.*] Ut in cærulei experimento Plinius, ſic etiam & in ſile probando Vitruvius violam adſciſcit, lib. 7. cap. 14. pag. 148. *Itaque tinctores*, inquit, *cum volunt ſil Atticum imitari, violam aridam conjicientes in vas cum aqua, confervefacere faciunt ad ignem: deinde cum eſt temperatum, conjiciunt in linteum, & inde manibus exprimentes, recipiunt in mortarium aquam ex violis coloratam, & ex ea Eretriam perfundentes, & eam terentes, efficiunt ſilis Attici colorem.*

16. *Item cauſticis.*] Modice excedere Dioſc. ait, lib. 5. cap. 106.

17. *In medendo.*] Dioſc. lib. 5. cap. 108. de ochra, ſive ſile.

18. *Annonam flagellet.*] Alii incendere, urere, excandefacere, vexare dicunt, hoc eſt, inferre caritatem annonæ.

19. *A tota Seplaſia.*] Capuæ forum & vicus fuit, in quo unguentarii negotiabantur, ut alibi diximus. Hoc loco unguentarios Urbis Romæ atque pigmentarios, putamus intelligi: appellatione deducta ab eo Capuæ vico, qui fuit his mercibus attributus.

NOTÆ ET EMENDATIONES AD LIBRUM XXXIII. NATURALIS HISTORIÆ C. PLINII SECUNDI.

I. ILLA *quæ non naſcuntur repente. Mens ad inane evolans reputet quæ deinde futura ſit finis . . . . exhauriendi eam : quouſque penetratura avaritia.*] Sic locum hunc refinximus ductu codicis Reg. 2. & ejus quem Pintianus habuit, totidem plane ſyllabis apicibuſque litterarum integra fide repræſentatis : interpunctione ita ſervata, ut ſua orationi ſententia, neque, ut prius, impedita conſtaret. Sic enim typi interpolati habent : *Illa quæ non naſcuntur : ut repente mens . . . . quouſque penetret avaritia.* Sect. 1.

II. *Peſſimum vitæ ſcelus fecit, qui id primus induit digitis.*] Sic Reg. 2. aliique. Interpolatores in libris vulgatis, ſic edidere, *qui anulum primus.* Satis incaute id quidem : vel ſic abrupta orationis ſerie : nam cur ab auro, de quo agebatur proxime, ad anulum oratio tranſiliat, non apparet : niſi materia ipſa deſignetur : hoc eſt, aurum, cujus admonitu & anulorum quoque tota ratio pertractatur. Sed gravior multo error irrepſit in contextum Plinianum, ſub calcem hujus ſectionis, quam ſub initium : Legebatur enim ante nos : *Quod ſi impedimentum potuit in eo aliquod intelligi, etiam conſertoris uſu argumentum eſt, majus in læva fuiſſe, qua ſcutum capitur.* Ex Hermolai Barbari officina prodiit iſtud *conſertoris uſu.* Reg. 2. codex, Lugdunenſis, Chiffl. quoque, & alii probatioris notæ, *etiam ſerteris uſus* planiſſime exhibent. Parmenſis editio, cum Rhodigino, repetita prioris vocis poſtrema littera, *etiam inſertorii uſu*, legit. Turnebo, lib. 6. Adverſ. cap. 2. & Kirchmanno, lib. de anulis, placuit *etiam ſartoris uſus :* cum vox *ſartoris*, pro eo qui veſtes ſuit, ſit priſcis ignota : nec, ſi recepta ea foret, conſtet adhuc ſententia. Gronovius, qui *ſertoris uſus* etiam in gemino ſuo codice legit, Acad. & Voſſiano, nihilominus *armorum uſui* reponebat. Irrito omnes conatu, audaci certe veterum exemplarium neglectu. Nos, quibus religio eſt ab eorum veſtigiis diſcedere, litterula unica immutata, *ſerioris uſus* legi juſſimus, ac ſcriptoris ſenſum interpretatione noſtra primi patefecimus. Nam cum prius dixiſſet, Iliacis temporibus anulos fuiſſe nullos, eoſque ab eo qui primus invenit, manui primum lævæ inſertos, forte quod dextra fuiſſet ad munia ſua obeunda impeditior, inde colligit ſeriorem uſum anulorum fuiſſe, hoc eſt, poſt Iliaca tempora modo cœpiſſe, quod tum in læva majus impedimentum foret, qua ſcutum caperetur. Nihil planius. Subjicit porro, id quod interpretationem noſtram confirmat : *Eſt quidem apud eundem Homerum virorum crinibus aurum implexum : ideo neſcio an prior uſus a feminis cœperit.* Priorem uſum ſeriori opponit. Sect. 4.

III. *Nec ignoro M. Craſſum duo millia pondo auri rapuiſſe, ſuo & Pompeii ſecundo Conſulatu.*] Hic variant codices, ſed vitiati, ut apparet, amanuenſium aut eruditorum interpolatione. Propius abeſt a vulgatis libris Reg. 2. codex, in quo legitur, *Nec ignoro duo millia pondo auri repeiſſe Pomteio IIII*^to^. *Conſulatu.* At Conſulatum Pompeïus quartum nunquam geſſit : *repeiſſe* pro *rapuiſſe* proclivi amanuenſium lapſu confictum. Colb. 3. & Parm. edit. *Nec ignoro M. Craſſum duo mil-* Sect. 5.

lia pondo auri rapuiße suo & Pompeii tertio Consulatu. Error in re Chronographica utrobique haud levis: neque enim tertius, sed secundus Pompeii Consulatus in Fastis, cum M. Crassi Consulatu altero jungitur. Tertium Pompeïus gessit triennio post cum Q. Cæcilio Metello. Quartum, ut diximus, nullum vidit. Natus error ex præpostera repetitione posteriorum litterarum vocis *POMPEII*, quas esse numerales librarii falso existimaverunt.

Sect. 6. IV. *Hoc actum P. Sempronio, P. Sulpicio Coss.*] Geminus hic error a nobis deprehensus, alter in editis, alter in manu scriptis codicibus. Editi, *P. Sempronio Longo* perperam exhibebant, cum ei Sophus cognomen ex Livio, l. 9. p. 169. Fastisque, non *Longus* exstiterit. Nec vero eam vocem habent MSS. codices, Reg. 2. & Chiffl. Sed nec vitio carent ii in prænomine alterius Consulis, quem Lucium ii appellant, cum Publium vocent Livius loc. cit & Diodorus Sic. quos sequi in præsenti maluimus.

Ibid. V. *Ducentis quatuor annis post Capitolinam, dedicatam.*] In libris editis, *centum quatuor.* In MSS. Reg. 2. & Chiffl. *CCC. quatuor.* Medium ex his numerum ratio temporum exigit. Inspectione magis fastorum, quam probatione, eget hæc emendatio. Sic paulo post, *Ita CCCCXLVIIII. a condita Vrbe* rescripsimus ductu Regii codicis 2. Fastis quoque sic reposcentibus, qui in hunc annum Sempronii Sulpiciique Consulatum incidisse declarant.

Sect. 7. VI. *Ex omnibus selecti ad custodiendas cistas suffragiorum in Comitiis.*] Hos *custodes cistarum*, quibus excipi suffragia solerent, Tullius appellat, orat. in Pison. & post reditum in Senatum. Græci κιςοφόρυς. In Notis quæ Tironi vulgo adscribuntur, p. 61. ubi Romani magistratus plerique omnes recensentur, *Cestifer.* Haud dubie, pro *Cistifer* Operæ pretium porro fuerit hoc loco obiter animadvertere Martialis lepidum sane jocum, qui omnibus ad hunc diem interpretibus latuit. Petitus ille nimirum est ex ambiguitate vocis *cistifer*, quæ & cistarum vitilium, qualorumque venditores, rusticanos plerumque homines significat: & Senatores Equitesve, (nam ex utroque ordine constare decurias Judicum antea monuimus,) qui cistas suffragiorum in Comitiis custodirent. Sunt enim aliæ cistæ suffragiorum, de quibus hoc loco agitur: aliæ *cistæ vitiles*, quibus mala condi Plinius ait l. 15. sect. 18. num. 2. Hinc vates arripuit jocandi causam, l. 5. Epigr. 17. cujus lemma, *In Gelliam respuentem ordinis equestris maritum:*

Dum proavos, atavosque refers, & nomina magna:
Dum tibi noster Eques sordida conditio est:
Dum te posse negas nisi lato, Gellia, clavo
Nubere: nupsisti, Gellia, cistifero.

Senatorum peculiare fuit, ut libro octavo diximus, insigne latus clavus: ex eo ordine & cistiferi legebantur. Itaque dum Equitem Gellia non admisit, nacta est cistiferum scilicet, sed Senatorem.

Sect. 8. VII. *Catilinanis rebus.*] Vestigia codicis probatissimi Reg. 2. integra fide secuti loco huic curationem adhibuimus: Nam in eo vidimus, quod & in suo Pintianus vidit, *Contilianis rebus.* Plinius ipse l. 2. sect. 52. p. 206. *in Catilinanis prodigiis* dixit. Hic vero editi ad hunc diem libri, *Senatum ei concilians*, expuncta voce *rebus*, adjecta altera deinde *Senatum:* reliquis corruptis.

Sect. XI. VIII. *Item L. Lentulus Cos. Servio Cornelio Merendæ, Samnitum oppido capto: sed huic quinque librarum. Piso Frugi filium ex privata pecunia donavit: eamque coronam testamento ei prælegavit.*] In Reg. 2. cod. *ex prælegavit:* cetera totidem syllabis apicibusque litterarum fide religiosissima repræsentamus, quæ sunt in libris hactenus editis sic fœde interpolata: *Item L. Lentulus Cos. Serg. Cornelio Merendæ, Samnitum oppido capto. Sed quinque librarum corona Piso Frugi filium ex privata pecunia donavit: eamque coronam testamento reipublicæ legavit.* Sergii vox non prænominis vice fuit unquam apud Romanos, sed nominis. Corona quinque librarum non Pisonis filium, sed Cornelium Merendam esse donatum, vel ex Valerio Maximo conjicere possumus, qui a Pisone Frugi *trium* tantum *librarum, corona decoratum* filium

filium ſcribit. *Reipublicæ* vero aut, ut Pintianus malebat, *Populo Romano*, legatam hanc coronam, nec Valerius, nec codices M S S. agnoſcunt. Amanuenſium illa vel ſemieruditorum conjectura eſt, ex his vocibus *ei prælegavit*, efficientium, *reip. legavit*. Denique extritam temere voculam *huic*, inſertam alteram, *corona*, libris omnibus invitis, jure conquerimur.

IX. *Et in ſecreto margaritarum ſacculi e collo dominarum auro pendeant, ut in ſomno quoque unionum conſcientia adſit.*] In Reg. 2. *ut in ſamno*, unius litterulæ diſcrimine, ſed errore minime obſcuro. Minime ferenda hoc loco interpolatorum audacia, qui verbis hujus ſententiæ mutatis omnia ſuſdeque verterunt. Sic enim libri editi, *Et inſerta margaritarum pondera .... ut in ſummo quoque* &c. quæ non ſunt profecto nauci facienda. Ad Regii codicis, quem ſequimur, fidem accedit & illius auctoritas quem Pintianus laudat, & quotquot, credo, vetuſtatis ſunt minime dubiæ. *Sect.* 12.

X. *Argentum ſignatum eſt anno Vrbis CCCCLXXXV. Q. Ogulnio, C. Fabio Coſſ. quinque annis ante primum bellum Punicum.*] Geminum hoc loco mendum ſanavimus: alterum, quem libri vulgati: alterum, quem conditivi quoque præferrent. Nam in editis *Q. Fabio Coſ.* legebatur, ſine collegæ nomine: cum neque id ei prænomen fuerit, & in Reg. 2. cod. legatur, *Q. O. C. Fabio*, hoc eſt, uti edidimus, *Q. Ogulnio, C. Fabio.* Hujus certe Conſulis hodieque nummus exſtat in Muſeo Pariſienſi noſtro, cujus ectypum Patinus exhibet, in gente Fabia, p 107. cum hac epigraphe ex averſa parte, EX. A. PV. hoc eſt, *ex argento puro*, ſeu potius *publico*: ex adverſa ſunt bigæ, cum ciconia, quod Fabiæ gentis inſigne, ſubſcribiturque, C. FABI. C. F. Sed & annum refinximus, quo Conſulatum ambo geſſiſſe dicuntur, nempe CCCCLXXXV. cum centenario integro codices tum M S S. tum editi diſcrepent, in quibus legitur, CCCCCLXXXV. centenarii nota videlicet abundante. Eo certe anno, quem edidimus, Conſules fuiſſe Q. Ogulnium Gallum, & C. Fabium Pictorem Faſti accuratiores tradunt: nec quintus ante Punicum bellum primum annus alius eſſe poteſt, ab eo quem diximus Certe in Chiffl. cod. ſi credimus Cl. Chiffletio, l. de antiq. num. c. 7. p. 55. diſerte legitur, CCCCLXXXV. *Sect.* 13.

XI. *Aureus nummus poſt annum LXII. percuſſus eſt, quam argenteus, ita ut ſcrupulum valeret ſeſtertius vicenis: quod effecit in libras ratione ſeſtertiorum, qui tunc erant, ſeſtertios DCCCC.*] Torſit hic locus, ſi quiſquam alius in toto Pliniano opere, ſummorum virorum ingenia, eorum præſertim, qui de aſſe, ac de re nummaria volumina iſto & anteriore ſæculo ediderunt. In eo ſeſe exercuere omnes, irrito ad hunc diem conatu: Nulla eſt propemodum in hac ſententia ſyllaba, quam labis expertem putarint, quam non varie corruperint, ut corrigerent. Nos ea intacta plane omnia (præterquam quod ex Reg. 2. cod alteroque Marcelli Ceruini, qui Romæ ſervatur, *quod effecit*, ſcripſimus, cum prius *quod efficit* legeretur, quod tamen ferme perinde eſt, ac per ſe læve) ſed ceteris integris, legitimam, ut remur, neque omnino invendibilem interpretationem dedimus. Ac primum quidem nec Glareano l. de aſſe, c. 17. nec Hotomano, p. 332. legi placet, *poſt annum LXII. Poſt XII.* multo mallent. Budæus l. 3 fol. 71. non *ſeſtertius vicenis* legit, ſed *biſſenis*. Pancirolus, *vicenis quinis*. Mox Villalpandus, *quod efficit in ſenos*, non *in libras*. Poſt Agricola, l. 4. pag. 98. & pag 276. non *ſeſtertios DCCCC.* ſed *ſeſtertios* V̄DCCLX. hoc eſt, 5760. legi jubet: ſed pareant, quibus ille juſſerit: ut Snellius paruit, l. de re numm. pag 30. Leonardus Portius, l. de ſeſtertio, fol. 13. & Budæus, loc. cit. *denarios DCCCC.* Hotomanus, pag. 330 *ſeſtertios MMMMCCCCLXIV.* Joſ. Scaliger, lib. de re nummaria, pag 50. *denarios MCCCCXL.* vel certe MCCCC. neglectis ad rotundum abſolutumque numerum, denariis XL. His omnibus, ut dixi, & codices adverſantur, & nummi. Sed quod haud paulo lepidius eſt, his verbis, *ſeſtertiorum qui tunc erant*, Savotus exiſtimat, cap 7. pag 155. ſignari ſeſtertios ſeptuplo graviores, quam fuerint vulgares: quod commentum merito Gronovio riſum movit, lib. 3. de ſeſt. pag. 393. *Ibid.*

& reliquæ eruditorum turbæ. Præïverat Savoto Agricola, qui ut hunc nodum solveret, triplex denariorum genus commentus est, lib. 2. de monetis, p. 279. Dalecampius in Notis Plinianis, Salmasius in vegrandi mole Exercitationum ad Solinum, Lipsius in opere postumo de re nummaria, Gronovius opere mox laudato, ceterique, locum eum intactum, tanquam foveam, prætergressi sunt. Omnes ad hæc verba, tanquam ad scopulum, adhæserunt, *quod efficit in libras &c.* rati nimirum nunc a Plinio colligi, si scrupulum auri unicum sestertiis vicenis valeret, quot sestertiis libra integra æstimanda foret: Perinde ac si non id cuivis numerandi artem callenti vel mediocriter, in promptu esset efficere. Aliud sane reconditius voluit indicare: quanta scilicet, ut diximus, lucri accessio foret, quantum Reipublicæ proficeret ærarium, cum major esset auri æstimatio, taxareturque vicenis sestertiis, quod antea minoris multo æstimaretur: Nempe ut colligere cuivis proclive est subducta ratione lucri, sestertiis tantum quindenis. Nam præter planam perspicuamque sententiam, quæ sua se luce tuetur, id maxime persuadet, quod in ceteris pecuniæ generibus, ære videlicet, argentoque, pari diligentia quantum lucri Respublica fecisset, ipse aperuit. *Ita quinque partes factæ lucri*, inquit, *dissolutumque æs alienum.* Et mox, in æstimatione argenti majore, *Ita resp. dimidium lucrata est.* Quid similius veri, quam simile Reipublicæ lucrum in auro signare Plinium voluisse his verbis, *quod effecit in libras. . . . sestertios* DCCCC?

Ibid. XII. *Post hæc placuit X. XL. signari ex auri libris, paulatimque Principes imminuere pondus: minutissime Nero, ad XLV.*] Ita Reg. 2. cod. & alter Marcelli Cervini, itemque Pintiani, *Post hæc placuit X. XL. signari.* In ceteris, quos vidimus, & in Vaticanis codd. 1952. 1953. & 1954. quorum ad nos apographa missa sunt, hæc tantum, *Post hæc placuit XL. signari*, nempe aureos. Sed excidere librariis potuit denarii nota prior: quod cum geminam viderent xx. præfigi litteræ L. quid hoc sibi vellet, non caperent. D. de Bouteroue, lib. de Monetis Rom. pag. 95. appendisse se ait aureos nummos tres, primum quarti Cæsaris Consulatus, alterum quinti: tertium Syllæ Dictatoris: quorum quadrageni auri libram omnino æquarent. Agnoscit legitimam scriptura, *XL. signari*, & Petr. Gassendi, tom. 3. Philos. Epicuri. Itaque Snellium nihil moror, aut Agricolam, qui XLII. ex conjectura rescribunt, nec Budæum, qui L. nec Scaligerum, qui *XL. minus*: nec Ciaconium, aut Alciatum, qui mox, *ad XLVIII.* reponunt, libris invitis: quanquam, si fides Joan. Grævio, in opere Anglico de Denario, pag. 98. in Vaticano & Florentinæ Bibl. codd. legitur, *minutissime Nero ad XLVIII.* Sed risu dignum quod in quibusdam MSS. & in omnibus ad hunc diem editis libris legitur, *XL. millia*, & *ad XLV. millia.* In codicibus Plinii scilicet id animadversum a nobis crebro est: ut, cum vetustioris ævi librarii millia passuum signarent, in intervallis locorum indicandis, solam numeri notam apponerent, exempli gratia, XL. neglectis vocibus iis, *millia passuum*: atque hoc eis ubique solenne est. Recentiores vero amanuenses, qui substitui voces eas operæ pretium putaverunt, etiam sæpe numero obtrusere, ubi minime omnium oportuit. Sic libro 5. sect. 1. cum vetustiore manu scriptum viderent, *a Cl. Cæsare*, neoterici transcriptores, non solum has litteras *CL.* numerorum notas esse censuerunt: sed & *millia* addiderunt, teste Vossio in Melam, pag. 198. *a centum quinquaginta millia Cæsare.* Simile exemplum attulimus, in Notis & Emend. ad lib. 6. num. CXIX. Ceterum, ut huic loco finem imponam, habent libri editi, *minutissimus vero ad XLV.* Quorsum autem referatur vox ea, *minutissimus?* In Reg. 2. cod. aliisque, *imminuisse Nero: nos, minutissime Nero*, cum Budæo, lib. 3. de asse, fol. 60.

Sect. 14. XIII. *Proscriptione dignum, sed Spartaci. Equidem miror &c.*] In libris vulgatis, *opus proscriptione dignum. Sed præter alia equidem miror*, pessumdata, ut apparet, sententiæ omni elegantia, quæ Spartaci illa proscriptione continetur, ut interpretatione nostra, prioribus Notis ostendimus. Habent has voces, *sed Spartaci*, codices probatissimi, Reg. 2. ceterique, & quos vidimus, & quos tractarunt Pintianus, ac Barbarus.

XIV. *Sicut Carthagini cum Hannibale victæ XII. pondo annua in quinquaginta annos.*] In libris hactenus editis, *victæ argenti pondo.* At ingrata vocis *argenti* repetitio in tanta vicinitate, cum proxime antea *argentum* legatur. Nec habent M S S. Reg. 2. aliique, *argenti*, sed *aut:* qua in vocula latere suspicati sumus numerum argenti Carthaginiensibus imperatum. Is cum ducentorum fuisse annuorum talentorum in quinquaginta annos prioribus Notis ex Appiano docuerimus, Livioque: haud dubie annua duodecim pondo millia esse oportuisse perspicuum est. Quare ex conjectura haud improbabili, ut remur, pro *aut pondo*, XII. *pondo* rescripsimus: sic enim M S S. solent exprimere XII. millia pondo, voce *millia* nusquam fere reddita. Sect. 15.

XV. *Ferasque argenteis vasis incessivere tum primum noxii, quod etiam in municipiis æmulantur. C. Antonius ludos scena argentea fecit.*] Omnia pessumdant libri vulgati, interpunctione neglecta, verbisque aliis mutatis: & adjectis aliis: sic enim habent: *Ferasque argenteis vasis incessere tum primum visum est. Mox quod etiam in municipiis* &c. Pintianus e suo, *incessi, vere tum primum noxiis, quod etiam* &c. Nos Regii 2. codicis integerrimi fidem secuti sumus: etsi pro *vasis*, ut diximus, forsan rectius *gesis* scribatur: quod genus est teli Gallici, maxime cum sequatur, & municipia quoque hoc ludorum genus æmulari. Dalecampius e vetere lectione nescio qua, *hastis* reponebat. Sect. 16.

XVI. *Nero Pompeii theatrum operuit auro in unum diem, quod Tiridati regi Armeniæ ostenderet.*] In Reg. 2. *quo Tiridati.* An *quo Tiridatem regem Armeniæ ostenderet?* Favet sane Tranquillus in Nerone, cap. 13. *Non immerito inter spectacula ab eo edita, & Tiridatis in Vrbem introitum retulerim. Quem Armeniæ regem magnis pollicitationibus solicitatum, cum destinato per editum die ostensurus populo propter nubilum distulisset, produxit, quo opportunissime potuit ..... & primo per devexum pulpitum subeuntem admisit ad genua, allevatumque dextra exosculatus est: dein precanti tiara deducta, diadema imposuit* &c. Ibid.

XVII. *Pondo* XVI. DCCCX. *argenti* XXII. LXX. *& in numerato,* LXII. LXXXX. CCCC. *Item Sex. Julio, L. Marcio Coss. hoc est, belli socialis initio, auri* XVI. XX. DCCCXXIX.] Hisce numeris quæ vis subesset, cum minime intelligerent, qui Plinium transcripsere, sic interpolarunt: *Pondo* CCXXVII. *argenti nonaginta duo millia, & extra numerum* CCC *&* LXXX. M. *Item Sex. Julio, L. Marcio Coss. hoc est, belli socialis initio,* DCCCXLVI. *auri pondo.* Quam insigni, ut apparet, licentia. Nos Regium 2. ut solemus, codicem sequimur: cujus fidem & is tuetur planissime, quem Budæus visum a se testatur, lib. 2. de asse, fol. 49. Sect. 17.

XVIII. *Laterum aureorum* XXV. M. *argenteorum,* XXXV. *& in numerato,* H S. CCCC.] Sic totidem plane apicibus syllabisque Reg. 2. & quos Budæus inspexit, ipso prodente, lib. 3. de asse, fol. 86. Editi hoc loco mutili & interpolati: *laterum aureorum* XXVI. M *& in numerato pondo* CCC. Sic paulo post, ubi ex ejusdem exemplaris fide scripsimus, *Perseo rege victo, e Macedonica præda* H S. MM. CCC. illi, *Perseo rege Macedonico devicto prædam pondo trium millium.* Budæus, lib. 2. fol 49. partim e libris, partim e conjectura legebat, *e Macedonica præda, sestertium ter millies:* nos cum Regio, ut diximus, codice, *bis millies trecenties:* dissentientibus licet aliis quibusdam scriptoribus, ut fit in re haud satis explorata: Nam apud Livium, lib. 45. pag. 585 *summam omnis captivi auri argentique translati* H S. *millies ducenties fuisse Valerius Antias tradit.* Velleïus, lib 1. pag. 4. *bis millies centies sestertium ærario contulisse* scribit. Ibid.

XIX. *Alveus hic est, arenæque lavantur .... conjectura capitur. Invenitur aliquando ..... quinquagenus libras fundens. Gummi inventum est in summo cespite alutatium, si & auro ea tellus subest.*] Scriptura hæc est sincerissimi codicis Reg. 2. ceteris anteponenda, non libris modo, sed & conjecturis eruditorum. In vulgatis hactenus exemplaribus sic legunt: *Alveus, ubi id est, arenæque lavantur....* Alveum lavari, ridiculum est. *Conjecta capitur, ut inveniatur aliquando in sum-* Sect. 21.

ma tellure protinus. Quid ergo? defossis ad summam altitudinem puteis, inventoque alveo, conjectura ex eo capitur num in summa tellure sit aurum? *Quinquagenas libras fundens, cum jam inventum in summo cespite. Alutationem vocant* &c. Cimmeriæ tenebræ. Alutatium quidem quid sit, aut cur ita nuncupetur, decernere haud facile est: at alutationem explanare, num expeditioris operæ? Libro 34. sect. 47. Plinius *in aurariis metallis, quæ aluta vocant, inveniri* plumbum ait: Alutatium, quod MSS. præ se ferunt, inde derivari haud temere suspicari licet. Et legit quidem Hermolaus pariter, *Gummi inventum in summo cespite, alutationem vocant.*

Ibid. XX. *Quod puteis foditur, canalicium vocant, marmoris glareæ inhærens, non illo modo, quo in Oriente sapphiro, atque Thebaïco, aliisque in gemmis scintillat, sed micas amplexum marmoris.*] Sic libri editi pariter, & manu exarati, in primis Reg. 2. Salmasio tamen ea lectio non satisfacit. Sic emendat, in Solin. pag. 1075. *Marmor id* (quodnam autem? nam de marmore adhuc nihil hactenus vel leviter delibatum:) *glareæ inhærens,* (cui vero? marmoreæne marmor inhæret?) *non illo modo quo in Oriente sapphiro, atque Thebaïco, aliisque in gemmis scintillat,* (bene habet: scintillat marmor in gemmis: nam id verbum referri ad nomen quod proxime in recto est, & Plinii stilum sapit, & ars ipsa poscit, hoc est, Grammatica:) *sed micans amplexu marmoris:* lepidum & istud: mallem amplexu auri marmor micare, quod verius est.

Ibid. XXI. *Quod effossum est, tunditur.... molitur in farinam, ac pilis cudunt. Vocant argentum, quod exit a fornace: sudorisque qui e camino jactatur, spurcitia, ex omni metallo scoria appellatur. Hæc in auro tunditur, iterumque coquitur.*] Regii codicis 2. in primis verba syllabasque integra fide repræsentamus. Quantum a vulgatis discrepent exemplaribus, quam sint hæc vix nauci facienda, arbitrii legentium esto: sic enim exhibent: *Quod effossum est, ... molitur in farinam. Nam quod ad pilas cudunt, apilascudem vocant:* Promptum unicuique est animadvere has voces, *ad pilas cudunt, apilascudem*, ex ingrata repetitione ejusdem sententiæ, *ac pilis cudunt*, nata conflataque esse. Sequitur: *argentum, quod exit a fornacis sudore. Quæ a catino jactatur spurcitia, in omni metallo vocatur scoria.* At caminum hic omnes MSS. præferunt: etsi catinum quoque scribi haud ægre ferendum est. *Hæc in auro coquitur iterum & tunditur.* Imo prius tunditur, quam coquitur: nam ideo tunditur ut in ramenta comminuatur, quo facilius coquatur, ut in auro ipso fit. Salmasii in Solin. pag. 1079. (ne quid prætermittam) hæc emendatio est. *Vocant argentum quod exit e fornace, sed auri. At quæ e camino jactatur spurcitia* &c.

Ibid. XXII. *Sæpius vero.... cadunt, fracturis CL. libras fere agentibus.*] Fecimus huic loco medicinam, partim ductu veterum exemplarium, partim ex conjectura. In libris hactenus editis, *Sæpius vero ... cadunt fracturis CL. libras ferri terram agentibus*: obscura admodum, vel potius nulla sententia. Abest vox ea *terram*, & a Regio 2. cod. & ab eo quem Pintianus vidit. In Colb. 3. mutilus locus, *facturis terram agentibus* tantum repræsentat. Nos levi mutatione syllabæ *ferri* in alteram affinem, *fere*, orationi alias perobscuræ lucem, ut remur, attulimus. Nam quod *fractariis* in suo exemplari legisse se Pintianus contestatur, mallleique genus id putat esse, commentum est, neque illud quidem ad sententiæ explanationem utile. Nec vero minus suspecta Pintiani fides in altero hujus sectionis loco, vitiato sane ad hunc diem maxime, cui & nos primi fecimus medicinam. Cum enim libri editi præ se ferant. *Si longior videtur silex, latus sequitur. Fossam ambit quiete. Tamen in silice* &c. Neque editi modo, sed & Reg. 2. cod. aliique: ipse in suo exemplari legisse se contestatur, *latus caditur*: legique deinde jubet ex conjectura, *fossa ambiente.* At legi scribique verius est certe quidem, propiusque ad vestigia veteris scripturæ, uti edidimus, *latus sequitur fossa, ambitque*: cum & sua tum ei loco constet sententia, & illud *quiete* ex priore syllaba vocis subsequentis, *tamen*, natum videatur: & *fossam* pro *fossa* ex vocabulo *ambitque.*

XXIII. *Manus trahunt omne vitium in sportis. Id genus terra &c.*] Locus hactenus afflictus in paucis, & propemodum desperatus. In libris hactenus editis: *Manes trahuntur ad homines, ut vitium importent.* Quibus etsi probabilis subesse sententia posse videatur, magis alieno tamen efferri loco non potest: cum hic juga montium cædantur, non radices fodiantur, quibus iter ad manes. In Colb. 3. *Manus trahuntur ad om̃ vitium importent:* quæ sane plus habent similitudinis veri: nam cum pedes ante officio fungi hic posse negavit, quæ manuum deinde sint partes in hac opera, indicare haud dubie voluit. Lineola posteriori litteræ vocis *om* superposita, *omenne* an *omne* signet, in dubio linquit. Dalecampius ex vetusto cod. M S. *Manus trahuntur ad omen:* Sensumque aït esse pendentes operarios obviam terram manibus trahere, ad omen & judicium, an firma sit ad sustinendas trabes, an vitiosa & tenerior. Perinde quasi id manuum vel oculorum, ac non ferramenti, hoc est, fossorii potius instrumenti judicium sit: aut Latinæ ferre possint aures, *Manus trahi ad omen*, ubi terram manibus extrahi sententia sit: aut denique vel Oedipus ipse capere possit quid sit *trahi manus, ut vitium importent.* Adde audacioris esse conjecturæ, quæ voculam *ut* adjiciat, ceterasque loco permutet: *ut terra vitium importent. Id genus* &c. cum *vitium in porte*, vel *importent. Id genus terra* libri omnes exhibeant. Reg. 3. & Lugd. *Manus trahuntur ad homines vitium in porte.* Perpensis rite singulis, nihil vendibilius nobis occurrit, quam quod proposuimus. Vitium enim hic designari necesse est illud ipsum, de quo statim subjicitur: *Id genus terra.* Vitiosam igitur terram ac teneriorem necesse est subintelligi, quæ extrahatur manibus operarum, ingeraturque in sportas, quas per manus proximis tradant, ut egerant. *Ibid.*

XXIV. *Est & ipsi superlato vis malefica ..... Remedium est abluere illatum.*] Sic libri omnes, etiam M S S. non, ut Gronovius emendat, *superlito: & inlitum.* Plinius ea voce & alias usus: Libro 32. sect. 46. *Sed si castoreum fibrumve supergrediatur gravida, abortum facere dicitur: & periclitari partus: si superferatur*, hoc est, si sursum feratur, ac supra caput. Vide Indicem. Valer. Max. lib. 8. cap. 6. *C. autem Marius, ad auxilium servorum pileo superlato confugit:* sed sunt qui legant ibi, *sublato.* *Sect. 25.*

XXV. *Torretur & cum salis gemino pondere, triplici misceos, ...* Et paulo post: *Quod si tritus pumex adjiciatur, &c.*] Sic Reg. 2. codex, totidem litteris, & Pintianus e suo. Prius inepte typi sic exhibebant: *Torretur & cum salis gruino pondere triplici misso*, &c. Et mox, *Quod si trito spuma adjiciatur.* Dalecampius conjiciebat, *Quod si nitri spuma.* At pumicem tritum, seu farinam pumicis per se explere hulcera, & ad cicatricem perducere, Dioscorides auctor est lib. 5. cap. 115. Δύναμιν ἔχει ... ἑλκῶν τε πληρωτικήν, καὶ κατουλωτικήν. *Ibid.*

XXVI. *Neronis principis .... cum ipse concolori panno aurigaturus esset. Indocta opificum turba tribus eam generibus distinguit.*] Totidem plane apicibus syllabisque Reg. 2. cod. In editis corruptissime: *cum ipse concolori panno aurigaturus esset, introducta opificum turba. Tribus eam* &c. Monet Dalecampius in suo vetusto codice legi *inducta:* atque ita sane Colb. 3. At ille Regius 2. *indocta:* Nosque verbis iis a superiore sententia divulsis, cum sequente ea connexuimus, ut putamus, apte. Sic enim pari forma loquendi Plinius antea usus libro 31. extremo, sect. ult. ubi de spongiis: *Medici inscitia ad duo nomina eas redegere*, &c. *Sect. 27.*

XXVII. *Ideo & optime purgat, ceteras ejus sordes exspuens crebro jactatu fictilibus in vasis, vestibus injectis. Sed ut ipsum ab auro discedat, in pelles subactas effunditur, per quas sudoris vice defluens, purum relinquit aurum.*] Ex conjectura nos primi *vestibus injectis* edidimus. In libris ad hunc diem vulgatis: *ita vitiis abjectis, ut ipsum ab auro discedat. In pelles subactas* &c. non unico aut interpunctionis, aut interpolationis vitio. In Colb. 3. *fictilibus in vasis, ita injectis. Sed ut ipsum* &c. Reg. 2. *Fictilibus in vasis avitis injectis. Sed ut ipsum* &c. Sic & Pintiani codex. Ut *vestibus injectis* scriberemus, Vitruvius persuasit, qui rem eandem, ni fallimur, explanat dilucide magis, lib. 7. cap. 8. pag. 141. *Cumque in* *Sect. 32.*

veste, inquit, *intextum est aurum, eaque vestis contrita, propter vetustatem, usum non habet honestum: panni in fictilibus vasis impositi supra ignem comburuntur. Is cinis conjicitur in aquam, & additur ei argentum vivum: Id autem omnes micas auri corripit in se, & cogit secum coïre: aqua defusa, cum id in pannum infunditur, & ibi manibus premitur, argentum per panni raritates propter liquorem extra labitur, aurum compressione coactum intra purum invenitur.*

Sect. 34. XXVIII. *Et contra ambusta igni, cum adipe.*] Plinio dicam scribit hoc loco Dalecampius, quod cum Græcus auctor, a quo hausisse hæc videtur, στέαρ dixerit, ipse verterit adipem, cum farinam aqua subactam ea voce intelligi æquius multo fuerit. At Dioscoridis ipsius hæc verba sunt, lib. 5. cap. 99. Ἰδίως δὲ τὰ κατακαύματα οὐκ ἐᾷ ἐσχαροῦσθαι, σὺν στέατι καταχρισθὲν νεαρῷ, &c. *Privatim ambusta igni in crustulas erumpere non patitur, cum recenti adipe illitum*, &c. Certe aptior ad illinendum adeps, quam farinæ massa subactæ: nec de ea νεαρὸν στέαρ dici legere me memini, nec credo posse: de adipe recenti, legitime dicitur. Denique non Plinius modo, sed & Serapio quoque adipe stibium circumlini pariter solitum scribit: & e recentioribus Falloppius, lib. 5. de nat. fossil. cap. 29.

Sect. 37. XXIX. *Theophastus XC. annis ante Praxibulum Atheniensium Magistratum, (quod tempus exit in Vrbis nostræ* CCCXLIX. *annum) tradit inventum minium a Callia.*] In libris editis, atque adeo & manu exaratis, legitur duntaxat CCXLIX. indubitato errore, nec obscuro. Gessit enim Magistratum Athenis Praxibulus, anno 2. Olymp. CXVI. qui annus incidit in urbis Romæ annum CCCCXXXIX. Unde subductis annis nonaginta, quibus Praxibulum Callias antecessit, plane relinquetur annus CCCXLIX. sive Olympiadis XCIV. primus. Et sane floruit Theophrastus anno Urbis Romæ CCCXL. ut dictum est lib. 13. sect. 30. & lib. 15. sect. 1. qui Magistratus ejus nunc meminit, quem vidit ipse anno ante quam hæc litteris consignaret. Hunc locum præpostere emendat Casaubonus, in Theophrasti Characteres, pag. 17.

Ibid. XXX. *Reperiri autem jam tum in Hispania.*] Sic etiam libri MSS. Quid si porro legas, *Reperiri autem nativum in Hispania?* Theophrastus enim, a quo hæc profecta, lib. περὶ λίθων, Αὐτοφυὲς, inquit, τὸ περὶ Ἰβηρίαν &c.

Sect. 47. XXXI. *Nec fuit satis, nisi totum Parthorum esurisset aurum: Atque in memoriam quidem optimum occupavit: juvat enim insectari inexplebilem istam habendi cupiditatem. Multos postea cognovimus servitute liberatos opulentiores, &c.*] Sic totidem plane apicibus syllabisque Colb. 3. In Reg. 2. *atque in memoriam quidem optimo occupaverit.* Editi multo deterius, tum verbis interpolatis, & neglecta pariter interpunctione verborum, sententiisque permixtis: *Atque ut nomen quidem optimi* (alii *opimum* conjiciebant) *occupaverit* (*juvat enim insectari inexplebilem istam habendi cupiditatem*) *multos postea* &c.

Sect. 50. XXXII. *Idemque cum de Pœnis triumpharet, quatuor millia* CCCLXXX. *pondo transtulit. Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum æmula, quot mensarum postea apparatu victa? Numantia quidem deleta, idem Africanus in triumpho militibus* X. VII. *dedit. O viros illo imperatore dignos, quibus hoc satis fuit.*] Quantum intersit typos inter interpolatos a semidoctis hominibus, codicesque integerrimos, quos secuti sumus, in primisque Regii 2. cujus scripturam religiosissime repræsentamus, totidem apicibus syllabisque, legentium esto judicium. Sic enim typi omnes: *Idemque cum de Pœnis triumpharet, quater millies* CCCCLXX. M. *pondo transtulit.* Incredibile merito visum id Petro Ciacconio est, lib. de triclinio, pag. 17. *Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum æmula, quod nunc in mensarum est apparatu.* Falsum, in ærario potius fuit. Sed alia longe est scriptoris sententia. *Postea victa Numantia & deleta*, (cur vero extrita vocula *quidem* non apparet?) *Idem Africanus in triumpho militibus* XVII. *millia pondo dedit.* Non a nostro solum, sed & a Pintiani codice absunt eæ voces *millia pondo*: nec vero, nisi absint, intelligo quæ sit ea militum abstinentia, digna illa acclamatione, quæ statim sequitur, si tam largo fuerint donativo compensandi.

XXXIII. *At hercules Pompeïum Paulinum Arelatensis Equitis Romani filium, paternaque gente pelli tum, quod XII. pondo argenti habuisset apud exercitum, ferocissimis gentibus oppositum scimus.*] Sic Reg. 2. codex & alii. In Colb. 3. *paternaque gente appellatum.* In editis, multo deterius, *paterna quoque gente pulsum.* Vidit & e suo codice Gronovius legi oportere, *paternaque gente pellitum*: sed delicias facit, cum de Pellitis Sardiniæ populis id accipi jubet, quos Livius lib. 23. Pellidos Sardos vocat. Nec magis digni venia Claudiani interpretes, qui ad locum a nobis in prioribus Notis allatum, Curiam pellitam interpretantur, multa veste contra cæli inclementiam probe munitam: cum id ibi vestium genus non munimen, sed decus sit, & honoris insigne. Sic vetus auctor vitæ S. Lupicini Abbatis Jurensis: *Nonne cernis . . . . nutare muriceos pellito sub judice fasces?* Sic Francos quoque Reges, frigoris metu scilicet, pellitos exhibet Venantius Fortunatus, lib. 9. Poëm. 5. Ibid.

Pelligeri veniens Chlodovechi gente potenti.

Haud dubie sane, ut pileati, sic pelliti cognomen, decoris & honoris fuit. Atqui *Pileati* apud Gothos dicti potissimum, inquit Jornandes, de rebus Geticis, cap. 5. *qui inter eos generosi exstabant, ex quibus eis & reges & sacerdotes ordinabantur.* De hac postrema Pileatorum appellatione, multa Du-Cangius in Glossario, erudite, ut solet. Denique facit hoc egregie ad Plinii sententiam explanandam, quæ in eo est posita, ut levius ejus viri crimen velit existimari potuisse, qui XII. pondo argenti habuerit, cum esset Equitis Romani filius, & ex paterna gente pellitus.

XXXIV. *Delphinos quinis millibus sestertiûm in libras emptos C. Graccus habuit.*] Prius legebatur, *quinis millibus sestertiis*, quod de sestertiis sive neutri, ut vocant, generis, sive masculei, recte dici ars non patitur, hoc est, Grammatica. De sestertiis porro posterioris generis accipi hæc oportere, auctor est Plutarchus in Gracchis, pag. 825. ubi objecisse Gracco Drusum ait, quod delphinos argenteos comparasset, emptos in singulas libras, denariis mille quingentis & sexaginta, sive, quod idem est, quinis sestertiûm millibus: οἱ περὶ Δροῦσον ἤλεγχον, ὅτι δελφῖνας ἀργυροῦς ἐπρίατο τιμῆς εἰς ἑκάστην λίτραν δραχμῶν χιλίων καὶ διακοσίων πεντήκοντα. Sect. 53.

XXXV. *Quatuor paria ab eo omnino facta sunt: ac jam nullum exstare dicitur, Ephesiæ Dianæ, aut Capitolini incendiis. Varro & æreum signum ejus habuisse dicitur.*] Ita Reg. 2. & Pintiani codex: quæ divulsa perperam distractaque, & interpolata, hiulcam nec satis cohærentem efficiunt in libris ad hunc diem vulgatis sententiam: hoc nempe modo: *Ac jam nullum exstare dicitur. Ephesiæ Dianæ templum jacet, Capitolium incendiis. Varro &c.* Quorsum, quæso, spectat Ephesini incendii mentio, aut Capitolini, cum de signis statuisque agitur? Illud nimirum est: innuere velle Plinium in utraque ea æde servata hæc signa olim, in utraque pariter periisse. De priore certe hujus sententiæ parte ipse haud obscure, lib 7. sect. 39. *Testimonium perhibet Mentori Capitolinus, & Diana Ephesia, quibus fuere consecrata artis ejus vasa.* De posteriore sanatus ope nostra hic locus, reliquum nullum facit dubitandi locum. Sect. 55.

XXXVI. *Nuper accessit & Vestorianum ab auctore appellatum.*] Ita Reg. 2. & alii. Prius *Nestorianum* legebatur. At Vitruvius, lib. 7. cap. XI. pag. 144. *Cærulei temperationes Alexandriæ primum sunt inventæ: postea idem Vestorius Puteolis instituit faciendum.* Isidorus item, lib. 19. Orig. cap. 17. *Venetum cæruleum temperare primum Alexandria reperit. In Italia ex arena pulvere & nitri flore idem faciunt. Sed si Cyprium in fornace adustum huic permistioni addes, Vestoriani similitudo erit.* Vestorium suum Cicero non semel vocat, lib. 4. ad Attic. ep. 13. & lib. 6. ad Attic. ep. 2. Apud Gruterum in Inscript. pag. 245. VICVS. VESTORIANVS. Haud dubie a Vestorii officina nomen traxit. Sect. 57.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXXIV.

CAPUT I. I. PRoxima dicantur æris metalla, cui & in uſu proximum eſt pretium : imo vero ante argentum, ac pæne etiam ante aurum, Corinthio. Stipis quoque auctoritas, [1] ut diximus. [2] Hinc æra militum: [3] Tribuni ærarii, & ærarium, [4] obærati, & ære diruti. [5] Docuimus, quandiu populus Romanus ære tantum ſignato uſus ſit. [a] [6] Sed & alia vetuſtas æqualem Urbi auctoritatem ejus declarat, a rege Numa [7] collegio tertio [8] ærariorum fabrûm inſtituto.

II. [1] Vena quo dictum eſt modo effoditur, ignique perficitur,

INTERPRETATIO.

a *Sed &c.*] Sed & alia vetuſta cauſa æris ſignati uſum & auctoritatem æqualem Urbis natalibus facit.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Vt diximus.*] Libro 33. ſect. 13. & 48.

2. *Hinc æra militum.*] Apud Gruterum, pag. inſcriptio vetus, AERA. STIPENDIAQVE. Altera, pag. 565. MIL. AER. XII. *miles ærum*, hoc eſt, ſtipendiorum *duodenûm*. Tertia, pag. 454. PRAEF. MILIT. AERARI.

3. *Tribuni ærarii.*] Feſtus : *Ærarii Tribuni a tribuendo ære ſunt appellati. Ærarium ſane populus Romanus in æde Saturni habuit.* Unde vetus inſcriptio, apud Gruterum : VIII. VIR. III. AERARI. SATVRNI. *Octumvir tertium, Ærarii Saturni.*

4. *Obærati, & ære diruti.*] Feſtus : *Dirutum ære militem dicebant antiqui, cui ſtipendium ignominiæ cauſa non erat datum : quod æs diruebatur in fiſcum, non in militis ſacculum.* Vide Notas & Emend. num. I.

5. *Docuimus.*] Libro 33. ſect. 13.

6. *Sed & alia.*] Vide Notas & Emend. num. II

7. *Collegio tertio.*] Ad Sacerdotum Augurumque collegia.

8. *Ærariorum fabrûm.*] Qui ex ære flato monetas, ſigillariaque exprimebant, operaque ejuſmodi publice proponebant. Iidem, ut videtur, in vetuſtis inſcriptionibus *Flaturarii* appellati.

Sect. II. 1. *Vena quo dictum eſt modo.*] In argento videlicet, ſect. 31. ſuperioris libri.

2 Fit

[2] Fit & e lapide ærofo, quem vocant cadmiam. Celebritas in Asia, & quondam in Campania, nunc in Bergomatium agro, extrema parte Italiæ. Feruntque nuper etiam in Germania provincia repertum. * Fit & ex alio lapide [3] quem chalciten vocant in Cypro, [4] ubi prima fuit æris inventio : mox vilitas præcipua, reperto in aliis terris præstantiore, maxime [5] aurichalco, quod præcipuam bonitatem admirationemque diu obtinuit. [6] Nec reperitur longo jam tempore, effeta tellure. Proximum bonitate fuit Sallustianum in Centronum Alpino tractu, non longi & ipsum ævi. Successitque ei Livianum in Gallia. Utrumque a metallorum dominis appellatum : [7] illud ab amico Divi Augusti, hoc a conjuge, velocis defectus. Livianum quoque certe admodum exiguum invenitur. Summa gloria nunc [8] in Marianum conversa, quod & Cordubense dicitur. [9] Hoc a Liviano cad- * Cap. II.

NOTÆ.

2. *Fit & e lapide.*] Infra, sect. 22. *Ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur.* Lapis ejusmodi ab ære in fornacibus conflato (æs rubrum hodie vocitant) tam avide sorbetur, ut massa æris 72. librarum, hoc admixto lapide centenaria evadat. Snellius, lib. de re numm. pag. 6. Hyginus fab. 274. *Cadmus Agenoris F. æs Thebis primus inventum condidit.* Cadmia igitur ab eo forte nomen traxit. Nostri vocant, *Calamine.*

3. *Quem chalcitem.*] Arist. lib. 5. hist. anim. cap. 18. pag. 608. Ἐν δὲ Κύπρῳ οὗ ἡ λίθος χαλκῖτις γίγνεται. Festus : *Ærosam appellaverunt antiqui insulam Cyprum, quod in ea plurimum æris nascatur.*

4. *Vbi prima.*] In Chalcide Eubœæ oppido æs primum fuisse repertum, auctor est Solinus ex Callidemo, cap. XI. pag. 30.

5. *Aurichalco.*] Quod, ut Isidorus ait, lib. 16. Orig. cap. 19. & splendorem auri, & duritiam æris possideat. Festus, verbo *Aurichalcum*, verius *orichalcum* dici putat, *quod in montuosis locis invenitur : mons etenim Græce ὄρος appellatur.* De ea voce plura vide apud Vossium in Etymol.

6. *Nec reperitur.*] Nec forte uspiam exstitit, præterquam apud poëtas, & in fabulis: ut Aristoteli persuasum olim fuisse auctor est Apollonii Scholiastes. Plautus in Mil. act. 3. sc. 1. vers. 64. tres homines frugi, æqui ponderis cum aurichalco æstimat :

Cedo tres mihi homines aurichalco contra cum istis moribus.

Certe cum reperiri saltem Plinii jam ævo desierit, non illud esse vel ex eo capite evincitur, quod nos *du Laiton*, vernaculo sermone appellare consuevimus. Non simplex aliquod metallum fuisse orichalcum Stephanus innuit, verbo Ἄνδειρα : Sed ex lapide quodam cum ære cocto, fieri solitum. Ἄνδειρα πόλις, ἐν ᾗ λίθος, ὃς καιόμενος καὶ κραθεὶς χαλκῷ, ὀρείχαλκος γίνεται. Lapidem eum cadmiam esse fossilem Kircherus noster arbitratus est, lib. 10. Mundi subterr. sect. 4. pag. 218. Cui sententiæ Festus suffragatur : *Cadmea terra*, inquit, *quæ in æs conjicitur, ut fiat orichalcum.*

7. *Illud ab amico.*] Sallustio Crispo, quem participem secretorum Augusti Tacitus vocat, lib. 1. Annal. pag. 6. Fuit is Sallustii historici ex sorore nepos. Meminit & Seneca lib. 1. de Clementia, cap. 10.

8. *In Marianum.*] A Mario septies Consule, ut diximus libro sup. sect. 13. quemadmodum a Sallustio Liviaque genera æris alia nomen acceperunt. Vel, quod alicui forsan similius veri videatur a Marianis montibus prope Cordubam, nunc *Sierra Morena.*

9. *Hoc a Liviano.*] Si Livianum æs exceperis, Marianum æs maxime omnium sorbet, sibique adglutinat, commiscetque lapidem cadmiam, cum in eumdem, in quo conflatur æs, fornacem immittitur.

miam maxime ſorbet, & aurichalci bonitatem imitatur [10] in ſeſtertiis dupondiariiſque, Cyprio ſuo aſſibus contentis. Et hactenus nobilitas in ære naturalis ſe habet.

III. Reliqua genera artificio conſtant, quæ ſuis locis reddentur, ſumma claritate ante omnia indicata. Quondam æs confuſum auro argentoque miſcebatur, & tamen ars pretioſior erat: nunc incertum eſt pejor hæc ſit, an materia. Mirumque, cum ad infinitum operum pretia creverint, auctoritas artis exſtincta eſt. Quæſtus cauſa enim, ut omnia, exerceri cœpta eſt, quæ gloriæ ſolebat. [1] Ideo etiam Deorum adſcripta operi, cum proceres gentium claritatem & hac via quærerent: adeoque exolevit fundendi æris pretioſi ratio, ut jamdiu ne fortuna quidem in ære jus artis habeat.

Ex illa autem antiqua gloria Corinthium maxime laudatur: [2] hoc caſus miſcuit, Corintho, cum caperetur, incenſa: mireque circa id multorum affectatio fuit: quippe cum tradatur, non alia de cauſa Verrem, quem Cicero damnaverat, proſcriptum cum eo ab Antonio, quam quod Corinthiis ſe ei ceſſurum negaviſſet. At mihi [3] major pars eorum ſimulare eam ſcientiam videtur, ad ſegregandos ſe a ceteris magis, quam intelligere aliquid ibi ſubtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta eſt Olympiadis [4] CLVIII. anno tertio, noſtræ Urbis DCVIII.: [5] cum ante ſæcula fictores nobiles eſſe deſiſſent, quorum

NOTÆ.

10. *In ſeſtertiis.*] Fuere igitur & ex ære ſeſtertii, ſicuti dupondii, & aſſes: ex diſpari tantum æris genere conflati: ſeſtertiis, dupondiiſque, Mariano: Cyprio aſſibus adjudicato. De dupondio ex ære teſtis Petronius in Satyr. pag. 40. *Præter unum dupondium ſicilicumque, quibus lupinos deſtinaveramus mercari, nihil ad manum erat.* Ne porro Plinium hallucinatum exiſtimem, uſus illius ævi, quem probe ei perſpectum hac in re fuiſſe nemo inficias ïerit: ne corruptos codices putem, conſpirans exemplarium conſenſus vetat: adeoque ne & Gronovio aſſentiar, lib. 3. de ſeſtertio, pag. 529. ita conjicienti, *in ſeſquaſſibus dipondiiſque.* Vide quæ de univerſa re Monetaria veterum Romanorum cura ſingulari diximus, in eo volumine, quod, *Nummi antiqui Populorum & Vrbium illuſtrati*, inſcripſimus.

Sect. III. 1. *Ideo etiam Deorum.*] Vulcani. Lactantius, lib. 1. de falſa relig. cap 18. pag. 60. *Artes quoque ſuis inventoribus immortalitatem peperiſſe dicuntur, ut Æſculapio medicina, Vulcano fabrica.*

2. *Hoc caſus miſcuit.*] Incenſa urbe. Florus eleganter, lib. 2 cap. 16. de Corintho: *Quantas opes & cremaverit, hinc ſcias, quod quidquid Corinthii æris toto orbe laudatur, incendio ſuperfuiſſe comperimus. Nam & æris notam pretioſiorem ipſa opulentiſſimæ urbis fecit injuria: quia incendio permixtis plurimis ſtatuis atque ſimulacris, æris, auri, argentique venæ in commune fluxere.*

3. *Major pars eorum.*] Quorum circa ſigna Corinthia affectatio fuit, ut paulo ante dixit: qui ſignis ejuſmodi in primis capiebantur.

4. *CLVIII. anno tertio.*] Libri omnes, etiam MSS. CLVI. Sed hic numerus haud dubie ibi in mendo cubat. Incidit enim Urbis annus DCVIII. in annum tertium, non CLVI. ſed CLVIII. olympiadis. Quare binarii nota, quæ excidit, reſtituta a nobis eſt.

5. *Cum ante ſæcula.*] Ante annos CLIII. hoc eſt, Olympiade CXX. ut dicetur

ista omnia signa hodie Corinthia appellant. Quapropter ad coarguendos eos ponemus artificum ætates. Nam Urbis nostræ annos ex supradicta comparatione Olympiadum colligere facile erit. Sunt ergo vasa tantum Corinthia, quæ isti elegantiores modo in esculenta transferunt, modo in lucernas, [6] aut trulleos, nullo munditiarum respectu. Ejus tria genera: candidum, argento nitore quam proxime accedens, in quo illa mixtura prævaluit: alterum, in quo auri fulva natura: tertium, in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est, cujus ratio non potest reddi, quamquam hominis manu facta dederit Fortuna temperamentum simulacro signisque, illud suo colore pretiosum ad jocineris imaginem vergens, quod ideo [7] hepatizon appellant, procul a Corinthio: longe tamen ante Ægineticum atque Deliacum, quæ diu obtinuere principatum.

IV. Antiquissima æris gloria [1] Deliaco fuit, mercatus in Delo concelebrante toto orbe, & ideo cura officinis tricliniorum pedibus fulcrisque. Ibi prima nobilitas æris. Pervenit deinde ad Deûm simulacra, effigiemque hominum, & aliorum animalium.

V. Proxima laus Æginetico fuit. Insula & ipsa, nec æs gignens, sed officinarum temperatura nobilitata. Bos æreus inde captus [1] in foro boario est Romæ. Hoc erit exemplar Æginetici æris: Deliaci autem Juppiter in Capitolio in Jovis Tonantis æde. Illo ære Myron usus est, hoc Polycletus, æquales atque condiscipuli. Æmulatio iis & in materia fuit.

VI. Privatim Ægina candelabrorum superficiem duntaxat elaboravit, sicut Tarentum [1] scapos. In his ergo juncta commendatio officinarum est. Nec pudet [2] Tribunorum militarium salariis emere, CAP. III.

NOTÆ.

sect. 19. Etiam MSS. codices sic præ se ferunt. Conjiciebat autem Gelenius legi multo commodius posse, *cum ante sæculo*, hoc est, ante centum annos, quam Corinthus caperetur.

6. *Aut trulleos.*] Trulleus, sive trulleum, sive trulla, pro matula hoc loco accipitur, ut apud Martialem, lib. 9. Epigr. 97.

Clinicus Herodes trullam subduxerat ægro:
Deprensus dixit: Stulte, quid ergo bibis?

Subintellige: nisi vis & urinam reddere. Furtum ingeniose dissimulat, quasi idcirco tantum matulam sustulisset, ut offerret ægro.

7. *Hepatizon.*] Ἡπατίζων, jocineris colorem referens.

Sect. IV. 1. *Deliaco.*] Deliaca vasa & Corinthia laudat in primis Cicero, pro Sext. Rosc. Amer. num. 153.

Sect. V. 1. *In foro boario.*] Regione Urbis octava, ex P. Victore, in descriptione Urbis Romæ.

Sect. VI. 1. *Scapos.*] Candelabrorum truncos, ac ramulos: *Branches de lustre, branches de girandole, branches ou tiges de flambeau.* Superficies autem appellatur, superior ea planities, cujus in medium foramen candela inseritur.

2. *Tribunorum militarium salariis.*] Tanti candelabra emere, *quantum in legione Tribuni accipiunt*, ut cecinit Juvenalis, Satyr. 3. vers. 132. Porro quod miles qui pedibus merebat, accipere solitus erat stipendium, id centurio duplum referebat, eques triplex, quadru-

[3] cum ipſum nomen a candelarum lumine impoſitum appareat. [4] Acceſſio candelabri talis fuit, Theonis juſſu præconis, Cleſippus fullo, gibber præterea & alio fœdus aſpectu, emente id Gegania [5] ſeſtertiis quinquaginta: eademque oſtentante convivio emptum, ludibrii cauſa nudatus, atque impotentia libidinis receptus in torum, mox in teſtamentum prædives, numinum vice illud candelabrum coluit, & hanc Corinthiis fabulam adjecit: vindicatis tamen moribus nobili ſepulcro, per quod æterna ſupra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sed cum eſſe nulla Corinthia candelabra conſtet, nomen id præcipue in his celebratur, quoniam [6] Mummii victoria Corinthum quidem diruit, ſed compluribus Achaïæ oppidis ſimul æra diſperſit.

VII. Priſci limina etiam ac valvas ex ære in templis factitavere. Invenio & a [1] Cn. Octavio, qui de Perſeo rege navalem triumphum egit, factam [2] porticum duplicem ad Circum Flaminium, quæ Corin-

Notæ.

plum Tribunus, uti ex Livio lib. 35. de triumpho Pauli, & ex Appiano colligitur, lib. 2. de bellis Civ. pag. 491. Erat autem peditis diurnum ſtipendium denarius unus, ut diximus lib. 33. ſect. 13. unde computatione facta quantum eſſet Tribunorum ſalarium annuum licet æſtimare: nempe denariûm 1460. ſeu Gallicæ monetæ librarum omnino 584.

3. *Cum ipſum nomen.*] Cum res ipſa quæ tanti emitur, tam vilis ſit ipſa per ſe, ut a candelis nomen accipiat.

4. *Acceſſio candelabri talis.*] Ex ære Æginetico. Locus hic ſalebroſiſſimus viſus eſt Hermolao, qui extricare ſe ex eo non potuit. Sententia eſt, quam tamen, non niſi veniam ante præfatus, aperire vix auſim: adeo pudet inquinare chartas, aureſque & animos legentium vel leviter inficere pœnitet. Quum auctio fieret, inquit, præco Theon candelabro Corinthio pretioſo, accedere & adjungi voluit ſervum nihili, praviſſimo corpore, fullonem Cleſippum. Id candelabrum cum appendice homuncionis comparavit L. ſeſtertiis Gegania, vidua nobilis & locuples. Eam emptionem dum frequenti convivio oſtentat, productus quoque, & ut vitia corporis manifeſtiora jocos præberent, nudari juſſus eſt Cleſippus: libidinis impudentia correpta domina, recepit eum mox in torum, manu miſit, maritum heredemque ſumſit. Ille æs, cui niſi applicitus adhæſiſſet, nunquam perveniſſet ad res tam opimas, non ſecus ac fatum ſuum veneratus eſt: ac totam hanc fabulam Corinthiis vaſis cum vulgo adſcripſit. Providit tamen interim & bonis moribus, vel cum nobile ſepulcrum erexit Geganiæ, per quod dedecus illius ſupra terras in omne ævum duraret. Geganiorum familia Romæ nobilis, apud Plutarchum in Numa, pag. 66. & 77. Item apud Livium & Dionyſ.

5. *Seſtertiis.*] Sive ſeſtertiûm quinquaginta millibus: quæ libras efficiunt Gallicæ monetæ 5000.

6. *Mummii.*] De eo diximus lib. 33. ſect. 53. & alibi ſæpius.

Sect. VII. 1. *Cn. Octavio.*] Qui anno Urbis DLXXXVI. L. Æmilio Paulo ſecundum, C. Licinio Craſſo Coſſ. Prætor claſſem ſortitus, cum Æmilio Paulo Conſule in Macedoniam contra Perſen Regem profectus eſt. Quo capto, ipſe de eodem Calendis Decembribus triumphum navalem egit. Auctor Livius, lib. 45. pag. 586.

2. *Porticum duplicem.*] P. Victor, in deſcriptione Urbis Romæ, regione nona, in qua Circus Flaminius fuit: *Porticus Corinthia Cn. Octavii, quæ prima duplex fuit.* Duplex dicitur, ob dupli-

thia sit appellata a capitulis æreis columnarum. [3] Vestæ quoque ædem ipsam Syracusana superficie tegi placuisse. Syracusana sunt [4] in Pantheo capita columnarum a M. Agrippa posita. Quin etiam privata opulentia eo modo usurpata est. Camillo inter crimina objecit Sp. Carvilius Quæstor, quod ærata ostia haberet in domo.

VIII. [1] Nam triclinia ærata, [2] abacosque, [3] & monopodia Cn. Manlium Asia devicta primum invenisse triumpho suo, quem duxit Urbis anno DLVII. [4] L. Piso auctor est. Antias quidem L. Crassum heredem [5] L. Crassi Oratoris, multa etiam triclinia ærata vendidisse. Ex ære factitavere [6] & cortinas, tripodum nomine Delphicas, quo-

NOTÆ.

cem ordinem columnarum. Festus: *Octaviæ porticus duæ appellantur, quarum alteram theatro Marcelli propiorem Octavia soror Augusti fecit: alteram Theatro Pompeii proximam Cn. Octavius Cn. F. qui fuit Ædilis curulis, Prætor, Consul, Decemvir sacris faciundis, triumphavitque de rege Perse, navali triumpho: quam combustam reficiendam curavit Cæsar Augustus.* Meminit & Velleïus, initio libri secundi.

3. *Vestæ quoque ædem.*] Hujus ædis formam veteres nummi exhibent familiæ Cassiæ, apud Patinum, pag. 67. Rotundam fuisse ait Ovidius, lib. 6. Fastor. vers. 265. quod Vesta eadem sit quæ terra, globata ad pilæ similitudinem:

Forma tamen templi, quæ nunc manet, ante fuisse
Dicitur: & formæ causa probanda subest.
Vesta eadem est, quæ Terra: &c.

Et paulo post:

Arte Syracusia suspensus in aëre clauso
Stat globus immensi parva figura poli.
Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
Terra: quod ut fiat, forma rotunda facit.
Par facies templi: nullus procurrit in illo
Angulus: a pluvio vendicat imbre tholus.

4. *In Pantheo.*] Quem ille perfecit, Augusto nonum, M. Junio Silano Coss. Auctor Dio, lib. 53. pag. 515.

Sect. VIII. 1. *Nam triclinia.*] Mensas, ut diximus lib. 33. sect. 51.

2. *Abacosque.*] Abacus mensæ genus fuit, ex opere intestino, cui vasa aurea, supellexque similis imponeretur. *Vn buffet.*

3. *Et monopodia.*] Mensas unico pede fultas, *μονοπόδια*.

4. *L. Piso auctor est.*] Livius quoque, lib. 39. p. 489. *Extremo anni* (DLXVIII.) *ad tertium Nonas Martias Cn. Manlius Volso de Gallis qui Asiam incolunt, triumphavit .... Luxuriæ peregrinæ origo ab exercitu Asiatico invecta in Urbem est: ii primum lectos æratos, vestem stragulam pretiosam, ... monopodia & abacos Romam advexerunt, &c.*

5. *L. Crassi Oratoris.*] De quo diximus lib. 18. sect. 5. Is Licinium Crassum Scipionem, ex filia nepotem adoptavit, heredemque instituit, virum summo ingenio, teste Tullio in Bruto.

6. *Et cortinas.*] Cortinam hoc loco mensam interpretamur, quæ pocula sustineret, cui Delphicæ nomen ex eo quod similis esset mensæ illi, cui Delphis insidebat Pythia oracula faciens. Vetus interpres Horatii, in illud lib. 1. Satyr. 6.

Et lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet.

Lapis, inquit, *mensa marmorea, quam Delphicam vocant.* Abacum, Delphicam, Glossæ Philoxeni appellant, & *μυσίειν*, quod ex ea poculorum mensa convivis ministrarent. Etymologus: Δελφικὰ, τὸ τρίποδα Ῥωμαῖοι, ἐπεὶ πρῶτον ἐν Δελφοῖς γέγονεν. Nimirum primo Del-

niam donis maxime Apollinis Delphici dicabantur. Placuere & [7] lychnuchi pensiles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes: qualis est in templo [8] Apollinis Palatini, quod Alexander Magnus Thebarum expugnatione captum in Cyme dicaverat eidem Deo.

*Cap. IV. IX. Transit deinde ars ubique vulgo ad effigies Deorum. * Romæ simulacrum ex ære factum Cereri primum reperio ex peculio [1] Sp. Cassii, quem regnum affectantem pater ipsius interemerat. Transiit & ab Diis ad hominum statuas, atque multis modis. Bitumine antiqui tinguebant eas, quo magis mirum est placuisse auro integere. Hoc nescio an Romanum fuit inventum: certe etiam Romæ non habet vetustatem. Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium, primo sacrorum certaminum victoria, maximeque Olympiæ: ubi omnium qui vicissent statuas dicari mos erat. Eorum vero, qui ter ibi superavissent, ex membris ipsorum similitudine expressa, [2] quas iconicas vocant. Athenienses nescio an primi omnium [3] Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis publice

Notæ.

phicæ Delphis fiebant: posteaque quivis abaci ejus formæ id nomen habuere. Martialis, lib. 12. Epigr. 67.

Argentum atque aurum non simplex Delphica portat.

Gruterus, pag. 1115. ex Sirmondo: DELPHICAE. AEREAE. CVM. OMNI. CVLTV. EXORNATAE. De Delphicis multa Procopius in Vandal. lib. 1. Acceptionem aliam ejus vocis vide apud V. Cl. Du-Cangium, in Notis ad Alexiad. pag. 411.

7. *Lychnuchi.*] Λυχνοῦχοι, candelabra. Et hæc Tranquillo quoque usurpata vox in Julio, cap. 37. Meminit candelabri Euphorion, apud Athen. lib. 15. pag. 700. in quo tot lucernæ arderent, λύχνοι τόσοῦτοι, quot dies anni sunt.

8. *Apollinis Palatini.*] Quod ab Augusto dedicatum, anno DCCXXVI. ipso sextum, & M. Agrippa Coss. Tranquillus in Augusto, cap. 29. P. Victor, in descript. Romæ, regione Urbis decima: *Ædes Apollinis, ubi lychni pendebant instar arboris mala ferentis.*

Sect. IX. 1. *Sp. Cassii.*] Is regnum affectans, ubi primum magistratu abiit, damnatus, necatusque est. *Sunt qui patrem auctorem ejus supplicii ferant*, inquit Livius, lib. 2. pag. 35. *eum cognita domi causa verberasse ac necasse: peculiumque filii Cereri consecravisse, signum inde factum esse, & inscriptum*, EX CASSIA FAMILIA DATVM. Affirmat hoc ipsum Valerius Max. lib. 5. cap. 8. num. 2. Dionysius Halic. lib. 8. Antiq. Rom. pag. 546. Alii e rupe dejectum aïunt.

2. *Quas iconicas.*] Εἰκονικὰ ἀγάλματα vocat Athenæus, lib. 1. si memini. Iconicum simulacrum Tranquillus in Caligula, cap. 40. Erant ejuscemodi statuæ iis hominibus, quorum speciem referebant, pares. Majores vocabantur *Augustæ: Colossi* longe maximæ. Curæ id Hellanodicis fuisse, Lucianus est auctor, ἐν τῷ ὑπὲρ εἰκόνων, sub initium, ut εἰκόνες ἰσομέτρητοι essent, ne augustiores scilicet, majoresque humana, Hieronicarum figuræ a sculptoribus exprimerentur. Et Plato in Phædro: Ὑπισχνοῦμαι χρυσῆν εἰκόνα ἰσομέτρητον εἰς Δελφοὺς ἀναθήσειν.

3. *Harmodio &c.*] Vide Plutarchum in Antiphonte, lib. de decem Rhetor. Thucyd. lib. 6. aliosque. A Praxitele elaboratas esse has statuas Plinius auctor est, sect. 19. libri hujus, num. 10.

posuerint statuas. Hoc actum est eodem anno, quo & reges Romæ pulsi. Excepta deinde res est a toto orbe terrarum humanissima ambitione. Et jam omnium municipiorum foris statuæ ornamentum esse cœpere, prorogarique memoria hominum, & honores legendi [a] ævo basibus inscribi, ne in sepulcris tantum legerentur. [4] Mox forum & in domibus privatis factum atque in atriis. Honos clientum instituit sic colere patronos.

X. [1] Togatæ effigies antiquitus ita dicabantur. Placuere & nudæ tenentes hastam, ab epheborum e gymnasiis exemplaribus, [2] quas Achilleas vocant. [3] Græca res est, nihil velare: at contra Romana ac militaris, thoracas addere. [4] Cæsar quidem Dictator loricatam sibi dicari [5] in foro suo passus est. [6] Nam Lupercorum habitu factæ, tam novitiæ sunt, quam quæ nuper prodiere [7] pænulis indutæ. [8] Mancinus eodem habitu sibi statuit, quo deditus est. Notatum ab auctoribus, & [9] L. Accium Poëtam in [10] Camenarum æde maxima forma statuam CAP. V.

INTERPRETATIO.

[a] *Ævo.*] Posteris.

NOTÆ.

4. *Mox forum.*] Quaslibet privatas ædes totidem fora credas esse: tot sunt instructæ signis singulæ. Simili translatione populum imaginum superius dixit, lib. 33. sect. 45.

Sect. X. 1. *Togatæ.*] Asconius Pedian. in orat. Cic. pro M. Scauro, sub finem, Catonem ait *togatum sine tunica exercuisse judicium, in forumque sic descendisse, jusque dixisse: idque reperisse ex vetere consuetudine, secundum quam & Romuli ætatis statuæ in Capitolio, & in Rostris Camilli, fuerunt togatæ sine tunicis.* Meminit & Plinius alter in Panegyr. Trajani, num. 55. *Visuntur eadem e materia Cæsaris statuæ, qua Brutorum, qua Camillorum.*

2. *Quas Achilleas.*] Notum Achillis decus & tutamen, hasta.

3. *Græca res est.*] Nummi, statuæque testes, in quibus nuda plane corpora: quem morem in Deorum heroumque simulacris Romani etiam postmodum secuti sunt.

Cæsar ... loricatam.] Qualem in plurimis Imperatorum statuis nummisque cernimus.

5. *In foro suo.*] Forum Cæsaris prope Templum Jani fuit, regione Urbis octava, apud P. Victorem. Et Dionem vide lib. 43. pag. 224.

6. *Nam Lupercorum.*] Qui pellis caprinæ solum amictu tecti, cetero nudi, Romæ Lupercalibus discurrebant: unde Maro vocat, 8. Æneïd.

Nudosque Lupercos.

7. *Pænulis indutæ.*] Pænula vestis fuit adversus imbres & frigora, circumquaque corpus ambiens, ἐμπεριέχει τὸ σῶμα, inquit Artemidorus. Vide Voss. in Etymol.

8. *Mancinus.*] Qui cum Numantinis ipsorum arbitrio fœdus percussit, auctore Ti. Gracco Quæstore suo. At eo fœdere per Senatum improbato, Mancinus Numantinis est deditus, nudus vinctisque post tergum manibus. Plutarch. in Gracco. Aurel. Victor, lib. de Viris illustr. Valerius Max. lib. 1. cap. 7. Cicero, lib. 3. de Offic.

9. *L. Accium.*] Diximus de eo in Auctorum Indice.

10. *Camenarum.*] In Regione urbis prima, juxta Portam Capenam, *Vicus & ædes Camenarum* fuit, teste P. Victore.

ſibi poſuiſſe, cum brevis admodum fuiſſet. Equeſtres vero ſtatuæ [a] Romanam celebrationem habent, orto ſine dubio a Græcis exemplo. [11] Sed illi celetas tantum dicabant in ſacris victores. Poſtea vero & qui bigis vel quadrigis viciſſent. [12] Unde & noſtri currus nati in his qui triumphaviſſent. Serum hoc, & in his non niſi a Divo Auguſto [13] ſejuges, ſicut & elephanti.

XI. Non vetus & bigarum celebratio in his qui prætura functi curru vecti eſſent per Circum. Antiquior columnarum, [1] ſicut C. Mænio, qui devicerat [2] priſcos Latinos, quibus ex fœdere tertias prædæ Romanus populus præſtabat, eodemque in Conſulatu [3] in ſuggeſtu ro-

Interpretatio.

a *Romanam.*] Apud Romanos præcipua in commendatione fuere.

Notæ.

11. *Sed illi celetas.*] Κέλητες appllatæ ſtatuæ eorum equeſtres, qui non bigis aut quadrigis in certamine uterentur, ſed uno inſiderent equo. Proprie κέλης equus ipſe eſt, qui ab uno ſeſſore agitatur ac regitur. Sententia igitur, fuiſſe receptum apud Græcos primum, ut ſtatuas equeſtres dedicarent illi, qui victores exſtitiſſent in ludis ſacris celete. Poſtea factum, ut dicarent quoque bigas vel quadrigas ſculptas marmore, vel fuſas ære, qui viciſſent iſto genere. Inde conſuetudinem veniſſe Romam, ut & qui triumphaſſent, dedicarent ſtatuas triumphales, puta quadrigas: ſed hunc morem invectum ſero: & adhuc ſerius, ut triumphales ſejugas: hoc enim primum auctorem habere D. Auguſtum. Hunc Plinii locum Onuphrius male intellexit, cum ſejugas in ludis Circenſibus ex eo colligit primum ab Auguſto miſſos: cum ſit ſententia longe diſpar, ſtatuam ſcilicet triumphalem cum equis ſejugibus primum ab eo poſitam. Sejuges tamen in Capitolio auratos, ab Cn. Cornelio poſitos reperio, apud Livium lib. 38. pag. 479. anno Urbis DLXVI. hoc eſt, ante Auguſti exceſſum, annis ducentis.

12. *Vnde & noſtri.*] Sic M S S. Reg. 2. Colb. 3. & alii. Libri antea editi: *Vnde & noſtris currus in his* &c.

13. *Sejuges.*] Equi ſeni uno curru juncti. BIGAS, TRIGAS, QVADRIGAS, SEIVGES, & SEPTEIVGES habet inſcriptio vetus apud Gruterum, pag. 337.

Sect. XI. 1. *Sicut C. Manio.*] L. Furii Camilli in Conſulatu Collegæ, anno Urbis CCCCXV. de quo Livius, lib. 8. pag. 141. qui Lavinios, & Veliternos, & Antiatas devicit: uti tum ex eodem Livio diſcimus, loc. cit. tum ex inſcriptione Capitolini lapidis, apud Gruter. pag. 297. C. MAENIVS. P. F. P. N. COS. DE ANTIATIBVS. LAVINEIS. VELITERNEIS. PRIDIE. K. OCTOB. AN. CDXVI. Meminit columnæ Mænianæ Nonius, cap. 1. num. 33.

2. *Priſcos Latinos.*] Latium vetus. Livius. loc. cit. de Camillo, & Mænio Coſſ. *Nec quievere ante, quam .... Latium omne ſubegere.* Et paulo poſt, in oratione a Camillo habita: *Oppida Latina omnia .... præſidiis tenentur veſtris.*

3. *In ſuggeſtu.*] Locus excelſior fuit, unde oratio haberi ad populum poſſet. Livius, lib. 8. 142. *Naves Antiatum partim in navalia Romæ ſubducta, partim incenſa, roſtriſque earum ſuggeſtum in Foro exſtructum adornari placuit. Roſtraque id templum appellatum.* Florus; lib. 1. cap. XI. *Exſtant & parta de Antio ſpolia: quæ Manius in ſuggeſtu Fori, capta hoſtium claſſe, ſuffixit: ſi tamen illa claſſis: nam ſex fuere roſtratæ: ſed hic numerus illis initiis navale bellum fuit.*

ſtra

ſtra devictis Antiatibus fixerat anno Urbis cccc xvi. [4] Item Caïo Duillio, qui primus navalem triumphum egit de Pœnis, quæ eſt etiam nunc in Foro. [5] Item P. Minucio præfecto annonæ, extra portam Trigeminam, [6] unciaria ſtipe collata, neſcio an primo honore tali a populo, antea enim a Senatu erat: præclara res, niſi frivolis cœpiſſet initiis. Namque & [7] Atti Navii ſtatua fuit ante Curiam, cujus baſis conflagravit Curia incenſa [8] Publii Clodii funere. [9] Fuit & Hermodori Epheſii in Comitio, legum, quas Decemviri ſcribebant, interpretis, publice dicata. Alia cauſa, alia auctoritas [10] M. Horatii Coclitis ſtatuæ, quæ durat hodieque, cum hoſtes [11] a ponte Sublicio ſolus arcuiſſet. Equidem & Sibyllæ juxta Roſtra eſſe non miror, tres ſint li-

NOTÆ.

4. *Item Caïo Duillio.*] De eo Florus, lib. 2. cap. 2. pag. 49. *Victor ergo apud Liparas, merſa & fugata hoſtium claſſe, primum illum maritimum egit triumphum.* Actum id belli primi Punici anno quinto: Urbis, cccc xciii. Inſcriptionem columnæ huic roſtratæ appoſitam, ſingulari opere P. Ciaconius explicuit. C. Duillius appellatur a Tacito quoque, lib. 2. Annal pag. 56. & in Epitome Livii, lib. 17. & in lapide Capitolino, apud Gruter. pag. 297. Sunt nihilominus qui in veteribus monumentis, non C. ſed K. ſcribi affirment, ut Cæſonem, non Caïum, prænomen fuiſſe ei intelligi oporteat: quibus & nos aſſentimur.

5. *Item P. Minucio.*] Lucium vidimus appellatum ſuperius, lib. 18. ſect. 4. ubi res eadem jam delibata.

6. *Vnciaria ſtipe.*] Æreo nummo, cujus pretium foret dimidius as: aſſes enim tum ſextantario pondere feriebantur, ut dictum eſt lib. 33. ſect. 13. Hic obiter adnotabis Eminentiſſ. Annalium ſcriptoris ἁμαρτήματα, ad an. Chr. 69. num. 9. ubi Guill. Godelevæi notas in Livium ſecutus, ex hoc Plinii teſtimonio efficere nititur, mendicos vileſque perſonas ad portam Trigeminam convenire ſolitos, ut ſtipem rogarent: cum nihil Plinius aliud velit, quam ſtipe honoris cauſa collata, extra portam Trigeminam Præfecto annonæ poſitam ſtatuam fuiſſe. Auguſto ipſi Principi ſtipem vidimus eſſe collatam libro ſup. ſect. 48.

7. *Atti Navii.*] Diximus de eo ſuperius lib. 15. ſect. 20. Augur is fuit, Tarquinii Priſci ævo, ut Livius refert lib. 1. pag. 14. Hunc novacula cotem diſcidiſſe ferunt. *Statua Atti poſita*, inquit Livius, *capite velato, quo in loco res acta eſt, in Comitio in gradibus ipſis, ad lævam Curiæ fuit*, &c.

8. *Publii Clodii.*] Vide Ciceronem, pro Milone, num. 91.

9. *Fuit & Hermodori*] Digeſt. lib. 1. tit. 2. de Orig. juris, §. 4. de legibus XII. Tabularum. *Harum ferendarum*, inquit Pomponius, *auctorem fuiſſe Decemviris Hermodorum quendam Epheſium exſulantem in Italia, quidam retulerunt.* Hunc exſulare juſſum, quod vir probus eſſet, Cicero teſtatur lib. 5. Tuſcul. Vide & Strabonem, lib. 14.

10. *M. Horatii.*] Poſitam in Comitio ſtatuam auctor eſt Gellius, lib. 4. cap. 5. pag. 282. Alteram in æde Vulcani, Plutarch. in Poplic. pag. 106.

11. *A ponte Sublicio.*] Rem eam narrat prolixe & eleganter Valerius Max. lib. 3. cap. 2. num. 1. *Etruſcis in Vrbem ponte Sublicio irrumpentibus, Horatius Cocles extremam ejus partem occupavit, totumque hoſtium agmen, donec poſt tergum ſuum pons abrumperetur, infatigabili pugna ſuſtinuit. Atque, ut patriam periculo imminenti liberatam vidit, armatus ſe in Tiberim miſit* &c. Pons Sublicius Romæ dictus eſt, quia e ſublicis, hoc eſt, tignis ſive palis exſtructus erat. Vide & Livium, lib. 2. pag. 25. & Dionyſ. Halic. lib. 5. pag. 296.

cet : una, quam [11] Sextus Pacuvius Taurus Ædilis plebis instituit: duæ, quas [13] M. Messala. Primas putarem has, & Atti Navii, positas ætate Tarquinii Prisci, [14] nisi regum antecedentium essent in Capitolio. [15] * Ex his Romuli est sine tunica, sicut & Camilli in Rostris, & ante ædem [16] Castorum fuit [17] Q. Marcii Tremuli equestris togata, qui Samnites bis devicerat, captaque Anagnia, populum stipendio liberaverat. Inter antiquissimas sunt & [18] Tulli Clœlii, Lucii Roscii, Spurii Nautii, C. Fulcinii in Rostris, [19] a Fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc a Republica tribui solebat injuria cæsis, sicut & [20] P. Junio, & Tito Coruncano, [21] qui ab Teuca Illyriorum regina interfecti erant. Non omittendum videtur, quod Annales adnotavere, tripedaneas his statuas in Foro statutas. Hæc videlicet mensura hono-

*Cap. VI.

Notæ.

12. *Sextus Pacuvius Taurus.*] Is qui & Tribunus plebis fuit, Augusti principatu: laudatur a Macrobio, lib. 1. Saturn. cap. 12. pag. 249.

13. *M. Messala.*] Messalæ Corvini Oratoris F. de quos nos egimus in Auctorum indice. Gessit is Consulatum, Augusti Principis temporibus, Urbis anno DCCLI.

14. *Nisi regum.*] Dio, lib. 43. p. 236. octo fuisse in Capitolio statuas dicit: septem positas regibus: octavam Bruto, regum exactori. Cæsaris postea Dictatoris, juxta Brutum locatam.

15. *Ex his Romuli &c.*] Utriusque, Romuli nimirum, & Camilli statuæ, meminit Asconius Pedianus, loco a nobis allato, initio superius sect.

16. *Castorum.*] Hoc est, Castoris & Pollucis. P. Victor, Regione VIII. *Templum Castorum ad lacum Juturnæ.* Vide Dionem, lib 37. pag. 33. Geminis fratribus ædes in Foro constituta, inquit Sueton. in Julio, cap. 10. quæ tantum Castoris appellatur.

17. *Q. Marcii.*] Lapis Capitolinus, apud Gruter. pag. 297. Q. MARCIVS. Q. F. Q. N. TREMVLVS. COS. DE ANAGNINEIS. HERNICEISQ. PRID. K. QVINT. Anno scilicet post Urbem conditam, CCCCXLVIII. Livius, lib. 9. pag. 168. *Marcius de Hernicis triumphans in Urbem rediit: statuaque equestris in Foro decreta est, quæ ante templum Castoris posita est.*

18. *Tullii Clœlii.*] Ita Reg. 2. non, ut editi, *Cælii.* Exstat in Cimelio Collegii nostri Parisiensis nummus Clouliæ seu Clœliæ gentis, inscriptus TL. CLOVLI. hoc est, *Tullii Cloulii*, non Titi. Cicero, in Philipp. orat. 9. n. 5. *Atque huic & Tullo Clivio*, (lege *Clœlio*) *& L. Roscio, & Sp Antio* (lege rursum *Nantio*) *& C. Fulcinio, qui a Veïentium rege cæsi sunt, non sanguis qui profusus est in morte, sed ipsa mors ob rempublicam obita honori fuit.*

9. *A Fidenatibus.*] Cicero, loc. cit. de his ipsis agens, num. 4. *Lartes Tolumnius, rex Veïentium quatuor legatos populi Romani Fidenis interemit: quorum statuæ in Rostris steterunt usque ad nostram memoriam.* Fuere Rostra in Foro Romano, regione Urbis octava.

20. *P. Junio, & T.*] Fratribus, ex familia Junia Coruncanorum. In Reg. 2. cod. *Coruntiano* legitur. In lapide Capitolino, apud Gruter. pag. 296. CORVNCANIVS.

21. *Qui ab Teuca.*] Teutana a Floro appellatur, lib. 2. cap. 5. *Illyrii, seu Liburni sub extremis Alpium radicibus agunt, inter Arsiam, Titiumque flumen, longissime per totum Adriani maris litus effusi. Hi regnante Teutana muliere, populationibus non contenti, licentiæ scelus addiderunt. Legatos quippe nostros, ob ea quæ deliquerant, jure agentes, nec gladio quidem, sed ut victimas, securi percutiunt,* &c.

rata tunc erat. Non præteribo [22] Cn. Octavium [23] ob unum ſcilicet verbum: Hic regem [24] Antiochum, daturum ſe reſponſum dicentem, virga quam tenebat forte circumſcripſit, & prius quam egrederetur circulo illo, reſponſum dare coëgit. In qua legatione interfecto Senatus ſtatuam poni juſſit quam oculatiſſimo loco in Roſtris. Invenitur ſtatua decreta & Taraciæ Caïæ, ſive Suffetiæ virgini Veſtali, ut poneretur ubi vellet: quod adjectum non minus honoris habet, quam feminæ eſſe decretam. Meritum ejus in ipſis ponam Annalium verbis: Quod campum Tiberinum gratificata eſſet ea populo.

XII. Invenio & Pythagoræ, & Alcibiadi, in cornibus Comitii poſitas, cum [1] bello Samniti Apollo Pythius fortiſſimo Graïæ gentis juſſiſſet, & alteri ſapientiſſimo, ſimulacra celebri loco dicari: [2] ea ſtetere donec Sylla Dictator ibi Curiam faceret. Mirumque eſt, illos patres [3] Socrati cunctis ab eodem Deo ſapientia prælato Pythagoram prætuliſſe, aut tot aliis virtute Alcibiadem, aut quemquam [a] utroque Themiſtocli. Columnarum ratio erat, attolli ſupra ceteros mortales: quod & arcus ſignificant novitio invento. Primus tamen honos cœpit a Græcis. Nullique arbitror plures ſtatuas dicatas, quam Phalereo [4] Demetrio Athenis. [5] Siquidem CCCLX. ſtatuere, nondum anno hunc

INTERPRETATIO.

[a] *Vtroque.*] Utraque laude.

NOTÆ.

22. *Cn. Octavium.*] Vide Notas & Emend. num. III. De ſtatua ei Octavio poſita, Cic. Philip. 9. num. 4.

23. *Ob unum ſcilicet verbum.*] Sic Reg. 2. totidem ſyllabis, ſine ullis notarum compendiis. In editis, *ob unum verbum*. Colb. 3. *ob unum verbum quo regem* &c. Gronovius in ſuo, ob *unum ſc. verbum*, interpretaturque, *ob unum ſenatuſconſulti verbum*, illud nempe quod mox ſequitur, *oculatiſſimo loco*, quod vix ego putem in Senatus conſulto eo fuiſſe.

24. *Antiochum.*] Ejus nominis ſextum, illius Antiochi nepotem, qui cum Romanis bella geſſit, ΘΕΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ in nummis appellati: quæ nomina & ob avi memoriam nepos præ ſe quoque tulit ΘΕΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ.

25. *Oculatiſſimo.*] Celeberrimo, qui omnium oculis pateat.

Sect. XII. *Bello Samniti.*] Quod anno Urbis CCCCXI. Campanorum rogatu ſuſcepere Romani. Illi enim a Samnitibus victi, Romanis deditionem fecerunt.

2. *Ea ſtetere.*] Vide Notas & Emend. num. IV. In parte interim Fori Romani, in cornibus Comitii, exædificatam a Sylla Curiam hic locus edocet.

3. *Socrati.*] Vide ſupra lib. 7. ſect. 31.

4. *Demetrio.*] Egimus de eo in Auctorum Indice.

5. *Siquidem CCCLX.*] Ita Reg. 2. Colb. 3. omneſque editi. Varro apud Nonium ſic ſcriptum reliquit:

Hic Demetrius æneas tot aptu' eſt,
Quot luces annus habet abſolutus.

Modum anni Græci fuiſſe tum temporis dierum duntaxat CCCLX. tum ex his, ſimilibuſque teſtimoniis, tum ex Cleobuli ænigmate, quod apud Laërtium eſt, colligi putant nonnulli recte poſſe: Eſt enim ejuſmodi Latine redditum:

numerum dierum excedente, [6] quas mox laceravere. Statuerant Romæ etiam in omnibus vicis C. Mario Gratidiano [7] tribus, [8] ut diximus, easdemque subvertere Syllæ introitu.

XIII. Pedestres sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore. Equestrium tamen origo perquam vetus est, cum feminis etiam honore communicato. [2] Clœliæ enim statua est equestris, ceu parum esset toga eam cingi: cum Lucretiæ, ac Bruto, qui expulerant reges, propter quos Clœlia inter obsides fuerat, non decernerentur. Hanc primam [3] cum Coclitis publice dicatam crediderim: [4] Atto enim ac Sibyllæ Tarquinium, & reges sibi ipsos posuisse verisimile est: nisi Clœliæ quoque Piso traderet ab his positam, qui una obsides fuerant, [5] redditis a Porsena in honorem ejus. [6] E diverso Annius Fetialis,

NOTÆ.

Bissenos genitor natos habet unus: at horum
Ter sunt cuique decem nata, variante figura.
Quippe aliis color est albus, niger inditus illis:
Immortale genus cum sint, moriuntur utraque.

Hoc enim ænigma tam annum diebus confici trecentis & LX. quam singulos menses tricenis perspicue significat Verum ad ea nihilominus scriptorum veterum testimonia sic excipimus: annum Græcorum ejusmodi fuisse, ut licet diebus absolveretur CCCLXV. cum quadrante, in eo tamen soli CCCLX. ordinarii ac proprii, communi judicio censerentur: reliqui, velut appendix quædam & accessio, ab ipso anni corpore rejecti, seu peregrini ac superflui, conjectique in calcem auctarii loco: Adjecit autem Plinius animum, cum annum dicit, ad Julianam formam, & mensium distributionem, in qua hi quinque dies, in annum ipsum receptæ sunt, variisque mensibus superfusæ. Vide Petau. lib. I. de Doctr. Temp. cap. 8. pag. 16. &, qui ab eo dissidet, Samuelem Petitum, lib. 8. Miscell. cap. 1. pag. 191.

6. *Quas mox laceravere.*] Strabo, lib. 9. & Laërtius in Demetrio, lib. 5. dejectas, conflatasque aïunt in matulas & obsceniora vasa.

7. *Tribus.*] Romanæ tribus.

8. *Ut diximus.*] Libro 33. sect. 46.

Sect. XIII. 1. *Pedestres.*] Romuli statuæ pedestres omnes, inquit Plutarchus, in ejus vita, pag. 27.

2. *Clœliæ enim.*] Hanc equestri statua donatam, positamque eam in summa Sacra Via, qua in Palatium ascendebatur, Livius est auctor, lib. 2. cap. 26. Seneca, lib. de Consol. ad Marciam, cap. 16 pag. 774. *Equestri insidens statua, in Sacra via, celeberrimo loco, Clœlia exprobrat juvenibus nostris pulvinum ascendentibus, in ea illos urbe sic ingredi, in qua etiam feminas equo donavimus.* Datam ei statuam equestrem Valerius Maximus arbitratur, lib. 3. cap. 2. num. 2. quoniam *inter ceteras virgines obses hosti Porsenæ data: nocturno tempore custodiam egressa, equum conscendit, celerique trajectu fluminis, non solum obsidione, sed etiam metu patriam puella solvit, viris lumen virtutis præferendo.*

3. *Cum Coclitis.*] Ita Reg. 2. & alii. De ea superius, sect. XI.

4. *Atto enim.*] Atto Navio auguri, de quo sect. XI. Typi hactenus, *ante enim sibi ac Sibyllæ* &c.

5. *Redditis a Porsena.*] Livius lib. 2. pag. 26. de Porsena: *Laudatam virginem* (Clœliam) *parte obsidum se donare dixit: ipsa quos vellet legeret: productis omnibus elegisse impuberes dicitur,* &c.

6. *E diverso.*] Sic dissidentes scriptorum sententias recitat & Plutarchus in Poplicola, pag. 107. aliis hanc Clœliæ statuam, Valeriæ aliis adjudicantibus. Quod iterum repetit, lib. de virt. mul.

equestrem, quæ fuerit contra [7] Jovis Statoris ædem in vestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publicolæ Consulis filiæ: eamque solam refugisse, Tiberimque tranavisse, ceteris obsidibus, quæ Porsenæ mittebantur, interemptis Tarquinii insidiis.

XIV. L. Piso prodidit, [1] M. Æmilio, C. Popilio II. Coss. a Censoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio, statuas circa Forum eorum qui magistratum gesserunt, sublatas omnes, præter eas quæ populi aut Senatus sententia statutæ essent. Eam vero quam apud [2] ædem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius, qui regnum affectaverat, etiam conflatam a Censoribus. Nimirum in ea quoque re ambitioni providebant illi viri. Exstant Catonis in Censura vociferationes, mulieribus Romanis in provinciis statuas poni. Nec tamen potuit inhibere, quo minus Romæ quoque ponerentur, sicuti Corneliæ Graccorum matri, quæ fuit [3] Africani prioris filia. Sedens huic posita, soleisque [a] sine amento insignis, in Metelli publica porticu: quæ statua nunc est in Octaviæ operibus.

XV. Publice autem ab exteris posita est Romæ [1] C. Ælio Tribuno plebis, lege perlata in [2] Stenium Statilium Lucanum, qui Thurinos bis infestaverat: ob id Ælium Thurini statua & corona aurea donaverunt. Iidem postea [3] Fabricium donavere statua, liberati obsidione. [4] Passimque gentes in clientelas ita receptæ: adeo discrimen

INTERPRETATIO.

[a] *Sine.*] Sine loro.

NOTÆ.

pag. 250. Ἀνέκειτο γὰρ ἔφιππος εἰκὼν γυναικὸς, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἱερᾶς λεγομένης, ἣν οἱ μὲν τῆς Κλοιλίας, οἱ δὲ τῆς Οὐαλερίας λέγουσιν εἶναι).

7. *Jovis Statoris ædem.*] Regione Urbis decima. Alia est ab ista quæ in Regione XIV. trans Tiberim Valeriana statua ab eodem collocata legitur.

Sect. XIV. 1. *M. Æmilio.*] Anno Urbis DXCVI. M. Æmilius Lepidus, C. Popilius Lænas secundum, Consulatum gessere: Censuram P. Cornelius Scipio Nasica, M. Popilius Lænas Caii frater, lustrumque fecere LIV.

2. *Ædem Telluris.*] In quarta Urbis regione Templum Telluris a P. Victore statuitur. De Sp. Cassio egimus sect. 9.

3. *Africani prioris.*] Scipionis Africani majoris vulgo dicti. Vide Plutarchum in Gracchis, ipso initio.

Sect. XV. 1. *C. Ælio.*] C. Ælio Pæto, ut arbitror, ei qui postea Consulatum gessit, anno Urbis CCCCLXVII.

2. *Stenium Statilium.*] Statium Statilium mendose pro Stenio Statilio vocat Valerius Max. lib 1. cap 8. num. 6. pag. 67. Lucanorum Brutiorumque ducem in eo bello, quo gemini populi Thurinæ urbis petebant excidium. Apud Gruterum pag. DCCCXXX. STENIUS, & STENIA, non STHENIUS.

3. *Fabricium.*] Luscinum cognomine, de quo lib. 33. sect. 50. & 54.

4. *Passimque gentes.*] Sic patronum habuere M. Tullium Ciceronem Capuani, statuamque ei inauratam posuere, ipso prodente, orat. in Pison. & pro Sextio. Sic Bononienses in Antoniorum: in Claudiorum clientela Lacedæmonii fuere, teste Sueton. in Tiberio, cap. 6.

omne ſublatum, ut Hannibalis etiam ſtatuæ tribus locis viſantur in Urbe, [5] cujus intra muros ſolus hoſtium emiſit haſtam.

CAP. VII.

XVI. Fuiſſe autem ſtatuariam artem familiarem Italiæ quoque & vetuſtam, indicant, Hercules ab Evandro ſacratus, ut produnt, [1] in Foro boario, qui triumphalis vocatur, atque per triumphos veſtitur habitu triumphali. Præterea [2] Janus geminus a Numa rege dicatus, [3] [a] qui pacis bellique argumento colitur, [4] digitis ita figuratis, ut trecentorum [5] ſexaginta quinque dierum nota, per ſignificationem anni, temporis & [6] ævi ſe Deum indicaret. [7] Signa quoque Tuſcanica per terras diſperſa, quæ in Etruria factitata non eſt dubium. Deorum tan-

INTERPRETATIO.

a *Qui.*] Qui Deus colitur ut index pacis ac belli.

NOTÆ.

5. *Cujus intra muros.*] Conferenda hæc cum iis quæ Livius habet, lib. 26. pag. 282.

Sect. XVI. 1. *In foro Boario.*] Regione Urbis octava.

2. *Janus geminus.*] In eadem regione Urbis octava, P. Victor hæc habet: *Jani duo, celebris mercatorum locus. Regia Numæ, Templum Veſtæ .... Templum Jani* &c.

3. *Qui pacis bellique.*] Livius, de Numa, lib. 1. pag. 8. *Janum .... indicem pacis bellique fecit: apertus, ut in armis eſſe civitatem: clauſus, pacatos circa omnes populos ſignificaret.*

4. *Digitis ita figuratis.*] Ita nimirum, *ut ungues indicis & pollicis in manu dextera blando conjungantur amplexu*, verba ſunt Bedæ, in libello de Indigitatione, tomo 1. *hæc enim nota trecenta ſignificat: ſexaginta, index pollici ſuperpoſitus in læva manu: quinque demum, in eadem manu anularis, ſeu proximus a minimo erectus.* Ita Beda. Meminere illius figuræ Macrobius, lib. 1. Saturn. cap. 9. pag. 226. *Simulacrum Jani plerumque fingitur manu dextera trecentorum, & ſiniſtra ſexaginta & quinque numerum retinens, ad demonſtrandam anni dimenſionem*, &c. Suidas, pag. 1214. Ἰανουάριος .... οἱ δὲ πλάττουσιν αὐτὸν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τʹ. τῇ δὲ ἀριστερᾷ ξεʹ κατέχοντα, ὥσπερ τὸν ἐνιαυτόν, *Januarius .... Alii fingunt ipſum dextra tenere numerum* CCC. *ſiniſtra vero* LXV. *ut annum repræſentet, ex 365. diebus conſtantem.* Codinus item in Conſtantinopoli, περὶ ἀγάλματος Ἰάνου. Denique Nicolaus Smyrnæus Aſtabaſdas, libello quem conſcripſit ea de re, ἔκφρασιν τοῦ δακτυλικοῦ μέτρου, Morellus edidit, capita ex eo præcipua excerpſit Cauſſinus noſter, in Eloquentiæ Parall. lib 9. de pronunt. & geſtu, cap. 8. pag. 565.

5. *Sexaginta quinque.*] Ita Reg. 2 non *quinquaginta*, ut libri fere omnes editi: etſi annum Numa, qui ſimulacrum hoc dedicavit, CCCLV. dierum eſſe ſolummodo ſciverit. Sed perfecta dimenſione anni a Cæſare conſtituta, digitorum figuram mutatam eſſe credimus: adſtipulantibus in primis huic lectioni, Macrobio, Suida, Codino.

6. *Ævi ſe Deum.*] Codinus, in Conſtantinopoli, pag. 13. ὡσανεὶ πατέρα τοῦ χρόνου.

7. *Signa quoque Tuſcanica.*] Phialas quoque aureas in Tuſcia elaboratas laudat Critias poëta apud Athen. lib. 1. pag 28.

Τυρσηνὴ δὲ κρατεῖ χρυσότυπος φιάλη.

Duriora ſigna & Tuſcanicis proxima, ait Quintil. lib. 12. cap. 10. pag. 894. ut rigidiora fuiſſe Tuſcanica innuat. Idem pag. 892. ſtatuas Græcas Tuſcanicis anteponit.

tum putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius, [8] cui cognomen a Romani nominis odio inditum est, propter duo millia statuarum Volsinios expugnatos objiceret. Mirumque mihi videtur, cum statuarum origo tam vetus in Italia sit, lignea potius [9] aut fictilia Deorum simulacra in delubris dicata, usque ad devictam Asiam, unde luxuria. Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo, in ea [10] quam plasticen Græci vocant, dici convenientius erit: etenim prior, quam statuaria, fuit. [11] Sed hæc ad infinitum effloruit multorum voluminum opere, si quis plura persequi velit: omnia enim quis possit?

XVII. [1] In M. Scauri Ædilitate tria millia signorum in scena tantum fuere [2] temporario theatro. [3] Mummius devicta Achaïa replevit Urbem: ipse excessit non relicturus filiæ dotem. Cur enim non cum excusatione ponatur? [4] Multa & Luculli invexere. Rhodi etiamnum tria millia signorum esse, Mucianus ter Consul prodidit: nec pauciora Athenis, Olympiæ, Delphis superesse creduntur. Quis ista mortalium persequi possit? aut quis usus noscendi intelligatur? Insignia tamen maxime, & aliqua de causa notata, voluptarium sit attigisse, artificesque celebratos nominavisse, singulorum quoque inexplicabili multitudine, cum Lysippus M. D. opera fecisse dicatur, tantæ omnia artis, ut claritatem possent dare vel singula. Numerum apparuisse defuncto eo, cum thesaurum effregisset heres: [5] solitum enim [6] ex manipretio cujusque signi [7] denarios seponere aureos singulos. Evecta supra humanam fidem ars est successu, mox & audacia. In argumen-

NOTÆ.

8. *Cui cognomen.*] Misoromæi, ut diximus in Auctorum indice.

9. *Aut fictilia.*] Ipsa Jovis effigies in Capitolio a Tarquinio Prisco dicata fictilis fuit, ita prodente Plinio, lib. 35. sect. 45.

10. *Quam plasticen.*] Fictricem. Ars est ex argilla vel creta rerum similitudines exprimens.

11. *Sed hæc.*] Statuaria, ex ære.

Sect. XVII. 1. *In M. Scauri.*] De eo multa Asconius Pedian. in orat. Ciccr. pro eo: multa Plinius similiter, de genere ejus, de moribus & ædilitate, lib. 36. sect. 24. num. 8.

2. *Temporario.*] Vix uno mense duraturo, ut dicetur lib. 36. sect. 2. cum stent in Urbe cetera. Temporariam ejus theatri moram Plinius ait fuisse, loco proxime citato.

3. *Mummius.*] Achaïcus ille, de quo nos alias sæpius. Aurel. Victor, lib. de viris illustr. cap 60. *Mummius Corinthum signis tabulisque spoliavit: quibus cum totam replesset Italiam, in domum suam nihil contulit.* Sic Epitome Livii, lib. 52. Frontinus, lib. 4. Strateg. cap. 3. *L. Mummius, qui Corintho capta, non Italiam solum, sed etiam provinciam tabulis statuisque exornavit, adeo nihil ex tantis manubiis in suum convertit, ut filiam ejus inopem Senatus ex publico dotaverit.*

4. *Multa & Luculli.*] Lucius, & Marcus, fratres Ille Mithridatico bello, Macedonico iste triumpho nobilis. Vide Plutarchum in Lucullo, & Ciceronem orat. in Pison.

5. *Solitum enim.*] Lysippum videlicet, de quo lib. 7. sect. 38.

6. *Ex manipretio.*] De ea voce diximus, lib. 33. sect. 53. Vulgus ait, pro manufactura, *pour la façon.*

7. *Denarios . . . aureos.*] De horum pretio egimus, lib. 33. sect. 13.

tum successus unum exemplum afferam, nec Deorum hominisve similitudinis expressæ. Ætas nostra vidit in Capitolio, priusquam id novissime conflagravit [8] a Vitellianis incensum, in cella Junonis, canem ex ære vulnus suum lambentem: cujus eximium miraculum & indiscreta veri similitudo, non eo solum intelligitur, quod ibi dicata fuerat: verum & nova satisdatione: nam summa nulla par videbatur: [a] capite [9] tulerarios cavere pro ea, instituti publici fuit.

XVIII. Audaciæ innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas videmus statuarum, quas collosseas vocant, turribus pares. [1] Talis est in Capitolio Apollo, translatus a M. Lucullo [2] ex Apollonia Ponti urbe, xxx. cubitorum, [3] quingentis talentis factus: [4] Talis in Campo Martio Jupiter a Divo Claudio Cæsare dicatus, qui vocatur Pompeïanus a vicinitate theatri: [6] Talis & Tarenti factus a Lysippo xl. cubitorum. [a] Mirum in eo, quod manu, ut ferunt, mobilis, (ea ratio libramenti est:) nullis convellatur procellis. Id quidem providisse & artifex dicitur, modico intervallo, unde maxime [b] flatum opus erat frangi, opposita columna. Itaque propter magnitudinem difficultatemque moliendi, non attigit eum [7] Fabius Verrucosus,

INTERPRETATIO.

a *Capite.*] Ut vel periculo capitis id signum canis integrum præstarent ii, quibus credita ædis tutela esset, respublica sanxerat.

a *Mirum.*] In eo Colosso id mirum, quod cum moveri possit manu, ea tamen libræ ratio est, ut ventis & tempestatibus resistat.

b *Flatum.*] Ventum.

NOTÆ.

8. *A Vitellianis.*] Vide Dionem lib. 65. pag. 741. Tacitumque in primis, lib. 3. hist. pag. 80. & 81.

9. *Tutelarios.*] Tutelæ redemptores, qui pro custodia mercedem accipiebant, præstabantque se suo periculo rem tuituros. Vide Grotium in Florum sparsione ad jus Justin. pag. 63.

Sect. XVIII. 1. *Talis est in Capitolio.*] Refert hoc ipsum Strabo totidem verbis, lib. 7. pag. 319. Victor in descript. Romæ, regione Urbis octava: *Apollo translatus ex Apollonia a Lucullo, triginta cubitûm.*

2. *Ex Apollonia.*] Ea scilicet, de qua lib. 4. sect. 27.

3. *Quingentis talentis.*] Monetæ Gallicæ libræ sunt, 1200000.

4. *Talis in Campo Martio.*] Nona Urbis regione.

5. *Qui vocatur Pompeïanus.*] Vide Notas & Emend. num. V.

6. *Talis & Tarenti.*] Juppiter nimirum, non Hercules, ut credidit Dalecampius: Herculem enim, ut mox dicetur, Fabius Romam Tarento transtulit, Jove ibi relicto.

7. *Fabius Verrucosus.*] Q. Fabius Maximus Dictator, Cunctatorque, cui verruca ex summo labio extuberans Verrucosi nomen dedit. Plutarchus in Fabio, pag. 174. Q. Serenus, cap. 65. pag. 164.

Interdum existit turpi verruca papilla:
Hinc quendam Fabio verum cognomen adhæsit,
Qui solus patriæ cunctando restituit rem.

cum

[8] cum Herculem, qui est in Capitolio, inde transferret. Ante omnes autem in admiratione fuit [9] Solis colossus Rhodi, quem fecerat [10] Chares Lindius, Lysippi supra dicti discipulus. [11] Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulacrum [12] post quinquagesimum sextum annum terræ motu prostratum, [13] sed jacens quoque miraculo est. Pauci pollicem ejus amplectuntur. Majores sunt digiti, quam pleræque statuæ. Vasti specus hiant defractis membris. Spectantur intus magnæ molis saxa, quorum pondere stabiliverat constituens. Duodecim annis tradunt effectum [14] CCC. talentis, quæ contulerant ex apparatu regis

NOTÆ.

8. *Cum Herculem .... inde transferret.*] Ita Plutarchus in Fabio, pag. 187. & Strabo, lib. 6. pag. 278. Dedicatum hoc deinde simulacrum est, positumque in Capitolio, anno Urbis CCCCL. P. Sempronio Sopho, P. Sulpicio Saverrione, Coss. ut Livius refert, lib. 9. pag. 169. De eo Hercule quem finxit Lysippus pervenustum Gemini Epigramma legimus in Anthol. lib. 4. cap. 8.

Ἡρακλες, ποῦ σοι πλόρτος μέγας, ἥτε Νέμειος
Χλαῖνα, καὶ ἡ τόξων ἔμπλεος ἰοδόκη;
Ποῦ σοβαρὸν μύκημα; τίς ἔπλασεν ὧδε κατηφῆ;
Λύσιππος· χαλκῷ δ' ἐγκατέμιξ' ὀδύνην.
Ἄχθῃ γυμνωθεὶς ὅπλων σέο; τίς δέ σ' ἔπερσεν;
Ὁ πτερόεις (ὄντως εἷς βαρὺς ἄθλος) ἔρως.

Alcide, quo clava tibi, telisque pharetra
Dives, & e Nemea raptus amictus abit?
Fastus ubi? quis te tam tristi fronte figurat?
Lysippus: paret multus in ære dolor:
Arma tibi mœres detracta: quis abstulit illa?
Unum certamen, sed grave, prapes Amor.

9. *Solis colossus Rhodi*] Describitur is egregie a Philone Byzantio, lib. de septem mirac. pag. XI. Vide & Anthologiam, lib. 6. Epigr. 1.

10. *Chares Lindius.*] Inchoarat is sane: sed cum errasset in ratione subducendæ impensæ, opere inchoato, sibi necem intulit. Auctor Sextus Empir. lib. 7. advers. Mathem. Itaque perfecit alius, ex eodem oppido Rhodi Lindo. De quo Simonidis exstat Epigramma in Anthol. lib 4. cap. 6.

Τὸν ἐν Ῥόδῳ κολοσσὸν ὀκτάκις δέκα
Λάχης ἐποίει πηχέων ὁ Λίνδιος.

Grotius ita reddidit:

Laches colossum Lindius fecit Rhodi,
Qui se per ulnas octies tollit decem.

Eustathius ad Dionysii Perieg. versum 505. pag. 72. ait esse Χάρητος ἔργον. Servat Charetis nomen alterum in Anthologia epigramma, lib. 3. cap. 12. quo bucula ab eo posita contra Constantinopolim laudatur.

11. *Septuaginta.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Epigramma antea laudatum, LXXX. sed sunt qui in eo ἑπτάκις legant, & Χάρης pro Λάχης. Altum fuisse pedes centum & quinque Festus ait, verbo *Colossus.*

12. *Post quinquagesimum &c.*] Nempe anno secundo Olympiadis CXXXIX. auctore Eusebio in Chronico: Unde positum apparet Olymp. CXXV. anno tertio. Ruinam in septimum post annum differt Polybius, lib. 5. hoc est, in Olympiadis XLI. annum primum.

13. *Sed jacens.*] Jacuit ferme annis nongentis: donec anno post Christum natum DCLIII. Saracenorum rex Mauvia capta Rhodo, mercatori cuidam vendidit. Auctor est Cedrenus nongentos camelos fragmentis asportandis vix pares fuisse.

14. *CCC. talentis.*] Atticis nimirum. Monetæ Gallicæ libras efficiunt, sive florenos 720000.

Demetrii [15] relicto, moræ tædio. [16] Sunt alii minores hoc in eadem urbe colossi centum numero : sed ubicumque singuli fuissent, nobilitaturi locum. Præterque hos Deorum quinque, quos fecit [17] Bryaxis. Factitavit colossos & Italia. Videmus certe Tuscanicum Apollinem in bibliotheca [18] templi Augusti, quinquaginta pedum a pollice, dubium ære mirabiliorem, an pulcritudine. Fecit & [19] Sp. Carvilius Jovem, qui est in Capitolio, victis Samnitibus [20] sacrata lege pugnantibus, e pectoralibus eorum, ocreisque & galeis. Amplitudo tanta est, ut conspiciatur [21] a Latiario Jove. [22] Reliquiis limæ suam statuam fecit, quæ est ante pedes simulacri ejus. Habent in eodem Capitolio admirationem & capita duo, quæ [23] P. Lentulus Consul dicavit : alterum

NOTÆ.

15. *Relicto moræ tædio.*] In Reg. 2. & aliis, *relicto moræ tædio obesse a Rhodo.* Forte, *relicta moræ tædio obsessa Rhodo* Soluisse Demetrium obsidionem Rhodi, fœderis specie, auctor est Plutarchus, in ejus vita, pag. 899. Demetrius is Poliorcetes fuit, primum Asiæ, mox & Macedoniæ rex.

16. *Sunt alii .... colossi centum.*) Sic Isidorus, lib. 14. Orig. cap. 6.

17. *Bryaxis.*] Βρύαξις ὁ δημιουργὸς ὁ Ἀθηναῖος, ἀγαλματουργὸς, *statuarius.* Clemens Alex. Protrept. pag. 31. Laudatur & a Columella, in Præf. pag. 10.

18. *Templi Augusti.*] Templi ab Augusto conditi, quod Apollini dedicavit. Suetonius, in Augusto, cap. 29. *Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitavit, quam fulmine ictam desiderari a Deo aruspices pronunciarant. Addita porticus cum bibliotheca Latina Græcaque,* &c.

19. *Sp. Carvilius.*] Spurius Carvilius Maximus, Ædilitatem curulem adeptus est, & cum L. Papirio Cursore duos Consulatus gessit, totidemque egit triumphos. Ædilitatis meminit Livius, lib. 10. pag. 173. ad Urbis annum CCCCLV. Triumphi de Samnitibus, idem pag. 187. sub libri decimi finem.

20. *Sacrata lege.*] Quodam sacramento initiatis militibus. Livius, de eo bello, lib. 10. pag. 184. *Sequitur hunc annum, & Consul insignis, L. Papirius Cursor, qua paterna gloria, qua sua: & bellum ingens, victoriaque, quantum de Samnitibus nemo ad eam diem, præter L. Papirium patrem Consulis, pepererat: Et opes Deorum etiam adhibuerant ritu quodam sacramenti vetusto velut initiatis militibus, delectu per omne Samnium habitum nova lege: ut qui juniorum non convenisset ad imperatorium edictum, quique injussu abisset, caput Jovi sacratum esset .... jurare cogebatur diro quodam carmine in exsecrationem capitis familiaque & stirpis composito, nisi issent in prælium, quo imperatores duxissent ..... Ea legio linteata ab integumento consepti loci quo sacrata nobilitas erat, appellata est: His arma insignia data, & cristata galeæ, ut inter ceteros eminerent,* &c.

21. *A Latiario Jove.*] Iovis statua in Albano monte collocata, in quo septem & XL. Latinorum civitates cum Romanis communia sacra Jovi faciebant. Unde Latinæ feriæ appellatæ. Dionys. Halic. lib. 2. Lucanus, lib. 1. vers. 198.

Et residens celsa Latialis Jupiter Alba.

Cicero, pro Mil. num. 86. *Vos enim Albani tumuli ..... Tuque ex tuo edito monte Latialis, sancte Jupiter,* &c. Tatianus, adversus Græcos Λατιάριον Δία, vocat: Lactantius, lib. 1. de falsa relig. cap. 21. *Latiarem.*

22. *Reliquiis limæ.*] Extremo artis opere, & ramentis ex ære derasis.

23. *P. Lentulus Consul.*] Is quem Cicero & Deum & salutis suæ auctorem vocat, quod Consul revocari eum enixe contendit.

a Charete ſupradicto factum : alterum fecit [24] Decius, comparatione in tantum victus, ut artificium minime probabilis artificis videatur.

Verum omnem amplitudinem ſtatuarum ejus generis vicit ætate noſtra Zenodorus, [25] Mercurio facto in civitate Galliæ Arvernis, per annos decem, [26] HS. $\overline{\text{CCCC}}$ manipretio. Poſtquam ſatis ibi artem approbaverat, Romam accitus eſt a Nerone, ubi deſtinatum illius principis ſimulacrum, coloſſum fecit, [27] cx. pedum longitudine, [c] qui dicatus [28] Solis venerationi eſt, damnatis ſceleribus illius principis. Mirabamur in officina non modo ex argilla ſimilitudinem inſignem, verum & ex parvis admodum [d] ſurculis, quod primum operis inſtar fuit. Ea ſtatua indicavit interiſſe fundendi æris ſcientiam, cum & Nero largiri aurum argentumque paratus eſſet, & Zenodorus ſcientia fingendi cælandique nulli veterum poſtponeretur. Statuam Arvernorum cum faceret, provinciæ [29] Vibio Avito præſidente, duo pocula Calamidis manu cælata, quæ Caſſio Silano, avunculo ejus, præceptori ſuo [30] Germanicus Cæſar adamata donaverat, æmulatus eſt, ut vix ulla differentia eſſet artis. Quantoque major in Zenodoro præſtantia fuit, tanto magis [e] deprehendi [31] æris obliteratio poteſt.

INTERPRETATIO.

[c] *Qui.*] Coloſſus ille Soli dicatus eſt poſt obitum Neronis.

[d] *Surculis.*] Virgultis.

[e] *Deprehendi.*] Deprehendi poteſt æris fundendi ſcientiam obliteratam eſſe.

NOTÆ.

24. *Decius.*] Statuarius.

25. *Mercurio facto .... Arvernis.*] Vetus inſcriptio, apud Gruterum, pag. LIII. II. MERCVRIO. ARVERNO. VICINI......

26. *HS.* $\overline{\textit{CCCC}}$.] Hoc eſt, ſeſtertiûm quadringenties : ubi ſubintelligendum, ſeſtertiûm quadringenties centenis millibus, ſuperpoſita numero nota admonet. Sunt monetæ Gallice omnino 4000000. ſeu quatuor, ut aïunt, milliones.

27. CX. *pedum.*] Tranquillus in Nerone, cap. 31. aut fuiſſe centum & xx. *Veſtibulum ejus domus fuit, in quo coloſſus centum viginti pedum ſtaret ipſius effigie.*

28. *Solis venerationi.*] Rectius putem, *qui dicatus Soli* &c. Hieronym. in cap. 3. Habacuc. *Hic coloſſus erectus ſub Nerone, refectus a Veſpaſiano, ac dempto capite Neronis, & Solis adjecto, cum ſeptem radiis, Soli dicatus fuit,* &c. De hoc coloſſo Martialis in Spectac. Epigr. 2. Iterumque lib. 1. Epigr. 71.

Nec te detineat miri radiata Coloſſi,
Quæ Rhodium moles vincere gaudet opus.

Hinc erraſſe Spartanum intelliges, qui Soli dicatum fuiſſe ab Hadriano retulit, in ejus vita. P. Victor in quarta Urbis regione locat : *Coloſſus altus centum duo ſemis, habens in capite radios ſeptem : ſinguli pedum XXII. ſemis.*

29. *Vibio Avito.*] Hunc Tacitus perperam Dubium pro Vibio vocat. Nomen eſt Romanum Vibius : Dubius, ne barbarum quidem.

30. *Germanicus Cæſar.*] Tiberii Imp. ex Druſo fratre nepos.

31. *Æris obliteratio.*] Sincerum vas incruſtant, qui hoc loco *artus* pro *æris* obtrudunt.

CAPUT VIII. Signis, quæ vocant Corinthia, plerique in tantum capiuntur, ut secum circumferant, sicut Hortensius Orator Sphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero illo judicio in altercatione neganti ei se ænigmata intelligere, respondit debere, quoniam sphingem domi haberet. Circumtulit & Nero princeps Amazonem, [32] de qua dicemus: & paulo ante [33] C. Cestius Consularis signum, quod secum etiam in prælio habuit. Alexandri quoque Magni tabernaculum sustinere traduntur solitæ statuæ, ex quibus duæ ante [34] Martis Ultoris ædem dicatæ sunt, totidem ante regiam.

XIX. Minoribus simulacris signisque innumera prope artificum multitudo nobilitata est. Ante omnes tamen Phidias Atheniensis, [1] Jove Olympiæ facto, ex ebore quidem & auro: [2] sed & ex ære signa fecit. Floruit autem [3] Olympiade LXXXIV. circiter CCC. nostræ Urbis anno. Quo eodem tempore æmuli ejus fuere [4] Alcamenes, Critias, Nestocles, Hegias. Et deinde Olympiade LXXXVII. [5] Ageladès, Callon, Polycletus, Phradmon, Gorgias, Lacon, Myron, Py-

NOTÆ.

32. *De qua dicemus.*] Sect. seq. num. 21.

33. *C. Cestius.*] Gesserat Consulatum Tiberii principatu, M. Servilio Noniano Collega, anno Urbis, DCCLXXXVII. ut ex Tacito discimus.

34. *Martis Ultoris ædem.*] Fuit ea in foro Augusti, regione octava. Regiam vero, Numæ domum seu Regiam intelligi oportet, eadem urbis regione.

Sect. XIX. 1. *Jove Olympiæ.*] De eo Jovis simulacro multa Pausanias in Eliac. prior. sive lib. 5. pag. 303. Inscriptio hæc fuit ad Jovis pedes posita: ΦΕΙΔΙΑΣ. ΧΑΡΜΙΔΟΥ. ΥΙΟΣ. ΑΘΗΝΑΙΟΣ. Μ' ΕΠΟΙΗΣΕ. PHIDIAS. CHARMIDAE. F. ATHENIENSIS. ME. FECIT.

2. *Sed & ex ære signa fecit.*] Testis inter ceteros Prudentius, περὶ στεφάνων, hymn. 10. in S. Romanum, vers. 291.

Miror quod ipsum non sacrastis Mentorem,
Nec templum & aras ipse Phidias habet:
Fabri deorum, vel parentes numinum:
Qui si caminis institissent segnius,
Non esset ullus Juppiter conflatilis.

3. *Olympiade* LXXXIV.] Vide Notas & Emend. num. VI.

4. *Alcamenes &c.*] Ἀλκαμένεα Phidiæ æmulum & coævum ei fuisse scribit & Tzetzes, Chil. 8. hist. 193. vers. 342. Κριτίας Atticus fuit: de eo Pausanias, lib. 1. Attic. pag. 14. & lib. 6. sive Eliac. post. pag. 347. Nestocles nobis adhuc ignotus. Hegias, Ἡγίας, Atheniensis statuarius, Ageladæ, de quo mox, fere æqualis, dicitur a Pausania, lib. 8. sive Arcad. pag. 525. Alius ab isto qui Hegesias Quintiliano nominatur, lib. 12. cap. 10. pag. 894. *Similis in statuis differentia. Nam duriora & Tuscanicis proxima Callon atque Hegesias: jam minus rigida Calamis, molliora adhuc supradictis Myron fecit,* &c. Hic in vetere inscriptione apud Reinesium, pag. 284. ΑΓΑΣΙΑΣ ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΕΦΕΣΙΟΣ ΕΠΟΙΕΙ.

5. *Agelades &c.*] Ἀγελάδην Ἀργεῖον, statuamque Cereris ab eo elaboratam laudat Pausanias in Arcad. lib. 8. pag 525. Alter ab isto Γελάδης est, Phidiæ non æmulus, sed magister, de quo Tzetzes, Chil. 7. hist. 154. vers. 930. & Chil. 8, hist. 192. vers. 326. Κάλλων Æginetes fuit, Tectæi & Angelionis discipulus, qui a Dipœno & Scyllide artem eam didicerant. Pausan. in Corinth. lib. 2. pag. 146. De Polycleto inferius dicetur, num. 2. De eo multa Pausanias, lib. 2. sive Corinth. pag. 135. & alibi passim. Φεάδ-

thagoras, Scopas, Parelius. Ex his Polycletus discipulos habuit [6] Argium, Asopodorum, Alexim, Aristidem, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum, Damiam Clitorium: [7] Myron Lycium. Nonagesima quinta Olympiade floruere [8] Naucydes, Dinomenes, Canachus, Patrocles. Centesima secunda, [9] Polycles, Cephissodotus, Leochares, Hypatodorus. Centesima quarta, [10] Praxiteles, Euphranor. Centesima septima, Echion, Therimachus. Centesima quartadecima, [11] Lysippus fuit, cum & Alexander Magnus. [12] Item Lysistratus, & frater ejus

NOTÆ.

μων, (sic enim legendum, non *Phragmon*) plastes Argivus ab eodem Pausania laudatur, lib. 6. sive Eliac. poster. pag. 358. & a Columella, lib. 10. de cultu hortor. pag. 347. Sed unde huc irrepserit, nescio. Desideratur enim id nomen in Reg. 2. & Colb. 3. De Myrone infra, & de Pythagora. Σκόπας denique Parius, Pausaniæ in Arcad. pag. 529. & Horatio, lib. 4. Ode, 8. vers. 6. Γοργίας, Λάχων Πεϱιήλιος, vel Παρήλιος potius, ut in Colb. 3. nobis incogniti.

6. *Argium &c.*] Ἄϱγειος, Ἀσωπόδωϱος, adhuc obscuri. Alexis Canthari statuarii pater a Pausania laudatur, lib. 6. pag. 348. Eliac. poster. De Aristide iterum inferius, num. 12. Sequuntur Φϱύνων, Δείνων, quorum mentio nusquam occurrit. Ἀθηνόδωϱος καὶ Δαμίας ambo statuarii, & Arcades ambo, pariter ex Clitore oppido, laudantur a Pausania, lib. 10. Phocic. pag. 625.

7. *Myron Lycium*] Subintellige ex antecedentibus, Myron discipulum habuit Lycium. Vide Notas & Emend. num. VII.

8. *Naucydes &c.*] Ναυκύδης statuarius, Mothonis F. non semel laudatur a Pausania, lib. 2. Corinth. pag. 126. &c. Δεινομένης (sic enim scribendum, non Diomedes, ex ipso Plinio inferius, n. 15.) laudatur a Tatiano in orat. contra Græcos, pag. 182. ejus opera a Pausania recensentur, lib. 1. Attic. pag. 44. Κάναχος Sicyonius statuarius fuit, Polycleti Argivi discipulus, inquit Pausan. lib. 6. Eliac. post. pag. 367. & lib. 7. Achaïc. pag. 433. De eo Cicero in Bruto, pag. 535. Πατροκλέυς & Κανάχου opera, quasi conjunctis animis viribusque elaborata, laudat idem, lib. 10. sive Phocic. pag. 626.

9. *Polycles &c.*] Πολυκλῆς ortu Atticus, Stadiei Atheniensis discipulus, apud Pausan. lib. Eliac. post. pag. 351. Κηφισόδοτος (sic etiam MSS. Reg. 2. Colb. 3. & alii, non *Cephissodorus*) statuarius Atheniensis, cujus opera laudat Pausanias, tum alibi, tum lib. 9. Bœot, pag. 566. Λεωχάρους, in Atticis, lib. 1. pag. 6. aliasque passim. Ὑπατοδώρου, lib. 8. in Arcad. pag. 497. & lib. 10. in Phocic. pag. 627.

10. *Praxiteles &c.*] Cujus opera non a Pausania modo, sed ab aliis scriptoribus commendantur. De eo inferius, num. 10. Cum ceteris ejusdem artis maxime peritis, a Martiale, lib. 4. Epigr. 39.

Argenti genus omne comparasti,
Et solus veteres Myronis artes,
Solus Praxitelis manus: Scopæque,
Solus Mentoreos habes labores: &c.

De Euphranore inferius, lib. 35. sect. 40. num. 26. Laudatur a Pausania, lib. 1. pag. 6. Ἐχίων, & Θηρίμαχος, adhuc obscuri: Nisi pro *Echion*, ex Vitruvio, in præfatione libri tertii, pag. 37. *Chion* legas, quem Corinthium ait fuisse, & inter antiquos statuarios in paucis arte nobilem. Sed iidem, Echion & Therimachus, iterum laudantur inferius lib. 35. sect. 36. num. 9.

11. *Lysippus.*] Sicyonius fuit. De eo nos alibi diximus, lib. 7. sect. 38. Pausanias vero lib. 2. in Corinth. pag. 102. Plinius infra, num. 6.

12. *Item Lysistratus.*] Ipse quidem a ceteris scriptoribus neglectus: cum ejus frater Σθένης Olynthius ortu laudetur a Pausania, lib. 6. in Eliac. poster. pag. 374. De Euphronide nihil exstat.

Sthenis, Euphronides, Sostratus, Ion, Silanion: In hoc mirabile, quod nullo doctore nobilis fuit ipse. [13] Discipulos habuit Zeuxim & Iadem. Centesima vicesima, [14] Eutychides, Euthycrates, Dahippus, Cephissodotus, Timarchus, Pyromachus. Cessavit deinde ars, ac rursus Olympiade centesima quinquagesima quinta revixit, cum fuere longe quidem infra prædictos, probati tamen, [15] Antæus, Callistratus Polycles, Athenæus, Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles. Ita distinctis celeberrimorum ætatibus, insignes raptim transcurram, reliqua multitudine passim dispersa. Venere autem & in certamen laudatissimi, quanquam diversis ætatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas: quæ cum in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatissimam, ipsorum artificum, qui præsentes erant, judicio, cum apparuit eam esse, quam omnes secundam a sua quisque judicassent. Hæc est Polycleti, proxima ab ea Phidiæ, tertia Ctesilai, quarta Cydonis, quinta Phradmonis.

1. [16] Phidias, præter Jovem Olympium, quem nemo æmulatur, fe-

NOTÆ.

Σώστρατος Χῖος statuarius, apud Pausan. loc. cit. pag. 360. Ἴων ceteris indictus. Σιλανίων Atheniensis fuit, teste eodem Pausania, loc. cit. pag. 350. Laudatur & a Tatiano, orat. contra Græcos, pag. 182. & a Themistio orat. 5. pag. 64. Præcepta symmetriarum conscripsisse dicitur, auctore Vitruvio, in præf. lib. 7. pag. 125.

13. *Discipulos habuit.*] Reg. 2. & Colb. 3. *Ipse discipulum habuit Zeuxiadem.*

14. *Eutychides &c.*] Εὐτυχίδης, de quo inferius lib. 36. sect. 4. & hac ipsa sect. num. 16. Εὐθυκράτης laudatur a Tatiano, orat. contra Græcos, pag. 182. Dahippus (sic enim restituimus, pro *Lahippus*, ex ipso Plinio paulo inferius, ubi quos modo ex temporum ratione, ibi ex serie alphabeti appellat) Δάϊππος pariter Pausaniæ, lib. 6. in Eliac. poster. pag. 366. & 374. ubi ejus opera enumerantur. Uterque Lysippi filius, ut dicetur inferius, num. 7. Κηφισόδοτος alter a superiore, pariter cum illo laudatus a Tatiano orat. contra Græcos, pag. 182. Timarchus, forte Τιμαρχίδης ἀγαλματοποιὸς, de quo Pausanias, lib. 10. in Phoc. pag. 678. De Pyromacho iterum Plinius inferius, num. 20.

15. *Antæus &c.*] Ex his Καλλίστρατος a Tatiano laudatur loc. cit. pag. 183. Τιμοκλῆς a Pausania, lib. 10. in Phocic. Καλλίξενος, teste Photio in Bibl. condidit ζωγράφων καὶ ἀνδριαντοποιῶν ἀναγραφὴν, pictorum & statuariorum descriptionem. Reliqui deinde, Ἀνταῖος, Πολυκλῆς, Ἀθηναῖος, Πυθοκλῆς, Πυθίας, amplius quærendi.

16. *Phidias &c.*] De Jovis Olympii simulacro non invenustum exstat epigramma in Anthologia Græca, lib. 4. cap. 6. Εἰς τὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἄγαλμα,

Ἢ θεὸς ἦλθ' ἐπὶ γῆν ἐξ οὐρανοῦ εἰκόνα δείξων,
Φειδία, ἢ σύ γ' ἔβης τὸν θεὸν ὀψόμενος;

Hoc est, interprete Grotio: *De Jovis Olympii imagine:*

Juppiter ad terras, an ad æthera Phidia venit,
Vt viso fieret talis imago Deo?

De Minerva Atheniensi tria sat elegantia, eodem libro, cap. 12. Juliani primum:

Ἰουλιανοῦ ἀπὸ ὑπάρχων εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις ἔνοπλον Ἀθηνᾶν.

Τίπτε Τριτογένεια κορύσσεαι ἄστεϊ μέσσῳ;
Εἶξε Ποσειδάων, φείδεο Κεκροπίης.

Juliani Ex-præfecto Augustali, de Minerva Athenis armata.

Cur media Pallas capis arma in Cecropis urbe?
Neptunus cessit jam tibi: parce tuis.

cit & ex ebore æque Minervam Athenis, quæ est [17] in Parthenone adstans. Ex ære vero præter [18] Amazonem supra dictam, Minervam tam eximiæ pulcritudinis, [19] ut formæ cognomen acceperit. Fecit & [20] Cliduchum, & aliam Minervam, quam Romæ Æmilius Paulus [21] ad ædem Fortunæ hujusque diei dedicavit. Ideo duo signa, quæ Catulus in eadem æde posuit palliata: & alterum [22] colossicon nudum: [23] primusque artem toreuticen aperuisse atque demonstrasse merito judicatur. f

2. [24] Polycletus Sicyonius Ageladæ discipulus [25] Diadumenum fe-

Notæ.

Alterum Antipatri Sidonii, de Venere Paphia simul, & hoc Minervæ signo:

> Ἀφρογενοῦς Παφίης ζάθεον δεδέρκεο κάλλος,
> Καὶ λέξεις, αἰνῶ τὸν Φρύγα τῆς κρίσεως.
> Ἀτθίδα δερκόμενος πάλι Παλλάδα, τοῦτο βοήσεις,
> Ὡς βούτης ὁ Πάρις τήνδε παρετρόχασεν.
> *Ætherium Paphiæ decus aspice: jam, puto, dices:*
> *Subscribo Phrygii judicis arbitrio.*
> *Atthida sed videas idem si Pallada, dices:*
> *Hanc qui præteriit, rusticus ille fuit.*

Tertium denique Hermodori:

> Τὰν Κνιδίαν Κυθέρειαν ἰδὼν ξένε, τοῦτό κεν εἴποις,
> Αὐτὰ καὶ θνατῶν ἄρχε καὶ ἀθανάτων.
> Τὰν δ' ἐνὶ Κεκροπίδαις δορυθαρσέα Παλλάδα λεύσσων,
> Αὐδάσεις, ὄντως βουκόλος ἦν ὁ Πάρις.
> *Clamabis Cnidiam Venerem si videris hospes,*
> *Tu rege mortales, tu rege sola Deos.*
> *Pallada si videas hastam quæ vibrat Athenis,*
> *Dices, credo, Paris nil nisi pastor erat.*

De eodem iterum signo Ovidius, lib. 4. de Ponto, eleg. 1. vers. 31.

> *Arcis ut Actææ, vel eburna, vel ærea custos,*
> *Bellica Phidiaca stat Dea facta manu.*

Eburneæ Tzetzes quoque meminit, Chil. 8. vers. 192. vers. 322. Æreæ, vers. 334.

17. *In Parthenone.*] Templum fuit in arce, cui a Minerva nomen, quam παρθένον *virginem*, vocabant. Ναὸς ὃν Παρθενῶνα ὀνομάζουσιν, inquit Pausan. lib. 1. in Attic. pag. 2. & 43. Cicero, in Parad. *Non enim est tale, ut in arce poni possit, quasi illa Minerva Phidiæ*, &c. Stare autem id Minervæ signum, veste stolata, auctor est idem Pausan. Τὸ δὲ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ὀρθόν ἐστιν ἐν χιτῶνι ποδήρει &c.

18. *Amazonem supra dictam.*] Sect. sup. sub finem: & hac ipsa, paulo ante: ea est quam Nero circumtulisse dicitur.

19. *Vt formæ.*] Fuerit ea igitur dicta Καλλίμορφος, aut καλλίστη. Plura Minervæ signa Pausanias commemorat, lib. 1. in Attic. pag. 51. & lib. 9. in Bœot. pag. 548. &c.

20. *Cliduchum.*] Κλειδοῦχον, clavigerum.

21. *Ad ædem Fortunæ hujusque diei.*] Hoc est, unicujusque diei: Decima Urbis regione hæc fuit. Vide Notas & Emend. num. VIII.

22. *Colossicon.*] Ita MSS. Credo idem esse quod colosseum.

23. *Primusque.*] Consummatæ, perfectæque jam artis rationem monstrasse intellige, quæ prius erat inchoata tantum & rudis: nam Anacreon, qui Olympiade LXII. floruit, hoc est, ante Phidiam annis fere XC. τορευτικῆς meminit, fierique sibi postulat a Vulcano poculum, in quo nec arma sint, nec astra cælata, sed vitibus uvæ insertæ, &c.

24. *Polycletus.*] Πολύκλειτος Pausaniæ, ceterisque.

25. *Diadumenum.*] Διαδούμενον, diademate redimitum, mitratum, vittatum, molliterque agentem: ut alterum e con-

cit molliter juvenem, [26] centum talentis nobilitatum: Idem & Doryphorum viriliter puerum. [27] Fecit & quem canona artifices vocant, lineamenta artis ex eo petentes, velut a lege quadam: solusque hominum artem ipse fecisse, artis opere judicatur. [28] Fecit & distringentem, & nudum talo [a] incessentem. Duosque pueros, item talis nudos ludentes, qui vocantur [29] Astragalizontes: & sunt in Titi Imperatoris atrio: quo opere nullum absolutius plerique judicant. Item Mercurium, qui fuit Lysimachiæ: [30] Herculem, qui Romæ: [31] alexetera arma sumentem: [32] Artemona, qui Periphoretos appellatus est. Hic consummasse hanc scientiam judicatur, [33] & toreuticen sic erudisse, ut Phidias aperuisse. Proprium ejusdem, ut uno crure insisterent signa, excogitasse: quadrata tamen ea esse tradit Varro, & pæne ad unum exemplum.

3 [34] Myronem Eleutheris natum, & ipsum Ageladæ discipulum, [35] bucula maxime nobilitavit, celebratis versibus laudata: quando alie-

INTERPRETATIO.

a *Incessentem.*] Provocantem *ad ludum.*

NOTÆ.

trario δορυφόρον, quasi hastatum militem, gerentemque se viriliter. Δορυφόρους, inquit Herodianus, lib. 5. οὓς δὴ στρατοπεδάρχους καλοῦσι, Prætoriani milites. Id nomen satellitio regis Persarum fuit. Doryphori a Polycleto ficti meminit Cicero in Bruto, num. 296.

26. *Centum talentis.*] Monetæ Gallicæ, libræ sunt omnino 268800.

27. *Fecit & quem canona.*] Hoc est, simulacrum ad artis leges omnes normamque exacte elaboratum. Κανὼν Græcis regula seu norma dicitur. De hoc suo canone lepidum est Polycleti dictum, apud Ælianum, lib. 14. hist. anim. cap. 8.

28. *Fecit & distringentem.*] MSS. *destringentem:* Hoc est, strigili se se in balneo defricantem, sudoremque ac sordes detergentem. Ἀποξυόμενον Græci appellant, ut dicetur inferius, num. 6.

29. *Astragalizontes.*] Ab ἀστραγαλίζειν, *talis ludere.*

30. *Herculem.*] Meminit hujus signi Cicero, lib. 2. de Orat. pag. 360.

31. *Alexetera.*] Adjutorem, defensorem, propulsatorem injuriæ, cujus conatum in armis capiendis tabula exprimit. Vide Notas & Emend. num. X.

32. *Artemona.*] Περιφόρητος Artemoni, artifici μηχανικῷ egregio, cognomen hæsit, quod claudus esset, & ad opera lectica deferretur. Sic Ephorus apud Plutarchum in Pericle, pag. 167. Heraclides contra Ponticus ex Anacreonte refert ibidem virum mollem hunc fuisse, meticulosum, domi fere residem, cujus supra caput, ne quid superne decideret, servi duo clypeum æneum tenerent: lectulo pensili circumferri solitum: inde περιφόρητον nuncupatum.

33. *Et toreuticen.*] Artem quæ sculptura latine, & cælatura dicitur.

34. *Myronem.*] De quo dictum est initio hujus sect. Natus Eleutheris Bœotiæ oppido, Atheniensium tamen idem civitate donatus unde & Atheniensis semper a Pausania appellatur, ut lib. 6. Eliac. poster. pag. 345. Commigrasse Athenas Eleutheris cives omnes aïunt, ibique receptos.

35. *Bucula maxime.*] Ovidius, lib. 4. de Ponto, Eleg. 1. vers. 34.

Vt similis veræ vacca Myronis opus.

no

plerique ingenio magis, quam suo, commendantur, [36] Fecit & canem, [37] & discobolon, [38] & Persea, [39] & Pristas, [40] & Satyrum

NOTÆ.

In hanc Myronis buculam epigrammata Græca diversorum poëtarum plenissima elegantiæ ac leporis, ferme quadragena reperies in Anthologia, lib. 4. cap. 7. Latina undecim, apud Ausonium a 57. Epigr. ad 68. Illud quod ibi est ordine primum, juvat hic referre ob elegantiam:

Bucula sum, cælo genitoris facta Myronis
Ærea: nec factam me puto, sed genitam.
Sic me taurus init: sic proxima bucula mugit:
Sic vitulus sitiens ubera nostra petit.
Miraris, quod fallo gregem? gregis ipse magister.
Inter pascentes me numerare solet.

Vide & Joan. Tzetzem, Chil. 8 hist. 194. vers. 374. Felicius tamen ceteris omnibus lusit in eam Myronis buculam V. Cl. Menagius, qui non homines modo artificio suo fefellisse Myronem, sed Junonem quoque ipsam, cecinit hoc eleganti disticho:

Τὴν χαλκῆν Ἥρη ποτὲ πόρτιν ἰδοῦσα Μύρωνος,
Ζηλοτύπησεν, ἰδεῖν Ἰναχίδ' οἰομένη.

36. *Fecit & canem.*] Opere nempe mirabili, qualem & Leucon e marmore finxisse perhibetur, a Macedonio, in Anthologia, lib. 6. Epigr. 2.

Τὸν κύνα, τὸν πάσης κρατερῆς ἐπιίδμονα θήρης,
Ἔξεσε μὲν Λεύκων, ἄνθετο δ' Ἀλκιμένης.
Ἀλκιμένης δ' οὐχ εὗρε τί μέμψηται· ὡς δ' ἴδ' ὁμοίην
Εἰκόνα, παντοίῳ σχήματι φαινομένην,
Κλοιὸν ἔχων, πέλας ἦλθε, λέγων Λεύκωνα κελεύειν
Τῷ κυνὶ καὶ βαΐζειν· πεῖθε γὰρ ὡς ὑλάων.

Indagare canem solitum genus omne ferarum
Effinxit Leucon, dedicat Alcimenes.
Vidit ut Alcimenes vitio culpaque carentem
Effigiem cunctas corpore ferre notas:
Vincla tenens queis colla liget, jam dic age, Leucon,
Currat, ait: latrans nam tua jussa manet.

37. *Et discobolon.*] Δισκοβόλον, hoc est, qui discum jacit: quæ statua mire expressit nixum, & conatum hominis discum jacere molientis. Quintilian. lib. 2. cap. 13. pag. 145. *Quid tam distortum & elaboratum, quam est ille discobolos Myronis? Si quis tamet ut parum rectum improbet opus, nonne ab intellectu artis abfuerit*, &c.

38. *Et Persea.*] De hujus Myronis opere Pausanias in Atticis, lib. 1. pag. 41. Perseo, scilicet, cum Medusæ capite.

39. *Et Pristas.*] Πρίσται, inquit Pollux, τομεῖς, qui serra aliquid secant scinduntque. *Des scieurs de bois.*

40. *Et Satyrum.*] Argumentum hujus tabulæ, Minerva, quæ cum inflaret tibias, conspecta in Mæandro amne oris deformitate, abjectas fregit. Illas autem admirabundus Satyrus Marsyas excepit, & inflare didicit. Ovidius, lib. 6. Fastor. vers. 697. ubi Minerva sic loquitur:

Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret effeci tibia longa sonos.
Vox placuit: liquidis faciem referentibus undis,
Vidi virgineas intumuisse genas.
Ars mihi non tanti est: valeas, mea tibia, dixi:
Excipit abjectam cespite ripa suo.
Inventam Satyrus primum miratur: at usum
Nescit: & inflatam sentit habere sonum: &c.

Satyri in ea tabella effigiem describit elegans epigramma in Anthologia Græca, lib. 4. cap. 12. Ἀγαθίου Σχολαστικοῦ, εἰς εἰκόνα Σατύρου πρὸς τῇ ἀκοῇ τὸν αὐλὸν ἔχοντος, καὶ ὥσπερ ἀκροωμένου.

Αὐτομάτως, Σατυρίσκε, δόναξ τεὸς ἦχον ἰάλλει.

admirantem tibias, & Minervam: 41 Delphicos pentathlos pancratiastas: 42 Herculem etiam, qui est apud Circum maximum in æde Pompeii Magni. 43 Fecisse & cicadæ monumentum ac locustæ carminibus suis 44 Erinna significat. Fecit & Apollinem, quem a Triumviro Anto-

Notæ.

Ἠ τί παρακλίνας οὖας ἄγει καλάμῳ;
Ὃς δὲ γελῶν σίγησεν· ἴσως δ' ἂν φθέγξατο μῦθον,
Ἀλλ' ὑπὸ τερπωλῆς εἴχετο ληθεδόνι.
Οὐ γὰρ κηρὸς ἔρυκεν· ἑκὼν δ' ἠσπάζετο σιγὴν,
Θυμὸν ὅλον τρέψας πηκτίδος ἀσχολίῃ.

Grotius interpres: *Agathiæ Scholastici, de imagine Satyri tibiam auri admoventis, velut auscultabundi:*

Sola tua an per se lotos, Satyrisce, sonabit?
Nam cur apposita est auribus illa tuis?
Ecce silet ridens. Loqueretur, credo: voluptas
Ecce est tanta, sui non sit ut ipse memor.
Eloquium nec cera negat: sed non vacat illi,
Tibia dum sensus distinet, osque, loqui.

41. *Delphicos.*] Qui Delphis omni certaminum genere valerent. Πεντάθλους Græci vocant, Latini quinquertiones, qui in ludo artes gymnasticas quinque exercent. Constabat autem πένταθλον sive quinquertium illud, cursu, saltu, disco, jaculo, lucta. Simonides in Anthol. lib. 1. Epigr. cap. 1.

Ἴσθμια καὶ Πυθοῖ Διοφῶν ὁ Φίλωνος ἐνίκα
Ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.

Victorem Delphis Diophonta Philonis, & Isthmo
Discus habet, saltus, lucta, pedes, jaculum.

Iidem, cum se pentathlo obtulissent, si pancratio quoque, quod in gravibus agonibus numerari solet, decertarent, pancratiastæ vocabantur, παγκρατιασταί, hoc est, qui manibus pedibusque, quasi omni ope, omnibusque, ut dicitur, unguibus, connixi certabant, ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσὶ πυκτομαχοῦντες. Fecit porro Myron & cursorem in Piseo certamine, in quo ars velocior natura intelligitur, ut festivum colligit Epigramma, in Anthol. lib. 4. cap 2.

42. *Herculem etiam.*] P. Victor, in descriptione Urbis Romæ, regione undecima: *Circus maximus .... Hercules olivarius ..... Ædes Pompeii.* Tullius, sub initium, libri 4. in Verrem, meminit hujus simulacri: *Verum ut ad illud sacrarium redeam, signum erat hoc quod dico, Cupidinis e marmore: ex altera parte Hercules egregie factus ex ære: is dicebatur esse Myronis, ut opinor: & certe ita est.*

43. *Fecisse & cicadæ.*] Aut ipsum Erinnæ carmen est, aut ei certe simile, quod de eo ipso monumento, Anytæ ab aliis, ab aliis Leonidæ adscribitur, lib. 3. Anthologiæ Græcæ, cap. 14. Ἀνύτης, οἱ δὲ Λεωνίδου, εἰς ἀκρίδα.

Ἀκρίδι τῇ κατ' ἄρουραν ἀηδόνι καὶ δρυοκοίτᾳ
Τέττιγι ξυνὸν τύμβον ἔτευξε Μυρὼ,
Παρθένιον στάξασα κόρα δάκρυ· δισσὰ γὰρ αὐτᾶς
Παίγνι' ὁ δυσπειθὴς ᾤχετ' ἔχων Ἀΐδας.

Interprete Grotio: *Anyta, sive, ut alii, Leonida:*

Læta cicada comis, locustaque ruris aëdon,
Hunc vobis tumulum ponit utrique Myro,
Tristitiam fletu virgo testata, quod illi
Mors pariter lusus abstulit atra duos.

Quod quidem carmen dubitationem injicit haud levem, num de Myrone statuario Plinius incaute acceperit, quod de Myrone puella intelligi oportuit.

44. *Erinna*] Teïa, vel, ut alii volunt, Lesbia vates, Sappho æqualis. Me-

nio ſublatum reſtituit Epheſiis Divus Auguſtus, admonitus in quiete. Primus hic multiplicaſſe varietatem videtur, [45] numeroſior in arte, quam Polycletus, & in ſymmetria diligentior : & ipſe tamen corporum tenus curioſus, animi ſenſus non expreſſiſſe, capillum quoque & pubem non emendatius feciſſe, quam rudis antiquitas inſtituiſſet.

4. Vicit eum [46] Pythagoras Rheginus ex Italia, [47] pancratiaſte Delphis poſito. Eundem vicit & [48] Leontinus, qui fecit [49] ſtadiodromon Aſtylon, qui Olympiæ oſtenditur : & [50] Libyn puerum tenentem tabellam, [51] eodem loco, & mala ferentem nudum. Syracuſis autem claudicantem : cujus hulceris dolorem ſentire etiam ſpectantes videntur. Item Apollinem, ſerpentemque ejus ſagittis confici :

Notæ.

minere illius Euſtathius, in navium catalogum : Stobæus, ſerm. 7. de fortudine : Propertius, lib. 2. Eleg. 3.

Carminaque Erinnes non putat æqua ſuis.

Exſtat Erinnæ Ode Græca, in laudem Urbis Romæ, apud Stobæum, ſerm. de fortitudine : In ipſam Erinnam, Epigramma perelegans, Anthol. lib. 1. cap. 67. num. 14.

Λέσβιον Ἠρίννης τόδε κηρίον ἁδύ τι μικρὸν,
Ἀλλ' ὅλον ἐκ Μυσέων κερνάμενον μέλιτι.
Οἱ δὲ τριηκόσιοι ταύτης στίχοι, ἶσοι Ὁμήρῳ,
Τῆς καὶ παρθενικῆς ἐννεακαιδεκέτευς.
Ἣ καὶ ἐπ' ἠλακάτῃ, μητρὸς φόβῳ, ἣ καὶ ἐφ' ἱστῷ
Ἑστήκει, Μυσέων λάτρις ἐφαπτομένη.
Σαπφὼ δ' Ἠρίννης ὅσσον μελέεσσιν ἀμείνων,
Ἤριννα Σαπφῦς τόσσον ἐν ἑξαμέτροις.

Lesbidis Erinnæ non magna mole, ſed omni
Pieridum redolet dulcia mella favus :
Haud plus tercentum quam verſibus æquat Homerum,
Annos nata decem virgo, ſuperque novem.
Nec tamen interea quæ poſcunt otia Muſæ,
Aut colus, aut telæ, matre premente, dabant.
Si cupis, Erinnam Sappho teſtudine vincat :
Dum tamen Erinnæ cedat in hexametris.

Similia plura in eam vide lib. 3. Anthol. c. 25.

45. *Numeroſior.*] In excogitandis quæ ad variandam artem ſpectant, ingenioſior, ſolertiorque : vel plurium potius ſtatuarum fictor.

46. *Pythagoras.*] Πυθαγόρας Ῥηγῖνος Pauſaniæ quoque, lib. 6. Eliac. poſter. pag. 350. a Philoſopho ejus nominis, & patria, & ætate, & arte diverſiſſimus.

47. *Pancratiaſte.*] Quæ vis huic voci ſubſit, paulo ante diximus. Fuit hic, ni fallit conjectura, Euthymus Locrus, qui Olymp. LXXVI. pugilatu vicit : de quo dictum eſt lib. 7. ſect. 48. Hujus enim ſtatuam a Pythagora Rhegino poſitam, auctor eſt Pauſanias, loc. cit.

48. *Leontinus.*] Pythagoras ſcilicet alter, Leontinis Siciliæ oppido oriundus. Vide Notas & Emend. num. X.

49. *Stadiodromon.*] Σταδιοδρόμον, qui in ſtadio curſu certat. De Aſtylo Crotoniata curſore, Plato lib. 8. de legibus, aliique. Ter is Ὀλυμπιονίκης fuit.

50. *Libyn puerum.*] Cum puer hic appelletur, miror Dalecampium exiſtimaſſe Mneſeam Cyrenæum intelligi, cujus cælatam effigiem a Pythagora Rhegino Pauſanias prodidit, lib. 6. Eliac. Poſter. pag. 367. cum vir ille dicatur, & gravi accinctus armatura.

51. *Eodem loco.*] Olympiæ, in Elide.

[52] citharœdum, qui Dicæus appellatus est, quoniam cum Thebæ ab Alexandro caperentur, [b] aurum a fugiente conditum, sinu ejus celatum esset. Hic primus nervos & venas expressit, capillumque diligentius.

5. [53] Fuit & alius Pythagoras Samius, initio pictor, cujus signa [54] ad ædem Fortunæ hujusque diei septem nuda, & senis unum, laudata sunt. [55] Hic supra dicto facie quoque indiscreta similis fuisse traditur: Rhegini autem discipulus & filius sororis fuisse [56] Sostratus.

6. Lysippum Sicyonium, [c] Duris negat, Tullius fuisse discipulum affirmat, sed primo ærarium fabrum, audendi rationem cœpisse pictoris Eupompi responso. Eum enim interrogatum, quem sequeretur antecedentium, dixisse demonstrata hominum multitudine, naturam ipsam imitandam esse, non artificem. Plurima ex omnibus signa fecit, [58] ut diximus, fecundissimæ artis, inter quæ [59] distringentem se, quem Marcus Agrippa [60] ante Thermas suas dicavit, mire gratum Tiberio principi: qui non quivit temperare sibi in eo, quanquam [61] imperiosus

INTERPRETATIO.

b *Aurum.*] Profugiens ex urbe quidam, in sinum ejus statuæ conditam, celatamque pecuniam, rediens integram intactamque reperit.

c *Duris.*] Duris negat fuisse discipulum cujuspiam: sed a se ipso aït didicisse: Tullius contra affirmat.

NOTÆ.

52. *Qui Dicæus.*] Δίκαιος, *justus*: quod pecuniam in sinum ejus statuæ conditam, summa ea fide servasset. Similem huic historiam vide apud Athen. lib. 1. pag. 19. Revocat id in memoriam Xenocratis epigramma lepidum ex Anthologia, lib. 4. tit. 12. de Mercurio ligneo aurum asservante:

Ἑρμείην ξυλινόν τις ἐπηύχετο, καὶ ξύλον ἦεν.
Εἶτά μιν ἀείρας, χαμάδις βάλε. τοῦ δ' ἀπὸ χρυσὸς
Ἔρρευσεν καταγέντος· Ὕβρεις πόρε πολλάκι κέρδος.
Mercurium ex ligno vir adit prece: nil nisi lignum
Ille erat: in terram vi magna dejicit: aurum
Profluit e fracto. Dat sæpe injuria lucrum.

53. *Fuit & alius Pythagoras Samius.*] De quo Laërtius, lib. 8. in vita Pythagoræ, pag. 225. Καὶ ἄλλον ἀνδριαντοποιὸν Σάμιον. Quare Dalecampio cave credas, qui contra omnium exemplarium fidem, contra scriptoris mentem, ex Pausania Parium pro Samio reponi posse credit, quoniam Pythagoræ Parii pictoris apud istum mentio in Bœoticis.

54. *Ad ædem Fortunæ hujusque diei.*] De hac voce superius diximus, hac ipsa sect. num. 1.

55. *Hic supra dicto.*] Pythagoræ Leontino.

56. *Sostratus.*] De quo supra.

57. *Lysippum Sicyonium.*] Hanc ejus patriam omnes agnoscunt. Tzetzes in primis Chil. 8. hist 200. pag. 417.

58. *Ut diximus.*] Supra, sect. 17.

59. *Distringentem se.*] Strigili se fricantem in balneo, ut supra diximus, ἀποξυόμενον.

60. *Ante thermas suas.*] Apud P. Victorem, *Thermæ Agrippæ*, regione Urbis nona.

61. *Imperiosus sui.*] Vide Tranquil-

sui inter initia principatus, transtulitque in cubiculum, alio ibi signo substituto: cum quidem tanta populi Romani contumacia fuit, ut magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitaverit, princepsque, quanquam adamatum, reposuerit. Nobilitatur Lysippus & temulenta tibicina, & canibus ac venatione. In primis vero quadriga cum [62] Sole Rhodiorum. [63] Fecit & Alexandrum Magnum multis operibus, a pueritia ejus orsus. Quam statuam inaurari jussit Nero princeps, delectatus admodum illa. [64] Dein cum pretio perisset gratia artis, detractum est aurum: pretiosiorque talis existimatur, etiam cicatricibus operis atque concisuris, in quibus aurum hæserat, remanentibus. Idem fecit Hephæstionem [65] Alexandri Magni amicum, quem quidam Polycleto adscribunt, [66] cum is centum prope annis ante fuerit. Idem Alexandri venationem, quæ Delphis sacrata est: [67] Athenis Satyrum: [68] Turmam Alexandri, in qua amicorum ejus imagines [69] summa omnium similitudine expressit. [70] Has Metellus Macedonia subacta transtulit Romam. Fecit & quadrigas multorum generum. Statuariæ arti plurimum traditur contulisse, [71] capillum exprimendo, capita minora faciendo, quam antiqui: corpora graciliora, siccioraque,

NOTÆ.

lum in Tiberio, cap. 26. & sequentibus.

62. *Sole Rhodiorum.*] Qualis in nummis Rhodiorum exprimitur, capite radiato. De hoc Solis curru, vide Dionem Chrys. orat. Rhod.

63. *Fecit & Alexandrum.*] Archelaus, in Anthol. lib. 4. cap. 8.

> Τόλμαν Ἀλεξάνδρου καὶ ὅλαν ἀπεμάξατο μορφὰν
> Λύσιππος· τίν' ὅδε χαλκὸς ἔχει δύναμιν·
> Αὐδάσοντι δ' ἔοικεν ὁ χάλκεος, ἐς Δία λεύσσων,
> Γᾶν ὑπ' ἐμοὶ τίθεμαι, Ζεῦ, σὺ δ' Ὄλυμπον ἔχε.
>
> *Æquat Alexandri vultumque animumque ferocem*
> *Lysippus: tantum posse quis æra putet?*
> *Æreus iste Jovem spectans clamare videtur:*
> *Subdo mihi terras: tu, pater, astra tene.*

64. *Dein cum pretio.*] Cum esset ea statua facta pretiosior auro addito, vilior peritorum judicio habita postea est.

65. *Alexandri M. amicum.*] Vide Valer. Max. lib. 4. cap. 7. pag. 235.

66. *Cum is.*] Scilicet Polycletus, q Olympiade floruit LXXXVII. Hephæstion cum Alexandro, Olymp. CXIV.

67. *Athenis Satyrum &c.*] Vide Notas & Emend. num. XI.

68. *Turmam Alexandri.*] Turmam statuarum equestrium, quinque scilicet ac XX. equitum, qui ex Alexandri turma ad Granicum flumen ceciderant. Auctor Velleïus, lib. 1. pag. 5. & Arrianus, lib. 1. de exped. Alex. pag. 47.

69. *Summa omnium.*] Propert. lib. 3. Eleg. 8.

> *Gloria Lysippo est animosa effingere signa.*

70. *Has Metellus.*] Qui Macedonia tertio domita, anno Urbis DCVI. victoque Andrisco, infimæ sortis homine, qui pro Philippo Persei filio se gerens eam anno ante occupaverat, Macedonici nomen inde tulit.

71. *Capillum exprimendo.*] Expressit autem feliciter in primis in Occasionis simulacro, quod finxit ille, ut Posidippus refert in Anthologia, lib. 4. cap. 14. non ineleganti epigrammate:

> Τίς, πόθεν ὁ πλάστης; Σικυώνιος. οὔνομα δὴ τίς;

per quæ proceritas signorum major videretur. 72 Non habet Latinum nomen symmetria, quam diligentissime custodivit, nova intactaque ratione quadratas veterum staturas permutando: vulgoque dicebat, ab illis factos, 73 quales essent, homines: a se, quales viderentur esse. Propriæ hujus videntur esse [d] 74 argutiæ operum, custoditæ in minimis quoque rebus.

7. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices, 75 Dahippum, 76 & Bedam, sed ante omnes Euthycratem: quanquam is constantiam patris potius æmulatus, quam elegantiam, austero maluit genere,

INTERPRETATIO.

d *Argutiæ.*] Elegantia operum.

NOTÆ.

Λύσιππος. σὺ δὲ, τίς; Καιρὸς ὁ πανδαμάτωρ.
Τίπτε δ' ἐπ' ἄκρα βέβηκας; ἀεὶ τροχάω. τί δὲ ταρσοὺς
Ποσσὶν ἔχεις διφυεῖς; ἵπταμ' ὑπηνέμιος.
Χειρὶ δὲ δεξιτερῇ τί φέρεις ξυρόν; ἀνδράσι δεῖγμα
Ὡς ἀκμῆς πάσης ὀξύτερος τελέθω.
Ἡ δὲ κόμη, τί κατ' ὄψιν; ὑπαντιάσαντι λαβέσθαι.
Νὴ Δία τἀξόπιθεν πρὸς τί φαλακρὰ πέλει;
Τὸν γὰρ ἅπαξ πτηνοῖσι παραθρέξαντά με ποσσὶν,
Οὔ τις ἔθ' ἱμείρων δράξεται ἐξόπιθεν.
Τοῖον ὁ τεχνίτης με διέπλασεν εἵνεκεν ὑμέων
Ξεῖνε, καὶ ἐν προθύροις θῆκε διδασκαλίαν.

Tu quis es hic qui stas? Occasio. Quis tibi fictor?
Lysippus. Cujas? De Sicyone satus.
Nitere cur pedibus summis? Amo currere. Pennæ
Cur pedibus? Venti turbine rapta volo.
In dextra cur ista novacula? Monstrat acutam
Hac esse & ferro me magis & chalybe.
Cur in fronte coma est? Appendar ut obvia. Sed cur
Omnis abest glabro crinis ab occipite?
Nempe quod eripui cum me semel alite cursu,
Nemo erit elapsam qui revocare queat.
Hanc operum fictor propter vos sumpserat, hospes,
Pro monito starem semper ut ante fores.

72. *Non habet Latinum nomen.*] Non est igitur visa Plinio digna Latino ore vox, *commensus*, qua voce, Græci fere vocabuli *συμμετρίας* ratione servata, Vitruvius haud semel utitur: in primis lib. 3. cap. 1. *Vt etiam in operum perfectionibus, singulorum membrorum ad universam figuræ speciem habeat commensus exactionem.* Neque geminum illud verbum arrisit, quod, ut symmetriam significaret, Plinius alter adhibuit, lib. 2. epist. 5. congruentia, æqualitasque. *Etenim si avulsum statuæ caput*, inquit, *aut membrum aliquod inspiceres, non tu quidem ex illo posses congruentiam æqualitatemque deprehendere, posses tamen judicare an idipsum satis elegans esset.* Nos proportionem, & correspondentiam dicimus.

73. *Quales essent homines.*] Vide quæ de gratia picturæ dicturi sumus lib. 35. sect. 36. num. 10.

74. *Argutiæ.*] Elegantia operum. Ipse mox de Euthycrate Lysippi filio: *Quanquam is constantiam patris potius æmulatus, quam elegantiam*, &c.

75. *Dahippum.*] Non *Lahippum*, ut supra monuimus.

76. *Et Bedam.*] Alter a Vitruvio Bedas Byzantius in statuariorum quoque insignium albo ponitur, in præf. libri 3.

quam jucundo, placere. Itaque optime expressit Herculem Delphis, & Alexandrum, Thespin venatorem, & [77] Thespiadas: prælium equestre: simulacrum [78] Trophonii ad oraculum: quadrigas Medeæ complures: [79] equum cum fiscinis: canes venantium.

8. Hujus porro discipulus fuit [80] Tisicrates, & ipse Sicyonius, sed Lysippi sectæ propior, ut vix discernantur complura signa: ceu senex Thebanus, [81] Demetrius rex, [82] Peucestes Alexandri Magni servator, dignus [83] tanta gloria.

9. Artifices, qui compositis voluminibus condidere hæc, miris laudibus celebrant, & Telephanem Phoceum, ignotum alias, quoniam in Thessalia habitaverit, ubi latuerint opera ejus: alioqui suffragiis ipsorum æquatur Polycleto, Myroni, Pythagoræ. Laudant ejus [84] Larissam, [85] & Spintharum pentathlon, & Apollinem. Alii non hanc

NOTÆ.

pag. 37. De Euthycrate superius diximus.

77. *Thespiadas.*] Musas novem, a Thespiis Bœotiæ oppido, ubi in primis colebantur, sic appellatas. Thespiades Deæ, apud Ovid. lib. 5. Metam. vers. 310.

78. *Trophonii.*] Summus artifex is fuit in secandis saxis, qui subterraneum fanum in Lebadea Bœotiæ regione construxit, quod vulgo Trophonii fanum, ut diximus in Geographicis lib. 4. ab artifice cognominatum est. Ibi oracula complura reddi olim solita. Locum hunc ope codicum MSS. sanavimus, cum prius legeretur, *equestre prælium ad Trophonii oraculum.* Simulacrum porro Trophonii fuisse ejusmodi arbitramur, quale a Suida describitur: Τὸν δὲ Τροφώνιον φασὶν ἔχοντα τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀγαμήδους, καὶ διωκόμενον ὑπὸ Αὐγαίου, ἐξαίφνης εἰς χάσμα ἐμπεσεῖν, οὗ δὴ καὶ τὸ μαντεῖόν ἐστι. *Trophonium aiunt, fratris Agamedis caput tenentem, persequente Ægeo, in hiatum, ubi nunc ejus oraculum est, voto facto incidisse.*

79. *Equum cum fiscinis.*] Fiscina seu fiscella fit e viminibus funiculisque contextis, qua boum, equorumque, & mulorum ora faucesque capistrantur. Fiscellas Plinius ipse appellat, lib. 18. sect. 49. In hunc forte Lysippi equum, exstat argutum Philippi Macedonis epigramma, in Anthologia, lib. 4. cap. 7.

Ἴδ' ὡς ὁ πῶλος χαλκοδαιδάλῳ τέχνῃ
Κορωνιῶν ἕστηκε· δεινὸν γὰρ βλέπων
Ὑψαυχενίζει, καὶ διηνεμωμένας
Κορυφῆς ἐθείρας σεῖσαι ἐς δρόμον.
Δοκέω, χαλινοὺς ἤν τις ἡνιοστρόφος
Ἐναρμόσῃ γένυσι, κἀπικεντρήσει,
Ὁ σὸς πόνος, Λύσιππε, καὶ παρ' ἐλπίδας
Τάχ' ἐκδραμεῖται· τῇ τέχνῃ γὰρ ἐμπνέει.
Vides ut altum cornipes superbiat
Docta dolatus arte? sic collum erigit,
Sic acre cernit, deque toto vertice
Vento fluentes fundit in cursum jubas.
Si quis lupata, credo, maxillis eques
Imponat, armos & premat calcaribus,
Tuus repente, spem supra mortalium,
Lysippe curret, quippe jam spirat, labor.

80. *Tisicrates.*] Τισικράτης.

81. *Demetrius.*] Poliorcetes, Asiæ primum, mox & Macedoniæ tyrannus.

82. *Peucestes.*] Qui in obsidione oppidi Oxydracarum, ut Curtius refert, lib. 9. cap. 17. pag. 368. *tribus jaculis confossus, non se tamen scuto, sed regem Alexandrum tuebatur.* In obsidione primarii Mallorum oppidi id contigisse ceteri narrant, Strabo, Plutarchus, Arrianus, Lucianus in Dialogis mortuorum.

83. *Tanta gloria.*] Tam eximiæ honore statuæ, tantoque artifice.

84. *Larissam.*] Pelasgi filiam, quæ arci Argivorum, ac duabus Thessaliæ urbibus nomen suum impertiit. Auctor Pausanias in Corinthiacis.

85. *Et Spintharum.*] Prius *Spinarum* legebatur: quæ vox apud Græcos nus-

ignobilitatis fuisse causam, sed quoniam se regum Xerxis atque Darii officinis dediderit, existimant.

10. [86] Praxiteles quoque marmore felicior: ideo & clarior fuit. Fecit tamen ex ære pulcherrima opera: Proserpinæ raptum: [87] item Catagusam, & Liberum patrem, [88] & Ebrietatem, nobilemque una Satyrum, quem Græci [89] periboëton cognominant. Signa etiam, quæ [90] ante Felicitatis ædem fuere, Veneremque, quæ cum ipsa æde incendio cremata est Claudii principatu, [91] marmoreæ illi suæ per terras inclytæ parem. [92] Item Stephusam, [93] Spilumenen, [94] Oenophorum:

Interpretatio.

Habet.] Fecit & Praxiteles, effigiem, benignæ suæ indolis indicem. Nam Calamidis quadrigæ aurigam sua manu elaboratum imposuit, &c.

Notæ.

quam occurrit. Proprium viri nomen est Σπίνθαρος, apud Plutarch. lib. de audit. pag. 39. Pausan. lib. 1. in Attic. pag. 56. item lib. 10. in Phoc. pag. 619. Suidam, tom. 2. pag. 792.

86. *Proxiteles ... marmore.*] Propertius, lib. 3. eleg. 8.

Phidiacus signo se Juppiter ornat eburno,
Praxitelem Parius vindicat arte lapis.

87. *Item Catagusam.*] Κατάγουσαν, Cererem scilicet, quæ raptam Proserpinam reducit in domum. Unde κατάγόμενοι *reduces.* Hic miras merasque afferunt nugas interpretes. Ovidium consule, qui lib. 5. Metam. vers. 565. Jovem ait ita litem de Proserpinæ raptu composuisse, ut hæc senis anni mensibus apud Plutonem, totidem apud matrem incoleret.

88. *Nobilemque una.*] Una eademque pictura Ebrietatem Satyrumque descriptos fuisse significat.

89. *Periboëton.*] Περιβόητον, celebrem & nominatissimum. Pausanias, lib. 1. in Atticis: Ἔστι δὲ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ Πρυτανείου καλουμένη Τρίποδες ..... Σάτυρος γάρ ἐστιν, ἐφ᾽ ᾧ Πραξιτέλης λέγεται φρονῆσαι μέγα. *Via est a Prytaneo, Tripodes dicta .... Ibi Satyrus exstat, quo Praxiteles se jactasse gloriatur.* Meminit hujus Satyri a Praxitele elaborati, Athenæus, lib. 13. pag. 591. Alterius e marmore Pario, in quo & Liber Pater cum Satyro, Pausanias, lib. 1. in Attic. pag. 81.

90. *Ante Felicitatis ædem.*] Ea signa intelligit, quæ L. Mummius ex Achaïca præda detulit, anno Urbis DCVIII. Cicero, orat. 6. in Verrem, de signis, num. 4. *Itaque ille L. Mummius, cum Thespiis ea, quæ ad ædem Felicitatis sunt, ceteraque ex illo oppido signa tolleret,* &c. Fuit regione secunda Urbis; ubi & Curia Hostilia. Dio, lib. 44.

91. *Marmoreæ illi suæ.*] Veneri e marmore, de qua lib. 36. sect. 4. num. 5.

92. *Item Stephusam.*] Στέφουσαν, mulierem coronas plectentem.

93. *Spilumenen.*] Σπιλυμένην, anum sordidam. Tatianus, in orat. contra Græcos, pag. 183. ipsos irridet, ob meretricum, ceterarumque mulierum statuas, quas illi haberent in pretio: & in exemplum affert hanc in primis. Καὶ Σπιλυμένην τὸ γύναιον Πραξιτέλης ἐδημιούργησεν. Unde Turnebi commentum irridetur, lib. 16. Advers. cap. 12. pag. 487. existimantis legi hic oportere conjunctim, *Spilumenen oporan*, hoc est, autumnum sordidam, cum de mulierum simulacris sermo habeatur. Et Turnebo sane exemplaria quoque scripta adversantur: nec minus aliis, qui *Psilumenen* legunt.

94. *Oenophorum.*] Οἰνοφόρον, mulierem, quæ vinum fert.

95 Harmodium

[95] Harmodium & Ariſtogitonem tyrannicidas, quos a Xerxe Perſarum rege captos victa Perſide Athenienſibus remiſit [96] Magnus Alexander. [97] Fecit & puberem Apollinem ſubrepenti lacertæ comminus ſagitta inſidiantem, quem Sauroctonon vocant. Spectantur & duo ſigna ejus diverſos affectus exprimentia, flentis matronæ, & meretricis gaudentis. Hanc putant [98] Phrynen fuiſſe, deprehenduntque in ea amorem artificis, & mercedem in vultu meretricis.

11. [c] Habet & ſimulacrum benignitas ejus. Calamidis enim quadrigæ aurigam ſuum impoſuit, ne melior in equorum effigie defeciſſe in homine crederetur. [99] Ipſe Calamis & alias quadrigas bigaſque fecit, equis ſemper ſine æmulo expreſſis. Sed ne videatur in hominum effigie inferior, [100] Alcmena nullius eſt nobilior.

INTERPRETATIO.

[c] *Habet.*] Fecit & Praxiteles effigiem alteram, qua benignæ ſuæ indolis dedit argumentum. Nam Calamidis quadrigæ aurigam ſua manu elaboratum impoſuit, &c.

NOTÆ.

95. *Harmodium.*] De his, ſect. 9.

96. *Magnus Alexander.*] Non ipſe quidem, ſed qui Alexandro ſucceſſit, Seleucus, ſi Valerium Maximum audimus: ſic enim ille, lib. 2. cap. 10. pag. 238. *Harmodii & Ariſtogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati ſunt, effigies æneas Xerxes ea urbe devicta in regnum ſuum tranſtulit: longo deinde interjecto tempore, Seleucus in priſtinam ſedem reportandas curavit*, &c. Nec Seleucus quidem ipſe, ſed Antiochus Seleuci F. ſi Pauſaniæ fides, lib. 1. in Atticis, pag. 14. Quiſquis autem is fuerit, qui demum ea ſigna Athenis reſtituerit, præſtitiſſe id eum Alexandri juſſu credimus. Plinio Arrianus ſuffragatur, lib. 3. de exped. Alex. pag. 396. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα κατελήφθη αὐτοῦ, ὅσα Ξέρξης ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἄγων ἦλθε· τά τε ἄλλα, καὶ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος χαλκαῖ εἰκόνες· καὶ ταύτας Ἀθηναίοις πέμπει ὀπίσω Ἀλέξανδρος, καὶ νῦν κεῖνται Ἀθήνησιν ἐν Κεραμεικῷ αἱ εἰκόνες. Quod iterum repetit idem lib. 7. pag. 483.

97. *Fecit & puberem.*] Apollinem videlicet. Vide Notas & Emend. num. XII. Σαυροκτόνον, a σαῦρος *lacerta*, & κτείνω *occido*.

98. *Phrynen.*] Praxitelis ipſius amaſiam: cujus in gratiam & Amoris ſimulacrum ille finxit, inſcripſitque baſi epigramma, a Simonide concinnatum, in Anthol. lib. 4. cap. 12. & apud Athenæum:

> Πραξιτέλης ὃν ἔπασχε διηκρίβωσεν ἔρωτα
> Ἐξ ἰδίης ἕλκων ἀρχέτυπον κραδίης.
> Φρύνῃ μισθὸν ἐμοῦ διδοὺς ἐμέ· φίλτρα δὲ βάλλω
> Οὐκ ἐπιτοξεύων, ἀλλ' ἀτενιζόμενος.

Grotius ſic reddidit:

> *Quam bene Praxiteles finxit, quem ſenſit Amorem:*
> *De corde exemplar ſumpſerat ille ſuo.*
> *Meque mei pretium Phryne dedit: inde ſagittis*
> *Nil opus eſt: videar ſi modo, ſatferio.*

99. *Ipſe Calamis.*] De Calamide, Cicero in Bruto, pag. 535. Pauſanias, lib. 6. Eliac. poſter. pag. 365. Propertius, lib. 3. Eleg. 8.

> *Exactis Calamis ſe mihi jactat equis.*

Ovidius, lib. 4. de Ponto, eleg. 1. verſ. 33.

> *Vindicat ut Calamis laudes quos fecit equorum.*

100. *Alcmena.*] Herculis mater.

12. [101] Alcamenes Phidiæ diſcipulus & marmorea fecit, & æreum pentathlon, qui vocatur [102] Encrinomenos. At Polycleti diſcipulus Ariſtides quadrigas, bigaſque. [103] Tiſicratis Leæna laudatur. [104] Scortum hæc lyræ cantu familiare Harmodio & Ariſtogitoni, conſilia eorum de tyrannicidio, uſque ad mortem excruciata a tyrannis, non prodidit. Quamobrem Athenienſes & honorem habere ei volentes, nec tamen ſcortum celebraſſe, [105] animal nominis ejus fecere: atque ut intelligeretur cauſa honoris, in opere linguam addi ab artifice vetuerunt.

13. [106] Bryaxis Æſculapium & Seleucum fecit. [107] Bedas, adorantem. Batton Apollinem, & Junonem, qui ſunt Romæ [108] in Concordiæ templo.

14. Cteſilaus vulneratum deficientem, in quo poſſit intelligi, quantum reſtet animæ: & [109] Olympium Periclem dignum cognomine.

Notæ.

101. *Alcamenes.*] Hactenus de celebrioribus ſtatuariis habita oratio: ceteri deinceps ex alphabeti ſerie appellandi. Ἀλκαμένης Pauſaniæ crebro memoratus, non ſine peculiari operum ejus commendatione, in Atticis, Arcadicis, &c. De eo rurſum inferius, lib. 36. ſect. 4. num. 3. & jam ſupra diximus.

102. *Encrinomenos.*] Ἐγκρινόμενος, in primis approbatus, ceteris prælatus.

103. *Tiſicratis.*] Typi hactenus prætulerunt, *Et Iphicratis.* At idem ſupra num. 8. Tiſicratem laudavit.

104. *Scortum hæc &c.*] Refert hoc quoque de Leæna Athenæus, lib. 13. 596. Item Pauſanias, lib. 1. Attic. p. 48.

105. *Animal nominis ejus.*] Nempe leænam. Plutarchus, lib. de garrul. pag. 505. ubi rem prolixe narrat, & eleganter quidem: Ἀθηναῖοι δὲ χαλκῆν ποιησάμενοι λέαιναν, ἄγλωσσον, ἐν πύλαις τῆς ἀκροπόλεως ἀνέθηκαν &c. Calamidis opus id fuiſſe, ex aliorum aſſeveratione, ac probabiliore fama, refert Pauſanias, lib. 1. in Attic. pag. 40.

106. *Bryaxis.*] De quo, ſect. 18. Vide Notas & Emend. num. XIII.

107. *Bedas, adorantem.*] Subintellige, fecit, ex antecedente ſententia. Conjunctim hæc legenda Dalecampius arbitratus eſt, *Bedas adorantem Batton &c.* cum ſit ibi *Batton* in recto, ſtatuarii nomen, qui ſacrificantem, ſive, ut nunc Plinius ait, adorantem feciſſe rurſum traditur inferius, num. 34.

108. *In Concordiæ templo.*] In regione Urbis octava.

109. *Olympium.*] Id ei cognomen hæſit, vel ob eximiam dicendi vim, qua tonare in concionibus ac fulmen ciere videretur, vel ob inſignem domi militiæque potentiam, aliaſve ob cauſas, quas affert Plutarchus in ejus vita, pag. 156. Valerius Max. lib. 5. cap. 10. *Non ſine cauſa igitur tanti roboris animus ad Olympii Jovis cognomen aſcendit.* Affectavit id nomen etiam Hadrianus in nummis, ΚΑΙCΑΡ. ΑΔΡΙΑΝΟC. ΟΛΥΜΠΙΟC. Et ipſe Nero. In æream Periclis ſtatuam epigramma exſtat in Anthologia, lib. 5.

Ἠγασάμην δ' ὁρόων σε, Περίκλεες, ὅττι καὶ αὐτὸ
Χαλκῷ ἀναυδήτῳ δημηγόρον ἦθος ἀνάπτεις,
Ὡς ἔτι Κεκροπίδῃσι θεμιστεύων πολιήταις,
Οὐ μόθαν ἐντύνων Πελοπήϊον. Forte, ἢ μόθον.

Multum te, Pericles, miror, quod in ære videndus
Hic etiam ſerves vultumque habitumque diſerti:
Qualis eras quondam vel legum ſuaſor Athenis
Vel belli in Pelopis populos.

Mirumque in hac arte est, quod nobiles viros nobiliores fecit. Cephissodotus Minervam mirabilem in portu Atheniensium, & aram ad templum Jovis Servatoris in eodem portu, cui pauca comparantur. Canachus Apollinem nudum, qui [110] Philesius cognominatur [111] in Didymæo, Æginetica æris temperatura. Cervumque una ita vestigiis suspendit, [f] ut linum subter pedes trahatur, alterno morsu digitis calceque retinentibus solum, ita vertebrato dente utrisque in partibus, ut a repulsu per vices resiliat. [112] Idem & Celetizontas pueros fecit. [113] Chæreas Alexandrum Magnum, & Philippum patrem ejus fecit.

15. [114] Desilaus Doryphoron, & Amazonem vulneratam. [115] Demetrius Lysimachen, quæ sacerdos Minervæ fuit annis sexaginta quatuor. Idem & Minervam, [116] quæ Musica appellatur, quoniam dracones in Gorgone ejus ad ictus citharæ tinnitu resonant. [117] Idem equitem Simonem, qui primus de equitatu scripsit. [118] Dædalus & ipse inter

INTERPRETATIO.

f *Ut linum.*] Ut filum infra pedes duci trahique possit, alternis vicibus mox digitos mox calcem credas hærere solo: dentes ita sunt vertebratis ossibus similes, *mobilesque ac flexiles* in utrisque partibus, *sive dextris, sive sinistris*, ut si unum pellas, statim alii per vices statim, *hoc est, si lævos pellas, dextri: si dextros, lævi* resiliant.

NOTÆ.

110. *Philesius.*] Φιλήσιος *amabilis.*

111. *In Didymæo.*] Hoc est, in eo loco, quod Branchidarum & Apollinis Didymæi oraculum appellatur, de quo Plinius lib. 5. sect. 31. Pausanias in Bœot. lib. 9. pag. 557. Apollinem ex ære in Branchidis a Canacho factum in primis laudat: ὁ μὲν γὰρ ἐν Βραγχίδαις, χαλκοῦ, Κανάχου ποίημα.

112. *Idem & Celetizontas.*] Subintellige, *fecit*, ex antecedentibus. Κελητίζοντας vocant equum singularem regentes, quem κέλητα Græci, Tranquillus desultorium nuncupat.

113. *Chæreas.*] Chærean & Diaden Polyïdi Thessali discipulos, architecturæ peritos cum Alexandro militasse apud Vitruvium legimus, lib. 10. cap. 19. pag. 231. & apud Athen. Πολύειδος ὁ Θεσσαλὸς, οὗ οἱ μαθηταὶ συνεστρατεύοντο Ἀλεξάνδρῳ, Διάδης καὶ Χαιρέας. Chærilum statuarium Olynthium, apud Pausan. lib. 6. Eliac. post. pag. 375.

114. *Desilaus.*] Δησίλαος. Sic enim MSS. Reg. 2. Colb. 3. aliique: non, ut editi, *Ctesilaus*: cujus habita paulo ante mentio, in eorum numero quorum nominibus præfigitur littera C.

115. *Demetrius.*] Meminit ejus Quintilianus, lib. 12. cap. 10. pag. 895. ubi de statuariis: *Demetrius*, inquit, *tanquam nimius in ea reprehenditur*, (nempe in veritate exprimenda) *& fuit similitudinis, quam pulcritudinis amantior.* De hac Lysimache Pausanias, lib. 1. in Attic. pag. 49.

116. *Quæ Musica.*] Minervæ Musicæ apud Senecam mentio, qui Athenienses ait Antonio adulatos dixisse velle se despondere ei Minervam suam Musicam: quibus ille respondisse fertur, ducturum se quidem, sed dotis nomine imperare se illis talenta mille.

117. *Idem equitem Simonem.*] Vide Notas & Emendationes num. XIV.

118. *Dædalus & ipse.*] Statuarius Sicyonius fuit, de quo multa passim Pausanias, in Eliac. poster. sive libro sexto.

fictores laudatus, pueros duos distringentes se fecit. [119] Dinomenes [120] Protesilaum, [121] & Pythodemum luctatorem.

16. Euphranoris Alexander Paris est: in quo laudatur, quod omnia simul intelligantur, judex Dearum, amator Helenæ, & tamen Achillis interfector. Hujus est Minerva Romæ, quæ dicitur Catuliana, infra Capitolium a Quinto Lutatio Catulo dicata: & simulacrum [122] Boni Eventus, dextra pateram, sinistra spicam ac papaver tenens. Item Latona puerpera, Apollinem & Dianam infantes sustinens, [123] in æde Concordiæ. Fecit & quadrigas bigasque, [124] & Cliduchon eximia forma: [125] & Virtutem, & Græciam, utrasque colosseas: mulierem admirantem & adorantem. Item Alexandrum & Philippum in quadrigis. Eutychides [126] Eurotam, in quo artem ipso amne liquidiorem plurimi dixere.

[127] Hegiæ Minerva Pyrrhusque rex laudatur: & Celetizontes pueri, & Castor & Pollux ante ædem [128] Jovis Tonantis, Hegesiæ. [129] In Pario colonia Hercules [130] Isidori.

NOTÆ.

119. *Dinomenes.*] Diximus de eo superius.

120. *Protesilaum.*] Unum e Græcorum ducibus in expeditione Trojana, ab Hectore interfectum.

121. *Et Pythodemum luctatorem.*] Πυθόδημον. In luctatoris similem effigiem elegans Philippi epigramma exstat in Anthologia, lib. 3. cap. 2.

Τὸν ἐκ Σινώπης εἰ κλύεις Δαμόστρατον,
Πίτυν λαβόντα τὴν κατ' Ἰσθμὸν ἑξάκις,
Τοῦτον δέδορκας· οὗ κατ' εὔγυρον πάλην
Ψάμμος πεσόντος νῶτον οὐκ ἐσφράγισεν.
Ἴδ' αὖ πρόσωπον θηρόθυμον, ὡς ἔτι
Σώζει παλαιὰν τὴν ὑπὲρ νίκας ἔριν.
Λέγει δ' ὁ χαλκός, ἁ βάσις με λυσάτω,
Χὼς ἔμπνοος νῦν ἕβδομον κονίσομαι.

Notus Sinopes si tibi Demostratus,
Cui pinus Isthmi sexies vinxit caput,
Hunc cernis ipsum: cujus in luctamine
Lapsus arena nulla signavit nota.
Vides ut ori torvitas constet vetus,
Et ille quendam nisus ad victoriam?
Æs dicit ipsum: Liberer tantum basi:
Ceu vivus ecce septima lucta paror.

122. *Boni Eventus.*] In nummis Titi, Getæque, Bonum Eventum signatum vidimus, juvenem nimirum, plane ea forma, insignibusque iis decoratum, quæ memorantur a Plinio. Hunc agricolæ in primis venerabantur, teste Varrone, ut sata grandire beneque evenire sineret. Fuit Templum Boni Eventus Romæ prope Thermas Agrippæ, regione nona. Salvianus, lib. 7. *Si quando nobis prosperi aliquid præter spem nostram & meritum Deus tribuit, alius adscribit hoc Fortunæ, alius Eventui, nemo Deo.*

123. *In æde Concordiæ.*] Regione Urbis octava.

124. *Et Cliduchon.*] Diximus de ea voce, num. 1.

125. *Et Virtutem, & Græciam.*] MSS. Reg. 2. & Colb. 3. *Et virtutem egregiam.* Mox que, *mulierum, admirantem & adorantem*, non *ministrantem & adorantem*, ut in libris vulgatis. Prius enim illud præstari simul qui possit, intelligo, admirari nimirum quem simul adores: alterum quo pacto in ære exprimi queat, haud satis intelligo.

126. *Eurotam.*] Amnem Laconici agri, de quo lib. 4. sect. 8.

127. *Hegiæ.*] Ἡγίου statuarii, de quo supra, ubi & de Hegesia simul.

128. *Jovis Tonantis.*] P. Victor, in descriptione Romæ, regione octava: *Capitolium. . . . Templum Jovis Opt. Max. Ædes Jovis Tonantis ab Augusto dedicata in clivo Capitolino.*

129. *In Pario colonia.*] Hellesponti, de qua lib. 5. sect. 40.

130. *Isidori.*] Statuarii.

17. [131] Eleuthereus Lycius Myronis discipulus fuit, qui fecit dignum præceptore puerum sufflantem languidos ignes, & Argonautas. [132] Leochares aquilam, sentientem quid rapiat in Ganymede, & cui ferat, [133] parcentem unguibus etiam per vestem: puerum [134] Autolycon pancratio victorem, propter quem [135] Xenophon Symposion scripsit: Jovemque illum Tonantem in Capitolio, ante cuncta laudabilem: item Apollinem diadematum. [136] Lyciscus Lagonem puerum subdolæ ac fucatæ [137] vernilitatis. [138] Lycus & ipse puerem suffitorem.

18. [139] Menæchmi vitulus genu premitur, replicata cervice: ipseque Menæchmus scripsit de sua arte.

19. [140] Naucydes Mercurio, & Discobolo, & immolante arietem censetur. [141] Naucerus luctatorem anhelantem fecit. [142] Niceratus Æs-

NOTÆ.

131. *Eleuthereus Lycius.*] Hoc est, Eleutheris oriundus, Bœotiæ oppido. De Lycio Myronis discipulo diximus sub initium hujus sect. Vide Notas & Emend. num. XV.

132. *Leochares.*] De quo supra, sub initium hujus sect. Meminit hujus signi Tatianus. Vide Notas & Emend. num. XVI.

133. *Parcentem unguibus.*] Scite Martialis, lib. 1. Epigr. 7.

Æthereas aquila puerum portante per auras,
Illæsum timidis unguibus hæsit onus.

134. *Autolycon.*] Visum a se id signum testatur Pausanias, lib. 9. in Bœot. Αὐτολύκῳ τῷ παγκρατιάσαντι, οὗ δὴ καὶ εἰκόνα ἰδὼν οἶδα ἐν τῷ Πρυτανείῳ τῷ Ἀθηναίων, &c. Et lib. 1. in Attic. Πλησίον δὲ Πρυτανεῖόν ἐστιν, ἐν ᾧ ἀνδριάντες ἄλλοι, καὶ Αὐτόλυκος ὁ παγκρατιαστής. Quid sit pancratium diximus superius, num. 3.

135. *Xenophon.*] In Symposio, sub ipsum initium, pag. 872. Καλλίας γὰρ ὁ Ἱππονίκου ἐρῶν ἐτύγχανεν Αὐτολύκου, παιδὸς ὄντος, καὶ νενικηκότα αὐτὸν παγκράτιον ἧκεν ἄγων εἰς τὴν θέαν. *Autolycum adhuc puerum, quem amore complectebatur, forte tunc quinquertii victorem ad ludorum spectacula deducebat.*

136. *Lyciscus Lagonem.*] Meminit hujus statuæ Martialis, lib. 9. Epigr. 51. pag. 497. ubi se cum egregiis sculptoribus confert: cum formosis puerorum iconibus, quas illi finxere, sua poëmatia: ingentia vatis insulsi poëmata cum operibus luteis:

Nos facimus Bruti puerum, nos Lagona vivum:
Tu magnus luteum, Gaure, gigan- ta facis.

137. *Vernilitatis.*] Vernilis ingenii, & fere scurrilis. Familiaris etiam Quintiliano vox.

138. *Lycus & ipse.*] Ut Lyciscus, sic & Lycus puerum fecit, sed suffitorem, sive suffumitorem, θυμιῶντα, vaporantem, adolentem, incendentem odores.

139. *Menæchmi.*] Statuarii hujus patriam & scripta retulimus in Auctorum indice. Naupactum ei solum natale fuisse, scribit Pausanias in Achaïc. lib. 7. pag. 433. ætatem, Calloni Æginetæ statuario, & Canacho Sicyonio, de quibus nos supra, ferme supparem.

140. *Naucydes.*] Laudatur is a Pausania, ut superius diximus, & a Tatiano, orat. contra Græcos, pag. 182.

141. *Naucerus.*] Ναύκερως, an Ναύκληρος.

142. *Niceratus.*] Νικήρατος statuarius a Tatiano laudatur, loc. cit. dicitur Εὐκτήμονος Ἀθηναίου filius.

culapium, [143] & Hygiam, qui sunt [144] in Concordiæ templo Romæ.

20. [145] Pyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Polycles Hermaphroditum nobilem fecit. Pyrrhus Hygiam, & Minervam: Phœnix Lysippi discipulus, [146] Epithersen.

21. Stipax Cyprius uno celebratur signo, [147] Splanchnopte. Periclis Olympii vernula hic fuit, exta torrens, ignem oris pleni spiritu accendens. [148] Silanion Apollodorum [g] fudit, fictorem & ipsum, sed inter cunctos diligentissimum artis, & inimicum sui judicem, crebro perfecta signa frangentem, dum satiari cupiditate artis non quit, & ideo insanum cognominatum. Hoc in eo expressit, nec hominem ex ære fecit, [149] sed iracundiam: & Achillem nobilem. [150] Item Epistaten exercentem athletas: [151] Strongylion Amazonem, quam ab excel-

INTERPRETATIO.

g *Fudit.*] Ex ære.

NOTÆ.

143. *Et Hygiam.*] Ὑγιείαν, quæ Æsculapii filia, ab Hippocrate in suo jurejurando simul cum patre invocatur. Latine *Salutem* aut *Sanitatem* dixeris. In Nummis Nicæensium M. Aurelio principe cusis, e Cimelio Regis Christianissimi, ΘΕΑ. ΥΓΕΙΑ. ΝΙΚΑΙΕΙC. Alter ejusdem, ΥΓΕΙΑ. ΑΜΑCΤΡΙΑΝΩΝ.

144. *In Concordia.*] Regione Urbis octava.

145. *Pyromachi &c.*] De Pyromacho, & Polycle, supra. Pyromachus idem videtur esse qui Φυρόμαχος inter statuarios appellatur in Anthol. lib. 4. cap. 12. Æsculapii simulacrum a Phyromacho conflatum laudat Diodorus in Excerpt. pag. 336.

146. *Epithersen.*] Ἐπιθέρσην τὸν Μητροδώρου, pugilem eximium, de quo Pausanias, lib. 6. in Eliac. poster.

147. *Splanchnopte.*] Puero ignes sufflante, & torrente exta, ἀπὸ τοῦ τὰ σπλάγχνα ὀπτᾷν.

148. *Silanion.*] De eo superius dictum est. Idem Σαπφὼ ἐχαλκούργησεν, ut est apud Tatianum, orat. contra Græcos, pag. 182.

149. *Sed iracundiam.*] Simile est acumen Pauli Silentiarii, de Bacchæ effigie in Byzantio, in qua furorem ipsum in lapide expressum aït, lib. 4. Anthol. cap. 3. Εἰς βάκχην ἐν Βυζαντίῳ.

Ἔκφρονα τὴν βάκχην οὐχ ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ τέχνη
Θῆκατο, καὶ μανίην ἐγκατέμιξε λίθῳ.

Interprete Grotio:

Baccha quod insanit, non hoc natura, sed ars est:
Vivit enim lapidi mixtus ab arte furor.

Et Philippi, de Medea, cap. 9.

Ὢ, τίς τεχνίτης τόδε γ' ἔπλασεν, ἢ τίς ὁ γλύπτης,
Ὃς λίθον ἐς μανίην ἤγαγεν εὐτεχνίῃ;
Quis tantum potuit cæli scalprive labore,
Intrarit lapidem mixtus ut arte furor?

150. *Item Epistaten*] Ἐπιστάτην, seu viri id proprium nomen fuerit, seu magistrum tantummodo, præfectum, præsidemque trigarii significet, sive equorum agitatorem, & trigarium.

151. *Strongylion.*] Στρογγυλίων statuarius, quem Pausanias eo nomine commendat in primis, lib. 9. Bœot. pag. 585. quod boves & equos unus omnium felicissime exprimeret. Dianam quoque fudisse dicitur, lib. 1. Attic. pag. 74. Musas, lib. 9. Bœot.

lentia crurum [152] Eucnemon appellant, ob id in comitatu Neronis principis circumlatam. Item fecit puerum, quem amando [153] Brutus Philippenſis cognomine ſuo illuſtravit.

22. [154] Theodorus, qui labyrinthum fecit Sami, ipſe ſe ex ære fudit, præter ſimilitudinem mirabilem fama magnæ ſubtilitatis celebratus. Dextra limam tenet, læva tribus digitis [155] quadrigulam tenuit, [156] tranſlatam Præneſte, tantæ parvitatis, ut totam eam currumque & aurigam integeret alis [157] ſimul facta muſca.

23. [158] Xenocrates Tiſicratis diſcipulus: aut, ut alii, Euthycratis, vicit utroſque copia ſignorum, & de ſua arte compoſuit volumina.

24. Plures artifices fecere [159] Attali & Eumenis adverſus Gallos prælia: Iſigonus, [160] Pyromachus, Stratonicus, [161] Antigonus, qui condidit volumina de ſua arte. [162] Boëthi, quanquam argento melioris, infans eximie anſerem ſtrangulat. Atque ex omnibus, quæ retuli, clariſſima quæque jam ſunt dicata Veſpaſiano Principe [163] in templo Pacis, aliiſque ejus operibus, [164] violentia Neronis in Urbem convecta, & in ſellariis domus aureæ diſpoſita.

NOTÆ.

152. *Eucnemon.*] Εὐκνήμον, quod pulcris tibiis eſſet. De hac Amazonis ſtatua dictum, ſub finem ſuperioris ſect.

153. *Brutus.*] Is qui Cæſarem occidit, & in Theſſalia mox ad urbem Philippos victus ab Octavio & Antonio, vitam manu ſua finiit. De hoc Bruti puero Martialis, Epigrammate proxime a nobis allato, num. 17.

154. *Theodorus.*] Theodori Samii meminere Pauſanias pluribus locis, lib. 3. in Lacon. pag. 183. &c. Herodotus, Clio, num. 51. pag. 19. aliique. Plinius ipſe lib. 7. ſect. 57. Laërtius, lib. 2. in Ariſtippo, pag. 58. Rhœci filium vocat, qui Epheſino templo ſubſternendos fundamenti vice carbones cenſuit.

155. *Quadrigulam.*] Vide quæ diximus, lib. 7. ſect. 21.

156. *Tranſlatus Præneſte.*] In triumpho Syllæ, devicto Mario juniore. Vide lib. 33. ſect. 5.

157. *Simul facta.*] Similiter ex ære fuſa.

158. *Xenocrates.*] Diximus de eo in Auctorum indice.

159. *Attali & Eumenis.*] Attalus Attali filius fuit, Eumenis II. pater, tertius Pergami rex, amicus ac ſocius Populi Rom. dictus, circa annum Urbis DXIV. capeſſivit imperium, tenuitque annos XLIV. ſolidos. Gallos, ſive, ut Pauſanias ait, lib 1. Attic. pag. 13. Γαλάτας, qui nempe Galatiam vicinaſque regiones effuſe populabantur, multis præliis ambo vicere. Gallorum internecionem in Myſia, ubi eos Attalus delevit, ab eodem Principe ſtatuis æneis compluribus in arce Athenis fuiſſe exhibitam, docet idem paulo poſt.

160. *Pyromachus &c.*] De Pyromacho, ſupra. Stratonicus idem forte, quem Stratonem Pauſanias vocat, lib. 2. Corinth. pag. 127. ubi Æſculapii & Hygiæ ſigna ab eo ficta laudat in primis.

161. *Antigonus.*] Caryſtius ille, de quo in Auctorum Indice.

162. *Boëthi.*] Carthaginienſis ſtatuarii, cujus puſio laudatur, ſedens ad Veneris pedes, in Eleorum templo, teſte Pauſania, lib. 5. Eliac. prior. *Παιδίον ἐπίχρυσον κάθηται γυμνὸν πρὸ τῆς Ἀφροδίτης Βοηθὸς δ' ἐτόρευσεν αὐτὸ Καρχηδόνιος.*

163. *In Templo Pacis.*] Regione octava.

164. *Violentia Neronis.*] Quem quingentas ex ære ſtatuas e Græcia Romam

25. Præterea ſunt æqualitate celebrati artifices; ſed nullis operum ſuorum præcipui. Ariſton, qui & argentum cælare ſolitus eſt: [165] Calliades, [166] Cteſias, [167] Cantharus Sicyonius, Dionyſodorus [168] Critiæ diſcipulus, Deliades, Euphorion, Eunicus, & Hecatæus, argenti cælatores: [169] Leſbocles, Prodorus, Pythodicus, [170] Polygnotus: iidem pictores nobiliſſimi. [171] Item ex cælatoribus, Stratonicus, Scymnus, qui fuit Critiæ diſcipulus.

26. Nunc percenſebo eos, qui ejuſdem generis opera fecerunt, [172] ut Apollodorus, Androbulus, Aſclepiodorus, Alevas, [173] philoſophos: Apellas & adorantes feminas: Antigonus & [174] Perixyomenon, [175] tyrannicidaſque ſupra dictos: Antimachus, Athenodorus feminas nobiles: [176] Ariſtodemus & luctatores, bigaſque cum auriga, philo-

N o t æ.

aſportaſſe, auctor eſt Pauſanias, lib. 10. in Phoc. pag. 620. De ſellariis domus aureæ dicemus lib. 36. ſect. 24. num. 5.

165. *Calliades.*] In libris hactenus editis, *Callias* Reg. 2. *Callides.* Nos *Calliades*, a Tatiano admoniti, qui Καλλιάδου ſtatuarii meminit, in orat. contra Græcos, pag. 183.

166. *Cteſias.*] Κτησίας. Ita Reg. 2. non, ut editi, *Cleſias.*

167. *Cantharus.*] Σικυωνίου Κανθάρου opera laudat Pauſanias, lib. 6. Eliac. poſter. pag. 376. & alibi.

168. *Critiæ diſcipulus.*] Κριτίου Ἀττικοῦ opera laudantur a Pauſania in Attic. & Eliac. poſter. Εὐφορίων ἐν ποτηριογλύπτῃ, in poculorum ſculptore, laudatur a Theocriti Scholiaſte, ad verſ. 1. Idyll. 2. ut is non cælandi modo artem tenuiſſe, ſed & tradidiſſe de ea arte præcepta videatur. Εὔνικος, Ἑκαταῖος, nondum alibi a nobis reperti.

169. *Leſbocles &c.*] Λεσβοκλῆς, Πρόδωρος, Πυθόδικος, pariter obſcuri. In Reg. 2. *Pythodicus* non legitur. Itaque num ex duobus nominibus conflari unicum oporteat, *Pythodorus*, quem ſtatuarium Thebanum fuiſſe Pauſanias admonet, lib. 9. Bœot. amplius conſiderandum.

170. *Polygnotus.*] Thaſius, Aglaophonte patre, ut docet epigramma Simonidis, relatum a Pauſania, lib. 10. Phocic. pag. 662. ubi ejus etiam clariſſima opera enumerat.

171. *Item ex cælatoribus.*] E cælatoribus item, inquit, fuere ſimul pictores eximii Stratonicus, & Scymnus. De Stratonico diximus paulo ante. Σκύμνος adhuc ignotus.

172. *Vt Apollodorus &c.*] Ἀπολλόδωρος, Ἀνδρόβουλος, Ἀσκληπιόδωρος, Ἀλεύας. Ex his Ἀλεύας apud Theocritum occurrit, Idyll. ιϛ΄. ſed ab iſto diverſus.

173. *Philoſophos.*] Hi, inquit, proxime appellati, philoſophorum ſimulacra fecere. Juvat ex Sidonio diſcere, quæ forma cujuſque foret, lib. 9. epiſt. 9. *Per gymnaſia pinguntur Areopagitica, vel Prytaneum, Speuſippus cervice curva, Aratus panda, Zenon fronte contracta, Epicurus cute diſtenta, Diogenes barba comante, Socrates coma candente, Ariſtoteles brachio exſerto, Xenocrates crure collecto, Heraclitus fletu oculis clauſis, Democritus riſu labris apertis, Chryſippus digitis propter numerorum indicia conſtrictis, Euclides propter menſurarum ſpatia laxatis, Cleanthes propter utrumque corroſis.*

174. *Perixyomenon.*] Qui per circuitum aut comit, aut ſcabit, extergitve ſe, ut ἀποξυόμενος de quo ſupra, qui diſtringit ſe.

175. *Tyrannicidaſque.*] Harmodium & Ariſtogitonem, de quibus num. 10.

176. *Ariſtodemus.*] Statuarii Ἀριστοδήμου meminit Tatianus, orat. contra Græcos, pag. 183.

ſophos,

ſophos, anus, Seleucum regem. Habet gratiam ſuam hujus quoque [177] Doryphorus.

[178] 27. Cephiſſodoti duo fuere: prioris eſt Mercurius, Liberum patrem in infantia nutriens. Fecit & concionantem manu elata: [179] perſona in incerto eſt. [180] Sequens philoſophos fecit. [181] Colotes qui cum Phidia Jovem Olympium fecerat, philoſophos. [182] Item Cleon, & Cenchramis, & Callicles, & Cephis: Chalcoſthenes & comœdos, & athletas.

28. [183] Dahippus Perixyomenon. [184] Daïphron, & Democritus, & Dæmon, philoſophos.

29. Epigonus omnia fere prædicta imitatus præceſſit in tubicine, & matri interfectæ infante miſerabiliter blandiente. [185] Eubolidis, digitis computans.

30. [186] Micon athletis ſpectatur: Menogenes, quadrigis.

31. [187] Nec minus Niceratus omnia, quæ ceteri, aggreſſus, repræſentavit Alcibiadem, lampadeque accenſa matrem ejus [188] Demaraten ſacrificantem.

32. [189] Tiſicratis bigæ Piſton mulierem impoſuit. Idemque

NOTÆ.

177. *Doryphorus.*] Hoc eſt, haſtatus miles, quem Ariſtodemus ex ære fudit. De hac voce egimus, num. 2.

178. *Cephiſſodoti.*] Sic MSS. non *Cephiſſodori*, ut editi. De utroque ſuperius egimus. Prior Olympiade CII. floruit.

179. *Perſona.*] Quis ille ſit, quem Cephiſſodotus ſic concionantem manu elata fuderit, in incerto eſt.

180. *Sequens.*] Alter Cephiſſodotus, qui floruiſſe dicitur, ſub initium hujus ſect. Olympiade CXX.

181. *Colotes.*] In libris hactenus editis, *Colothas.* Reg. 2. *Colytes.* At Pauſaniæ, lib. 5. Eliac. prior. pag. 525. Κωλώτης.

182. *Item Cleon.*] Subintellige, Philoſophos fecit. Κλέωνος Σικυωνίου ἀνδριαντοποιοῦ meminit Pauſanias, lib. 6. poſter. pag. 344. Καλλικλέους item Megarenſis, pag. 356.

183. *Dahippus.*] Lyſippi filius, ut dictum eſt num. 7. De Perixyomeno, num. 26.

184. *Daïphron, &c.*] Δαΐφρων, Δημοκρίτου, cujus opera laudantur a Pauſania, lib. 6. Eliac. poſt. pag. 347. ubi Pauſonis diſcipulus fuiſſe traditur, Pauſon Amphionis, Amphion Ptolichi, Ptolichus ipſe Critiæ, de quo nos ſupra.

185. *Eubolidis.*] Effictam ab eo ſtatuam ait, viri digitis computantis, ſpectatiſſimam, laudatiſſimamque fuiſſe, Crediderim *Eubulidæ* potius ſcribi oportere, quem ſtatuarium inſignem fuiſſe, celebratis ejus operibus, Pauſanias ait, lib. 8. Arcad. pag. 479.

186. *Micon... ſpectatur.*] Sic Reg. 2. non, *ſpectatus*, ut editi. Sic infra: *Eudorus ſcena ſpectatur*, lib. 35. ſect. 40. num. 34. Μίκων, non Syracuſanus ille, de quo Pauſanias, lib. 6. Eliac. poſter. pag. 365. ſed alter, Ægineta, de quo idem lib. 5. Eliac. prior. pag. 338. &c.

187. *Nec minus Niceratus.*] De quo ſupra, num 19.

188. *Demaraten.*] Δημομάχην Plutarchus appellat, in Alcibiade, pag. 191. Libanius item, Declam. 9.

189. *Tiſicratis bigæ.*] Ita MSS. omnes, Reg. 2. ceterique, non, ut editi, *Piſicrates bigæ Pitho*, &c. Sententia eſt, ut Calamidis quadrigæ Praxiteles aurigam ſuum impoſuit, quemadmodum dictum eſt num XI. ſic Piſtonem Tiſicratis bigæ mulierem impoſuiſſe ſua manu. De Tiſicrate dictum ſæpe ſuperius.

fecit Martem & Mercurium, qui ſunt in Concordiæ templo Romæ. [190] Perillum nemo laudat ſæviorem Phalaride tyranno, cui taurum fecit, mugitus hominis pollicitus igne ſubdito, & primus eum expertus cruciatum juſtiore ſævitia. In hoc a ſimulacris Deûm hominumque devocaverat humaniſſimam artem. Ideone tot conditores ejus elaboraverant, ut ex ea tormenta fierent? Itaque una de cauſa ſervantur opera ejus, ut quiſquis illa videat, oderit manus.

32. [191] Sthenis Cererem, Jovem, Minervam fecit, qui ſunt Romæ in Concordiæ templo. Idem flentes matronas, & adorantes, ſacrificanteſque. [192] Simon canem & ſagittarium fecit. [193] Stratonicus cælator ille philoſophos: [194] Scopas utraque.

34. Athletas, autem & armatos, & venatores, ſacrificanteſque, [195] Batton, Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hicanus, Lophon, Lyſon, Leon, Menodorus, Myiagrus, Polycrates, Polydorus, Pythocritus, Protogenes, idem pictura clariſſimus, ut dicemus: Patrocles, Polis, Poſidonius, qui & argentum cælavit nobiliter, natione Ephe-

NOTÆ.

190. *Perillum.*] Πέριλλαοι Græci vocant. Vide Diodor. in Excerpt. pag. 345. Athenienſis fuit. Cetera de eo vulgata. Vide Valer. Max. lib. 9. cap. 2. pag 429. Ovid. lib. 1. de arte amandi, verſ. 655.

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit: infelix imbuit auctor opus.

Convellere hanc porro de tauro æneo famam, fabuliſque accenſere, conatum ait Timæum hiſtoricum, Polybius in Excerptis, pag. 59.

191. *Sthenis.*] Σθένις Autolycum fudit ex ære, eum qui Sinopen condidit, a Lucullo Romam advectum. Teſtis Plutarchus in Lucullo, pag. 506. Et a Pauſania laudatur, ut ſupra diximus.

192. *Simon canem*] De Simone Æginеta fictore, Pauſanias lib. 5. Eliac. prior. pag. 341.

193. *Stratonicus cælator ille*] Jam appellatus, num. 25.

194. *Scopas utraque.*] Hoc eſt, & Simonis, & Stratonici opera fudit ex ære. Recte Barbarus in ſecundis caſtigationibus ita emendat, pro *uterque*.

195. *Batton &c.*] Βάτλων, Εὔχειρ Athenienſis ſtatuarius, Eubulidæ F. apud Pauſan. lib. 8. Arcad. pag. 479. Γλαυκίδης, qui & Γλαυκίας fictor Æginеta, apud eundem, lib. 6. Eliac. poſter. pag. 360. & 361. Ἡλιόδωρος, Ἴκανος, Λόφων, Λύσων qui δῆμον, hoc eſt, populum Athenienſem finxit: Auctor Pauſanias, lib. 1. Attic. pag. 6. Λέων, Μηνόδωρος Athenienſis, qui Cupidinem fecit Theſpienſem, teſte eodem, lib. 9. Bœot. pag. 581. Μυίαγρος patria Phoceus, ut Vitruvius prodit, in præf. libri 3. pag. 37. non minore ingenio ſolertiaque, quam Polycletus. Πολυκράτης, Πολύδωρος, Πυθόκριτος, de quo ſupra: Πρωτογένης, de quo lib. 35. ſect 36. Πατροκλῆς ille Crotoniata, de quo Pauſanias, lib. 6. Eliac. poſter. pag. 379. Πόλις, qui, ut opinor, Architecturam pariter exercuit, ſcripſitque de ſymmetriis volumen, teſte Vitruvio in præf. libri 7. pag. 125. Ποσειδώνιος, Περικλύμενος & Φίλων ambo inter, ſtatuarios nobiles laudati a Tatiano, in orat. contra Græcos, pag. 183. Τιμόθεος, de quo Pauſanias, lib. 2. Corinth. pag. 146. Θεόμνηστος Sardianus fictor, lib. 6. Eliac. poſter. pag. 371. Τιμαρχίδης Athenienſis ſtatuarius, lib. 10. Phocic. pag. 678. Τίμων, Τισίας, Θεόδωρος, cujus opera vidiſſe ſe Strabo teſtatur, lib. 14. pag. 641.

ſius, Periclymeus, Philon, Simenus, Timotheus, Theomneſtus, Timarchides, Timon, Tiſias, Thraſon.

34. Ex omnibus autem maxime cognomine inſignis eſt [196] Callimachus, ſemper calumniator ſui, nec finem habens diligentiæ, ob id [197] Cacizotechnos appellatus, memorabili exemplo adhibendi curæ modum. Hujus ſunt ſaltantes Lacænæ, emendatum opus, ſed in quo gratiam omnem diligentia abſtulerit. Hunc quidam & pictorem fuiſſe tradunt. Non ære captus, nec arte, unam ſolummodo Zenonis ſtatuam Cypria in expeditione non vendidit [198] Cato, [199] ſed quia Philoſophi erat, ut obiter hoc quoque noſcatur [200] tam inane exemplum.

35. In mentione ſtatuarum eſt & una non prætereunda, licet auctoris incerti, [201] juxta Roſtra, Herculis tunicati, [202] Eleo habitu, Romæ, torva facie, [203] ſentienteque ſuprema in tunica. In hac tres ſunt tituli: [204] L. Luculli Imperatoris, de manubiis: alter, pupillum Luculli filium ex S.C. dedicaſſe: tertius, T. Septimium Sabinum Ædilem curulem ex privato in publicum reſtituiſſe. [205] Tot certaminum tantæque dignationis ſimulacrum id fuit.

XX. Nunc revertemur ad differentias æris & mixturas. [1] In Cyprio

NOTÆ.

196. *Callimachus.*] Hujus opera Pauſanias recenſet, lib. 1. Attic. pag. 23. & 48.

197. *Cacizotechnos.*] Κακιζότεχνος, ut & Pauſanias ait, lib. 1. Attic. pag. 48. *Cacatechnos* Vitruvius dixit, lib. 4. cap. 1. In Reg. 2. cod. *Cacotexitechnon*, κακοτηξίτεχνον, quod artem corrumpere videretur, nimia diligentia. Similis huic iſte, de quo ſuperius hac ſect. num. 21. *diligentiſſimus artis, & inimicus ſui judex*, &c.

198. *Cato.*] Cato minor, ſive Uticenſis. Vide Plutarchum in ejus vita. Clodius Tribunus pleb. Cyprum adjudicarat populo Rom. ad quam poſſidendam miſſus eſt Cato. Vide Ciceron. lib. 15. Epiſt. Famil. 4. Velleïum, lib. 2. num. 45. & Plutarch. pag. 776.

199. *Sed quia Philoſophi.*] Quos diligebat, cum proavus ejus Cato major Græcos omnes odiſſet. Plinius lib. 7. ſect. 31. de utroque Catone: *Quanta morum commutatio? Ille ſemper alioqui univerſos ex Italia pellendos cenſuit Græcos: at pronepos ejus Uticenſis Cato, unum ex tribunatu militum philoſophum, alterum ex Cypria legatione deportavit.*

200. *Tam inane exemplum.*] Levitatis exemplum, quod eos diligebat, ut diximus, quos proavus odiſſet.

201. *Juxta Roſtra.*] In foro Romano, regione Urbis octava.

202. *Eleo habitu:*] In MSS. *Soleo habitu.* Turnebus, lib. 16. Adverſ. cap. 12. pag. 487. legit *Oetæo habitu:* nempe tunica illa moleſta, quæ tabe veneni imbuta, viſceribus ejus inhæſit, tantoſque cruciatus excitavit, ut in ardentem pyram conjicere ſe maluerit, quam acerbum dolorem perferre diutius.

203. *Sentienteque.*] Sentiente in ea tunica ſupremum finem.

204. *L. Luculli.*] Ejus, qui adverſus Mithridatem bella geſſit.

205. *Tot certaminum.*] Tot viris claris honorem ſtatuæ illius ſibi vindicantibus.

Sect. XX. 1. *In Cyprio coronarium &c.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16. cap. 19. Coronarium Galli vocant, *Clinquant*, mimorum coronis adhiberi ſolitum. Savotus, lib. de nummis, part. 2. cap. 17. pag. 124.

coronarium tenuatur in laminas [2] taurorumque felle tinctum, speciem auri in coronis histrionum præbet. Idemque in uncias additis auri scrupulis senis, [3] prætenui pyropi bractea ignescit. [4] Regulare & in aliis fit metallis: itemque caldarium. [5] Differentia, quod caldarium funditur tantum, malleis fragile, quibus regulare obsequitur, ab aliis ductile appellatum, quale omne Cyprium est. [a] Sed & in ceteris metallis, cura distat a caldario. Omne enim purgatis diligentius igni vitiis, excoctisque, regulare est. [6] In reliquis generibus palma Campano. Simile in multis partibus Italiæ, provinciisque. [7] Sed octonas plumbi libras addunt, & bene recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentiæ afferat, in Gallia maxime sentitur, ubi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura nigrum atque fragile conficitur. Præterea semel recoquunt: quod sæpius fecisse, bonitati plurimum confert. * [8] Id quoque notasse non ab re est, æs omne frigore magno melius fundi.

*Cap. IX.

[b] Sequens temperatura statuaria est, eademque tabularis, hoc modo: Massa [c] proflatur in primis: mox in proflatum additur tertia portio æris collectanei, hoc est, ex usu coëmpti. Peculiare in eo condimentum [d] attritu domiti, & consuetudine nitoris veluti mansuefacti. [9] Miscentur & plumbi argentarii pondo duodena ac selibræ, cente-

Interpretatio.

[a] *Sed &c.*] In aliis a Cypro fodinis ærariis.

[b] *Sequens.*] Ad statuas faciendas, & ad ducendas tabulas æneas, altera hæc oppotuna æris temperatura est.

[c] *Proflatur.*] Flando resolvitur.

[d] *Attritu.*] Quando ex crebro attritu domitum est, & quendam veluti nitorem traxit.

Notæ.

2. *Taurorumque felle.*] A solo igne trahere hunc colorem Savotus est auctor, loc. cit. pag. 125.

3. *Prætenui pyropi.*] Hoc est, ut Isidorus explicat loc. cit. *Prætenui bractea ignescit, & imitatur flammas, unde & pyropum dicitur.* Græci πυρωπὸν vocant, quod est aspectu rutilo.

4. *Regulare.*] Quod in regulas ducitur, quod malleis tunditur, ut ductile fiat, & regulare: sicut contra fusile, quod tantum funditur, quale caldarium est. Isidorus, loc. cit. Alibi quam in ærariis Cypri fodinis fieri nunc Plinius admonet.

5. *Differentia &c.*] Totidem verbis Isidorus, loc. cit.

6. *In reliquis.*] Isidorus, loc. cit.

7. *Sed octonas . . . addunt.*] Ad centena scilicet æris proflati pondo, ut mox dicetur.

8. *Id quoque notasse.*] Iisdem verbis Isidorus loc. cit. Ab his vocibus Pliniani editores capitis initium fecere, cui & addidere lemma, *Differentiæ æris & mixturæ*, quod multo ante præfigi oportuit ei loco, unde nos sectionem vicesimam auspicati sumus, ut ipsa commonstrat Pliniana oratio. In M S S. porro *frigori magno* legimus.

9. *Miscentur.*] Colossi equestres, similesve statuæ, non ex solo ære conflantur, sed pars aliqua stanni Cornubiensis admiscetur, ut facilius æs fusum fluat:

nis proflati. Appellatur etiamnum & [10] formalis temperatura æris tenerrimi, quoniam nigri plumbi decima portio additur, & argentarii vigesima: maximeque ita colorem bibit, quem Græcanicum vocant. Novissima est, quæ vocatur ollaria, vase nomen hoc dante, ternis aut quaternis libris plumbi argenti in centenas æris additis. Cyprio si addatur plumbum, colos purpuræ fit in statuarum prætextis.

XXI. [1] Æra extersa rubiginem celerius trahunt, quam neglecta, nisi oleo perungantur. [2] Servari ea optime in liquida pice tradunt. Usus æris ad perpetuitatem monumentorum jam pridem translatus est, [3] tabulis æreis, in quibus publicæ constitutiones inciduntur.

XXII. Metalla æris multis modis instruunt medicinam, utpote CAP. X. cum hulcera omnia ibi ocyssime sanentur. Maxime tamen prodest cadmia. [1] Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. [2] Namque ut ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur, fusuris necessarius, [3] medicinæ inutilis: [a] [4] Sic rursus in fornacibus

INTERPRETATIO.

[a] *Sic rursus.*] Sic rursum alia in fornacibus, *in quas lapis ille conjicitur ad fusuram æris*, cadmia gignitur, aliamque habet originem eodem servato nomine.

NOTÆ.

tunc appellari solet *Bronze*. Si cum centum libris æris misceantur viginti pondo stanni purgatissimi, vocatur metallum, ut in campanis, tormentisque ignivomis fieri solet. Simile huic fere est, in quo plumbum argentarium admisceri solitum Plinius ait hoc loco: quod ipse idcirco *album æs* appellat, l. 16. sect. 22.

10. *Formalis.*] Ad formas faciendas, *pour faire des moules.*

Sect. XXI. 1. *Æra extersa.*] Totidem verbis Isidorus, lib. 16. cap 19.

2. *Servari ea.*] Isidorus, loco cit.

3. *Tabulis æreis &c.*] Priscos illos Græcos ac Latinos, leges, fœdera, aliaque in æris tabulis insculpsisse, tralatitium est. Livius, l. 3. c. 57. *Leges Decemvirales, quibus XII. Tabulis est nomen inditum, in æs incisas, in publico proposuerunt.* Servius, in illud Maronis, Æneïd. 6.

Fixit leges pretio, atque refixit:

Fixit autem ideo, inquit, *quia incisæ in æreis tabulis leges affigebantur parietibus.* Cicero, 3. Philip. 36. *Antonius falsas leges in æs incidendas & in Capitolio figendas curavit.* Hinc & leges ipsæ Æra appellatæ. Idem Tullius, lib. 12. Epist. Famil. 1. *Cujus æra refigere debebamus, ejus etiam chirographa defendimus.* Et 5. in Catil. 19. *Cum & legum æra liquefacta sunt.* Tamen vetustiore ævo incisæ in ligno leges. Testis Gellius lib. 2. cap 12. *In legibus Solonis illis antiquissimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt*, &c. Unde has legum tabulas ab Atheniensibus Axonas esse nuncupatas, Plutarchus in Solone tradit.

Sect. XXII. 1. *Fit sine dubio hæc.*] Totidem verbis hæc pariter Isidorus, loc. cit. & Diosc. lib. 5. cap. 84. Γεννᾶται δὲ καδμεία καὶ ἐκ τῶν ἀργυρείων λευκοτέρα καὶ κουφοτέρα οὖσα· κατὰ δὲ τὴν δύναμιν ἥττων. Galbis, *Calamine*: Reperitur in Gallia, & Leodiensi agro.

2. *Namque ut ipse lapis.*] Non est is proprie cadmia, sed cadmia tamen a nonnullis vocatur. Plinius hoc libro, sect. 2. *Fit æs & e lapide æroso, quem cadmiam vocant.*

3. *Medicinæ inutilis.*] Per se nimirum, neque ustione præparatus. Alioqui enim Medici, ut Nymphodorus, & Iollas, atque ex eorum placitis Plinius ipse sub finem hujus sect. exustum, cribratumque in varios medicinæ usus recondunt.

4. *Sic rursus.*] Ita Reg. 2. ceterique

existit, aliamque nominis sui originem recipit. [5] Fit autem egesta flammis atque flatu tenuissima parte materiæ, cameris lateribusve fornacum pro quantitate levitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacum ore, qua flammæ eructantur, appellata [6] capnitis, exusta, & nimia levitate similis favillæ. [7] Interior optima, cameris dependens, & ab eo argumento botryïtis cognominata : ponderosior hæc priore, levior porro secuturis. Duo ejus colores : deterior cinereus, puniceus melior, friabilis, [8] oculorumque medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacum, quæ propter gravitatem ad cameras pervenire non potuit. [9] Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta verius, [10] quam pumex, intus varia, ad psoras utilior, [11] & ad cicatrices [b] trahendas. [12] Fluunt ex ea duo alia genera : onychitis extra pæne cærulea, intus onychitæ maculis similis. Ostracitis tota nigra, & e ceteris sordidissima, vulneribus maxime utilis. [13] Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima, iterumque a Medicis coquitur carbone puro, atque ubi in cinerem rediit, exstinguitur vino ammineo, quæ ad emplastra præparatur : quæ vero ad psoras, aceto. [14] Quidam in ollis

INTERPRETATIO.

b *Trahendas.*] Delendas.

NOTÆ.

M S S. ut connectatur hæc sententia cum superiore. In libris hactenus editis : *Namque ipse lapis : . . . Hic rursus existit:* insulse prorsus : nam quo tandem sensu, lapis existere in fornacibus dicitur ?

5. *Fit autem.*] Diosc. lib. 5. cap. 84. totidem ferme verbis : Γεννᾶται δ' ἡ καδμεία ἐκ τοῦ χαλκοῦ καμινευομένου, προσπταισθείσης τῆς λιγνύος τοῖς τοίχοις καὶ τῇ κορυφῇ τῶν καμίνων. *Gignitur & cadmia e fuligine, qua dum excoquitur æs, egesta flammis flatuque, lateribus camerisque fornacum applicatur.* Vide etiam auctorem libri de simp. med. ad Patern. tomo 13. operum Galeni, pag. 987.

6. *Capnitis.*] Καπνῖτις, fumosa.

7. *Interior optima.*] Diosc. loc. cit. Καδμείας ἀρίστη μέν ἐστιν ἡ Κυπρία, καλουμένη δὲ βοτρυῖτις, hoc est, racemosa. In officinis Tuthia Alexandrina dicitur, quoniam ex Ægypto Syriaque advehitur : a Tuthia tamen Arabum diversa: Canepar. descr. 1. cap. 3. pag. 10.

8. *Oculorumque.*] Diosc. loc. cit. & Oribasius, lib. 13.

9. *Hæc dicitur placitis.*] Diosc. loc. cit. Ἔστι δὲ καὶ πλακώδης τις λεγομένη, quasi crustosa.

10. *Quam pumex.*] Pumicosam enim cadmiam optimam esse oportere, auctor est Diosc. loc. cit. qui exuri jubet ad medicinæ usum, donec pumicosa videatur : μέχρι κισηρώδης τὴν ὄψιν γένηται.

11. *Et ad cicatrices.*] Κατουλοῦν δυναμένη, inquit Diosc. loc. cit.

12. *Fluunt ex ea.*] Hæc duo genera totidem notis describit & Diosc. lib. 5. cap. 84. Ὀνυχῖτις, καὶ ὀστρακῖτις, sive testacea. Illa ab intercurrentibus lineis, seu maculis, onychitæ lapidi similibus, διαφύσεις ἔχουσα ἐμφερεῖς ὀνυχίτῃ λίθῳ. Ista a superficie terrea sive testacea, nomen habet : γεώδει δὲ ἢ ὀστρακώδει κεχρημένη ἐπιφανείᾳ.

13. *Omnis autem.*] Diosc. loc. cit. & post illum Oribasius, lib. 13. fol. 227. totidem omnino verbis.

14. *Quidam in ollis.*] Diosc. & Oribas. locis cit.

fictilibus tusam urunt, ac lavant in mortariis, postea siccant. Nymphodorus [15] lapidem ipsum quam gravissimum spississimumque urit pruna, & exustum Chio vino restinguit, tunditque; mox linteo cribrat, atque in mortario terit, mox aqua pluvia macerat, iterumque terit quod subsidit, donec cerussæ similis fiat, [16] nulla dentium offensa. [c] Eadem Iollæ actio: sed quam purissimum lapidem eligit.

XXIII. [1] Cadmiæ effectus siccare, persanare, sistere fluxiones, pterygia & sordes oculorum purgare, scabritiem extenuare, & quidquid [2] in plumbi effectu dicemus. Et æs ipsum ad omnia eadem uritur [3] præterque, albugines oculorum & cicatrices. Hulcera quoque oculorum cum lacte sanat, idque Ægyptii collyrii modo terunt in coticulis. Facit & vomitiones e melle sumptum. [4] Uritur autem Cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari pondere, circumlito spiramento, in caminis, donec vasa ipsa percoquantur. [5] Quidam & salem addunt, alii alumen pro sulphure, alii nihil, sed aceto tantum aspergunt. Ustum teritur mortario Thebaïco, aqua pluvia lavatur, iterumque adjecta largiore teritur, [6] & dum considat, relinquitur: hoc sæpius, donec ad speciem minii redeat. Tunc siccatum in Sole, in ærea pyxide servatur.

XXIV. [1] Et scoria æris simili modo lavatur, minore effectu, quam æs ipsum. Sed & æris flos medicinæ utilis est. Fit ære fuso, & [2] in alias CAP. XI.

INTERPRETATIO.

[c] *Eadem.*] Sic & Iollas facit.

NOTÆ.

15. *Lapidem ipsum.*] Ex quo fieri æs, quemque cadmiam appellari, diximus sub initium hujus sectionis.

16. *Nulla dentium offensa.*] Ita ut, cum manditur, dentibus cedat. Diosc. loc. cit.

Sect. XXIII. 1. *Cadmiæ effectus.*] Diosc. loc. cit. Δύναμιν δ' ἔχει στυπτικήν, κοιλωμάτων ἀναπληρωματικήν, καθαρτικὴν ῥυπαρῶν, &c.

3. *Et æs ipsum ad omnia eadem.*] Hoc est, ut Diosc. explicatius tradit, lib. 5. cap. 87. ad siccandum, purgandum, extenuandum, hulcera ad cicatricem perducenda, oculorum vitia exterenda, &c.

4. *Uritur autem Cyprium.*] Æs scilicet. Diosc. lib. 5. cap. 87. uri sic jubet clavos æreos dissolutarum navium, in fictilibus crudis compositos, substrato sulphure, cum salis pari pondere, & iisdem his vicissim insparsis: olla deinde operculata, etiam circumlito creta figulari spiramento, inditur fornaci, donec figlinum plane percoquatur: περιπωματίζεται δ' ἡ χύτρα, καὶ ἀποχρισθεῖσα πηλῷ κεραμικῷ δίδοται εἰς κάμινον, &c. Frustra *camini* legit hic Budæus, Plinio ac Dioscoride refragantibus.

5. *Quidam & salem.*] Quæ sectione reliqua continentur, totidem fere verbis habet Diosc. lib. 5. cap. 84. & 87. sub finem.

6. *Et dum considat.*] Dum nihil spumæ sordiumve supernaret, sed purum considat. Diosc. lib. 5 cap. 84.

Sect. XXIV. 1. *Et scoria æris.*] Hæc totidem verbis Diosc. lib. 5. cap. 87. sub finem. Scoriam Galli vocant, *Crasse, ou loppe de bronze.*

2. *In alias fornaces.*] Vel e fornacibus in receptacula delapso per tubulos ad ea pertinentes, ut ait Diosc. lib. 5. cap. 88. Utroque enim modo peragitur.

fornaces translato: ibi flatu crebriore [3] excutiuntur velut [a] milii squamæ, quas vocant florem. Cadunt autem, [4] cum panes æris aqua refrigerantur rubentque. [b] Similiter ex eis fit, [5] quam vocant lepida, & sic adulteratur flos, [6] ut squama veneat decussa vi [7] clavis, in quos panes ærei [8] ferruminantur. In Cypri maxime officinis omnia. Differentia hæc est, quod squama excutitur ictibus iisdem panibus: flos cadit sponte.

XXV. [1] Squamæ est alterum genus subtilius, [2] ex summa scilicet

Interpretatio.

[a] *Milii.*] Apludæ, corticesve qui milium obvolvunt.

[b] *Similiter.*] Præterea fit e panibus laminisve æris lapis, qua flos adulteratur: & sic squama venit, alias non venalis, sed vilis: decutitur autem ea mallei ictibus e clavis, quibus conflandis massæ seu laminæ æreæ indurantur.

Notæ.

3. *Excutiuntur.*] Eo flatu follium crebriore excitantur squamæ milii similes, κεγχροειδής τι, inquit Diosc. lib. 5. cap. 88. Auctor libri de simp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 987. *Ipsum flos est in specie milii*, &c. Sic etiam MSS. non *exciuntur*, ut scribi Salmasius jubet, in Solin. pag. 1076.

4. *Cum panes.*] Massæ candentes æris. Qui repurgandis metallorum inquinamentis præsunt, inquit Diosc. lib. 5. cap. 88. aquam purissimam æri affundunt, ejus refrigerandi gratia. Hac vero repentina densatione ac concretione, velut exspuitur, & emicat granum milio simile, quem vocant florem. Γίνεται δὲ οὕτως, ὅταν ἐν μεταλλικαῖς χώναις ..... διακαθαίροντες τὴν ἀκαθαρσίαν οἱ περὶ ταῦτα ὄντες, ὕδωρ ἐπιχέωσι ἀκραιφνέστατον αὐτῷ, ψύξαι προαιρούμενοι· ὑπὸ δὲ τῆς αἰφνιδίου πυκνώσεως καὶ συναγωγῆς, ὥσπερεὶ ἐκπτύεται καὶ ἐπανθεῖ τὸ προειρημένον, (χαλκοῦ ἄνθος.)

5. *Quam vocant lepida.*] Λεπίδα, hoc est, squamam æris.

6. *Ut squama veneat &c.*] Hunc Plinii locum integerrimum repræsentamus, qualis in codice Reg. altero exstat, cum hactenus interpolatum libri vulgati exhibeant in hunc modum: *ut squama veneat pro eo. Est autem hac decussa vi clavis, per quos panes ærei ferruminantur.* Vidit & e suis codicibus Salmasius in Solin. pag. 1077. ut edidimus, ita legi oportere: Plinii tamen sententiam, quam interpretatione nostra perspicuam, ut quidem remur, fecimus, assequi se negat posse. Etiam in Parmensi editione, Brixiensi, & aliis ante Frobenium, *in quos panes ærei*, non *per quos*, diserte scribitur.

7. *Clavis.*] Qui ex ære pro navibus configendis parabantur. Idcirco hæc squama clavaris appellata, a Diosc. lib. 5. cap. 89. Λεπὶς δὲ ἡ μὲν ἐκ τῶν Κυπρείων χαλκουργικῶν ἥλων παχεῖα, καλουμένη δὲ ἡλῖτις, καλή. Græcis ἧλος clavus est.

8. *Ferruminantur.*] Parantur, & indurantur. Plinius, lib. 36. sect. 67. *Vitrum sulphuri concoctum ferruminatur in lapidem*, hoc est, indurescit, concrescitque.

Sect. XXV. 1. *Squama est alterum.*] Oribasius, lib. 13. pag. 233. Χαλκοῦ λεπὶς, *hoc est, squama æris, laudatissima est quæ ex Cypriis officinarum clavis excussa, crassaque est, & helitis a clavis ducto nomine appellatur..... squama vero, quam stomoma* (στόμωμα) *vocant, habet eandem vim quam æris squama*, &c. Celsus, lib. 6. cap. 6. in Cleonis collyrio: *Squamæ æris, quod στόμωμα appellant, pondo* X. I. hoc est, denarius unus. Non videre hæc auctorum testimonia Saracenus, Dalecampius, & qui eos sequitur Salmasius in Solin. pag. 1084. qui Plinium halluninatum hoc loco putant: neque aliud esse στόμωμα asseverant, quam ferrum illud durissimum, quod *Aciarium* Glossæ, Galli vocant, *de l'acier.*

2. *Ex summa...., lanugine.*] Panum æreorum.

lanugine

lanugine decussum, quod vocant stomoma. Atque hæc omnia Medici (quod pace eorum dixisse liceat) ignorant, pars major & nomina: in tantum a conficiendis medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinæ solebat. Nunc quoties incidêre in libellos, componere ex his volentes aliqua, hoc est, impendio miserorum experiri commentaria, [3] credunt Seplasiæ omnia fraudibus corrumpenti. Jam quidem facta emplastra & collyria mercantur: [c] [4] tabesque mercium, aut fraus Seplasiæ sic exteritur. Et squama autem & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis, deinde lavantur, [5] ut supra, ad eosdem usus: & amplius [6] ad narium carnosa vitia: itemque sedis: [7] & gravitates aurium, per fistulas in eas flatu impulsa: [8] & uvas oris, farina admota. [9] Tollit & tonsillas cum melle. [10] Fit & ex candido ære squama longe Cypria inefficacior. Nec non urina pueri prius macerant clavos, panesque. Quidam vero excussam squamam terunt, & aqua pluvia lavant. [11] Dant & hydropicis eam duabus drachmis in mulsi hemina, & illinunt cum polline.

XXVI. [1] Æruginis quoque magnus usus. Sed pluribus fit ea modis.

INTERPRETATIO.

[c] *Tabesque.*] Tabidæque sic merces officinarum, aut Seplasiæ fraus usu teritur, & ab ægris absumitur.

NOTÆ.

3. *Credunt Seplasiæ.*] Unguentariis pigmentorumque negotiatoribus, ut dictum est sect. ult. libri superioris, in fine. Vide Notas & Emend. num. XVII.

4. *Tabesque mercium.*] Ironia est: Purgari vel sic ait officinas tabidis situque corruptis mercibus, Seplasiæ fraudem omnem exteri ac deleri, cum vel putrida medicamenta, vel adulterata a seplasiariis, coëmant medici imperiti, quos ea per se se conficere par fuit.

5. *Ut supra, ad eosdem.*] Ut de cadmia dictum est sect 22. de Cyprio ære, sect. 23. & ad eosdem, ad quos illa valere dictum est, usus.

6. *Ad narium.*] Diosc. lib. 5. cap. 88. Ἐκτήκει δὲ καὶ τὰ ἐν μυκτῆρσι σαρκώματα καὶ δακτυλίου, *absumit narium carnosa vitia, itemque sedis.* Σάρκωμα carnositas, carnis præter naturam incrementum. In his utique vitiis primum obtinent polypi locum: de quibus Theod. Priscianus ita pronunciat, lib. 1. cap. 11. *Polypis eminentibus æris florem, & sinopidem ex æquo combures, & ex eo pulvere sanabis loca.*

7. *Et gravitates &c.*] Diosc. totidem verbis, loc. cit.

8. *Et uvas oris.*] Quam & columellam vocant. Sic Reg. 2. Prius *& hulcera oris* legebatur. At Diosc. loc. cit. Στέλλει δὲ καὶ κιονίδας. Vidit hoc & Pintianus in suo codice. Farinam porro, quæ hic admovenda dicitur, squamam ipsam æris & florem intellige. Sic & chalcitis, sect. 29. farina sua tonsillas compescit.

9. *Tollit &c.*] Diosc. loc. cit.

10. *Fit & ex candido.*] Diosc. l. 5. c. 89. Vide Notas & Emend. num. XVIII.

11. *Dant & hydropicis.*] Bibendam scilicet, ac præterea illinunt Scribonius Largus, Compos. 133 *Ad hydropicos, cum jam distenti sunt, propter aquæ multitudinem, ... squamæ æris, quam λεπίδα Græci vocant, pondo victoriati, data cum apii seminis pari pondere ex aqua mulsa cyathis quatuor: plurimum autem aquæ dejicit.*

Sect. XXVI. 1. *Æruginis.*] Nostris, *Verd-de-gris.*

[2] Namque & e lapide, ex quo coquitur æs, deraditur: [3] & ære candido perforato, atque in cadis super acetum suspenso, æreo obturatis operculo: [a] multo probatiore, [4] quam si hoc idem squamis fiat. [5] Quidam vasa ipsa candidi æris fictilibus condunt in aceto, raduntque x. die. [6] Alii vinaceis contegunt, totidemque post dies radunt. [7] Alii delimatam æris scobem aceto spargunt, versantque spathis sæpius die, donec absumatur. [8] Eandemque scobem alii terere in mortariis æreis ex aceto malunt. Ocyssime vero contingit [9] coronariorum recisamentis in acetum additis. [10] Adulterant marmore trito maxime Rhodiam æruginem, alii pumice, aut gummi. [11] Præcipue autem fallit atramento sutorio adulterata. [12] Cetera enim dente deprehenduntur, stridentia in frendendo. [13] Experimentum in batillo ferreo. Nam

INTERPRETATIO.

[a] *Multo.*] Erit autem ærugo ea multo probatior, &c.

NOTÆ.

2. *Namque & e lapide.*] Eo scilicet ex quo fieri æs, quem & cadmiam appellari a quibusdam diximus, sect. 22. Oribasius, lib. 13. Collect. pag. 227. *In Cypriis quoque metallis æruginem gigni ferunt: lapidibus quibusdam æs habentibus, in quibus efflorescit ærugo, ... sed illam & paucam esse, & optimam.* Hausit hæc ille, ut pleraque solet, ex Diosc. lib. 5. cap. 91. Nativa porro hæc ærugo est: sequitur factitia.

3. *Et ære candido.*] Hic prior æruginis conficiendæ modus, qui & a Diosc. traditur, lib. 5. cap. 91. Εἰς πιθάκνην, inquit, &c. *In cadum, aut aliud consimile vas, acetum quam acerrimum infundito, atque illi superponito inversum vas æneum, præsertim concameratum: sin minus, planum: sit vero id probe detersum, nullumque habeat spiramentum. Decima deinde die sublato operculo æruginem inhærentem deradito.*

4. *Quam si hoc idem squamis.*] Nam & e squamis, & e scobe delimata æris ærugo conficitur: ἔνιοι δὲ καὶ ἐκ ῥινισμάτων ποιοῦσι ἢ λεπίδων. Diosc. loc. cit.

5. *Quidam vasa ipsa.*] Diosc. totidem verbis, loc. cit. post Theophr. lib. περὶ λίθων, p. 12. Oribasius, l. 13. f. 226. Auctor libri de simp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 984. Lamellis æreis idem effici & ipsi tradunt, & Vitruvius quoque, lib. 7. cap. 12. pag. 145.

6. *Alii vinaceis.*] Diosc. & auctor libri ad Patern. locis cit.

7. *Alii delimatam.*] Diosc. & auctor proxime cum eo laudatus.

8. *Eandemque.*] Auctor libri ad Patern. loc. cit.

9. *Coronariorum.*] Existit statim ærugo e recisamentis æreis, quæ abjiciunt ii qui coronas ex ære faciunt, quod coronarium idcirco appellatum est, sect. 20.

10. *Adulterant &c.*] Totidem verbis Diosc. lib. 5. cap. 91. & Oribas. lib. 13. pag. 227.

11. *Præcipue.*] Diosc. & Oribas. loc. cit.

12. *Cetera enim.*] Oribasius, loc. cit. *Quin dentibus quoque cognoscitur: nam quæ sincera est, lævis, & non aspera, illis cedit.* Totidem verbis & Diosc. lib. 5. cap. 91.

13. *Experimentum in batillo.*] Ferreum id instrumentum est, quo prunæ colliguntur, ad similitudinem palæ: *une pesle à feu.* Laminam pro batillo Diosc. adhibet, quod eundem usum habet: cetero Dioscodoris rationi prorsus Pliniana congruit: Τὸ δὲ χάλκανθον, inquit, ἀπο-

quæ ſincera eſt, ſuum colorem retinet: quæ mixta atramento, rubeſcit. Deprehénditur & papyro, galla prius macerato: nigreſcit enim ſtatim ærugine illita. Deprehenditur & viſu, maligne virens. [14] Sed ſive ſinceram ſive adulteratam, aptiſſimum eſt ſiccatam in patina nova uri & verſari, [15] donec favilla fiat: poſtea teritur & reconditur. [16] Aliqui in crudis fictilibus urunt, donec figlinum percoquatur. Nonnulli & thus maſculum admiſcent. [17] Lavatur autem ærugo, ſicut cadmia. [18] Vis ejus collyriis oculorum aptiſſima, [19] delacrymationibus mordendo proficiens. Sed ablui neceſſarium penicillis calidis, donec rodere deſinat.

XXVII. [1] Hieracium vocatur collyrium, quod ita maxime conſtat: temperatur autem id Hammoniaci unciis quatuor, æruginis Cypriæ duabus, atramenti ſutorii, quod chalcanthum vocant, totidem: miſyos vero una, croci ſex. Hæc omnia trita aceto Thaſio colliguntur in pilulas, excellentis remedii, [2] contra initia glaucomatum & ſuffuſionum, contra caligines, & ſcabritias, & albugines, ac genarum vitia. Cruda autem ærugo vulnerariis emplaſtris miſcetur. Oris gingivarumque hulcerationem mirifice emendat, & labiorum hulcera cum oleo. Quod ſi & cera addatur, purgat, & ad cicatricem perducit. Ærugo & callum fiſtularum erodit, vitiorumque quæ circa ſedem, ſive per ſe, ſive cum Hammoniaco illita, vel collyrii modo in fiſtulas adacta. Eademque cum reſinæ terebinthinæ tertia parte ſubacta, lepras tollit.

XXVIII. Eſt & alterum genus æruginis, quam vocant [1] ſcoleca: CAP. XII.

NOTÆ.

λίγχεται τῷ πυρὶ, &c. *Atramentum ſutorium igne deprehenditur: namque ſi lamina aut fictili æruginem ita adulteratam inſperſeris, & horum alterutrum ferventi cineri aut prunis impoſueris, mutato colore rubeſcet, quæ atramento ſutorio mixta fuerit*, &c.

14. *Sed ſive ſinceram.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 92.

15. *Donec favilla.*] Donec colorem cinereum quodammodo referat, inquit Dioſc. ἕως αὖ μεταβάλλῃ, καὶ ὑποσποδίσῃ τῇ χροιᾷ.

16. *Aliqui &c.*] Dioſc. loc. cit.

17. *Lavatur .... ſicut cadmia.*] De qua, ſect. 22.

18. *Vis ejus.*] Oculorum cicatrices exteri ea & attenuari auctor eſt Dioſc. loc. cit. A Galeno in collyriis oculorum ſæpiſſime adhibetur, lib. 4. κατὰ τόπους.

19. *Delacrymationibus.*] Lacrymis ciendis. Dioſc. loc. cit. Δύναται δὲ πᾶς ἰὸς στύφειν, ... δάκρυον ἄγειν &c.

Sect. XXVII. 1. Ab Hierace confectore nomen habere videtur. Celſus, lib. 6. cap. 6. *Hieracis collyrium: Id quoque quod Hieracis nominatur, ... habet myrrhæ* P. x. I. *Hammoniaci* P. x. II. *Æruginis raſæ* P. x. IIII. &c. Similius eſt, quod Cæſarianum ibidem appellatur: *Habet atramenti ſutorii* P. x. I. *Miſy* P. x. I. *Piperis albi* P. x. V. *Cadmiæ lotæ*, P. x. III. &c. Plura vero his affinia Galenus affert, lib. 4. κατὰ τόπους, cap. 8. pag. 434 & ſeqq.

2. *Contra initia.*] Quæ reliqua deinceps ſectione hac continentur, totidem ea verbis exſtant apud Dioſc. lib 5. cap. 92.

Sect. XXVIII. 1. *Scoleca.*] In libris hactenus editis, *ſcoleciam*. Reg. 2.

[a][2] in Cyprio ære hoc, trito alumine & ſale, aut nitro pari pondere, cum aceto albo quam acerrimo. [3] Non fit hoc niſi æſtuoſiſſimis diebus circa Canis ortum. Teritur autem, [4] donec viride fiat, contrahatque ſe vermiculorum ſpecie, [5] unde & nomen. Quod vitium ut emendetur, duæ partes quæ fuere aceti,[6] miſcentur urina pueri impubis. [7] Idem autem in medicamentis & ſanterna efficit, [8] qua diximus aurum ferruminari, uſuſque utriuſque, qui æruginis. [9] Scolecia fit & per ſe, deraſa ab ærario lapide, de quo nunc dicemus.

XXIX. Chalcitin vocant lapidem, ex quo ipſum æs coquitur. [1] Diſtat a cadmia, quod illa ſuper terram ex [a] ſubdialibus petris cæditur, hæc ex obrutis. Item quod chalcitis friat ſe ſtatim, mollis natura, ut videatur lanugo concreta. Eſt & alia diſtinctio, quod chalcitis tria genera continet, æris, & miſyos, & ſoryos, de quibus ſingulis [2] dicemus ſuis locis. [3] Habet autem æris venas oblongas.

INTERPRETATIO.

[a] *Subdialibus.*] Sub dio expoſitis.

[a] *In Cyprio.*] Im mortario Cyprii æris hoc *invenitur.*

NOTÆ.

ſcoleaca. At Index loci hujus, *Scolex æris.* Dioſcoridi lib. 5. cap. 92. ἰὸς σκώληξ, *ærugo vermicularis*, a vermiculorum ſpecie.

2. *In Cyprio ære.*] In mortario Cyprii æris. Εἰς θυΐαν Κυπρίου χαλκοῦ, ἔχουσαν δὲ καὶ δοίδυκα ἀπὸ τῆς αὐτῆς πεποιημένον ὕλης, ἐγχέας ὄξους λευκοῦ καὶ δριμέος &c. *In mortarium Cyprii æris, quod & piſtillum ex eadem materia factum habeat, aceti albi acriſqui heminam dimidiam infundito,* &c.

3. *Non fit hoc.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Donec viride.*] Donec æruginis colorem referat, & ſtrigmenti ſpiſſitudinem contrahat, inquit Dioſc. loc cit. ἕως τῇ μὲν χροιᾷ ἰώδης, τῇ δὲ συστάσει γλοιώδης γένηται.

5. *Vnde & nomen.*] Hanc appellationis illius cauſam, etſi eſt veriſſima, Dioſcorides non attigit. Nam quod & ille, & eum ſecutus Oribaſius, lib. 13. pag. 227. de vermiculis Rhodiacis afferunt, neque huc pertinet, & valde vereor ut ſincerum ſit.

6. *Miſcentur urina.*] Tertia nempe urinæ parte ad duas aceti partes addita. Aliter Dioſc. loc. cit. Ἐνεργὴς δὲ καὶ εὔχρους γίνεται ἄγαν, ἐὰν ὄξους μὲν λάβῃ μέρος ἕν, οὔρου δὲ παλαιοῦ μέρη δύο, τὰ δ' ἄλλα, ὡς προείρηται. *Efficax autem & valde boni coloris redditur, ſi duæ partes urinæ veteris cum una aceti adjiciantur, & reliqua, uti dictum eſt, peragantur.*

7. *Idem autem.*] Dioſc. lib. 5. cap. 104.

8. *Qua diximus.*] Anteriore libro, ſect. 29.

9. *Scolecia.*] MSS. *Scolea.* Fieri autem & per ſe ait, hoc eſt, & aliud genus eſſe, non cura & arte factitium, ut quod proxime ante explicuit, ſed ſponte proveniens, ac nativum. Hæc ærugo vermicularis a Dioſc. foſſilis appellatur, lib. 5. cap. 92. ἰὸς σκώληξ ὀρυκτός.

Sect. XXIX. 1. *Diſtat a cadmia.*] Ab æroſo illo altero lapide, ex quo fieri æs diximus, ſect. 2. & 22.

2. *Dicemus ſuis locis.*] Sect. triceſima, quæ ſequitur, & triceſima prima.

3. *Habet autem æris.*] Hoc eſt, æris ſimiles. Dioſc. lib. 5. cap. 115. Χαλκῖτιν προκριτέον τὴν χαλκοειδῆ.... τὰς ἶνας ἐπιμήκεις καὶ ἀποστιλβούσας ἔχουσαν. *Optima chalcitis æris ſpeciem refert .... intercurſantibus venis oblongis, ſplendentibuſque.* Au-

[4] Probatur mellei coloris, gracili venarum diſcurſu, friabilis, nec lapidoſa. Putant & recentem utiliorem eſſe, quoniam inveterata [5] ſory fiat. [6] Vis ejus ad excreſcentia in hulceribus, ſanguinem ſiſtere, gingivas, uvam, tonſillas farina compeſcere. Vulvæ quoque vitiis in vellere imponitur. Cum ſucco vero porri verendorum additur emplaſtris. [7] Maceratur autem in fictili ex aceto circumlito fimo diebus XL. & colorem croci trahit. Tunc admixto cadmiæ pari pondere, medicamentum efficit, [8] pſoricon dictum. Quod ſi duæ partes chalcitidis tertia cadmiæ temperentur, acrius hoc idem fiet: [9] etiamnum vehementius, ſi aceto, quam vino temperentur. Toſta vero efficacior fit ad eadem omnia.

XXX. [1] Sory Ægyptium maxime laudatur, multum ſuperato Cyprio, Hiſpanienſi, & Africo: [2] quanquam oculorum quoque curationi quidam utilius Cyprium putant: [3] ſed in quacumque natione optimum, cui maximum virus in olfactu, trituque pinguiter nigreſcens,

NOTÆ.

ctor libri de ſimp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 987. *Chalcitis gleba eſt naturalis, quæ eſt in Cypro inſula, quæ in metallis invenitur, colore ſubaureo, intus venas habens diffuſas*, &c.

4. *Probatur.*] Probat & Dioſc. loc. cit. εὔθρυπτον, ἄλιθόν τε, καὶ οὐ παλαιάν.

5. *Sory fiat.*] Sory ipſum vetuſtate mutari in chalcitin, auctor eſt Galenus, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag. 266. atque hæc tria tenuitate tantum diſcrepare: craſſiſſimumque eſſe ſory, tenuiſſimum miſy: mediam chalcitin. Sic etiam Aëtius, lib. 2. de re med. cap. 65. pag. 57.

6. *Vis ejus &c.*] Sic Dioſc. totidem fere verbis, lib. 5. cap. 115. Ἔστι δὲ καὶ τῶν μετρίως σηπτόντων· ποιεῖ δὲ καὶ πρὸς ἐρυσιπέλατα, ἕρπητας, αἱμοῤῥαγίας τὰς ἐξ ὑστέρας καὶ μυκτήρων σὺν πράσου χυλῷ. Ξηρὰ δὲ πρός τε ἐπουλίδας καὶ νομὰς καὶ παρίσθμια. *Eſt & in genere leviter exedentium. Quin etiam efficax eſt ad eryſipelata & herpetas, itemque ſanguinis e vulva & naribus eruptiones cum porri ſucco.* Et inter ea quæ corpus exedunt, chalcitin Celſus enumerat, lib. 5. cap. 7. Et cap. 22. *ad putrem carnem continendam, ne ultra ſerpat, eamque leniter exedendam, ... auripigmentum cum chalcitide*, &c. De ſiſtendo ſanguine, uvaque compeſcenda, etiam Plinius Valer. lib. 3. cap. 21.

7. *Maceratur autem.*] Dioſc. ad verbum, lib. 5. cap 116.

8. *Pſoricon.*] Ψωρικὸν Dioſc. loc. cit. & Galeno, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag. 272. ubi ſimili ferme ratione hoc medicamenti genus concinnat: Dioſcorides vero plane eadem. Nomen habet, quod contra ſcabrities & aſperitates cutis, quas ψώρας Græci dicunt, vim habeat. Celſus lib. 6. cap. 6. tit. *Ad oculos ſcabros. Nulla per ſe materia eſt, quæ pſoricum nominetur: ſed chalcitidis aliquid, & cadmiæ dimidio plus ex aceto ſimul conteruntur: idque in vas fictile additum, & contectum ficulneis foliis ſub terra reponitur: ſublatumque poſt dies XX. rurſus teritur, & ſic appellatur.*

9. *Etiamnum vehementius.*] Oribaſius, lib. 13. fol 231.

Sect. XXX. 1. *Sory Ægyptium.*] Dioſc. lib. 5. cap. 119. Σῶρυ ... εὑρίσκεται ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν ἄλλοις δὲ τόποις, ὡς ἐν Λιβύῃ, καὶ Ἱσπανίᾳ, καὶ Κύπρῳ· προκριτέον δὲ τὸ Αἰγύπτιον, &c. *Couperoſe cendrée.*

2. *Quanquam oculorum.*] Sic ad ocularia medicamenta Cyprium quoque miſy Ægyptio anteponit Dioſc. lib. 5. cap. 117.

3. *Sed in quacumque.*] Dioſc. totidem verbis, loc. cit.

& ſpongioſum. [4] Stomacho res contraria in tantum, ut quibuſdam olfactu modo vomitiones moveat. Et Ægyptium quidem tale: [5] Alterius nationis contritum ſplendeſcit, ut miſy, [6] & eſt lapidoſius. [7] Prodeſt autem & dentium dolori, ſi contineatur, atque colluat: & oris hulceribus gravibus, quæque ſerpunt. [8] Uritur carbonibus, ut chalcitis.

XXXI. [1] Miſy aliqui tradiderunt fieri [2] exuſto lapide in ſcrobibus, flori ejus luteo miſcente ſe ligni pinei favilla. Revera autem e ſupradicto fit lapide, concretum natura, diſcretumque, & optimum in Cypriorum officinis: [3] cujus notæ ſunt friati aureæ ſcintillæ, & cum teratur, arenoſa natura, ſive terrea, chalcitidi ſimilis. Hoc admiſcent, qui aurum purgant. Utilitas ejus infuſi cum roſaceo auribus purulentis: & in lana impoſiti, capitis hulceribus. Extenuat etiam ſcabritias oculorum inveteratas. Præcipue utile tonſillis, contraque anginas, & ſuppurata. Ratio, ut ſedecim drachmæ in hemina aceti coquantur addito melle, donec lenteſcat. Sic ad ſupradicta utile eſt. Quoties opus ſit molliri vim ejus, mel aſpergitur. Erodit & callum fiſtularum, [a] ex aceto foventium: & collyriis additur. Siſtit & ſanguinem, hulceraque quæ ſerpant, quæve putreſcant. Abſumit & excreſcentes carnes. Peculiariter virilitatis vitiis utile: & feminarum profluvium ſiſtit.

XXXII. [1] Græci cognationem æris nomine fecerunt & atramento

INTERPRETATIO.

a *Ex aceto.*] Iis qui ex aceto fiſtulas fovent miſy.

NOTÆ.

4. *Stomacho &c.*] Dioſc. loc. cit.

5. *Alterius nationis.*] Vide Notas & Emend. num. XIX. Ut miſy ſplendeſcat, dicetur ſect. ſeq.

6. *Et eſt lapidoſius.*] Sory videlicet: de quo Galenus, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag. 266. Οὐ τήκεται τὸ σῶρυ, διὰ τὸ λιθωδέστερόν τε καὶ σφοδρότερον ἔχειν τὴν πῆξιν. *Sory non liqueſcit, quoniam lapidoſius eſt, vehementiuſque compactum.*

7. *Prodeſt autem.*] Et hoc de ſory Dioſcorides quoque prodidit, lib. 5. cap. 119. Ἰᾶται δὲ καὶ ὀδονταλγίας ἐντιθέμενον εἰς τὰ βρώματα, καὶ τοὺς ὑποσάλους δὲ ὀδόντας κρατύνει. *Dolori dentium cavernis eorum inditum medetur; eoſdem labantes firmat.*

8. *Uritur.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XXXI. 1. *Miſy.*] Μίσυ Dioſcoridi, lib. 5. cap. 117. Noſtris, *Couperoſe jaune*, ſeu Vitriolum Romanum.

2. *Exuſto lapide.*] Quem chalcitim vocant, ut dictum eſt initio ſect. 29.

3. *Cujus notæ ſunt.*] Dioſc. loc. cit. Μίσυ δὲ παραληπτέον τὸ Κύπριον, χρυσοφανές, σκληρόν, καὶ ἐν τῷ θρύπτεσθαι χρυσίζον, καὶ ἀποστίλβον ἀστεροειδῶς. *Miſy aſſumendum natione Cyprium, auri ſpeciem præ ſe ferens ac durum, quodque dum friatur, aureis micet ſcintillis, ac ſtellæ modo ſplendeſcat.*

Sect. XXXII. 1. *Græci cognationem æris nomine.*] Hanc nominis affinitatem, idem alibi gentilitatem vocat: cujus occaſione, ut alias monuimus, de rebus agit alioqui diſparibus, nec alia re, niſi vocis ſono, connexis.

ſutorio. ² Appellant enim chalcanthum. Nec ullius æque mira natura eſt. ³ Fit in Hiſpaniæ puteis ſtagniſve, id genus aquæ habentibus. Decoquitur ea, admixta dulci pari menſura, & in piſcinas ligneas funditur. Immobilibus ſuper has tranſtris dependent reſtes lapillis extentæ, quibus adhæreſcens limus, vitreis acinis imaginem quandam uvæ reddit. Exemptum ita ſiccatur diebus xxx. Color eſt cæruleus, perquam ſpectabili nitore, ⁴ vitrumque eſſe creditur: diluendo fit atramentum tingendis coriis. Fit & pluribus modis: ⁵ genere terræ eo in ſcrobes cavato: quarum e lateribus diſtillantes hiberno gelu ſtirias, ⁶ ſtalagmian vocant: neque eſt purius aliud. ⁷ Sed ex eo candidum colorem ſentientem violam, lonchoton appellant. ᵃ Fit & in ſaxorum catinis, pluvia aqua corrivato limo gelante. Fit & ſalis modo, flagrantiſſimo Sole ⁸ admiſſas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia, foſſile, aut factitium appellant hoc: pallidius, & quantum colore, tantum bonitate deterius. Probant maxime Cyprium in medicinæ uſu. ⁹ Sumitur ad depellenda ventris animalia drachmæ pondere cum melle. ¹⁰ Purgat & caput dilutum, ac naribus inſtillatum: item ſtomachum, cum melle aut aqua mulſa ſumptum. ¹¹ Medetur & oculorum ſcabritiei dolorive, & caligini, & oris hulceribus. Siſtit & ſanguinem narium: item hæmorrhoïdum. ¹² Extrahit oſſa fra-

INTERPRETATIO.

ᵃ *Fit &c.*] Fit & in ſaxis excavatis, aqua pluvia, quæ per venas chalcanthi labitur, limo corrivato, ac gelaſcente.

NOTÆ.

2. *Appellant .... chalcanthum.*] Χάλκανθον. Noſtri, *du vitriol, de la couperoſe.*

3. *Fit in Hiſpania.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 2. Diſpar aliquantum Dioſcoridis ratio eſt, lib. 5. cap. 114.

4. *Vitrumque eſſe creditur.*] Sic Reg. 2. & alii Ob perſpicuitatem ſcilicet: Dioſc. loc cit. Ἄριστον δ' αὐτοῦ ἡγητέον τὸ κυάνεον, ... καὶ διαυγές. Inde chalcantho apud nos vitrioli nomen.

5. *Genere terræ eo.*] Quale in Hiſpaniæ puteis ſupradictis reperitur. Ita Reg. 2. & Colb. 3. Editi hoc tantum, *genere eo*, obſcura, ac mutila oratione. Iſidorus, loc. cit. hoc tantum habet: *Fit & in ſcrobibus cavatis, quarum de lateribus decidentes guttæ coaleſcunt.*

6. *Stalagmian.*] Σταλαγμίαν, hoc eſt, chalcanthum ſtillatitium Σταλακτὸν & σταλακτικὸν, a Dioſc. appellatur, lib. 5. cap. 14.

7. *Sed ex eo.*] E ſtillatitio chalcantho. Vide Notas & Emend. num. XX. Λογχωτὸν eſt Dioſcoridi, loc. cit. aliiſque.

8. *Admiſſas.*] In ſcrobes excavatas, aquæ ſupradictæ e puteis hauſtæ admittuntur, mox Sole coguntur: ut ſalem dixit antea fieri, lib. 31. ſect. 39. aqua e puteis in ſalinas ingeſta. Sic etiam Iſidorus, loc. cit.

9. *Sumitur &c.*] Dioſc. lib. 5. cap. 114. Ἕλμινθας πλατείας ἀναιρεῖ < α΄ βάρος καταπινόμενον, ἢ μετὰ μέλιτος ἐκπινόμενον.

10. *Purgat &c.*] Dioſc. totidem verbis, loc cit.

11. *Medetur &c.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 55. In MSS. porro, *ſcabritia*, legimus, non *ſcabritiei.*

12. *Extrahit oſſa.*] Dioſc. lib. 1. Εὐπορ. cap. 166. Ἀπάγει δ' ὀστᾶ καὶ ἀφίστησι... χάλκανθον, σὺν ὑοσκυάμου σπέρματι.

cta cum semine hyoscyami. Suspendit epiphoras, penicillo fronti impositum. Efficax & in emplastris ad purganda hulcera, & excrescentia hulcerum. Tollit & uvas, vel si decocto tangantur. Cum lini quoque semine superponitur emplastris ad dolores tollendos: quodque ex eo candicat, in eo usu præfertur violaceis, si gravitati aurium per fistulas inspiretur. Vulnera etiam per se illitum sanat, sed tinguit cicatrices. [13] Nuperque inventum, ursorum in arena & leonum ora inspargere illo: tantaque est vis in adstringendo, ut non queant mordere.

Caput XIII.

XXXIII. [1] Etiamnum in ærariis reperiuntur, quæ vocant [2] pompholygem & spodon. Differentia, quod pompholyx lotura paratur, spodos illota est. [3] Aliqui id quod sit candidum levissimumque, pompholygem dixere: & esse æris [4] & cadmiæ favillam. Spodon nigriorem ponderosioremque esse, derasam parietibus fornacum, mixtis scintillis, aliquando & carbonibus. [5] Hæc aceto accepto odorem æris præstat, & si tangatur lingua, saporem horridum. [6] Convenit oculorum medicamentis, quibuscumque vitiis occurrens, [7] & ad omnia, quæ spodos: hoc solum distat, quod hujus [8] elutior vis est. [9] Additur & in emplastra, quibus lenis quæritur refrigeratio & siccatio. Utilior ad omnia quæ vino lota est.

Notæ.

13. *Nuperque.*] Totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 2.

Sect. XXXIII. 1. *Etiamnum in ærariis.*] In fornacibus, in quibus æs uritur.

2. *Pompholygem, & spodon.*] Πομφόλυξ levior est, evolatque ad fornices, quibus bullarum instar adglutinatur: unde nomenclaturam traxit, quoniam πομφόλυξ Græcis bulla est. Nostris, *La fleur de la calamine.* Non est officinarum tuthia, ut recte probat Savotus, lib. de nummis, pag. 106. & 107. Spodion vero ponderosius, quare ad fornices non ascendit, sed vel cineris instar, unde nomen, humi decidit, adhæretve parietibus. Longe disparis naturæ spodion officinarum est, quod ex usto fit ebore. Savotus, loc. cit. pag. 108.

3. *Aliqui.*] Quos secutus est Diosc. lib. 5. cap. 85. apud quem hæc totidem verbis exstant, de pompholygis spodiique discrimine: & apud Oribas. lib. 13. pag. 231. qui ex Dioscoride hausit: ut & Galenus, lib. 9. de fac. simp. med. cap. 3. pag. 268.

4. *Et cadmiæ favillam.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Sic Diosc. & Galenus loc. cit. ubi pompholyga aïunt esse, ἀναφερόμενον αἴθαλον, χαμινευομένης τῆς καδμείας.

5. *Hæc aceto accepto.*] Hoc est, aceto subacta. Diosc. loc. cit. Ἐν τῷ ὄξει φυραθεῖσα .... ἔπι δὲ βορβορίζουσα ἐν τῇ γεύσει, *gustu cœnum resipit.*

6. *Convenit.*] Pompholyx nimirum. Ita Galenus, lib. 9. de fac. simp. med. cap. 3. pag. 269.

7. *Et ad omnia quæ spodos.*] Ut exemplum in re una statuam, spodos sect. seq. utilis dicitur hulceribus quæ manant, Græci ἀχῶρες vocant: ad eundem usum commendat pompholygem Theod. Priscianus, lib. 1. cap. 5. *de achoribus.*

8. *Elutior vis est.*] Imbecillior spodi seu spodii vis. Sic Horatius, lib. 2. Satyr. 4. vers. 16.

Irriguo nihil est elutius horto.

Hoc est, nihil insipidius quam hortensia, quæ multis aquis irrigantur.

9. *Additur &c.*] Galenus, loc. cit.

XXXIV.

XXXIV. [1] Spodos Cypria optima. Fit autem liquescentibus cadmia, [2] & ærario lapide. [3] Levissimum hoc efflatur & ocyus, evolatque e fornacibus, & tectis adhærescit, a fuligine distans candore. Quod minus candidum ex eo, immaturæ fornacis argumentum est: hoc quidam pompholygem vocant. Quod vero rubicundius ex iis invenitur, acriorem vim habet, exhulceratque adeo, ut cum lavatur, si oculos attingat, excæcet. Est & mellei coloris spodos, in qua plurimum æris intelligitur. Sed quodcumque genus lavando fit utilius: [4] purgatur ante penna, dein crassiore lotura. Digitis scabritiem exterunt. Media vis ejus est, quæ vino lavatur. Est aliqua & in genere vini differentia. Leni enim lota collyriis oculorum minus apta putatur. Eadem efficacior hulceribus quæ manant, vel oris quæ madent, & omnibus medicamentis, quæ parantur contra gangrænas. Fit & in argenti fornacibus spodos, quam vocant [5] lauriotin. Utilissima autem oculis affirmatur, quæ fiat in aurariis: nec in alia parte magis est vitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla, vilissimis rebus utilitates easdem excogitavit.

XXXV. [1] Antispodon vocant cinerem fici arboris, vel caprifici, vel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus, vel oleastri, vel cotonei mali, vel lentisci. [2] Item ex moris immaturis, id est, candidis, in Sole arefactis: vel e buxi coma, vel pseudocyperi, aut rubi, aut terebinthi, vel œnanthes. [3] Taurini quoque glutinis, aut linteorum cinerem, similiter pollere inventum est. Uruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus, donec figlina percoquantur.

XXXVI. In ærariis officinis [1] & spegma fit, jam liquato ære atque percocto, additis etiamnum carbonibus, flatuque accensis: ac

NOTÆ.

Sect. XXXIV. 1. *Spodos Cypria.*] Oribasius, lib. 13. fol. 231.

2. *Et ærario lapide.*] Æroso lapide, ex quo fieri æs dictum est sect. 2. & 22.

3. *Levissimum hoc.*] Sic Reg. 2. & alii. Editi perperam, *levissime hæc.* Simon Januensis, cap. de pompholyge, legit, *levissimo flatu, evolatque* &c

4. *Purgatur ante penna &c.*] Sic libri editi, manuque scripti. Simon Januensis, qui totum hoc de pompholyge caput exscripsit, mendose, *Purgatur ante prima: deinde crassior: lotura digitis scabritiem exemit.*

5. *Lauriotin.*] Λαυρειῶτιν a Laurio Atticæ pago, ubi argenti metalla fuere. Pausanias, statim initio libri primi, sive Attic. Πλέοντι δὲ ἐς τὸ πρόσω Λαύρειόν τε ἐστιν, ἔνθα ποτὲ Ἀθηναίοις ἦν ἀργύρου μέταλλα. Hinc γλαῦκες Λαυρειωτικαὶ apud Erasm. Chil. 2. Cent. 8. Adag. 31.

Sect. XXXV. 1. *Antispodon.*] Ἀντίσποδα dicuntur, quæ deficiente sæpenumero spodio, in ejus locum opportune sufficiuntur. De his eadem plane tradit & Diosc. lib. 5. cap. 86. & Oribasius, lib. 13. fol. 231.

2. *Item ex moris &c.*] Diosc. & Oribas. locis cit.

3. *Taurini quoque &c.*] Auctores proxime appellati.

Sect. XXXVI. 1. *Et spegma fit.*] Sic etiam MSS. An *psegma* ψῆγμα potius, quæ vox Græce ramenta & micas significat, quæ appellatio huic æris paleæ accommodata satis videtur?

repente vehementiori flatu exſpuitur æris palea quædam. Solum, quo excipiatur, eſſe ſtratum debet.

XXXVII. Facile ab ea diſcernitur, quam in iiſdem officinis [1] diphrygem vocant Græci, ab eo quod bis torreatur. [2] Cujus origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis, donec excoquatur [3] in rubricam. Fit & in Cypro ex luto cujuſdam ſpecus arefacto prius, [4] mox paulatim circumdatis ſarmentis. [5] Tertio fit modo in fornacibus æris fæce ſubſidente. Differentiæ ſiquidem, quod æs ipſum in catino defluit, ſcoria extra fornaces, flos ſupernatat, [6] diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquantur, [a] ferruminari: circa hunc æs fervere, ipſum vero non percoqui, niſi tranſlatum in alias fornaces, & eſſe [b] nodum quendam materiæ. Id quod ex cocto ſuperſit, diphryges vocari. [7] Ratio ejus in medicina ſimilis ſupra dictis: ſiccare, & excreſcentia conſumere, & perpurgare. [8] Probatur lingua, ut eam ſiccet tactu ſtatim, ſaporemque æris reddat.

XXXVIII. Unum etiamnum æris miraculum non omittemus. Servilia familia [1] illuſtris in Faſtis, trientem æreum paſcit auro & argento, conſumentem utrumque. Origo atque natura ejus incomperta eſt mihi. Verba ipſa de ea re Meſſalæ ſenis ponam. Serviliorum familia habet trientem ſacrum, cui ſumma cum cura magnificentiaque ſacra quotannis faciunt: quem ferunt alias creviſſe, alias decreviſſe videri, & ex eo aut honorem aut diminutionem familiæ ſignificari.

Cap. XIV. XXXIX. Proxime indicari debent metalla ferri, optimo peſſimoque vitæ inſtrumento. Siquidem hoc tellurem ſcindimus, ſerimus

INTERPRETATIO.

a *Ferruminari.*] Coaleſcere. | b *Nodum.*] Duriorem materiam.

NOTÆ.

Sect. XXXVII. *Diphrygem.*] Dioſcoridi, lib. 5. cap. 120. τὸ διφρυγὲς, ſcilicet ἀπὸ τοῦ δὶς φρυγέσθαι, quod bis torrefiat: ſive quod & arefiat a Sole, & ab igne torreatur.

2. *Cujus origo triplex.*] Totidem ea plane verbis a Dioſcoride explanata, loc. cit. & ab Oribaſio, lib. 13. fol. 226.

3. *In rubricam.*] In rubricæ colorem: ὅταν ἡ χρόα μιλτώδης γένηται. Dioſc. loc. cit.

4. *Mox paulatim.*] Subintellige, uſto toſtove.

5. *Tertio fit.*] Hoc eſt, tertium nihil aliud eſt, niſi ſedimentum æris in fornace aduſti.

6. *Diphryges remanet.*] In fundo, ceu fæx, ſubſidet: εὑρίσκεται ἐν τῇ χώνῃ ἐγκείμενον τῷ πυθμένι αὐτῆς. Dioſc. loc. cit.

7. *Ratio .... ſimilis ſupradictis.*] Æri, ſcoriæ, cadmiæ, flori. Hæc totidem verbis Dioſc. loc. cit. Δύναμιν δὲ ἔχει στυπτικήν τε, καὶ ἀνακαθαρτικὴν ἐπιτεταμένως, σμηκτικήν τε καὶ ξηραντικήν, καὶ καταστάλτικὴν ὑπερσαρκώσεως, &c.

8. *Probatur.*] Dioſc. loc. cit. ad verbum.

Sect. XXXVIII. 1. *Illuſtris in Faſtis.*] Ob multos Conſulatus, ac triumphos, qui notantur in Faſtis.

arbuſta, ponimus pomaria, vites ſqualore deciſo annis omnibus cogimus juveneſcere. Hoc exſtruimus tecta, cædimus ſaxa, omneſque ad alios uſus ferro utimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus ſolum, ſed etiam miſſili volucrique, nunc tormentis excuſſo, nunc lacertis, nunc vero pennato: quam ſceleratiſſimam humani ingenii fraudem arbitror. Siquidem, ut ocyus mors perveniret ad hominem, alitem illam fecimus, pennaſque ferro dedimus. Quamobrem culpa ejus non naturæ fiat accepta. Aliquot experimentis probatum eſt poſſe innocens eſſe ferrum. In fœdere, quod expulſis regibus populo Romano dedit Porſena, nominatim comprehenſum invenimus, ne ferro niſi in agricultura uterentur. [1] Et ſtilo ſcribere intutum, ut vetuſtiſſimi auctores prodiderunt. Magni Pompeii in tertio Conſulatu exſtat edictum, in tumultu necis Clodianæ, prohibentis ullum telum eſſe in Urbe.

XL. Et tamen vita ipſa non defuit [a] honorem mitiorem habere ferro quoque. [1] Ariſtonidas artifex cum exprimere vellet Athamantis furorem [2] Learcho filio præcipitato reſidentem pœnitentia, æs, ferrumque miſcuit, ut rubigine ejus per nitorem æris relucente, exprimeretur verecundiæ rubor. Hoc ſignum exſtat Thebis hodierno die. Eſt in eadem urbe & ferreus Hercules, quem fecit [3] Alcon, laborum Dei patientia inductus. Videmus & Romæ ſcyphos e ferro dicatos in templo [4] Martis Ultoris. [5] Obſtitit eadem naturæ benignitas, exigentis a ferro ipſo pœnas rubigine, eademque providentia nihil in rebus mortalibus [6] faciente, quam quod infeſtiſſimum mortalitati.

INTERPRETATIO.

[a] *Honorem.*] Ad mitiores uſus adſciſcere, *exempli gratia, ad ſtatuas de quibus ſtatim dicetur.*

NOTÆ.

Sect. XXXIX. 1. *Et ſtilo ſcribere intutum.*] Minime tutum. Sic etiam MSS. Sunt qui *vetitum* malint. *Intutum* Tacito ſemel, ſæpius Ammiano uſurpata vox.

Sect. XL. 1. *Ariſtonidas.*] Ἀριστωνίδας.

2. *Learcho filio.*] Exſtat apud Naſonem fabula, lib. 4. Metam. verſ. 467.

3. *Alcon.*] Meminit hujus in Laconicis Pauſanias, & Hippocoontis filium vocat: Naſo quoque, lib. 13. Metam. verſ. 683.

Illi fabricaverat Alcon
Myleus, & longo cælaverat argumento.

Niſi forte hic Naſonis Alcon argentarius faber eſt, ab illo ferratio diverſus.

4. *Martis Vltoris.*] In foro Auguſti, regione Urbis octava.

5. *Obſtitit.*] Ne hunc ferro mitiorem honorem vita haberet, de quo dictum eſt initio hujus ſectionis, obſtitit pro ſua benignitate natura, tum inducta ferro rubigine velut in pœnam, tum ſimili ejus providentia nihil faciente in rebus mortalibus, quam quod eſt infeſtiſſimum mortalitati, & plenum laboris. Quare a mitioribus illis artibus ferrum traducendum ad falces, ligones, aliaque inſtrumenta, quibus arbuſta ſerimus, ponimus pomaria, cædimus ſaxa, &c.

6. *Faciente.*] MSS. quidam *facientis.*

XLI. Ferri metalla ubique propemodum reperiuntur, quippe insula etiam Italiæ [1] Ilva gignente: minimaque difficultate cognoscuntur, ipso colore terræ manifesto. [2] Sed ratio eadem excoquendis venis. In Cappadocia tantum quæstio est, aquæ an terræ fiat acceptum, quoniam perfusa certo fluvio terra, neque aliter, ferrum e fornacibus reddit. [3] Differentia ferri numerosa. Prima in genere terræ cælive. Aliæ molle tantum, plumboque vicinius subministrant: aliæ fragile & ærosum, rotarumque usibus & clavis maxime fugiendum, cui prior ratio convenit. Aliud brevitate sola placet, [4] clavisque caligariis: aliud rubiginem celerius sentit. [5] Stricturæ vocantur hæ omnes, quod non in aliis metallis, a stringenda acie vocabulo imposito. Et fornacum maxima differentia est: [6] nucleusque quidem ferri excoquitur in his ad indurandam aciem: aliquæ modo ad densandas incudes, malleorumve rostra. [7] Summa autem differentia in aqua est, cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicut [8] Bilbilin in Hispania & Turiassonem, Comum in Italia, cum

NOTÆ.

Sect. XLI. 1. *Ilva gignente.*] Vide quæ dicta sunt lib. 3. sect. 12. Servius in illud Maronis, lib. 10. Æneïd.

Ast Ilva trecentos,
Insula inexhaustis Chalybum generosa metallis:

Amplius aliquid apud Plinium legisse hic videri queat: Verba ejus sunt hujuscemodi: *INEXHAUSTIS Chalybum generosa metallis: quanto exhausta fuerit, tanto generosior, hoc est,* πολυγένης. *Ergo IN EXHAUSTIS non est una pars orationis; Namque dicit Plinius Secundus: Cum in aliis regionibus effossis metallis terra sint vacua, apud Ilvam hoc esse mirum, sublata renascuntur, & rursus de iisdem locis effodiuntur. Varro & aliud dicit, nasci quidem illic ferrum, sed in stricturam non posse cogi, nisi transvectum in Populoniam Tusciæ civitatem, ipsi insulæ vicinam.* Hæc Servius, cujus in laudandis auctoribus haud satis est explorata fides.

2. *Sed ratio eadem.*] Quæ æris explicata.

3. *Differentia ferri &c.*] Transcripsit hunc locum integra fide totidem verbis Isidorus, lib. 16. cap. 20.

4. *Clavisque caligariis.*] Caliga militaris simillima fuit sandaliis PP. Capucinorum, sed clavis præterea subtus suffixa. Iconem exhibet caligæ, libro singulari, De caliga veterum, Nigronius noster, sub finem operis.

5. *Strictura*] Stricturam vocant antiqui massam ferri seu laminam, quod in massam unam stringitur, ac coalescit. Sic Varro accepit, eo loco quem ex Servio paulo ante retulimus. Nonio stricturæ sunt & scintillæ ferri candentis: non Plinio.

6. *Nucleusque quidem ferri.*] In quibusdam, inquit, fornacibus ferrum excoquitur, quod durissimum est, ac veluti metalli nucleus, ad indurandam aciem, hoc est, eam ferri partem quæ secat. Sic temperatur id quod barbari Glossæque *Aciarium* vocant, *de l'acier.* Vide Notas & Emend. num. XXI.

7. *Summa autem.*] Et hunc locum Isidorus exscripsit, lib. 16. Orig. cap. 20.

8. *Bilbilin.*] Hodie *Villa veja*, in Baubulo monte, prope *Catalajud*, Arragoniæ regno. Martialis, cujus id fuit natale solum, lib. 10. Epigr. 103.

Municipes augusta mihi quos Bilbilis alto
Monte creat, rapidis quos Salo cingit aquis: &c.

Lib. 4. Epigr. 55.

Nos Celtis genitos, & ex Iberis

ferraria metalla in his locis non ſint. [9] Ex omnibus autem generibus palma Serico ferro eſt. Seres hoc cum veſtibus ſuis pellibuſque mittunt. Secunda Parthico: neque alia genera ferri [10] ex mera acie temperantur: [11] ceteris enim admiſcetur [a] mollior complexus. In noſtro orbe aliubi vena bonitatem hanc præſtat, [12] ut in Noricis: aliubi factura, ut Sulmone aqua, [13] uti diximus. Quippe cum in exacuendo [14] oleares cotes, aquariæque differant, & oleo delicatior fiat acies. Mirumque, cum excoquatur vena, aquæ modo liquari ferrum, [15] poſtea in ſpongias frangi. [16] Tenuiora ferramenta oleo reſtingui mos eſt, ne aqua in fragilitatem durentur. A ferro ſanguis humanus ſe ulciſcitur. [17] Contactum namque eo, celerius ſubinde rubiginem trahit.

INTERPRETATIO.

[a] *Mollior.*] Mollioris temperaturæ ferrum.

NOTÆ.

Noſtra nomina duriora terræ
Grata non pudeat referre verſu:
Sævo Bilbilin optimam metallo,
Quæ vincit Chalybaſque, Noricoſque.

Nummus Auguſti in Cimelio Regis Chriſtianiſſimi, Tiberii quoque, & Caligulæ: MV. AVGVSTA BILBILIS. *Municipium Auguſta Bilbilis.* Aquarum vero dote, non fodinarum, quæ nullæ ibi ſunt, ferro gloriam parari, ut Plinius ait, etiam Martialis teſtatur, qui Salonis nomen his fuiſſe ait. Adjicit enim verbis proxime recitatis ex lib. 4. Epigr. 55.

Et ferro Plateam ſuo ſonantem,
Quam fluctu tenui, ſed inquieto
Armorum Salo temperator ambit.

Et lib. 4. Epigr. 33.

Pugio, quem curvis ſignat brevis orbita venis,
Stridentem gelidis hunc Salo tinxit aquis.

Amnem hunc Salonem a vicino oppido Bilbilin Juſtinus vocat. Idcirco hunc ejuſdem Poëtæ locum, lib. 1. Epigr. 50.

Videbis altam, Liciane, Bilbilin
Equis & armis nobilem,

Hieron. Surita, teſte Antonio Auguſtino, in mendo cubare aïebat, legique oportere *Aquis.* Atque eo quidem Epigrammate ſequitur mox,

Salone, qui ferrum gelat.

9. *Ex omnibus, &c.*] Iſidorus hæc quoque, ut ſuperiora, loc. cit. Ferrum hoc Sericum jam obſolevit.

10. *Ex mera acie.*] Mera acies, quod merum *aciarium* barbari Gloſſæque, ut diximus, Græci *ἀκεραιφνὲς στόμωμα* vocant.

11. *Ceteris enim.*] Vide Notas & Emend, num. XXII.

12. *Vt in Noricis.*] Glebam idcirco Noricam commendat Rutilius in Itiner. lib. 1. pag. 309. Cultros Norico ferro, Petron. in fragm. pag. 267. Noricum enſem, Horatius.

13. *Vti diximus.*] Proxime ante, his verbis: *Summa autem differentia in aqua eſt, &c.*

14. *Oleares cotes.*] Quæ perfundi oleo ſolent, cujuſmodi ſunt eæ, quibus novaculæ acuuntur.

15. *Poſtea in ſpongias.*] Poſtquam liquatum eſt induratumque, non æquabiliter, ut raphani, ſed ſpongiarum more, & inæquabiliter frangitur. Spongiæ igitur maſſæ ſunt prius liquati ferri, poſteaque indurati: non ſpuma, quæ, dum ferri vena funditur, per os camini exit, ut Salmaſius jubet intelligi, in Solin. p. 1082.

16. *Tenuiora.*] Iſidorus, totidem verbis, lib. 16. Orig. cap. 20.

17. *Contactum &c.*] Iſidorus loc. cit.

XLII. [1] De magnete lapide suo loco dicemus, concordiaque quam cum ferro habet. Sola hæc materia vires ab eo lapide accipit, retinetque longo tempore, aliud apprehendens ferrum, [2] ut anulorum catena spectetur interdum : quod imperitum vulgus appellat ferrum vivum, vulneraque tali asperiora fiunt. Lapis hic & in Cantabria nascitur, non ille magnes verus caute continua, [3] sed sparsa bullatione, ita appellant : [4] nescio an vitro fundendo perinde utilis : nondum enim expertus est quisquam : ferrum utique [5] inficit eademvi. [6] Magnete lapide [7] Dinochares architectus Alexandriæ [8] Arsinoës templum concamerare inchoaverat, ut in eo simulacrum ejus e ferro pendere in aëre videretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolemæi, qui id sorori suæ jusserat fieri.

XLIII. Metallorum omnium vena ferri largissima est. Cantabriæ maritimæ parte, quam Oceanus alluit, mons prærupte altus, incredibile dictu, totus ex ea materie est, [1] ut in ambitu Oceani diximus.

*CAPUT XV. * [2] Ferrum accensum igni, nisi duretur ictibus, corrumpitur. [3] Rubens non est habile tundendo, neque antequam albescere incipiat. [4] Aceto aut alumine illitum fit æri simile. [5] A rubigine vindicatur cerussa, & gypso, & liquida pice. Hæc est temperatura a Græcis [6] antipathia dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et ex-

Notæ.

Sect. XLII. 1. *De magnete.*] Libro 36. sect. 25.

2. *Vt anulorum catena.*] Reg. 2. *ut acolorum*. Forte, *ut acularum*. Acus enim acubus quasi nectuntur. At ex anulis catena, quam ex aculis, commodius nectitur.

3. *Sed sparsa bullatione.*] Magneticos lapillos bullarum instar per agros spargi significat, non e continua rupe excidi. In editis hactenus libris, *bubbatione* legebatur. At Reg. 2. Colb. 3. aliique, *bullatione*, ut edimus.

4. *Nescio an vitro.*] Vitro enim fundendo magnetem addi, dicetur lib. 36. sect. 66.

5. *Inficit.*] Sic imbuit, ut perinde ac magnes ipse, ferrum alterum trahat.

6. *Magnete lapide.*] Hæc totidem verbis Isidorus, lib. 6. Orig. cap. 20. Idem de simulacro quodam in templo Serapidis, quod magneti laquearibus templi infixo adhæreret ita, ut pendere videretur in aëre, refert August. lib. 21. de Civit. cap. 6. Suidas item, verbo Μαγνῆτις. Hinc orta de sepulcro Mahometi fabula.

7. *Dinochares.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII.

8. *Arsinoës.*] Quæ Ptolemæi Philadelphi & soror & conjux fuit, ut diximus lib. 6. sect. 32.

Sect. XLIII. 1. *Vt in ambitu Oceani diximus.*] Libro 4. sect. 34. in fine.

2. *Ferrum accensum.*] Ab his verbis Pliniani editores novum caput auspicati, titulum scripsere, *De temperatura ferri*, quem præfigi oportere sectioni XLI. & argumentum, & Plinianus index, quem edidimus, indicat. Locum hunc porro totidem verbis Isidorus exscripsit, lib. 16. Orig. cap. 20.

3. *Rubens.*] Isidorus, loc. cit.

5. *A rubigine &c.*] Isidorus, loc. cit.

6. *Antipathia.*] Ἀντιπάθεια, vis contraria rerum, naturalis rerum differentia, dissidiumque, ut inter ignem & aquam.

ſtare ferream catenam apud Euphratem amnem, in urbe quæ Zeugma appellatur, qua [7] Alexander Magnus ibi junxerat pontem, cujus anulos qui refecti ſunt, rubigine [8] infeſtari, carentibus ea prioribus.

XLIV. Medicina e ferro eſt & alia, quam ſecandi. Namque circumſcribi circulos, terve circumlato mucrone, & adultis & infantibus prodeſt contra noxia medicamenta: & præfixiſſe in limine e ſepulcro evulſos clavos adverſus nocturnas [1] lymphationes. Pungique leviter mucrone, quo percuſſus homo ſit, contra dolores laterum pectorumque ſubitos, qui punctionem afferant. Quædam uſtione ſanantur: privatim vero canis rabidi morſus. Quippe etiam prævalente morbo, expaveſcenteſque potum, uſta plaga illico liberantur. [2] Calefit etiam ferro candente aqua, in multis vitiis, privatim vero dyſentericis.

XLV. Eſt & rubigo ipſa in remediis, [1] & ſic Telephum proditur ſanaſſe Achilles, ſive id ærea, ſive ferrea cuſpide fecit. Ita certe pingitur eam decutiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro

NOTÆ.

7. *Alexander.*] Vide quæ diximus lib. 5. ſect. 21.

8. *Infeſtari.*] Subintellige, ferunt, ex antecedentibus.

Sect. XLIV. 1. *Lymphationes.*] De lymphaticis egimus lib. 25. ſect. 24. Hos etiam noctu exagitari, antiquitas credidit: unde νυμφοληψίαι νυκτεριναὶ appellatæ.

2. *Calefit etiam.*] Dioſc. lib. 5. cap. 93. calefieri ſic ait, ut cœliacis proſit, dyſentericis, lienoſis, &c. Ut epilepticis, Cælius Aurel. lib. 1. Chron. cap. 4. de epilepſia: *Dehinc ſquamulas ferri, cum aqua in qua fuerit candens ferrum prætinctum.* Ut lienoſis etiam Celſus, lib. 4. cap. 9. *Poſt cibum*, inquit, *aqua a ferrario fabro, in qua candens ferrum ſubinde tinctum ſit: hæc enim vel præcipue lienem coërcet: quod animadverſum eſt in his animalibus, quæ apud hos fabros educata, exiguos lienes habent.* Ut veſica laborantibus, Scribonius Largus, Compoſ. 146. *Ad tumorem*, inquit, *& dolorem veſicæ, & exhulcerationem, benefacit aqua, in qua ferrum candens demiſſum eſt. Hæc ego traxi ab aquis calidis, quæ ſunt in Tuſcia ferratæ, & mirifice remediant veſicæ vitia. Appellantur itaque veſicariæ.*

Sect. XLV. 1. *Et ſic Telephum.*] Vide librum 25. ſect. 19. Exſtat in Anthologia Græca Macedonii Conſulis amatorium epigramma, cujus argumentum ab hoc Achillis Telephique facto petitum, lib. 7. quanquam hic ante a me præfandus honos auribus:

Ἕλκος ἔχω τὸν ἔρωτα· ῥέει δέ μοι ἕλκεος ἰχὼρ
Δάκρυον, ὠτειλῆς οὔποτε τερσομένης.
Εἰμὶ καὶ ἐκ κακότητος ἀμήχανος· οὐδὲ Μαχάων
Ἤπιά μοι πάσσει φάρμακα δευομένῳ.
Τήλεφός εἰμι, κόρη· σὺ δὲ γίνεο πιστὸς Ἀχιλλεύς.
Κάλλεϊ σῷ παῦσον τὸν πόθον, ὡς ἔβαλες.

Quod feliciter ita Grotius vertit:

Eſt mihi vulnus amor: ſanies de vulnere manat
Lacryma: ſiccari plaga profunda negat:
Nec revaleſcendi ſpes eſt ſuper: ipſe Machaon
Nil virus tantum quo medicetur, habet.
Telephus en tibi ſum: mea tu mihi te fac Achillem:
Et flammam ſeda quam tua forma facit.

clavis veteribus. [2] Potentia ejus ligare, ſiccare, ſiſtere. [3] Emendat alopecias illita. [4] Utuntur & ad ſcabritias genarum, puſulaſque totius corporis, cum cera & oleo myrteo : [5] ad ignes vero ſacros ex aceto : item ad ſcabiem, paronychia, in linteolis. [6] Siſtit & feminarum profluvia impoſita velleribus. Plagis quoque recentibus vino diluta, & cum myrrha ſubacta, [7] & condylomatis ex aceto prodeſt. [8] Podagras quoque illita lenit.

XLVI. [1] Squama quoque ferri in uſu eſt ex acie, aut mucronibus, maxime ſimili, ſed acriore vi, quam rubigo : quamobrem & contra epiphoras oculorum aſſumitur. Sanguinemque ſiſtit, cum vulnera maxime ferro fiant. Siſtit & feminarum profluvia. Imponitur & contra lienum vitia. Hæmorrhoïdas compeſcit, hulcerumque ſerpentia. [2] Et genis prodeſt, farinæ modo adſperſa paulisper. Præcipua tamen commendatio ejus [3] in hygremplaſtro ad purganda vulnera fiſtulaſque, & omnem callum erodendum, [a] & raſis oſſibus carnes recreandas. Componitur hoc modo : [4] picis oboli ſex, Cimoliæ cretæ drachmæ ſex : æris tuſi drachmæ duæ : ſquamæ ferreæ, totidem : ceræ, ſex : olei ſextarius. His adjicitur, cum ſunt repurganda vulnera aut replenda, ceratum.

CAP. XVI. XLVII. Sequitur natura plumbi. Cujus duo genera, nigrum, [1] atque candidum. Pretioſiſſimum candidum, a Græcis appellatum [2] caſſiteron, fabuloſeque narratum [3] in inſulas Atlantici maris peti,

INTERPRETATIO.

[a] *Et raſis.*] Et nudis oſſibus carnes inducendas.

NOTÆ.

2. *Potentia ejus . . . . ſiſtere.*] Ita MSS. omnes : non, ut editi, *Vis ejus . . . . reſtringere.* Etſi Dioſc. lib. 5. cap. 93. Ἰὸς δὲ σιδήρου στύφει, ῥοῦν δὲ γυναικεῖον προσεθεὶς ἴσχει.

3. *Emendat &c.*] Dioſc. loc. cit.

4. *Vtuntur &c.*] Dioſc. totidem verbis : Πρός τε παρωνυχίας καὶ πτερύγια, καὶ τραχέα βλέφαρα εὔχρηστος, καὶ κονδυλώματα.

5. *Ad ignes.*] Dioſc. Ἐπιχειόμενος δὲ σὺν ὄξει ἐρυσιπέλατα καὶ ἐξανθήματα ἰᾶται.

6. *Siſtit & feminarum.*] Dioſc. loc. cit.

7. *Et condylomatis.*] Dioſc. loc. cit.

8. *Podagras.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XLVI. 1. *Squama quoque ferri.*] Hæc forte λεπὶς στομώματος, Dioſcoridis, lib. 5. cap. 90. quam barbari vocant *ſquamam aciarii*, quæ ex ferro excutitur, dum tunditur in officinis.

2. *Et genis.*] Palpebris.

3. *In hygremplaſtro.*] Ὑγρέμπλαστρον, emplaſtrum liquidum, non ſiccum.

4. *Picis oboli ſex.*] Vide Notas & Emend. num. XXIV.

Sect. XLVII. *Atque candidum.*] Savotus, lib. de nummis antiq. parte 2. cap. 2. pag. 46. plumbum candidum cenſet illud eſſe, quod nos vulgo ſtannum Anglicanum, ſeu molle dicimus. Adſtipulatur eidem Aldrovandus, lib. 1. de metall. cap. 7. pag. 160.

2. *Caſſiteron.*] Κασσίτερος Homero ſæpiſſime.

3. *In inſulas.*] Quas fabulæ Caſſiteridas appellarunt, ut dictum eſt, lib. 4. ſect. 36.

4 vitilibuſque

[4] vitilibusque navigiis circumsutis corio advehi. [5] Nunc certum est, in Lusitania gigni, & in Gallæcia : summa tellure arenosa, & coloris nigri : pondere tantum ea deprehenditur. [6] Interveniunt & minuti calculi, maxime torrentibus siccatis. [7] Lavant eas arenas metallici, & quod subsidit, coquunt in fornacibus. [8] Invenitur & in aurariis metallis, [9] quæ aluta vocant : aqua immissa eluente calculos nigros paulum candore variatos, quibus eadem gravitas quæ auro : & ideo in calathis, in quibus aurum colligitur, remanent cum eo : postea caminis separantur, conflatique in album plumbum resolvuntur. Non fit in Gallæcia nigrum, [10] cum vicina Cantabria nigro tantum abundet : nec ex albo argentum, [11] cum fiat ex nigro. [12] Jungi inter se plumbum nigrum sine albo non potest, nec hoc ei sine oleo. Ac ne album quidem secum sine nigro. Album habuit auctoritatem & Iliacis temporibus, teste Homero, cassiteron ab illo dictum.

[14] Plumbi nigri origo duplex est : aut enim sua provenit vena, nec quidquam aliud ex se parit : aut cum argento nascitur, mixtisque venis conflatur. Ejus qui primus fluit in fornacibus liquor, stannum appellatur : [16] qui secundus, argentum : [17] quod remansit in fornacibus, galena, quæ est tertia portio additæ venæ. Hæc rursus conflata, dat nigrum plumbum deductis partibus duabus.

NOTÆ.

4. *Vitilibusque.*] Qualia Britannorum olim fuisse ex Timæo vidimus, lib. 4. sect. 30. Vide quæ diximus lib. 7. sect. 57. nota 124.

5. *Nunc certum est.*] Hæc totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 21.

6. *Interveniunt &c.*] Isidorus, loc. cit.

7. *Lavant &c.*] Plane ad verbum hæc Isidorus, loc. cit.

Invenitur.] Isidorus, loc. cit.

9. *Quæ aluta vocant.*] Sic Reg. 2. ut monuimus in Notis & Emend. ad librum 33. num. XIX. In Colb. 3. *alutia.* In vulgatis, *elutia.*

10. *Cum vicina Cantabria.*] Isidorus, loc. cit.

11. *Cum fiat ex nigro.*] E vena argenti, plumbique nigri communi, ut statim dicetur.

12. *Jungi.*] Galli vocant *Souder.* Plinius supra lib. 33. sect. 30. *Plumbum nigrum albo jungitur, ipsumque album sibi oleo.* At nunc in solidandis fistulis, quibus aqua Parisiis in loca varia derivatur, plumbo nigro nigrum vidimus sine albo jungi : & olei vice resinam adhiberi. Vidit & Savotus, lib. de nummis antiq. parte 2. cap. 3. pag. 55.

13. *Teste Homero.*] Iliad. λ. vers. 25. Iliad. ψ'. vers. 561. & alibi passim.

14. *Plumbi nigri.*] Illud est, quod hodierno die simpliciter plumbum appellamus. Nigrum dicitur, quod nigrore tractantium manus inficit. Quæ hac sectione deinceps continentur, ea totidem plane verbis exscripsit Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 21.

15. *Ejus qui.*] Hoc est, hujus posterioris plumbi, quod cum argento nascitur. Hoc sincerum veterum stannum fuit.

16. *Qui secundus.*] Secunda coctura, cum rursum igne conflatur, ac secernitur argentum a plumbo.

17. *Quod remansit.*] Quod prima fusura stanno, & quod secunda argento, ceu scoria quædam innatabat : (redit illud ad tertiam venæ seu metallicæ terræ partem, quæ fuerat in fornacem injecta :) illud, inquam, rursus conflatum, dat plumbum nigrum.

CAPUT XVII.

XLVIII. [1] Stannum illitum æneis vasis, saporem gratiorem facit, & compescit æruginis virus: mirumque, pondus non auget. Specula quoque ex eo laudatissima, [2] ut diximus, Brundisii temperabantur, donec argenteis uti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur stannum addita æris candidi tertia portione in plumbum album. Fit & alio modo: mixtis albi plumbi [3] nigrique libris. Hoc nunc aliqui argentarium appellant. [4] Iidem & tertiarium vocant, in quo duæ nigri portiones sunt, & tertia albi. Pretium ejus [5] in libras, x. x. [6] Hoc fistulæ solidantur. Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi, argentarium vocant: [7] & eo quæ volunt incoquunt. Pretia hujus faciunt in pondo c. L x. x. Albo per se sincero pretia sunt x. x. nigro, septem. Albi natura plus aridi habet: contraque, nigri tota humida est. Ideo album nulli rei sine mixtura utile est. Neque argentum ex eo [8] plumbatur, quoniam prius liquescit argentum. Confirmant, quod si minus albo nigri quam satis sit, misceatur, erodi ab eo argentum. Album incoquitur æreis operibus Galliarum invento, ita ut vix discerni possit ab argento, [9] eaque incoctilia vocant. Deinde & argentum incoquere simili modo cœpere [10] equorum maxime ornamentis, jumentorum jugis, [11] in Alexia oppido: reliqua gloria Biturigum fuit. Cœpere deinde & [12] esseda, & vehicula, [13] & petorita

NOTÆ.

Sect. XLVIII. 1. *Stannum illitum.*] Totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig cap. 22.

2. *Ut diximus.*] Libro 33. sect. 45. *Optima specula apud majores fuerant Brundisina, stanno & ære mixtis.*

3. *Nigrique libris.*] Subintellige, paribus libris.

4. *Iidem & tertiarium.*] Stannum vulgare, quo utimur, tertiario huic Pliniano fere respondere, ait Savotus, lib. de nummis, parte 2. cap. 4. pag. 57.

5. *In libras*, X. X.] Hoc est, denarii decem: sunt hi monetæ Gallicæ, asses octoginta. Sic porro M S S. Reg. 2. & alii. In editis perperam, *in libras triginta.* Et mox, *in pondo*, hoc est, in libras c. L x. x. non, ut editi, *centum triginta in libras.* Item, *pretia sunt* x. x. *nigro, septem* in libras: non vero, *pretia sunt triginta, nigro sedecim.*

6. *Hoc fistulæ.*] Hoc plumbo fistulæ, quibus aqua ducitur, solidantur: *on soude les tuïaux.*

7. *Et eo quæ volunt, incoquunt.*] Incoquere plumbo albo æs argentumve, est vasi æreo vel argenteo liquefactum plumbum illud argentarium superinducere, ut accipiat argenti colorem. Galli vocant, *Etamer.*

8. *Plumbatur.*] Solidatur, ferruminatur, plumbo conglutinatur.

9. *Eaque incoctilia.*] Sequior ætas, nosque etiamnum, argentata dicimus.

10. *Equorum maxime ornamentis.*] Frena hodie sic stanno incoquimus, sive argentamus: *Etamer les branches d'un mords.*

11. *In Alexia.*] Plutarcho in Cæsare, pag. 721. Ἀλησία est. Item Velleïo, Dioni, ceterisque. Cæsari lib. 7. Alesia oppidum Mandubiorum appellatur: Nunc in Ducatu Burgundiæ, diœcesi Augustodunensi, retinet priscum nomen, *Alise*: circumjacensque pagus, *l'Aussois*, vel *l'Ossois.*

12. *Esseda.*] Vehiculi genus, familiare in primis olim Belgis: unde Belgica esseda Maroni dicta. *Un coche.*

13. *Et petorita.*] Et alterum vehiculi genus, de quo fuse Vossius in Etymol. Ausonius, epist. 8.

Cornipedes rapiant imposta petorrita mulæ,

exornare: ſimilique modo ad aurea quoque, non modo argentea [14] ſtaticula inanis luxuria pervenit: quæque in ſcyphis cerni prodigium erat, hæc in vehiculis atteri, cultus vocatur. Plumbi albi experimentum in charta eſt, ut liquefactum pondere videatur, non calore, rupiſſe. [15] India neque æs neque plumbum habet, gemmiſque ſuis ac margaritis hæc permutat.

XLIX. [1] Nigro plumbo ad fiſtulas laminaſque utimur, laborioſius in Hiſpania eruto, totaſque per Gallias: ſed in Britannia ſummo terræ corio adeo large, ut lex ultro dicatur, ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc ſunt nomina: [2] Ovetanum, Caprarienſe, Oleaſtrenſe. Nec differentia ulla ſcoriæ, modo ſit excocta diligenter. Mirumque in his ſolis metallis, quod derelicta fertilius reviveſcunt. Hoc videtur facere laxatis ſpiramentis ad ſatietatem infuſus aër, æque ut feminas quaſdam fecundiores facere abortus. Nuper id compertum in Bætica [3] Santarenſi metallo, quod [4] locari ſolitum x. cc. m. annuis, poſtquam obliteratum erat, cclv. locatum eſt. Simili modo Antonianum in eadem provincia pari locatione pervenit [5] ad pondo cccc. vectigalis. Et mirum, aqua addita non liqueſcere vaſa e plumbo conſtat: eadem in aqua calculus æreuſve quadrans ſi addatur, vas peruri.

Caput XVIII.

L. In medicina per ſe plumbi uſus eſt cicatrices reprimere: adalligatiſque lumborum & renum parti laminis frigidiore natura inhibere impetus Veneris. [1] Viſaque in quiete Venerea ſponte naturæ erumpentia

Notæ.

14. *Staticula.*] Staticula Plinio ſunt imagines & emblemata, quibus & currus & ſcyphos etiam incruſtare atque exornare antiqui ſolebant. Ciceroni ſigilla ſunt: orat. 6. in Verrem, num. 48. *Appoſuit patellam in qua ſigilla erant egregia .... Sigillis avulſis reliquum argentum reddidit.* Scyphi vero iis ornati, ſigillati dicti ibidem, num. 32. Alioqui ſtaticulum, ſive ſtatunculum, pro ſtatua ſeu imagine a Tertulliano & Hieronymo ſæpius uſurpatum, ante nos adnotavere alii. Conſule Schefferum, de re vehiculari veterum, lib. 1. cap. 206. & V. Cl. Du-Cangium in Gloſſario, verbo *Statunculus.* Vide Notas & Emend. num. XXV.

15. *India &c.*] Iſidorus hæc quoque ad verbum, lib. 16. Orig. cap. 21.

Sect. XLIX. 1. *Nigro plumbo.*] Iſidorus, loc. cit.

2. *Ovetanum &c.*] Ab Oveto Aſturum oppido. Libri hactenus editi perperam exhibent, *Jovetanum.* Caprarienſe ab inſula cognomine prope Majoricam, de qua lib. 3. ſect. xi. Oleaſtrenſe ab Oleaſtro Bæticæ oppido, de quo lib. 3. ſect. 3. nam tota ea regio, ut ibi dicitur, ſect. 4. plumbi metallis ſcatet.

3. *Santarenſi metallo.*] Fodina metallica, cui unde id nomen obtigerit, incompertum. Antonianum ab Antonio Triumviro metalli domino, haud obſcurum eſt: ut Salluſtianum æs & Livianum diei meminimus ſect. 2. libri hujus.

4. *Locari ſolitum X. CC. M.*] Denariûm ducentis millibus: quæ libras efficiunt, ſeu florenos monetæ Gallicæ, 80000. Ut cclv. denariûm millia, libras 202000. Vide Notas & Emend. num. XXVI.

5. *Ad pondo CCCC.*] Hoc eſt, ut mos eſt ſcribendi veterum, ad libras quadringenties mille.

Sect. L. 1. *Viſaque in quiete.*] Oriba-

[2] usque in morbi genus, his laminis [3] Calvus Orator cohibuisse traditur, viresque, corporis studiorum labori custodisse. [4] Nero (quoniam ita diis placuit) princeps, lamina pectori imposita sub ea cantica exclamans, alendis vocibus demonstravit rationem. [5] Coquitur ad medicinæ usus, patinis fictilibus, substrato [6] sulphuris minuto, laminis impositis tenuibus, opertisque sulphure & ferro mixtis. Cum coquitur, munienda in eo opere [7] foramina spiritus convenit: alioqui plumbi fornacium halitus noxius sentitur, & pestilens, & canibus ocyssime: omnium vero metallorum, muscis & culicibus: quamobrem non sunt ea tædia [a] in metallis. [8] Quidam in coquendo scobem plumbi lima quæsitam sulphuri miscent: alii cerussam potius, quam sulphur. [9] Fit & lotura plurimi usus in medicina, cum se ipso teritur in mortariis plumbeis addita aqua cælesti, donec crassescat. [10] Postea supernatans aqua tollitur spongiis: quod crassissimum fuit, siccatum dividitur in pastillos. [11] Quidam limatum plumbum sic terunt: quidam etiam plumbaginem admiscent: alii vero acetum, alii vinum, alii adipem, alii rosam. Quidam in mortario lapideo, & maxime Thebaïco, [12] plumbeo pistillo terere malunt: candidiusque fit ita medicamentum. [13] Id autem quod ustum est plumbum, lavatur, & te-

INTERPRETATIO.

[a] *In metallis.*] In fodinis metallicis non sunt ea animalia.

NOTÆ.

sius, de victus ratione: *Lamina plumbi,* inquit, *lumbis superposita, probibet somniantibus semen..... Custodire vero oportet, ne quis nimium lumbos infrigidet, ne his nimis infrigidatis lædantur renes.* Sic etiam Theodorus Priscianus, lib. 2. parte 1. cap. XI.

2. *Vsque in morbi genus.*] Nimiam scilicet profusionem seminis ex naturalibus, ut Celsus vocat, lib. 4. c. 21. De Πριαπισμῷ item Theodorus loc. cit. ubi inter remedia, *si passionis hujus molestia,* inquit, *diutius perseveraverit, ut tensio & desiderium impatientissime protendantur, laminam plumbi, renibus & partibus vicinis appono:* &c.

3. *Calvus Orator.*] E Licinia gente.

4. *Nero... lamina.*] Hoc ipsum, aliaque vocis alendæ subsidia adhibuisse Neronem, auctor est & Suetonius in ejus vita, cap. 20.

5. *Coquitur &c.*] Totidem fere verbis hæc pariter Diosc. lib 5. cap. 96. & Oribasius, lib. 13. pag. 231.

6. *Sulphuris minuto.*] Hoc est, sulphuris momento. Ita M S S. non *sulphure.*

7. *Foramina spiritus.*] Nares. Diosc. Σκεπάσαι τοὺς ῥώθωνας· βλαβερὰ γὰρ ἡ ἀποφορά.

8. *Quidam in coquendo.*] Diosc. loc. cit. Ῥινίσματα μολίβδου βαλὼν κατὰ θείου, &c.

9. *Fit & lotura.*] Plumbi scilicet, quod lavatur ea quæ subjicitur ratione, quam & Diosc. totidem verbis prodidit, lib. 5. cap. 95.

10. *Postea &c.*] Diosc. loc. cit.

11. *Quidam limatum &c.*] Diosc. loc. cit.

12. *Plumbeo pistillo.*] Plumbeum modo Dioscorides, loc. cit. modo lapideum adsciscit.

13. *Id autem.*] Vide Notas & Emend. num. XXVII.

ritur, ut cadmia. [14] Poteſt adſtringere, ſiſtere, contrahere cicatrices. Uſus enim ex eodem, & in oculorum medicamentis, & maxime contra [15] procidentiam eorum, [16] & inanitatem hulcerum, excreſcentiave, rimaſque ſedis, aut hæmorrhoïdas, aut condylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit: cinis autem uſti ad hulcera ſerpentia, aut ſordida: eademque, [17] quæ chartis, ratio profectus. [18] Uritur autem in patinis per laminas minutas cum ſulphure, verſatum [19] rudibus ferreis aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem. Dein refrigeratum teritur in farinam. Alii limatam ſcobem in fictili crudo coquunt in caminis, donec percoquatur figlinum. Aliqui ceruſſam miſcent pari menſura, aut hordeum, teruntque, [20] ut in crudo dictum eſt, & præferunt ſic tritum plumbum ſpodio Cyprio.

LI. [1] Scoria quoque plumbi in uſu eſt, optimaque, quæ ad luteum maxime colorem accedit, [2] ſine plumbi reliquiis, aut ſulphuris ſpecie, & terra carens. [3] Lavatur hæc in mortariis minutim fracta, donec aqua luteum colorem trahat, & transfunditur in vas purum, idque ſæpius, uſque dum ſubſidat, quod utiliſſimum eſt: eoſdemque effectus habet, quos plumbum, [4] ſed acriores. Mirari ſuccurrit ex-

NOTÆ.

14. *Poteſt adſtringere &c.*] Hæc totidem fere verbis Dioſc. loc. cit. Δύναται δὲ ψύχειν, στύφειν, παρεμπλάττειν, μαλάττειν, πληροῦν τὰ κοιλώματα, στέλλειν τὰ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ῥεύματα, &c. *Poteſt refrigerare, adſtringere, ſpiracula cutis obducere, mollire, cava explere, ſiſtere oculorum fluxiones* &c.

15. *Procidentiam eorum.*] Celſus, lib. 6. cap. 6. *Nonnunquam ingens inflammatio tanto impetu erumpit, ut oculos ſua ſede propellat: proprie enim* πρόπτωσιν *id, quoniam oculi procidunt, Græci appellant.*

16. *Et inanitatem hulcerum, excreſcentiave.*] Sic Reg. 2. Hoc eſt, cava explet hulcera, ſiſtitque eorundem hulcerum carnes excreſcentes. Sic Dioſc. lib. 5. cap. 95. Δύναται δὲ . . πληροῦν τὰ κοιλώματα, στέλλειν . . . τὰ ὑπερσαρκοῦντα τῶν ἑλκῶν. Prius legebatur, *& inanitatem, & hulcerum excreſcentia:* ut labor eſſet inveſtigare, quod morbi genus eſſet, inanitas oculorum, medicis adhuc ignotum.

17. *Quæ chartis.*] De chartæ in medicina uſu, dictum eſt lib. 24. ſect. 51.

18. *Vritur autem.*] Quæ ſectione reliqua continentur, totidem ea verbis expreſſit Dioſc. lib. 5. cap. 96. Sed quid cauſæ ſit cur uſtionem a coctione Plinius nunc ſecernat, cum eadem fieri utramque ratione doceat, amplius conſiderandum eſt.

19. *Rudibus ferreis.*] Sic MSS. omnes, & editi: non *trudibus*, ut cuidam viſum. Dioſc. loc. cit. hoc tantum, κίνει σιδηρῷ, ferro ſeu ferrea rude verſato. Plinius ſect. 54. *Miſceturque rudiculis, donec rubeſcat:* ubi Dioſc. lib. 5. cap. 103. νάρθηκι dicit, hoc eſt, ferulacea rudicula.

20. *Vt in crudo dictum eſt.*] In crudo plumbo, neque uſto: uti dictum eſt paulo ante, his verbis: *Fit & lotura plurimi uſus* &c.

Sect. LI. 1. *Scoria quoque.*] Dioſc. totidem verbis, lib. 5. cap. 97.

2. *Sine plumbi.*] Μηδὲν ἔχουσα μολυβδῶδες, nihil plumboſi habens. Dioſc. loc. cit.

3. *Lavatur &c.*] Ad verbum hæc pariter Dioſc. loc. cit.

4. *Sed acriores.*] Quoniam magis adſtringit: Δύναται δὲ τὰ αὐτὰ τῷ κεκαυμένῳ μολίβδῳ, στύφουσα μᾶλλον. Dioſc. loc. cit.

perientiam vitæ, ne fæce quidem rerum, excrementorumque fœditate intentata tot modis.

LII. Fit & spodium ex plumbo eodem modo, quo [1] ex Cyprio ære diximus. Lavatur in linteis raris aqua cælesti, separaturque terrenum transfusione, cribratumque teritur. Quidam pulverem pennis detergere malunt, ac terere in vino odorato.

LIII. [1] Est & molybdæna, quam alio loco galenam vocavimus, vena argenti plumbique communis. [2] Melior hæc, quanto magis aurei coloris, quantoque minus plumbosa, friabilis, & modice gravis. Cocta cum oleo, jocineris colorem trahit. Adhærescit & auri & argenti fornacibus. Et hanc metallicam vocant. [3] Laudatissima quæ [4] in Zephyrio fiat. [5] Probantur minime terrenæ, minimeque lapidosæ: coquuntur lavanturque scoriæ modo. [6] Usus in liparas, ad lenienda refrigerandaque hulcera: emplastrisque, quæ non alligantur: [7] sed illita ad cicatricem perducunt, in teneris corporibus mollissimisque partibus. Compositio ejus est libris tribus, & ceræ libra una, olei tribus heminis, quod in senili corpore cum fracibus additur. Temperatur & cum spuma argenti, & scoria plumbi, ad dysenteriam, & tenesmum, [8] fovendo calida.

LIV. [1] Psimmythium quoque, hoc est, cerussam, plumbariæ dant officinæ. [2] Laudatissimum in Rhodo. [3] Fit autem ramentis plumbi

NOTÆ.

Sect. LII. 1. *Ex Cyprio ære diximus.*] Sect. 34.

Sect. LIII. 1. *Est & molybdæna.*] Μολύβδαινα & μολίβδαινα, Latine plumbago. Galenam superius appellavit, lib. 33. sect. 31.

2. *Melior hæc.*] Totidem verbis Diosc. lib. 5. cap. 100. Μολύβδαινα δὲ ἀρίστη ἐστὶν ἡ λιθαργυροφανὴς, ξανθή, ὑποστίλβουσα, καὶ κιῤῥὰ ἐν τῷ λειοτριβεῖσθαι, ἑψηθεῖσα τε ἐλαίῳ ἡπατοειδὴς τῷ χρώματι γίνεται... Γεννᾶται δὲ ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ.

3. *Laudatissima quæ .... fiat.*] Alterum hoc genus esse indicat, nec metallicum, ut prius, sed factitium, hoc est, cura ac diligentia præparatum. De gemina enim molybdæna sequitur, *Probantur minime terrenæ &c.*

4. *In Zephyrio.*] Ciliciæ oppido, haud procul Coryco monte, ubi laudatissimam reperiri molybdænam, sed fossilem, tradit Dios. loc. cit.

5. *Probantur &c.*] Totidem verbis hæc Diosc. loc. cit. & Oribasius, lib. 13. pag. 231.

6. *Usus in liparas.*] Hoc est, in emplastra lenia, quæ *liparas* vocant. Diosc. loc. cit. Μίγνυται δὲ ἐπιτηδειότερον αὕτη καὶ ταῖς λιπαραῖς καὶ ἀνεπιδέτοις ἐμπλάστροις χρησίμως. Sunt qui legant ἀνεπιδήκτοις, *emplastris quæ non mordent*: atque ita sane Oribasius, loc. cit. Celsus quoque lib. 5. cap. 19. in emplastra lenia, seu liparas, *plumbi recrementum* adsciscit, quam *σκωρίαν μολύβδου Græci vocant.*

7. *Sed illita.*] Diosc. & Oribas. loc. cit.

8. *Fovendo calida.*] Ita ut foveatur interim venter seu abdomen calida.

Sect. LIV. 1. *Psimmythium.*] Ψιμμύθιον Dioscoridi, lib. 5. cap. 103. Nostris, *de la ceruse, du blanc d'Espagne, du blanc de plomb.*

2. *Laudatissimum.*] Diosc. loc. cit. Κάλλιστον δὲ ἡγητέον τὸ ἐν Ῥόδῳ σκευασθὲν, ἢ ἐν Κορίνθῳ, ἢ ἐν Λακεδαίμονι· δευτερεύει δὲ τὸ ἐκ Δικαιαρχίας, *proxima quæ Puteolis.* Nostris temporibus in omnibus Europæ regionibus conficitur.

3. *Fit autem ramentis.*] Bracteas e

tenuissimis super vas aceti asperrimi impositis, atque ita distilllantibus. Quod ex eo cecidit in ipsum acetum, arefactum molitur & cribratur, iterumque aceto mixto in pastillos dividitur, & in Sole siccatur æstate. Fit & alio modo: addito in urceos aceti plumbo, obturatos per dies decem, [a] [4] derasoque ceu situ, ac rursus rejecto, donec deficiat materia. Quod derasum est, teritur & cribratur, & coquitur in patinis, miscceturque rudiculis donec rubescat, [5] & simile sandarachæ fiat. Dein lavatur dulci aqua, donec nubeculæ omnes eluantur. Siccatur similiter postea, & in pastillos dividitur. [6] Vis ejus eadem, quæ supra dictis: levissima tantum ex omnibus: [7] præterque ad candorem feminarum. [8] Est autem letalis potus, sicut spumæ argenti. Postea cerussa ipsa si coquatur, rufescit.

INTERPRETATIO.

[a] *Derasoque.*] Et deraso quasi situ, sive lanugine, quæ plumbo ex humore aceti hæsit, rursusque dejecto plumbo in urceos aceti.

NOTÆ.

plumbo ramenta vocat. Diosc. loc. cit. μολιβδίνην πλίνθον, *massam plumbeam.* Agricola, lib. 9. Fossil. pag. 357. plumbum dilatatum, sic ut quælibet bractea pondo sit unius libræ. Cetero hæc totidem verbis Diosc. loc. cit.

4. *Derasoque.*] Agricola, loc. cit. pag. 358. Qui radunt bracteas, decimo quoque die reserant dolium, ... si viderint bracteas vi aceti non esse consumptas, denuo dolium claudunt, idque faciunt usque dum bracteæ totæ dissipentur. Tum liquor purus, qui supernatat, colatur: glutinosum vero, quod in dolii fundo residet, in aliud vas transfusum in Sole siccatur: dein mola trusatili teritur, aut alio modo comminuitur, postea cribratur.

5. *Et simile sandarachæ.*] Unde sic parata cerussa, & a Vitruvio sandaracha dicitur, quod est ei colore similis. A quibusdam etiam Sandyx nominatur. Hæc verbis totidem Diosc. loc. cit.

6. *Vis .... quæ supradictis.*] Nempe quæ plumbo, plumbique scoriæ, & molybdænæ.

7. *Præterque ad candorem.*] Martialis, lib. 2. Epigr. 41.

Cerussata timet Sabella Solem.

Et lib. 7. Epigr. 24.

Et cerussata candidiora cute.

Sed haud paulo elegantius Lucianus, in Anthologia, lib. 2. cap. 9.

Τὴν κεφαλὴν βάπτεις, γῆρας δ' σεῖ οὔποτε βάψεις,
Οὐδὲ παρειάων ῥυτίδας ἐκτανύσεις.
Μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμύθῳ καταπλάττε,
Ὥστε προσωπεῖον, κοὐχὶ πρόσωπον ἔχειν.
Οὐδὲν γὰρ πλέον ἐστί. τί μαίνεαι; οὔποτε φῦκος
Καὶ ψίμυθος τεύξει τὴν Ἑκάβην, Ἑλένην.

Tinge comas, si vis: tingi negat ipsa senectus:
Nec dabitur rugas explicuisse genis.
Parce, precor, vetulum cerussa pingere vultum:
Personam videor cernere, non faciem.
Stulta, labor totus perit hic tibi: fucus, & omne
Hoc genus, ex Hecuba non facient Helenam.

Quæ vero feminæ cerussa pro fuco utuntur, inquit Brasavolus, in Exam. metall. pag. 424. cum veneni maleficium cerussa habeat, halitus inde fœtorem trahunt, dentiumque putredinem: & ante tempus facies universa rugis aratur.

8. *Est autem.*] Diosc. loc. cit. Ἔστι δὲ καὶ τῶν ἀναιρετικῶν. Quos morbos afferat cerussæ potus, idem explanat in Alexiph. cap. 22.

L V. [1] Sandarachæ quoque propemodum dicta natura est. [2] Invenitur autem & in aurariis & in argentariis metallis : melior quo magis rufa , [3] quoque magis virus redolens, ac pura , friabilisque. [4] Valet purgare , sistere , excalfacere , perrodere. [5] Summa ejus dos septica. [6] Explet alopecias ex aceto illita. [7] Additur oculorum medicamentis. [8] Fauces purgat cum melle sumpta. [9] Suspiriosis tussientibusque jucunde medetur , cum resina terebinthina in cibo sumpta. [10] Suffita quoque cum cedro , ipso nidore iisdem medetur.

L VI. [1] Et arsenicum ex eadem est materia. [2] Quod optimum , coloris etiam in auro , excellentius : quod vero pallidius aut sandarachæ simile est , deterius existimatur. [3] Est & tertium genus , quo miscetur

N O T Æ.

Sect. L V. 1. *Sandaracha ... dicta natura est.*] Hoc est , vis ac potestas: nempe quoties in compositione medicamentorum , id autem toto hoc opere sæpissime contigit , adhibita sandaracha est , Σανδαράχη Discoridi , lib. 5. cap. 122. Galeno , lib. 9. de fac. simp. med. cap. 3. pag. 269. etiam σανδαράκη. *De la Sandaraque , ou de l'Arsenic rouge.*

2. *Invenitur autem.*] Isidorus , lib. 19. cap. 17. hæc totidem verbis.

3. *Quoque magis virus.*] Isidorus, loc. cit. At Diosc. lib. 5. cap. 122. rufam , friabilemque pariter anteponit , & quæ sulphuris virus redoleat , ἔτι δὲ θειώδη ἀποφορὰν ἔχουσαν. Quod & Brasavolus confirmat , lib. de Exam. gumm. pag. 391.

4. *Valet purgare.*] Celsus , lib. 5. cap. 5. *Purgant ærugo , auri pigmentum , quod ἀρσενικὸν a Græcis nominatur : huic autem & sandaracha in omnia eadem vis.*

5. *Summa ejus dos septica.*] Et sandarachæ pariter & arsenico Diosc. loc. cit. δύναμιν σηπτικὴν attribuit , hoc est , vim putrefaciendi , absumendique carnes excrescentes. Etiam vim ei καυστικὴν inesse ait Aëtius , ut & arsenico , lib. 2. cap. 77. ex M S. Græco.

6. *Explet alopecias.*] Marcellus Empir. cap. 6. pag. 47. Theod. Priscianus , lib. 1. cap. 2. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 6. At Diosc. loc. cit. non ex aceto , sed ex resina.

7. *Additur oculorum.*] Cerussa sane usta , quam & sandaracham quidam vocitarunt , crebro in medicamentis oculorum a Celso adhibetur , lib. 6. cap. 6. Ad pediculos palpebrarum , sandaracha semel ibidem.

8. *Fauces purgat.*] Vocem canoram facit , limpidamque , inquit Diosc. loc. cit. Φωνήν τε ἀποκαθαίρει ἐκλειχομένη σὺν μέλιτι.

9. *Suspiriosis .... in cibo sumpta.*] Ex ovo sorbili , inquit Marcellus Empir. cap. 16. pag. 118. & Plinius Valer. lib. 1. cap. 58. Cum resina in catapotio sumpta , καὶ ἀσθματικοῖς σὺν ῥητίνῃ καταπότιον δίδοται , Diosc. loc. cit.

10. *Suffita.*] Diosc. loc. cit. Καὶ ὑποθυμιᾶται σὺν ῥητίνῃ , καὶ πρὸς παλαιὰν βῆχα , διὰ σιφῶνος ἑλκομένου τοῦ ἀτμοῦ τῷ στόματι. *Quin & adversus veterem tussim cum resina suffitur , nidore per fistulam in os attracto.*

Sect. L VI. 1. *Et arsenicum ex eadem est materia.*] Hoc est , ut ait Isidorus , lib. 19. cap. 17. & Diosc. lib. 5. cap. 121. in iisdem metallis , quibus sandaracha , gignitur. Ἀρσενικὸν κατὰ τὰ αὐτὰ γεννᾶται μέταλλα τῇ σανδαράχῃ. Latini , ut auctor est Scribonius , Compos. 114. auripigmentum vocant : nostri , *Orpin , arsenic.*

2. *Quod optimum.*] Diosc. lib. 5. cap. 121. Ἄριστον δὲ ἡγητέον τὸ πλακῶδες καὶ χρυσίζον τῇ χροᾷ. *Optimum existimatur crustosum , auri colore micans.* Idem alterum , quod sandarachæ simile est , secundum locum tenere ait.

3. *Est & tertium.*] In quo cum colore auri miscetur sandarachæ color.

aureus

aureus color sandarachæ. [4] Utraque hæc squamosa. [5] Illud vero siccum, purumque, gracili venarum discursu fissile. [6] Vis eadem quæ supra, sed acrior. Itaque & causticis additur, & psilothris. Tollit & pterygia digitorum, carnesque narium, & condylomata, [8] & quidquid excrescit. [9] Torretur, ut validius prosit, in nova testa, donec mutet colorem.

Notæ.

4. *Utraque hæc.*] Genus hoc utrumque, & quod pallidius est, & quod tertium genus appellavit, squamosum, hoc est, squamatim in crustas fissile: τὰς πλάκας λεπιζομένας ἔχον ὡς ἀεὶ ἐπικειμένας ἀλλήλαις. Diosc. loc. cit.

5. *Illud vero.*] Excellentius illud genus, quod priore loco indicatum est.

6. *Vis eadem quæ supra.*] Quæ sandarachæ. Diosc. lib. 5. cap. 122. & Celsus, lib. 5. cap. 5.

7. *Et psilothris.*] Nam pilos detrahit: ψιλοῖ δὲ τρίχας. Diosc. lib. 5. cap. 121.

8. *Et quidquid excrescit.*] Diosc. loc. cit. Ἔστι δὲ τῶν στελλόντων. Clavos etiam pedum reprimi eo, auctor est Marcellus Empir. cap. 34 pag. 234.

9. *Torretur.*] Totidem verbis Diosc. loc. cit. Ἐπ' ὀστράκου καινοῦ ἐπιθέμενος αὐτὸ, θὲς ἐπὶ διαπύρων ἀνθράκων, καὶ στρέφε συνεχῶς· ὡς δ' ἂν πυρωθῇ καὶ μεταβάλλῃ, ψύξας καὶ λεάνας ἀπόθεσο. *Testa nova inditum carbonibus ignitis imponito, assidueque versato, donec igne flagret, coloremque mutet: deinde refrigeratum tritumque recondito.*

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XXXIV.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. I. I. HINC *æra militum, Tribuni ærarii, & ærarium, obærati, & ære diruti.*] In libris ad hunc diem vulgatis, *& obærati ab ære dicti.* In Reg. 2. trajectis litteris, *obærati ere eruditi.* Nihil certius emendatione nostra, quam non Festus modo confirmat, cujus verba recitavimus in prioribus Notis, sed & Varro lib. 2. de vita populi Rom. *Stipendium appellabatur, quod æs militi semestre aut annuum dabatur: cui datum non sit propter ignominiam, ære dirutus esset.* Usus voce ea Tullius in Verrem, orat. 7. num. 33. *Aleatoris Placentini castra commemorabuntur, in quibus cum frequens fuisset, tamen ære dirutus est:* hoc est, ære sive stipendio debito multatus, privatusque.

Ibid. II. *Docuimus quandiu populus Rom. ære tantum signato usus sit. Sed & alia vetustas æqualem Urbi auctoritatem ejus declarat, &c.*] Sic Reg. 2. Joannis Chiffletii codex, teste Claudio fratre, lib. de antiq. num. cap. 8. pag. 59. Interpolatores in libris ad hunc diem vulgatis, *usus esset, & alia quæ vetustas tradidit, cum æqualem* &c. Nempe ut perspicuæ per se orationi tenebras offunderent.

Sect. XI. III. *Non præteribo Cn. Octavium, ob unum verbum: hic regem Antiochum, daturum se responsum dicentem, virga quam tenebat forte circumscripsit.*] Hic eruditi omnes Plinio dicam scribunt, quod C. Octavium vocet eum, quem C. Popilium ceteri scriptores appellant: Valerius Max. lib. 6. cap. 4. pag. 307. Livius, lib. 45. pag. 575. *Popilius pro cetera asperitate animi, virga quam in manu gerebat, circumscripsit regem: ac, Priusquam circulo excedas, inquit, redde responsum Senatui quod referam. Obstupefactus tam violento imperio, parumper cum hæsitasset: Faciam, inquit, quod censet Senatus. Tum dextram Popilius regi tanquam socio atque amico porrexit.* Velleïus item, lib. 1. pag. 4. Plutarchus, in Apophthegm. pag. 202. Appianus in Syriac. pag. 131. Quamobrem hallucinatum esse Plinium omnes affirmant, qui nomina permutarit. Sed mirum quantum homines alias oculatos hac in parte ratio fugerit. Simile factum commemorari nunc a Plinio, non rem illam ipsam, quam ceteri mox allati, contendimus. Ne putemus idem esse, & tempora, & legationis causa exitusque, vetant. Prior illa Popilii legatio ad Antiochum ejus nominis quartum instituta est: ista Octavii, ad nepotem illius, qui fuit ejus nominis sextus, ut diximus in prioribus Notis. Peracta Popilii legatio ante Alexandriæ mœnia, quo exercitum Antiochi ex Ægypto in Syriam reduceret: ista Octavii Laodiceæ Syriæ, ut elephantos alere, classemque habere regem prohiberet: Popilium in eo munere, aliove interfectum casu, aut immature objisse, nemo veterum dicit: Octavium ibi cæsum constat. Statuam illi decretam legimus omnino nullam: isti reddita est singularis. Itaque simili arte usus sane fuerit Octavius ad coërcendum more Romano nepotem, quam Popilius multo ante in avo adhibuerat: nomina idcirco a Plinio permutata pernego. Ac ne temere dictum id a me videatur, vadem ejus rei Tullium habeo, ex quo exscripsisse rem totam Plinius videtur: Sic enim ille, primum de Octavio Philip. 9. num. 4. *Cn. Octavii*

clari & magni vir, qui primus in eam familiam, quæ postea viris fortissimis floruit, attulit Consulatum, statuam videmus in Rostris. Nemo enim tum novitati invidebat: nemo virtutem non honorabat. At ea fuit legatio Octavii, in qua periculi suspicio non subesset. Nam cum esset missus a Senatu ad animos regum perspiciendos, liberorumque populorum: maximeque ut nepotem Antiochi regis, ejus qui cum majoribus nostris bella gesserat, classes habere, elephantos alere prohiberet: Laodiceæ in gymnasio a quodam Leptine est interfectus. Reddita est ei tum a majoribus statua pro vita: quæ multos per annos progeniem ejus honestaret, nunc ad tantæ familiæ memoriam sola restaret. Idem vero de Popilio, Philippica proxime superiore, ne lapsum memoria Tullium in altera putes, num. 23. *Proh Dii immortales! ubi est ille mos, virtusque majorum? C. Popilius apud majores nostros, cum ad Antiochum regem Legatus missus esset, & verbis Senatus denunciasset, ut ab Alexandria discederet, quam obsidebat: cum tempus ille differret, virgula stantem circumscripsit: dixitque se non ante renunciaturum Senatui nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset, quam ex illa circumscriptione excederet.*

IV. *Simulacra celebri loco dicari: ea stetere donec Sylla Dictator ibi Curiam faceret.*] In libris hactenus editis, *celebri loco dicari, donec Sylla* &c. ceteris prætermissis, quæ nos restituimus ex vestigiis codicis Regii 2. in quo vidimus, *dicari ea est eteredone Sylla &c.* certa plane emendatione. *Sect.* 12.

V. *Talis in Campo Martio Juppiter a Divo Claudio Cæsare dicatus, qui vocatur Pompeïanus a vicinitate theatri*] In Reg. 2. & Colb. 3. *qui devoratur Pompeïani theatri vicinitate*: quibus verbis potest hæc subesse sententia, theatri ejus proximitate minui, deprimi, minusque grandem apparere Jovem hunc colosseum. Sed nec eam loquendi formam Pliniano stilo dignam, ac, vel si foret, alieno positam loco censemus. In Parmensi edit. *qui ideo vocatur.* Lectioni sane pervulgatæ egregie favet P. Victor, in descriptione Urbis Romæ: & ab eo vicissim lucem accipit: Sic enim ille, Regione nona: *Theatrum Balbi, capit loca triginta millia nonaginta quinque. Claudius Cæsar dedicavit, & appellatur a vicinitate. Juppiter Pompeïanus..... Theatrum Pompeïi:* &c. Qui locus & per se, ni fallimur, mutilus, & præpostere interpunctus editorum incuria, vel ex hoc Plinii loco intelligitur, quo Jovem ipsum Pompeïanum a Claudio dedicatum, & a vicinitate, quæcumque demum ea sit, traxisse nomen admonemur. Itaque apud P. Victorem legi haud dubie satius multo fuerit: *Theatrum Balbi..... Juppiter, quem Claudius Cæsar dedicavit, & appellatur a vicinitate Juppiter Pompeïanus.* *Sect.* 18.

VI. *Olympiade LXXXIV. circiter CCC. nostræ Urbis anno.*] Ita Reg. 2. non, ut editi, LXXXIII. Incidit porro Olympias ea LXXXIII. in annum Urbis conditæ, CCCIX. Quare caute Plinius *circiter* dixit. *Sect.* 19.

VII. *Myron Lycium.*] Sententiam hujus loci esse diximus, ut Polycleto Argium, ceterosque, sic Myroni Lycium discipulum exstitisse. Libri omnes hactenus editi, *Myronem Lycium*, præ se ferunt, ut videatur esse sententia æque Polycleti discipulum Myronem fuisse e Lycia oriundum, atque ceteros ante recensitos. Sed præterquam quod MSS. codices Reg. 2. & Colb. 3. adversantur, in quibus *Myron Lycium* legitur: & Myronem ex superius jam recensitis esse perspicuum est, & Lycium paulo post Myronis discipulum fuisse verbis conceptis affirmatur, hac ipsa sect. num. 17. *Ibid.*

VIII. *Ad ædem Fortunæ hujusque diei.*] His postremis verbis duobus carent libri editi. In Reg. 2. aliisque, *hujusce diei*: quæ verba Pintianus cum spuria crederet, *ad ædem Nortiæ Etruscæ deæ*, conjiciebat: lepide sane. Retinenda illa, *hujusce diei*, Turnebus censebat, lib. 16. Advers. cap. 12. Leopardus item in Emend. Gronovius in Notis, aliique: eo Plutarchi loco permoti, in Mario, pag. 420. quo Catulus ædem vovisse in bello Cimbrico dicitur Fortunæ illius diei, καθιερώσειν τὴν τύχην τῆς ἡμέρας ἐκείνης. At vera scriptura est, *hujusque diei*, sic enim Romani dixerunt, *Fortunam hujusque diei*, pro *uniuscujusque*. In Kalendario vetere, apud Gruter, pag. 135. FORT. HVIVSQVE. DIEI. Neque hic modo, sed & *Ibid.*

apud Tullium reſtituenda vox ea eſt, lib. 2. de Legib. pag. 333. ut ejus verba aperte declarant, cum ait: *Recte etiam Spes a Calatino conſecrata eſt, Fortunaque, vel hujuſque diei*, (vulgo *hujuſce* legitur) *nam valet ad omnes dies: vel Reſpiciens, ad opem ferendam: vel Fors, &c.* Omnium enim dierum, nedum unius, ſeu certæ alicujus, ſive hujus aut illius diei Fortunam hujuſmodi appellatione ſignari Cicero liquido demonſtrat, propter eam quam adjungit rationem: *Nam valet in omnes dies.* Quæ ratio non conſtaret, ſi ad unum aliquem diem ejus numinis poteſtas arctaretur, & tam anguſtis finibus circumſcriberetur. Sane hanc vim vocis ejus eſſe, *hujuſque*, ut *uniuſcujuſque* ſignificet, docuit dudum Marius Victorinus Afer, libro de Orthographia, cujus verba recitare operæ pretium fuerit: *Et hujuſce, & hujuſque, recte ſcribuntur, ſed ſuo loco utraque. Nam ab hocce, fit hujuſce. Hujuſque autem aliud ſignificat, id eſt, uniuſcujuſque.* Apud P. Victorem, in deſcriptione Urbis, regione decima, legimus, VICVS CLIVVSQVE DIEI, haud dubie pro VICVS HVIVSQVE DIEI. Nam complures urbis Romæ vicos a finitimus Fortunæ templis nomen traxiſſe, ex P. Victore liquet. Sic Fortunæ Obſequentis vicum in prima regione ſtatuit: Reſpicientis, in decima, aliosque alibi: huncque ipſum locum Onuphrius ſic edidit, ex MSS. VICVS HVIVSQVE DIEI. FORT. AED. quæ poſtrema verba ædem Fortunæ ſignificant. Multa ex his delibavit ante nos Briſſonius, lib. 1. de formul. pag. 52. In inſcriptionibus tamen interdum, ut apud Reineſium, pag. 198. ANTISTITES. HVIVSQVE. LOCI. pro *hujuſce loci*, legimus.

Ibid. IX. *Item Mercurium, qui fuit Lyſimachiæ: Herculem, qui Romæ: alexetera, arma ſumentem: Artemona, qui Periphoretos appellatus eſt.*] In libris omnibus ad hunc diem vulgatis legitur, *Herculem qui Romæ Antæum a terra ſuſtinentem*, interpolatione digna plagis: In MSS. Reg. 2. ceteriſque codd. *Herculem qui Romæ ha cetera arma ſumentem.* Quibus e verbis Pintianus eliciebat, *Qui Romæ, in excetram arma ſumentem:* excetra hydram ſignificari notum eſſe ſimul admonebat. Gronovius, *ab Otreræ arma ſumentem.* Parum ambo feliciter. Plane enim tertium quoddam nunc ſimulacrum intelligitur, ab iis diverſum, quorum prius Lyſimachiæ, alterum Romæ fuit: quam belle enim in eo verbo, *qui Romæ*, definit oratio, quo membro priori poſterius exacte opponitur? Deinde ad alia duo ſigna tranſilit, quæ Græcis ut ſolet, verbis effert: Sic enim prius ἀστραγαλίζοντες, & διαδούμενος, & δορυφόρος, & mox περιφόρητος appellatur. Ἀλεξητὴρ autem quid ſit, qui Græcos fontes vel leviter deguſtarunt, ſciunt: & nos in prioribus notis ad hunc locum diximus.

Ibid. X. *Vicit eos Pythagoras Rheginus..... Vicit eum & Leontinus.*] Prius *Leontius* legebatur, quo nomine ſtatuarius apud ſcriptores ceteros nemo occurrit. Et vero de Pythagora altero ſermonem eſſe hoc loco, tum ipſa per ſe oratio prodit, tum maxime Pauſanias, lib. 6. Eliac. poſter. p. 366. ubi Aſtyli Crotoniatæ ſtatuam, quæ Leontio nunc adſcribitur, opus eſſe Pythagoræ admonet, quanquam ille cujas fuerit, non indicat. Sed cum alterius, quam Rhegini eſſe vel ex Plinio perſpicuum ſit: eſſe autem Pythagoræ Pauſanias verbis conceptis ſignificet, quin Leontini ſit, minime jam dubium eſt. Tres igitur eo nomine ſtatuarii fuere, Rheginus, Leontinus, Samius: quod Plinius ipſe declarat, mox ſubjungens: *Fuit & alius Pythagoras Samius..... Hic ſupradicto facie quoque indiſcreta ſimilis fuiſſe traditur: Rhegini autem diſcipulus...... Soſtratus.* Quibus verbis Pythagoram tergeminum aperte ſignat: Samium, mox alterum ſupradictum, cui ſimilis Samius fuiſſe perhibeatur: poſtremum, Rheginum.

Ibid. XI. *Athenis Satyrum: Turmam Alexandri, in qua amicorum ejus imagines ſumma omnium ſimilitudine expreſſit.*] Sic totidem apicibus ſyllabiſque, Reg. 1. Colb. 3. Pintiani codex, aliique. In vulgatis hactenus libris interpolata lectio: *Athenis Satyrorum turmam: Alexandrum amicorumque ejus imagines, &c.* Quæ ſit ea porro turma, ex Velleïo diſcimus, lib. 1. pag. 5. *Hic eſt*, inquit, *Q. Metellus*

Macedonicus, qui porticus, quæ fuere circumdatæ duabus ædibus sine inscriptione positis, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat: quique hanc turmam statuarum equestrium, quæ frontem ædium spectant, hodieque maximum ornamentum ejus loci ex Macedonia detulit. Cujus turmæ hanc causam referunt: Magnum Alexandrum impetrasse a Lysippo, singulari talium auctore operum, ut eorum equitum qui ex ipsius turma apud Granicum flumen eeciderant, expressa similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius quoque iis interponeret. Quinque & viginti fuisse Macedones, qui in primo pugnæ conflictu eeciderint, quorum æneæ statuæ a Lysippo fictæ, cum ipsius Alexandri simulacro, auctor est Arrianus, lib. 1. de Exped. Alex. pag. 47.

XII. *Fecit & puberem Apollinem, subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem Sauroctonon vocant.*] Vocem eam *Apollinem* admonitu codicum, Regii 2. Colb. 3. vet. Dalec. aliorumque, in libris hactenus vulgatis prætermissam, restituimus. Favere ei lectioni videtur etiam Martialis, hoc signum describens, lib. 14. Epigr. 172. cui titulus, *Sauroctonos Corinthius:* *Ibid.*

> *Ad te reptanti, puer insidiose, lacertæ*
> *Parce: cupit digitis illa perire tuis.*

Cupit ea nimirum nobili fato perire, nece a tam nobili puero, Deo utique, illata. Simile conflasse signum Pythagoras Leontinus dicitur hac ipsa sect. num. 4. Apollinem scilicet, serpentemque sagittis illius confectum.

XIII. *Bryaxis Æsculapium & Seleucum fecit.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Temperare mihi tamen non queo, quin conjecturam, quæ occurrit animo, suspicionemque prodam: *Et Salutem* scilicet, quam & *Seleucum* legi fortasse commodius posse. Nam Pausanias in Atticis, lib. 1. pag. 75. Τοῦ δὲ Ἀσκληπιοῦ ἄγαλμα Βρύαξις καὶ αὐτό, καὶ τὴν Ὑγίειαν ἐποίησεν. *Æsculapii vero & Hygiæ*, hoc est, Sanitatis, sive Salutis, *signa fecit*, quæ Megaris erant. Ex eodem uterque fonte, Pausanias, Pliniusque, hausisse istud videntur. Alias appellari conjunctim ambo soliti, Æsculapius, & Hygia. Vetus Inscriptio apud Gruterum, pag. 67. AESCVLAPIO. ET. HYGIAE. Apud Reinesium, pag. 152. AESCVLAPIO. EPIDAVRO. D. PP. ET. SALVTI. Et pag. 156. AESCVLAPIO. ET. SANITATI. Epidauri vel socia, vel, ut aliis placet, filia Hygia fuit. Hinc Templum Salutis Romæ, teste Vitruvio, lib. 1. cap. 2. Fana Salutis duo, regione sexta: & vicus Salutis, & Porta Salutaris ab ea nominata: & apud Varronem, lib. 4. de ling. Lat. Collis Salutaris, in Quirinali colle. Sed ne quid tamen in contextu Pliniano moveam, præter consensum codicum, a quibus desciscere religio est, idem Pausanias prohibet, qui Athenis æneam Seleuci statuam in Pœcile porticu fuisse commemorat, Attic. pag. 14. etsi artificem non appellat. De Atheniensium vero civitatis ornamentis fere Plinius eo loci agit. *Ibid.*

XIV. *Item equitem Simonem, qui primus de equitatu scripsit.*] In libris omnibus ad hunc diem vulgatis, *Sarmenem.* In Reg. 2. *Sermonem.* Colb. 3. *Seronem.* Nos interim, cum Dalecampio, *Simonem* ex Xenophonte rescripsimus, cujus hæc verba in libro περὶ ἱππικῆς. Συνέγραψε μὲν οὖν καὶ Σίμων περὶ ἱππικῆς, ὃς καὶ τὸν κατὰ τὸ Ἐλευσίνιον Ἀθήνησιν ἵππον χαλκοῦν ἀνέθηκε, καὶ ἐν τῷ βάθρῳ τὰ ἑαυτοῦ ἔργα ἐξετύπωσεν. *De re equestri igitur scripsit etiam Simon, qui & equum ex ære Athenis juxta Eleusinium dedicavit, atque in basi opera quoque sua expressit.* Imo teste Hierocle in Hippiatricis, totam rem equestrem ibi expresserat. Sic enim ille in proœmio: Τά τε Σίμωνος ἀκούεις τοῦ παλαιοῦ τῆς ἱππασίας αὐτῆς πράξεις ἐν τῷ παρ' Ἀθηναίοις Ἐλευσινίῳ χαράξαντος, καὶ σημειώσαντος ἐν τοῖς σχήμασι, &c. *Ibid.*

XV. *Eleuthereus Lycius Myronis discipulus fuit.*] Libri omnes hactenus editi, *Buthyreus Lycius Myronis discipulus fuit.* Pintianus conjiciebat *Buthytes*, quasi *bovis immolator*, lepido sane commento. Lycium statuarii proprium nomen esse series ipsa elementorum admonet, quæ nomina nunc repræsentat ab simili littera incipientia. Myronis discipulum fuisse etiam paulo ante Plinius affirmavit: imo & filium, Pausanias, lib. 6. in Eliac. prior. pag. 331. ac ceteri scriptores: Myro- *Ibid.*

nem ipſum Eleutheris natum, Plinius idem ſuperius, num. 3. Quid propius vero videri poſſit, quam eandem ſeu filii, ſeu diſcipuli, patriam nunc ſignatam, & *Eleuthereus* temere in *Buthyreus* a librariis eſſe converſum? Quin & Lycium quoque ipſum Eleutheris oriundum conceptis verbis prodidit Athenæus lib. XI. pag. 488. Ἦν δ' οὗτος (Λύκιος) τὸ γένος Βοιώτιος ἐξ Ἐλευθερῶν, υἱὸς Μύρωνος τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ, ὡς Πολέμων φησὶν ἐν πρώτῳ Ἀκροπόλεως. Vidit hoc ante nos Leopardus in Emend. lib. XI. cap. 19.

Ibid. XVI *Leochares aquilam, ſentientem quid rapiat in Ganymede.*] Typi omnes ad hunc diem *Leocras* mendoſe repræſentant, cum Leocharis mentio ſuperius habita ſit raptim, quæ nunc revocatur, ut ejus opera ſigillatim percenſeantur. Meminit & fictoris & ſigni ipſius etiam Tatianus, orat. contra Græcos, pag. 183. Τίνος δὲ χάριν διὰ Λεωχάρους Γανυμήδην τὸν ἀνδρόγυνον, ὡς τι σπουδαῖον ἔχοντες κτῆμα πεποιήκατε; *Cur propter Leocharis artificium, Ganymedem illum effeminatum, tanquam eximium aliquid habentes, colitis?*

Sect. 25. XVII. *Credunt Seplaſiæ omnia fraudibus corrumpenti. Jam quidem facta emplaſtra & collyria mercantur: tabeſque mercium, aut fraus Seplaſiæ ſic exteritur.*] Non unguenta fœdius Seplaſia corrupit olim, quam hunc Plinii locum interpolarunt critici. Nos totidem apicibus ſyllabiſque repræſentamus, quot ſunt in Regio cod. 2. & Colb. 3. nec quidquam hic conjecturæ tribui opus eſſe ducimus. In libris hactenus editis: *Credunt Seplaſiæ ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti: factaque jam pridem emplaſtra & collyria mercantur, tabeſque mercium. Fraus Seplaſiæ ſic exteritur.* Salmaſius e libris ſuis priora, qua fecimus ratione, & ipſe refingit: cetera ex ingenii conjectura, ſic peſſumdat, in Solin. pag. 1051. *Tabeſque mercium aut fraus Seplaſiæ ſic quæritur eis.*

Ibid. XVIII. *Fit & ex candido ære ſquama longe Cypria inefficacior.*] Curationem huic loco adhibuimus, tum ope codicis Reg. 2. & Colb. 3. in quibus hæc, uti edidimus, totidem ſyllabis leguntur: tum ipſius Dioſcoridis admonitu, ita ſcribentis, lib. 5. cap. 89. Φαύλη δὲ ἡ ἐκ τοῦ χαλκοῦ λευκοῦ, λεπτὴ καὶ ἀσθενὴς ὑπάρχουσα. Libri hactenus fere editi contraria ſententia, *Cypria longe efficacior*, præ ſe ferunt: præter Parmenſem editionem, quæ cum ſcriptis codicibus plane congruit. Paulo poſt ubi ex eorundem codicum fide edi curavimus, *Ocyſſime vero contingit coronariorum reciſamentis in acetum additis:* typi habent, *ocyſſime vero contrahit coronarium æruginem, reciſamentis* &c. quæ non ſcriptoris, ſed interpolantis manum ſtilumque reſipiunt.

Sect. 30. XIX. *Alterius nationis contritum ſplendeſcit, ut miſy, & eſt lapidoſius. Prodeſt autem & dentium dolori &c.*] In libris hactenus vulgatis, *contritum ſplendeſcit. Et miſy eſt lapidoſius. Prodeſt autem* &c. Luxata penitus, nec cohærente ſatis oratione: imo & falſa: nam & lapidoſius eſſe miſy, quam ſory, affirmat, quod falſum eſſe in prioribus Notis docuimus: & prodeſſe illud dentium dolori, quæ dos eſt ſoreos, non a Plinio modo, ſed etiam a Dioſcoride laudata, lib. 5. cap. 119. In Reg. 2. cod. *contritum ſplendeſcit & miſy & eſt lapidoſius:* quæ veſtigia ſunt minime obſcura ſinceræ lectionis. Sory Ægyptium Dioſcorides loc. cit. frianti nigrum apparere ait: quod inter friandum autem ſplendeſcit, ut miſy, alterius generis & invalidum illud eſſe: τὸ δὲ λαμπρυνόμενον ἐν τῷ θραύεσθαι ἐμφερῶς μίσυϊ, ἑτερογενές τε καὶ ἀσθενὲς ὑπάρχον εἶναι. Neque porro ab his verbis, *Et miſy eſt lapidoſius*, incipit inſtituta de miſy oratio: ſed a ſubſequenti multo poſt ſententia, *Miſy aliqui tradiderunt*, &c. unde ſectionem XXXI. auſpicati ſumus.

Sect. 32. XX. *Sed ex eo candidum colorem ſentientem violam, lonchoton appellant.* Sic totidem plane ſyllabarum apicibus, Reg. 2. & Colb. 3. Pliniani editores, cum violam ſenſere, *leucoion* ſtatim, quod violæ albæ nomen eſt, pro *lonchoton* commode ſubſtitui poſſe arbitrati ſunt. At Dioſc. lib. 5. cap. 14. ex Peteeſio Medico λογχωτὸν vocat, quæcumque demum vocis ejus originatio ſit. Oribaſius item lib 13. fol. 233. Et Neophytus: λογχωτὸν, τὸ χάλκανθον. Salmaſio tamen non idcirco aſſentimur, legi ita hunc locum jubenti, in Solinum, pag. 1159. ex ſola ingenii conjectu-

ra: *Sic ex eo quod dependet ut lanciola, lonchoton appellant:* libris invitis omnibus.

XXI. *Nucleusque quidem* (vel *quidam*) ferri excoquitur ad *indurandam aciem: aliqua modo ad densandas incudes,*] Sic totidem syllabis apicibusque Reg. 2. cod. Editi hactenus libri: *In iis equidem nucleus ferri ..... alioque modo.* Et Salmasii conjecturam, ne quid prætermisisse videar, nunc exponam. Sic igitur ille in Solin. pag. 1084. *In aliquibus ferrum excoquitur nisi ad indurandam aciem.* Ac *nisi* intelligi pro *nonnisi* jubet, id minus probante Gronovio, qui ipsum *nonnisi* rescribi in contextu mavult. Sect. 41.

XXII. *Neque alia genera ferri ex mera acie temperantur: ceteris enim admiscetur mollior complexus. In nostro orbe &c.*] Typi ad hunc diem omnes sic interpungebant: *ceteris enim admiscetur. Mollior complexus in nostro, &c.* Quod vitium non oratio modo ipsa retegit, sed & Isidorus qui hunc locum exscripsit, lib. 16. cap. 20. atque ita, uti edidimus, interpunxit. Ibid.

XXIII. *Dinochares architectus.*] Editi hactenus libri, *Dinocrates.* Reg. 2. & Chiffl. *Timochares:* unde nos *Dinochares* effinximus, ut lib. 5. sect. XI. etsi quidam ibi a nobis citati scriptores, Dinocratem vocant. At Ausonius hoc ipsum de camera magnetica narrans, quod Plinius hoc loco refert, Dinocharem appellat: Idyll. 9. vel, ut alii, 10. vers. 310. Sect. 42.

Conditor hic forsan fuerit Ptolomaïdos aulæ
Dinochares: quadro cui in fastigia cono
Surgit: & ipsa suas consumit pyramis umbras:
Jussus ob incesti qui quondam fœdus amoris
Arsinoën Pharii suspendit in aëre templi.

XXIV. *Componitur hoc: Picis oboli sex: Cimoliæ cretæ, drachmæ sex: æris tusi, drachmæ duæ: squamæ ferreæ, totidem: ceræ, sex: olei sextarius.*] Mirum quantum hoc loco editi codices, & manu exarati diffident. In exemplari Reg. 2. & eo quod Pintianus vidit, *Pari obolis & cimoliæ cretæ drachmæ sex: æris tusi drachmæ duæ: squamæ ferreæ totidem: ceræ sex: olei, sextarius.* Hoc est, si priorem vocem *pari* excipias, cetera sunt paria ac gemina cum iis quæ nos edidimus. At typi vulgati quantum inde absunt! *Componitur hoc modo: obolis ex Cimolia creta duobus, drachmis sex ex ære, totidem ex squama ferri, totidem ceræ, ex olei sextario.* Nihil audacius dici aut excogitari potest, quam sit ea emendandi licentia. Pro *pari* autem, quæ vox nauci hoc loco non est, quid propius quidve aptius foret hoc loco, non vidimus, quam picem: quam in emplastris plane similibus adhiberi a Celso vidimus, lib. 5. cap. 19. Nisi forte cuipiam aut *salis*, aut *sevi* arrideat magis. Sect. 46.

XXV. *Ad aurea quoque, non modo argentea staticula inanis luxuria pervenit.*] Staticula pro icunculis emblematisve accepta olim ab antiquis scriptoribus, exploratum, ut diximus in prioribus Notis, apertissimumque est. An etiam & *staticulus*, virili, ut aïunt, genere, eo significatu venerit (etsi aliam præterea vocis illius acceptionem fuisse ex Macrobio didicimus,) ut aliquando subdubitaremus, fecit hic Plauti locus in Persa, act. 5. sc. 2. vers. 43. Sect. 48.

Nequeo, leno, quin tibi saltem staticulum dem, olim quem Hegea
Faciebat: vide vero, si tibi satis placet. S A. Me quoque volo
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ionia.

Turnebum scio *staticulum* eo loci pro saltationis genere accepisse: Salmasium adjecisse, Hegeam & Diodorum fuisse saltatores, de quibus alibi nihil quidquam legerit. Verum cum in iis signis quæ eximio præsertim opere effecissent, subscribere sua nomina statuarii tum solerent, Ἡγίας ἐποίει *Hegias, faciebat*, aliique similiter: fueritque id Atheniensi statuario nomen, quo de superius egimus sub initium sectionis 19. an ad illius modo opera Plautus alludat, amplius considerandum censeo. Et Diodori sculptoris Plato meminit in Anthologia, lib. 4. cap. 12. in epigrammate pereleganti de Satyri effigie:

Τὸν Σάτυρον Διόδωρος ἐκοίμισεν, οὐκ ἐτόρευσεν·
Ἢν νύξῃς, ἐγερεῖς· ἄργυρος ὕπνον ἔχει.

Sopierat Satyrum, non ſculpſerat, hunc Diodorus:
Argentum dormit: punge, vigil facies.

Alterius quoque Diodori pictoris, ſi tamen alius a ſculptore, Leonidas, in eadem Anthol. lib. 2. cap. 19. Statunculam femineo, ut appellant, genere Gregorius Turonenſis, aliique dixere

Sect. 49. XXVI. *Quod locari ſolitum* X. CC. M. *annuis, poſtquam obliteratum erat,* CCLV. *locatum eſt.*] Sic totidem fere ſyllabis Reg. 2. cod. Quod editores hactenus depravarant: *Quod locari ſolitum decem libris per* CC. *ante annos, poſtquam obliteratum erat,* LV. *locatum eſt.*

Sect. 50. XXVII. *Id autem quod uſtum eſt plumbum, lavatur, & teritur, ut cadmia. Poteſt adſtringere, &c.*] In libris hactenus editis, *lavatur, ut ſtibi & cadmia:* haud pœnitenda ſane lectione: nam de lotura ſtibeos, dictum eſt lib. 33. ſect. 34. Verum in MSS. Reg. 2. ceteriſque, *lavatur & iſtius & cadmia. Poteſt adſtringere* &c. Unde Pintianus conjiciebat, *lavatur. Et iſtius, ut Cadmia, poteſtas ſtringere.* Sed, ut cetera ſileam, nec *iſtius*, nec *ſtringere*, Plinii orationem ſapit. Lavari autem, ut cadmiam, prætermiſſo ſtibi, dici nunc ſatis duximus, a Dioſcoride admoniti, qui lib. 5. cap. 96. Δεῖ δὲ, inquit, πλύνειν αὐτὸ ὡς τὴν καδμείαν, καὶ ἀποτίθεσθαι. Quare pro *& iſtius & cadmia*, nos *& teritur ut cadmia* ſcripſimus, quod fieri quidem Plinius ſuo loco prodidit, hoc eſt, ſect. 22.

C. PLINII

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XXXV.

I. METALLORUM, quibus opes constant, agnascentiumque eis natura indicata propemodum est: ita connexis rebus, ut immensa medicinæ silva, [1] officinarumque tenebræ, & morosa [2] cælandi, [3] fingendique, [4] ac tingendi subtilitas simul dicerentur. Restant terræ ipsius genera lapidumque, vel numerosiore serie, plurimis singula a Græcis præcipue voluminibus tractata. Nos in iis brevitatem sequemur [5] utilem instituti modo, nihil necessarium aut naturale omittentes. * Primumque dicemus quæ restant de pictura, arte quondam nobili, tunc cum expeteretur a Regibus populisque, & illos nobilitante, [a] quos esset dignata posteris tradere: [b] nunc vero in totum marmoribus pulsa, jam quidem & auro: nec tantum ut parietes toti operiantur, verum & interraso marmore, [6] vermiculatisque ad effigies rerum & animalium crustis. [7] Non pla- *CAPUT I.

INTERPRETATIO.

[a] *Quos.*] Quorum effigiem pictura censuisset posteris tradendam.

[b] *Nunc vero.*] Nunc vero cessit pictura marmoribus, etiam & auro: *quibus jam parietes vestiuntur*, neque ita solum ut parietes toti solido marmore integantur: verum etiam ut intersecto marmori segmenta alia inserantur, quæ referant effigies rerum & animalium, vermiculato opere.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Officinarumque tenebræ.*] Medicorum inscitia, de qua libro sup. sect. 25. & lib. 33. sect. 38.

2. *Cælandi.*] Ex argento. Libro 33. sect. 55.

3. *Fingendique.*] Ex ære. Libro 34. sect. 19.

4. *Ac tingendi*] Cinnabari, minioque. Libro 33. sect. 36. & seqq.

5. *Utilem instituti modo*] Rationi propositi nostri accommodatam. Frustra Pintianus conjiciebat, *utilem instituto: modo nihil* &c.

6 *Vermiculatisque*] Vermiculata dicuntur opera tessellata, quia minutis tessellis, quasi vermiculis sint variegata,

cent jam abaci, [c] [8] nec ſpatia montis in cubiculo delitentia: cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudii principatu inventum: Neronis vero, [9] maculas quæ non eſſent, cruſtis inſerendo, [10] unitatem variare, ut ovatus eſſet [11] Numidicus, [d] ut purpura diſtingueretur Synnadicus, qualiter illos naſci optarent deliciæ. [e] Montium hæc ſubſidia deficientium: nec ceſſat luxuria id agere, ut quam plurimum [12] incendiis perdat.

CAPUT II. II. Imaginum quidem pictura quam maxime ſimiles in ævum propagabantur figuræ: quod in totum exolevit. [1] Ærei ponuntur cly-

INTERPRETATIO.

c *Nec ſpatia.*] Nec e ſpatioſo monte exciſa marmora in cubiculum abdere jam placet.

d *Vt purpura.*] Ut purpureus color Synnadico marmori insereretur.

e *Montium.*] Inventa hæc in ſubſidium montium, e quibus maculoſi lapides non amplius eruuntur.

NOTÆ.

diſtinctaque. Tritum illud Lucilii eſt.

Quam lepide lexes compoſtæ, ut teſſerulæ omnes
Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

7. *Non placent jam abaci.*] Abacos vocat cruſtas tabulaſve quadratas e marmore, quæ parietum ornamenta erant, iis tectorii vice inſerta, a ſimilitudine dicta ligneorum abacorum. Vitruvius, lib. 7. c. 3. pag. 133. *Itaque veteribus parietibus nonnulli cruſtas excidentes pro abacis utuntur*, &c Utebantur nimirum antiqui ad tectoria parietum, prçter albarium opus, atque marmoratum, ſectis in quadrata, in ſexangula, in triquetra, marmoribus, alabaſtrite, porphyrite, iaſpide, & id genus lapidibus, atque vitro. Hæ ſic adactæ cruſtationes nominabantur, & abaci. Vulgus *Compartimenta* vocat.

8. *Nec ſpatia.*] Vide Notas & Emend. num. I.

9. *Maculas.*] Nam maculoſum variumque marmor placebat: quod ſi natura tale non eſſet, arte fiebat. Species nimirum muſivarii operis, ſeu vermiculationis duas attingit: paulo ante alteram, quæ cruſtis marmorum diverſicolorum vermiculatas animalium effigies referret. Nunc alterum his verbis, *Maculas quæ non eſſent*, quæ marmoris maculas alieno marmori inſereret, & orbes ac ovatas ἐλλείψεις, (ſic enim Mathematici vocant) marmori includeret. Seneca, epiſt. 87. cujus initium, *In ipſa Scipionis Africani villa: Pauper ſibi videtur*, inquit, *ac ſordidus, niſi parietes magnis & pretioſis orbibus refulſerunt: niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſunt: niſi illis undique operoſa, & in pictura modum variata circumlitio prætexitur: niſi vitro abſconditur camera*, &c. Quas ovatas Plinius figuras, Seneca orbes vocat. Vide lib. 36. ſect. 5. & ſeq.

10. *Vnitatem variare.*] Lapidem qui unius erat coloris, multis diſtinguere ac variare coloribus.

11. *Numidicus.*] Lapis nimirum, ſeu marmor Numidicum, de quo lib. 36. ſect. 8. De Synnadico lapide, (ſic enim Romani vocabant, quem indigenæ Docimiten) a Synnadis urbe Phrygiæ, de qua Plinius lib. 5. ſect. 29. vide Strabonem, lib. 12. pag. 577. Ἐπέκεινα δ' ἐστὶ Δοκιμία κώμη, καὶ τὸ λατόμιον τοῦ Συνναδικοῦ λίθου· οὕτω μὲν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, &c.

12. *Incendiis perdat.*] Quibus obnoxiæ domus in Urbe.

Sect. II. 1. *Ærei.*] Nunc pictura omiſſa imaginum, viris ſummis clypei ſtatuuntur, facieſque argenteæ, quæ nullam fere referant ſimilitudinem ejus quem ſignat inſcriptio: cum nulla ſint pictura illuminatæ figuræ; capita ſta-

pei, argenteæ facies [a] ſurdo figurarum diſcrimine, ſtatuarum capita permutantur, vulgatis jam pridem [2] ſalibus etiam carminum. Adeo materiam malunt conſpici omnes, quam ſe noſci. Et inter hæc [3] pinacothecas veteribus tabulis conſuunt, alienaſque effigies colunt, ipſi [b] honorem non niſi in pretio ducentes, ut frangat heres, furis detrahat laqueus. [c] Itaque nullius effigie vivente, imagines pecuniæ, non ſuas, relinquunt. Iidem palæſtras athletarum imaginibus, [4] & ceromata ſua exornant, [5] & vultus Epicuri per cubicula geſtant, ac circumferunt

Interpretatio.

[a] *Surdo.*] Obſcuro, *nec picturis illuminato.*

[b] *Honorem.*] Honorem in ſolo imaginum pretio ponentes, quas heres frangat, quas fur dolo ſubripiat.

[c] *Itaque.*] Itaque cum nullus exiſtat, qui viva dici eorum effigies poſſit, imagines relinquunt, quæ eorum divitias, non quæ vultus, moreſque, & facta exprimant: *opum ſuarum, non virtutum, monumenta relinquunt.*

Notæ.

tuarum permutantur item, ut alterius eſſe exiſtimentur, quam antea eſſent. Sic Commodus Imp. teſte Lampridio in ejus vita, pag. 52. *Coloſſi caput dempſit quod Neronis eſſet, ac ſuum impoſuit, & titulum more ſolito ſubſcripſit,* &c. De æreorum autem clypeorum dedicatione cum ſtatuis, tum in aliis veteribus monumentis mentio exſtat, tum in Inſcriptione hac Nepeſina, quam Gruterus retulit, pag. 441.

NESTORI.
AVG. NEPETE.
HIC. LVDOS. FECIT.
ET. DEDICATIONE.
STATVAE. PATRONI.
QVAM. IPSE. POSVIT.
ET. CLVPEI SVI. ITERVM.
MVNICIPIBVS. NEPESINIS.
EPVLVM. DEDIT.

Jul. Capitolinus, de Antonino Pio, pag. 18. *Clypeum Hadriano magnificentiſſimum poſuit.* Trebellius Pollio, in D. Claudio, pag. 203. ubi de Claudio Cæſare, cui Nero ſucceſſit: *Illi clypeus aureus... in Romana Curia collocatus eſt, ut etiam nunc videtur* &c. Idem Gruterus, p. 374.

M. BAEBIO .... DECVRIONES.
FVNVS. PVBLICVM.
STATVAM. EQVESTREM.
CLIPEVM. ARGENTEVM.

2. *Salibus ... carminum.*] In illam capitum permutationem jactata a plebe carmina, ſales, jocoſque, ſignificat.

3. *Pinacothecas.*] Loca ſpatioſa, veterum imaginibus exornata, *des ſales de tableaux.* Vitruvius, lib. 6. cap. 5. cui lemma præfixum, *De tricliniis, & œcis, & pinacothecis, & eorum dimenſionibus: Pinacotheca,* inquit, *uti exhedræ, amplis magnitudinibus ſunt conſtituendæ.* Sic exhedræ loca ſunt ſimiliter ſpatioſa, quæ ſedes habent, in quibus Philoſophi, Rhetores, ceterique qui ſtudiis delectantur, diſputare ſedentes poſſint, *des ſales de converſation.* Qua de voce uberrime Gothofredus egit, in Cod. Theod. lib. 15. tit. 1. lib. 53. pag. 326.

4. *Et ceromata.*] Κήρωμα nunc locus eſt palæſtræ, aut gymnaſii, in quo ceromate, hoc eſt, unguento quod ex cera fiebat oleo ſubacta, perungebantur athletæ. Ea voce uſus etiam Seneca, lib. de brevit. vitæ, cap. XI. pag. 733.

5. *Et vultus Epicuri.*] Cicero, lib. 5. de Finib. num. 3. *Nec tamen Epicuri licet oblviſci, ſi cupiam: cujus imaginem non modo in tabulis familiares, ſed etiam in poculis & anulis habent.* Atque hinc quidem εἰκαδιςὰς vir eruditus nuper putabat dictos Epicureos eſſe, ἀπὸ τῆς εἰκόνος, quod magiſtri imagine nunquam de-

ſecum. [6] Natali ejus viceſima Luna ſacrificant, feriaſque omni menſe cuſtodiunt, [7] quas icadas vocant, hi maxime qui ſe ne viventes quidem noſci volunt. Ita eſt profecto: ARTES deſidia perdidit: & quoniam animorum imagines non ſunt, negliguntur etiam corporum.
5 Aliter apud majores in atriis hæc erant quæ ſpectarentur, non ſigna externorum artificum, nec æra, aut marmora: [8] expreſſi cera vultus ſingulis diſponebantur [9] armariis, [10] ut eſſent imagines, quæ comitarentur gentilitia funera: ſemperque defuncto aliquo, totus aderat familiæ ejus, qui unquam fuerat, populus. [11] Stemmata vero lineis diſ-

NOTÆ.

ſtituerentur: quod abeſſe a vero, tum ea quæ mox dicemus, proditura ſunt apertiſſime: tum vero illud in primis, quod ab εἰκὰς, εἰκοστοὶ diecendi; non εἰκαδισταὶ forent.

6. *Natali ejus.*] In honorem natalis ejus: non quod in eum diem natalis ejus inciderit, quem ſeptimo Gamelionis diei aſſignat Apollodorus apud Diogenem, nec ipſe Epicurus in teſtamento ſuo ſatis aperte prodit, quis ille fuerit: Sed quod ea Luna fieri ille commemorationem natalis ſui optaverit, alioque præterea die, Gamelione menſe.

7. *Quas icadas.*] Εἰκάδας. Eſt autem εἰκὰς dies Lunæ viceſima. Cicero, lib. 2. de Finib. num. 101. refert Epicurum c:viſſe, *ut heredes ſui darent, quod ſatis eſſet ad diem agendum natalem ſuum quotannis menſe Gamelione: itemque omnibus menſibus viceſimo die Lunæ darent ad eorum epulas, qui una ſecum philoſophati ſint.* Græca ipſa teſtamenti verba exſtant apud Diogenem Laërt. in Epicuri vita, lib. 10. pag. 271. ubi jubet inter alia præſtari ab heredibus, εἰς τὴν γινομένην σύνοδον ἑκάστου μηνὸς ταῖς εἰκάσι, ad ſolennem conventum, qui viceſima quaque die menſis fieri ſolet. Hinc Epicureus ille εἰκαδιστὴς vocatur apud Athen. lib. 7. Ἐπικούρειος δέ τις εἰκαδιστής, &c. Porro cum εἰκάδες menſium omnium Atticorum, vel interprete Tullio, viceſimi ſint Lunæ dies, inde Petavius colligit, lib. 4. Var. Diſſ. in Uranol. cap. 7. pag. 157. lunares omnes menſes exſtitiſſe, & quidem civiles: quod non aliis quam popularibus menſibus natales hominum dies adſcribuntur, ut & teſtamenta. Quod & Iſaac. Tzetzes adnotat in Comment. ad Lycophronis verſum, Οἰκτρὸν γὰρ οἰκτρὸν, &c. Ἐπειδὴ οἱ παλαιοί, inquit, κατὰ σελήνην τοὺς μῆνας ἐψήφιζον· διὰ δὲ τῶν μηνῶν ὁ χρόνος ἀπαρτίζεται. *Quandoquidem veteres menſas ad Lunam computabant: annus autem menſibus abſolvitur.*

8. *Expreſſi cera.*] Tritum illud Juvenalis, Satyr. 8. verſ. 19.

Tota licet veteres exornent undique cera
Atria, nobilitas ſola eſt atque unica virtus.

9. *Armariis.*] Ligneis quibuſdam thecis, unde exſequiarum tempore depromebantur, quæ ante in atriis ornamento erant.

10. *Ut eſſent imagines.*] Non integri illæ quidem corporis, ſed oris tantummodo ſimulacrum effingentes, ſummorumque humerorum pectoris tenus. *Des buſtes.* Paternæ vero maternæque gentis imagines nobilium funeribus adhibebantur. Epitome Livii, lib. 48. *M. Æmilius Lepidus, qui Princeps Senatus ab ſextis jam cenſoribus erat lectus, antequam exſpiraret, præcepit filiis, lecto ſe ſtrato ſine linteis, ſine purpura efferrent: in reliquum funus ne plus quam æris denos conſumerent: imaginum ſpecie, non ſumptibus nobilitari maximorum virorum funera ſolere.* De Germanici funere Tacitus, lib. 2. *Funus ſine imaginibus, & pompa per laudes & memoriam virtutum ejus celebre fuit.* Hunc morem Propertius deteſtatur, lib. 2. Eleg. 13.

Nec mea tunc longa ſpatietur imagine pompa.

11. *Stemmata.*] Stemmata ſunt mino-

currebant ad imagines pictas. [12] Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum. Aliæ foris & circa limina [13] domitarum gentium imagines erant, affixis hostium spoliis, quæ nec emptori [14] refigere liceret: triumphabantque etiam dominis mutatis ipsæ domus: & erat hæc stimulatio ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Exstat Messalæ Oratoris indignatio, qua prohibuit inseri genti suæ [15] Levinorum alienam imaginem. Similis causa Messalæ seni expressit volumina illa, quæ de familiis condidit, [16] cum Scipionis Pomponiani transisset atrium, vidissetque adoptione testamentaria Salutiones, (hoc enim ei fuerat cognomen,) [17] Africanorum dedecore irrepentes Scipionum nomini. Sed pace Messalarum dixisse liceat, [d] etiam mentiri clarorum imagines, erat aliquis virtutum amor: multoque honestius, quam mereri, ne quis suas expeteret.

Non est prætereundum & novitium inventum. Siquidem non solum

INTERPRETATIO.

[d] *Etiam mentiri.*] Etiam inserere genti suæ imagines clarorum virorum, sed alienæ gentis, argumento erat virtutes illorum quodammodo amari: multoque id est honestius, quam ita homines vivere, ut nemo post obitum eorum imagines expetat.

NOTÆ.

res & orbiculatæ figuræ, quæ ad latera ductis lineis adsitæ, in aliqua tabula, genus illius & avos signant, cujus imago in superiore tabellæ parte expressa & effigiata cernitur. Sic tabulas hodieque Genealogicas, ut mos est appellandi eas, vulgo delineant. Seneca lib. 3. de Benef. cap. 28. pag. 47. *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ suæ longo ordine, ac multis stemmatum illigata flexuris, in parte prima ædium collocant,* &c.

12. *Tablina.*] Locus ubi tabulæ, sive codices asservabantur. Festus: *Tablinum proxime atrium locus dicitur, publicarum rationum causa factus: quod antiqui magistratus in suo imperio tabulas rationum ibi habebant.*

13. *Domitarum gentium.*] Vide Notas & Emend. num. II.

14. *Refigere liceret.*] Revellere, detrahere fixa in sublimi loco. Cicero, lib. 12. Epist. Famil. 1. *Cujus æra refigere debeamus, ejus etiam chirographa defendimus?* Et Philip. 12. num. 12. *Num figantur rursus hæ tabulæ, quas vos decretis vestris refixistis.* Virgilius, lib. 6. Æneid. vers. 622.

Fixit leges pretio, atque refixit.

Prius *refringere* legebatur, vitiose. In Reg. 2. *refugere*.

15. *Levinorum.*] E gente Valeria, ex qua & Messalæ prodierunt: sed familiæ diversæ.

16. *Cum Scipionis Pomponiani.* Id et cognomen a Pomponio Salutione mimo obtigisse significat, homine prædivite, cujus testamento factus heres Scipio fuerat, ut Pomponiani nomen assumeret: quod Romæ solenne fuit: sic enim Scipio Æmilianus appellatus: sic alii permulti. Eidem autem Scipioni Pomponiani, & Salutionis cognomen hæsit, ob affinitatem eam, & vultus quoque similitudinem, ut dictum est lib. 7. sect. 10. Fuit autem is, Scipionis Nasicæ, Serapionis appellati, de quo nos ibi, filius, ut quidem videtur. Vide Notas & Emend. num. III.

17. *Africanorum dedecore.*] Qui & ipsi Scipiones erant, ex eademque Corneliorum Scipionum familia.

ex auro argentove, aut certe ex ære [18] in Bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animæ in locis iisdem loquuntur: quinimo etiam quæ non sunt, finguntur, pariuntque desideria [19] non traditi vultus, [20] sicut in Homero evenit. Quo majus (ut equidem arbitror) nul-

NOTÆ.

18. *In Bibliothecis.* De hoc more eleganter Seneca, lib. de Tranq. cap. 8. pag. 682. quem consule. Suetonius in Tiberio, cap. 70. *Fecit & Græca poëmata, imitatus Euphorionem, & Arrianum, & Parthenium: quibus poëtis admodum delectatus, scripta eorum & imagines publicis bibliothecis inter veteres & præcipuos auctores dedicavit.*

19. *Non traditi vultus.*] Cujus vera non exstat effigies.

20. *Sicut in Homero evenit.*] Homeri pictura elegans (nam & pictura quædam poësis est) exstat in Anthologia Græca, lib. 5. cujus initium, Ἐκφρασις χαλκοῦ Ὁμήρου ἑστῶτος, &c. Grotius Latine sic reddidit:

Æs vita vegetum nobis ostendit Homerus:
Non animus, non sensus abest: sed solius ille
Vocis eget: mirum quo vis processerit artis:
Quis Deus hoc nobis dedit æs, & in ære figuram?
Non etenim, si quid dignum est me judice credi,
Hoc vir opus faciens aliquis desedit ad ignem:
Diva sed ipsa suis manibus Tritonia finxit,
Corporis insessi quondam non immemor: ipsa
Quippe per os magni cantus edebat Homeri,
Consors, Phœbe, tibi. Sic quem vice patris adoro,
Mæonides stetit hic. Senium præferre videtur
Dulce, sed hoc senium est, & ab illo ditior ori
Gratia: conveniunt gravitas & amabile quiddam:
Blanda verecundo majestas lucet in ore;
Innatat in curva canus cervice corymbus
Vertice descendens, & circumfunditur aures
Mento barba cadens spatio dispescitur amplo,
Mollibus illa pilis multoque volumine, nec se
Cogit in angustum, sed late excurrit, & infra
Et vestis simul est ea pectoris, & decus oris
Nuda comis frons est: & adest sapientia fronti,
Vnde sibi mores ducat puer: exstat utrimque
Vmbra supercilii: namque ars hoc provida vallum
Addiderat, vacui suberant quia luminis orbes.
Aspiciens cæcum non posses credere: tanta
Obscuris oculis admixta est gratia: felix
Hoc vitium est, labesque oculorum profuit arti,
Vt magis ex imo veniens lux corde pateret.
Nonnihil introrsum se se cavat utraque mala,
Vtraque sulcatur rugis, sed utrique venustus
Est pudor, in socia recipit qui sede pudorem.
Errat apis circum divino vatis in ore,
Pierios paritura favos. Manus altera palmam
Alterius portat, baculus sustentat utramque,
Viventi mos qualis erat: sed & arrigit auris
Dextera se, Phœbum cupiens audire loquentem,
Aut de Pierio Nympham grege, volvere secum

lum est felicitatis specimen, quam semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis. [21] Asinii Pollionis hoc Romæ inventum, qui primus [22] Bibliothecam dicando, [e] ingenia hominum rem publicam fecit. [23] An priores cœperint Alexandriæ & Pergami reges, qui Bibliothecas magno certamine instituere, [24] non facile dixerim. Imaginum amore flagrasse quondam testes sunt & Atticus ille Ciceronis [25] edito de his volumine, & Marcus Varro benignissimo invento, insertis voluminum suorum fecunditati, non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed & aliquo modo imaginibus, non passus intercidere figuras, aut vetustatem ævi contra homines valere, inventor muneris etiam Diis invidiosi, quando immortalitatem non solum dedit, verum etiam in omnes terras misit, ut præsentes esse ubique, & [26] claudi possent.

INTERPRETATIO.

e *Rem.*] Publici juris fecit.

NOTÆ.

Multa animo manifesta fides : namque edita cura
Ex adyto mentis nunc huc, nunc vertitur illuc.
Texat ut armisona Sirenis nobile carmen.

21. *Asinii Pollionis.*] Diximus de eo in Auctorum Indice. Sed Isidorum audi, lib. 6. Orig. cap. 5. *Romæ primus librorum copiam advexit Æmilius Paulus, Perse Macedonum rege devicto : deinde Lucullus e Parthica præda. Post hos Cæsar dedit M. Varroni negotium causa maxime bibliothecæ conservandæ. Primum autem Romæ bibliothecas publicavit Pollio, Græcas simul atque Latinas, additis auctorum imaginibus in atrio, quod de Dalmatarum manubiis magnificentissimum instruxerat.*

22. *Bibliothecam dicando.*] Dedicando, consecrando, publici juris faciendo. Plinius junior, lib. 1. epist. 8. meminit *Sermonis ejus, quem apud municipes suos habuit, bibliothecam dedicaturus.*

23. *An priores.*] Scribit Galenus, Comment. 1. in lib. Hippocr. de natura hum. inter Alexandriæ & Pergami reges, contentionem fuisse, quis plura veterum volumina compararet. Tum vero multos ab hominibus pecuniæ avidis falsis auctorum nominibus libros inscriptos esse, quo vetustatis plurimum iis & auctoritatis accederet. In Pergamensi Bibliotheca fuisse ducenta voluminum millia, auctor est Plutarchus in Antonio. In Alexandrina, usque ad septingenta, Gellius, lib. 6. cap. ult. sub finem. Conflagravit ea casu bello civili, cum Cæsar in urbe ipsa Alexandria bellum cum incolis gereret.

24. *Non facile dixerim.*] Antecessit horum ætatem Aristotelis ac Theophrasti cura in Bibliotheca adornanda, a Neleo deinde Corisci filio coëmpta : a quo postea libros eos mercatus Ptolemæus Philadelphus, Alexandriam transtulit, teste Athenæo, lib. 1. pag. 3. Clearchi quoque primi Heracleæ Ponticæ tyranni, ejus qui Platonis & Isocratis auditor fuit : is enim Bibliothecam struxit, quam laudat impense Memnon apud Photium, cod. CCXXIV.

25. *Edito in his.*] De imaginibus quæ solerent in Bibliothecis collocari.

26. *Et claudi possent*] Quidam MSS. *ubique credi possent.* Male : *Claudi* hic est, in bibliothecis detineri, asservari, includi virorum summorum imagines : qui ope picturæ non modo esse præsentes ubique subinde possint : sed & simul ubique claudi.

CAP. III. III. Et hoc quidem alienis ille præstitit. Suorum vero clypeos in sacro vel publico privatim dicare primus instituit (ut reperio) [1]Appius Claudius, qui Consul cum Servilio fuit anno Urbis CCLIX. Posuit enim [2] in Bellonæ æde majores suos; placuitque in excelso spectari, & titulos honorum legi. Decora res, [a] utique si liberorum parvulis imaginibus ceu nidum aliquem sobolis pariter ostendat: quales clypeos nemo non gaudens favensque aspicit.

IV. Post eum [1] M. Æmilius, collega in Consulatu Quinti Lutatii, [2] non in Basilica modo Æmilia, verum & domi suæ posuit, id quoque [a] [3] Martio exemplo. Scutis enim, qualibus apud Trojam pugnatum, [4] continebantur imagines: [5] unde & nomen habuere cly-

INTERPRETATIO.

[a] *Vtique.*] Ita sane, si liberorum parvæ imagines in eodem clypeo depictæ simul ostendant quasi nidum aliquem sobolis: quæ clypeorum forma est jucundissima visu.

[a] *Martio.*] Bellico.

NOTÆ.

Sect. III. 1. *Appius Claudius.*] Appius Claudius Sabinus, qui prius Clausus vocabatur, gessit Consulatum eo anno cum P. Servilio Prisco. Auctor Livius, lib. 2. In clypeorum porro ejusmodi dedicationibus epulas dari civibus solitas docent inscriptiones aliquot veteres, apud Gruter. pag. 441. & 496.

2. *In Bellonæ æde*] Regione nona Urbis: *Ædes Bellonæ versus portam Carmentalem: ante hanc ædem columna index belli inferendi.* P. Victor.

Sect. IV. 1. *M. Æmilius.*] M. Æmilius Lepidus, Lepidi Triumviri pater, gessit Consulatum Syllanis fere temporibus, (nam acta Syllæ rescindere conatus est, Q. Lutatio Catulo contra obsistente) anno Urbis DCLXXVI. De ejus obitu dictum est lib. 7. sect. 36.

2. *Non in Basilica* ... *Æmilia.*] Basilica hæc vetus Pauli Æmilii fuit, in quarta Urbis regione. Sed & in nova quoque, quæ in octava fuit, clypeos appensos ejuscemodi fuisse nummi docent, quos libro 36. sect. 24. laudaturi sumus, ubi de nova Pauli Basilica dicemus.

3. *Martio exemplo.*] Cave Marcii exemplo interpretere, de quo paulo post agitur: Sed bellico exemplo intellige, hoc est, originem ejus rei a bello usque Trojano petitam.

4. *Continebantur imagines*] Quales in Achillis clypeo ab Homero prolixe describuntur, Iliad. 6 vers. 478. & seq. Et in Æneæ scuto similiter, a Marone, lib 8. Æneïd. Vel potius imago vultus ejus, cujus erat scutum, thorace tenus depicta: Trebellius Pollio, in Claudio, pag. 203 de Claudio, cui Nero successit: *Illi clypeus aureus, vel, ut Grammatici loquuntur, clypeum aureum Senatus totius judicio, in Romana Curia collocatum est, ut etiam nunc videtur: expressa thorace vultus ejus imago.*

5. *Vnde & nomen.*] Vult clypeos dici, quasi *glypeos*, ἀπὸ τοῦ γλύφειν quod est sculpere, quod cælentur insculptis imaginibus. Alii deducunt a cluendo, hoc est, a pugnando. A κλέπτειν alii, quia corpus tegit. Vide plura apud Voss. in Etymol. Sosipater Charisius, lib. 1. Instit. Gram. pag. 59. *Clipeus masculino genere in significatione scuti ponitur, ut Labienus ait: neutro autem genere imaginem significat ...... Plinius Dubii Sermonis secundo, indistincto genere dici ait, sed littera differre: ut pugnatorium per i clipeum dicamus, quod est a clepere, id est, celare dictum: imaginem vero per u,*

peorum:

peorum : non ut perversa Grammaticorum subtilitas voluit, a cluendo. Origo plena virtutis, faciem reddi in scuto cujusque, qui fuerit usus illo. Pœni ex auro factitavere & clypeos, & imagines, secumque in castris tulere. Certe captis eis talem Asdrubalis invenit [6] Marcius, [7] Scipionum in Hispania ultor : isque clypeus supra fores Capitolinæ ædis usque [8] ad incendium primum fuit. Majorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re adnotatur, ut L. Manlio, Q. Fulvio Coss. anno Urbis DLXXV. M. Aufidius [9] tutelæ Capitolii redemptor, [b] docuerit patres argenteos esse clypeos, qui pro æreis per aliquot jam lustra assignabantur.

V. De picturæ initiis incerta, nec instituti operis quæstio est. Ægyptii sex millibus annorum apud ipsos inventam, priusquam in Græciam transiret, affirmant, vana prædicatione, ut palam est. [1] Græci autem alii Sicyone, alii apud Corinthios repertam, [2] omnes umbra hominis lineis

INTERPRETATIO.

[a] *Docuerit.*] Senatores admonuerit, clypeos argenteos esse, qui ærei duntaxat a Censoribus, qui lustra faciebant, æstimabantur.

NOTÆ.

clupeum, a cluendo. Sed hæc differentia mihi displicet, propter communionem i & u litterarum : nam & maximus dicimus, & maxumus : & optimus, & optumus : nec tamen ulla differentia secernimus.

6. *Marcius.*] L. Marcius, de quo lib. 2. sect. CXI. diximus. Hoc loco prænomen codices MSS. non exhibent : editi libri perperam Quinti præfixere. De hoc L. Marcio, vide Livium, lib. 25. pag. 276. 277. & 278. ubi hæc Livius : *Apud omnes magnum nomen L. Marcii ducis est . . . . monumentumque victoriæ ejus de Pœnis usque ad incensum Capitolium fuisse in templo clypeum, Marcium appellatum, cum imagine Asdrubalis.*

7. *Scipionum.*] Cneii & Publii, qui adversus Asdrubalem decertantes, in Hispania obierunt. Vide Livium, lib. 25. pag. 276. Valerium Max. lib. 8. cap. 15. num. XI.

8. *Ad incendium primum.*] Syllanis temporibus, bello civili, ut diximus lib. 33. sect. 5.

9. *Tutelæ Capitolii redemptor.*] Qui certo pretio Capitolii tutelam suscepe- rat, ut illud sartum tectum, integrumque tueretur. Livius, lib. 24. pag. 251. *Cum Censores ob inopiam ærarii se jam locationibus abstinerent ædium sacrarum tuendarum* &c.

Sect. V. 1. *Græci . . . . Sicyone.*] Idem Plinius inferius, sect. 40. num. 24. de pictore Pausia : *Sicyone & hic vitam egit : diuque fuit illa patria picturæ.*

2. *Omnes umbra.*] Omnes initia picturæ in hoc posita fuisse aïunt, ut umbra hominis, aut alterius similiter rei, lineis tantummodo describeretur sine ullo colore. Idem fere tradit Athenagoras in legat. pro Christ. auctoremque ejus picturæ Sauriam quendam nominat, pag. 16. Καὶ σκιαγραφίας μὴ εὑρεθείσης ὑπὸ Σαυρίου, ἵππον ἐν ἡλίῳ περιγράψαντος. *Umbratilem enim picturam, equi umbra in Sole circumscripta Saurias invenit.* Vetustissimam hanc picturam linearem σκιαγραφίαν vocat, quo nomine hodie designamus adumbrationem primam in picturæ operibus, quæ veluti initium est, exordiumque reliquorum. *Primis* tantum *lineis*, ut ait Quintilianus, lib. 4. cap. 2. pag. 517. illa con-

circumducta. Itaque talem primam fuisse : [3] secundam singulis coloribus, [4] & monochromaton dictam, postquam operosior inventa erat : duratque talis etiam nunc. Inventam linearem dicunt a Philocle Ægyptio, [5] vel Cleanthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius, & Telephanes Sicyonius, sine ullo etiamnum colore, jam tamen [6] spargentes lineas intus. [7] Ideo & quos pingerent, adscribere institutum. Primus invenit eas colorare, [8] testa (ut ferunt) trita, Cleophantus Corinthius. Hunc, aut eodem nomine alium fuisse, quem tradit Cornelius Nepos secutum in Italiam Demaratum, Tarquinii Prisci Romani regis patrem, fugientem a Corintho injurias [9] Cypseli tyranni, [10] mox docebimus.

VI. Jam enim absoluta erat pictura etiam in Italia. Exstant certe hodieque antiquiores Urbe picturæ Ardeæ in ædibus sacris, [1] quibus equidem nullas æque demiror tam longo ævo durantes in orbitate te-

NOTÆ.

stabat : atque, ut idem alibi, *lineas modo extremas umbra, quam corpora in Sole fecissent, circumscribebat.* Solebat hoc genus picturæ *monogrammum* vocari, quod una simplicique linea constabat. Nonius, cap. 1. num. 168. *Monogrammi dicti sunt homines macie pertenues ac decolores : tractum a pictura, quæ prius quam coloribus corporatur, umbra fingitur.* Ad eam allusit picturam Cicero, lib. 2. de Nat. Deor. cum Monogrammos Deos vocat.

3. *Secundam singulis.*] Alterum hoc genus picturæ, coloratum scilicet, sed colore unico, qui tabulæ toti æqualiter inducitur.

4. *Et monochromaton.*] Μονοχρώματον, vel μονόχροον, ab uno colore. Picturam hanc monochromaton Quintilianus appellat simplicem colorem, lib. 12. cap. 10. pag. 893. *Clari pictores fuisse dicuntur Polygnotus : atque Aglaophon, quorum simplex color tam sui studiosos adhuc habet,* &c. Monochromata Dalecampius cum monogrammis, quæ fuere coloris expertia, male confundit.

5. *Vel Cleanthe.*] Alter hic a Cleanthe Corinthio, cujus picturas laudat Strabo, lib. 8. pag. 343.

6. *Spargentes lineas.*] Altera hæc linearis pictura est, rudiore illa perfectior, quæ primo loco explicata est : Nam illa lineis tantum fiebat comprehendentibus exteriorem pingendæ rei ambitum: hæc plurimas addebat alias intus pro umbræ ratione sparsas. Nominatur hæc alias etiam *graphis*, Græca imitatione. Vitruvius, lib. 1 cap. 1 ubi loquitur de architecto : *Debere ait graphidos scientiam habere, quo facilius exemplaribus pictis, quam velit operis speciem, deformare valeat.* Neque enim solent exemplaria ædificiorum aliter, quam pictura lineari confici. Hoc vero inventum picturæ linearis Cratoni Athenagoras attribuit, loco ante cit.

7. *Ideo & quos.*] Per initia adeo rudis pictura fuit, ut ex lineis vultus hominis aut animalis agnosci non posset, nisi nomen adscriberetur. Ælianus, lib. 10. Var. hist. cap. 10. Οὕτως ἀρχαίως (ἀτέχνως) εἴκαζον τὰ ζῶα, ὥστε ἐπιγράφειν αὐτοῖς τοὺς γραφέας, τοῦτο βοῦς, ἐκεῖνο ἵππος.

8. *Testa, ut ferunt, trita.*] Rubro igitur colore.

9. *Cypseli.*] Qui Corinthiorum tyrannus fuit, Eetionis F. de quo Herod. lib. 1. Clio, num. 14. pag. 6. Κύψελος ὁ Ἠετίωνος.

10. *Mox docebimus.*] Sect. 43.

Sect. VI. 1. *Quibus equidem.*] De hac forma loquendi diximus in Notis & Emend. ad librum 24. num. XII.

cti, veluti recentes. Similiter Lanuvii, ubi [2] Atalanta, & Helena, cominus pictæ sunt nudæ ab eodem artifice, utraque excellentissima forma, sed altera ut virgo: ne ruinis quidem templi concussæ. [3] Caïus princeps eas tollere conatus est, libidine accensus, si tectorii natura permisisset. [4] Durant & Cære, antiquiores & ipsæ. Fatebiturque, quisquis eas diligenter æstimaverit, nullam artium celerius consummatam, [5] cum Iliacis temporibus non fuisse eam appareat.

VII. Apud Romanos quoque honos mature huic arti contigit. CAP. IV. Siquidem cognomina ex ea [1] Pictorum traxerunt Fabii clarissimæ gentis, princepsque ejus, cognominis ipse, [2] ædem Salutis pinxit anno Urbis conditæ CCCCL. quæ pictura duravit ad nostram memoriam, æde Claudii principatu exusta. Proxime celebrata est, [3] in Foro boario æde Herculis, [a] Pacuvii poëtæ pictura. [4] Ennii sorore genitus hic fuit: clarioremque eam artem Romæ fecit gloria scenæ. [b] Postea non est spectata honestis manibus: nisi forte quis Turpilium Equitem Romanum e Venetia nostræ ætatis velit referre, hodieque pulcris ejus

INTERPRETATIO.

[a] *Pacuvii.*] A Pacuvio poëta, eodemque pictore, elaborata.

[b] *Postea.*] Post illud tempus non est animadversum artem eam tractari honestorum virorum manibus.

NOTÆ.

2. *Atalanta & Helena.*] Hæc belli Trojani causa, illa apri Ætoliam devastantis, ut ferunt fabulæ, vulneratrix: a Meleagro deinde adamata.

3. *Caïus princeps.*] Sic codices nostri omnes, ac Pintiani. Ex inepta superiorum vocum repetitione, fecerant Plinii editores, *Pontius legatus Caii principis.*

4. *Durant &c. Cære.*] Urbe Etruriæ, de qua lib. 3. in Geographicis.

5. *Cum Iliacis temporibus.*] Quibus temporibus in Achillis clypeo cælaturam exstitisse vidimus paulo ante.

Sect. VII. 1. *Pictorum.*] Caput princepsque gentis C. Fabius, M.F. qui primus Pictor e re ipsa cognominatus, quod ædem Salutis pinxit, quam C. Junius Bubulcus Censor locarat, dedicaratque, anno Urbis CCCCL. cum eam Consul Samnitium bello vovisset. Auctor Livius, lib. 10. pag. 170. Filius ei fuit C. Fabius Pictor, qui cum Ogulnio Collega in Consulatu nummum argenteum primo cudi jussit, ut diximus lib. 33. sect. 13. anno Urbis CCCCLXXXV. Ex hac ortum familia constat Q. Fabium Pictorem, quem in Auctorum Indice, Romanorum omnium historiæ conditorum antiquissimum esse diximus. Post cladem Cannensem, quæ contigit anno DXXXVIII. missus est Delphos ad Apollinem Legatus. Vide de tota ea Pictorum familia plura apud Ger. Jo. Vossium, lib. 1. de hist. Lat. cap. 3.

2. *Ædem Salutis.*] Regione Urbis sexta: *Templum Salutis in colle Quirinale,* inquit P. Victor. in descript. Romæ.

3. *In foro boario.*] P. Victor, regione Urbis octava: *Forum boarium . . . Ædes Herculis Victoris . . . . in foro boario, cognomine rotunda & parva.*

4. *Ennii sorore.*] Euseb. in Chron. Olymp. 156. Ennii nepotem ex sorore fuisse ait. Numantini belli temporibus claruit, *Tragœdia scriptor clarissimus, gravitate sententiarum, verborum pondere & auctoritate personarum*, inquit Fabius, lib. 10. cap. 1. pag. 749.

operibus Veronæ exstantibus. Læva is manu pinxit, quod de nullo ante memoratur. Parvis gloriabatur tabellis, exstinctus nuper in longa senecta, [5] Antistius Labeo Prætorius, etiam Proconsulatu provinciæ Narbonensis functus. Sed ea res in risu & contumelia erat. Fuit & principum virorum non omittendum de pictura celebre consilium. Qu. Pedius, [6] nepos Qu. Pedii Consularis triumphalisque, a Cæsare Dictatore coheredis Augusto dati, cum natura mutus esset, cum Messala Orator, ex cujus familia pueri avia erat, picturam docendum censuit, idque etiam Divus Augustus comprobavit. Puer magni profectus in ea arte obiit. Dignatio autem præcipua Romæ increvit (ut existimo) a M. Valerio Max. Messala, qui princeps tabulam picturæ prælii, quo Carthaginienses [7] & Hieronem in Sicilia devicerat, proposuit in latere [8] Curiæ Hostiliæ, [9] anno ab Urbe condita cccxc. Fecit hoc idem & [10] L. Scipio, tabulamque victoriæ suæ Asiaticæ in Capitolio posuit: Idque ægre tulisse fratrem Africanum tradunt, haud immerito, [11] quando filius ejus in illo prælio captus fuerat. Non dissimilem offensionem & [12] Æmiliani subiit Lucius Hostilius Mancinus, qui primus Carthaginem irruperat, situm ejus oppugnationesque depictas proponendo in Foro, & ipse assistens populo spectanti singula enarrando: qua comitate proximis comitiis [13] Consulatum adeptus est. Habuit & scena [14] ludis Claudii Pulcri magnam

NOTÆ.

5. *Antistius Labeo.*] Dixi de eo in Auctorum indice.

6. *Nepos Q. Pedii.*] Qui sorore C. Julii Cæsaris prognatus, Consulatum cum Octaviano consobrino gessit, Hirtio & Pansa apud Mutinam cæsis: hereditati que Cæsarianæ parte sua Octaviano Augusto cessit. Hæc de eo referunt Tullius, Paterculus, Suetonius, Appianus, Dio.

7. *Et Hieronem.*] Syracusarum regem, bello Punico primo.

8. *Curiæ Hostiliæ.*] P. Victor in descript. Romæ, regione secunda: *Regia Tulli Hostilii, templumque, quod is in Curiam redegit, ordine a se aucto, id est, Patribus minorum gentium.*

9. *Anno ab Urbe* cccxc.] Forte rectius ccccxci. ut diximus l. 7. sect. 60.

10. *L. Scipio.*] Asiaticus, Africani prioris frater.

11. *Quando filius ejus.*] Africani scilicet, Vide Livium, lib. 37. pag. 459. & Valerium Max. lib. 2. cap. 10. num. 2. pag. 134. Hunc a militibus interceptum, rex Antiochus, bello quod cum Romanis gerebat; honoratissime excepit: regiisque muneribus donatum, ultro & celeriter patri remisit.

12. *Æmiliani.*] Scipionis Africani junioris. Is Æmilii Pauli, qui de Perse Macedoniaque triumphavit filius, per adoptionem Scipionis Africani prioris nepos fuit.

13. *Consulatum adeptus est.*] Cum M. Æmilio Lepido, Urbis anno dcix. cum anno superiore dcviii. capta Carthago esset. Is est Hostilius Mancinus, qui Numantinis deditus jussu Senatus, a suis desertus ante Numantiæ portas, nec receptus ab hostibus, illacrymabile utrisque spectaculum præbuit, ut ait Orosius, lib. 5. cap. 4.

14. *Ludis Claudii Pulcri.*] Ejus ille Claudii seu Clodii pater fuit, quicum graves inimicitias Ciceronem gessisse notum est. De his ludis, ornatuque picturarum, Valer. Max. lib. 2. cap. 4. num. 6. pag. 99. *C. Pulcher scenam varietate colorum adumbravit, vacuis ante pictura tabulis extentam.*

admirationem picturæ, cum ad tegularum similitudinem corvi decepti imagine advolarent.

VIII. Tabulis autem externis auctoritatem Romæ publice fecit primus omnium Lucius Mummius, cui cognomen Achaïci victoria dedit. Namque cum in præda vendenda rex Attalus [1] $\overline{\text{VI}}$. sestertiûm emisset tabulam Aristidæ, Liberum patrem, pretium miratus, suspicatusque aliquid in ea virtutis, [2] quod ipse nesciret, revocavit tabulam, Attalo multum querente, [3] & in Cereris delubro posuit: quam primam arbitror picturam externam Romæ publicatam. Deinde video & in Foro positas vulgo. Hinc enim ille [4] Crassi oratoris lepos agentis [5] sub Veteribus, cum testis compellatus instaret: Dic ergo, Crasse, qualem me reris? Talem, inquit, ostendens in tabula pictum inficetissime Gallum exserentem linguam. In Foro fuit & illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus respondit, interrogatus, quanti eum æstimaret, sibi donari nolle talem vivum, verumque.

IX. Sed præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæsar Di-

NOTÆ.

Sect. VIII. 1. *$\overline{\text{VI}}$.*] Hoc est, sexies centenis sestertiûm millibus: monetæ Gallicæ libras ea efficiunt omnino 60000.

2. *Quod ipse nesciret.*] L. Mummius, qui Corinthum diruit, *tam rudis fuit*, inquit Velleïus, lib. 1. pag. 5. *ut capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas in Italiam portandas locaret, juberet, prædici condicentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros.*

3. *Et in Cereris delubro.*] Regione Urbis undecima.

4. *Crassi Oratoris.*] Simile plane quod de C. Julio Cæsare narratur a Tullio, lib. 2. de Orat. num. 266. *Vt meum illud*, inquit Cæsar, *in Helmium Manciam: Jam ostendam cujusmodi sis: cum ille, Ostende, quæso: demonstravi digito pictum Gallum in Mariano scuto Cimbrico, sub Novis, distortum, ejecta lingua, buccis fluentibus. Risus est commotus: nihil tam Manciæ simile visum est.* Et a Fabio, lib. 6. Institut. cap. 3. pag. 472. *Vt fecit C. Julius, qui cum Helmio Mancinæ sæpius obstrepenti sibi diceret, Jam ostendam qualis sis: isque plane instaret interrogatione, qualem se tandem ostensurus esset, digito demonstravit imaginem Galli in scuto Mariano Cimbrico pictam, cui Mancia tum simillimus est visus. Tabernæ autem erant circa forum, ac scutum illud signi gratia positum.*

5. *Sub Veteribus.*] Tabernis scilicet circa forum positis, uti non modo ex Fabii allato proxime loco conjicimus, sed etiam ex Livio, lib. 3. pag. 58. *Prope Cloacinæ, ad Tabernas, quibus nunc Novis est nomen.* Sub his, non sub Veteribus, id a Julio Cæsare dictum fuisse, Tullius est auctor. Non debent hic Rostra vetera intelligi: quanquam pro *Rostris Veteribus* laudatum a Druso Augustum, apud Tranquillum legimus, cap. 100. Sed Meniana Vetera, de quibus nos iterum inferius, sect. 37. Ibi & Curias Veteres fuisse suspicamur: de quibus Varro, de ling. Lat. *Curiæ duorum generum: nam & ubi curarent sacerdotes res divinas, ut Curiæ veteres: & ubi Senatus humanas, ubi Curia Hostilia fuit.* Et Livius lib. 44. pag. 566. *Ædes P. Africani pone Veteres ad Vortumni signum.* Fuit porro Vortumni ædes in octava regione in qua & Forum & Rostra, ex P. Victore.

ctator, Ajace & Medea [2] ante Veneris Genetricis ædem dicatis. Post eum M. Agrippa vir rusticitati propior quam deliciis. Exstat certe ejus oratio magnifica, & maximo civium digna, de tabulis omnibus signisque [a] publicandis: quod fieri satius fuisset, quam in villarum exsilia pelli. Verum eadem illa torvitas tabulas duas Ajacis & Veneris mercata est a Cyzicenis [3] X. III. [4] In Thermarum quoque calidissima parte marmoribus incluserat parvas tabellas, paulo ante cum reficerentur, sublatas.

X. Super omnes Divus Augustus [1] in Foro suo celeberrima in parte posuit tabulas duas, [2] quæ belli pictam faciem habent & triumphum. Idem Castores ac Victoriam posuit, & quas dicemus sub artificum mentione in templo [3] Cæsaris patris. Idem in Curia quoque, quam [4] in Comitio consecrabat, duas tabulas impressit parieti: [5] Nemeam sedentem supra leonem, palmigeram ipsam, adstante cum baculo sene, cujus supra caput tabula bigæ dependet. [6] Nicias scripsit se [7] inussisse: tali enim usus est verbo. Alterius tabulæ admiratio est, puberem filium seni patri similem esse, salva ætatis differentia, supervolante

INTERPRETATIO.

a *Publicandis.*] In publico exponendis.

NOTÆ.

Sect. IX. 1. *Ajace & Medea.*] Attigit hoc jam antea Plinius lib. 7. sect. 39.

2. *Ante Veneris.*] Regione Urbis octava.

3. *X. III.*] Ita MSS. omnes. Hoc est, denariûm tribus millibus: sive, quod idem est, sestertiûm duodenis millibus. Gallicæ monetæ libras faciunt 1200.

4. *In thermarum.*] Thermæ Agrippæ, regione Urbis nona fuere.

Sect. X. 1. *In foro suo.*] Forum Augusti, in regione Urbis octava.

2. *Quæ belli . . . & triumphum.*] Post victoriam Actiacam. De hisce tabulis, totoque triumphi apparatu, Dio lib. 51. pag. 459.

3. *Cæsaris patris.*] P. Victor, in descriptione Romæ, regione octava: *Templum Julii Cæsaris in foro.*

4. *In Comitio.*] Comitium, inquit Asconius in 3. contra Verrem, locus est propter Senatum, quo coïre Equitibus & Populo Rom. licet.

5. *Nemeam.*] Νεμέα silva Peloponnesi fuit, in qua leonem Hercules interfecit: unde Nemeæa sacra postea celebrata. Ut porro urbes ipsas ac regiones, sic muliebri statu habituque silvas antiqui pinxere, cum insigni aliquo, ut exempli gratia, Nemeam cum palma, ac leone. Pictam ab Aristophonte Nemeam quæ Alcibiadem in complexu suo teneret, prodidit Plutarchus in Alcibiade, pag. 199.

6. *Nicias.*] Pictor Atheniensis, de quo inferius sect. 40. num. 28.

7. *Inussisse.*] Hoc est, pinxisse encaustica ratione, de qua dicemus sect. 39. Inscripsit is igitur geminæ huic tabulæ, suum nomen in hunc modum: Ο. ΝΙΚΙΑΣ. ΕΝΕΚΑΥΣΕΝ. Atque adeo e tribus operibus, quæ absolute fuisse inscripta, ILLE FECIT, Plinius indicavit, in Præf. ad Titum, pag. 11. duo hæc sunt Niciæ: tertium Lysippi, de quo inferius sect. 39.

aquila draconem complexa. [8] Philochares hoc suum opus esse testatus est. Immensa, vel unam si quis tantum hanc tabulam æstimet, potentia artis, cum propter Philocharem, ignobilissimos alioqui [9] Glaucionem filiumque ejus Aristippum, Senatus populusque Romanus tot sæculis spectet. Posuit & Tiberius Cæsar minime comis Imperator, in templo ipsius Augusti, [10] quas mox indicabimus.

XI. Hactenus dictum sit de dignitate artis morientis. [1] Quibus coloribus singulis primi pinxissent, diximus, cum de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ vocaverint, qui deinde, & quæ quibus temporibus invenerint, dicemus in mentione artificum, quoniam indicare naturas colorum, causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit, & invenit [2] lumen atque umbras, [a] [3] differentia colorum alterna vice sese excitante. Deinde adjectus est splendor, [5] alius hic quam lumen: quem quia inter hoc & umbram esset, appellaverunt tonon: [6] commissuras vero colorum & transitus, harmogen. CAP. V.

INTERPRETATIO.

[a] *Differentia.*] Diversis coloribus alternatim se se excitantibus.

NOTÆ.

8. *Philochares.*] Φιλοχάρης.

9. *Glaucionem filiumque.*] Pictos in ea tabula: homines ceteroqui ignobiles: quorum laus tota ab ea pictura, commendatioque petitur. Cave Aristippum existimes Philosophum eum Cyrenæum esse, cujus vitam Laërtius describit, lib. 2. pag. 49. cum hujus patrem Suidas Ἀειτάδην vocet.

10. *Quas mox indicabimus.*] Sect 40. num. 28.

Sect. XI. 1. *Quibus coloribus.*] Cinnabari, minio Ephesio, rubrica, sinopide, ut dictum est lib. 33. sect. 39.

2. *Lumen atque umbras*] Hæc propria pictorum vocabula: opacitas, quæ atro colore efficitur, umbra: claritas, quæ candido colore præstatur, lumen.

3. *Differentia colorum.*] His verbis signat se jam non de monochromatis picturis amplius agere, sed de polychromatis. Quod Latini aïunt, umbris in pictura colorum claritates excitari, Galli sic reddunt: *Les ombrages d'une peinture rehaussent l'éclat des couleurs.*

4. *Splendor.*] Coloris vigor: Græce, τόνος. Est enim in omnibus nimirum coloribus languor quidam in defectu, cui oppositus est vigor, feriens ac percellens oculos acrimonia coloris. A luce & colore plurimum differt. Nam cum lux conficiatur albo, hic fit suo genere coloris, etiam in monochromatis picturis: in rubris rubro, in cæruleis cæruleo. Nec tamen rubrum tantum est, aut cæruleum: sed hujus illiusque quoddam veluti fastigium, cum validius intenduntur, vegetumque fulgorem accipiunt. Atque illud fuit post nativos colores demum, post lucem umbramque inventum, singulari præparatione, purificatione, mixtione, unoquoque cum altero colore inductione condita, quam falsitionem vulgo vocant. Ita fere Schefferus, lib. de arte pingendi, pag. 138.

5. *Alius hic quam lumen.*] Non igitur luminis intensio est, ut Vossio placuit, Junioque: maxime cum Plinio teste, *inter hoc*, id est, inter lumen, *umbramque sit*: nam quod est inter utrumque, ex his alterum esse non potest, nedum alterius intensio, sive incrementum.

6. *Commissuras.*] Incisuras vocavit, lib. 33. sect. ult. nunc cum Græcis ἁρ-

CAP. VI. XII. Sunt autem colores [1] austeri, aut floridi. Utrumque natura, aut mixtura evenit. Floridi sunt, [2] quos dominus pingenti præstat, minium, Armenium, cinnabaris, chrysocolla, Indicum, purpurissum. Ceteri austeri. [3] Ex omnibus alii nascuntur, alii fiunt. [4] Nascuntur Sinopis, rubrica, Parætonium, melinum, Eretria, auripigmentum. Ceteri finguntur, primumque [5] quos in metallis diximus. Præterea e vilioribus, ochra, [6] cerussa usta, sandaracha, sandyx, Syricum, atramentum.

XIII. [1] Sinopis inventa est primum in Ponto: inde nomen a Sinope urbe. Nascitur & in Ægypto, Balearibus, Africa: sed optima in Lemno, [2] & in Cappadocia, effossa e speluncis. Quæ saxis adhæsit, excellit. [3] Glebis suus colos, extra maculosus. Hacque usi sunt veteres ad splendorem. [4] Species Sinopidis tres, rubra: & minus rubens, & inter has media. Pretium optimæ [5] in libras, X. III. Usus ad penicillum, aut si lignum colorare libeat. Ejus, quæ ex Africa venit, [6] octoni asses: [7] cicerculum appellant. Quæ magis ceteris ru-

NOTÆ.

μογήν. Consistit in eo hæc commissura, ut unus color cum altero apte committatur: ut paulatim minuantur, misceanturque sic, ut transire unus in alterum in confinio videatur. Quod nisi apte fiat, neque luci, neque umbræ sua ratio constabit.

Sect. XII. 1. *Austeri, aut floridi.*] Austerum colorem Græci vocant τὸ βαρὺ καὶ πικρὸν χρῶμα. Galli, *couleur chargée, qui n'a point d'éclat*. Floridum illi ὀξὺ χρῶμα, isti *couleur vive*.

2. *Quos dominus.*] Qui picturam seu tabulam faciendam locat. Hic colores qui modo appellantur, emebat de suo, præstabatque pictori, propter magnitudinem pretii.

3. *Ex omnibus &c.*] Alii, inquit, colores nativi sunt, alii factitii. Vide Notas & Emend. num. IV.

5. *Nascuntur &c.*] Isidorus, lib. 19. cap. 17.

5. *Quos in metallis diximus.*] Ut ærugo, de qua sup. libro.

6. *Cerussa usta.*] Quæ & adulterina sandaracha tum appellatur, ut dicetur sect. 22.

Sect. XIII. 1. *Sinopis &c.*] Genus est rubricæ laudatissimæ. Vitruvius, lib. 7. cap. 7. pag. 139. *Rubrica copiose multis locis eximuntur: sed optima paucis: ut in Ponto Sinope, & Ægypto, & in Hispania Balearibus, non minus etiam Lemno, cujus insulæ vectigalia Atheniensibus S. P. Q. R. concessit fruenda.* Diosc. lib. 5. cap. CXI. Μίλτος Σινωπική.

2. *Et in Cappadocia.*] Aëtius, lib. 2. cap. 5. pag. 49. Πρωτεύει δὲ πᾶσαν ἡ Σινωπικὴ μὲν καλουμένη, γινομένη δὲ ἐν Καππαδοκίᾳ. Sic & Diosc. loc. cit. Συλλέγεται δὲ ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ ἐν σπηλαίοις ποι.

3. *Glebis suus colos.*] Intus colos est glebis unicus ac simplex, ὁμόχρους, inquit Diosc. extra varius, instar macularum.

4. *Species Sinopidis.*] Isidorus, ad verbum, lib. 19. Orig. cap. 17.

5. *In libras* X. III.] Denarii tres, Gallicæ monetæ asses ærei quatuor ac viceni.

6. *Octoni asses.*] Subintellige, pretium in libras.

7. *Cicerculum appellant.*] Unde Cicerculus color, qui vulgo *griseus* appellatur, *gris, gris brun*. Joan. Bapt. Confectius, in Collect. Privil. Mendic. ubi de Honorio IV. Papa: *Fratribus Carmelitanis hispida & inculta palla indutis, cappam albam super tunica & scapulari cicerculi coloris concessit.*

bet,

bet, [8] utilior abacis. [9] Idem pretium ejus, [10] quæ preſſior vocatur, & eſt maxime fuſca. Uſus ejus ad baſes abacorum. [11] In medicina vero blandus, emplaſtriſque & malagmatis, [12] ſive ſicca compoſitione ejus, ſive liquida, facilis: contra hulcera [a] in humore ſita, veluti oris, ſedis. [13] Alvum ſiſtit infuſa: feminarum profluvia, pota denarii pondere. Eadem aduſta ſiccat ſcabritias oculorum, e vino maxime.

XIV. [1] Rubricæ genus in ea voluere intelligi quidam ſecundæ auctoritatis: palmam enim Lemniæ dabant. Minio proxima hæc eſt, multum antiquis celebrata, nec inſula, in qua naſcitur. [2] Nec niſi ſignata venumdabatur: unde & ſphragidem appellavere. Hac minium ſublinunt adulterantque. In medicina, præclara res habetur. Epiphoras enim oculorum mitigat & dolores circumlita. Ægilopas manare prohibet. [3] Sanguinem rejicientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & contra lienum renumque vitia, & purgationes feminarum. [4] Item & contra venena, & ſerpentium ictus terreſtrium marinorumque, omnibus ideo antidotis familiaris.

Interpretatio.

[a] *In humore.*] In locis humidis.

Notæ.

8. *Vtilior abacis.*] Abaci hoc loco figuræ quadratæ vocantur, ad parietum ornamenta, variis diſtinctæ coloribus: vulgus apud nos *Compartimenta* nuncupat. De his ſect. 1.

9. *Idem pretium.*] Octoni aſſes.

10. *Qua preſſior.*] Coloris magis obſcuri, magiſque fuſci. Preſſo ſaturum opponitur, ut alibi monuimus.

11. *In medicina.*] Dioſc. lib. 5. cap. CXI.

12. *Sive ſicca.*] Sive ſicca ex ea emplaſtra fiant, ſive diluatur. Et paſtillos exſiccantes adſtrictorioſque componi ex ea, auctor eſt Dioſc. loc. cit.

13. *Alvum ſiſtit infuſa.*] Clyſtere. Ἵστησι δὲ καὶ κοιλίαν ἐν σιῷ λαμβανομένη, καὶ ἐγκλυζομένη. Dioſc loc. cit.

Sect. XIV. 1. *Rubricæ.*] *Terre rouge:* quo in genere quidam Sinopicæ ſecundum locum aſſignabant: Lemniæ, primam auctoritatem.

2. *Nec niſi ſignata.*] Dioſc. lib. 5. cap. 113. de terra Lemnia: ἣν οἱ ἐκεῖ ἄνθρωποι ἀναπλάσσοντες καὶ σφραγίζοντες εἰκόνι αἰγὸς, Σφραγίδα καλοῦσιν αἰγός. *Hanc deinde incolæ coactam in paſtillos, capræ imagine ſignant: unde & ſphragida ægos, hoc eſt, capræ ſigillum appellavere.* Dianæ imagine ſignari Galenus ait, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag. 246. quod Dianæ ſcilicet capra ſacra foret. Quæ terra Lemnia ſigillataque Dioſcoridi, & Galeno dicitur, eadem rubrica Lemnia a colore nominata eſt. Vide Aldrov. lib. 2. de metall. cap. 17. pag. 263. Nunc Turcici Imp. ſigillo ſignatur. Iconem Bellonius αὐτόπτης exhibet, lib. 1. Obſerv. cap. 22.

3. *Sanguinem &c.*] Ita Galenus, loc. cit. pag. 249. Aëtius item, lib. 2. cap. 4. pag. 48. cum oxycrato, μετ' ὀξυκράτου. Quin & aſperſu ejus terræ ſanguinem cohiberi ſcribit Theod. Priſcianus, lib. 2. parte 2. cap. 9. vel per ſe, vel ex aceto ſi illinatur.

4. *Item & contra.*] Hæc totidem verbis Dioſc lib. 5. cap. 113. Galenus & Aëtius locis cit. Bellonius item in Obſerv. lib. 1. cap. 23.

XV. Ex reliquis rubricæ generibus, [1] fabris utilissima Ægyptia & Africana, quoniam maxime [2] sorbentur picturis. Nascitur autem & in ferrariis metallis.

XVI. [1] Ex ea fit ochra, exusta rubrica in ollis novis luto circumlitis. [2] Quo magis arsit in caminis, hoc melior. [3] Omnis autem rubrica siccat, ideoque & emplastris convenit, igni etiam sacro.

XVII. Sinopidis Ponticæ selibra, [1] silis lucidi libris x. & melini [2] Græciensis duabus mixtis tritisque una, per dies XII. [3] leucophorum fit, hoc est, glutinum auri, cum inducitur ligno.

XVIII. [1] Paratonion nomen loci habet ex Ægypto: spumam maris esse dicunt solidatam cum limo: & ideo conchæ minutæ inveniuntur in eo. Fit & in Creta insula, atque Cyrenis. Adulteratur Romæ creta Cimolia decocta, conspissataque. Pretium optimo [2] in pondo sex, x. I. [3] E candidis coloribus pinguissimum, & tectoriis tenacissimum, propter lævorem.

XIX. [1] Melinum candidum & ipsum est, optimum in Melo in-

Notæ.

Sect. XV. 1. *Fabris utilissima.*] Non item medicinis. Diosc. lib. 5. cap. 12. Ἡ δὲ τεκτονικὴ μίλτος ἥττων ἐστὶ κατὰ πάντα τῆς Σινωπικῆς. Ἀρίστη δὲ ἡ Αἰγυπτιακὴ, καὶ Καρχηδονικὴ, &c. *Rubrica fabrilis* &c.

2. *Sorbentur picturis.*] Colorem, quo a fabris rubrica ea gemina tingitur, celeriter utraque sorbet. Sic *creta* sect. 26. *rubiam cogitur sorbere.* Digna risu Salmasii conjectura legentis, *directuris*, quam vocem nec Latinæ aures, nec loci hujus sententia ferat.

Sect. XVI. 1. *Ex ea fit ochra &c.*] Hæc totidem verbis Isidorus, lib. 19. Orig. cap. 17. Cardanus item, lib. 5. de subtil. Sed & ochra vicissim exusta similitudinem quandam fieri rubricæ auctor est Diosc. loc. cit. Et Theophr. libro περὶ λίθων. Γίνεται μίλτος καὶ ἐκ τῆς ὤχρας κατακαιομένης.

2. *Quo magis.*] Isidorus loc. cit.

3. *Omnis autem.*] Diosc. lib. 5. cap. CXI. de rubrica universe: Δύναμιν δ' ἔχει ξηραντικὴν, ἐμπλαστικήν. Διὸ καὶ ἐμπλάστροις τραυματικοῖς μίγνυται.

Sect. XVII. 1. *Silis lucidi.*] Hoc est, ochræ, ut diximus lib. 33. sect. 56.

2. *Græciensis.*] Græciense pro Græco dixit etiam Gellius lib. 19. cap. 10.

3. *Leucophorum fit.*] Sic MSS. omnes, editique: tum hoc loco, tum lib. 33. sect. 20. tum demum in indice: frustra quibusdam *chrysophoron* rescribentibus.

Sect. XIII. 1. *Paratonion.*] Hæc totidem verbis Vitruvius, lib. 7. cap. 7. pag. 139. De Parætonio, lib. 5. sect. 6. Non aliud est quod in nostro hoc orbe, ut in Saxonia, invenitur, & Parætonium appellatur: creta nempe litoralis candidissima, glutinosa, pinguis, quæ colligi sine limo & marina spuma non potest: in qua & conchas minutulas delitescere interdum notatur. Vide Agricolam lib. 2. de nat. fossil. pag. 202. In causa id fuit, cur spumam maris esse Parætonium dicerent cum limo solidatam.

2. *In pondo sex*, x. I.] Hoc est, in sex libras denarius unus. In Reg. 2. & alii. Editi hactenus libri perperam, *in pondo sexdecim.*

3. *E candidis.*] Plinius supra, lib. 33. sect. 27. *Paratonium, quoniam est natura pinguissimum, & propter lævorem tenacissimum, atramento inspergitur: ne Paratonii candor pallorem chrysocollæ afferat.*

Sect. XIX. *Melinum &c.*] Totidem verbis Isidorus, loc. cit. Melinum metallum appellat Vitruvius, lib. 7. cap. 7. pag. 139. Diosc. lib. 5. cap. 180. Meliam terram ait colore cineream Ere-

ſula. In Samo quoque naſcitur : [2] ſed eo non utuntur pictores propter nimiam pinguitudinem. [3] Accubantes effodiunt ibi inter ſaxa venas ſcrutantes. [4] In medicina eundem uſum habet, quem Eretria creta. Præterea linguam tactu ſiccat. Pilos detrahit [5] & mitigat. Pretium in libras ſeſtertii ſinguli. Eſt & colos tertius e candidis, ceruſſæ, cujus rationem [6] in plumbi metallis diximus. [7] Fuit & terra per ſe in Theodoti fundo inventa Smyrnæ, qua veteres ad navium picturas utebantur. [8] Nunc omnis ex plumbo & aceto fit, ut diximus.

XX. [1] Uſta caſu reperta incendio Piræei, ceruſſa in orcis cremata. Hac primus uſus eſt [2] Nicias ſupra dictus. Optima nunc Aſiatica habetur, quæ & purpurea appellatur. Pretium ejus [3] in libras x. vi. [4] Fit & Romæ cremato ſile marmoroſo, & reſtincto aceto. Sine uſta non fiunt umbræ.

XXI. [1] Eretria terræ ſuæ habet nomen. Hac Nicomachus, & Parrhaſius uſi. [1] [2] Refrigerat, emollitque. Explet vulnera, ſi coquatur,

NOTÆ.

triam imitari : Ἡ δὲ Μηλία τὴν μὲν χρόαν καὶ αὐτὴ ἐστιν ἐμφερὴς Ἐρετριάδι τῇ σποδοειδεῖ. Sed Eretria terra gemina eſt, teſte Dioſc. lib. 5. cap. 171. altera vehementer alba.

2. *Sed eo non utuntur.*] Samio nempe metallo, teſte Theophr. lib. περὶ λίθων, pag. 13. Διὰ τὸ λίπος ἔχειν, καὶ πυκνότητα, &c. At utuntur melino, teſte eodem Theophr. & Dioſc. loc. cit.

3. *Accubantes effodiunt ibi.*] In Samo. Theophr. loc. cit.

4. *In medicina.*] Dioſc. hæc totidem fere verbis, de terra Melia, lib. 5. pag. 180.

5. *Et mitigat.*] Extenuat., λεπτύνει τὰς τρίχας, Dioſc. loc. cit.

6. *In plumbi metalli diximus.*] Libro 34. ſect. 54.

7. *Fuit & terra per ſe.*] Fuit, inquit, & ad colorem candidum terra quædam apta ceruſſæ plane par, & eo quoque nomine, nec tamen e plumbo, ſed ex ipſa tellure per ſe nata, quaſi nativa ceruſſa. Vitruvius, lib. 7. cap. 7. pag. 139. terram, ſeu cretam viridem vocat. *Creta viridis*, inquit, *pluribus locis naſcitur : ſed optima Smyrnæ. Hanc autem Græci* θεοδότιον *vocant, quod Theodotus nomine fuerat, cujus in fundo id genus cretæ primum eſt inventum.* Fuit nimirum, ut Falloppius animadvertit, lib. 5. cap. 18. diverſus ceruſſæ colos, apud antiquos : cum alia candidiſſima foret, alia minus : alia rubeſcens, alia livida : quæ forſan viridis a Vitruvio appellatur.

8. *Nunc omnis.*] Ceruſſa videlicet, ut diximus, lib. 34. ſect. 54.

Sect. XX. 1. *Uſta.*] Quam pictores uſtam vocant, ex ceruſſa fit cremata. Affinis eſt ſandarachæ adulterinæ, de qua ſect. 22. ſed multo præſtantior. Offidinæ nunc minium vocant, & *mine de plomb.*

2. *Nicias ſupra dictus.*] Sect 10.

3. *In libras*, x. vi.] Denarii ſex, monetæ noſtræ aſſes octo & quadrageni. Ita Reg. 2. aliique probati codices. In editis perperam, *æris quinque.*

4. *Fit & Romæ cremato ſile.*] Hoc eſt, cremata ochra, ut diximus, lib. 33. ſect. 56. Vitruvius, lib. 7. cap. xi. pag. 45. *Uſta vero, quæ ſatis habet utilitatis in operibus tectoriis, ſic temperatur : Gleba ſilis boni coquitur, ut ſit in igne candens : ea autem aceto exſtinguitur, & efficitur purpureo colore.*

Sect. XXI. 1. *Eretria terræ ſuæ.*] Ab Eretria Eubœæ oppido, de quo lib. 4. ſect. 21.

2. *Refrigerat &c.*] Dioſc. lib. 5. cap. 171. Δύναμιν δὲ ἔχει στυπτικήν, καὶ ψυκτικήν, καὶ ὑφῶς μαλακτικήν, καὶ κοιλώματα πληρωτικήν, καὶ ἐναίμων κολλητικήν.

ad ſiccanda præcipue utilis, & capitis doloribus, & [3] ad deprehendenda pura. [4] Subeſſe enim ea intelligunt, ſi ex aqua illita [5] non areſcat.

XXII. [1] Sandaracham & ochram Juba tradit in inſula Rubri maris Topazo naſci: [2] inde nunc pervehuntur ad nos. [3] Sandaracha quomodo fieret, diximus. [4] Fit & adulterina ex ceruſſa in fornace cocta. [5] Colos eſſe debet flammeus. Pretium in libras, aſſes quini.

XXIII. Hæc ſi torreatur æqua parte rubrica admixta ſandycem facit. [2] Quanquam animadverto Virgilium exiſtimaſſe herbam id eſſe, illo verſu:

Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos.

Pretium in libras, dimidium ejus, quod ſandarachæ. Nec ſunt alii colores majoris ponderis.

XXIV. Inter factitios eſt & [1] Syricum, quo minium [2] ſublini di-

NOTÆ.

3. *Ad deprehendenda pura.*] Ad deprehendendum num in thorace pus deliteſcat. Vide Notas & Emend num. V.

4. *Subeſſe enim ea.*] Pura videlicet.

5. *Non areſcat*] Hippocrates contra, ſi cito areſcat, ut dicemus in Notis & Emend. num cit.

Sect. XXII. *Sandaracham &c*] Iſidorus totidem verbis, lib. 19. cap. 17. Et alibi naſci tradit Dioſc. lib. 5. cap. 121.

2. *Inde nunc.*] Sic MSS. omnes. Editi contra, *ſed inde non pervehuntur ad nos.*

3. *Sandaracha .... diximus.*] Ubi nempe effoderetur, dixit anteriore libro, ſect 35.

4. *Fit & adulterina.*] Hæc Iſidorus totidem verbis, loc. cit a Plinio, ut arbitramur: Plinius a Vitruvio, lib. 7. cap. 12. pag. 146. *Ceruſſa*, inquit, *cum in fornace coquitur, mutato colore ad ignis incendium, efficitur ſandaracha: id autem incendio facto ex caſu didicerunt homines: & ea multo meliorem uſum præſtat, quam quæ de metallis per ſe nata foditur.*

5. *Colos.... flammeus.*] Paulus, ex Feſto: *Sandaracha, genus coloris. Nævius: Merula ſandaricino ore.* Habet autem merula roſtrum luteum.

Sect. XXIII. 1. *Hæc ſi torreatur.*] Ceruſſa ſcilicet in fornace cocta, ſive ſandaraca. Iiſdem verbis Iſidorus, loc. cit. Scriptoreſque alii permulti, quos laudat ſequiturque Cæſius, lib. 2. de mineral. cap. 4. ſect 8. pag. 210.

2. *Quanquam animadverto.*] Nempe ob vocem eam *paſcentes*, quæ otioſe quodammodo poſita in eo carmine videatur, niſi ad herbam commode referri poſſit. Et ſane Heſychius, & Vopiſcus in Probo, florem ſandycis aïunt habere colorem ſimilem croco: Σάνδυξ, δένδρον θαμνῶδες, οὗ τὸ ἄνθος χροιὰν κόκκῳ ἐμφερῆ ἔχει, ὡς Σωσίβιος. Ac vetus Gloſſarium Puteani, ita referente Salmaſio, in hiſt. Aug. pag. 369. *Sandyx herba tinctura apta, quam vulgus Guarantiam vocat.* Non placuit tamen hoc Plinii de Marone judicium, Scaligero, Faloppio, Dalecampio. At placuit Volaterrano, Turnebo, & Ludovico de la Cerda: quem tu ea de re conſule.

Sect. XXIV. Συρικὸν Aëtio, lib. 2. cap. 59. ceteriſque ſcriptoribus, libriſque Plinii MSS. non *Scyricum*, ut libri hactenus editi habent. Iſidorus, lib. 19. cap. 17 *Syricum rubri coloris pigmentum, ex quo & librorum capita pinguntur. Ipſum eſt & Phœniceum appellatum ita, eo quod in Syria colligatur, in litoribus maris, ubi Phœnices habitant. Eſt autem inter factitios. Nam ſæpe fit Sinopide & ſandyce mixtis.*

2. *Sublini diximus.*] Libro 33. ſect. 40.

ximus. [3] Fit autem Sinopide & ſandyce mixtis.

XXV. [1] Atramentum quoque inter factitios erit, [2] quanquam eſt & terra geminæ originis. Aut enim ſalſuginis modo emanat, aut terra ipſa ſulphurei coloris ad hoc probatur. Inventi ſunt pictores, qui e ſepulcris [3] carbones infectos effoderent. Importuna hæc omnia ac novitia. [4] Fit enim & fuligine pluribus modis, reſina vel pice exuſtis. Propter quod officinas etiam ædificavere, fumum cum non emittentes. Laudatiſſimum eodem modo fit [5] e tedis. Adulteratur fornacum balinearumque fuligine, quo ad volumina ſcribenda utuntur. [6] Sunt qui & vini fæcem ſiccatam excoquant: affirmantque, ſi ex bono vino fæx fuerit, [7] Indici ſpeciem id atramentum præbere. Polygnotus & Micon celeberrimi pictores Athenis, e vinaceis fecere: [8] tryginon appellant. Apelles commentus eſt [9] ex ebore combuſto facere, quod elephantinum vocavit. [10] Apportatur & Indicum ex In-

NOTÆ.

3. *Fit autem.*] Sic Iſidorus, loc. cit. Aliter Aëtius, lib. 2. cap. 59. pag. 56. Sincera ceruſſa ſi crematur, in Syricum tranſmutatur, quod Medici vocant ſandycem: quod ceruſſa cremata ſubtilior redditur &c. MS. Græcus: Καιόμενον ϗ τὸ καθαρὸν ψιμμύθιον, εἰς τὸ καλούμενον Συρικὸν μεταβάλλεται. ὅπερ οἱ ἰατροὶ σάνδυκα ὀνομάζουσι· λεπτομερέστερον δὲ τὸ ψιμμύθιον γίνεται καυθὲν, &c.

Sect. XXV. 1. *Atramentum.*] *Le noir.*

2. *Quanquam eſt & terra.*] Præter factitium, inquit, eſt & nativum ac foſſile atramentum, gemina ratione e terra natum: *Du noir de terre.* Totidem verbis, atque adeo paulo explanatius Dioſc. lib. 5. cap. 118. Τῆς δὲ μελαντηρίας, ἡ μέν τις τῶν ὀρυγμάτων στομίοις, ἀφ' ὧν ἂν μεταλλευθῇ ὁ χαλκὸς, ἐπιπήσσεται ἁλμυρώδους τρόπον· ἡ δὲ ἐκ τῆς ἄνωθεν ἐπιφανείας τῶν προειρημένων τόπων, ἥτις ϗ γεώδης ἐστίν .... Διαφέρει δ' αὐτῆς ἡ θειόχρους &c.

3. *Carbones infectos.*] Carbones cum reliquiis uſti cadaveris in urnam conjectos.

4. *Fit enim & fuligine &c.*] Hæc totidem verbis Dioſc. l. 5. cap 183 Oribaſ. lib. 13. fol. 130. b. Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 17. Multo uberius conficiendi modum Vitruvius edocet, lib. 7. cap. 10. pag 143. Hanc fuliginem noſtri vulgo vocant, *Noir de fumée.* Ex hac atramentum hodie componitur, quo Typographi utuntur: ut olim ex ea pingendis characteribus parabatur.

5. *E tedis.*] Dioſc. loc. cit. ἐκ δᾳδίων. Genus eſſe arboris picem ferentis tedam antea diximus, lib. 16. ſect. 19.

6. *Sunt qui & vini fæcem.*] Fit hodieque & ſic a pictoribus Italis, uſta vini fæce, quam ii *Feſcia di botta* vocant. Vitruvius, lib. 7. cap. 10. pag. 144. *Non minus ſi fæx vini arefacta, & cocta in fornace fuerit, & ea contrita cum glutino in opere inducetur, perquam atramenti ſuavem efficiet colorem: & quo magis ex meliore vino parabitur: non modo atramenti, ſed etiam Indici colorem dabit imitari.* Sic pariter Iſidorus, loc. cit.

7. *Indici ſpeciem.*] De Indico inferius, ſect. 27.

8. *Tryginon.*] Τρύγινον, fæcatum: nam τρύξ fæcem & muſtum ſonat.

9. *Ex ebore.*] Atque his etiamnum mos eſt pictoribus noſtris: neque ex ebore tantum cremato parant, ſed & ex oſſibus Perſicorum uſtis. *Du noir d'os.*

10. *Apportatur & Indicum.*] Atramentum ſcilicet, tam nobis hodieque, quam Plinio olim ignotum. At non Leoni Allatio, qui penes ſe habuiſſe teſtatur, atramentum e Sinica regione advectum, nigerrimum, lucidiſſimumque, ſed inexploratæ ſibi præparationis, ut

dia, inexploratæ adhuc inventionis mihi. [11] Fit etiam apud infectores ex flore nigro, qui adhæreſcit æreis cortinis. [12] Fit & e tedis ligno combuſto, tritiſque in mortario carbonibus. Mira in hoc ſepiarum natura: [13] ſed ex his non fit. Omne autem atramentum Sole perficitur, [14] librarium gummi, [15] tectorium glutino admixto. Quod autem aceto liquefactum eſt, ægre eluitur.

XXVI. [1] E reliquis coloribus, quos a dominis dari diximus, propter magnitudinem pretii, ante omnes eſt [2] purpuriſſum e creta argentaria: cum purpuris pariter tingitur, bibitque eum colorem celerius lanis. [3] Præcipuum eſt primum, fervente aheno rudibus medicamentis inebriatum. Proximum, egeſto eo, addita creta [4] in jus idem.

Notæ.

ipſe ait in Animadv. ad Antiq. Eruſcas, num. 79. pag. 144. Plinium igitur Salmaſius fruſtra coarguit, in Solin. pag. 255.

11. *Fit etiam.*] Iſidorus, lib. 19. c. 17.

12. *Fit & e tedis.*] Vitruvius, lib. 7. cap. 10. pag. 143. *Sarmenta, aut tedæ ſchidiæ comburantur: cum erunt carbones, exſtinguantur: Deinde in mortario cum glutino terantur. Ita erit atramentum tectoribus non invenuſtum.*

13. *Sed ex his non fit.*] Non fit, ſed naſcitur: vel non fit, quod nempe ſit pictoribus uſui. Perſius, Satyra 3. ſine controverſia atramenti e ſepia meminit:

Nigra quod infuſa vaneſcat ſepia lympha.

Et Auſonius:

Notaſque furvæ ſepiæ.

Afros ſepia ſibi atramentum paraſſe aïunt Gloſſæ veteres, Cornutus, Caſaubonus, ceterique.

14. *Librarium gummi.*] Reg. 2. *comme*, hoc eſt, adjecto gummi: in ſexto, ut aïunt, caſu, voce ea efferri olim ſic ſolita. Vitruvius, loc. cit. *Fuligo, quæ circa parietem & cameræ curvaturam adhæreſcit, inde collecta, partim componitur ex gummi ſubacto ad uſum atramenti librarii: reliqua tectores, glutinum admiſcentes, in parietibus utuntur.*

15. *Tectorium.*] Librarium eſt, quod exſcribendis libris: tectorium, quod parietibus illinendis, incruſtandiſque adhibetur.

Sect. XXVI. 1. *E reliquis... quos... dari diximus.*] Sect. 12.

2. *Purpuriſſum e creta &c.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 17. De creta argentaria dicetur inferius, ſect. 58. dictumque jam ſupra, lib. 17. ſect. 4. Ea liquore purpuræ imbuta, purpuriſſum vocabatur, ab eo colore quem acceperat, reddebatque. Ad fucandam faciem, ut ceruſſam olim, ſic & purpuriſſum adhiberi mos fuit. Plautus, in Moſtell. act. 1. ſc. 3. verſ. 101.

PHI. *Cedo ceruſſam.* SC. *Quid ceruſſa opus nam?* PHI. *Qui malas oblinam.*
Tum tu igitur cedo purpuriſſum. SC. *Non do: ſcita es tu quidem.*
Nova pictura interpolare vis opus lepidiſſimum.
Non iſtanc ætatem oportet pigmentum ullum attingere:
Neque ceruſſam, neque melinum, neque ullam aliam offuciam.

Et in Trucul. act. 2. ſc. 2. verſ. 45.

Quiaque iſtas buccas tam belle purpuriſſatas habes.

3. *Præcipuum &c.*] Iſidorus loc. cit. totidem verbis.

4. *In jus idem.*] In eundem liquorem Ita nimirum ſe res habuit: Dum purpura in aheno coqueretur, cretæ iſtius partes immittebantur eo, ut inebriarentur: celeriuſque quam ipſæ lanæ hunc ſuccum bibebant. Hunc ſuccum, hoc jus, Græci ζέμα vocant. Iſidorus, loc. cit. *In vas idem.*

Et quoties id factum est, [5] levatur bonitas pro numero, [6] dilutiore ſanie. Quare [7] Puteolanum potius laudatur, quam Tyrium, aut Gætulicum, vel Laconicum, unde pretioſiſſimæ purpuræ. Cauſa eſt, [8] quod hyſgino maxime inficitur, rubiamque cogitur ſorbere. Viliſſimum [9] a Canuſio. Pretium huic a ſingulis denariis in libras, [10] ad triginta. Pingentes ſandyce ſublita, [11] mox ovo inducentes purpuriſſum, fulgorem minii faciunt. Si purpuram facere malunt, [12] cæruleum ſublinunt, mox purpuriſſum ex ovo inducunt.

XXVII. Ab hoc maxima auctoritas Indico. [1] Ex India venit, arundinum ſpumæ adhæreſcente limo: cum teritur, nigrum: [2] at in diluendo mixturam purpuræ cæruleique mirabilem reddit. [3] Alterum genus ejus eſt in purpurariis officinis innatans cortinis: & eſt purpuræ ſpuma. Qui adulterant, vero Indico tingunt ſtercora columbina:

NOTÆ.

5. *Levatur bonitas.*] Sic etiam MSS. Iſidorus, loc. cit. *elevatur*, rectius. Minoris bonitatis eſt ac pretii colos ille, cum creta ſecundo additur, quam cum primo: tertio, quam cum ſecundo: & ſic deinceps: quia quo ſæpius additur, eo dilutior fit color.

6. *Dilutiore ſanie.*] Hoc eſt, liquore purpuræ magis diluto, minus ſaturo.

7. *Puteolanum.*] Nunc quoque in Puteolano litore, ubi illud quod *Mare Mortuum* accolæ vocant, prope Miſenum Promontorium purpuræ capiuntur: ſed cibis tantum, nec jam tingendis lanis expetitæ. Vide Fab. Columnam, lib. de purpura, pag. 18.

8. *Quod hyſgino.*] Colore videlicet, de quo lib. 9. ſect. 65. & lib. 21. ſect. 97.

9. *A Canuſio.*] Auctor libri de ſimp. med. ad Patern. inter Galeni opera, tom. 13. pag. 997. *Purpuriſſum*, inquit, *quod & fucum aliqui dicunt, glebulæ ſunt quadratæ & puſillæ, in modum teſſellarum, quæ ab infectoribus tinguntur colore roſeo. Tale eſt maxime Canuſinum: ſequens, Puteolanum.*

10. *Ad triginta.*] Pro coloris ſcilicet ac pigmenti bonitate, ac temperatura.

11. *Mox ovo.*] Ex ovi candido, ſive albumine, quo uſi videntur antiqui ad temperandos colores.

12. *Cæruleum.*] De quo, lib. 33. ſect. 57.

Sect. XXVII. 1. *Ex India venit.*] Totidem fere verbis Dioſc. lib. 5. cap. 107. Τοῦ δὲ λεγομένου Ἰνδικοῦ, τὸ μὲν αὐτομάτως γίνεται, οἱονεὶ ἔκβρασμα ὂν τῶν Ἰνδικῶν καλάμων . . . ἄριστον δὲ ἡγητέον εἶναι τὸ κυανοειδὲς, &c. *Ex Indici generibus unum ſponte naturæ provenit, veluti ſpuma Indicis arundinibus adhæreſcens: . . . . Optimum porro cenſendum, quod cærulei ſpeciem præbet*, &c. Nobis id hodie Indici genus incompertum: ut ævo Pliniano periarum. Ejus vice paratur ex arte geminum: alterum ex iſati, ſive glaſto, mola macerata, formataque in panes: Hi mox in cortinis infectoriis ebullientes efficiunt coloris cærulei ſpumam, quæ poſtea ſiccata Indicum ſubminiſtrat, *de l'Inde.* Alterum ex ſimili herba quam *Indigo* vocant, ex Guatimala novæ Hiſpaniæ regione ad nos allata.

2. *At in diluendo.*] Iſidorus quoque lib. 19. Orig. cap. 17.

3. *Alterum genus.*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. Τὸ δὲ βαφικόν ἐστιν, ἐπανθισμὸς πορφυροῦς ἐπαιωρούμενος τοῖς χαλκείοις, ὃν ἀποσύραντες ξηραίνουσιν οἱ τεχνῖται. *Alterum dant infectorum officinæ, eſtque purpureus quaſi flos æreis innatans cortinis, quem deraſum artifices ſiccant.*

[4] aut cretam Selinusiam : [5] vel anulariam vitro inficiunt. Probatur carbone. Reddit enim, quod sincerum est, flammam excellentis purpuræ : & dum fumat, odorem maris. Ob id quidam e scopulis id colligi putant. Pretium Indico, [6] x. x. in libras. [7] In medicina Indicum rigores & impetus sedat, siccatque hulcera.

XXVIII. [1] Armenia mittit, quod ejus nomine appellatur. [2] Lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus : [3] Optimusque est, qui maxime vicinus est, communicato colore cum cæruleo. Solebant libræ ejus [4] tricenis nummis taxari. Inventa per Hispanias arena est, similem curam recipiens. [5] Itaque ad denarios senos vilitas rediit. [6] Distat a cæruleo candore modico, qui teneriorem hunc efficit colorem. [7] Usum in medicina ad pilos tantum alendos habet, maximeque in palpebris.

XXIX. Sunt etiamnum novitii duo colores, & vilissimi : [1] Viride quod Appianum vocatur, & chrysocollam mentitur, ceu parum mul-

NOTÆ.

4. *Aut cretam.*] Vitruvius, lib. 7. cap. 14. pag. 149. *Item propter inopiam coloris Indici, cretam Selinusiam, aut anulariam, vitro quod Græci isatin appellant, inficientes, imitationem faciunt Indici coloris.* Locum hunc ita legendum recte admonuit Turnebus, lib. 6. Adverf. cap. 17. pag. 180. De vitro, seu isati herba egimus lib. 22. sect. 2.

5. *Vel anulariam.*] De eo cretæ genere dicetur sect. 30.

6. *X. X. in libras.*] Denarii decem : Monetæ Gallicæ, asses octoginta, seu floreni quatuor. Ita porro M S S. non, ut editi, *denarii viginti* : connexis præpostere his duobus denarii notis, quas divelli a se invicem oportuit.

7. *In medicina.*] Diosc. lib. 5. cap. 107. Ἔστι δὲ τῶν στυφέντων ἐλαφρῶς καὶ ῥησσόντων φλεγμονὰς, καὶ οἰδήματα. ἀνακαθαίρει δὲ καὶ καταστέλλει ἕλκη. *Inter medicamenta est quæ leviter adstringunt, & inflammationes tumoresque rumpunt. Hulcera quoque purgat & reprimit.*

Sect. XXVIII. 1. *Armenia mittit.*] Armenium scilicet, Ἀρμένιον Diosc. lib. 5. cap. 105. Ἀρμενιακὸν, ᾧ οἱ ζωγράφοι χρῶνται, Aëtio lib. 2. ex M S.

2. *Lapis est hic.*] Lapidem hunc æque atque chrysocollam luto herba infici indicat, pingique ipsum antequam pingat. Vide quæ dicta sunt lib. 33. sect. 26.

3. *Optimusque est, qui maxime vicinus est.*] Qui proxime ad chrysocollæ colorem accedit Ita Reg 2. & Colb. 3. non, ut in editis legitur, *Optimumque est quod maxime viret.*

4. *Tricenis nummis.*] Hoc est, xxx. sestertiis : nostræ monetæ, assibus sexagenis, sive florenis tribus. Scutum Galli vocant.

5. *Itaque ad denarios senos.*] Sive ad sestertios XXIV. detractis ex priore indicatione sestertiis sex. Sunt porro sestertii 24. asses ærei e nostris omnino octo & quadrageni.

6. *Distat a cæruleo.*] Affinitatem esse inter Armenium cæruleumque maximam, atque eodem Lazuli lapidis nomine ab Arabibus appellari, auctor est Falloppius, lib. 5. cap. 33.

7. *Usum in medicina*] Diosc. lib. 5. cap. 105. Ἔστι δὲ καὶ τῶν ἐν βλεφάροις τριχῶν αὐξητικόν.

Sect. XXIX. 1. *Viride quod Appianum.*] E terra Appiana. An ab Appio, loci illius domino, ubi ea primum inventa : an Apianum, ab apio, cujus ea colorem referret, incertum est. Laudatur a Celso, lib. 5. cap. 27. *Viride Alexandrinum*, quod idem forte cum Appiano. In agro Veronensi terra viridis effoditur, pictoribus expetita.

ta

ta sint mendacia ejus. [2] Fit & ex creta viridi, [3] æstimatum sestertiis in libras.

XXX. [1] Anulare quod vocant, candidum est, quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipsum ex creta, admixtis vitreis gemmis ex vulgi anulis, unde & anulare dictum.

XXXI. [a] Ex omnibus coloribus [1] cretulam amant, udoque illini Cap. VII. recusant, purpurissum, Indicum, cæruleum, Melinum, auripigmentum, Appianum, cerussa. Ceræ tinguntur iisdem coloribus [b] ad eas picturas, quæ inuruntur, [2] alieno parietibus genere, [3] sed classibus familiari, jam vero & onerariis navibus: quoniam [4] & pericula expingimus, ne quis miretur [5] & rogos pingi. Juvatque pugnaturos ad mortem, aut certe cædem, [6] speciose vehi. Qua contemplatione tot colorum tanta varietate subit antiquitatem mirari.

XXXII. [1] Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere:

Interpretatio.

[a] *Ex omnibus.*] Ex supradictis coloribus, tectorio quod fuerit creta recente inductum, vel udum, illini recusant, qui sequuntur colores.

[a] *Ad eas.*] Ad picturas encausticas, quo picturæ genere pingi parietes non possunt: possunt classes, navesque.

Notæ.

2. *Fit & ex creta viridi*] Creta viridis seu prasiana Isidoro, lib. 19. Orig. cap. 17.

3. *Æstimatum sestertiis.*] Hoc est, singulis sestertiis, sive assibus duobus, in singulas libras.

Sect. XXX. 1. *Anulare quod vocant.*] Hæc totidem plane syllabis Isidorus, lib. 19. Orig. cap. 17. ex Plinio: & ex Isidoro Papias. Hæc anularia creta, superius indicata, sect. 27.

Sect. XXXI. 1. *Cretulam amant*] Ipse Plinius supra, lib. 33. sect. 57. de cæruleo speciatim agens: *Usus in creta, calcis impatiens.* Et in indice hujus loci: *Qui colores udo non inducantur*: subintellige, udo tectorio, sive albario, ac recenti: quod Gallici sermonis consuetudine appellamus, *Peindre a fraisque.* E contra hi qui modo appellantur colores, cretulam siccam sibi substerni amant.

2. *Alieno parietibus.*] Picturas, inquit, quæ inuruntur, parietes non ferunt.

3. *Sed classibus.*] Ovidius, lib. 4. Fastor. vers. 275.

Et picta coloribus ustis
Cælestum matrem concava puppis habet.

4. *Et pericula.*] Naves, quibus qui vehuntur, periclitantur de vita, extra pingimus.

5. *Et rogos pingi.*] Qualis ille, qui ab Herodiano describitur, lib. 4.

6. *Speciose vehi.*] Pictis navibus.

Sect. XXXII. 1. *Quatuor coloribus.*] Ita Philostr. lib. 2. de Vita Apoll. cap. 10. pag. 48. Cic. in Bruto num. 70. *Similis in pictura ratio est, in qua Zeuxim, & Polygnotum, & Timantem, & eorum qui non sunt usi plus quam quatuor coloribus, formas & liniamenta laudamus. At in Echione, Nicomacho, Protogene, Apelle, jam perfecta sunt omnia, & nescio an reliquis omnibus idem eveniat. Nihil est enim simul & inventum & perfectum.* Apud eundem Tullium, in eo Paradoxo, cujus initium, *Laudetur vero hic imperator*: ubi legitur, *Actæonis tabula*, ex hoc Plinii loco, optimisque Plinii exemplaribus, *Echionis* legendum censemus. Melanthium pictorem laudat Quintilianus, lib. 12. cap. 10. pag. 894. Nicomachum Vitruvius in præfatione libri 3. pag. 37.

[a] [2] ex albis Melino, [3] ex filaceis Attico, ex rubris Sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cum tabulæ eorum singulæ oppidorum [b] venirent opibus. [c] Nunc & purpuris in parietes migrantibus, & India conferente [4] fluminum suorum limum, & draconum & elephantorum [5] saniem, nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere, cum minor copia. Ita est, quoniam, [6] ut supra diximus, rerum, non animi, pretiis excubatur.

XXXIII. Et nostræ ætatis insaniam ex pictura non omittam. Nero princeps jusserat colosseum se pingi CXX. pedum in linteo, [1] incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta esset [2] in Maïanis hortis, accensa fulmine cum optima hortorum parte conflagravit. Libertus ejus cum daret Antii munus gladiatorium, publicas porticus [3] investivit pictura, ut constat, gladiatorum, ministrorumque omnium veris imaginibus redditis. [4] Hic multis jam sæculis summus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cœpta

INTERPRETATIO.

[a] *Ex albis.*] Ex omnibus albis coloribus, Melino solo usi sunt : ex filaceis, solo Attico, &c.

[b] *Venirent.*] Emerentur.

[c] *Nunc & purpuris.*] Nunc etsi purpuras habeamus, quibus etiam parietes tinguntur . . . . nulla tamen hodie nobilis pictura est.

NOTÆ.

2. *Ex albis Melino.*] A terra Melia, de qua dictum est sect. 19. Ab hoc autem discrepat μήλινον χρῶμα, qui color idem cum luteo : neque a Melo insula nomen habet, sed ἀπὸ τῶν μήλων, a malis sumpsit appellationem.

3. *Ex filaceis.*] Qui color flavus fuit: nam sil & ochra sunt idem, ut sæpius monuimus.

4. *Fluminum suorum limum.*] Indicum : quod e limo esse adhærescente arundinum spumæ, superius judicavit, sect. 27.

5. *Saniem.*] Sanguinem draconis elephantorum morientium elisi pondere, ut dictum est, lib. 33. sect. 38.

6. *Ut supra diximus.*] Sect. 2. *Honorem nonnisi in pretio ducentes . . . . imagines pecuniæ, non suas, relinquunt.* Frustra locum hunc solicitat Pintianus, ut legat : *res non manupretiis æstimabantur.*

Sect. XXXIII. 1. *Incognitum ad hoc tempus.*] Incognitam ad id tempus ait fuisse eam, quæ nunc pervulgata est, pingendi in linteis rationem, inventamque propter magnitudinem picturæ. Ante id tempus, materia in qua pingebatur, tabulæ fuere ligneæ, prius dealbatæ creta : e larice præsertim femina, propterea quod non temere findatur, ut dictum est lib. 16. sect. 73.

2. *In Maïanis.*] Vide Notas & Emend. num. VI.

3. *Investivit pictura.*] Ita Colb. 3. at Reg. 2. *occupavit.* Mox *ut constat*, frustra uterum solicitat Pintianus, ut *injusta* reponat. Veras, inquit auctor, constat ibi depictas effigies, gladiatorum ac ministrorum.

4. *Hic.*] Apud Antiatas, inquit, jam a multis sæculis non fuere viri vere summo animo : fuere tantummodo in pictura. Frustra Dalecampius censuit in publicis porticibus pictura vestiendis, dignam summis animis excellentibusque viris curam hic intelligi.

a C. Terentio Lucano. Is avo suo, a quo adoptatus fuerat, triginta paria in Foro per triduum dedit, tabulamque pictam [5] in nemore Dianæ posuit.

XXXIV. Nunc celebres in ea arte quam maxima brevitate percurram : neque enim instituti operis est talis exsecutio. Itaque quosdam vel in transcursu, & in aliorum mentione obiter nominasse satis erit, exceptis [a] operum claritatibus, quæ & ipsa conveniet attingi, sive exstant, sive intercidere. Non constat sibi in hac parte Græcorum diligentia, multas post Olympiadas celebrando [1] pictores, quam statuarios, ac toreutas : primumque Olympiade nonagesima, [2] cum & Phidiam ipsum initio pictorem fuisse tradatur, [3] Olympiumque Athenis ab eo pictum : præterea in confesso sit, octogesima tertia fuisse [4] Panænum fratrem ejus, qui clypeum intus pinxit, [5] Elide, Minervæ, quam fecerat [6] Colotes Phidiæ discipulus, [7] & in faciendo Jove Olympio adjutor. [8] Quid quod in confesso perinde est, Bularchi pictoris tabulam, in qua erat Magnetum prælium, Candaule rege Lydiæ [9] Heraclidarum novissimo, [10] qui & Myrsilus vocitatus est, repen- CAP. VIII.

INTERPRETATIO.

[a] *Operum.*] Operibus clarioribus.

NOTÆ.

5. *In nemore Dianæ.*] Nemoris Dianæ meminit & Vitruvius, lib. 4. cap. 7. pag. 77. Sic appellabant Templum Dianæ Aricinæ in Nemore positum. Strabo, lib. 5. pag. 239. Τὸ δ' Ἀρτεμίσιον, ὃ καλοῦσι Νέμος ... τῆς δ' Ἀρικίνης τὸ ἱερὸν, &c. Ovidius, lib. 1. de arte amandi, vers. 259.

Ecce suburbanæ templum nemorense Dianæ.

Et sacerdos ejus Rex Nemorensis appellabatur. De Aricia Latii oppido, diximus lib. 3. in Geographicis.

Sect. XXXIV. 1. *Pictores quam statuarios.*] Τορευτὰς, cælatores, sculptores. Sic Reg. 2. Pintiani, ceterorumque : non, ut editi, *pictores quam statuarios auctores*, quod insulsum.

2. *Cum & Phidiam.*] Quem floruisse Olymp. LXXXIV. superiore libro indicavit, sect. 19.

3. *Olympiumque.*] Periclem fortassis, de quo lib. 34. sect. 19. num. 14. Vide Notas & Emend. num. VII.

4. *Panænum.*] In libris hactenus editis, *Panæum*, male. Pausanias, lib. 5. Eliac. prior. pag. 306. & 307. Πάναινος μὲν τὴν οὗτος ἀδελφός τε ἦν Φειδίου, καὶ αὐτοῦ καὶ Ἀθήνησιν ἐν Ποικίλῃ τὸ Μαραθῶνι ἔργον ἐστὶ γεγραμμένον.

5. *Elide.*] Vide Notas & Emend. num. VIII.

6. *Colotes.*] Κωλώτην Parium fuisse, Pasitelis discipulum, ait Pausanias, lib. 5. Eliac. prior.

7. *Et in faciendo Jove.*] Quem Phidias fecit, ut dictum est lib. 34. sect. 19.

8. *Quid quod .... Bularchi .... tabulam.*] Dictum est de ea tabula superius, lib. 7. sect. 39. Sunt hi Magnetes in Asia.

9. *Heraclidarum.*] Heraclidarum familia Lydiæ principatum obtinuit, ab Hercule ducta gentis origine usque ad Candaulem, quem Gyges occidit, ut refert Herodotus, lib. cit. num. 7. pag. 4. & num. 12. pag. 16. Mermnadæ deinde successerunt, quorum primus Gyges, Crœsus postremus exstitit.

10. *Qui & Myrsilus.*] Herodotus, lib. 1. Clio, num. 7. pag. 3. Κανδαύλης, τὸν οἱ Ἕλληνες Μυρσίλον καλέουσι, τύραννος Σαρδίων &c.

ſam auro ? Tanta jam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit neceſſe eſt : duo enim de viceſima Olympiade interiit Candaules : aut (ut quidam tradunt) eodem anno , [11] quo Romulus , niſi fallor, manifeſta jam tum claritate artis atque abſolutione. Quod ſi recipi neceſſe eſt, ſimul apparet multo vetuſtiora principia eſſe, eoſque qui monochromata pinxerint , (quorum ætas non traditur) aliquanto ante fuiſſe , [12] Hygiemonem , Diniam , Charmadam , & qui primus in pictura marem feminamque diſcrevit, Eumarum Athenienſem , figuras omnes imtiari auſum : quique inventa ejus excoluit , [13] Cimonem Cleonæum. [14] Hic catagrapha invenit, hoc eſt , obliquas imagines : & varie formare vultus , reſpicientes , ſuſpicienteſque , & deſpicientes. Articulis etiam membra diſtinxit. Venas protulit : præterque in veſte & rugas, & ſinus invenit. [15] Panænus quidem frater Phidiæ , etiam prælium Athenienſium adverſum Perſas [16] apud Marathona factum pinxit. Adeo jam colorum uſus increbruerat , adeoque ars perfecta erat, ut in eo prælio [17] iconicos duces pinxiſſe trada-

NOTÆ.

11. *Quo Romulus.*] Cujus mors contigit anno primo exeunte Olympiadis XVI.

12. *Hygiemonem , Diniam , Charmadam.*] Ὑγιήμονα , Δινίαν , Χαρμάδαν. Sic Reg. 2. & Colb. 3. cod. In editis hactenus libris , *Hygienontem* , *Diniam* , *Charmam* , Ὑγιαίνοντα , Δινίαν , Χάρμαν, quæ perinde Græca ſunt.

13. *Cimonem Cleonæum.*] Exſtat in hunc Cimonem Epigramma elegans in Anthol. lib. 4. cap. 6. in pictores & ſtatuarios :

Οὐκ ἀδαὴς ἔγραψε Κίμων τάδε· παντὶ δ' ἐπ' ἔργῳ
Μῶμος, ὃν οὐδ' ἥρως Δαίδαλος ἐξέφυγεν.

Iſta Cimon pinxit minime rudis : omne ſed eſt qui
Culpet opus : nec tu , Dædale , liber eras.

Apud Ælianum , lib. 8. Var. hiſt. 18. laudatur Conon Cleonæus pictor : forte pro *Cimon.*

14. *Hic catagrapha.*] Quæ a latere cernuntur imagines : ut rectæ , quæ a fronte. *Des figures de profil.* Aliud eſt *catagraphon linon* , apud Catullum , Carm. 25. eſt enim ibi linteum tantum ovariis figuris notatum , textumque : quoniam Græcis καταγράφειν *deformare* eſt , *deſcribere* , delineare , variis rerum formis, ac nonnunquam etiam variis coloribus: quo ſenſu Athenæus , lib. 9. pag. 387. attagenem aït eſſe κατάγραφον τὰ περὶ τὸν νῶτον. Pictura Antigoni , quæ vultum latere tantum uno oſtendebat , vere obliqua & κατάγραφος fuit , ut dicetur ſect. 36. num. 14.

15. *Panænus quidem.*] Hanc ejus picturam in Pœcile porticu Athenienſi collocatam , ex Pauſania paulo ante vidimus. Unde illa appellata Perſio , Satyra 3.

Braccatis illita Medis
Porticus.

Similem & ibi picturam Polygnoti , ſive Miconis , poſitam eſſe refert Ælianus, lib. 7. hiſt. anim. cap. 41. ſed Polygnoti fuiſſe, auctor eſt Suidas, verbo Ποικίλη.

16. *Apud Marathona.*] Bœotiæ oppidum , ubi trecenta Perſarum millia devicta , anno tertio Olymp. LXXII.

17. *Iconicos duces.*] Sive , iconicas ducum imagines : hoc eſt, ut ipſe Plinius interpretatur lib. 34. ſect. 9. eorum imagines , qui ter ſuperaviſſent , ex membris ipſorum ſimilitudine expreſſa.

tur, Athenienſium [18] Miltiadem, Callimachum, Cynegirum: Barbarorum [19] Datim, Artaphernem.

XXXV. Quinimo certamen picturæ etiam [1] florente eo inſtitutum eſt Corinthi ac Delphis: primuſque omnium certavit cum Timagora Chalcidenſe, ſuperatus ab eo [2] Pythiis, quod & ipſius Timagoræ carmine vetuſto apparet, chronicorum errore non dubio. Alii quoque poſt hos clari fuere ante nonageſimam Olympiadem, ſicut [3] Polygnotus Thaſius, qui primus mulieres lucida veſte pinxit, capita earum mitris verſicoloribus operuit, plurimumque picturæ primus contulit. Siquidem inſtituit os adaperire, dentes oſtendere, vultum ab antiquo rigore variare. Hujus eſt tabula [4] in porticu Pompeii, quæ ante Cu- CAP. IX.

NOTÆ.

18. *Miltiadem &c.*] Μιλτιάδην, Καλλίμαχον, Κυναίγειρον, qui quo ſinguli eventu pugnarint, ex Plutarcho diſce, in Parallel. pag. 305. itemque ex Herodoto, lib. 6. Erato, pag. 365. 370. & 371. Iſ. Tzetze, Chil. 1. verſ. 868. & Juſtino, lib. 2. cap. 9. In Cynegiri effigiem elegantia duo exſtant Epigrammata, in Anthol. lib. 4. cap. 8. Alterum ex his, quod brevius eſt, afferre non pigeat:

Οὔ σε, μάκαρ Κυνέγειρε, τὸν ὡς Κυνέγειρον ἔγραψε
Φᾶσις, ἐπεὶ βριαραῖς ἄνθετο σὺν παλάμαις.
Ἀλλὰ σοφός τις ἔην ὁ ζωγράφος, οὐδέ σε χειρῶν
Νόσφισε, τὸν χειρῶν οὕνεκεν ἀθάνατον.

Grotius ita reddidit:

Te Phaſis, Cynegire, tamen non ut Cynegirum,
Inſtructum ſiquidem fecit utraque manu.
Sed ſapuit pictor, manibus qui noluit orbum
Pingere, qui manuum nomine morte caret.

Alterum eſt Pauli Silentiarii, a Grotio pariter ſic Latine redditum:

Abſcidit a ſumma pendentes puppe ſecuris
Sanguine Medorum quæ maduere manus.
Cum trepidam, Cynegire, ratem velut ancora curvo
Dente tenax digiti detinuere tui.
Jam quoque deſecta de corpore, tigna carina
Mordebant, magnus terror Achæmenidis.
Nunc ipſas Medus quis habet: victoria manſit
Mopſopiis, manibus debita nempe tuis.

19. *Datim &c.*] Δᾶτιν, καὶ Ἀρταφέρνεα, claſſis Darii regis Perſarum ambos duces.

Sect. XXXV. 1. *Florente eo.*] Panæno pictore.

2. *Pythiis.*] Πύθια, Ludi Apollinares, in honorem Apollinis celebrari ſoliti, ob cædem Pythonis ſerpentis, ab eo interempti. Ovid. lib. 1. Metam. verſ. 446. In nummis paſſim inſcripta cernas, ΠΥΘΙΑ.

3. *Polygnotus.*] Cujus patrem, patriam, ac picturam de Ilii excidio ſingularem exhibet Simonidis epigramma:

Γράψε Πολύγνωτος, Θάσιος γένος, Ἀγλαοφῶντος
Υἱὸς, περθομένην Ἰλίου ἀκρόπολιν.

Sacra Polygnotus Thaſio ſatus Aglaophonte,
Argivúm pinxit Pergama capta manu.

Pauſanias, in Phocic. lib. 10. pag. 661. Sic etiam Harpocration, pag. 248. Ælianus, lib. 4. Var. hiſt. cap. 3.

4. *In Porticu Pompeii.*] Habebat Theatrum Pompeii, nona regione Urbis, exiguo diſſitas intervallo, Porticum, Regiam ſive Baſilicam, & Curiam. Vide Dionem, lib. 44. Curia occiſo in ea Cæſare occluſa eſt.

riam ejus fuerat : in qua dubitatur, aſcendentem cum clypeo pinxerit, an deſcendentem. [5] Hic Delphis ædem pinxit : hic & Athenis porticum, [6] quæ Pœcile vocatur, [7] gratuito, cum partem ejus [8] Micon mercede pingeret : unde major huic auctoritas. Siquidem [9] Amphictyones, quod eſt publicum Græciæ concilium, hoſpitia ei gratuita decrevere. Fuit & alius Micon, qui minoris cognomine diſtinguitur : cujus filia [10] Timarete & ipſa pinxit.

XXXVI. 1. Nonageſima autem Olympiade fuere [1] Aglaophon, Cephiſſodorus, Phrylus, [2] Evenor pater Parrhaſii, & præceptor maximi pictoris, [3] de quo ſuis annis dicemus : omnes jam illuſtres, non tamen, in quibus hærere expoſitio debeat, feſtinans ad lumina artis : in quibus primus refulſit [4] Apollodorus Athenienſis nonageſima quarta Olympiade. Hic primus ſpecies exprimere inſtituit, primuſque gloriam penicillo jure contulit. Ejus eſt ſacerdos adorans, & Ajax fulmine incenſus, qui Pergami ſpectatur hodie : neque ante eum tabula ullius oſtenditur, quæ teneat oculos.

2. Ab hoc artis fores apertas [5] Zeuxis Heracleotes intravit,

NOTÆ.

5. *Hic Delphis.* De hac pictura fuſe Pauſanias, lib. 10. Phocic. pag. 662.

6. *Quæ Pœcile.*] Ποικίλη, hoc eſt, *Varia*, a picturarum varietate, quas Polygnotus fecit. Meminit Pauſanias in Attic. lib. 1. pag. 27. Laërtius, lib. 7. in Zenone : Ἐν τῇ Ποικίλῃ στοᾷ, τῇ καὶ Πεισιανακτίῳ καλουμένῃ, ἀπὸ δὲ τῆς γραφῆς τῆς Πολυγνώτου Ποικίλῃ. Vide Suidam, verbo Ποικίλη. Similis fuit & Sicyone Ποικίλη στοά, de qua librum conſcripſit Polemon, teſte Athen. lib. 13. pag. 577.

7. *Gratuito.*] Idem Laërtius, loc. cit. Plutarchus, in Cimone, pag. 481. Suidaſque, teſtantur.

8. *Micon.*] Græcis Μίκων, jam cum Polygnoto ſuperius appellatus, lib. 33. ſect. 56. Athenienſem fuiſſe Pauſanias ait.

9. *Amphictyones.*] De his lib. 7. ſect. 57.

10. *Timarete*] Τιμαρέτη.

Sect. XXXVI. 1. *Aglaophon.*] Alter hic ab illo Polygnoti patre, de quo ante diximus. De iſto, qui nunc a Plinio appellatur, Quintilianus egit, lib. 12. cap. 10. pag. 893. *Primi, quorum quidem opera, non vetuſtatis modo gratia viſenda ſunt, clari pictores fuiſſe dicuntur, Polygnotus, atque Aglaophon : quorum ſimplex color tam ſui ſtudioſos adhuc habet, ut illa prope rudia, ac velut futuræ mox artis primordia, maximis qui poſt eos exſtiterunt, auctoribus præferantur . . . Poſt Zeuxis* &c.

2. *Evenor.*] Pauſanias, lib. 1. pag. 51. Παῤῥάσιος ὁ Εὐήνορος. Harpocration, pag. 236. ex Juba, quem auctorem Plinius in hoc opere ſequitur : Ἴσως ἐν ὀγδόῃ περὶ ζωγράφων, φησὶ Παῤῥάσιον εἶναι υἱὸν μαθητὴν Εὐήνορος, Ἐφέσιον δὲ τὸ γένος.

3. *De quo ſuis annis.*] Nempe Olymp. XCV. De eo mox dicetur, num. 5.

4. *Apollodorus.*] Plutarchus, in libello, cui titulum fecit, Bellone an pace illuſtriores Athenienſes fuerint, pag. 346. Ἀπολλόδωρος ὁ ζωγράφος, ἄνθρωπος πρῶτος ἐξευρὼν φθορὰν καὶ ἀπόχρωσιν σκιᾶς, Ἀθηναῖος ἦν. *Apollodorus pictor, qui primus hominum reperit colorum mixturas, & umbræ uſum, Athenienſis fuit.* Plinius *ſpecies* hoc loco appellat, oris & habitus venuſtatem.

5. *Zeuxis Heracleotes.*] De Zeuxis patria conſentiunt Ælianus, lib. 4. Var. hiſt. cap. 12. Cicero lib. 2. de Invent. aliique. Tzetzes nihilominus, Chiliad. 8. hiſt. 196. Epheſium facit. Quæ porro ea Heraclea ſit, in tanta cognominum urbium multitudine, quæ præclaris illius monumentis atque picturis gloriantur ex æquo, ſtatuere haud in prom-

[6] Olympiadis nonagesimæ quintæ anno quarto, audentemque jam aliquid penicillum ([7] de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit, a quibusdam falso [8] in LXXIX. Olympiade positus, cum fuisse necesse est Demophilum Himeræum, & Nescam Thasium, quoniam utrius eorum discipulus fuerit, ambigitur. In eum Apollodorus supra dictus versus fecit, [9] artem ipsis ablatam Zeuxin ferre secum. Opes quoque tantas acquisivit, ut in ostentatione earum, Olympiæ aureis litteris [10] in palliorum tesseris intextum nomen suum ostentarit. Postea donare opera sua instituit, [11] quod ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret, sicuti [12] Alcmenam Agragantinis, Pana [13] Archelao. Fecit & Penelopen, [14] in qua pinxisse mores

NOTÆ.

ptu est. Crotoniatis operam suam in Italia cum navasse Zeuxis a Tullio dicatur, loc. cit. sit autem Heraclea in eodem tractu Crotoni vicina, suspicari haud immerito licet, oriundum ex ea fuisse. De Zeuxide (nam & id obiter inseri juvat) versiculus vulgo fertur, in quo Latinæ omnes litteræ reperiuntur:

Zeuxis erat pictor, quem flebat dura Phrygum gens.

6. *Olympiadis &c.*] Incidit id tempus in annum Urbis CCCLVI. Suidas cum Plinio facit, qui ex Aristotele Zeuxim ætate Isocratis floruisse scribit, κατὰ τοὺς Ἰσοκράτους χρόνους, natumque ait Olympiade LXXXVI.

7. *De hoc enim adhuc loquimur.*] Genus pingendi duplex: alterum penicillo, encausto alterum: illud coloribus, ceris istud & inustione fiebat. De priore tantum genere loqui se modo Plinius admonet. De posteriore inferius, sect. 41.

8. *In LXXIX. Olymp.*] Sic Vaticanus codex, Reg. 2. ceterique. In editis, male, LXXXIX. cum diem obiisse tum Zeuxin vel ex Suida, ut dixi, constet.

9. *Artem ipsis.*] Forte *ipsius*, Apollodori scilicet.

10. *In palliorum tesseris.*] Tesseras Gronovius intelligit notas, & titulos, quibus dominus noscitur: ut nunc quoque in sudariis, indusiis, mappisque, nomina possidentium primis litteris acu & alio colore pinguntur. Flavius Vopiscus in Carino, pag. 254. *Matris tunicam dedit mimæ, lacernam patris mimo .... Inscriptum est adhuc in choraulæ pallio Tyrianthino, (quo ille velut spolio nobilitatis exsultat) Messalæ nomen & uxoris.* Laudat hunc Vopisci locum Rubenius, lib. 1. de re vest. cap. 10. Sed tesseras ille arbitratur esse quadratas tabellas palliis intextas, quibus litteræ, quæ nomen domini referrent, essent inscriptæ: atque, ut opinor, rectius. Nam & in orbiculis olim nomen descriptum legimus. Anastasius in Leone IV. *Atque super ipsum altare fecit vestem auro textam, candidis per totum margaritis fulgentem, & in dextra lævaque tabulas gemmatas habentem, cum aureis per circuitum orbiculis, quibus insigne ipsius Præsulis nomen est descriptum.* Sic vestibus sacris hodieque gentilitias tesseras intextas cernimus. Sic in palliis Equitum Torquatorum, textum opere Phrygio Ordinis sui insigne. In Reg. 2. cod. *in palliorum tesseris insertum.*

11. *Quod ea nullo satis.*] Cum, ut recte Quintilianus, lib. 12. cap. 7. pag. 883. *Pleraque hoc ipso possint videri vilia, quod pretium habent,*

12. *Alcmenam Agragantinis.*] Sic omnes MSS. non *Agrigentinis*. Fuit oppido nomen Græcum Acragas, Latinis Agrigentum, ut Plinius ipse in Geographicis admonuit. Crotoniatis contra magno pretio conductus Helenam pinxit, ut Cicero refert, lib de Invent. num. 1.

13. *Archelao.*] Macedoniæ Regi, ante Alexandrum Magnum annis fere LXV.

14. *In qua pinxisse mores.*] Ita libri omnes, non *amores*, ut Hermolao vi-

videtur : & athletam. Adeoque sibi in illo placuit, ut versum subscriberet, celebrem ex eo, [15] Invisurum aliquem facilius, quam imitaturum. [16] Magnificus est Juppiter ejus in throno, adstantibus diis : [17] & Hercules infans dracones strangulans, Alcmena matre coram pavente & Amphitryone. Deprehenditur tamen Zeuxis grandior in capitibus, articulisque : alioqui tantus diligentia, [19] ut Agragantinis

NOTÆ.

sum. Mores exprimere in tabella, artis est eximiæ dos præclara : atque id picturæ genus ἠθικὸν veteres appellabant. De eo Martialis, lib. 10. Epigr. 32.

Ars utinam mores, animumque effingere posset:
Pulcrior in terris nulla tabella foret.

15. *Invisurum aliquem.*] Plutarchus, lib. de gloria Athen. pag. 346. ab Apollodoro pictore, de quo superius dictum, versum hunc primo usurpatum scribit :

Μωμήσεταί τις μᾶλλον, ἢ μιμήσεται.
Facilius hac culpabit quis, quam imitabitur.

Carolus Dati Italice reddidit :

Fià chi l'invidi più, che chi l'imiti.

16. *Magnificus.*] Sic libri omnes. Pintiano magis placet, *Magni factus est:* nobis, non item. Pingi porro solitum in throno Jovem testis est Albricus Philosophus, lib. de imag. Deorum, cap. 2. de Jove : *Jupiter Saturni filius*, inquit, *cui cœlum & cœli regnum in sortem cessit, pingebatur in throno eburneo, in sua majestatis sede sedens, sceptrum regium in manu tenens, scilicet sinistra*, &c.

17. *Et Hercules &c.*] Fabulam Plautus describit, in Amphitr. In Anthologia Græca, lib. 4. cap. 8. elegans exstat epigramma in eam rem :

Θλῖβε δρακοντείους προμήκεας ὄβριμε θῆρας,
Ἡράκλεες, δυσκέπτων ἀγχόνα τεῖς φάρυγας.
Ἐξέτι νηπιάχοιο, χόλον ζηλήμονος Ἥρης
Ἀμπαύσων, μόχθων γνῶθι καὶ ἐκ βρέφεος.
Οὐ γάρ σοι κρατὴρ χαλκήλατος, οὐδὲ λέβητες,
Ἀλλ' ὁδὸς εἰς αὐλὴν Ζηνὸς, ἔπαθλον ἔφυ.

Hoc est, interprete Grotio : *De effigie Herculis infantis duos prementis angues :*

Stringe feris longis fauces, animose, profundas,
Alcide : valida comprime monstra manu.
Jam nunc intrepidis assuesce laboribus infans,
Junonisque odiis disce satisfacere.
Non crater te namque vocat, nec ab are lebetes
Dona, sed ad superi limina regis iter.

18. *Deprehenditur.*] Exiliora corporum membra faciebat, quam ut capitibus articulisque responderent. Sic omnes libri editi, cum Reg. 2. Colb. 3. aliisque. Deprehendi hoc loco idem est, ac videri : quod de Euphranore inferius, num. 25. *Hic primus videtur expressisse dignitates heroum, ...Sed fuit universitate corporum exilior, capitibus articulisque grandior.* De Zeuxi Quintilianus, lib. 12. cap. 10. pag. 893. *Nam Xeuxis plus membris corporis dedit, id amplius atque augustius ratus : atque, ut existimant, Homerum secutus, cui validissima quæque forma, etiam in feminis, placet.* In Vatic. *reprehenditur :* quod defendi potest simili sententia Quintiliani, loc. cit. pag. 895. ubi de statuariis : *Demetrius*, inquit, *reprehenditur, tanquam in ea nimius*, &c.

19. *Vt Agragantinis.*] Qui tabulam faciendam locarant, quam in templo Junonis Laciniæ, quod prope Crotonem in Italia fuit, ex voto facto dedicarent. Simile Zeuxidis factum refert & Cicero, lib. 2. de Invent. num. 1. cum vellent Crotoniatæ templum illud ipsum Junonis egregiis picturis locupletare : atque ita ex selectis quinque virginibus Helenam finxisse tum dicitur. Quamnam Agrigentinis picturam expresserit, non constat. De Junonis Laciniæ ara, lib. 2. sect. cxi. pag. 258.

factutus

facturus tabulam, quam in templo Junonis Laciniæ publice dicarent, inspexerit virgines eorum nudas, & quinque elegerit, ut quod in quaque laudatissimum esset, pictura redderet. [20] Pinxit & monochromata ex albo.

3. Æquales ejus & æmuli fuere [21] Timanthes, Androcydes, Eupompus, Parrhasius. * Descendisse hic in certamen cum Zeuxide traditur. Et cum ille detulisset uvas pictas tanto successu, ut in scenam aves advolarent, ipse detulisse linteum pictum, ita veritate repræsentata, ut Zeuxis, alitum judicio tumens, flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque intellecto errore concederet palmam ingenuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parrhasius autem se artificem. *CAP. X.

4. [22] Fertur & postea Zeuxis pinxisse puerum uvas ferentem, ad quas cum advolasset avis, eadem ingenuitate processit iratus operi, & dixit: Uvas melius pinxi, quam puerum: nam si & hoc consummassem, avis timere debuerat. Fecit & figlina opera, quæ sola in Ambracia relicta sunt, cum inde Musas [23] Fulvius Nobilior Romam transferret. Zeuxidis manu Romæ [24] Helena est in [25] Philippi porti-

NOTÆ.

20. *Pinxit & monochromata.*] Hoc est, tabellas simplicis coloris. Ante ipsum in tabellis cretatis pingebant rubro, expressis umbris. Ille in tabellis nigris pinxit albo, expresso lumine, quod erat difficilius. Aristoteli λευκογραφεῖν videtur id Scheffero dictum, lib. de arte pingendi, pag. 77. etsi ibi interpretes explicent, *delineare creta.*

21. *Timanthes &c.*] De Timanthe inferius, num. 6. De Androcyde, Athenæus, lib. 8. pag. 341. qui eum in pingendis piscibus fuisse eximium ait. De Eupompo, infra num. 7. De Parrhasio, num. 5.

22. *Fertur & postea.*] Confer ista cum iis quæ Seneca pater de hac ipsa re affert, in Controv. 34. lib. 5.

23. *Fulvius Nobilior.*] Anno Urbis DCLXVI. Eumenius Rhetor, in orat. pro restaurandis scholis, num. 7. *Ædem Herculis Musarum in Circo Flaminio Fulvius ille Nobilior ex pecunia Censoria fecit, non id modo secutus, quod ipse litteris, & summi poëtæ amicitia duceretur: sed quod in Græcia cum esset Imperator, acceperat Herculem Musagetem esse, id est, comitem ducemque Musarum; idemque primus novem signa, hoc est, omnium Camenarum, ex Ambraciensi oppido translata, sub tutela fortissimi Numinis consecravit,* &c. De expeditione Fulvii in Ambracienses, vide Livium, lib. 38. pag. 481. Spectat huc Gruteri inscriptio, pag. 1070. HERCVLI. MVSARVM. PYTHVS. Et altera, pag. 48. ΗΡΑΚΛΕΙ. ΤΩι ΜΟΥΣΑΓΗΤΗι. Nummus antiquus e Cimelio Regio, HERCVLES MVSARVM, in quo Hercules cum lyra: ex parte altera caput Apollinis.

24. *Helena est.*] Haud dubie ea, quam Crotoniatis pinxisse olim a Tullio dicitur, lib. 2. de Inv. num. 1. De hac Helenæ pictura vide quid Ælianus scribat, lib. 4. Var. hist. cap. 12. & lib. 14. cap. 47. Quid item Valerius Max. lib. 3. cap. 7.

25. *Philippi porticibus.*] Porticus Philippi Marcii, qui Augusti vitricus fuit, in Regione Urbis nona a P. Victore statuitur, in qua & is Herculis Musarum ædem instauravit. Martialis, lib. 5. Epigr. 50.

Vites censeo porticum Philippi:
Si te viderit Hercules, peristi.

cibus : [26] & in Concordiæ delubro Marſyas religatus.

5. [27] Parrhaſius Epheſi natus, & ipſe multa conſtituit. [28] Primus ſymmetriam picturæ dedit, primus [29] argutias vultus, elegantiam capilli, venuſtatem oris, confeſſione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Hæc eſt in pictura [30] ſumma ſublimitas. Corpora enim pingere & media rerum, eſt quidem magni operis: ſed in quo multi gloriam tulerint. [31] Extrema corporum facere, & deſinentis picturæ modum includere, rarum in ſucceſſu artis invenitur. Ambire enim debet ſe extremitas ipſa, & ſic deſinere, ut promittat alia poſt ſe: oſtendatque etiam quæ occultat. Hanc ei gloriam conceſſere Antigonus, & Xenocrates, qui de pictura ſcripſere: prædicantes quoque, non ſolum confitentes. [32] Alia multa graphidis veſtigia exſtant in tabulis ac membranis ejus, ex quibus proficere dicuntur artifices. [33] Minor tamen videtur, ſibi comparatus, in mediis corporibus exprimendis. [34] Pinxit Demon Atheniensium, argumento quoque ingenioſo. Volebat namque varium, iracundum, injuſtum, inconſtantem: eundem exorabilem, clementem, miſericordem, excelſum, glorioſum, humilem, ferocem, fugacemque,

NOTÆ.

26. *Et in Concordia.*] Regione Urbis octava.

27. *Parrhaſius Epheſi natus.*] Sic Athenæus lib. 12. pag. 543. Strabo, lib. 14. pag. 642. Tzetzes, Chil. 8. hiſt. 198. Seneca pater, loc. cit. ab Athenienſibus donatum civitate innuit: ut & interpres Horatii, ad lib. 4. Od. 4.

28. *Primus ſymmetriam picturæ,*] Picturæ Parrhaſius, ut ſtatuariæ Euphranor: de quo ipſe inferius, ſect. 40. num. 25. *Euphranor Iſthmius .... Fecit & coloſſos... Hic primus videtur expreſſiſſe dignitates heroum, & uſurpaſſe ſymmetriam.* Vel uſurpaſſe hic dicitur, ſeu retuliſſe in uſum, quod alter invenerat.

29. *Argutias vultus.*] Elegantiam, vim, leporem, gratiam. Plinius lib. 34. ſect. 19. num. 6. de Lyſippo: *Propriæ cujus videntur eſſe argutiæ operum, cuſtoditæ in minimis quoque rebus.* Sic Virgilius in Georg. *Argutumque caput*, dixiſſe meminimus.

30. *Summa ſublimitas.*] Ita Reg. 2. Colb. 3. ceterique: Libri editi, *ſubtilitas.* Et Quintilianus, lib. 12. cap. 10. pag. 893. *exiſtimaſſe ſubtilius lineas* Parrhaſium tradit: tamen, præter M S S. fidem, quod ſequatur proxime, *eſt quidem magni operis: & rarum in ſucceſſu, artis*, magis arridet *ſublimitas.*

31. *Extrema corporum.*] Summa commendatio picturæ eſt, ut corpora in tabula extremis lineis tanta ſubtilitate præcidat, ut cum deſinere ibi corpus ipſum certum ſit, viſum tamen omnino fallat, & ambire ſe ſe extremitas ipſa videatur, aliaque poſt ſe promittere: Hoc eſt, ut revera id corpus emineat, & quod in ſuperficie planum eſt, foris exſtare videatur. Galli vocant, *une Peinture bien arrondie. Luy donner du relief, & faire que tout ſoit arrondi.* Intelligunt pariter ii lineas illas extremas extimaſque, quibus depicta corpora includuntur.

32. *Alia multa graphidis.*] Γραφὶς eſt pictura linearis, ut jam diximus. Hæc graphidis exemplaria, *des deſſeins, des crayons*, vulgus vocat: eadem delineare, *deſſeigner.*

33. *Minor tamen.*] Graciliores feciſſe medias corporum partes videtur, ſi cum univerſo corpore conferrentur: ut contra Zeuxis in capitibus, quemadmodum dictum eſt, num. 2. grandior deprehenſus.

34. *Pinxit & Demon.*] Δῆμος, hoc eſt, populi Athenienſis, ſeu civium in communi concilio conſeſſuque multitudinem.

& omnia pariter ostendere. [35] Idem pinxit Thesea, qui Romæ in Capitolio fuit: & Navarchum thoracatum. Et in una tabula, quæ est Rhodi, [36] Meleagrum, Herculem, Persea. Hæc ibi ter fulmine ambusta, neque obliterata, hoc ipso miraculum auget. [37] Pinxit & Archigallum: quam picturam amavit Tiberius princeps: atque, ut auctor est Decius Eculeo, [38] LX. sestertiis æstimatam, cubiculo suo inclusit. Pinxit & Cressam nutricem, [39] infantemque, in manibus ejus:

NOTÆ.

35. *Idem pinxit Thesea.*] Quæ pictura cum simili Euphranoris tabella componitur, sect. 40. num. 45. Picturæ hujus argumentum explanat vetus Epigramma in Anthologia Græca, lib. 4. cap. 8. Εἰς ἀνδρειάντα Θησέως, καὶ τοῦ Μαραθωνίου Ταύρου.

Θαῦμα τέχνης ταύρου τε καὶ ἀνέρος· ὧν ὁ μὲν ἀλκὴν
Θῆρα βίῃ βρίθει, γυῖα τιταινόμενος·
Ἶνας δ' αὐχενίους γνάμπτων, παλάμῃσιν ἔμαρψε,
Λαιῇ μυκτῆρας, δεξιτερῇ δὲ κέρας.
Ἀστραγάλους δ' ἐλέλιξε, καὶ αὐχένα θὴρ ὑπὸ χερσὶν
Δαμνάμενος κρατεραῖς, ὤκλασεν εἰς ὀπίσω.
Ἔστι δ' ὀΐσσασθαι τέχνης ὕπο, τῷ δ' ἐνὶ χαλκῷ
Θῆρα μὲν ἐμπνείειν, ἀνέρα δ' ἱδρῶτι ῥέειν.

Grotius interpres: *De imagine Thesei, & tauri Marathonii:*

Artis opus mira: vir, & ingens corpore taurus:
Ille premit, tendens fortia membra, bovem:
Cervicisque fibras urgit dum poplite, nares
Læva tenet, cornu flexile dextra manus.
Jam domitus collo luxatis verticulis bos
Deficit, & labens in sua crura sedet.
Quis spectans spirare ferum non dicat in ære,
Sudantemque suo rore madere virum?

36. *Meleagrum.*] Pinxit & alteram Parrhasius, Meleagri cum Atalanta tabulam, teste Tranquillo, in Tiberio, cap. 44. de qua mox dicemus.

37. *Pinxit & Archigallum.*] Sic appellatur sacerdotum Cybeles Magnæ Matris Deûm antistes. Tertull. in Apolog. cap. 25. pag. 24. *Archigallus ille sanctissimus, die nono Kal. April. quo sanguinem impurum lacertos quoque castrando libabat.* Similis argumenti alteram *Parrhasii tabulam* Tiberius amasse dicitur, auctore Tranquillo, cap. citato: *in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, ut si argumento offenderetur, decies pro ea sestertiûm acciperet: non* enim *modo pratulit, sed & in cubiculo dedicavit* Valde inclinat animus ut eandem esse picturam existimem, quam Tranquillus, & quam Plinius ait a Tiberio adamatam.

38. *LX. sestertiis.*] Sive LX. sestertiûm millibus: Gallicæ monetæ libris seu florenis, ut aïunt, 6000.

39. *Infantemque in manibus ejus.*] Sic MSS. omnes. Pelicerius in Notis MSS. quas citat Carolus Dati, conjiciebat, *Infantesque in mammis ejus*, emendatione haud valde necessaria: cum sit eadem utrobique sententia. Maro, lib. 5. Æneïd. simile expressit argumentum picturæ:

Olli serva datur, operum haud ignara Minervæ,
Cressa genus Pholoë, geminique sub ubera nati.

Cressam autem, hoc est, Cretensem vocat, quasi ex tali regione veniret, quæ præcipuas feminas mitteret, ut exponit Donatus.

[40] & Philiſcum, [41] & Liberum patrem adſtante Virtute : & pueros duos, in quibus ſpectatur ſecuritas, & ætatis ſimplicitas : item ſacerdotem adſtante puero [42] cum acerra & corona. Sunt & duæ picturæ ejus nobiliſſimæ : [43] Hoplitites alter, in certamine ita decurrens, ut ſudare videatur: alter arma deponens, ut anhelare ſentiatur. Laudantur & Æneas, Caſtorque ac Pollux in eadem tabula : item Telephus, Achilles, Agamemnon, Ulyſſes. [45] Fecundus artifex, ſed quo nemo inſolentius & arrogantius ſit uſus gloria artis. Namque & cognomina uſurpavit, [45] Abrodiætum ſe appellando, [46] aliiſque verbis principem artis, & eam ab ſe conſummatam. Super omnia Apollinis

NOTÆ.

40. *Et Philiſcum.*] Eum fortaſſis quem apes in agris coluiſſe, & ſcripſiſſe de iis auctor eſt Plinius, lib. XI. ſect. 9. vel Tragœdiarum ſcriptorem potius, de quo inferius ſect. 20. Fuit aliquando ſuſpicio, legi pro Philiſco *Philoctetem* oportere : quod exſtat perelegans, in picturam eam Parrhaſii, Epigramma in Anthol. lib. 4. cap. 8.

Καὶ τὸν ἀπὸ Τρηχῖνος ἰδὼν πολυώδυνον ἥρω
Τόνδε Φιλοκτήτην ἔγραψε Παῤῥάσιος.
Ἔν τε γὰρ ὀφθαλμοῖς ἐσκληκόσι κωφὸν ὑποικεῖ
Δάκρυ, καὶ ὁ τρύχων ἐντὸς ἔνεστι πόνος.
Ζωογράφων ὦ λῷστε, σὺ μὲν σοφὸς, ἀλλ' ἀναπαῦσαι
Ἄνδρα πόνων ἤδη τὸν πολύμοχθον ἔδει.

Vidit & hunc, credo, miſerum Pæante creatum
Parrhaſius : forma eſt tam bene picta viri.
Quippe ſubeſt oculis arentibus abdita quædam
Lacryma, ſ que dolor tam ferus intus agit.
Eximium nemo te, pictor, in arte negabit:
Deſinere illius ſed mala tempus erat.

41. *Et Liberum.*] Bacchum eximie pictum a Parrhaſio ſcribit quoque Suidas, verbo Οὐδὲν πρὸς Διόνυσον. Quam picturam Corinthii cum viderent, ſpretis æmulorum ejus operibus, exclamaſſe admirabundos aït, *Quid hæc ad Parrhaſii Liberum?* Τί πρὸς τὸν Διόνυσον;

42. *Cum acerra & corona.*] Acerra videtur fuiſſe arcula thuraria, in qua thus incendi ad ſuffimentum ſolet. Ovidius, lib. 4. Faſtor. verſ. 934.

Cumque meri patera thuris acerra fuit.

Utrumque pariter jungit & Tullius, lib. 2. de Legibus, num. 60. *Hæc præterea ſunt in legibus de unctura : .... ne ſumptuoſa aſperſio, ne longæ coronæ, nec acerræ prætereantur.*

43. *Hoplitites.*] Ita Reg. 2. In editis ridicule, *hoplitides* : nam de feminis accipi iſta non poſſunt. Ὁπλίτης, qui Polluci ὁπλιτοδρόμος, dicebatur is qui armatus currebat : quod in Olympicis fiebat, & aliis ſacris certaminibus. Vide Platonem, lib 8. de Legibus.

44. *Fecundus artifex.*] De Lyſippo ſuperius, lib. 34. ſect. 19. num. 6. *Fecundiſſima artis, qui plurima ex omnibus ſigna fecit.* Infra, de Antidoto, ſect. 40. num. 28. *Ipſe diligentior, quam numeroſior.* De Protogene, num. 20. *Et ideo minor fertilitas.*

45. *Abrodiætum.*] Delicatum, mollem, ac lautum. Exſtat Parrhaſii epigramma apud Athen. lib. 12. pag. 543. quod ille picturis ſuis inſcribere ſolitum ferunt:

Ἁβροδίαιτος ἀνὴρ ἀρετήν τε σέβων τάδ' ἔγραψε
Παῤῥάσιος, κλεινῆς πατρίδος ἐξ Ἐφέσου.

Hæc pinxit mollis, virtutis cultor, & idem
Clara Parrhaſius ex Epheſo patria.

46. *Aliiſque verbis.*] Quæ recitat idem Athenæus, loc. cit.

se radice ortum : [47] & Herculem, qui est Lindi, talem a se pictum, qualem sæpe in quiete vidisset. Ergo magnis suffragis superatus a Timanthe Sami, in [48] Ajace armorumque judicio, herois nomine se moleste ferre dicebat, quod iterum ab indigno victus esset. Pinxit & minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis joci se reficiens.

6. Nam Timanthi vel plurimum affuit ingenii. [49] Ejus enim est Iphigenia, oratorum laudibus celebrata, qua stante ad aras peritura, cum mœstos pinxisset omnes, præcipue patruum, & tristitiæ omnem imaginem consumpsisset, patris ipsius vultum velavit, quem digne non poterat ostendere. Sunt & alia ingenii ejus exemplaria, veluti Cyclops dormiens in parvula tabella : cujus & sic magnitudinem exprimere cupiens, pinxit juxta Satyros, thyrso pollicem ejus metientes. Atque in omnibus ejus operibus intelligitur plus semper, quam pingitur : & cum ars summa sit, ingenium tamen ultra artem est. Pinxit & Heroa absolutissimi operis, [50] artem ipsam complexus viros pingendi : quod opus nunc Romæ [51] in templo Pacis est.

7. [52] Euxenidas hac ætate docuit [53] Aristidem præclarum artificem: Eupompus [54] Pamphilum Apellis præceptorem. Est Eupompi victor certamine gymnico palmam tenens. Ipsius auctoritas tanta fuit, ut diviserit picturam in genera tria, quæ ante eum duo fuere : Helladicum,

NOTÆ.

Φημὶ γὰρ ἤδη
Τέχνης εὑρῆσθαι τέρματα τῆσδε σαφῆ
Χειρὸς ὑφ' ἡμετέρης· ἀνυπέρβλητος δὲ πέπηγεν
Οὖρος· ἀμώμητον δ' οὐδὲν ἔγεντο βροτοῖς.

Jam dico profecto
Hujus adest artis meta reperta mihi.
Hoc nostra valuere manus : præstantia fingunt :
Inculpata tamen nulla reperta viris.

47. *Et Herculem.*] Totidem hoc verbis refert Athenæus, loc. cit. Parrhasiique in eam rem carmen recitat :

Οἷος δ' ἐννύχιος φαντάζετο πολλάκι φοιτῶν
Παῤῥασίῳ δι' ὕπνου, τοῖος ὅδ' ἐστὶν ὁρᾶν.

Talis adest specie, qualem per somnia vidit
Parrhasius pictor, culta figura Dei.

48. *In Ajace.*] In tabula, quæ Ajacis & Ulyssis contentionem exhiberet, de Achillis armis. Hæc totidem plane verbis Athenæus, loc. cit.

49. *Ejus enim est Iphigenia.*] De hac pictura Valer. Max. lib. 8. cap. XI. pag. 400. *Quid ille alter æque nobilis pictor, luctuosum immolatæ Iphigeniæ sacrificium referens, cum Calchanta tristem, mœstum Ulyssem, clamantem Ajacem, lamentantem Menelaum, circa aram statuisset, caput Agamemnonis involuendo, nonne summi mœroris acerbitatem, arte exprimi non posse confessus est?* Vide & Tullium in Orat num. 73. & Fabium, qui hoc elegantius prodidit, lib. 2. cap. 13. pag. 125.

50. *Artem ipsam &c.*] Ut alii in mulieribus effingendis, sic ille in viris eximius.

51. *In templo Pacis.*] Quod proxime Forum Romanum, Vespasianus condidit, auctore Tranquillo, cap. 9.

52. *Euxenidas.*] Εὐξενίδας.

53. *Aristidem.*] Ἀριστείδην, alterum a Thebano, de quo inferius, num. 19.

54. *Pamphilum.*] Apellis hunc præceptorem pariter faciunt Plutarchus in Arato, & Suidas, verbo Ἀπελλῆς.

& quod Asiaticum appellabant. [55] Propter hunc qui erat Sicyonius, diviso Helladico tria facta sunt: [56] Ionicum, Sicyonium, Atticum.

8. [57] Pamphili, [58] cognatio & prælium ad Phliuntem, [59] & hicteria Atheniensium: item [60] Ulysses in rate. [61] Ipse Macedo natione, sed primus in pictura omnibus litteris eruditus, præcipue [62] Arithmetice & Geometrice, sine quibus negabat artem perfici posse. Docuit neminem [63] minoris talento [64] annis decem: quam mercedem ei Apelles & Melanthius dedere. [65] Et hujus auctoritate effectum est Sicyone primum, deinde & in tota Græcia, ut pueri ingenui [66] ante omnia [67] graphicen, hoc est, picturam in buxo docerentur, recipereturque ars ea in primum gradum [68] liberalium. Semper quidem honos ei fuit, ut ingenui exercerent, mox ut honesti: [69] perpetuo interdicto ne servitia docerentur. [70] Ideo neque in hac, neque in toreutice, ullius qui servierit opera celebrantur.

Notæ.

55. *Propter hunc.*] Eupompum videlicet.

56. *Ionicum.*] Quod & Asiaticum. In Hellade Sicyonia regio, & Attica fuere. Sicyone in primis hæsit picturæ gloria. Plutarch. loc. cit. pag. 1032.

57. *Pamphili.*] Subintellige, est: ut supra, *Est Eupompi victor*. In libris hactenus vulgatis, *Pamphili pictura est*, sed ab interpolatore adjectæ hæ voces desunt in M S S.

58. *Cognatio & prælium.*] Una hæc pictura fuit, quæ sociale bellum adversus Phliasios exprimeret, quorum fidem in tuendo societate laudat in primis Xenophon. lib 7. hist. Græc. pag. 624. & seq. Castellum Phliûs in Achaïa fuit, lib. 4. sect. 6. hujus Pliniani operis.

59. *Et hicteria Atheniensium.*] Ἱκτηρία vel ἱκετηρία, ramus olivæ a supplicibus prætensus, qui veniam opemque ab Atheniensibus orabant. Vide Notas & Emend. num. IX.

60. *Ulysses in rate.*] In illo errore navigationis, cum eum Calypso dimisit.

61. *Ipse Macedo.*] Ex oppido Amphipoli, in confinio Macedoniæ Thraciæque, ut Suidas est auctor.

62. *Arithmetice & Geometrice.*] Sunt hæc substantiva, ut vocant, nomina: non, adverbialia, ut Roberto Stephano visum. Quin & in Chiffl. cod. *Arithmetica & Geometrica* legi aïunt, sed mendose, uti remur. Vide quæ diximus lib. xxx. sect. 2.

63. *Minoris talento.*] Sic Plutarchus in Arato: ἐπὶ ταλάντῳ, pag. 1032. Atticum igitur intellige: Gallicæ monetæ libras 2400.

64. *Annis decem.*] Sententia videtur esse, exegisse Pamphilum singulis annis talenta singula: neminem vero, nisi cuncta edoctum dimisisse ante decennium: quo temporis spatio tota disceretur ars.

65. *Et hujus.*] Pamphili.

66. *Ante omnia.*] Vel, eadem sententia, ex M S S. codicum fide, ipso Pintiano teste, *omnia ante*.

67. *Graphicen.*] Sic M S S. omnes, non *diagraphicen*. Γραφική ars delineandi est: *Desseigner*. Buxus olim ad id electa potissimum, propter lævorem materiæ, simulque densitatem: quod minime colorem biberet, nec lineas fluidas redderet.

68. *Liberalium.*] Liberales artes dicuntur, quæ coluntur ingenio: ideoque dignæ sunt ingenuis hominibus.

69. *Perpetuo interdicto.*] Vide quæ in hanc rem erudite congerit Gothofredus in Cod. Theod. lib. 13. tit. 4. lib. 4. in qua Pictorum immunitates, si modo sint ingenui, uti cavetur, recensentur perquam accurate.

9. Clari etiam CVII. Olympiade exstitere [70] Echion, & Therimachus. Echionis sunt nobiles picturæ, Liber pater, item Tragœdia & Comœdia: [71] Semiramis ex ancilla regnum adipiscens, anus lampadas præferens, & nova nupta verecundia notabilis.

10. Verum omnes prius genitos futurosque postea superavit [72] Apelles Cous, Olympiade CXII. Picturæ plura solus prope, quam ceteri omnes contulit, voluminibus etiam editis quæ doctrinam eam continent. Præcipua ejus in arte venustas fuit, cum eadem ætate maximi pictores essent: quorum opera cum admiraretur, collaudatis omnibus, deesse iis unam Venerem dicebat, quam [73] Græci Charita vocant: cetera omnia contigisse: sed hac soli sibi neminem parem. Et aliam gloriam usurpavit, cum Protogenis opus immensi laboris ac curæ supra modum anxiæ miraretur. Dixit enim, omnia sibi cum illo paria esse, aut illi meliora: sed uno se præstare, [74] quod manum ille de tabula non sciret tollere: memorabili præcepto, NOCERE SÆPE NIMIAM DILIGENTIAM. Fuit autem non minoris simplicitatis, quam artis. Nam cedebat Amphioni [75] de dispositione, Asclepidoro [76] de mensuris, hoc est, quanto quid a quo distare deberet.

NOTÆ.

70. *Echion & Therimachus.*] Inter fictores hujus Olympiadis appellati superius, lib. 34. sect. 19.

71. *Semiramis ex ancilla.*] Ctesiam Plinius auctorem sequi videtur, qui quo astu Semiramis regnum adepta sit, cum esset humilis fortunæ femina, describit luculenter apud Diodorum Sic. lib. 2. Bibl. pag. 107.

72. *Apelles Cous.*] Et hanc hujus patriam fuisse testatur Ovidius lib. 3. de arte amandi, vers. 401.

Si Venerem Cous nusquam posuisset Apelles,
Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.

Testantur & alii. Ephesium tamen appellant Strabo, lib. 14. Ælianus, lib. 4. hist. anim. cap. 50. Tzetzes, Chil. 8. hist. 197. alii, quod ab Ephesiis scilicet, ut moris erat, donatus civitate fuerit. Vide Notas & Emend. num. X.

73. *Græci Charita.*] Χάριτα, Quintilianus gratiam vocat, & pulcritudinem. Libro enim 12. cap. 10. pag. 894. *Ingenio & gratia, quam in se ipse maxime jactat, Apelles est præstantissimus.* Est nimirum in picturis, præter naturæ imitationem, quæ pars picturæ prima est, quiddam quod visum moveat, quod oculos delectet, idque non repugnans quidem naturæ; sed ab ea tamen paulisper recedens, & accommodans sese intuentium judicio ac voluptati. Id quod ex Lysippo intelligimus, quem dicere solitum Plinius ait, lib. 34. sect. 19. num. 6. *a veteribus factos, quales essent, homines: a se, quales viderentur esse* Illud similitudinis, istud pulcritudinis esse Fabius dixit, loc. cit. pag. 895. cum *Demetrium* affirmat in veritate exprimenda nimium fuisse, eoque nomine reprehendi, quod erat *similitudinis, quam pulcritudinis, amantior.*

74. *Quod manum ille*] Cicero in Orat. num. 73. In quo Apelles *pictores quoque eos peccare dicebat, qui non sentirent, quid esset satis.*

75. *De dispositione.*] Dispositio, situs est figurarum omnium ac personarum, quibus tabula constat, sic aptus & institutus, ut suo quidque loco, non alieno, collocetur. *L'ordonnance d'un tableau.*

76. *De mensuris.*] Mensura, proportio est, convenientiaque partium: non in membris quidem corporis unius, sed

11. Scitum est inter Protogenem & eum quod accidit. Ille Rhodi vivebat: quo cum Apelles adnavigasset, avidus cognoscendi opera ejus, fama tantum sibi cogniti, continuo officinam petiit. Aberat ipse, sed tabulam amplæ magnitudinis [77] in machina aptatam picturæ, anus una custodiebat. Hæc Protogenem foris esse respondit, interrogavitque, a quo quæsitum diceret. Ab hoc, inquit Apelles: arreptoque penicillo [78] lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reverso Protogeni, quæ gesta erant, anus indicavit. Ferunt artificem protinus contemplatum subtilitatem, dixisse Apellem venisse: non enim cadere in alium tam absolutum opus. Ipsumque alio colore tenuiorem lineam in illa ipsa duxisse, præcepisseque abeuntem, si redisset ille, ostenderet, adjiceretque hunc esse quem quæreret: atque ita evenit. Revertitur enim Apelles, sed vinci erubescens, tertio colore lineas secuit, nullum relinquens amplius subtilitati locum. At Protogenes victum se confessus, in portum devolavit, hospitem quærens. Placuitque sic eam tabulam posteris tradi, omnium quidem, sed artificum præcipuo miraculo. Consumptam eam [79] priore incendio domus Cæsaris in Palatio audio: spectatam olim tanto spatio nihil aliud continentem, quam lineas visum effugientes, inter egregia multorum opera [80] inani similem, & eo ipso allicientem, omnique opere nobiliorem.

12. Apelli fuit alioqui perpetua consuetudo, nunquam tam occupatam diem agendi, ut non lineam ducendo exerceret artem: [81] quod ab eo in proverbium venit. Idem perfecta opera proponebat [82] pergula

NOTÆ.

in toto opere, ac partibus tabellæ. Plinius infra, num. 21. de hoc ipso Asclepiodoro: *Eadem ætate fuit Asclepiodorus, quem in symmetria mirabatur Apelles.*

77. *In machina.*] *Le chevalet.*

78. *Lineam ex colore.*] Lineam cave credas in pictura idem atque in Geometrice esse, longitudinem sine latitudine. Est penicilli ductus, quem Græci γραμμὴν vocant, ut γραφεῖς pictores, opusque γράμμα. Nos tractum penicilli vocamus: Hinc omnibus lineis absolutum opus, de consummato dicimus, quod est ex pictura desumptum, κατὰ μεταφοράν. Linearum porro tenuitate opus est, in multis lineamentis effingendis, in capillamento, exempli gratia, in venis, similibusque exacte formandis: hic enim non pressiore nisu, sed delicata ac suspensa manu geri rem oportet. Statius, in Hercule Vind.

Linea quæ veterem longe fateatur Apellem.

79. *Priore incendio.*] Meminit Tranquillus in Octavio, cap. 57. *In restitutionem Palatinæ domus incendio absumptæ* &c. Vide Notas & Emend. num. XI.

80. *Inani similem.*] Ab omni pictura nudam: cum lineas modo tenues, nullam effigiem contineret.

81. *Quod ab eo in proverbium.*] Tralatitio versu:

Nulla dies abeat, quin linea ducta supersit:

quem ex Horatio falso Salmasius citat, in Solin. pag. 5. vide Erasmum, Chil. 1. Cent. 4. Adag. 12. *Nullam hodie lineam duxi.*

82. *Pergula.*] Sunt qui *in pergula* legant Lucilius, Satyrarum lib. 20. citatus a Lactantio, lib. 1. cap. 22.

transeuntibus,

transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia quæ notarentur auscultabat, [83] vulgum diligentiorem judicem, quam se præferens. Feruntque a sutore reprehensum, quod in crepidis una intus pauciores fecisset [84] ansas: eodem postero die superbo emendatione pristinæ admonitionis cavillante circa crus, indignatum prospexisse, denunciantem, ne supra crepidam judicaret, quod & ipsum in proverbium venit. Fuit enim & comitas illi, propter quam gratior Alexandro Magno erat, frequenter in officinam ventitanti: [85] nam, ut diximus, ab alio pingi se, vetuerat edicto. Sed & in officina imperite [86] multa disserenti silentium comiter suadebat, [87] rideri eum dicens a pueris qui colores tererent. Tantum erat auctoritati juris in regem, alioqui iracundum: quanquam Alexander honorem ei clarissimo præbuit exemplo. Namque cum dilectam sibi [88] ex pallacis suis præcipue, nomine [89] Campaspen, nudam pingi ob admirationem formæ ab Apelle jussisset, eumque tum pari captum amore sensisset, dono eam dedit. Magnus animo, major imperio sui: nec minor hoc facto, quam victoria aliqua. Quippe se vicit, nec torum tantum suum, sed etiam affectum do-

NOTÆ.

Pergula pictorum veri nihil, omnia ficta.

Pergula locus est accommodatus exponendis rebus venalibus, in edito positus. Codex Theod. lib. 13. tit. 4. lib. 4. *Picturæ Professores ..... Pergulas & officinas in locis publicis sine pensione obtineant.* Græci [illegible] vocant. Et artium ceterarum professoribus pergulæ quoque hujuscemodi fuere profitendæ arti. De Mathematicis, testis Suetonius in Augusto, ubi de Theagene. De Grammaticis, idem lib. de illustr. Gram. ubi de Crassitio.

83. *Vulgum diligentiorem.*] Huc pertinet illud Ciceronis, lib. 3. de Orat. num. 51. *Mirabile est, cum plurimum in faciendo intersit inter doctum & rudem, quam non multum differat in judicando.* Et lib. de opt. gen. orat. num. 4. *Ad picturam probandam adhibentur etiam inscii faciendi, cum aliqua solertia judicandi.* Scilicet de absolutione artis non potest nisi artifex judicare: de erratis, etiam homo rudis, etiam vulgus potest.

84. *Ansas.*] Ansas vocat, crepidarum vincula nexusque. Ea voce pariter usus Valerius Max. in hac ipsa prodenda re, lib. 8. cap. 12. pag. 402. *Mirifice,* inquit, *& ille artifex, qui in opere suo moneri se a sutore de crepida & ansulis passus, de crure etiam disputare incipientem, supra plantam ascendere vetuit.* Tibullus, lib. 1. Eleg. 8.

Ansaque compressos colligat arcta pedes.

Gregor. M. lib. 2. Moral. *Sed ecce quæstioni quæstionem jungimus, & quasi, dum ansam soluere nitimur, nodum ligamus.*

85. *Nam, ut diximus.*] Libro 7. sect. 38.

86. *Multa differenti.*] Alexandro videlicet.

87. *Rideri eum dicens.*] Plutarchus, lib. de discrim. adulat. & amici, pag. 58. & lib. de animi tranquill. pag. 451. id ab Apelle dictum Megabyzo, non Alexandro, refert. Ælianus, lib. 2. Var. hist. cap. 2. a Zeuxide eidem Megabyzo.

88. *Ex pallacis suis.*] Græca ea vox est, παλλακὴ, & concubinam sonat. Usurpata quoque Tranquillo, in Vesp. cap. 21. *Quieti vacabat, accubante aliqua pallacarum, quas in defunctæ locum Cænidis plurimas constituerat.*

89. *Campaspen.*] Παγκάστην vocat Ælianus, lib. 12. Var. hist. cap. 34. Luciano quoque, in Dial. cui titulus, *Imagines.*

navit artifici : ne dilectæ quidem respectu motus, ut quæ modo regis fuisset, modo pictoris esset. Sunt qui Venerem [90] Anadyomenen illo pictam exemplari putant.

13. Apelles & in æmulis benignus, Protogeni [a] dignationem primus Rhodi constituit. Sordebat ille suis, [91] ut plerumque domestica : percontantique [92] quanti liceret opera effecta, parvum nescio quid dixerat : [93] at ille [94] quinquagenis talentis poposcit : famamque dispersit, se emere, ut pro suis venderet. Ea res concitavit Rhodios ad intelligendum artificem : nec nisi augentibus pretium, cessit.

14. Imaginem adeo similitudinis indiscretæ pinxit, ut (incredibile dictu) Apion Grammaticus scriptum reliquerit, quendam ex facie hominum addivinantem (quos [95] Metoposcopos vocant) ex iis dixisse aut futuræ mortis annos, aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri [96] cum Ptolemæo, quo regnante, Alexandriam vi tempestatis expulsus, subornato fraude æmulorum [97] plano regio invitatus, ad Regis cœnam venit : indignantique Ptolemæo, & vocatores suos ostendenti, ut diceret a quo eorum invitatus esset, ar-

INTERPRETATIO.

[a] *Dignationem.*] Auctoritatem conciliavit & famam.

NOTÆ.

90. *Anadyomenen.*] Ἀναδυομένην Ἀφροδίτην, *Venerem e mari exeuntem*, ad imaginem potius Phrynes meretricis ab Apelle pictam, scribit Athenæus, lib. 13. pag. 591. Exstat in eam picturam Ausonii Epigramma, 104.

Emersum pelagi nuper genitalibus undis
Cyprin Apellæi cerne laboris opus:
&c.

Et Ovidius, lib. 4. de Ponto, eleg. 1. vers. 29.

Ut Venus artificis labor est & gloria Coi,
Æquoreo madidas quæ premit imbre comas.

Vetus inscriptio apud Reines. pag. 127. VENERI. PELAG. *Veneri Pelagiæ.* Venerem Anadyomenen depictam in nummo ΑΔΑΝΕΩΝ vidimus.

91. *Ut plerumque domestica.*] Eleganter in eam sententiam Plinius junior, lib. 8. Epist. 20. *Ad quæ noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita negligimus : seu quia ita natura comparatum est, ut proximorum incuriosi, longinqua sectemur : seu quod omnium rerum cupido languescit, cum facilis occasio est : seu quod differimus, tanquam sæpe visuri, quod datur videre, quoties velis cernere :* &c.

92. *Quanti liceret.*] Sic MSS. non *licitaretur.* Nam & venditor *licere* recte dicitur.

93. *At ille.*] Apelles.

94. *Quinquagenis.*] Attica talenta intellige : Gallicæ monetæ libras, seu florenos 120000.

95. *Metoposcopos.*] Μετωποσκόπους, qui hominum ingenium dijudicant ex fronte, lineamentisque corporis, atque inde futura augurantur. Usus etiam ea voce Tranquillus.

96. *Cum Ptolemæo.*] Lagi F. qui primus, post Alexandri obitum, Ægyptum tenuit.

97. *Plano regis.*] Vox hæc impostorem astutum significat, qui artem profitetur imponendi etiam spectantibus. *Hic ille planus improbissimus*, inquit Cic. pro Cluent. num. 72.

repto carbone exstincto e foculo, imaginem in pariete delineavit, agnoscente vultum plani rege, ex inchoato protinus. [98] Pinxit & Antigoni regis imaginem altero lumine orbam, [99] primus excogitata ratione vitia condendi: [100] obliquam namque fecit, ut quod corpori deerat, picturæ potius deesse videretur: tantumque eam partem e facie ostendit, quam totam poterat ostendere. Sunt inter opera ejus & exspirantium imagines. Quæ autem nobilissima sint, non est facile dictu.

15. [101] Venerem exeuntem e mari Divus Augustus dicavit [102] in delubro patris Cæsaris, quæ Anadyomene vocatur, [103] versibus Græcis tali

NOTÆ.

98. *Pinxit & Antigoni.*] Quintil. lib. 2. cap. 13. pag. 145. *Habet in pictura speciem tota facies. Apelles tamen imaginem Antigoni latere tantum altero ostendit, ut amissi oculi deformitas lateret.*

99. *Primus ... vitia condendi.*] In pictura scilicet. Sic in statuis Periclis artifices, ut Plutarchus adnotat, pag. 153. vitium texere oblongioris paulo capitis, addita galea.

100. *Obliquam namque.*] Hæc pictura κατάγραφος, de qua dictum est sect. 34.

101. *Venerem exeuntem e mari*] Ἀναδυομένη, de qua supra, sect. 12.

102. *In delubro ... Cæsaris.*] Quod in Foro fuit, regione octava. Strabo, lib. 14. pag. 657. Ἦν δὲ καὶ ἡ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη, ἣ νῦν ἀνάκειται τῷ θεῷ Καίσαρι ἐν Ῥώμῃ, τοῦ Σεβαστοῦ ἀναθέντος τῷ πατρὶ τὴν ἀρχηγέτιν τοῦ γένους αὐτοῦ, &c.

103. *Versibus Græcis.*] Exstant in Anthologia, lib. 4. cap. 12. Epigrammata Græca quinque, de hoc argumento, εἰς τὴν Ἀφροδίτην ἀνερχομένην ἀπὸ θαλάσσης, Antipatri, Archiæ, Democriti, Juliani, & Leonidæ. Tu ea, si otium est, consule. Habe interim ea Latine, ex Grotio: Antipatri quidem Sidonii.

Maternis primum de fluctibus emergentem
Cyprin Apellæi cerne laboris opus.
Ut manibus mulcens respersos æquore crines
De madidis spumam cogit abire comis!
Non tibi de forma posthac certabimus, ipsa
Dicant, si videant, nata sororque Jovis.

Archiæ:

Fallimur? an Venerem nudam spectavit Apelles,
Cum de cæruleo surgeret orta mari?
Sic illam pelagi pinxit de rore madentem:
Ecce comam tenera tergit utraque manu.

Democriti:

Nuda Venus pelagi primum cum surgeret undis,
Auratas spuma de maris uda comas,
Taliter Ægæo siccavit ab æquore tractam
Cæsariem tenera pulcra per ora manu.
Exstans uberibus qua fas tenus: hanc, ita vel Mars
Si videat subitus, pectora turbet amor.

Juliani ex Præfecto Augustali.

En Cytherea recens maris e genitalibus undis:
Lucina, ingenium fecit Apellis, opus.
Sed cito te tabula remove, ne te irriget imbre
Quæ pluit abstersis spuma marina comis.
Si sic nuda Venus stetit in certamine mali,
Troja quod interiit, Pallas iniqua fuit.

Leonidæ denique Tarentini:

Adhuc ab ipso matris orientem sinu,

opere, dum laudatur, victo, sed illustrato. Hujus inferiorem partem corruptam qui reficeret, non potuit reperiri. Verum ipsa injuria cessit in gloriam artificis. Consenuit hæc tabula carie: aliamque pro ea Nero principatu substituit suo, Dorothei manu. Apelles inchoaverat aliam Venerem Cois, superaturus etiam suam illam priorem. [104] Invidit mors peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta lineamenta inventus est. [105] Pinxit & Alexandrum Magnum, fulmen tenentem, in templo Ephesiæ Dianæ, [106] viginti talentis. Digiti eminere videntur, & fulmen extra tabulam esse. [107] Legentes meminerint omnia ea [108] quatuor coloribus facta. [109] Tabulæ pretium accepit aureos, mensura, non numero.

16. [110] Pinxit & Megabyzi sacerdotis Dianæ Ephesiæ pompam:

NOTÆ.

Adhuc strepentem spumeo Cyprin solo,
Videns Apelles, inclytum formæ decus,
Non æmulatus arte, sed vivum dedit.
Videsne summis manibus ut stringat comam,
Micetque puris fulgurans oculis amor,
Mantura tangi turgeant ut ubera?
Nunc ipsa dicat Pallas & conjux Jovis:
Actum est, nec ultra, Juppiter, contendimus.

En quibus carminibus, aut certe haud absimilibus, Plinius victum Apellis opus, sed illustratum dicit.

104. *Invidit mors.*] Cicero, lib. 3. de Offic. num. 10. *Vt nemo pictor esset inventus, qui Veneris eam partem, quam Apelles inchoatam reliquisset, absolveret: oris enim pulcritudo reliqui corporis imitandi spem auferebat.* Et lib. 1. ep. 9. Famil. *Vt Apelles Veneris caput, & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit: sic quidam homines in capite meo solum elaborarunt* &c.

105. *Pinxit & Alexandrum.*] De hac pictura dicere solitum ferunt Apellem, duos Alexandros esse: alterum Philippi ἀνίκητον, Apellis alterum ἀμίμητον. Plutarch. orat. 2. de fort. Alex. pag. 335.

106. *Viginti talentis.*] In libris editis, atque in ipso Reg. 2. codice, sed imperita recentioris alicujus interpolatoris manu, erasa quæ suberat voce, legitur *viginti talentis auri.* Talenta auri sicubi poëtæ dixere, ut Maro non semel, de ingenti auri pondere accipimus, non de certa mensura pecuniæ, quæ auro potius quam argento, constet. Sed *auri* illi addidere scilicet, quod ejus tabulæ manipretium auro solutum mox dicatur. Talenta Attica argenti intellige: quorum vicena monetæ Gallicæ efficiunt libras 48000.

107. *Legentes.*] Vide quæ diximus sect. 32.

108. *Quatuor coloribus facta.*] Abest vox ea postrema a cod. Reg. 2. In Colb. 3. *quatuor coloribus constare.*

109. *Tabulæ pretium.*] Ita sanissime Colb. 3. In Reg. 2. & Pintiani cod. minus sincere: *Tabula in nummo aureo mensura accepit, non numero.* Parm. edit. *Immane tabulæ pretium accepit aureos mensura, non numero.* Quid sit manipretium, alibi diximus. Sententia porro est, tanto nummorum numero tabulam esse repensam, quantum ipsius spatium, quanta amplitudo foret: ut de alia pictura similiter dictum est lib. 7. sect. 39. Horatius, lib. 1. Satyr. 1. *Dives, ut metiretur nummos.*

110. *Pinxit & Megabyzi.*] Pompam Dianæ Ephesiæ, cui Megabyzus sacerdos præesset. Quintil. lib. 5. cap. 12. pag. 406. *Statuarum artifices, pictoresque clarissimi, cum corpora quam speciosissima fingendo pingendove efficere cuperent, ... non Bagoam aut Megabyzum aliquem in exemplum operis sumunt sibi*

[111] Clitum equo ad bellum festinantem : galeam poscenti armigerum porrigentem. Alexandrum & Philippum quoties pinxerit, enumerare supervacuum est. Mirantur ejus [112] Habronem Samii, [113] & Menandrum regem Cariæ Rhodii. [114] Item Ancæum : Alexandriæ Gorgosthenem tragœdum : Romæ Castorem & Pollucem, cum Victoria & Alexandro Magno : [115] Item belli imaginem, restrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante. Quas utrasque tabulas Divus Augustus in Fori sui partibus celeberrimis dicaverat simplicitate moderata. Divus Claudius pluris existimavit, in utrisque excisa facie Alexandri, Divi Augusti imaginem subdere. Ejusdem arbitrantur manu esse [116] & in Antoniæ templo Herculem aversum : ut, quod est difficillimum, [117] faciem ejus ostendat verius pictura, quam promittat. [118] Pinxit & heroa nudum : eaque pictura naturam ipsam provocavit.

17. Est & equus ejus, sive fuit, pictus [b] in certamine : [c] quod judicium ad mutas quadrupedes provocavit ab hominibus. Namque ambitu

INTERPRETATIO.

b *In certamine.*] In picturæ certamine cum sociis artis.

c *Quod judicium.*] In quo certamine judices habere quadrupedes, quam homines, maluit.

NOTÆ.

&c. Μεγάβυζοι Xenophon, lib 5 Ἀναβάσ. pag. 350. interpretatur, τὸν τῆς Ἀρτέμιδος νεωκόρον, *qui Dianæ sacra perageret.* Strabo, lib. 14. pag. 641. Μεγαλοβύζοι, ἱερέα. Plinius, *sacerdotem.* Unde suspicari licet, quid sit quod in nummis frequenter occurrit, ΝΕΩΚΟΡΩΝ, & ΔΙϹ. ΝΕΩΚ. quod nos alibi singulari opere de Nummis antiquis explanavimus.

111. *Clitum.*] Κλεῖτον, inter Alexandri amicos non postremum. mox ab eodem inter pocula interemptum. Arrian. lib. 4. de Exped. Alex. pag. 560.

112. *Habronem.*] Sic MSS. recte, non *Abronem.* Habron Argivus, ex Suida, cui a mollitie nomen inditum: unde in splendide viventes jactatur parœmia, Ἅβρωνος βίος, *Habronis vita.* Fuit & alter Habron sophista, Lycurgi Oratoris F. de quo Plutarchus, in decem Rhetorum vitis, pag. 843.

113. *Et Menandrum.*] Ceteris scriptoribus incognitum.

114. *Item Ancæum.*] Qualis & ab Aristophonte pictus dicitur inferius, sect. 40. num. 32.

115. *Item belli.*] Qualis est furoris, apud Maronem, lib. 1. Æneïd. vers. 298.

Furor impius intus
Sæva sedens super arma, & centum vinctus ahenis
Post tergum nodis, fremit horridus ore cruento.

116. *Et in Antoniæ templo.*] Cujus illud Antoniæ fuerit, majoris, minorisve, quove Urbis situ conditum fuerit, incompertum. Utraque Antonii Triumviri filia: major Germanici & Claudii Cæsaris parens: Neronis avia.

117. *Faciem ejus ostendat.*] Vide quæ dicta sunt num. 5.

118. *Pinxit & heroa nudum.*] Sic etiam Reg. 2. Suspicabamur olim, *Pinxit & Herona nudam :* quod Heronis ad Leandrum, vicissimque hujus ad illam litteræ inter Heroïdum epistolas sint apud Nasonem. Sed nec vox *Herona* ipsa per se placet, & Plinius ipse supra similiter de Timanthe, num. 6. *Pinxit & Heroa absolutissimi operis, artem ipsam complexus viros pingendi.*

æmulos prævalere ſentiens, ſingulorum picturas [d] inductis equis oſtendit: [119] Apellis tantum equo adhinnivere, idque & poſtea ſemper illius experimentum artis oſtentatur. [120] Fecit & Neoptolemum, ex equo adverſus Perſas, [121] Archelaum cum uxore & filia, [122] Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus ejus operibus eundem regem ſedentem in equo: Dianam ſacrificantium virginum choro mixtam: quibus viciſſe [123] Homeri verſus videtur idipſum deſcribentis. Pinxit & quæ pingi non poſſunt, tonitrua, fulgetraque: [124] Bronten, Aſtrapen, Ceraunobolian appellant.

18. Inventa ejus & ceteris profuere in arte. Unum imitari nemo potuit, quod abſoluta opera [125] atramento illinebat ita tenui, ut idipſum repercuſſu claritates colorum excitaret, cuſtodiretque a pulvere & ſordibus, ad manum intuenti demum appareret. [e] Sed & tum ratione magna: ne colorum claritas oculorum aciem offenderet, veluti per lapidem ſpecularem intuentibus e longinquo: & eadem res nimis floridis coloribus auſteritatem occulte daret.

19. [126] Æqualis ejus fuit Ariſtides Thebanus. [127] Is omnium primus animum pinxit, & ſenſus hominis expreſſit, [128] quæ vocant Græci

INTERPRETATIO.

d *Inductis.*] Quos in medium & veluti in ſcenam induxerat.

e *Sed &c.*] Sed & iſtud cum ratione ac modo fiebat.

NOTÆ.

119. *Apellis tantum equo.*] Valerius Max. lib. 8. cap. XI. pag. 400. *Quo excuſabilior eſt error equi, qui viſa pictura equæ, hinnitum edere coactus eſt.*

120. *Fecit & Neoptolemum.*] Alexandri ſocium, ab Eumene occiſum. Plutarchus, in Eumene, pag. 585.

121. *Archelaum.*] Macedoniæ regem: quem Socrates aïebat, minas argenti XL. in domum ſuam impendiſſe, Zeuxide Heracleota conducto, qui picturis eam ornaret: in ſe ipſum nihil. Ælianus, lib. 14. Var. hiſt. cap. 17.

122. *Antigonum.*] Demetrii Poliorcetæ patrem, Aſiæ regem.

123. *Homeri verſus.*] Odyſſ. ζ'. verſ. 102. Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι &c. Virgilius item, lib. 1. Æneïd.

124. *Bronten.*] Βροντὴν, Ἀστραπὴν, Κεραυνοβολίαν. Sic Reg. 2.

125. *Atramento illinebat.*] Galli dicunt, *vernir*, *appliquer le vernis.*

126. *Æqualis ejus.*] Apellis ſcilicet. Meminit Ariſtidæ Thebani Polemon, libro de tabulis quæ Sicyone fuerunt, apud Athen. lib. 13. pag. 567.

127. *Is omnium primus.*] Arte & induſtria: alii priores caſu tantum & rarius.

128. *Quæ vocant Græci ethe.*] Ἤθη, mores. Vide quæ diximus, num. 2. Spectat huc aculeatum in primis Piſonis epigramma, lib. 2. Anthol. cap. 43. in hominem egregie deformem:

Ψυχὴν μὲν γράψαι χαλεπὸν, μορφὴν δὲ χαράξαι
Ῥᾴδιον· ἀλλ' ἐπὶ σοὶ τοὔμπαλιν ἀμφότερα.
Τῆς μὲν γὰρ ψυχῆς τὸ διάστροφον ἔξω ἄϊστον
Ἐν τοῖς φαινομένοις ἡ φύσις εἰργάσατο.
Τὸν δ' ἐπὶ τῆς μορφῆς θόρυβον, καὶ σώματος ὕβριν,
Πῶς ἄν τις γράψῃ, μηδ' ἰδεῖν ἐθέλων;
Ardua res animum, facilis depingere formam:

ethe: item perturbationes: durior paulo in coloribus. Hujus pictura est, oppido capto ad matris morientis e vulnere mammam adrepens infans: intelligiturque sentire mater & timere, [129] ne emortuo lacte sanguinem lambat. Quam tabulam Alexander Magnus transtulerat Pellam in patriam suam. Idem pinxit prælium cum Persis, centum homines ea tabula complexus, pactusque in singulos [130] mnas denas a tyranno [131] Elatensium Mnasone. Pinxit & currentes quadrigas, & supplicantem pæne cum voce: & venatores cum captura: & Leontionem pictorem: & [132] Anapavomenen, propter fratris amorem. Item Liberum patrem, [133] & Ariadnen, spectatos Romæ [134] in æde Cereris: Tragœdum, & puerum, [135] in Apollinis: cujus tabulæ gratia interiit pictoris inscitia, cui tergendam eam mandaverat [136] M. Junius Prætor sub die ludorum [137] Apollinarium. Spectata est & [138] in æde Fidei in Capitolio imago senis cum lyra puerum docentis. Pinxit & ægrum sine fine laudatum. [139] Qua in arte tantum valuit, ut Attalus rex unam tabulam ejus centum talentis emisse tradatur.

NOTÆ.

In te sed se rem constat habere secus.
Nam pravos animi mores natura latere,
Exponens oculis obvia signa, vetat.
Sed fœdum corpus, confusa sed ora videre
Cum metuant omnes, pingere nemo potest.

129. *Ne emortuo lacte.*] Reg. 2. *ne mortua facta.* Colb. 3. *ne mortua sanguinem infans lambat.*

130. *Mnas denas.*] Mna centum drachmarum est, drachma denarii pondere, ac fere pretio. Itaque mna una, Gallicæ monetæ libras facit XL. Denæ, quadringentas.

131. *Elatensium.*] In Locris. Vide lib. 4. sect. 12. De Mnasone rursum inferius, num. 21.

132. *Anapavomenen.*] Ἀναπαυομένην τοῦ βίου, hoc est, vita defunctam. Byblidem intelligit Cauni fratris amore mortuam. Vide Ovidium lib. 9. Metam. vers. 455. Libri editi, *morientem*, frustra hic addunt.

133. *Et Ariadnen.*] Minoïs filiam, quam Bacchus duxit uxorem, cum hujus Dei admonitu, Theseus a quo primum abducta fuerat, hanc dimisisset. Geminum, non de pictura quidem, sed de statua Ariadnes, exstat in Anthologia epigramma perelegans, lib. 4. cap. 9.

Οὐ βροτὸς ὁ γλύπτας, εἶαν δέ σε Βάκχος ἐραστὰς
Εἶδεν, ὑπὲρ πέτρας ἔξεσε κεκλιμέναν.
Non te sculpsit homo: sed qualem rupe jacentem
Viderat, expressit marmore Bacchus amans.
Ξεῖνοι, λαϊνέας μὴ ψαύετε τᾶς Ἀριάδνας,
Μὴ καὶ ἀναθρώσκῃ Θησέα διζομένη.
Saxea sit quamvis Ariadne, tangere noli:
Thesea ne properans quærere, prosiliat.

134. *In æde Cereris.*] Regione Urbis undecima.

135. *In Apollinis.*] Urbis regione decima.

136. *M. Junius Prætor.*] Cujus Cicero meminit, in orat. pro Cluentio.

137. *Apollinarium.*] Quos singulis annis exhibebant Romani stato die, circa Nonas Quintiles. Horum ludorum causas ritusque Macrobius explicat, lib. 1. Saturn. cap. 17. pag. 277.

138. *In æde Fidei.*] Cic. lib. 3. de offic. num. 104. *Qui jusjurandum violat, is Fidem violat, quam in Capitolio vicinam Jovis Opt. Max. majores nostri esse voluerunt.*

139. *Qua in arte.*] Nempe ægros pingendi.

20. [140] Simul, ut dictum est, & Protogenes floruit. [141] Patria ei Caunus, gentis Rhodiis subjectæ. [142] Summa ejus paupertas initio, artisque summa intentio, & ideo [143] minor fertilitas. Quis eum docuerit, non putant constare. [144] Quidam & naves pinxisse usque ad annum quinquagesimum: argumentum esse, quod cum Athenis celeberrimo loco Minervæ delubro [145] propylæon pingeret, ubi fecit nobilem [146] Paralum, & Hammoniada, quam quidam Nausicaam vocant, adjecerit parvulas naves longas in iis, quæ pictores [147] parerga appellant: ut appareret a quibus initiis ad arcem ostentationis opera sua pervenissent. Palmam habet tabularum ejus [148] Ialysus, qui est Romæ, dicatus [149] in templo Pacis: quem cum pingeret, traditur madidis lupinis vixisse, quoniam simul famem sustinerent & sitim, ne sensus nimia dulcedine obstrueret. [150] Huic picturæ quater colorem induxit, [f] subsidio injuriæ & vetustatis, ut decedente superiore inferior succederet. Est

INTERPRETATIO.

f *Subsidio.*] Subsidio contra injuriam vetustatis.

NOTÆ.

140. *Simul, ut dictum est.*] Num. XI.

141. *Patria ei Caunus.*] In Caria. Pausan. lib. 1. Attic. pag. 6. Πρωτογένης Καύνιος. Sic pariter Plutarchus in Demetrio. Suidas Xantho oriundum facit, Cariæ oppidulo, prope Caunum: & Constant. Porphyrog. lib. 1. them. 14. pag. 42.

142. *Summa intentio.*] Quintilianus, lib. 12. cap. 894. Protogenem cura, ut Apellem gratia, præstantissimum aït fuisse.

143. *Minor fertilitas.*] Minime fecundus artifex. Vide quæ diximus num. 5.

144. *Quidam & naves.*] Quod & de Heraclide dicitur, num. 30.

145. *Propylæon.*] Προπύλαιον, porticum, vestibulum.

146. *Paralum,*] Navium hæc nomina sunt. Vide Notas & Emend. num. XII. Prior ab heroë ejus nominis, cujus Grammatici meminere omnes: altera ab Hammone Jove, cui dona nave ea devehebantur: eadem Ναυσικάν, eodem quo Alcinoi filia nomine, nuncupata.

147. *Parerga.*] Πάρεργον, operis appendix, accessioque dicitur: quod alicui rei præter propositum additur: ut si pictor Junonem pingens, ornandæ tabellæ gratia, arbusculas, aviculasque, aut aliquid hujusmodi, corollarii vice, addiderit. Has autem adjecit naviculas, ut a quibus initiis ad majorum navium absolutionem pervenisset, ostenderet.

148. *Ialysus.*] Strabo, lib. 14. pag. 652. Καὶ αἱ τοῦ Πρωτογένους γραφαὶ ὅ, τε Ἰάλυσος, καὶ ὁ Σάτυρος παρεστὼς στύλῳ. Cicero lib. 2. Epist. 21. ad Attic. *Et ut Apelles si Venerem, aut si Protogenes Ialysum illum suum cæno oblitum videret &c.* Venerem cum Ialyso qui componit, non urbis nomen esse, ut quidam putarunt, sed viri, Ialysum indicat haud obscure: quem Solis nepotem Cicero vocat, lib. 3. de Nat. Deor. num. 54. a quo nomen urbi in insula Rhodo datum In ea pictura conficienda annos septem insumpsisse Protogenem, auctor est Ælianus, lib. 12. hist. Var. cap. 41. & Plutarch. in Demetrio.

149. *In templo Pacis.*] Incendio Romæ absumptam scribit Plutarchus in Demetrio, pag. 898.

150. *Huic picturæ quatuor.*] Hodiernos, credo, pictores latet hoc artificium. in

in ea canis mire factus, [151] ut quem pariter caſus pinxerit. Non judicabat ſe exprimere in eo ſpumam anhelantis poſſe, cum in reliqua omni parte (quod difficillimum erat) ſibi ipſe ſatis feciſſet. Diſplicebat autem ars ipſa, nec minui poterat, & videbatur nimia, ac longius a veritate diſcedere, ſpumaque illa pingi, non ex ore naſci, anxio animi cruciatu, cum in pictura verum eſſe, non veriſimile vellet: [g] abſterſerat ſæpius, mutaveratque penicillum, nullo modo ſibi approbans. Poſtremo iratus arti, [h] quod intelligeretur, ſpongiam eam impegit [i] inviſo loco tabulæ, & illa repoſuit ablatos colores, [k] qualiter cura optabat: [l] fecitque in pictura fortuna naturam. [152] Hoc exemplo ſimilis & Nealcem ſucceſſus in ſpuma equi, ſimiliter ſpongia impacta, ſecutus dicitur, [153] cum pingeret poppyzonta retinentem equum. Canem ita Protogenes monſtravit & fortuna. [154] Propter hunc Ialyzum, ne cremaret tabulas [155] Demetrius rex, cum ab ea parte ſola poſſet Rhodum capere, non incendit: parcentemque picturæ fugit occaſio victoriæ. Erat tunc Protogenes in ſuburbano hortulo ſuo, hoc eſt, Demetrii caſtris. Neque interpellatus præliis inchoata opera intermiſit omnino: niſi accitus a rege interrogatuſque,

INTERPRETATIO.

[g] *Abſterſerat.*] Spongia.

[h] *Quod.*] Quod in ea pictura nimium artis videretur.

[i] *Inviſo.*] Moleſtæ illi ac difficili tabulæ parti.

[k] *Qualiter.*] Quo plane modo animi illius intentio peroptabat.

[l] *Fecitque.*] Expreſſitque in tabula fortuna caſuſque ſpumam, qualem natura ipſa faceret.

NOTÆ.

151. *Vt quem pariter caſus.*] Cum arte, vel cum artifice. In libris hactenus editis, *caſus & ars.* Sed has voces *& ars* M S S. omnes pro nothis habent.

152. *Hoc exemplo ... Nealcem.*] Nealces pictor a Plutarcho laudatur in Arato, pag. 1032. Hujus in ſpuma equi ſucceſſum, tacito pictoris nomine refert Valerius Max. lib. 8. cap. XI. pag. 401. *Præcipuæ artis pictor*, inquit, *equi naribus ſpumas adjicere cupiens, tantus artifex in tam parvula materia multum ac diu fruſtra tenebatur. Indignatione deinde accenſus, ſpongiam omnibus imbutam coloribus forte juxta ſe poſitam apprehendit, & veluti corrupturus opus ſuum, tabulæ illiſit: Quam fortuna ad ipſas equi nares directam, deſiderium pictoris coëgit explere. Itaque quod adumbrare non valuit, caſus imitatus eſt.* Sic & Plutarch. lib. de fort. Alex. Apelli ſimilem caſum adſcribit Sextus Empir. Pyrrh. Hypotyp. lib. I. cap. 12. pag. 7.

153. *Cum pingeret poppyzonta.*] Ποππύζοντα, hoc eſt, adulantem equo nondum perdomito, tenui ſibilo ore emiſſo: vel demulcentem, blandeque manibus attrectantem. Utitur eo verbo Sophocles, ποππύζεις ϗ ζευγηλάται, quemadmodum obſervat Julius Pollux lib. 7. Onom. pag. 370. Quin idem quoque in primo, pag. 54. ſiſti equum poppyſmo docet, hoc ipſum uſurpans vocabulum. Frigidum eſt, quod hic quidam legunt, *Poppyzonta. Retinent Parii equum:* etſi in Reg. 2. legitur, *retinent panecum.*

154. *Propter hunc.*] Refert hæc totidem ferme verbis Plutarchus, in Demetrio, pag. 898. idemque in Apophtheg. pag. 183. Ælianus, lib 12. Var. hiſt. cap. 41. multoque expreſſius Gellius, lib. 15. cap. 31. pag. 855.

155. *Demetrius.*] Poliorcetes dictus.

qua fiducia extra muros ageret, respondit, [156] scire se cum Rhodiis illi bellum esse, non cum artibus. Disposuit ergo rex in tutelam ejus stationes, gaudens quod posset manus servare, quibus jam pepercerat: & ne sæpius avocaret, ultro ad eum venit hostis, relictisque victoriæ suæ votis, inter arma & multorum ictus spectavit artificem. [m] Sequiturque tabulam ejus temporis hæc fama, quod eam Protogenes sub gladio pinxerit. [157] Satyrus hic est, quem [n] Anapavomenon vocant, ne quid desit temporis ejus securitati, tenentem tibias. Fecit & [158] Cydippen, [159] Tlepolemon, Philiscum Tragœdiarum scriptorem meditantem, & athletam, [160] & Antigonum regem, & imaginem [161] matris Aristotelis Philosophi: [162] qui ei suadebat ut Alexandri Magni opera pingeret, propter æternitatem rerum. [o] Impetus animi & quædam artis libido in hæc potius eum tulere. Novissime pinxit Alexandrum, ac Pana: fecit & signa ex ære, [163] ut diximus.

21. Eadem ætate fuit [164] Asclepiodorus, quem in symmetria mira-

Interpretatio.

[m] *Sequiturque.*] Et tabulam alteram eo tempore factam fama hæc comitatur, quod eam Protogenes inter arma militum ensesque pinxerit.

[n] *Anapavomenon.*] Requiescentem vocant: ac ne quid deesse videatur, quo securitas illorum temporum ex pictura quoque ipsa intelligatur, Satyrus tibias tenet.

[o] *Impetus.*] Impetus ac libido in eam mentem hunc potius impulit, ut opera Alexandri pingeret, quam Philosopho obsecundandi studium.

Notæ.

156. *Scire se cum Rhodiis.*] Simile Nealcis pictoris dictum refert Plutarchus in Arato, pag. 1032.

157. *Satyrus hic est.*] Strabo, lib. 14. pag. 652. Καὶ αἱ τοῦ Πρωτογένους γραφαὶ, ὅ, τε Ἰάλυσος, καὶ ὁ Σάτυρος παρεστὼς στύλῳ &c. *Tum Protogenis pictura, Ialysus, & Satyrus columnæ adstans* &c.

158. *Cydippen.*] De qua Ovidius, lib. 1. de arte amandi, vers. 459.

Littera Cydippen pomo perlata fefellit,
Insciaque est verbis capta puella suis.

Ab Acontio scilicet. Nota fabula.

159. *Tlepolemon.*] Sic etiam MSS. Hunc bello Trojano Sarpedon interfecit, Herculis filium, regem Rhodiorum. Inter Epigrammata ab Henr. Stephano Anthologiæ adjecta, istud est, Ἐπὶ Τληπολέμου κειμένου ἐν Ῥόδῳ.

Ἁ δ' Ἡρακλείδαν ῥηξήνορα θυμολέοντα
Τληπόλεμον κατέχει κυματόεσσα Ῥόδος.

De Tlepolemo sepulto Rhodi:

Belligerum, quo nec leo fortior, Hercule natum,
Tlepolemum tegit hac æquore cincta Rhodus.

160. *Et Antigonum*] Demetrii Poliorcetæ patrem, Asiæ regem.

161. *Matris Aristotelis.*] Nomen illi Pythias, Πυθιάς, auctore Laërtio fuit, lib. 5. pag. 117.

162. *Qui ei.*] Protogeni. Sic MSS. Reg. 2. & alii. Prius, *qui etiam*, in editis legebatur.

163. *Ut diximus.*] Libro 34. sect. 19. num. 34. Scriptor idem & libros de pictura edidit duos, περὶ γραφικῆς καὶ χρωμάτων, teste Suida.

164. *Asclepiodorus.*] Ἀσκληπιόδωρος pictor Atheniensis, de quo Plutarch. lib. de gloria Athen. pag. 346. Plinius supra, num. 10. de Apelle: *Nam cedebat Amphioni de dispositione: Asclepiodoro de mensuris, hoc est, quanto quid a quo distare deberet.*

batur Apelles. [165] Huic Mnaſon tyrannus pro duodecim Diis dedit in ſingulos [166] mnas tricenas : idemque [167] Theomneſto in ſingulos heroas [168] mnas centenas.

22. His annumerari debet Nicomachus, Ariſtodemi filius ac diſcipulus. Pinxit hic raptum Proſerpinæ, quæ tabula in Capitolio in Minervæ delubro ſuper [169] ædiculam Juventatis. Et in eodem Capitolio alia, [170] quam Plancus Imperator poſuerat, victoria quadrigam in ſublime rapiens. [171] Hic primus Ulyſſi addidit pileum. Pinxit & Apollinem & Dianam, [172] Deûmque matrem in leone ſedentem : item [173] nobiles Bacchas arreptantibus Satyris : [174] Scyllamque, quæ nunc eſt

NOTÆ.

165. *Huic Mnaſon.*] Elatenſium ſcilicet tyrannus, de quo ſupra num 19.

166. *Mnas tricenas.*] Mnæ ſingulæ, ut ſupra diximus, centenis denariis æſtimantur. Itaque tricenæ, tribus denariûm millibus : ſive, quod idem eſt, ſeſtertiûm millibus duodecim : Gallicæ monetæ libræ ſunt 1200.

167. *Theomneſto.*] Θεομνήςῳ Sardiano fictori, ut quidem videtur, de quo diximus lib. 34. ſect. 19. num. 34. nam & hunc in pictura clarum fuiſſe, uti Protogenem, ſuſpicamur.

168. *Mnas centenas.*] Sive denariûm decem millia : vel, quod eodem recidit, ſeſtertiûm millia quadraginta : monetæ noſtræ libras 4000.

169. *Ædiculam Juventatis.*] Victor in deſcript. Romæ, regione octava, prope Capitolium : *Delubrum Minervæ. Ædicula Juventæ.* Dicta eſt antiquis, *Dea Juventas*, & *Juventa* : non, *Juventus.* Sic etiam M S S. omnes.

170. *Quam Plancus.*] L. Munacius Plancus, Ciceronis diſcipulus, de quo Plinius in præf. ad Titum, & lib. 13. ſect. 5.

171. *Hic primus . . . pileum.*] Ulyſſem pileatum, effigiemque canis a quo agnoſcitur, nummus argenteus exhibet Mamiliæ gentis in Muſeo noſtro : qualem & Patinus ſculpſit, pag. 163.

172. *Deûmque matrem.*] Leonum jugo Cybelen vehi Suidas ſcribit, & pueri ſciunt.

173. *Nobiles Bacchas.*] Mulieres quæ Baccho ſacrificia faciebant.

174. *Scyllamque.*] Monſtrum navigantibus infeſtum, uti & Charybdis. Ex ære quoque fuſum affabre teſtatur Epigramma perelegans in Anthol. lib. 4. cap. XI. εἰς Σκύλλαν χαλκῆν·

Εἰ μὴ χαλκὸς ἔλαμπεν, ἐμήνυε δ' ἔργον ἄνακτος
Ἔμμεναι Ἡφαίστου δαιδαλέοιο τέχνης,
Αὐτὴν ἄν τις Σκύλλαν ἐΐσατο τηλόθε λεύσσων
Ἑστάμεν, ἐκ πόντου γαῖαν ἀμειψαμένην.
Τόσσον ἐπισσείει, τόσσον κότον ἄντια φαίνει,
Οἷον ἀπὸ πελάγους συγκλονέουσα νέας.

Ære niſi fulgeret opus, ſi tale quid eſſet,
Qualia Dædalia Mulciber artis habet,
Eminus aſpiciens Scyllam quis crederet ipſam
Migrato terras nunc habitare mari.
Tam furit horrendum, tantas inſurgit in iras,
Ceu foret in manibus jam crepitura ratis.

Ejus formam aliter Homerus deſcribit, Odyſſ. μ'. capitibus ſex, biſſenis pedibus, triplici dentium ordine : aliter Maro, lib. 3. Æneïd.

At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exſertantem, & naves in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulcro pectore virgo,
Pube tenus : poſtrema immani corpore piſtrix,

Romæ in templo Pacis. Nec fuit alius in ea arte velocior. Tradunt namque conduxisse pingendum [175] ab Aristrato Sicyoniorum tyranno, quod is faciebat [176] Telesti poëtæ, monumentum, præfinito die, intra quem perageretur: nec multo ante venisse, tyranno in pœnam accenso: paucisque diebus absolvisse, celeritate & arte mira. Discipulos habuit Aristidem fratrem, & Aristoclem filium, & Philoxenum Eretrium, cujus tabula nullis postferenda, [177] Cassandro regi picta, continuit Alexandri prælium cum Dario. Idem pinxit [p] lasciviam, [178] in qua tres Sileni comessantur. Hic celeritatem præceptoris secutus, breviores etiamnum quasdam picturæ vias & compendiarias invenit.

23. Annumeratur his & Nicophanes elegans & concinnus, [179] ita ut venustate ei pauci comparentur. [180] Cothurnus ei & gravitas artis. Multum a Zeuxide & Apelle abest Apellis discipulus Perseus, ad quem de hac arte scripsit. [181] Hujus fuerat ætatis Aristides Thebani discipulus. [182] Fuerunt & filii, [183] Niceros, & Ariston, cujus est Satyrus

Interpretatio.

p *Lasciviam.*] Lasciviæ ac mollitiei imaginem.

Notæ.

Delphinum caudas utero commissa luporum.

175. *Ab Aristrato.*] Is ævo Philippi vixit. Pinxere eum Melanthii discipuli, triumphali curtui cum victoria insidentem, magna ejus tabulæ claritate, cui & manum apposuisse Apelles dicitur. Plutarchus in Arato pag. 1032.

176. *Telesti poëta.*] Fuit is Selinuntius, ut opinor, e Sicilia: Poëmata ejus, seu fabulas laudat Athenæus lib. 16. pag. 616. 617. & 637.

177. *Cassandro.*] Macedoniæ post Alexandrum regi.

178. *In qua tres Sileni.*] Sic libri omnes. Sileni Bacchi ministri dicuntur, Σειληνοὶ, teste Strabone, lib. 10. pag. 468. Nomen habere a Sileno Nysiorum rege, qui subsidium Bacchо tulerit, auctor Diodorus Sicul. in Bibl. lib. 4. Hinc Catullus:

Cum thyaso Satyrorum, & Nisigenis Silenis.

Propertius, lib. 2. Eleg. 32.

Silenique senes, & pater ipse chori.

179. *Ita ut venustate ei.*] Sic totidem plane syllabis, nec pluribus, MSS. Reg. 2. & Pintiani. Libri editi adjiciunt his multa, sed spuria: *ita ut vetusta opera pingeret propter æternitatem rerum, impetuosi animi, & cui pauci comparentur.*

180. *Cothurnus ei.*] Pingendi ratio grandis, excelsa, nobilis. Galli dicunt, *la maniere grande & noble.* Cothurnos induebant tragœdi, cum in theatro fabulam acturi erant: unde pro alto & exaggerato dicendi, aliudve faciendi genere, accipiuntur. Horatius in Arte:

Hunc socci cepere pedem, grandesque cothurni.

181. *Hujus fuerat.*] Ita egregie Reg. 2. cum in editis hactenus libris omnia perturbata, immutataque sic legantur: *Ad quem de hac arte scripsit, qui hujus fuit ætatis. Aristidis Thebani discipuli fuerunt* &c. De Aristide Thebano dictum superius, num. 19. Huic discipulum fuisse cognominem nunc Plinius asseverat.

182. *Fuerunt & filii*] Hujus filii, hoc est, Persei, non Aristidis.

183. *Niceros & Ariston.*] Νίκηρος & Ἀρίστων. Ita Reg. 2. & alii. In libris editis, *Aristippus.* Ariston is videtur esse, de quo lib. 34. sect. 19. num. 15.

cum ſcypho coronatus. [184] Diſcipuli, Antorides & Euphranor, de quibus mox dicemus.

XXXVII. Namque ſubtexi par eſt [1] minoris picturæ celebres in penicillo, e quibus fuit [2] Pyreïcus : arte paucis poſtferendus : [a] propoſito, neſcio an deſtruxerit ſe : quoniam humilia quidem ſecutus, humilitatis tamen ſummam adeptus eſt gloriam. Tonſtrinas, ſutrinaſque pinxit, & aſellos, & obſonia, ac ſimilia : ob hoc cognominatus [3] Rhyparographos, in iis conſummatæ voluptatis. Quippe eæ pluris veniere, quam maximæ multorum. E diverſo [4] Mæniana, inquit Varro, omnia operiebat [5] Serapionis tabula [6] ſub Veteribus. Hic ſcenas optime pinxit, ſed hominem pingere non potuit. [7] Contra Dionyſius nihil aliud, quam homines pinxit, ob id Anthropographus

INTERPRETATIO.

[a] *Propoſito.*] Propoſito vero ſuo ? in humilibus operibus hærendo, neſcio an non ipſe adverſatus ſit : nam licet res humiles pinxerit, per eas tamen ingentem in eo rerum humilium genere gloriam picturæ eſt adeptus : *Nec humilis rerum humilium pictor fuit.*

NOTÆ.

184. *Diſcipuli.*] Ejuſdem Perſei, cujus filii proxime appellati.

Sect XXXVII 1. *Minoris picturæ.*] Modicæ amplitudinis, *de petit volume.*

2. *Pyreicus.*] Meminit Propertius, lib. 3. Eleg. 8. ex emendatione Beroaldi :

Pyreicus parva vindicat arte locum.

Prius apud Propertium *Parrhaſius* legebatur. In Plinianis codd. MSS. *Preicus* & *Pratius*, legimus Quid ſtatui certo de ea voce oporteat, hæremus.

3. *Rhyparographos.*] Ita clare Reg. 2. cum libris omnibus editis, poſt Hermolaum Ῥυπαρογράφος intelligitur, ſordidarum atque humilium rerum pictor.

4. *Mæniana.*] Pergulæ projectæ, fuere in Foro Romæ, unde pictorum tabulæ venales pendebant, ut diximus num. 12. Nomen habent a Mænio, a quo & columna Mænia appellata. Vulgus in Gallia ſalientes vocat, *des Saillies, des Avances.* Codex Theod. lib. 15. tit. 1. lib. 45. *Tabulata intercolumniis adfixa* : unde videlicet populus ſpectare poterat. Labeo J. C. *Projecta.* Nominis cauſam docet Aſconius in Divin. *Mænius, cum domum ſuam venderet Catoni & Flacco Cenſoribus, ut ibi baſilica ædificaretur, exceperat jus ſibi unius columnæ, ſuper quam tectum projiceret ex provolantibus tabulatis : unde ipſe & poſteri ejus ſpectare munus gladiatorium poſſent, quod etiam tum in foro dabatur. Ex illo igitur columna Mænia vocitata eſt.* Feſtus : *Mæniana ædificia a Mænio ſunt appellata. Is enim primus ultra columnas extendit tigna, quo ampliarentur ſuperiora.* Hoc loco Mæniana Varro, pro tabulis, quæ ibi venales proponebantur, accipit

5. *Serapionis.*] Pictoris σκηνογράφου.

6. *Sub Veteribus.*] Sub veteribus fori tabernis, pergulisve, ut diximus ſect. 8. His etiam veterum Mænianorum nomen fuit, uti ex Cicerone diximus, lib. 4. Acad. Quæſt. num. 70 *Veterum, ut Mænianorum, ſic Academicorum umbram ſecutus eſt.* De Veteribus Plautus in Curcul. act. 4. ſc. 1. verſu 19.

Sub Veteribus, ibi ſunt qui dant, quique accipiunt fœnore.

7. *Contra Dionyſius.*] Patria is Colophonius fuit, ut ex Æliano conſtat, lib. 4. Var. hiſt. cap. 3.

cognominatus. [8] Parva & Callicles fecit : [9] item Calades [10] comicis tabellis : utraque [11] Antiphilus. [12] Nam & Hesionam nobilem pinxit, & Alexandrum ac Philippum cum Minerva, qui sunt [13] in Schola in Octaviæ porticibus : [14] & in Philippi, Liberum patrem, Alexandrum puerum, Hippolytum tauro emisso expavescentem : [15] in Pompeïa vero Cadmum, & Europen. [b] Idem jocoso nomine Gryllum deridiculi habitus pinxit. Unde hoc genus picturæ grylli vocantur. Ipse in Ægypto natus didicit a Ctesidemo.

Decet non sileri & [16] Ardeatis templi pictorem, præsertim civitate donatum ibi, & carmine, quod est in ipsa pictura his versibus :

[17] Dignis digna loca picturis condecoravit,

INTERPRETATIO.

[b] *Ieem.*] Idem pinxit hominem habitu ridiculo, nomenque tabulæ finxit, Gryllum.

NOTÆ.

8. *Parva & Callicles.*] Idem fortassis & fictor Megarensis, cujus opera laudantur in primis a Pausania, lib. 6. Eliac. poster.

9. *Item Calades.*] Καλάδης, quo nomine is fuit qui leges Atheniensibus dedisse fertur, Ἀθηναίοις, ὡς λέγεται, νόμους γεάψας, & ab iis idcirco statuæ honorem obtinuisse. Qui hunc Pausaniæ locum acurratius pensitarit, intelliget is profecto, vanam illius conjecturam esse, qui sic emendat, χώμους γεάψας, hoc est, comessantium tabellas, ut eum ipsum signari a Græco scriptore suadeat, cujus comicæ tabulæ a Plinio commendatur. Dignum scilicet statua opus. Et quis tabulas comicas sic interpretari velit ? Hic libri editi *Calaces* habent : M S S. *Calates.*

10. *Comicis tabellis.*] Quæ personas repræsentent, quales in Comœdorum fabulis inducuntur.

11. *Antiphilus.*] Ἀντίφιλος ζωγεάφος, Tzetzæ, Chil 8. hist. 197, vers. 395. Pictorem hunc ab eximia facilitate laudat Quintilianus, lib. 12. c. 10. p. 894.

12. *Nam & Hesionam.*] Laomedontis filiam, Priami sororem. Consule Mythologos.

13. *In schola.*] Nomine sororis Octaviæ Porticum Augustus condiderat, ut auctor est Suetonius, cap. 29 Fuit regione Urbis nona, prope Theatrum Marcelli : Complectebatur ea templa duo, Junonis, & Apollinis : Curiam, Scholas, Bibliothecam. Schola statio quædam instar ludi litterarii fuit, in quem Philosophi, & reliquis doctrinis exculti homines convenire solebant, ut publicis disputationibus & colloquiis exercerentur.

14. *Et in Philippi.*] In porticu Philippi, de qua diximus sect. 36. num. 4.

15. *In Pompeïa.*] Prope theatrum Pompeii, regione Urbis nona, & Porticus Pompeïana fuit, de qua Vitruvius lib. 5. cap. 9. pag. 92.

16. *Ardeatis templi.*] Cujus picturas antiquiores esse Urbe Roma dictum est superius, sect. 6.

17. *Dignis digna loca.*] Sic Gruterus edidit, in Inscriptionibus, pag. 1065. ex vetusto lapide :

DIGNE. DOCTILOQVEIS. PICTVREIS. CONDECORAVIT.
REGINAE. IVNONI. SVPREMI. CONIVGI. TEMPLVM.
MARCVS. LVDIVS. ELOTAS. AETOLIA. ORIVNDVS.

Reginæ Junonis [18] fupremi conjugis templum,
Marcus Ludius [19] Helotas Ætolia oriundus,
Quem nunc & poft femper ob artem hanc Ardea laudat.

Eaque funt fcripta [20] antiquis litteris Latinis: [c] [21] non fraudando & Ludio, Divi Augufti ætate, qui primus inftituit amœniffimam parietum picturam, villas & porticus, ac topiaria opera, lucos, nemora, colles, pifcinas, euripos, amnes, litora, qualia quis optaret, varias ibi obambulantium fpecies, aut navigantium, terraque villas adeuntium afellis aut vehiculis. Jam pifcantes, aucupantefque, aut venantes, aut etiam vindemiantes, funt in ejus exemplaribus: [d] [22] nobiles, paluftri acceffu villæ, fuccollatis fponfione mulieribus, labantes trepidique feruntur: plurimæ præterea tales argutiæ facetiffimi falis. Idemque [e] fubdialibus maritimas urbes pingere inftituit, blandiffimo afpectu, minimoque impendio.

Sed nulla gloria artificum eft, nifi eorum qui tabulas pinxere: eoque venerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantum, nec domos uno in loco manfuras, quæ ex incendiis rapi non poffent. Cafula Protogenes contentus erat in hortulo fuo. Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nondum libebat parietes totos pingere. [23] Omnis eorum ars urbibus excubabat, pictorque [24] res communis terrarum erat. Fuit & Arellius Romæ celeber paulo ante Divum Auguftum: nifi flagicio infigni corrupiffet artem, femper alicujus feminæ amore flagrans, & ob id Deas pingens, fed dilectarum imagine. Itaque in pictura ejus fcorta numerabantur. Fuit & nuper gravis ac feverus, idemque floridus, humilis rei pictor Amu-

INTERPRETATIO.

[c] *Non fraudando.*] Neque prætermittenda Ludii commendatio eft.

[d] *Nobiles*] Nobiles, ut bajuli, per acceffum paluftrem cujufdam villæ, colla mulieribus ex fponfione onerati, vacillantes ac veluti oneri metuentes incedunt.

[e] *Subdialibus.*] In iis, quæ fub dio funt, inambulationibus.

NOTÆ.

QVEM. NVNC. ET. POST. SEMPER. OB. ARTEM. HANC. ARDEA. LAVDAT.

18. *Supremi.*] Hoc eft, Jovis. Ita MSS. Reg. 2. A Colb. 3 aliique: non, ut editi hactenus libri, *fuprema.*

19. *Helotas.*] Εἵλωτες a Lacedæmoniis transfugæ appellati. Strabo, lib. 6. pag. 278.

20. *Antiquis litteris Latinis.*] De his egimus lib. 7. fect. 58.

21. *Non fraudando & Ludio.*] Familiaris locutio Plinio, ut conftabit ex Indice.

22. *Nobiles.*] Vide Notas & Emend. num. XIII.

23. *Omnis eorum.*] Reg. 2. *Omnium eorum.* Malim ego, *Omnibus.*

24. *Res communis*] Rem communem vocat, propter tabulas, quæ demi, atque in locum alium transferri poffent: ut ex Achaïa L. Mummium tranftuliffe permulta fuperius vidimus.

lius. Hujus erat Minerva, ſpectantem aſpectans, quacumque aſpiceretur. Paucis diei horis pingebat, id quoque cum gravitate, quod ſemper togatus, [25] quanquam in machinis. [26] Carcer ejus artis domus aurea fuit: & ideo non exſtant exempla alia magnopere. Poſt eum fuere in auctoritate Cornelius Pinus, & Accius Priſcus, qui [27] Honoris & Virtutis ædes Imperatori Veſpaſiano Auguſto reſtituenti pinxerunt: ſed Priſcus antiquis ſimilior.

CAP. XI. XXXVIII. Non eſt omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siquidem in triumviratu quodam loco deductus a magiſtratibus in nemoroſum hoſpitium, minaciter cum iis poſtero die expoſtulavit, ſomnum ademptum ſibi volucrum concentu. At illi draconem in longiſſima membrana depictum circumdedere loco: eoque terrore aves tum ſiluiſſe narratur, & poſtea cognitum eſt ita poſſe compeſci.

XXXIX. [1] Ceris pingere, ac picturam inurere qui primus excogitaverit, non conſtat. [2] Quidam Ariſtidis inventum putant, poſtea conſummatum a Praxitele. Sed aliquanto vetuſtiores encauſticæ picturæ exſtitere, ut Polygnoti, & Nicanoris, & [3] Arceſilai Pariorum. [4] Lyſippus quoque Æginæ picturæ ſuæ inſcripſit ἐνέκαυσεν, quod profecto non feciſſet, niſi encauſtica inventa.

XL. [1] Pamphilus quoque Apellis præceptor non pinxiſſe tantum

NOTÆ.

25. *Quanquam in machinis.*] Ut ſunt ii, qui vel in ſcala ſublimes, vel ſuſpenſi in corbibus, ſumma ædium tabulata, camerarumque fornices picturis exornant. His quanquam in machinis penderet ille, nunquam tamen induxit animum ut pingeret, niſi togatus.

26. *Carcer ejus artis.*] Præclara ejus artificis opera domo Neronis aurea incluſa fuere. De ea domo dicemus libro ſeq. ſect. 24. num. 5.

27. *Honoris & Virtutis.*] Fuere ædes geminæ, proxime inter ſeſe junctæ. Symmachus, lib. 1. epiſt. 14. *Bene ac ſapienter majores noſtri, ut ſunt alia ætatis illius, ædes Honori atque Virtuti gemellas junctim locarunt: commenti, quod in te* (Auſonium alloquitur) *vidimus: ibi eſſe præmia honoris, ubi ſunt merita virtutis.* P. Victor in prima regione Urbis juxta Portam Capenam, *Vicus Honoris & Virtutis*, ab ædibus nimirum proximis ſic appellatus. Fertur Galbæ Imp. nummus inſcriptus, HONOS ET VIRTVS.

Sect. XXXIX. 1. *Ceris pingere.*] Diſcoloribus ceris pingebant antiqui: picturamque inurebant: quod quomodo fieret, dicemus inferius ſect. 41 Interim de diſcoloribus ceris Varro teſtis, lib. 2. de re ruſt. *Pictores loculatas magnas habent arculas, ubi diſcolores ſunt ceræ.*

2. *Quidam Ariſtidis.*] Ejus qui Polycleti diſcipulus fuit, de quo lib. 34. ſect. 19. num. 12. De Praxitele, ibidem, num. 10.

3. *Arceſilai.*] Pictoris hujuſce mentio apud Pauſan. in Attic. lib. 1. pag. 2.

4. *Lyſippus .... ἐνέκαυσεν.*] Hoc igitur tertium opus ex iis quæ Plinius abſolute inſcripta fuiſſe ſcribit in præfatione ad Titum, ILLE FECIT: non pendente titulo, ILLE FACIEBAT: hoc eſt, non *Λύσιππος ἐνέκαυσεν*, ſed ΛΥCΙΠΠΟC. ΕΝΕΚΑΥCΕΝ.

Sect. XL. 1. *Pamphilus.*] De quo ſect. 36. num. 8.

encauſta,

encausta, sed etiam docuisse traditur [2] Pausian Sicyonium primum in hoc genere nobilem. Brietis filius hic fuit, ejusdemque primo discipulus. [3] Pinxit & ipse penicillo parietes Thespiis, cum reficerentur quondam a Polygnoto picti: multumque comparatione superatus existimabatur, [4] quoniam [a] non suo genere certasset. Idem & lacunaria primus pingere instituit [5] nec cameras ante eum taliter adornari mos fuit. Parvas pingebat tabellas, maximeque pueros. Hoc æmuli eum interpretabantur facere, quoniam tarda picturæ ratio esset illa. Quamobrem arti daturus & celeritatis famam, absolvit uno die tabellam, quæ vocata est [6] Hemeresios, puero picto. Amavit in juventa [7] Glyceram municipem suam, [8] inventricem coronarum, certandoque imitatione ejus, ad numerosissimam florum varietatem perduxit artem illam. Postremo pinxit illam sedentem cum corona, quæ e nobilissimis ejus tabula appellata est [9] Stephaneplocos, ab aliis Stephano-

INTERPRETATIO.

[a] *Non in suo.*] Non in quo maxime excellebat genere picturæ.

NOTÆ.

2. *Pausian.*] Παυσίου pictoris opera laudat Pausanias in Corinth. lib. 2 pag. 134. Horat. 2. Satyr 7. vers. 95.

Vel quum Pausiaca torpes insane tabella.

3. *Pinxit & ipse.*] Pausias scilicet. Vide Notas & Emend. num. XIV.

4. *Quoniam non suo genere.*] Pausias enim encausto, Polygnotus penicillo excelluit. Encausto pingere, & penicillo pingere, differunt: ceris illud, istud coloribus.

5. *Nec cameras ante.*] Cameræ lacunaribus ornabantur, aut musivo opere pingebantur. Ipsa lacunaria vel deaurari solebant, vel pingi coloribus, quod Pausiæ primo inventum fuit. Vetus auctor quæstionum Veteris & Novi Test. quæst. 106. *Sicut enim ad ornamentum domus pertinet, si camera ejus habeat auro distincta laquearia*, &c. Isidorus, lib. 19. cap. 12 *Laquearia sunt, quæ cameram subtegunt & ornant, quæ & lacunaria dicuntur: quod lacus quosdam quadratos vel rotundos, ligno vel gypso vel coloribus habeant pictos, cum signis intermicantibus.* Quem Isidori locum immerito Salmasius reprehendit, in Notis ad Fl. Vopiscum, pag. 393. ubi negat lacunaria cameris unquam supposita fuisse. Atqui hoc Plinius diserte confirmat: Et Constantinus M. in epistola, quam Eusebius recitat, lib. 3. de ejus vita, cap. 32. Τὴν δὲ τῆς βασιλικῆς καμάραν, πότερον λακωναρίαν, ἢ διʼ ἑτέρας τινὸς ἐργασίας γενέσθαι σοι δοκεῖ, παρὰ σοῦ γνῶναι βούλομαι. Εἰ γὰρ λακωνάρια εἶναι μέλλοι, δυνήσεται καὶ χρυσῷ καλλωπισθῆναι τὸ λειπόμενον. *Porro cameram Basilicæ utrum laqueatam, an alio quopiam operis genere faciendam censeas, certior a te fieri velim. Nam si laqueata fiet, auro quoque poterat exornari.*

6. *Hemeresios.*] Ἡμερήσιος, diei unius pictura.

7. *Glyceram municipem suam.*] Sicyoniam igitur. At Glycere meretrix, quæ Praxitelis amica a Strabone dicitur, lib. 9. pag. 410. Thespiensis e Bœotia fuit.

8. *Inventricem coronarum.*] Sic libri omnes, etiam MSS non *vitricem*, ut fingit Salmasius, in Solin. pag. 246. inaudita prorsus in Latio voce, cum *victricem* dici potius ars pateretur, quanquam ægre.

9. *Stephaneploces.*] Ita Reg. 2. non *Stephanoplocos*: quanquam & istud æque Græce dicitur. Στεφανηπλόκος, *textrix coronarum*: Στεφανόπωλις, *venditrix coronarum.*

polis, quoniam Glycera venditando coronas ſuſtentaverat paupertatem. Hujus tabulæ exemplar, quod [10] apographon vocant, [11] L. Lucullus [12] duobus talentis emit [13] Dionyſiis Athenis.

24. Pauſias autem fecit & grandes tabulas, ſicut ſpectatam in Pompeïi porticibus boum immolationem. Eam enim picturam primus invenit, quam poſtea imitati ſunt multi, æquavit nemo. Ante omnia cum longitudinem bovis oſtendere vellet, adverſum eum pinxit, non tranſverſum: & abunde intelligitur amplitudo. Dein cum omnes, quæ volunt eminentia videri, candicantia faciant, coloremque condant nigro: hic totum bovem atri coloris fecit, umbræque corpus ex ipſo dedit, magna prorſus arte in æquo exſtantia oſtendens, [b] & in confracto ſolida omnia. Sicyone & hic vitam egit, diuque fuit illa patria picturæ. Tabulas inde e publico omnes propter æs alienum ciuitatis addictas, [14] Scauri ædilitas Romam tranſtulit.

25. Poſt eum eminuit longe ante omnes Euphranor Iſthmius, Olympiade centeſima quarta, idem qui inter fictores [15] dictus eſt a nobis. Fecit & coloſſos: & marmora, ac ſcyphos ſcalpſit: docilis ac laborioſus ante omnes, & in quocumque genere excellens, ac ſibi æqualis. Hic primus videtur expreſſiſſe dignitates heroum, & uſurpaſſe ſymmetriam. [16] Sed fuit univerſitate corporum exilior, capitibus articuliſque grandior. Volumina quoque compoſuit de ſymmetria & coloribus. Opera ejus ſunt, [17] equeſtre prælium, [18] duodecim Dii,

INTERPRETATIO.

b *Et in confracto.*] Et cum veluti fracta ſint *unius corporis membra omnia*, ſolida tamen omnia videantur.

NOTÆ.

10. *Apographon.*] Quod ad exemplar effingitur, ἀπόγραφοι Græci dicunt. *Vne copie*

11. *L. Lucullus.*] Is qui poſt bellum Mithridaticum, converſus ad otium, tradidit ſe luxui, magnificentiaque villarum, ſignorum & tabularum ornamentis Romanos omnes ſuperavit.

12. *Duobus talentis.*] Atticis nimirum: Gallicæ monetæ libræ ſunt, 4800.

13. *Dionyſiis.*] Feſtis ludiſque Dionyſiacis, qui magno apparatu ab Athenienſibus celebrabantur. Eadem Bacchanalia appellata. In libris hactenus editis, *a Dionyſio.* At MSS. Reg. 2. & Pintiani, *Dionyſius.*

14. *Scauri ædilitas.*] De qua lib. 36. ſect. 24. num. 7.

15. *Dictus eſt a nobis.*] Libro 34. ſect. 19.

16. *Sed fuit univerſitate.*] Corpora tota fecit exiliora, grandiora capita. Quod vitium & in Zeuxide notatum ſuperius, ſect. 36. n. 2. *Deprehenditur tamen Zeuxis grandior in capitibus, articuliſque.*

17. *Equeſtre prælium.*] Laudatur id Euphranoris opus & à Pauſania, lib. 1. Attic. pag. 5. Equeſtre illud prælium ait fuiſſe, in quo ex Athenienſibus Gryllus Xenophontis F. e Bœotis Epaminondas Thebanus in primis claruere.

18. *Duodecim dii.*] De hac pictura Pauſanias, loc. cit. Elegantius vero Valerius Max. lib. 8. cap. x1. pag. 40. His illi Ennii verſibus continentur:

Juno, Veſta Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars:
Mercurius, Jovis, Neptunus, Volcanus Apollo.

[19] Theseus, in quo dixit, eundem apud Parrhasium rosa pastum esse, suum vero carne. Nobiles ejus tabulæ Ephesi, Ulysses simulata vesania bovem cum equo jungens, [20] & palliati cogitantes. dux gladium condens.

26. Eodem tempore fuit [21] & Cydias, cujus tabulam Argonautas [22] H-S CXLIV. Hortensius Orator mercatus est, eique ædem fecit in Tusculano suo.

27. Euphranoris autem discipulus fuit Antidotus. Hujus est clypeo dimicans Athenis, & luctator, tibicenque inter pauca laudatus.

28. Ipse diligentior, [23] quam numerosior, & in coloribus severus, maxime inclaruit discipulo [24] Nicia Atheniensi, qui diligentissime mulieres pinxit. Lumen & umbras custodivit, atque ut eminerent e tabulis picturæ, maxime curavit. Opera ejus, [25] Nemea advecta ex Asia Romam [26] a Silano, quam [27] in Curia diximus positam: item Liber pater in æde [28] Concordiæ: [29] Hyacinthus, quem Cæsar Augustus delectatus eo secum deportavit Alexandria capta: & ob id Tiberius Cæsar [30] in templo ejus dicavit hanc tabulam: & Diana.

NOTÆ.

19. *Theseus.*] Tradit eadem & Plutarchus, lib. 1. de gloria Athen. pag. 346. Ὥσπερ Εὐφράνωρ τὸν Θησέα τὸν ἑαυτοῦ, τῷ Παῤῥασίου παρέβαλε, λέγων τὸν μὲν ἐκείνου ῥόδα βεβρωκέναι· τὸν δὲ ἑαυτοῦ χρέα βόεια. Unde Pintiani emendatio exsufflatur, libris invitis omnibus ita scribentis, *rore pastum esse*, non *rosa*.

20. *Et palliati cogitantes &c.*] Sic Reg. 2. ceterique probatiores libri primitivi, typique. Frustra sunt, qui ex nescio quo exemplari inducunt, *Et Palamedes dux fasce gladium condens.* Plinius inferius iterum, num. 30. de Timomachi picturis: *Palliati, quos dicturos pinxit, alterum stantem, alterum sedentem.*

21. *Et Cydias.*] Κυδίας Eustathio in Dionys. vers. 526. ubi hunc pictorem e Cyntho, quæ Cycladum una est, oriundum ait.

22. *H S. CXLIV.*] Hoc est, sestertiûm centum quadraginta quatuor millibus. Gallicæ monetæ libræ sunt, seu floreni 14400.

23. *Quam numerosior.*] Diligens, inquit, pictor Antidotus fuit: sed non plurimas idem tabulas pinxit: non uti Zeuxis, de quo num. 5. *Fecundus artifex.* Sic libro 34. sect. 19. num 3. Myron *numerosior arte quam Polycletus*, dicitur.

24. *Nicia.*] Νικίας ζωγράφος Ἀθηναῖος, Plutarcho, lib. de gloria Athen. pag. 346. Nicomedis filium facit Pausanias, lib 1. Attic. pag. 57. & in pingendis etiam animalibus eximium tradit: Νικίας ὁ Νικομήδους ζῷα ἄριστος γράψαι τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ. Vide & quæ de eo referat Ælianus, lib. 3. Var, hist. c. 31.

Nemea.] Diximus de ea, libri hujus sect. 10.

26. *A Silano.*] A C. Junio Silano, qui Consulatum Augusti principatu gessit: mox postulatus repetundarum ab Asianis, quorum Proconsul fuerat, a Tiberio in exsilium actus est, ut prodidit Tacitus, lib. 3.

27. *In Curia diximus positam.*] Sect. 10.

28. *Concordiæ.*] Regione Urbis octava.

29. *Hyacinthus.*] Lusit in hanc tabulam Martialis, lib. 14. Epigr 173. cujus lemma: *Hyacinthus in tabula pictus:*

Flectit ab inviso morientia lumina disco
Oebalius, Phœbi culpa dolorque, puer.

30. *In templo ejus.*] Templum Augusti in foro Romano fuit. Hujus effigiem nummi Tiberii exhibent.

Ephesi vero est [31] Megabyzi sacerdotis Ephesiæ Dianæ sepulcrum: Athenis [32] Necromantia Homeri. Hanc vendere noluit [33] Attalo regi [34] talentis sexaginta, potiusque patriæ suæ donavit, abundans opibus. Fecit & grandes picturas, in quibus sunt [35] Calypso, & Io, & Andromeda: Alexander quoque [36] in Pompeii porticibus præcellens,

NOTÆ.

31. *Megabyzi.*] Diximus de eo superius sect. 36. num. 16.

32. *Necromantia.*] Vaticinium mortuis evocatis, locumque ubi id umbræ reddunt, vox ea sonat, νεκρομαντεία. Ciceroni, lib. 1. Tusc. num. 37. νεκυία Homeri appellatur: eaque pars Odysseæ intelligitur, qua ad inferos Ulysses descendisse fingitur, umbrasque ibi esse allocutus.

33. *Attalo regi.*] Ptolemæo potius, si Plutarcho fides, in libro de vita secund. Epicur. pag. 1093.

34. *Talentis sexaginta.*] Atticis nimirum: quæ Gallicæ monetæ libras, seu florenos efficiunt 144000.

35. *Calypso &c.*] Calypso, quæ naufragum Ulyssem hospitaliter recepit. Io a Jove adamata, & in vaccam conversa. Andromeda, quam Ceto expositam Perseus periculo liberavit. Hujus picturæ argumentum explanat geminum epigramma, in Anthologia, lib. 4. cap 9. ex quo adjectum intelligimus & Gorgonis caput, cujus ope virginem Perseus liberavit: simulque Cassiopen Andromedæ matrem, quæ Nereïdas ad alligandam scopulo filiam, ut a ceto voraretur, concitarat, quod eam Nereïdas antecellere forma jactitaret. Prius est Antiphili:

Αἰθιόπων ἁ βῶλος· ὁ δ' ὁ πτερόεις τὰ πέδιλα,
Περσεύς· ἁ δ' ἁ λίθῳ προσδέτος Ἀνδρομέδα·
Ἁ προτομὰ, Γοργοῦς λιθοδερκέος· ἆθλον ἔρωτος·
Κῆτος· Κασσιόπας, ἁ λάλος εὐτεκνίη.
Χ' ἁ μὲν ἀπὸ σκοπέλοιο χαλᾷ πόδας ἠθάδι νάρκᾳ,
Νωθρῷ· ὁ δ' ὁ μναστὴρ νυμφοκομεῖ τὸ γέρας.

Æthiopum regio est: qui fert talaria, Perseus:
Hæc adjuncta feris cautibus, Andromede.
Gorgonis hoc sectum caput est: certamen amoris
Bellua: Cassiopes, garrula fertilitas.
Liberat illa pedes longa torpedine segnes
A scopulo: potitur virgine victor amans.

Alterum Arabii Scholastici:

Κηφεὺς Ἀνδρομέδην ἢ ζωγράφος ἄνθετο πέτραις·
Καὶ γὰρ ἀπ' ὀφθαλμῶν ἡ κρίσις ἀμφίβολος.
Κῆτος δὲ σπιλάδεσσιν ἐπὶ ψαμμῖτισι χαράχθη,
Ἢ ἀπὸ Νηρῆος γείτονος ἐξανέδυ.
Ἔγνων ταῦτα· σοφός τις ἀνὴρ γράμμα, δεινὸς ἀληθῶς
Τεύξατο καὶ βλεφάρων καὶ πραπίδων ἀπάτην.

Cepheus Andromeden, an pictor rupe ligavit?
Namque oculus non quit cernere, credat utrum.
Picta super scopulos ostenditur horrida pistrix,
An de vicino tollitur illa mari?
Agnosco vix signa manus: O magnus in arte,
Lumina qui potuit fallere, quique animos!

Quæ porro comminiscendæ hujus de Andromeda fabulæ causa exstiterit, Cetumque vere navigii, non belluæ, nomen fuisse, aliaque huc spectantia, prolixe Conon explanat, in Bibl. Photii, cod. CLXXXVI. hist. XL. pag. 448.

36. *In Pompeii porticibus.*] De quibus sect. 37.

& Calypſo ſedens. [37] Huic quidem adſcribuntur quadrupedes. Proſperrime canes expreſſit. Hic eſt Nicias, [38] de quo dicebat Praxiteles interrogatus, quæ maxime opera ſua probaret in marmoribus: Quibus Nicias manum admoviſſet: tantum [39] circumlitioni ejus tribuebat. [40] Non ſatis diſcernitur, alium eodem nomine, an hunc eundem quidam faciant Olympiade centeſima duodecima.

29. Niciæ comparatur, & aliquanto præfertur Athenion [41] Maronites, Glaucionis Corinthii diſcipulus, & auſterior colore, & in auſteritate jucundior, ut in ipſa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo Eleuſine [42] Phylarchum, Athenis frequentiam, quam vocavere [43] Syngenicon. [44] Item Achillem virginis habitu occultatum, Ulyſſe deprehendente. Et in una tabula, ſex ſigna: quaque maxime inclaruit, agaſonem cum equo. Quod niſi in juventa obiiſſet, nemo ei compararetur.

NOTÆ.

37. *Huic quidem.*] M S S. *fidem*, mendoſe. Sunt qui *Phidiæ* reponant, vitioſius. In quadrupedibus pingendis palmam tuliſſe Niciam auctor eſt Pauſanias paulo antea a nobis laudatus.

38. *De quo dicebat ... interrogatus.*] Dicebat, inquam, ea ſibi opera maxime probari, quibus Nicias manum admoviſſet. Simili textura verborum uſus ipſe ſect. 8. *De qua Teutonorum legatus reſpondit interrogatus*, &c.

39. *Circumlitioni.*] Marmora coloribus tenuiſſimis illinebant, qui repercuſſu claritatem marmoris excitaret, cuſtoditetque a pulvere & ſordibus. Galli dicunt, *vernir.* Seneca, epiſt. 86. cujus initium eſt, *In ipſa Scipionis Africani villa: Pauper ſibi videtur ac ſordidus .... niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſunt: niſi illis undique operoſa: & in pictura modum variata circumlitio prætexitur.*

40. *Non ſatis diſcernitur.*] At ſatis diſcerni temporum ratione ambo a ſe invicem videntur, cum illius ætas qui Olympiade CXII. vixit, ab Attali temporibus diſtet annis fere XC. cui regi is, qui nunc laudatur, vendere dicitur tabulam noluiſſe.

41. *Maronites.*] Ab oppido Thraciæ Maronea, de quo lib. 4. ſect. 18. Ἀθηνίων ὁ τοῦ Γλαυκίωνος.

42. *Phylarchum.*] Hiſtoricum, ut videtur, cujus in Auctorum indice meminimus.

43. *Syngenicon.*] Συγγενικὸν, *cognationem.* Ita cum Pintiano ſcripſimus, quod in M S S. Reg. 2. aliiſque, *lyngenicon* vidimus. Et quod num. ſeq. *cognatio* pariter *nobilium*, picturæ argumentum affertur. Num. item 38. *Oenias Syngenicon* pinxiſſe dicitur. Editi ante nos libri, *polygynæcon*, πολυγυναικὸν, quæ vox mulierum frequentiam ſonat.

44. *Item Achillem.*] Narrat hanc hiſtoriam Hyginus, fab. 96. *Thetis Nereis, cum ſciret Achillem filium ſuum, quem ex Peleo habebat, ſi ad Trojam expugnandam iſſet, periturum, commendavit eum in inſulam Scyron ad Lycomedem regem: quem ille inter virgines filias habitu femineo ſervabat, nomine mutato .... Achivi autem cum reſciſſent ibi eum occultari, ad Regem Lycomedem oratores miſerunt, qui rogarent, ut eum adjutorium Danais mitteret. Rex cum negaret apud ſe eſſe, poteſtatem eis fecit, ut in regia quærerent. Qui cum intelligere non poſſent, quis eſſet eorum, Vlyſſes in Regio veſtibulo munera feminea poſuit, in quibus clypeum & haſtam, & ſubito tubicinem juſſit canere, armorumque crepitum & clamorem fieri juſſit. Achilles hoſtem arbitrans adeſſe, veſtem muliebrem dilaniavit, atque clypeum & haſtam arripuit. Ex hoc eſt agnitus, ſuaſque operas Argivis promiſit, & milites Myrmidones.*

30. Est nomen & Heraclidi Macedoni. [45] Initio naves pinxit: captoque rege Perseo Athenas commigrauit, ubi eodem tempore erat [46] Metrodorus pictor, idemque philosophus, magnæ in utraque scientia auctoritatis. Itaque cum L. Paulus devicto Perseo petisset ab Atheniensibus, ut sibi quam probatissimum philosophum mitterent ad erudiendos liberos, itemque pictorem ad triumphum excolendum, Athenienses Metrodorum elegerunt, professi eundem in utroque desiderio præstantissimum: quod ita Paulus quoque judicavit.

[47] Timomachus Byzantius Cæsaris Dictatoris ætate Ajacem, & Medeam pinxit, ab eo in Veneris Genetricis æde positas, [48] octoginta talentis venumdatas. [49] Talentum Atticum x. vi. taxat

NOTÆ.

45. *Initio naves.*] Id quoque de Protogene superius dictum, sect. 36. num. 20.

46. *Metrodorus.*] Carneadis auditor is fuit Athenis, ut auctor est Cicero, lib. 1. de orat. num. 45. De Architectonice scripsit, ut in Auctorum Indice diximus. Item de poëtis, ut auctor est Plutarchus, lib. adv. Epic. pag. 1094. Vixit Persei Macedoniæ regis temporibus.

47. *Timomachus ... Medeam.*] In hanc pictoris ejus tabulam, ut ceteros sileam, egregie lusit Antiphilus Byzantius, in Anthol. lib. 4. cap. 9. cujus Epigramma Latine Ausonius reddidit, Epigr. 121.

Medeam vellet cum pingere Timomachi mens,
Volventem in natos crudum animo facinus:
Immanem exhausit rerum in diversa laborem,
Fingeret affectum matris ut ambiguum.
Ira subest lacrymis: miseratio non caret ira:
Alterutrum videas ut sit in alterutro.
Cunctantem satis est: nam digna est sanguine mater
Natorum: tua non dextera, Timomache.

Et Epigr. 122. cujus hic exitus est:

Laudo Timomachum: matrem quod pinxit in ensem
Cunctantem, prolis sanguine ne maculet.

De priore vero, seu de Ajacis insanientis pictura ab eodem Timomacho elaborata, incerti scriptoris epigramma exstat, lib. 4. Anthol. cap. 6.

Αἴας Τιμομάχου πλέον ἢ πατρός. ἥρπασε τέχνα
Τὴν φύσιν· ὁ γράψας εἶδέ σε μαινόμενον.
Καὶ συνελυσσήθη χεὶρ ἀνέρι· καὶ τὰ κεραστὰ
Δάκρυα τῆς λύπης πάντας ἔμιξε πόνους.

In libris editis Αἴσαν Τιμομάχου corrupte legitur.

Ajax Timomachi magis es, quam patris: in arte
Natura est: rabiem viderat ille tuam.
Cumque viro furiata simul manus: omne doloris
Ingenium trucibus miscuit in lacrymis.

48. *Octoginta talentis.*] Monetæ Gallicæ libras hæc omnino efficiunt, sive florenos, 192000. Hic exclamare lubet cum Seneca, epist. 96. *Quid inter pueros & nos interest? nisi quod nos circa tabulas & statuas insanimus, carius inepti? Illos reperti in litore calculi leves, & aliquid habentes varietatis delectant,* &c.

49. *Talentum Atticum X. VI.*] Hoc est, denariûm sex millibus. Gallicæ monetæ libris, ut vocant, 2400. Recte. Festus similiter Atticum talentum definit sex millibus denariûm. Gellius, lib. 3. cap. 17. tria talenta Attica ait effice-

M. Varro. Timomachi æque laudantur [50] Oreſtes, [51] Iphigenia in Tauris, Lecythion agilitatis exercitator, cognatio nobilium : palliati, quos dicturos pinxit, alterum ſtantem, alterum ſedentem. Præcipue tamen ars ei faviſſe [52] in Gorgone viſa eſt.

31. Pauſiæ & filius & diſcipulus Ariſtolaus e ſeveriſſimis pictoribus fuit : cujus ſunt, Epaminondas, Pericles, Medea, Virtus, Theſeus : [53] imago Atticæ plebis, [54] boum immolatio. [55] Sunt quibus & Mechopanes ejuſdem Pauſiæ diſcipulus placeat diligentia, quam intelligant ſoli artifices, alias durus in coloribus, [56] & ſile multus. [57] Nam Socrates jure omnibus placet. Tales ſunt, cum Æſculapio filiæ, [58] Hygia, Ægle, Panacea, Iaſo, & piger, qui appellatur [59] Ocnos, ſpartum torquens, quod aſellus arrodit.

NOTÆ.

re LXXII. millia ſeſtertiûm, hoc eſt, XVIII. denariûm millia. Seneca & Priſcianus talentum Atticum aïunt eſſe XXIV. ſeſtertia : ſive quatuor & viginti ſeſtertiûm millia : hoc eſt, ſex millia denariûm : quæ ter ducta efficiunt illa Gellii LXXII. ſeſtertia.

50. *Oreſtes.*] Quem furiæ Clytemneſtræ matris ab eo interemptæ exagitant.

51. *Iphigenia in Tauris.*] Agamemnonis filia, quam cum parens immolare vellet, Diana virginem miſerata, cervam pro ea ſuppoſuit : Iphigeniamque per nubes in terram Tauricam detulit : ibique templi ſui ſacerdotem fecit. Hyginus, fab. 98. & 120. Advenientem illuc poſtea fratrem Oreſtem, agnovit ipſa, captumque ab incolis ob ſublatum furto Dianæ ſimulacrum, morti eripuit. Vide Euripidem in ea fabula quam de hoc argumento inſcripſit, *Iphigenia in Tauris.* Picturam hanc Nicomachi, credo, deſcribit incertus auctor Epigrammatis, in Anthologia, lib. 4. cap. 8.

Μαίνεται Ἰφιγένεια· πάλιν δέ μιν εἶδος Ὀρέστου
Ἐς γλυκερὴν ἀνάγει μνῆστιν ὁμαιμοσύνης·
Τῆς δὲ χολωσαμένης, καὶ ἀδελφεὸν εἰσορωώσης,
Οἴκτῳ καὶ μανίῃ βλέμμα συνεξάγεται.

Iphigenia furit : ſed eam conſpectus Oreſtæ
Mitigat, & memorem ſanguinis eſſe jubet :
Illius irata pariter, fratremque videntis,
Exagitant oculos hinc furor, hinc pietas.

52. *In Gorgone.*] A Perſeo interfecta.

53. *Imago Atticæ plebis.*] Hoc eſt Δῆμος Athenienſium, quæ pictura explicatur egregie a Plinio, ſect. 36. num. 5.

54. *Boum immolatio.*] Qua de pictura dictum eſt ſuperius, num. 24.

55. *Sunt quibus & Mechopanes.*] An *Metrophanes* potius ?

56. *Et ſile multus.*] Ochram in pictura plurimam adhibebat. Ita Reg. 2. aliique : editi mendoſe, *ſed & multus.*

57. *Nam Socrates.*] Pictoris id nomen, de quo inferius iterum, lib. 36. ſect. 4. num. 10.

58. *Hygia, Ægle &c*] Schol. Ariſtoph. pag. 69. Æſculapii filiæ, Ἰασώ, Πανάκεια, Ὑγεία, Αἴγλη.

59. *Ocnos.*] Ὄκνος, pigrum ac timidum ſonat : quæ appellatio huic apte convenit, qui abigere aſellum non audeat. Deſcribit hanc picturam Pauſanias lib. 10. Phocic. Ἀνήρ ἐστι καθήμενος, ἐπίγραμμα δὲ Ὄκνον εἶναι λέγει τὸν ἄνθρωπον· πεποίηται μὲν πλέκων σχοινίον· παρέστηκε δὲ θήλεια ὄνος ἐπεσθίουσα τὸ πεπλεγμένον ἀεὶ τοῦ σχοινίου. Τοῦτον εἶναι τὸν Ὄκνον φιλεργόν

32. Hactenus indicatis [60] in genere utroque proceribus, non silebuntur & primis proximi. Aristoclides, qui pinxit ædem Apollinis Delphis. [61] Antiphilus puero ignem conflante laudatus, ac pulcra alias domo splendescente, ipsiusque pueri ore: item lanificio, in quo properant omnium mulierum pensa: [c] Ptolemæo venante. Sed nobilissimo Satyro cum pelle pantherina, quem [62] Aposcopevonta appellant. Aristophon [63] Ancæo vulnerato ab apro, cum socia doloris [64] Astypale: numerosaque tabula, in qua sunt Priamus, Helena, Credulitas: Ulysses, Deïphobus, [65] Dolus. Androbius pinxit [66] Scyllin ancoras Persicæ classis præcidentem. [67] Artemon [68] Danaën, miranti-

INTERPRETATIO.

c *Ptolemæo.*] Ptolemæi Regis venatione picta, *cum venaretur elephantos.*

NOTÆ.

φασὶν ἄνθρωποι, γυναῖκα δ' ἔχειν δαπανηράν· καὶ ὁπόσα συλλέξαιτο ἐργαζόμενος, οὐ πολὺ ἂν ὕστερον ὑπ' ἐκείνης ἀνηλῶσθαι. *Vir quidam sedens, titulus autem indicat eum Ocnum esse. Ipse funiculum torquet, adstante asella, quæ quod tortum fuerit assidue abrodat. Hunc Ocnon aïunt hominem fuisse industrium, operique intentum: sed uxorem ei fuisse sumptuosam ac prodigam: ut quidquid is suo labore corraderet, id mox absumeretur ab illa.* Vide & Suidam, verbo Ὄνου πλέκει. Plutarchum, περὶ εὐθυμίας, &c.

60. *In genere utroque.*] In utroque genere pingendi: sive ceris & encausto: sive coloribus ac penicillo.

61. *Antiphilus.*] Alius hic ab eo, de quo supra sect. 37.

62. *Aposcopevonta.*] Ἀποσκοπεύοντα, ut Reg. 2. & alii M S S. sive, ut editi, ἀποσκοποῦντα, hoc est, collimantem, intuentem scopum. Vide Athenæum, lib. 14. pag. 629. & Hesychium, verbo Σχηματισμάτων.

63. *Ancæo vulnerato.*] Lycurgi filio, quem Calydonius aper vulneravit. Recitat hanc historiam Pausanias, lib. 8. Arcad. pag 528. & Hyginus, fab. 248.

64. *Astypale.*] Ancæi uxore.

65. *Dolus.*] Ita M S S. Reg. 2. Colb. 3. & Pintiani. Sunt qui *Dolon* ibi legi malint, Priami filium, quem Diomedes occidit. Male: nam uti Priamum Helenamque Credulitas perdidit: sic Ulyssem Deïphobumque dolus nobilitavit: atque idcirco in tabula ea suum quibusque vitium est adjunctum.

66. *Scyllin.*] Σκύλλιν Σκιωναῖον eximium urinatorem, qui classis Persicæ vento jactatæ ancoras præcidit, multaque ex eo naufragio servata sibi comparavit. Auctores sunt Pausanias, lib. 10. Phocic. & Strabo, lib. 9. pag. 443. Item Apollonidas in Epigrammate Græco, lib. 1. Anthologiæ, cap. 69.

Σκύλλις ὅτε Ξέρξου δολιχὸς στόλος Ἑλλάδα πᾶσαν
Ἤλαυνεν, βυθίην εὗρατο ναυμαχίην,
Νηρῆος λαθρίοισιν ὑποπλώσας πελάγεσσι,
Καὶ τὸν ἀπ' ἀγκύρης ὅρμον ἔκειρε νεῶν.
Αὔτανδρος δ' ἐπὶ γῆς ὀλίσθανε Περσὶς ἄναυδος
Ὀλλυμένη, πρώτη πεῖρα Θεμιστοκλέους.

Belligeram Xerxis tremeret cum Græcia classem,
Invenit Scyllis prælia tecta mari:
Nam vada furtivo delapsus ad ima natatu,
Vincula, quæ curvis dentibus apta, secat.
Sic ratibus pereunt pulsis in litora Medi,
Materies famæ prima Themistocleæ.

67. *Artemon.*] Ἀρτέμων.

68. *Danaën, mirantibus eam prædonibus.*] De quibus nempe vates Venusinus, lib. 3. Ode 16.

Inclusam Danaën turris ahenea
Robustæque fores, & vigilum canum

bus

bus eam prædonibus : reginam 69 Stratonicen, Herculem 70 & Deïaniram : 71 Nobilissimas autem, quæ sunt 72 in Octaviæ operibus : 73 Herculem ab Oeta monte Doridos exuta mortalitate consensu Deorum in cælum euntem : 74 Laomedontis circa Herculem & Neptunum historiam. Alcimachus 75 Dioxippum, qui 76 pancratio Olympia

Notæ.

Tristes excubiæ munierant satis
Nocturnis ab adulteris :
Si non Acrisium, virginis abditæ
Custodem pavidum, Juppiter & Venus
Risissent : fore enim tutum iter & patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites, &c.

69. *Stratonicen.*] Seleuci regis uxor fuit, Antiochi noverca, ab ipso adamata, eidemque a patre tradita, ut refert Valerius Max. lib. 5. cap 7. pag. 281.

70. *Et Deïaniram.*] Vestem marito Herculi porrigentem, centauri tinctam sanguine, qua ille induta flagrare cœpit. Hygin. fab. 36.

71. *Nobilissimas.*] Subintellige, picturas.

72. *In Octaviæ operibus.*] Hoc est, porticibus & scholis, de quibus egimus sect. 37. *In Octaviæ operibus* iterum dixit idem lib. 36. sect. 4. num. 3.

73. *Herculem ab Oeta.*] In Oeteo monte pyram struxerat Herculi Philoctetes, in quam se ille conjecit, exutaque mortalitate cælum conscendit. Hyginus, loc. cit.

74. *Laomedontis.*] *Neptunus & Apollo dicuntur Trojam muro cinxisse. His rex Laomedon vovit, quod regno suo pecoris eo anno natum esset, immolaturum. Id votum avaritia fefellit ... Ob eam rem Neptunus cetum misit, qui Trojam vexaret. Ob quam causam rex ad Apollinem misit consultum. Apollo iratus ita respondit : si Trojanorum virgines ceto religatæ fuissent, finem pestilentiæ futuram. Cum complures consumptæ essent, Hercules & Telamon, cum Colchos Argonautæ irent, eodem venerunt, & cetum interfecerunt : Hesionemque patri, pactis legibus reddunt, ut cum inde rediissent, secum in patriam eam abducerent .... Quod & ipsum Laomedon fraudavit .... Itaque Hercules ad eos navibus comparatis, ut Trojam expugnaret : venit, & Laomedontem necavit*, &c. Hyginus, fab. 89.

75. *Dioxippum.*] Olympionicam pugilem, de quo Ælianus, lib. 10. Var. hist. cap. 22. & lib. 12. cap. 58.

76. *Pancratio Olympia ... vicit.*] Subintellige, certamina. Non enim *Olympiæ vincere*, sed *Olympia* Latini dixere, imitatione Græcorum. Sic & Olympia coronari Horatius, lib. 1. Epist. 1. vers. 50.

Quis circum pages & circum compita pugnax
Magna coronari contemnat Olympia : cui spes,
Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ.

Ennius apud Ciceronem, lib. de Senectute :

Sicut fortis equus, spatio qui sæpe supremo
Vicit Olympia, nunc senio confectu' quiescit.

Apuleïus, lib. de dogmate Platonis : *Tantosque progressus exercitatio contulit ei, ut Pythia, Isthmia, de lucta certaverit.* Græco videlicet more, ut in Anthol. lib. 1. cap. 1. Epigr. 5.

Ἄνδρας ἐνίκα
Πυγμὴν ἐνίκα Νικοφῶν Ὀλύμπια.
Cum tot vires
Pugnis domarit Nicophon Olympia.

Et lib. 3. cap. 2. Epigr. 1. Πύθια πὺξ, in Pythiis certaminibus pugil. Inscriptio vetus apud Reines. pag. 205.

ΖΩΙΛΟΣ.
ΖΩΙΛΟΥ.
ΠΥΘΙΑ ΝΙΚΗΣΑΣ.
ΘΕΟΙΣ.

De pancratio diximus lib. 34. sect. 19. num. 3.

[77] citra pulveris tactum ([78] quod vocant aconiti) vicit:[79] coniti Nemeæa.

33. Ctesilochus Apellis discipulus petulanti pictura innotuit, Jove Liberum parturiente depicto mitrato, & muliebriter ingemiscente inter obstetricia Dearum. [80] Cleon Cadmo: Ctesidemus [81] Oechaliæ expugnatione, & [82] Laodamia. [83] Clesides reginæ [84] Stratonices [d] injuria. Nullo enim honore exceptus ab ea, pinxit [85] volutantem cum piscatore, quem reginam amare sermo erat: eamque tabulam in portu Ephesi proposuit: [e] ipse velis raptus est. Regina tolli vetuit, utriusque similitudine mire expressa. Craterus comœdos Athenis [86] in Pompeo pinxit.

34. [87] Eutychidis bigam regit Victoria. [88] Eudorus scena spectatur: idem & ex ære signa fecit.

INTERPRETATIO.

[d] *Injuria.*] Innotuit injuria, quam intulit reginæ.

[e] *Ipse.*] Ipse navim interim conscendit.

NOTÆ.

77. *Citra pulveris tactum.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. & alii: non, *jactum.*

78. *Quod vocant aconiti.*] Ἀκονιτί, hoc est, sine pulvere, fere sine pugna: translatione sumpta ab athletis, qui ita facile superant, ut ne pulverem quidem excitent, vel excitato fœdentur. Suidas: Ἀκονιτί, χωρὶς κόνεως, ἄνευ ἀγῶνος καὶ μάχης, ἢ εὐμαρῶς ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἀθλητῶν τῶν οὕτως εὐμαρῶς περιγινομένων, ὥστε μηδὲ κονίσασθαι. *Sine pulvere* dixit Horatius, loc. cit. Impulveream victoriam appellat Gellius, lib. 5. cap. 6. Plura vide apud Constantin. in Lexico, verbo Ἀκονιτί.

79. *Coniti Nemeæa*] Non, ut Olympia, sine pulvere, sic & Nemeæa vicit. Vide Notas & Emend. num. XV. Nemea sive Nemeæa, νέμεια, νεμαῖα, & νεμαῖα sacra Græciæ certamina, a silva Peloponnesi Nemea, sic appellata, nemo ignorat.

80. *Cleon Cadmo.*] Ita MSS. omnes. Typi, *Admeto.* Cadmum Castalii fontis custodem draconem interemisse fabulæ ferunt: Hygin. fab. 6. Id forte hujus picturæ argumentum. Cleonis Sicyonii fictoris meminit Pausanias laudatus a nobis lib. 34. sect. 19. num. 27.

81. *Oechaliæ.*] Situs hujusce Oechaliæ, quam Herculis diruit, ipso Strabone teste, lib. 9. pag. 438. in incerto est: cum plures sint urbes cognomines. Vide & ejusdem Strabonis librum 14. pag. 638. Hercules cum Iolen Euryti regis filiam in conjugium peteret, pater negaret, Oechaliam expugnavit. Hyginus, fab. 35. Virgil. lib. 8. Æneïd. vers. 290. de Hercule:

Ut bello egregias idem disjecerit urbes,
Trojamque, Oechaliamque.

82. *Laodamia.*] Pyram conscendente, qua cremata est. Hyginus, fab. 104.

83. *Clesides.*] Κλεισίδης.

84. *Stratonices.*] De qua diximus, num. 31.

85. *Volutantem cum piscatore.*] Ita clare Reg. 2. Colb. 3. typique omnes.

86. *In Pompeo.*] Athenis in ipso urbis introïtu ædificium fuit, in quo pompæ parabantur, vasaque asservari solita ad pomparum solennia. Atque ex ea re Πομπεῖον est appellatum, ut auctor est Jul. Pollux, lib. 9. cap. 5. pag. 428. ex Demosthenis oratione in Phormionem. Statuæ illic erant clarorum virorum, ut Socratis, teste Laërtio in ejus vita: & Isocratis, teste Plutarcho, lib. de decem Rhet. Picturæ quoque, ut vel ex hoc Plinii loco intelligitur.

87. *Eutychides.*] Idem fortassis, ut & Eudorus, statuarius fuit, de quo diximus lib. 34. sect. 19.

88. *Eudorus scena.*] Εὔδωρος. Scenam pinxisse eximie dicitur, quam barbari vocant, decorationem theatri.

35. [89] Hippias, Neptuno & Victoria. Habron Amicitiam & Concordiam pinxit, & Deorum simulacra. Leontiscus [90] Aratum victorem cum trophæo: psaltriam. [91] Leon Sappho.

36. Nicearchus Venerem inter Gratias & Cupidines: [92] Herculem tristem insaniæ pœnitentia. [93] Nealces Venerem, ingeniosus & solers in arte. Siquidem cum prælium navale Ægyptiorum & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cujus aqua est mari similis, factum volebat intelligi, argumento declaravit, quod arte non poterat. Asellum enim in litore bibentem pinxit, & crocodilum insidiantem ei.

37. [94] Oenias Syngenicon.

38. Philiscus officinam pictoris, ignem conflante puero. [95] Phalerion Scyllam.

39. Simonides [96] Agatharchum, & [97] Mnemosynen. Simus juvenem requiescentem in officina fullonis, [98] Quinquatrus celebrantem: idemque [99] Nemesin egregiam.

NOTÆ.

89. *Hippias, Neptuno*] Subintellige, spectatur, ex antecedenti. Porro *Hippias*, & mox *Habron*, scribi hic oportere, non, ut hactenus, *Iphis & Abron*, partim M S S. quos sequimur, in quibus *Hyppis & Habron*, scribitur: partim ipsa elementorum series admonet, quæ appellari quenquam hic vetat, cujus ab A littera nomen auspicetur, vel I, ante Habronem. Ἱππίαν fictorem ejusque opera Pausanias commendat in Eliacis post. lib. 6. Ἅβρων apud Græcos viri nomen esse superius vidimus.

90. *Aratum victorem.*] De Aristippo. Vide Plutarchum in Arati vita, pag. 1040.

91. *Leon Sappho.*] Lesbiam vatem, satis celebratam. Exstat in eam distichon Platonis haud obvium, & idem tamen perelegans, in Anthologia, lib. 1. tit. 67.

> Ἐννέα τὰς μούσας φασίν τινες ὡς ὀλιγώρως.
> Ἠνὶ δ' ἢ Σαπφὼ Λεσβόθεν ἡ δεκάτη.
> *Esse novem quidam Musas dixere, sed errant:*
> *Ecce tibi Sappho Lesbia, quæ decima est.*

92. *Herculem . . . insaniæ.*] Ab Junone insania ei objecta, Megaram uxorem, & filios interfecit. Postquam suæ mentis compos est factus, ab Apolline petiit dari sibi responsum, quomodo scelus purgaret. Hyginus, fab. 32.

93. *Nealces.*] Νεάλκεα pictorem, amicum Arati, laudat Plutarchus in Arato, pag. 1032.

94. *Oenias syngenicon.*] Subintellige, pinxit: hoc est, cognationem, ut dictum est num. 29. Pictoris nomen Οἰνίας Græcis scribitur.

95. *Phalerion Scyllam.*] Hominem sursum, caninis capitibus cinctam deorsum, inquit Isidorus, lib 19. Orig. cap. 16. Vide quæ diximus supra sect. 36. n. 22.

96. *Agatharchum.*] Eum, opinor, intelligit, quem Vitruvius in præf. libri 7. pag. 124. Æschylo docente ait primum Athenis tragicam scenam fecisse, & de ea commentarium reliquisse Aut Syracusanæ classis præfectum, cujus mentio apud Thucyd. lib. 6.

97. *Mnemosynen.*] Μνημοσύνη Jovis filia, Musarum parens, ex Hesiodo in Θεογ.

98. *Quinquatrus.*] Quæ Παναθήναια Græcis, Latinis Quinquatrus appellantur, teste Charisio, lib. 1. Sunt autem Παναθήναια Hesychio, ἡ τῶν Ἀθηναίων ἑορτὴ καὶ ἀγών, festum Minervæ apud Athenienses longe celeberrimum, & quinquennale.

99. *Nemesin.*] Νέμεσιν deam insolentiæ & arrogantiæ vindicem Græci vocant. Vide lib. 36. sect. 4. num. 3.

40. Theodorus [100] & inungentem : idem [101] ab Oreste matrem & Ægisthum interfici : bellumque Iliacum pluribus tabulis : quod est Romæ [102] in Philippi porticibus : [103] & Cassandram, quæ est in Concordiæ delubro. [104] Leontium Epicuri cogitantem : [105] Demetrium regem. [106] Theon [107] Orestis insaniam, [108] Thamyram citharœdum. Tauriscus [109] Discobolum, Clytæmnestram, [110] Paniscum, [111] Polynicen regnum repetentem, & Capanea.

41. Non omittetur inter hos insigne exemplum. Namque Erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipse profecit, ut cele-

NOTÆ.

100. *Et inungentem.*] Ἀλείπτην, unctorem, qui palæstritas ungit in gymnasio, qui etiam Aliptes a Cicerone dicitur in epist. ad Lentulum. In libris hactenus editis mendose, *Theodorus vero emungentem.*

101. *Ab Oreste.*] Is Clytæmnestram matrem, & Ægisthum Thyestis filium, cognatum suum, interfecit. Vide Hygini fab. 119. & 244.

102. *In Philippi porticibus.*] De his sect. 36. num. 4.

103. *Et Cassandram.*] Qualis forte a Marone describitur, lib. 2. Æneïd. vers. 403.

Ecce trahebatur passis Priameïa virgo
Crinibus, a templo Cassandra adytisque Minervæ,
Ad cælum tendens ardentia lumina frustra, &c.

104. *Leontium Epicuri.*] Est hæc picturæ nomenclatura, non pictoris, ut Barbarus credidit : & tabula hæc Theodori operibus annumerari debet. Fuit autem Leontium Epicuri concubina, philosophiæ magistra & ipsa, unde & in hac tabula cogitans pingitur. Scripsit libros contra Theophrastum, ut diximus in præf. ad Titum, pag. x 1. nota 6.

105. *Demetrium.*] Poliorceten.

106. *Theon.*] Quintilianus, lib. 12. cap. 10. pag. 894. pictorum ingenia dotesque percensens, *Cura*, inquit, *Protogenes, facilitate Antiphilus : concipiendis visionibus, quas φαντασίας vocant, Theon Samius præstantissimus.* Laudatur & ab Æliano, lib. 2. Var. hist. cap. 44.

107. *Orestis insaniam.*] Occisa matre.

108. *Thamyram.*] De eo diximus in Notas & Emend. ad lib. 4. num. XV & lib. 7. sect. 57.

109. *Discobolum.*] De ea voce, lib. 34. sect. 19. num. 3.

110. *Paniscum.*] Exiguum Panem : sive Panis asseclam, qui Deus Arcadiæ a Marone dicitur. Ut a Satyro, Satyriscus. Apuleïus, lib. 5. Asin. aur. pag. 518. *Tibias inflaret Satyrus, & Paniscus ad fistulam diceret.* Suetonius in Tiberio, cap. 43. *Paniscorum & Nympharum habitu, &c.*

111. *Polynicen.*] Oedipodis filium ex Iocasta, regem Thebanorum. Regnum is ab Eteocle fratre repetiit, & Thebas oppugnavit. Capaneus contra Jovis voluntatem Thebas se capturum dixit : & cum murum ascenderet, fulmine ab Jove est percussus. Hyginus fab. 71. Non in tabulam quidem, sed in statuam Capanei exstat Epigramma non invenustum, in Anthologia, lib. 4. cap. 8. Εἰς ἀνδριάντα Καπανέως, ex quo tamen picturæ hujus argumentum intelligas :

Εἰ τοῖος Θήβαις Καπανεὺς ἐπεμήνατο πύργοις,
Ἅμμασιν ἠερίην κλίμακα μνησάμενος,
Εἷλεν ἂν ἄστυ βίῃ, καὶ ὑπὲρ μόρον· αἴδετο γάρ ῥα
Καὶ σκηπτὸς Κρονίδου τοῖον ἑλεῖν πρόμαχον.

Hoc est, interprete Grotio :

Si furor in Thebas tantus Capanea tulisset,
Cum de reste gradus necteret aërios :
Capta forent fatis invitis mœnia : tantum
Nec foret ausa ducem tangere flamma Jovis.

brem etiam discipulum reliquerit Pasiam, fratrem [112] Æginetæ fictoris. Illud vero perquam rarum ac memoria dignum, etiam suprema opera artificum imperfectasque tabulas, sicut Irin Aristidis, [113] Tyndaridas Nicomachi, [114] Medeam Timomachi, [115] & quam diximus Venerem Apellis, in majori admiratione esse, quam perfecta. Quippe in iis lineamenta reliqua, ipsæque cogitationes artificum spectantur: [f] atque in lenocinio commendationis dolor est: manus, cum id agerent, exstinctæ desiderantur.

42. Sunt etiam non ignobiles quidem, in transcursu tamen dicendi: Aristonides, Anaxander, Aristobulus Syrus, [116] Arcesilaus Tisicratis filius, [117] Corybas Nicomachi discipulus, [118] Carmanides Euphranoris, Dionysiodorus Colophonius, Diogenes qui [119] cum Demetrio rege vixit, Euthymedes, [120] Heraclides Macedo, [121] Mydon Soleus Pyromachi statuarii discipulus, Mnesitheus Sicyonius, Mnasitimus [122] Aristonidæ filius & discipulus, Nessus [123] Habronis filius, Polemon Alexandrinus, [124] Theodorus Samius, & [125] Stadieus, Nicosthenis discipuli, Xenon Neoclis discipulus Sicyonius.

INTERPRETATIO.

f *Atque.*] Ac dum juvat commendare artem, piget artificis simul fato dolere.

NOTÆ.

112. *Ægineta*] Proprium id viri nomen videtur, non gentis, aut patriæ. Et Pausiam legi antea placuerit magis quam *Pasiam.*

113 *Tyndaridas.*] Castorem & Pollucem. Vel addita quoque Helene, Tyndaridæ tres, quos uno versiculo complexus est Synesius, in Anthol. lib. 4. cap. 4.

Οἱ τρεῖς Τυνδαρίδαι, Κάστωρ, Ἑλένη, Πολυδεύκης.

Pollux, atque Helene, cum Castore, Tyndaridæ tres.

De Nicomacho, num. 22.

114. *Medeam Timomachi.*] De qua superius, num. 30.

115. *Et quam diximus Venerem.*] Num. 15.

116. *Arcesilaus.*] Pictoris illius apud Pausaniam mentio, commendatioque operum, lib 1. Attic. pag. 2. De Tisicrate superius, lib. 34. sect. 19. num. 8.

117. *Corybas Nicomachi.*] Κορύβας. De Nicomacho, num. 30.

118. *Carmanides.*] Forte Καρμανίδης, quod nomen & Gorgiæ patri fuit, apud Pausan. lib. 6. Eliac. post. pag. 376. De Euphranore, num. 25.

119. *Cum Demetrio.*] Poliorcete.

120. *Heraclides.*] Laudatus supra, num. 30.

121. *Mydon Soleus.*] Hoc est, Solensis, a Solis Ciliciæ oppido. De Pyromacho, lib. 34. sect. 19. Libris omnibus invitis *Philomacho* conatur ex Suida, verbo Πρυσίας, rescribere Leopardus, lib. 3. Emend. cap. 21. aliique cum secuti.

122. *Aristonida.*] Statuarii, de quo lib. 34. sect. 40.

123. *Habronis.*] De quo diximus, num. 35.

124. *Theodorus Samius.*] De quo lib. 34. sect. 19. num 22.

125. *Stadieus.*] Σταδιεύς, & idem plastes Atheniensis, apud Pausan. in Eliac. posterior. lib. 6. pag. 351.

43. [126] Pinxere & mulieres : [127] Timarete Miconis filia, Dianam in tabula, quæ Ephesi est antiquissimæ picturæ. [128] Irene Cratini pictoris filia & discipula, puellam quæ est Eleusine : Calypso senem & præstigiatorem Theodorum : Alcisthene saltatorem : Aristarete Nearchi filia, & discipula, Æsculapium. Lala Cyzicena perpetua virgo, Marci Varronis juventa, Romæ & penicillo pinxit, & cestro in ebore, imagines mulierum maxime, [129] & Neapoli anum in grandi tabula : suam quoque imaginem ad speculum. Nec ullius velocior in pictura manus fuit : artis vero tantum, ut multum [129] manipretio antecederet celeberrimos eadem ætate imaginum pictores, [131] Sopolin & Dionysium, quorum tabulæ pinacothecas implent. Pinxit & quædam Olympias : de qua hoc solum memoratur, discipulum ejus fuisse Autobulum.

XLI. [1] Eucausto pingendi duo fuisse antiquitus genera constat, [2] cera,

NOTÆ.

126. *Pinxere & mulieres.*] His quæ a Plinio appellantur, adjungi merito potest & Helena Timonis Ægyptii filia, quæ gestum suis temporibus Issicum prælium penicillo pinxit : quæ pictura in Pacis templo a Vespasiano Imp. collocata est, teste Ptolomæo Hephæstione, apud Photium in Bibl. cod. cxc. pag. 481. Ἡ ζωγράφος Ἑλένη Τίμωνος τοῦ Αἰγυπτίου θυγάτηρ, ἥτις ἐν Ἰσσῷ μάχην, ἐκείνοις ἀκμαζούσαις τοῖς χρόνοις, ἔγραψε, καὶ ἐν τῷ τῆς Εἰρήνης τεμένει ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ ἀνέκειτο ἡ γραφή.

127. *Timarete Miconis.*] Ita Reg. 2. Colb. 3. & alii, non *Niconis.*] ut prius. Τιμαρέτη Μίκωνος, pictoris Atheniensis, de quo superius sect. 35.

128. *Irene Cratini.*] Εἰρήνη Κρατίνου statuarii Spartiatæ, de quo Pausanias, lib. 6. Eliac poster. pag. 360.

129. *Et Neapoli anum.*] Ita ex conjectura certissima locum hunc sanavimus, cum prius *Neapolitanum* absurde legeretur. Apposite enim vel sic locum opponit loco, positas Neapoli tabulas, iis quæ Romæ servarentur. Sic libro sup. sect. 19. num. 27. *Aristodemus anus cælavit.*

130. *Manipretio.*] Carioris æstimabantur ejus tabulæ, quam ceterorum pictorum. Manipretium, *la façon de la besogne.* Sic Galli dicunt, *La façon de la besogne d'argent montée est chere.*

131. *Sopolin.*] Σώπολιν. Ita MSS. non *Sopylon.*

Sect. XLI. 1. *Encausto.*] Ἔγκαυστοι picturæ genus dictum ab urendo.

2. *Cera.*] Hoc primum encausticæ picturæ genus, discoloribus ceris, ut diximus sect. 39. De hac pingendi ratione multa multi prodidere. Nobis res ita peracta olim videtur. In tabulis ligneis ducebantur lineares, ut ita dicam, sulci, qui figuram referrent picturæ mox futuræ. Ductus illi postea implebantur instillata infusaque cera diversi coloris, pro ratione imaginis : quæ cera descendebat altius, imprimebaturque tabulæ subditis ignibus. Martialis, lib. 4. Epigr. 47.

Encaustus Phaëthon tabula depictus in ista est :
Quid tibi vis dipyron qui Phaëthonta facis?

Alludit ad casum incendiumque Phaëthontis, qui iterum & in encaustice pictura uritur : idcirco δίπυρος bis ustus vocatur : quod dici certe non posset, nisi prius quam admoveretur ignis, Phaëthontis imago absoluta foret. Aliam rationem encaustices explicandæ alii afferunt. Vide Ludov. De-Montjosium, libro quem inscripsit, *Gallus Romæ hospes*, tit. de pictura, pag. 14.

3 & in ebore, 4 ceſtro, id eſt, viriculo, donec claſſes pingi cœpere. 5 Hoc tertium acceſſit, reſolutis igni ceris penicillo utendi, quæ pictura in navibus nec Sole, nec ſale, ventiſque corrumpitur.

XLII. Pingunt & veſtes in Ægypto inter pauca mirabili genere, candida vela poſtquam attrivere illinentes non coloribus, ſed colorem ſorbentibus medicamentis. Hoc cum fecere, non apparet in velis: 1 ſed in cortinam pigmenti ferventis merſa, poſt momentum extrahuntur picta. Mirumque, cum ſit unus in cortina colos, ex illo alius atque alius fit in veſte, accipientis medicamenti qualitate mutatus. Nec poſtea ablui poteſt: ita cortina non dubie confuſura colores, ſi

NOTÆ.

3. *Et in ebore.*] Altera hæc ratio encauſti ſic ſe habuit, nullo ſcriptorum omnium refragante. Stilo ferreo igne candefacto inurebant ebori, cornibuſve, lineas, quibus quas vellent, imagines exprimebant. Itaque, quod pingendum erat, graphice primum in ebore adumbrabant: deinde ſervata ratione luminum & umbrarum, eboris candore ad lumina utebantur: tonum vero & umbram, non jam amplius cera, ut in priori genere, ſed vulgari colore ac ſimplici exhibebant.

4. *Ceſtro.*] Gloſſæ Philoxeni: Κέστρον, *viriculum*, hoc eſt, ſtili ferrei genus. Utrique encauſti generi hic ceſtron adſcribitur, hoc eſt, candens, acuminatumque ferrum, quod ducendis lineis ſtriiſque, ſive in ebore, ſive in lignea tabula inſerviat. Quare mox tertium encauſti genus, quo claſſes pingi cœpere, ab utroque ullo diſtinguit, quod non ceſtro, ut illa duo, ſed penicillo fiat. Quod in primo genere, quod fit ceris, uſus ceſtri fuit, fieri id certe non potuit, niſi qua diximus ratione, ductis in tabula lignea ſtili ope lineis ac figuris, priuſquam inſtillarentur ceræ. Et hoc oſtendit nomen ipſum ceſtri. Eſt enim a κεῶ, quod idem denotat ac κοιλαίνω, id eſt, cavo.

5. *Hoc tertium.*] Tertium genus encauſti, non ſtilo, ut priora duo, ſed penicillo, quo liquefactæ ceræ & colore tinctæ diffundebantur. Attigiſſe hanc incertus auctor videtur, editus a V. Cl. Steph. Baluzio, Miſcellan. lib. 4. pag. 417. in epiſtola, cui lemma inſcriptum, *Quid ſit ceroma: Nonnulli ceroma*, inquit, *intellexerunt eſſe artificium quoddam juxta morem antiquum pingendi, cui, ne facies & pulcritudo picturæ vetuſtate temporis aboleretur, ceræ mixtura apponebatur, modico igni huic temperamento adjecto, ut aqua menſura colorum ceræque concordante, nec venuſtas & gratia coloribus, nec ceræ perſpicuitas deeſſet. Hoc genus pingendi etiam a Boëtio viro doctiſſimo commemoratum adhuc ſuo tempore viguiſſe dubium non eſt.* Boëtii locus is eſt, in Præf. librorum Arithmeticæ, quos Symmacho Patricio nuncupavit. Hanc κηρόχυτον γραφὴν Græci dixere, quos inter Chryſoſtomus, uti refertur in Conc. Nicæno II. Deſcribit hoc genus picturæ Procopius, lib. 1. de ædif. Juſtin. ubi de camera Eccleſiæ loquens: Ἐναβρύνεται δὲ ταῖς γραφαῖς ἡ ὀροφὴ πᾶσα, οὐ τῷ κηρῷ ἐντακέντι τε καὶ διαχυθέντι, &c Nicephorus C P. in Breviario Hiſtorico, ad annum 768. εἰκονογραφίαν vocat διὰ κηροχύτου ὕλης. Nunc vetus illa encauſtice penitus obſolevit: ſucceſſitque ei illa ratio, quam vulgo dicimus *Email.* Et quæ urendo fit plumbo in vaſis figlinis, quod vulgo *plomber, vernir, eſtamer.*

Sect. XLII. 1. *Sed in cortinam.*] Vela, inquit, illinuntur prius medicamento quodam ſeu liquore, qui colorem poſtea trahat, & bibat: dein merſantur vela in cortina, ſive aheno, in quo non aqua mera, ſed pigmentum fervet: ibi medicamentum illud velis prius illitum ſorbet colorem, & quidem varium, licet ex pigmento unius coloris: pro varia ſcilicet conditione medicamenti, quo prius vela fuerant illita.

pictos acciperet, [a] digerit ex uno, pingitque dum coquit. Et adustæ vestes firmiores fiunt, quam si non urerentur.

Cap. XII. XLIII. De pictura satis superque: contexuisse his [1] & plasticen conveniat. [2] Ejusdem opere terræ fingere ex argilla similitudines, [2] Dibutades Sicyonius figulus primus invenit Corinthi, filiæ opera: quæ capta amore juvenis, illo abeunte peregre, umbram ex facie ejus ad lucernam in pariete lineis circumscripsit: quibus pater ejus impressa argilla typum fecit, & cum ceteris fictilibus induratum igni proposuit: cumque servatum [3] in Nymphæo, donec Corinthum [4] Mummius everteret, tradunt. Sunt qui in Samo primos omnium plasticen invenisse [5] Rhœcum & Theodorum tradant, multo [6] ante Bacchiadas Corintho pulsos. [7] Demaratum vero ex eadem urbe profugum, qui in Etruria Tarquinium Priscum regem populi Romani genuit, comitatos fictores [8] Euchira & Eugrammum: ab iis Italiæ traditam plasticen. Dibutadis inventum est, rubricam addere, [9] aut ex rubrica cretam fingere. Primusque [b] personas tegularum extremis imbricibus imposuit, quæ inter initia [10] protypa vocavit.

Interpretatio.

Digerit.] Multos facit colores in velis, licet unicum in se contineat.

[a] *Ejusdem.*] Ejusdem terræ opera, ex qua nascuntur colores ad picturam.

[b] *Personas.*] Simulacra.

Notæ.

Sect. XLIII. 1. *Et plasticen.*] Πλαστικὴ Plinio, Vitruvioque, fictrix ars ex argilla vel creta, rerum similitudines exprimens.

2. *Dibutades.*] Is ex argilla fingebat simulacra eximia, quæ propter artificis ingenium, artisque solertiam, aliis etiam ex auro conflatis anteponebantur. Citat hujus rei auctorem Aristotelem, lib. 1. de part. anim. cap. 5. Riolanus, lib. 1. Anthrop. pag. 3. sed falso: nam de Dibutade apud Philosophum, si bene memini, nec vola, ut aïunt, nec vestigium est.

3. *In Nymphæo.*] Νυμφαῖον fanum est, delubrumve Nympharum.

4. *Mummius.*] Anno Urbis DCVIII. ut dictum est lib. 34. sect. 3.

5. *Rhœcum & Theodorum.*] Quos æris cudendi atque conflandi artem docuisse, auctor est Pausanias, lib. 8. Arcad. pag. 479. Σαμίους Ῥοῖκον Φιλαίου, καὶ Θεόδωρον Τηλέκλεος, εἶναι τοὺς εὑρόντας χαλκὸν ἐς τὸ ἀκριβέστατον τῆξαι. Ab Herodoto quoque Ῥοῖκος Samius laudatur in Thalia, seu lib. 3. pag. 185 num. 60.

6. *Ante Bacchiadas.*] Sic Reg. 2. non *Battiadas*, ut inepte hactenus editi. Bacchiadas diu Corinthi tenuisse imperium, Chronologi norunt: docetque Pausanias, lib. 2. Corinth. pag. 91. & Ælianus, lib. 1. Var. hist. cap. 19.

7. *Demaratum.*] Narrat hanc Demarati fugam Dionys. Halic. lib. 3. Antiq. Rom. pag. 184. Multo vero elegantius Valerius Max. lib. 3. cap. 4. num. 2.

8. *Euchira.*] Græcis Εὔχειρ & Εὔχειρος appellatur. Corinthii hujusce plastæ meminit Pausanias, lib. 6. sive Eliac. poster. pag. 350.

9. *Aut ex rubrica cretam fingere.*] Reg. 2. *aut ex rubra creta fingere.*

10. *Protypa*] Πρότυπα. Sic futuri operis præcedentem typum, & formam speciminis gratia Græci vocant. Architectus quidem suscepti operis ex ligno for-

11 Postea

[11] Poſtea idem ectypa fecit. [12] Hinc & faſtigia templorum orta : propter hanc plaſtæ appellati.

XLIV. Hominis autem [1] imaginem gypſo e facie ipſa primus omnium expreſſit, ceraque in eam formam gypſi infuſa [2] emendare inſtituit Lyſiſtratus Sicyonius, frater [3] Lyſippi, de quo diximus. Hic & ſimilitudinem reddere inſtituit : ante eum, quam pulcherrimas facere ſtudebant. [4] Idem & de ſignis effigiem exprimere invenit. Crevitque res in tantum, ut nulla ſigna, ſtatuæve, ſine argilla fierent. Quo apparet antiquiorem hanc fuiſſe ſcientiam, quam fundendi æris.

XLV. Plaſtæ laudatiſſimi fuere [1] Damophilus & Gorgaſus, iidemque pictores : qui [2] Cereris ædem Romæ ad Circum maximum [3] utroque genere artis ſuæ excoluerunt, verſibus inſcriptis Græce, quibus ſignificarunt a dextra opera Damophili eſſe, ab læva Gorgaſi. [a] Ante hanc ædem [4] Tuſcanica omnia in ædibus fuiſſe, auctor eſt M. Varro.

INTERPRETATIO.

[a] *Ante.*] Ante quam Cereris ædes exſtrueretur, ex ære ſigna in ædibus ſacris fuiſſe, auctor eſt Varro.

[N]OTÆ.

mam efficit atque præſtruit : ut antequam ædificium cœptum ſit, errata alioqui futura deprehendat, atque anticipet: atque id *Modellum* vocant. Sculptor vero cera : plaſteſque, creta proplaſma fingit. Salmaſius, in Solin. pag. 1046. *proſtypa* legi jubet, intelligique ſimulacra quæ non tota prominent, neque exſtant, *des ouvrages de demie boſſe :* ectypa contra, quæ prominent, ſolidaque ſunt. Qua quidem interpretatione nihil eſſe poteſt quod a Plinii ſententia, quod a germana vocis *ectypa* ſignificatione, magis abhorreat.

11. *Poſtea idem ectypa.*] Ἔκτυπα. In plaſtice primum finguntur rerum ſimilitudines atque imagines, ex argilla, gypſo, & id genus : atque hæc ſunt *οἱ τύποι*, ſeu πρότυπα, proxime explicata a nobis. Ex appreſſis autem typis fiunt ectypa, quæ ſunt typorum conceptacula, formæ Plinio : & in ſcalptura, ectypæ ſcalpturæ vocantur : ut in ſignatoriis anulis, ectypiſque gemmis, quibus exſignantur imagines, quæ Græci ἐκσφραγίσματα nuncupant. Plinius lib. 37. ſect. 63. *Hæ ſunt gemmæ, quæ ad ectypas ſcalpturas aptantur.* Seneca, lib. 3. de benef. cap. 26. pag. 47. *Cœnabat Paulus Prætorius in convivio quodam, imaginem Tiberii Cæſaris habens ectypam ex eminente gemma .... At ſervus ejus .... ei ebrio anulum extraxit*, &c.

12. *Hinc & faſtigia.*] Eo proceſſit ars, crevitque in tantum, ut & faſtigia templorum non ſine argilla fiant, nec ſine præcedentibus protypis.

Sect. XLIV. 1. *Imaginem gypſo.*] Ut hodie maſtiche ceraque fit.

2. *Emendare.*] Cera infuſa imaginem, quam gypſea forma reddidiſſet, abſolvere diligentius, emendatiuſque.

3. *Lyſippi, de quo diximus.*] Libro 34. ſect. 19. num. 6.

4. *Idem & de ſignis.*] Et de ſignis appreſſis ectypas efficere formas excogitavit, ex quibus deinde expreſſa effictaque ſimulacra prodirent, id eſt, ἀπεικάσματα.

Sect. XLV. 1. *Damophilus.*] Alium eſſe eum a pictore Demophilo credimus, cujus ſuperius mentio facta eſt, ſect. 36. num. 2.

2. *Cereris ædem*] Regione Urbis undecima.

3. *Vtroque genere.*] Plaſtice, & pictura.

4. *Tuſcanica.*] De his lib. 34. ſect. 16.

Ex hac cum reficeretur, [b] crustas parietum excisas [5] tabulis marginatis inclusas esse: item signa ex fastigiis dispersa. Fecit & Chalcosthenes cruda opera Athenis, qui locus ab officina ejus [6] Ceramicos appellatur. M. Varro tradit sibi cognitum Romæ [7] Posim nomine, [8] a quo facta poma & uvas, ut non posses aspectu discernere a veris. Idem magnificat Arcesilaum, [9] Lucii Luculli familiarem, cujus [10] proplasmata pluris venire solita artificibus ipsis, quam aliorum opera. Ab hoc factam Venerem Genetricem in foro Cæsaris, & priusquam absolveretur, [11] festinatione dedicandi positam. Deinde eidem a Lucullo [12] H-S. LX. signum Felicitatis locatum, cui mors utriusque inviderit. Octavio equiti Romano cratera facere volenti, exemplar e gypso factum [13] talento. [14] Laudat & Pasitelem, qui plasticen matrem statuariæ, scalpturæque, & cælaturæ esse dixit: & cum esset in omnibus his summus, nihil unquam fecit, [c] antequam finxit. Præterea elaboratam hanc artem Italiæ, & maxime Etruriæ: [15] Turianumque a Fre-

INTERPRETATIO.

[b] *Crustas.*] E parietum crustis, sive tectorio, partes excidebant, quas *ob picturæ excellentiam* tabulis includebant, quarum margines prominentiores forent: item signa *ob elegantiam artis* ex fastigiis *ædis illius in privatas domos* esse dispersa *narrat idem Varro.*

[c] *Antequam.*] Ante quam protypon seu proplasma ex argilla finxit.

NOTÆ.

5. *Tabulis marginatis.*] Sive, quod idem est, formis ligneis. Simile enim est quod ipse de ejuscemodi pictis parietum crustis inferius recitat, sect. 49. ex Vitruvio sumptum. *Lacedæmone quidem excisum lateritiis parietibus opus tectorium, propter excellentiam picturæ, ligneis formis inclusum Romam deportavere.*

6. *Ceramicos.*] Κεραμεικὸς locus Athenis, in quo sepeliebantur, qui in bello perierant: Erat & alter in quo diversabantur meretrices. Ab arte figlina, ἀπὸ τῆς κεραμικῆς τέχνης, nomen inventum, ut Suidas quoque testatur: vel, uti Pausanias lib. 1. Attic. pag. 5. a Ceramo heroë, Liberi Patris & Ariadnes filio.

7. *Posim nomine.*] Qui Græcis Πόσις, Latinis idem plerumque Posidonius appellatus.

8. *A quo facta poma & uvas.*] Vide Notas & Emend. num. XVI.

9. *L. Luculli.*] De quo diximus sect. 40.

10. *Proplasmata.*] Προπλάσματα sive πρότυπα, de quibus sect. 43. *Des modeles.*

11. *Festinatione dedicandi.*] Dedicavit Cæsar Dictator. Dio, lib. 43. pag. 225.

12. H S. L X.] Sestertiis sexaginta, sive sestertiûm sexaginta millibus. Libræ sunt nostrates 6000.

13. *Talento.*] Talenti pretio, & Attici quidem: quod librarum nostratium efficit duo millia & quadringentas.

14. *Laudat & Pasitelem.*] Non illum Colotæ magistrum, de quo Pausanias, lib. 5. Eliac prior. pag. 325. sed alterum cognominem, de quo nos in Auctorum indice.

15. *Turianumque a Fregellis accitum.*] Spuria hæc videntur & interpolata. Natus certe Turianus ille ex repetitione superioris vocis *Etruriæ*. Reg 2. pro his habet: *Etruria tuulgamulis accitum.* Quibus ex verbis quid elici boni possit, non video.

gellis accitum, cui locaret Tarquinius Priscus effigiem Jovis in Capitolio dicandam. Fictilem eum fuisse, [16] & ideo miniari solitum: fictiles in fastigio templi ejus quadrigas, [17] de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem, [18] qui hodieque materiæ nomen iu Urbe retinet. Hæ enim tum effigies Deûm erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illorum, qui tales Deos coluere. Aurum enim & argentum ne Diis quidem conficiebant.

XLVI. Durant etiam nunc plerisque in locis talia simulacra. [1] Fastigia quidem templorum etiam in Urbe crebra, & municipiis, mira cælatura, & arte ævique firmitate [2] sanctiora auro, certe innocentiora. In sacris quidem etiam inter has opes hodie, non murrhinis crystallinisve, sed fictilibus prolibatur [3] simpuviis. Inenarrabili terræ benignitate, si quis singula æstimet: etiam ut omittantur in frugum, vini, pomorum, herbarum, fruticum, medicamentorum, metallorum generibus, beneficia ejus, [a] quæ adhuc diximus: vel assiduitate satiant figlinarum opera, [4] doliis ad vina excogitatis, [5] ad aquas tubulis, [6]

INTERPRETATIO.

[a] *Quæ adhuc.*] Quæ hactenus diximus libris superioribus.

NOTÆ.

16. *Et ideo miniari.*] Vide quæ diximus lib. 33. sect. 36. Juvenalis:

Fictilis, & nullo violatus Juppiter auro.

17. *De quibus sæpe diximus.*] Libro 8. sect. 4.

18. *Qui hodieque materiæ.*] Dicebatur enim Hercules fictilis. Martialis, lib. 14. Epigr. 178. cujus lemma est, *Hercules fictilis:*

Sum fragilis: sed tu, moneo, ne sperne sigillum:
Non pudet Alciden nomen habere meum.

Sect. XLVI. 1. *Fastigia quidem.*] Cicero lib. 1. de Divin. num. 16. *Cum Summanus, qui tum erat in fastigio Jovis Optimi Maximi, qui tum erat fictilis, e cælo ictus esset, &c.*

2. *Sanctiora auro.*] Sic Reg. 2. & Colb. 3. Sic Hermolaus: non *certiora*, quod Gelenio uni magis arrisit.

3. *Simpuviis.*] Non fictilia tantum, sed & lignea fuere simpuvia. Nonius, cap. 15. num. 12. *Simpuvium est vas ligneum. Varro, περὶ μέθης. Non vides ipsos Deos; si quando volunt gustare vinum, derepere ad hominum fana: & tamen tum ipsi Libero simpuvio vinitarari?* Simpulum idem Varro appellat, lib. 4. de ling. Lat. pag. 31. Et Festus: *Simpulum, vas parvum, non dissimile cyatho, quo vinum in sacrificiis libabant: unde & mulieres rebus divinis deditæ, simpulatrices dicuntur.* Glossæ: *Simpulum*, κύαθος. In Notis quæ vulgo Tironis dicuntur, pag. 124. *Simbulum*, pro *Simpulum*. Juvenalis, Satyra 6. v. 340.

Aut quis
Simpullum ridere Numæ, nigrumque catinum,
Aut Vaticanos fragiles de monte patellas
Ausus erat?

Prudentius, in hymno S. Laur. v. 514. id imitatus:

Quidquid Quiritum sueverat
Orare simpullum Numæ.

Sunt qui utrobique *simpuvium* legant.

4. *Doliis ad vina.*] Dolia vino condendo fictilia erant, & plerumque picata, ut dictum est libro 14. Vide Notas & Emend. num. XVII.

5. *Ad aquas tubulis.*] Tubulis ficti-

[6] ad balineas mammatis, [b] ad tecta coctilibus laterculis [7] frontatisque: ob quæ Numa rex [8] septimum collegium figulorum instituit. Quin & defunctos sese multi [9] fictilibus soliis condi maluere: sicut M. Varro, [10] Pythagorico modo, in myrti & oleæ atque populi nigræ foliis. Major quoque pars hominum terrenis utitur vasis. [11] Samia etiamnum in esculentis laudantur. Retinet hanc nobilitatem & [12] Arretium in Italia: [13] & calicum tantum, Surrentum, Asta, Pollentia: in Hispania Saguntum, in Asia Pergamum. Habent & Tralles opera sua, Mutina in Italia: quoniam & sic gentes nobilitantur. Hæc quoque

Interpretatio.

[b] *Ad tecta.*] Ad tectorum parietes.

Notæ.

libus aquæ ductus constabant. Vide lib. 31. sect. item 31.

6. *Ad balineas mammatis.*] Mammata fictilia, tubos interpretor, in mammæ speciem rotundatos, per quos ex hypocausto in balineas calor transmearet. De his Seneca epist. 91. cujus initium, *Quis dubitare. Quædam nostra demum prodiisse memoria scimus: speculariorum usum, perlucente testa, clarum transmittentium lumen: ut suspensuras balneorum, & impressos parietibus tubos, per quos circumfunderetur calor, qui ima simul & summa foveret æqualiter.* Horum tuborum vestigia adhuc quamplurima conspici in Diocletiani & Caracallæ gymnasiis, auctor est Hieron. Mercur. lib. 1. artis Gymn. cap. 10. pag. 27. His a mamma nomen, ut a fronte subsequentibus.

7. *Frontatisque.*] Parietes, inquit, e lateribus fiunt: & minoribus quidem, quos laterculos vocant: & majoribus, qui frontati nominantur, quod duplici fronte utramque muri partem per ipsam muri crassitudinem totam pertingant. Usus hac voce & Vitruvius quoque, lib. 2. cap. 4.

8. *Septimum Collegium.*] Vide Plutarchum in Numa, pag. 71.

9. *Fictilibus soliis.*] Ita Reg. 2. Colb. 3. aliique, non ut typi, *doliis.* Vidit & Magius lib. 2. Miscell. cap. 18. Philander in Vitruvium, lib. 9. cap. 3. & Dalecampius quoque, ita legi oportere. Solia vero sunt mobiles arcæ, sive sarcophagi, quibus corpus integrum condebatur. Utitur ea voce Florus, lib. 14. de morte Cleopatræ, cap. x. Curtius, lib. 10. Suetonius in Nerone, cap. 50. *Solium porphyretici marmoris.* De fictilibus soliis, mobilibusque, accipienda hæc Gruteri inscriptio, 607. CVM. ANTE. HOS. DIES. CONIVGEM. ET. FILIVM. AMISERIM. ET. PRESSVS. NECESSITATE. CORPORA. EORVM. FICTILI. SARCOPHAGO. COMMENDAVERIM. DONICVM. LOCVS. QVEM. EMERAM. ÆDIFICARETVR.

10. *Pythagorico modo.*] Vide Plutarchum in Laconicis institutis, pag. 238.

11. *Samia etiamnum.*] Hinc vasa Samia apud Tullium sæpe occurrunt, eademque Samia simpliciter appellata: ut in Verrem, *Nos Samiis delectamur*, &c. Samia vasa apud Plautum in Capt. act. 2. sc. 2.

12. *Arretium.*] Unde vasa Arretina a Martiale commendantur, ut dicemus in Notis & Emend. num. XVIII.

13. *Et calicum tantum, Surrentum &c.*] Ut vasorum fictilium, inquit, in esculentis nobilitatem retinet Arretium in Italia: ita, sed calicum, tantum nobilitate commendantur, in eadem parte terrarum, Surrentum, Asta, Pollentia: in Hispania Saguntum, &c. Vide Notas & Emend. num. XIX.

per maria terraſque ultro citroque portantur, inſignibus rotæ officinis. [14] Erythris in templo hodieque oſtenduntur amphoræ duæ propter tenuitatem conſecratæ, diſcipuli magiſtrique certamine, uter tenuiorem humum duceret. Cois laus maxima, [15] Adrianis firmitas: nonnullis circa hoc ſeveritatis quoque exemplis. [16] Q. Coponium invenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram dediſſet dono ei, cujus ſuffragii latio erat. Atque ut luxu quoque aliqua contingat auctoritas figlinis, [17] tripatinum, inquit Feneſtella, appellabatur ſumma cœnarum lautitia. Una erat murænarum, altera luporum, [18] tertia myxonis piſcis, inclinatis jam ſcilicet moribus, ut tamen eos præferre Græciæ etiam Philoſophis poſſimus. Siquidem in Ariſtotelis heredum auctione [19] LXX. patinas veniſſe traditur. [20] Nam nos cum unam Æſopi tragœdiarum hiſtrionis [21] in natura avium diceremus ſeſtertiis centum ſtetiſſe, non dubito indignatos legentes. At Hercules, [22] Vitellius in principatu ſuo [23] X̄. H-S. condidit patinam, cui faciendæ fornax in campis exædificata erat: quoniam eo pervenit luxuria, ut etiam fictilia pluris conſtent, quam murrhina. Propter hanc Mucianus [24] altero Conſulatu ſuo, in conquiſitione, exprobravit patinarum paludes

NOTÆ.

14. *Erythris.*] In Ionia, lib. 3. ſect. 31.

15. *Adrianis.*] Ab Adria Italiæ oppido. Sic ipſe de gallinis, lib. 10. ſect. 74. *Adrianis laus maxima.* Vide quæ diximus in Notis & Emend. ad librum 10. num. LXVII.

16. *Q. Coponium.*] Ex Coponia gente Titum, Marcum, Caïum, apud vetuſtos ſcriptores reperimus. Quintum adhuc nuſquam: notus eo tantum nomine eſt, quod, ut Cypriani verbis utar, *multis emit ſordibus, ut fulgeret.*

7. *Tripatinum.*] Nomen inventum a patina tergemina. Ut porro lancibus cibi ſimplices apponebantur, ut carnes aſſæ, fructuſque: ſic patinis condebantur piſces, tyrotaricha, & ſimilia. Atque ut λεπάδες Græcis, ita patinæ quoque habent operculum, quo lances carent. Unde parœmia, *Dignum patella operculum.*

18. *Tertia myxonis.*] Sive bacchi, de quo lib. 32. ſect. 25. & lib. 9. ſect. 28.

19. *LXX. patinas.*] Ita MSS. non LX. Laërtius lib. 5. in Ariſtotelis vita, pag. 117. λοπάδας πλείστας, patinas plurimas, minime definito numero repertas poſt ejus obitum ait.

20. *Nam cum nos unam.*] In Æſopo hiſtrione patinam unam ferre vix potuimus: in Philoſopho, LXX. quis ferat?

21. *In natura avium.*] Libro 10. ſect. 72.

22. *Vitellius.*] A. Vitellius Imp. cui Veſpaſianus ſucceſſit.

23. *X̄. HS.*] Sic Reg. 2. & alii: non, ut editi, CC. *ſeſtertiis.* Sic etiam Budæus in vetuſtis exemplaribus vidit, ipſo ita prodente, lib. 4. fol. 112. Hoc eſt, decies ſeſtertiûm, ſive, quod idem eſt, decies centenis millibus ſeſtertiûm. Monetæ noſtratis hæc efficiunt libras, ut vocant, 100000. De hac patina Suetonius in Vitellii vita, cap. 13. *Famoſiſſima ſuper ceteras fuit cœna ei data adventitia a fratre. . . . Hanc quoque exſuperavit ipſe dedicatione patinæ, quam ob immenſam magnitudinem clypeum Minervæ, αἰγίδα πολιούχου dictitabat. In hac ſcarorum jecinora* &c. Et cap. 17. ubi de conviciis quibus a plebe moriens inceſſebatur, Patinarium nuncupatum tradit.

24. *Altero Conſulatu ſuo.*] Quem geſſit anno poſt Urbem conditam DCCCXXII. Collega Domitiano Veſpaſiani F. ex Kalendis Juliis. De Muciano diximus in auctorum indice. Defecerat is a Vitellio in Veſpaſiani partes. Vide Sueton. in Veſpaſ. cap. 6. & 13.

[25] Vitellii memoriæ : [c] non illa fœdiore, cujus veneno [26] Asprenati reo Cassius Severus accusator objiciebat, interisse cxxx. convivas. Nobilitantur iis oppida quoque, ut Rhegium, [27] & Cumæ. [28] Samia testa Matris Deûm sacerdotes, qui Galli vocantur, virilitatem amputare, nec aliter citra perniciem, [29] M. Cælio credamus : qui linguam sic amputandam objecit [30] gravi probro, tanquam & ipse jam tunc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitavit ars? fractis etiam testis utendo sic, ut firmius durent tusis calce addita, [31] quæ vocant Signina. Quo genere etiam pavimenta excogitavit.

XLVII. Verum & ipsius terræ sunt alia [1] commenta. [2] Quis enim
CAP.XIII. satis miretur pessimam ejus partem, [3] ideoque pulverem appellatum

INTERPRETATIO.

c *Non illa.*] Cum esset illa Vitellii Imp. profusio fœdior, quam Asprenatis hominis privati veneficium, quod ei Cassius objecit, &c.

NOTÆ.

25. *Vitellii memoriæ.*] Nam anno ante supplicium Vitellius dederat. Patinarum autem paludes figurate dixit, allusione Pontinæ paludis, cum patina ipsa fictilis esset & lutea. De Pontina seu Pomptina palude, quem locum olim triginta trium urbium Mucianus ter Consul prodidit, Plinius lib. 3. sect. 9.

26. *Asprenati.*] Suetonius in Aug. cap. 56. *Cum C. Nonius Asprenas arctius ei junctus* (Augusto) *causam veneficii, accusante Cassio Severo, diceret : consuluit Senatum, quid officii sui putaret*, &c.

27. *Et Cumæ.*] Martialis, lib. 14. Epigr. 114. cui lemma inscriptum, *Patella Cumana :*

Hanc tibi Cumano rubicundam pulvere testam,
Municipem misit casta Sibylla suam.

28. *Samia testa.*] Testatur id quoque Martialis, sed obsceno carmine, lib. 3. Epigr. 81.

29. *M. Cælio credamus.*] Is esse Cælius videtur, quem reum defendit Tullius, oratione pro eo habita, quæ etiamnum exstat.

30. *Gravi probro,*] Cælius aïebat linguam amputandam ejus pudendi criminis reis, quod Bætico Martialis objicit, loc. cit. quod libidinis genus & in Vitellio tacite arguit hoc loco Plinius : itemque Tranquillus, cap. 3. & 4.

31. *Quæ vocant Signina.*] A Signia Italiæ oppido, de quo lib. 3. in Geographicis diximus. Signini operis mentio apud Columellam, lib. 1. cap. 6. Signino alveo deductas Ravennam aquas prodidit Cassiodorus, l. 5. Var. epist. 38.

Sect. XLVII. 1. *Alia commenta.*] Sic Reg. 2. ceterique MSS. Recte: nunc terræ ipsius commenta laudantur, ut proxime ante artis Editi, *segmenta*, male.

2. *Quis enim satis.*] Planius hæc traduntur a Vitruvio, sed eadem tamen, lib. 2. cap. 6. pag. 24. *Est etiam genus pulveris, quod efficit naturaliter res admirandas. Nascitur in regionibus Baïanis, & in agris municipiorum, quæ sunt circa Vesuvium montem : quod commixtum cum calce & cæmento, non modo ceteris ædificiis præstat firmitates, sed etiam moles, quæ construuntur in mari, sub aqua solidescunt.*

3. *Ideoque pulverem &c.*] Hæc totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 1. Etiamnum pulverem eum Itali Gallique *Pozzolane* nuncupant, tectoriis parietum utilissimum. Seneca, lib. 3. Natur. quæst. pag. 872. *Puteolanus pulvis, si aquam attigit, saxum est.* Sidonius Apollin. Paneg. Anthemii Aug. p. 290. de amplitudine agens urbis Byzantinæ :

Porrigis ingentem spatiosis mœnibus urbem,

in Puteolanis collibus, opponi maris fluctibus: mersumque protinus fieri lapidem unum inexpugnabilem undis, & fortiorem quotidie, utique si Cumano misceatur cæmento?

Eadem est terræ natura & in Cyzicena regione: sed ibi non pulvis, verum ipsa terra qualibet magnitudine excisa, & demersa in mare, lapidea extrahitur. Hoc idem circa Cassandriam produnt fieri: & in fonte Gnidio dulci, intra octo menses terram lapidescere. Ab Oropo quidem Aulida usque quidquid terræ attingitur mari, mutatur in saxa. Non multum a pulvere Puteolano distat [4] e Nilo arena tenuissima sui parte, non ad sustinenda maria fluctusque frangendos, sed ad debellanda corpora [5] palæstræ studiis. Inde certe [6] Patrobio, Neronis principis liberto, advehebatur. [7] Quin & Leonnato, & Cratero, ac Meleagro Alexandri Magni ducibus sabulum hoc portari cum reliquis militaribus commerciis reperio. Plura de hac parte non sum dicturus, non Hercules magis, quam de terræ usu in ceromatis, quibus exercendo juventus nostra corpora, vires animorum perdidit.

XLVIII. Quid? non in Africa Hispaniaque ex terra parietes, quos appellant [1] formaceos, quoniam in forma circumdatis utrinque dua- CAP. XIV.

NOTÆ.

Quam tamen angustam populus facit. Itur in æquor
Molibus, & veteres tellus nova contrahit undas.
Namque Dicarcheæ translatus pulvis arenæ
Intratis solidatur aquis, durataque massa
Sustinet advectos peregrino in gurgite campos.

Vide etiam Dionem, lib. 48 pag. 389.

4. *E Nilo arena.*] Qualis advecta Romam, teste Sueton. in Nerone, cap. 45. *Ex annonæ quoque caritate luctantium accrevit invidia. Nam & forte accidit, ut in publica fame, Alexandrina navis nunciaretur pulverem luctatoribus aulicis advexisse.*

5. *Palæstræ studiis.*] Nam palæstritæ & luctaturi corpora pulvere aspergebant.

6. *Patrobio.*] Meminere hujus Neroniani liberti, Dio. lib. 63. pag. 717. & Suetonius in Galba, cap. 10.

7. *Quin & Leonnato &c.*] De his Alexandri ducibus, vide Arrianum, in Exped. Alex. Ælianum, lib. 9. Var. hist. cap. 3. & Justinum, lib. 13. cap. 14. Λεοννάτος, Κράτερος, Μελέαγρος.

Sect. XLVIII. 1. *Formaceos.*] Probat hanc lectionem Sirmondus noster in Notis ad Sidonium, pag. 15. adjicitque structiles rivorum canales, quibus aqua ducitur, formas pariter nuncupari, quod appressis forma utrinque tabulis instruantur: quo sensu aquas formarum dixit Cassiodorus, lib. 3. Var. ep. 31. Et epist. 53. *Romam formarum inundatione ditissimam.* Et lib. 5. ep. 38. *Formam Ravennatem.* Denique lib. 7. inter formulas, sexta est *formula Comitivæ formarum Vrbis.* Et Vetus inscriptio, quam Fabrettus affert, lib. de Aquæduct. pag. 20.

IMP. CÆS. M. AVRELIVS
ANTONINVS PIVS
AQVAM. MARCIAM. VARIIS.
KASIBVS IMPEDITAM.
PVRGATO FONTE.
EXCISIS. ET PERFORATIS.
MONTIBVS.
RESTITVTA. FORMA.
ADQVISITO. ETIAM. FONTE
NOVO ANTONINIANO.
IN SACRAM URBEM SVAM
PERDVCENDAM CVRAVIT.

bus tabulis inferciuntur verius, quam instruuntur, ævis durant, incorrupti imbribus, ventis, ignibus, omnique cæmento firmiores? Spectat etiam nunc [2] speculas Hannibalis Hispania, terrenasque turres jugis montium impositas. Hinc & cespitum natura, castrorum vallis accommodata, contra fluminum impetus aggeribus. [2] Illini quidem crates parietum luto, [4] & lateribus crudis exstrui, quis ignorat?

XLIX. [1] Lateres non sunt e sabuloso, [3] neque arenoso, multoque minus calculoso ducendi solo: sed e cretoso & albicante, aut ex rubrica: vel si jam ex sabuloso, e masculo certe. [3] Finguntur optime vêre: nam solstitio rimosi fiunt. [4] Ædificiis [5] non nisi bimos probant. [6] Quin & intritam ipsam eorum, prius quam fingantur, macerari

NOTÆ.

Isidorus, l. 15. c. 9. *Formatum sive formarium in Africa vel Hispania parietes de terra appellant, quomodo in forma circumdatis utrinque tabulis inferciuntur verius, quam duabus instruuntur.* Palladius, l. 1. c. 34. de munitionum horti generibus: *Alii luto,* inquit, *inter formas clauso parietes figuratos ex lateribus imitantur.* Hispani *Tapias* vocant ejusmodi parietes.

2. *Speculas Hannibalis*] Harum Hannibalis turrium facta superius mentio, lib. 2. sect. 73. *In Africa Hispaniaque Hannibalis turrium,* &c.

3. *Illini quidem.*] Hodieque rura nostra parietes cratibus, luto oblitis, & argilla pingui, e qua lateres fiunt, exstruunt.

4. *Et lateribus crudis.*] Ut ignis & fornacum impensæ parcatur: ut inter se melius coagmententur crudi, & ideo molliores lateres: ut cæmento exiguo sit opus: ut breviore temporis spatio murus perficiatur. Ita Dalecampius.

Sect. XLIX. 1. *Lateres non sunt.*] Hæc explanatius paulo Vitruvius, lib. 2. cap. 3. pag. 21. a quo Plinius mutuatus est. *Itaque primum de lateribus, qua de terra duci eos oporteat, dicam. Non enim de arenoso, neque calculoso, neque sabuloso luto sunt ducendi: quod ex his generibus cum sunt ducti, primum fiunt graves: deinde, cum ab imbribus asperguntur, dilabuntur, & dissolvuntur: paleæque, quæ in his ponuntur, non cohærescunt propter asperitatem. Faciendi autem sunt ex terra albida, cretosa, sive de rubrica, aut etiam masculo sabulone,* &c.

Sabulum, vel sabulonem vocant arenam, non quidem tenuiorem, minutioremque, ut in Thesauro Rob. Stephani scribitur, sed crassiorem, vilioremque: quod recte docet Agricola, lib. 7. de de natura fossil. pap. 321. *Sabulum crassius est quam arena: quod vel durum est, vel molle: illud marem, hoc feminam appellant: Masculum utilius sternendis viis,* &c.

2. *Neque arenosum.*] De arenæ generibus dicetur lib. 36. sect. 55.

3. *Finguntur.*] Vitruvius, loc. pag. 22. *Ducendi autem sunt per vernum tempus, & autumnale, ut uno tenore siccescant. Qui enim per solstitium parantur, ideo vitiosi sunt, quod summum corium Sol acriter cum percoquit, efficit ut videantur aridi: interius autem sint non sicci: & cum postea siccescendo se contrahunt, perrumpunt ea quæ erant arida: ita rimosi efficiuntur imbecilli.* Sic etiam Palladius, lib. 6. in Maïo, tit. 12. pag. 120.

4. *Ædificiis.*] Hæc rursum ex Vitruvio, loc. cit. ubi causam hujusce placiti aperit. *Maxime autem,* inquit, *utiliores erunt, si ante biennium fuerint ducti: namque non ante possunt penitus siccescere,* &c.

5. *Nonnisi bimos.*] Sic bimum semen alibi Plinius, nuces bimas Cato dixere.

6. *Quin & intritam &c.*] Totidem apicibus Reg. 2. & alii. Intrita porro, quæ vox & alibi occurrit apud Plinium, materia est, ex qua lateres finguntur, intrita & subacta.

oportet.

oportet. Genera eorum tria : [7] Lydion, quo utimur, longum sesquipede, latum pede : alterum tetradoron, tertium pentadoron. Græci enim antiqui [8] doron palmum vocabant, & ideo dora munera, quia manu darentur. Ergo a quatuor & quinque palmis, prout sunt, nominantur. Eadem est latitudo. Minore in privatis operibus, majore in publicis utuntur in Græcia. Pitanæ in Asia, & in ulterioris Hispaniæ civitatibus, [9] Maxilua & Calento, fiunt lateres, qui siccati non merguntur in aqua. Sunt enim e terra pumicosa, cum subigi potest, [10] utilissima. Græci, præterquam ubi e silice fieri poterat structura, [11] parietes lateritios prætulere. Sunt enim æterni, si ad perpendiculum fiant. [12] De eo & publica opera & regias domos struxere : murum Athenis, qui ad montem Hymettum spectat : [13] Patris, ædes Jovis & Herculis, quamvis lapideas columnas [14] & epistylia circumdarent : [15] domum Trallibus regiam Attali : item Sardibus Crœsi, [16] quam gerusian fecere : Halicarnassi Mausoli : quæ etiam nunc du-

NOTÆ.

7. *Lydion &c.*] Sic Reg. 2. ceterique M S S. non, ut editi, *didoron.* Hæc paulo aliter Vitruvius, loc. cit. *Fiunt autem laterum genera tria : unum, quod Græce* διδωρον *appellatur id est, quo nostri utuntur, longum pede, latum semipede.* (In vetusto Vitruvii codice legisse se Philander ait, *quod Græce Lychum*, sed *Lydium* debuit dicere, *longum sesquipede, latum pede :* quam scripturam ipse approbat :) Pergit vero mox Vitruvius : *Ceteris duobus Græcorum ædificia struuntur. Ex his unum pentadoron, alterum tetradoron dicitur. Doron autem Græci appellant palmum, quod munerum datio Græce* δῶρον *appellatur : id autem semper geritur per manus palmum. Ita quod est quoquoversus quinque palmorum, pentadoron : quod quatuor, tetradoron dicitur : & quæ sunt publica opera pentadoro : quæ privata, tetradoro struuntur.* At non item nomen a mensura primum genus habet, Vitruvio teste, ipsoque mox Plinio.

8. *Doron palmum.*] Palmus quatuor pollicum fuit : pes duodenûm.

9. *Maxilua & Calento.*] Μάξιλυα Ptolemæo Bæticæ oppidum. Calentum, Plinio, lib. 2. sect. 3 pag. 296. ubi oppidanos Callenses appellari diximus. Vide Notas & Emend num. X X.

10. *Utilissima.*] Vitruvius id explicans, loc. cit. pag. 23. *Sic autem,* inquit, *magnas habent utilitates, quod neque in ædificationibus sint onerosi,* (de lateribus pumicosis agit) *& cum ducuntur, a tempestatibus non dissolvuntur.*

11. *Parietes lateritios &c.*] Quæ deinceps sequuntur, usque ad ea verba, *Romæ non fiunt talia ædificia*, ad calcem fere hujus sectionis, totidem pæne apicibus syllabisque apud Vitruvium leges, lib. 2. cap. 8.

12. *De eo.*] De latere. Vitruvius, loc. cit. *Et publica opera, & privatas domos, etiam regias e latere structas licet videre.*

13. *Patris.*] Patræ Achaïæ oppidum, de quo in Geographicis libro quarto. Vide Notas & Emend. num. X X I.

14. *Et epistylia.*] Ἐπιστύλιον, trabs est summis columnis imposita. Nostrates *Architravem* vocant, fictitia voce partim e Græco ἀρχὴ, & e Latino *trabs :* quasi præcipuam trabem. *L'Architrave qui se met sur les colomnes entre le chapiteau & la frise.* Structores vocant *Arquitrave*, & *poitrail.*

15. *Domum Trallibus.*] Vitruvius : *Trallibus, domum regibus Attalicis factam.*

16. *Quam gerusian.*] Γερουσία Senatum, seniorumve collegium sonat. Vitruvius, loc. cit. *Crœsi domus, quam Sardiani civibus ad requiescendum ætatis otio, seniorum collegio Gerusian dedicaverunt.* In nummis, ΓΕΡΟΥϹΙΑ ΙΕΡΑΠΟΛΕΙΤΩΝ.

rant. Lacedæmone quidem excisum lateritiis parietibus opus tectorium, propter excellentiam picturæ, ligneis formis inclusum, Romam deportavere in Ædilitate, ad Comitium exornandum, [17] Muræna & Varro. Cum opus per se mirum esset, translatum tamen magis mirabantur. In Italia quoque lateritius murus Arretii & Mevaniæ est. [18] Romæ non fiunt talia ædificia, quia sesquipedalis paries non plus quam unam contignationem tolerat. Cautumque est, ne communis crassior fiat, nec [19] intergerivorum ratio patitur.

CAP. XV. L. Hæc sint dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus vel maxime mira natura est sulphuris, quo plurima domantur. [1] Nascitur in insulis Æoliis inter Siciliam & Italiam, [2] quas ardere diximus. Sed nobilissimum [3] in Melo insula. In Italia quoque invenitur, in Neapolitano Campanoque agro, collibus qui vocantur [4] Leucogæi. [5] Ibi e cuniculis effossum, perficitur igni. [6] Genera quatuor: vivum, quod Græci [7] apyron vocant, nascitur solidum, hoc est, gleba: quo solum ex omnibus generibus Medici utuntur. [8] Solum (cetera enim liquore constant, & conficiuntur [9] oleo incocta:) [10] vivum effoditur, transluceteque, & viret. [11] Alterum genus appellant glebam, fullonum tantum officinis familiare. [12] Tertio quoque generi unus tantum est usus ad suffiendas lanas, quoniam candorem tantum mollitiemque confert. Egula vocatur hoc genus. [13] Quarto autem ad ellychnia maxime conficienda. [14] Cetero tanta vis est, ut morbos comitiales de-

NOTÆ.

17. *Murana.*] Licinius Muræna, quem Cicero oratione defendit, quæ exstat.

18. *Roma non fiunt.*] Et hoc pariter a Vitruvio, lib. 2. cap. 31. pag. 31. *Leges publica non patiuntur majores crassitudines, quam sesquipedales constitui, loco communi .... Lateritii vero parietes sesquipedali crassitudine non possunt plusquam unam sustinere contignationem.* Romæ vero, & in Urbis majestate; atque in civium infinita frequentia, ut cœnacula plura fierent, ad pedes LXX. tollere ædificia Augusti decreto permittebatur, teste Strabone, lib. 5. pag. 235.

19. *Intergerivorum.*] Ita Reg. 2. ceterique, non *intergerinorum*. Et Festus: *Intergerivi parietes dicuntur, qui inter confines struuntur, & quasi intergeruntur.* Nostrates appellant, *Mur mitoien.*

Sect. L. 1. *Nascitur in insulis &c.*] Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 1.

2. *Quas ardere diximus.*] Libro 3. sect. 14.

3. *In Melo.*] Diosc. lib. 5. cap. 124.

4. *Leucogai.*] De colle Leucogæo, diximus lib. 18. sect. 29.

5. *Ibi e cuniculis.*] In libris editis, *Quod est cuniculis.* In Reg. 2. aliisque, *Leucogelibie cuniculis.*

6. *Genera quatuor &c.*] Isidorus, loc. cit.

7. *Apyron.*] Ἄπυρον, quod ignem minime expertum est. Celsus, lib. 5. cap. 18. *Malagma ad strumas ... Sulphuris ignem non experti, quod ἄπυρον vocant.*

8. *Quo solum.*] Isidorus, loc. cit.

9. *Oleo incocta.*] Nunc aqua minore impendio incoquitur.

10. *Vivum autem.*] Isidorus totidem verbis, loc. cit.

11. *Alterum genus &c.*] Ad verbum Isidorus hæc pariter, loc. cit.

12. *Tertio quoque &c.*] Isidorus, loc. cit.

13. *Quarto autem.*] Isidorus, loc. cit.

14. *Cetero tanta vis.*] Si uratur, nidor prodit qui sint morbo comitiali obnoxii: statim enim corripiuntur eo. Isidorus, loc. cit.

prehendat nidore, impoſitum igni. [15] Luſit & Anaxilaus eo, [16] candens in calice novo prunaque ſubdita circumferens, exardeſcentis repercuſſu pallorem dirum velut defunctorum offundente [17] conviviis. [18] Natura ejus calfacit, concoquit : ſed & diſcutit collectiones corporum : ob hoc talibus emplaſtris [19] malagmatiſque miſcetur. [20] Renibus quoque & lumbis in dolore cum adipe, mire prodeſt impoſitum. [21] Aufert & lichenas a facie cum terebinthi reſina, & lepras. [22] Harpacticon vocatur a celeritate avellendi : avelli enim ſubinde debet. [23] Prodeſt & ſuſpirioſis linctum. Purulenta quoque extuſſientibus : & contra ſcorpionum ictus. [24] Vitiligines vivum nitro mixtum, atque ex aceto tritum & illitum tollit : item lendes in palpebris, [a] aceto ſandarachato admixto. Habet & in religionibus locum, [25] ad expian-

INTERPRETATIO.

[a] *Aceto.*] Aceto in quo diluta ſandaracha fuerit.

NOTÆ.

15. *Luſit & Anaxilaus eo.*] Sulphure ſcilicet. Ludere hunc ſolitum magicis impoſturis, ſcribit Irenæus, laudatus a nobis in Auctorum Indice, verbo ANAXILAUS. Epiphanius quoque, lib. 1. adv. hær. hæreſi 34. pag. 232. Ludorum porro & ludendi vox in hac arte propria : Minutius Felix, de magis : *Quidquid miraculi ludunt, per dæmones faciunt.*

16. *Candens in calice novo.*] Candens ſulphur ſcilicet. In libris editis, *in calice novo.* Reg. 2. *in calice vino.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 1. *in calice vini.* Sed magis arridet vulgata ſcriptura, multis de cauſis.

17. *Conviviis.*] Sic libri omnes. Dictum figurate pro *convivis.*

18. *Natura ejus.*] Dioſc. lib. 5. cap. 124. Θερμαίνει δὲ, καὶ διαφορεῖ, καὶ πεπαίνει ταχέως. *Calfacit, diſcutit, concoquitque, ſeu maturat celeriter.*

19. *Malagmatiſque.*] In malagmate quidem ad ſtrumas, a Celſo adhibetur, loc. cit.

20. *Renibus quoque &c.*] Q. Serenus, cap. 26. de lumbis & renibus ſanandis, pag. 141.

Aut adipi mixtum lumbis inducito ſulphur.

21. *Aufert &c.*] Dioſc. totidem verbis, lib. 5. cap. 124. & Galenus, lib. 9. de fac. ſimp. med. cap. 3. pag. 261.

22. *Harpacticon.*] Ἁρπακτικὸν, quod feſtinanter eripi oporteat.

23. *Prodeſt & ſuſpirioſis.*] Dioſc. loc. cit. Βῆχάς τε, καὶ ἐμπύους, καὶ ἀσθματικοὺς ὠφελεῖ ἐν ᾠῷ λαμβανόμενον, καὶ ὑποθυμιώμενον..... ἰᾶται καὶ σκορπίων πληγὰς, μιγὲν ῥητίνῃ.

24. *Vitiligines &c.*] Dioſc. loc. cit. αἴρει δὲ καὶ ἀλφούς.

25. *Ad expiandas .... domos.*] Ad abigenda ſcilicet ex ædibus noxia. Neque domos tantum, ſed & homines ipſos ſuffiri ſic mos fuit : quod Propertius ita expreſſit, lib. 4. Eleg. 9. ſub finem :

Imperat & totas iterum mutare lucernas,
Terque meum tetigit ſulphuris igne caput.

Ovidius, lib. 4. Faſt.

Cærulei fiant puro de ſulphure fumi,
&c.

Juvenalis, ſatyr. 2. verſ. 157.

Cuperent luſtrari, ſi qua darentur
Sulphura cum tedis.

Ante hos Græcus vates, Odyſſ. χ.

Οἶσε θέειον γρηῦ κακῶν ἄκος, οἶσε δέ μοι πῦρ,
Ὄφρα θεειώσω μέγαρον.

Affer ſulphur anus, malorum medelam : affer & ignem : ut domum ſuffumigem.

das suffitu domos. [26] Sentitur vis ejus & in aquis ferventibus. Neque alia res facilius accenditur: quo apparet ignium vim magnam etiam ei inesse. [27] Fulmina & fulgura quoque sulphuris odorem habent: ac lux ipsa eorum sulphurea est.

LI. Et bituminis vicina est natura, alibi limus, alibi terra: limus e Judææ lacu, [1] ut diximus, emergens: terra in Syria [2] circa Sidonem oppidum maritimum. Spissantur hæc utraque, & in densitatem coëunt. Est vero liquidum bitumen, sicut [3] Zacynthium, & quod a Babylone invehitur. Ibi quidem & candidum gignitur. Liquidum est & Apolloniaticum: quæ omnia Græci [4] pissasphalton appellant, [5] ex argumento picis & bituminis. [6] Gignitur etiam pingue, liquorisque oleacei, in Sicilia Agragantino fonte inficiens rivum. Incolæ id arundinum [a] paniculis colligunt, citissime sic adhærescens. [7] Utuntur eo ad lucernarum lumina olei vice: [8] item ad scabiem jumentorum. Sunt

INTERPRETATIO.

a *Paniculis.*] E comis arundinum.

NOTÆ.

Ubi Eustathius: *θεῖον θυμιάματος εἶδος* &c. idque mox esse *θεῖον*, seu sulphur, docet.

26. *Sentitur vis ejus.*] Vis nempe medica, in aquis calidis & sulphuratis. Plinius lib. 31. sect. 32. *Est autem utilis aqua sulphurata nervis, aluminata paralyticis* &c.

27. *Fulmina &c.*] Et fulgurita quoque ipsa. Seneca, lib. 2. Natur. quæst. cap. 21. pag. 852. *Quid quod omnibus fulguritis odor sulphureus est?*

Sect. LI. 1. *Ut diximus.*] Libro 5. sect. 15.

2. *Circa Sidonem.*] Diosc. lib. 1. cap. 99.

3. *Zacynthium &c.*] Zacynthium, Babyloniumque, & Apolloniaticum bitumen laudant pariter Diosc loc. cit. & Vitruvius lib. 8. cap. 3. pag. 159.

4. *Pissasphalton.*] Πιττάσφαλτος Dioscoridi, lib. 1. cap. 100.

5. *Ex argumento.*] Quod mixtam bitumini picem redolet: Mixtum vero utriusque odorem intellige, non naturam. Sed & eadem pissasphaltos, quæ pix & bitumen, si ambo hæc fuerint permixta, pollet, teste Diosc. lib. 1. cap. 101.

6. *Gignitur etiam pingue.*] In Reg. 2. & Pintiani cod. *Gignitur etiam pingue dieique liquoris in Silicia.* Nusquam *oleacei* vidimus. Colb. 3. *Gignitur & pinguis liquoris in Sicilia.* Dum sanius occurrat aliquid, in vulgata lectione interim acquiescimus. Solinus, cap. 5. pag. 20. *In lacu Agrigentino oleum supernatat: hoc pingue hæret arundinum comis* &c.

7. *Vtuntur eo.*] Antigonus Carystius, in hist. Mirab. *Τοῦτο δ' ἐν τοῖς λύχνοις καίεσθαι, καὶ δύνασθαι φύματα, καὶ ψώρας ἰᾶσθαι.* Diosc. lib. 1. cap. 99. *Γίνεται δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀκραγαντίναν χώραν τῆς Σικελίας ὑγρὸν ἐπινηχόμενον ταῖς κρήναις, ᾧ χρῶνται εἰς τοὺς λύχνους ἀντὶ ἐλαίου* &c.

8. *Item ad scabiem.*] Solinus, & Antigonus, proxime citati. Virgilius item Georgicon libro 3.

Turpis oves tentat scabies:

Mox:

Et spumas miscent argenti, vivaque sulphura:

..... *Nigrumque bitumen.*

qui & naphtham, [9] de qua in secundo diximus volumine, bituminis generi adscribant. Verum ardens ejus vis ignium naturæ cognata, procul [10] ab omni usu abest.

[11] Bituminis probatio, ut quam maxime splendeat, sitque ponderosum ac grave: [12] læve autem modice, quoniam adulteratur pice. [13] Vis, quæ sulphuris: sistit, discutit, contrahit, glutinat. Serpentes nidore fugat accensum. Ad suffusiones oculorum & albugines [14] Babylonium efficax traditur: item ad lepras, lichenas, pruritusque corporum. [15] Illinitur & podagris. Omnia autem ejus genera incommodos oculorum piles replicant. [16] Dentium doloribus medentur simul cum nitro illita. [17] Tussim veterem & anhelitus cum vino potum emendat. [18] Dysentericis etiam datur eodem modo, sistitque alvum. [19] Cum aceto vero potum discutit concretum sanguinem, & detrahit. [20] Mitigat lumborum dolores, item articulorum. Cum farina hordeacea impositum, emplastrum peculiare facit [21] sui nominis. Sanguinem sistit. Vulnera colligat. [22] Glutinat nervos. Utuntur etiam ad quartanas bituminis drachma, & [23] hedyosmi pari pondere cum myrrhæ obolo subacti. [24] Comitiales morbos ustum deprehendit. [25] Vulvarum strangulationes olfactum discutit cum vino & castoreo. [26] Procidentes suffitu reprimit.

NOTÆ.

9. *De qua in secundo diximus.*] Libro 2. sect. 109.

10. *Ab omni usu abest.*] Medicinæ. Tamen ad suffusiones oculorum, & ad albugines adhibetur a Diosc. lib. 1. cap. 101.

11. *Bituminis probatio.*] Diosc. hæc totidem verbis, lib. 1. cap. 99.

12. *Læve autem modice.*] Quoniam, cum sordibus asperum est, adulteratum pice intelligitur. Diosc. loc. cit. Ἡ ῥυπώδης φαύλη· δολοῦται γὰρ πίσσης μιγνυμένης.

13. *Vis quæ sulphuris.*] Diosc. lib. 1. cap. 101. Δύναμιν ἔχει πᾶσα ἄσφαλτος ἀφλέγμαντον, κολλητικήν, διαφορητικήν, μαλακτικήν.

14. *Babylonium.*] Ad caligantes oculos Judaïcum præfert Theod. Priscianus, lib. 1. cap. 10. cum herba parietaria, æquis ponderibus admixta.

15. *Illinitur.*] Diosc. loc. cit. Ἀρήγει δὲ καὶ ποδαγρικοῖς, καὶ ἀρθριτικοῖς, καὶ ληθαργικοῖς, &c.

16. *Dentium doloribus.*] Diosc. loc. cit. Ὀδόντων ἀλγήματι περιπλασθεῖσα πραΰνει. Nec illitu modo, sed & suffitu dentium dolorem levant, teste Marcello Empir. cap. 12. pag. 91.

17. *Tussim veterem.*] Diosc. loc. cit. Marcellus Empir. cap. 17. pag. 123.

18. *Dysentericis .... eodem modo.*] Hoc est, cum vino. Marcellus Empir. cap. 27. pag. 192. ex aqua prabet. Diosc. loc. cit. infundi clystere liquatum cum ptisana jubet: Ἐγκλύζεται δὲ ἐπὶ δυσεντερικῶν σὺν πτισάνῃ τακεῖσα.

19. *Cum aceto.*] Diosc. loc. cit. Καὶ θρόμβους αἱμάτων διαλύει σὺν ὄξει ποθεῖσα. *Et grumos sanguinis solvit cum aceto potum.*

20. *Mitigat &c.*] Diosc. loc. cit.

21. *Sui nominis.*] Διὰ ἀσφάλτου.

22. *Glutinat nervos.*] Præcisos.

23. *Hedyosmi.*] Ἡδύοσμος Græcis dicitur, quæ menta Latinis.

24. *Comitiales.*] Diosc. loc. cit. Ἐλέγχει δὲ καὶ ἐπιληπτικοὺς ὑποθυμιαθεῖσα &c.

25. *Vulvarum.*] Diosc. loc. cit. Ποιεῖ πρὸς πνίγας ὑστερικάς, καὶ προπτώσεις, προστιθεμένη, καὶ ὀσφραινομένη, καὶ ὑποθυμιωμένη.

26. *Procidentes.*] Vulvas scilicet. Sic Reg. 2. & Pintiani codex. In editis, haud satis sincere, *Procidentia sedis.* Adjuvat Dioscorides verbis allatis proxime.

27 Purgationes feminarum in vino potum elicit. In reliquo usu 28 æramentis illinitur, firmatque ea contra ignes. 29 Diximus & tingui solitas ex eo statuas, & illini. a Calcis quoque usum præbuit, ita ferruminatis Babylonis muris. Placet & ferrariis fabrorum officinis 30 tingendo ferro, clavorumque capitibus, & multis aliis usibus.

LII. Nec minor aut ab eo dissimilis est 1 aluminis opera, quod intelligitur salsugo terræ. Plura & ejus genera. In Cypro candidum, & nigrum, exigua coloris differentia, cum sit usus magna: quoniam inficiendis claro colore lanis, candidum liquidumque utilissimum est: contraque fuscis aut obscuris, nigrum. 2 Et aurum nigro purgatur. Fit autem omne ex aqua limoque, hoc est, 3 terræ 4 exsudantis natura. 5 Corrivatum hieme, æstivis Solibus maturatur. Quod fuerit ex eo præcox, candidius 6 fit. 7 Gignitur autem in Hispania, Ægypto, Armenia, Macedonia, Ponto, Africa: insulis Sardinia, Melo, Lipara, Strongyle. Laudatissimum in Ægypto, proximum in Melo. 8 Hujus quoque duæ species, liquidum, spissumque. 9 Liquidi probatio, ut sit limpidum, lacteumque, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. 10 Hoc phorimon vocant. An sit adulteratum, deprehen-

INTERPRETATIO.

a *Calcis ... usum.*] Calcis vicem præbet bitumen, conglutinatis eo Babylonis muris.

NOTÆ.

27. *Purgationes.*] Diosc. loc. cit. Πινομένη δὲ μετ' οἴνου καὶ καταμήνια ἄγει. [best reading of printed Greek: νομ(ϑ)ὴν ῞Ϡ μετ' οἴνου ϗ κατοεῖου ἔμμlωα κινεῖ]

28. *Æramentis.*] Æramenta sunt opera ex ære facta, ut ferramenta ex ferro.

29. *Diximus.*] Libro 34. sect. 9. *Bitumine antiqui tinguebant eas.*

30. *Tingendo ferro.*] Illinendo ferro. Nostri dicunt, *vernir.*

Sect. LII. 1. *Aluminis.*] *De l'Alun.*

2. *Et aurum nigro.*] Utuntur eo & aurifices ad inaurandum.

3. *Salsugo terræ.*] Sic Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 2.

4. *Quoniam inficiendis.*] Quare Theod. Priscianus, lib. 1. cap. 1. *alumen* appellat *quo infectores utuntur.*

5. *Corrivatum.*] Isidorus loc. cit.

6. *Fit autem omne.*] Isidorus loc. cit.

7. *Gignitur &c.*] Diosc. lib. 5. cap. 123. Γεννᾶται δὲ καὶ . . . ἐν Μήλῳ, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, ἐν Λιπάραις, ἐν Σαρδονίᾳ, καὶ Ἱεραπόλει τῆς Φρυγίας, Λιβύῃ, Ἀρμενίᾳ, &c. De Lipara nominatim Diodorus Sicul. lib. 5. pag. 293. Est porro Strongyle Liparæ vicina, ut dictum est in Geographicis, lib. 3. sect. 14. Alumen Melinum a Celso laudatur, lib. 6. cap. postremo.

8. *Hujus quoque.*] Isidorus loc. cit.

9. *Liquidi probatio.*] Diosc. lib. 5. cap. 123. Τῆς δὲ ὑγρᾶς τὸ μάλιστα διαφανὲς προκριτέον, καὶ γαλακτῶδες, ὁμαλὲς τε . . . ἔτι δὲ ἄλιθον, καὶ πυρῶδές τι ἀποπνέουσαν. *Liquidum præfertur maxime pellucens, lacteum, planum, & æquabile* (sine offensis fricantium, quod idem est, Plinius pro eo dixit:) *minime lapidosum, & quendam caloris igniculum exspirans.* Aliud ab hoc alumine liquido nostrum alumen est, quod *de rocha* vocant, *alun de roche:* quod indictum veteribus arbitramur. Quæ nunc in officinis aluminis genera veneant, disce ex Constantino, verbo Στυπτηρία.

10. *Hoc phorimon.*] Ita libri omnes. Galenus, lib. 6. κατὰ τόπους, cap. 3. pag. 495. Ἡ ὑγρὰ, ἣν καλοῦσιν ἔνιοι φόριμον

ditur ſucco Punici mali. Sincerum enim mixtura ea nigreſcit. Alterum genus eſt pallidi & ſcabri, [11] & quod inficiatur galla. Ideoque hoc vocant [12] paraphoron. [13] Vis liquidi aluminis adſtringere, indurare, rodere. [14] Melle admixto ſanat oris hulcera, papulas, prurituſque. Hæc curatio fit in balineis duabus mellis partibus, tertia aluminis. [15] Virus alarum ſudoreſque ſedat. Sumitur pilulis contra lienis vitia, pellendumque per urinam ſanguinem. Emendat & ſcabiem nitro ac melanthio admixtis.

[16] Concreti aluminis unum genus ſchiſton appellant Græci, in capillamenta quædam caneſcentia dehiſcens. Unde quidam trichitin potius appellavere. [17] Hoc fit e lapide, ex quo & chalcitin vocant: ut ſit ſudor quidam ejus lapidis in ſpumam coagulatus. Hoc genus aluminis minus ſiſtit humorem inutilem corporibus. [18] Sed auribus magnopere prodeſt infuſum, vel illitum, vel oris hulceribus, [19] dentibuſque, ſi ſaliva cum eo contineatur. [20] Et oculorum medicamentis

NOTÆ.

εὐωνοτάτην τε καὶ εὐπορωτάτην ὑπάρχουσαν ἐν πάσῃ χρείαις. *Alumen liquidum: quod aliqui phorimon appellant, quod vilis pretii & facile parabile ubique exſiſtit.* Neophytus: Φορίμη, ὑγρὰ ἡ ςυπτηρία.

11. *Et quod inficiatur galla.*] Sic Reg. 2. ceterique: & editi, *quod inficitur galla.* Rectius fortaſſis, *& quod inficiat ut galla.* Id enim mox cenſetur optimum, quod tractantium manus nigritia non inficit.

12. *Paraphoron.*] Παράφορον, doloſum proprie vox ea ſonat: hoc vero loco adulteratum, nec ſincerum. Cave Salmaſium audias, qui in Solin pag. 1166. παράφυρον legi jubet, vocem toti Græciæ inauditam.

13. *Vis liquidi.*] Dioſc. lib. 5. cap. 123. Δύναμιν δὲ ἔχουσι θερμαντικήν, ςυπτικήν .... σήκουσι δὲ καὶ τὰς ἐπὶ τῶν βλεφάρων σάρκας, καὶ τὰ ἄλλα ὑπερσαρκώματα. *Vim habet excalfaciendi, adſtringendi ... palpebrarum carnes, ſimileſque excreſcentias erodendi atque abſumendi.*

14. *Melle admixto: &c.*] Dioſc. totidem verbis, loc. cit.

15. *Virus alarum &c.*] Marcellus Empir. cap. 18. pag. 128. & Dioſc. loc. cit.

16. *Concreti aluminis*] Totidem verbis Dioſc. loc. cit. Ἀρίςη δὲ ὑπάρχει ἡ ςυπτηρία σχιςὴ .... οὐ πεπιεσμένη βωλωδὸν ἢ χιδυκηδόν, ἀλλ' ἐξασμένη κατὰ μονάδας πολιαῖς θριξὶν ἐμφερῶς· οἷα ἐςὶν ἡ λεγομένη τριχῖτις, γεννωμένη δὲ ἐν Αἰγύπτῳ. *Optimum vero alumen ſciſſile ... quod nec aſſuloſe compactum, ſed ſigillatim quaſi in capillamenta caneſcentia dehiſcens: quale eſt quod trichites, hoc eſt, capillare appellatur, & in Ægypto provenit.* Et ſciſſile Celſus appellat, lib. 5. cap. 2.

17. *Hoc fit e lapide.*] Nempe ex eo lapide quem chalchiten vocant in Cypro, ut dictum eſt lib. 34. ſect. 2. unde & idem alumini nomen hæſit. Salmaſius in Solin. pag. 1166. contra omnium codicum fidem, contra ſcriptoris mentem, ſola ingenii ductus conjectura, ſed nunc maxime fallaci, legi ſic ſuadet: *Hoc fit e lapide globoſo, bolitin vocant, ut ſit ſudor* &c.

18. *Sed auribus.*] Marcellus Empir. lib. de medic. cap. 9. pag. 75. *Alumen cum aceto teres, & ſimul omnia concoques ad tertias: hoc medicamen tepidum auriculæ infuſum, pus optime purgat, vermes necat: aquam etiam, ſi intraverit, educit.* Et pag. 81. *Alumen mulſo optime dilutum, & lana inſtillatum, dolorem aurium ſanat.*

19. *Dentibuſque.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 14. *Solo pulvere aluminis ſciſſi putres dentium cavernas impleas.* Celſus lib. 6. cap. 9. *Alumen ſciſſile in id foramen conjectum, dentem citat:* &c.

20. *Et oculorum &c.*] Dioſc. loc. cit.

inſeritur apte, [21] verendiſque utriuſque ſexus. Coquitur in patinis, donec liquari deſinat.

[22] Interioris eſt alterum generis, [23] quod ſtrongylen vocant. Duæ ejus ſpecies, fungoſum atque omni humore dilui facile: quod in totum damnatur. Melius pumicoſum, & foraminum fiſtulis ſpongiæ ſimile, rotundumque natura, candido propius: cum quadam pinguitudine, ſine arenis, friabile, nec inficiens nigritia. Hoc coquitur per ſe carbonibus puris, donec cinis fiat. Optimum ex omnibus quod Melinum vocant ab inſula Melo, [24] ut diximus. Nulli vis major neque adſtringendi, neque denigrandi, neque indurandi. Nullum ſpiſſius. Oculorum ſcabritias extenuat: combuſtum utilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. [25] Sanguinem quoque ſiſtit in totum, foris illitum. Vulſis pilis ex aceto illitum, renaſcentem mollit lanuginem ſummam. Omnium generum vis in adſtringendo: [26] unde nomen Græcis. [27] Ob id oculorum vitiis aptiſſima ſunt. Sanguinis fluxiones inhibet cum adipe. Sic & infantium hulcera. Putreſcentia hulcerum compeſcit cum adipe, [28] & hydropicorum eruptiones ſiccat. [29] Et aurium vitia cum ſucco Punici mali: & unguium ſcabritias, cicatricumque duritias, & pterygia, [30] ac perniones. Phagedænas hulcerum ex aceto, aut cum galla, pari pondere cremata: lepras cum ſucco olerum: cum ſalis vero duabus partibus, [31] vitia quæ ſerpunt: lendes & alia capillorum animalia, permixtum aquæ. [32] Sic & ambuſtis prodeſt, & furfuribus corporum [33] cum ſero picis. Infunditur

N o t æ.

21. *Verendiſque.*] Καὶ πρὸς αἰδοῖα ἐπίχειστος. Dioſc. loc. cit.

22. *Interioris.*] Quod altius in terram abditur.

23. *Quod ſtrongylen.*] Στρογγύλη στυπτηρία, rotundum alumen, a forma ſic nuncupatum, ab ipſo Dioſc. loc. cit.

24. *Vt diximus.*] Sub initium hujus ſect.

25. *Sanguinem . . . ſiſtit in totum.*] Hoc eſt, omnino ſiſtit, unde unde is profluat, ſive e naribus, ſive ex alvo. Reg. 2. *Siſtit intus in totum.*

26. *Vnde nomen Græcis.*] Στυπτηρία, quod vim habet στυπτικὴν, adſtringentem. Galenus, lib. 9. de fac. ſimp. med. cap. 3. pag. 269.

27. *Ob id oculorum.*] Quæ reliqua deinceps ſectione continentur, hæc totidem fere verbis Dioſc. loc. cit.

28. *Et hydropicorum eruptiones.*] Has ego eruptiones ἐξανθήματα interpretor, hoc eſt, puſulas, puſtulaſve, quæ ſolet plerunque Plinius pituitæ eruptiones appellare.

29. *Et aurium vitia.*] Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 8. *de aurium cauſatione . . . Si cum illa indignatione doloris, etiam derivatio fuerit ſanioſa, alumen melle & oleo reſolutum infundito.*

30. *Perniones.*] Sic etiam Marcellus Empir. cap. 34. pag. 232.

31. *Vitia quæ ſerpunt.*] Ut hulcera, & eryſipelata.

32. *Sic & ambuſtis.*] Hoc eſt, permixtum aquæ. Oleum adhibet Theodorus Priſcianus, lib. 1. cap. 17. *Alumine ſciſſo cum oleo contrito omnes uſtiones ungo.*

33. *Cum ſero picis.*] Hoc eſt, cum piſſelæo, de quo nos alibi diximus. Vide Notas & Emend. num. XXII.

&

& dyſentericis. [34] Uvam quoque in ore comprimit, ac tonſillas. [35] Ad omnia, quæ in ceteris generibus diximus, efficacius intelligitur ex Melo advectum. Nam ad reliquos uſus vitæ in coriis laniſque perficiendis, quanti ſit momenti [36] ſignificatum eſt.

L I I I. Ab his per ſe omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus. * [1] Samiæ duæ ſunt, [2] quæ collyrium, & quæ aſter appellantur. [3] Prioris laus, ut recens ſit & levis, linguæque glutinoſa. [4] Altera gleboſior, candida. [5] Utraque uritur, ac lavatur. Sunt qui præferant priorem. [6] Proſunt ſanguinem exſpuentibus. Emplaſtriſque quæ ſiccandi cauſa componuntur, [8] oculorum quoque medicamentis miſcentur. *Caput XVI.

L I V. [1] Eretria totidem differentias habet. Namque & alba eſt, & cinerea, quæ præfertur in medicina. Probatur mollitie: [a] [2] & quod

INTERPRETATIO.

[a] *Et quod.*] Et quod ſi in ære linea ducatur ex ea terra, violacei coloris ea linea fit.

NOTÆ.

34. *Vvam quoque &c.*] Hoc pariter Marcellus Empir. cap. 14. pag. 99. & cap. 15. pag. 106.

35. *Ad omnia.*] Quod ex inſula Melo alumen advehitur, id eſſe præſtantius ceteris ſignificat, & in uſu medicinæ efficacius.

36. *Significatum eſt.*] Sub initium hujus ſect.

Sect. L I I I. 1. *Samiæ duæ.*] Genera hæc omnia terrarum, olim in medicinæ uſu frequentia, nunc exolevere penitus, neque perferuntur ad nos. Vide Matthiol. in Dioſc. lib. 5. cap. 137. & Aldrov. lib. 2. de metall. cap. 8. pag. 248.

2. *Quæ collyrium.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. aliique. Sic Pintianus, & alii ante eum. Et quod potiſſimum videtur, Dioſcorides ipſe quoque, lib. 5. cap. 171. qui duo pariter genera Samiæ terræ agnoſcit, alterum, quod κολλύριον, alterum quod ἀστὴρ appelletur. Dioſcoridem, ut ſolet, ſequitur Oribaſius, lib. 13 pag. 226. Priori generi collyrii nomen inditum putamus, quod oculorum medicamentis adderetur, quæ collyria vocitantur. Quanquam & eam dotem ei cum aſtere Samio communem eſſe, non ex Plinio modo, verum etiam ex Marcello Empirio diſcimus, cap. 8. pag. 52. ubi collyrium concinnat in primis *ex terra Samia quam aſtera vocant.*

3. *Prioris laus.*] Dioſc. lib 5. cap. 172. Τῆς δὲ Σαμίας γῆς τὴν ἄγαν λευκὴν προκριτέον, καὶ ἐλαφρὰν, καὶ ἐν τῷ θίγειν τῆς γλώττης κρατουμένην ἐγχυλῶδως.... οἷα ἐστὶν ἥν τινες κολλύριον καλοῦσι. *E Samia terra præfertur ea quæ maxime candida, levis, & tangenti linguæ glutinis modo adhæreſcens..... cujuſmodi eſt quam aliqui collyrium vocant.* Totidem id pariter verbis Oribaſius, lib 13 Collect. pag. 226.

4. *Altera gleboſior.*] Aſter nimirum. Dioſc. loc. cit. Ὁ καλούμενος ἀστὴρ, πλοχρώδης ἂν καὶ πυκνὸς, ὡς ἀκόνη. *Gleboſa, ac denſa in modum cotis.* Vehementer hallucinari eos qui aſterem volunt eſſe Talcum, docet Aldrov. lib 4. de metall. cap. 34. pag. 686. multoque accuratius Cæſius noſter, lib. 2. de miner. cap. 2. ſect. 6. pag. 148.

5. *Vtraque &c.*] Dioſc. loc. cit.

6. *Proſunt &c.*] Dioſc. loc cit Aëtius, lib. 2. cap. 6. pag. 49. & Oribaſius, lib 13. fol. 225.

7. *Emplaſtriſque &c.*] Aëtius, loc cit.

8. *Oculorum.*] Marcellus Empir. cap. 8. pag. 52.

Sect. L I V. 1. *Eretria totidem*] De terræ Eretriæ generibus atque facultatibus, totidem verba facit Dioſc. lib. 5. cap. 171.

2. *Et quod ſi ære.*] Dioſc. loc. cit.

si ære perducatur, violaceum reddit colorem. [3] Vis & ratio ejus in medendo dicta est inter pigmenta.

L V. [1] Lavatur omnis terra (in hoc enim loco dicemus) perfusa aqua siccataque Solibus: iterum ex aqua trita ac reposita, donec considat, & digeri possit in pastillos. [2] Coquitur in calicibus crebro concussu.

L VI. [1] Est in medicaminibus & Chia terra candicans, effectus ejusdem, qui Samiæ. Usus ad mulierum maxime cutem Idem & [2] Selinusiæ. Lactei coloris est hæc, & aqua dilui celerrima. Eademque lacte diluta, [3] & tectoriorum albaria interpolantur. [4] Pnigitis Eretriæ simillima est, grandioribus tantum glebis, [5] & glutinosa: cui effectus idem qui Cimoliæ, infirmior tamen. [6] Bitumini simillima est ampelitis, [7] Experimentum ejus, si ceræ modo accepto oleo liquescat, & si nigricans colos maneat tostæ. Usus ad molliendum discutiendumque. Ad hæc [8] medicamentis additur, [9] præcipueque in calliblepharis, & inficiendis capillis.

NOTÆ.

Ἀρίστη δὲ ὑπάρχει ἡ τῇ χροιᾷ σποδίζουσα, καὶ μαλακὴ ἄγαν· πρός τε χαλκώματα ἑλκυσθεῖσα γραμμὴν ἰώδη ἀποφερομένη. *Optima vero habetur ad cinereum colorem vergens, & perquam mollis: quæque si per æramenta tractim ducatur, æruginei seu violacei coloris lineam efficit.*

3. *Vis . . . dicta est inter pigmenta.*] Sect. 21

Sect. L V. 1. *Lavatur omnis.*] Hæc totidem verbis Diosc. loc. cit.

2. *Coquitur.*] Diosc. loc. cit. coqui in fictilibus perforatis jubet, ore obturato, subditis prunis, quæ follibus continenter perflentur. Oribasius similiter, lib. 13 fol 215.

Sect. L VI. 1. *Est in medicaminibus.*] Diosc. ad verbum, lib. 5. cap. 173. Oribasius, lib. 13. pag. 226. Galenus, lib. 9. de fac. simp. med. pag 249.

2. *Idem & Selinusiæ &c.*] Diosc. totidem verbis, lib. 5. cap. 175. Galenus, Oribasius, loc. cit. A Selinunte porro Siciliæ oppido creditur hæc nomen invenisse.

3. *Et tectoriorum albaria.*] Hoc est, tectoria parietum, quibus propter vetustatem color albus induci solitus exolevisset, exalbantur Selinusia terra lacte diluta, renovanturque.

4. *Pnigitis*] A Pnigeo Libyæ Mareotidis vico nomen accepisse credit Agricola: alii a πνίγω derivant, quod eam terram deglutienti periculum suffocationis affert. Diosc. lib. 5. cap. 177. Ἡ δὲ λεγομένη πνιγῖτις γῆ, τῇ χροιᾷ ἔοικέ πως τῇ Ἐρετριάδι· ἔστι δὲ ἁδροβῶλος, & cetera totidem verbis cum Plinio, & Galeno, lib. 9. de fac. simp. med. pag. 252.

5. *Et glutinosa.*] Tactu linguæ usque adeo glutinosa, ut pensilis hæreat, τῇ τε γλώσσῃ μάλιστα κολλᾶται, ὡς ἐκκρεμᾶσθαι.

6. *Bitumini . . . ampelitis.*] Ἀμπελῖτις vocatur, quod vitibus, ταῖς ἀμπέλοις, circumlita, vermes qui vitium oculos erodunt, odore suo interimit: vel quod in ea vites felicius proveniunt. Auctores, Aëtius, lib. 2. cap. 9. pag. 49. & Oribasius, lib. 13. fol. 226. post Diosc. lib. 5. cap. 181. & Galenum, lib. 9. de fac. simp. med. pag. 251. Jam tum ævo suo ægre reperiri terram ampelitidem scribit Marcellus Empir. cap. 7. pag. 49. Bitumen verius esse quam terram, Agricola: carbones piceæ parvos referre, Diosc. loc. cit.

7. *Experimentum.*] Sic probat eam Diosc. loc. cit. ut eam anteponat, quæ trita cito liquescat, si olei aliquantulum affundatur

8. *Medicamentis.*] Et inde alterum ei φαρμακίτιδος nomen, teste Aëtio, loc. cit.

9. *Præcipueque &c.*] Diosc. & Oribasius, locis cit.

LVII. Cretæ plura genera. [1] Ex iis Cimoliæ duo ad medicos pertinentia, candidum, & ad purpuriſſum inclinans. [2] Vis utrique ad diſcutiendos tumores, [3] & ſiſtendas fluxiones aceto aſſumpto. Panos quoque & parotidas cohibet: & lichenas illita, puſulaſque. Si vero aphronitrum & nitrum adjiciatur & acetum, & pedum tumores: ita ut in Sole curatio hæc fiat, & poſt ſex horas aqua ſalſa abluatur. [4] Teſtium tumoribus [5] Cypro & cera addita prodeſt. Et refrigerandi quoque natura cretæ eſt: [6] ſudoreſque immodicos ſiſtit illita. [7] Atque ita papulas cohibet ex vino aſſumpta in balineis. Laudatur maxime Theſſalica. Naſcitur & in Lycia circa Bubonem. [8] Eſt & alius Cimoliæ uſus in veſtibus. Nam Sarda, quæ affertur e Sardinia, candidis tantum aſſumitur, inutilis verſicoloribus: & eſt viliſſima omnium Cimoliæ generum: pretioſior Umbrica, & quam vocant ſaxum. [a] Proprietas ſaxi, quod creſcit in macerando: atque pondere emitur, [b] illa menſura. Umbrica non niſi poliendis veſtibus aſſumitur. Neque

CAPUT XVII.

INTERPRETATIO.

[a] *Proprietas.*] Proprietas ejus cretæ, quam ſaxum vocant, quod creſcit dum aqua maceratur.

[b] *Illa.*] Sarda menſura emitur.

NOTÆ.

Sect. LVII. 1. *Ex iis Cimoliæ &c.*] Hæc totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 176. & Oribaſius, lib. 13. pag. 226. Τῆς δὲ Κιμωλίας ἡ μὲν ἐστι λευκή. ἡ δὲ ἐμπόρφυρος. Nomen a Cimolo habet, una e Sporadibus inſulis: unde Ovidius, lib. 7. Metam. verſ. 464. cecinit,

Cretoſaque rura Cimoli.

2. *Vis utrique.*] Aceto nempe diluta. Totidem plane verbis Dioſc. loc. cit. Ἑκατέρα δὲ διαφορεῖσι ὄξει διειμέναι, παρωτίδας, καὶ τὰ ἄλλα φύματα, &c. De parotidibus ſubſcribit & Plinius Valer. lib. 1. cap. 13. & Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 8.

3. *Et ſiſtendas.*] Marcellus Empir. cap. 5. pag. 44. *Creta Cimolia ex aceto trita, & quam denſiſſime fronti impoſita, pituitam ſiſtit.* Et cap. 10. pag. 87. *Creta quoque Cimolia, ex aceto tuſa, quam denſiſſima fronti ejus imponitur, cui ſanguis vel pituita deſcendit.* Celſus lib. 1. cap. 3. *Creta figularis corpori illita alvum adſtringit.*

4. *Teſtium tumoribus &c.*] Dioſc. loc. cit. Theod. Priſcianus, lib. 1. cap. 25. *Teſtes tumentes Cimolia trita frequenter cum aqua perunges, &c.*

5. *Cypro & cera.*] Ita MSS. non *Cypria cera.* Cyprum autem accipe pro oleo cyprino, ut alibi monuimus, aliove, quod ſit optimæ notæ: ceram, pro cerato.

6. *Sudoreſque.*] Celſus, lib. 3. cap. 19. *Si ſudor vincit, delinendus homo eſt, vel argenti ſpuma, vel Cimolia creta.*

7. *Atque ita papulas.*] Puſulas, ἐξανθήματα, quæ jejunæ plerumque ſalivæ defricatione curantur.

8. *Eſt & alius.*] In dealbandis nimirum veſtibus. Unde *cretata ambitio* Candidatorum, a Perſio appellatur, hoc eſt, petitorum in candida toga, in quam album ex creta apud fullones additum fuit. Homines quoque tenuiores, cum copia mutandæ togæ non eſſet, tamen ut nitidi ac melioris fortunæ apparerent, ſub dies Ludorum togulam ſuam incretabant. Huc illud Plautinum alludit, in Aulul. ſc. 9. act. 4.

Qui veſtitu & creta occultant ſe ſe,
atque ſedent quaſi ſint frugi.

enim pigebit hanc quoque partem attingere, cum [9] lex Metilia exstet fullonibus dicta, quam C. Flaminius, L. Æmilius Censores dedere ad populum ferendam. Adeo omnia majoribus curæ fuere. Ergo ordo hic est: [c] Primum abluitur vestis Sarda, dein sulphure suffitur: mox desquamatur Cimolia, quæ est coloris veri. Fucatus enim deprehenditur, nigrescitque, & funditur sulphure. Veros autem & pretiosos colores emollit Cimolia, & quodam nitore exhilarat contristatos sulphure. [d] Candidis vestibus saxum utilius a sulphure, inimicum coloribus. Græcia pro Cimolia [10] Tymphaïco utitur gypso.

LVIII. [1] Alia creta argentaria appellatur, [2] nitorem argento reddens. Est & vilissima, qua [3] Circum præducere ad victoriæ notam, [4] pedesque venalium trans mare advectorum denotare instituerunt majores. Talemque [5] Publium mimicæ scenæ conditorem, [6] & Astrologiæ consobrinum ejus Manilium Antiochum, item Grammaticæ

INTERPRETATIO.

[c] *Primum.*] Primo vestes abluuntur Sarda creta: deinde sulphure suffumigantur: mox desquamatur Cimolia, cujus color sit sincerus. Fucatus enim deprehenditur, &c.

[d] *Candidis.*] Candidis vestibus creta vulgaris, quæ saxum vocatur, utilior est, postquam sulphure sunt suffitæ: inimica vestibus, quæ sunt colore aliquo infectæ.

NOTÆ.

9. *Lex Metilia.*] Lata a M. Metilio, qui tertium Tribunus plebis fuit, anno Urbis CCCLIV. Data deinde ad populum ferenda, a C. Flaminio, L. Æmilio Papo Censoribus, qui lustrum fecisse XLIII. dicuntur in Fastis, anno Urbis DXXXV. In libris hactenus editis *Lex Metella* legitur, sane mendose: Est enim *Metellus* Cæciliorum cognomen. A nominibus autem propriis, non ab eorum cognominibus, qui leges tulere, appellationem eæ accepere.

10. *Tymphaïco.*] Nomen id gypsi genus habet a Tymphæis Ætoliæ populis, de quibus in Geographicis diximus, lib. 4. sect. 3. De gypso Tymphaïco, rursum inferius, lib. 36. sect. 59.

Sect. LVIII. 1. *Alia creta argentaria.*] Diximus de ea dudum, lib. 17. sect. 4.

2. *Nitorem argento.*] Hoc est argenteis vasis. Galenus, lib. 9. de fac. simp. med. pag. 252. *Διὸ καὶ ἄνθρωποι λαμπρύνουσιν αὐτῇ τὰ ῥυπωθέντα τῶν ἀργυρωμάτων.*

3. *Circum præducere.*] Hoc est, metam in Circo creta signare, ut conspicua sit. Meminit hujus moris obiter Seneca, ep. 108. pag. 469. *Hanc quam nunc in Circo cretam vocamus*, &c. Plinius lib 8. sect. 65. de cursu equorum in Circo: *Peracto legitimo cursu ad cretam stetere*: sic enim emendavimus, cum prius *ad metam* legeretur. Multa in eam rem Vossius in Etymolog. verbo, *Calx.*

4. *Pedesque venalium.*] Mancipiorum, quorum gypsatos pedes appellat Ovidius, lib. 1. Amor. eleg. 8. vers. 64. Tritum illud Juvenalis:

Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis.

5. *Publium.*] Quis fuerit hic Publius, adhuc inexploratum: neque enim Syrus ille mimographus esse potest, qui temporibus Augusti inclaruit: quem non modo Plinii proavi videre, sed & pater potuit. In Reg. 2. cod. *Publium Lochium.* In Colb. 3. *P. Lucilium* legitur.

6. *Et Astrologiæ.*] Subintellige, conditorem. Cave tamen existimes eum esse, cujus Astronomicon libri exstant: cum

CAPUT XVIII.

[7] Staberium Erotem, [8] eadem nave advectos videre proavi. * Sed quid hos refero aliquo litterarum honore commendatos. [9] Talem in catasta videre [10] Chrysogonum Syllæ, Amphionem [11] Q. Catuli, Heronem [12] L. Luculli, [13] Demetrium Pompeïi, Augenque Demetrii, quanquam & ipsa Pompeïi credita est: [14] Hipparchum M. Antonii, [15] Menam & Menecratem Sex. Pompeïi, aliosque deinceps, quos enumerare jam non est, e sanguine Quiritium & proscriptionum licentia ditatos. Hoc est insigne venalitiis gregibus, opprobriumque insolentis fortunæ: quod & nos adeo potiri rerum vidimus, [16] ut Prætoria

NOTÆ.

is quem Plinius nunc appellat, multo sit vetustior, quippe qui Plinii tantum proavis notus fuerit, ac bello Punico tertio, ut mox dicemus. Sed & externum hominem hunc fuisse, ipsum Antiochi nomen declarat.

7. *Staberium Erotem.*] Sic MSS. omnes, non *Taberium.*] Suetonius, lib. de illustr. Grammat. cap. 13. *Laberius Hiera* (lege ex Plinio, *Staberius Eros*) *suo hero emptus de catasta, & propter litterarum studium manumissus, docuit inter ceteros Brutum & Cassium. Sunt qui tradant tanta eum honestate præditum, ut temporibus Syllanis proscriptorum liberos gratis, & sine mercede ulla in disciplinam receperit.*

8. *Eadem nave .... videre proavi.*] Hinc eorum omnium ætas intelligitur, in tempus fere devictæ Carthaginis incidisse, hoc est, ante annos circiter CCXX. quam hæc scriberet Plinius: qui libro seq. sect. 4. num 2. a nepote ad proavum LX. Olympiadas numerat.

9. *Talem in catasta.*] Catasta locus fuit, in quo servi venales, gypsoque vel creta notati, custodiebantur, & venditioni exponebantur. Vide Thesaurum linguæ Latinæ.

10. *Chrysogonum.*] Syllæ libertum, sectorem Roscii Amerini, ut est apud Tullium, in orat. pro Roscio.

11. *Q. Catuli.*] Q. Lutatii Catuli, qui post Syllæ obitum, Capitolium dedicavit. Egimus de eo sæpius.

12. *L. Luculli.*] Ejus qui contra Mithridatem bellum gessit.

13. *Demetrium*] Seneca, lib. de Tranquill. cap. 8. pag. 682. *Feliciorem tu Demetrium Pompeïanum vocas, quem non puduit locupletiorem esse Pompeïo? Numerus illi quotidie servorum, velut Imperatori exercitus, referebatur*, &c. Vide & Plutarchum in Pompeïo, pag. 604. Fuit hic Gadarensis e Syria, ut ex Josepho monuimus in Nummis antiquis populorum & urbium, quos nuper illustravimus.

14. *Hipparchum.*] Ἵππαρχον, apud Plutarch. in Antonio, pag. 950.

15. *Menam &c.*] De Mena seu Menodoro, Sexti Pompeii liberto, classisque præfecto, ac postea ad Cæsarem transfuga, vide Dionem, lib. 48. pag. 375. & Suetonium in Augusto, cap. 74. De Menecrate ejusdem Sexti liberto, idem Dio, pag. 385. De utroque, Appianus lib. 5. bell. Civil. pag. 718.

16. *Vt Prætoria.*] Pallantem Claudii Cæsaris libertum ab ipso curæ rerum impositum, arbitrumque regni factum, Tacitus ait lib. 13. Annal. pag. 200. Agrippinæ Claudii uxori stupro illigatum, idem, lib. 12. pag. 179. Prætoria ei decreta ornamenta, vetus inscriptio quam Lipsius refert in Tacitum, p. 188.

TI. CLAVDIVS AVG. L.
PALLAS.
HVIC. SENATVS. OB. FIDEM.
PIETATEMQVE. ERGA.
PATRONOS. ORNAMENTA.
PRAETORIA. DECREVIT.
ET. HS. CENTIES. QVIN-
QVAGIES. CVIVS. HONORE.
CONTENTVS. FVIT.

quoque ornamenta decerni a Senatu jubente Agrippina Cl. Cæſaris viderimus libertis : tantumque non cum laureatis faſcibus remitti illo, unde cretatis pedibus adveniſſent.

CAPUT XIX.

LIX. Præterea ſunt genera terræ proprietatis ſuæ, [1] de quibus jam diximus : ſed & hoc loco reddenda natura. Ex Galata inſula, & circa Clupeam Africæ ſcorpiones necat : Balearis & Ebuſitana ſerpentes.

NOTÆ.

Tacitus ipſe, pag. 188. *Pallanti . . . Prætoria inſignia* &c.

Sect. LIX. 1. *De quibus jam diximus.*] De terra Galatæ, Clupeæque, dictum ſuperius lib. 5. ſect. 7. De Baleari & Ebuſitana, lib. 3. ſect. XI.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XXXV.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

I. NEC *spatia montis in cubiculo delitentia.*] Ita clare M S S. omnes, & editi: quam scripturam nostra quoque, quæ planissima est, interpretatio tuetur ac defendit: nequicquam conjiciente Salmasio, in hist. Aug. pag. 443. *Nec specla* (vel *specula*) *montis in cubiculo nitentia.* De marmore enim solum hic sermo, non de speculari lapide. *Sect.* 1.

II. *Alia foris & circa limina domitarum gentium imagines erant affixis hostium spoliis, . . . exprobrantibus tectis quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum.*] Prius legebatur, *animorum ingentium imagines.* Pintianus conjiciebat, *alienarum gentium:* Alius, *minorum gentium.* In Reg. 2. *amitorum gentium.* In Colb. 3. *damicorum.* Unde haud dubia conjectura, *domitarum* fecimus, cum sit mos ille hodieque receptus, qui jam tum in usu fuit, ut hostibus detracta spolia signaque, affixa domibus, domitarum gentium symbola sint & argumenta. Livius, lib. 10. *Quorum domos spoliis hostium affixis insignes inter alias feceritis.* Libro 23. *Qui spolia ex hoste fixa domi haberent.* Suetonius in Nerone, cap. 38. ubi de Urbis incendio: *Tunc præter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatæ,* &c. Vidit hoc quoque Gronovius. *Sect.* 2.

III. *Cum Scipionis Pomponiani transisset atrium.*] Sic M S S. Reg. 2. Colb. 3. ceterique: Parmensis quoque editio, & aliæ vetustiores Hermolao. Cur id nomen in *Africani* postea immutarint, incertum. Factum sane temere & imperite. Mox vero ex iisdem M S S. edidimus, *Salutiones,* (*hoc enim ei fuerat cognomen*) *Africanorum dedecore irrepentes Scipionum nomini.* Cum libri vulgati præ se ferant, *Salutionis* (*hoc enim ei fuerat cognomen*) *Africanorum dedecore notam irrepentem &c.* At M S S. & ea voce *notam* omnino carent, & *irrepente Scipionum nomini* exhibent. *Ibid.*

IV. *Ex omnibus alii nascuntur, alii fiunt. Nascuntur Sinopis, rubrica, Paratonium, Melinum, Eretria, auripigmentum.*] Transcripsit hunc locum ex Plinio Isidorus, lib. 19. cap. 7. ex Isidoro Papias, in Vocabulario: sed uterque mendose: *Colores autem aut nascuntur, aut fiunt. Nascuntur, ut Sinopis, rubrica, Paratonium, Melinum, fretia,* (Papias, *freua:*) *auripigmentum.* Ubi nemo non intelligit vocem esse nihili FRETIA, pro ERETRIA, amanuensium vitio substitutam. *Sect.* 12.

V. *V[illegible] .... & ad deprehendenda pura.*] Terram Eretriam ait thoraci impositam, utilem esse ad deprehendendum num in thorace pus lateat. Quod cum Dalecampius Medicus non intelligeret, in margine admonuit, *ad deprehendenda obscura* forte legi commodius: hoc est, ut in Notis adjecit, ad ea deprehendenda *quæ non patent oculis, quæ in calva sub cute latent osse vulnera.* Obstat vero præter omnium exemplarium consensum Hippocrates, a quo Plinius hæc accepit. Ejus hæc verba sunt, lib. 3. de morbis, num 27. pag. 116. Ἢν δὲ [illegible] .... μὴ ἐξαπατάτω, ἀλλ' εὖ ἴσθι πλήρη ἐόντα τὸν θώρηκα πύου. Ἐς τὴν ἐρετριάδα γῆν ὑγρὴν καὶ λίην τετριμμένην, καὶ χλιαρὴν ἐπιβάψας ὀθόνιον λεπτὸν, περικαλύψαι κύκλῳ τὸν θώρηκα· καὶ *Sect.* 21.

οὐκ ἂν προῶτον ξηραίνηται, ταύτῃ χρὴ τάμνειν, ὡς ἐγγυτάτω τῶν φρενῶν, φυλασσόμενος αὐτῶν τῶν φρενῶν &c. *Quod si præ crassitudine humor non fluctuet ..... ne te tamen ista decipiant: sed thoracem pure plenum esse probe noris. Proinde in Eretria terra liquida, & valde trita, tepidaque, linteum tenue tingito, eoque thoracem circumcirca integito: & qua parte primum resiccatum fuerit, ea secato aut urito*, sub ea enim pus delitescit, *quam proxime ad septum transversum, cavendo tamen ne hoc ipsum lædas*, &c.

Sect. 33. VI. *In Maïanis hortis.*] In edit. Parm. *In Lamianis hortis.* Aliæ quædam, *in Marianis.* Nos *Maïanis*, ex Reg. 2. rescripsimus. Apud Gruter. pag. 589. PROC. HORTORVM. LAMIANORVM. ET. MAIANORVM. Et pag. 602. VILLICO. HORTORVM. MAIANORVM.

Sect. 34. VII. *Olympiumque Athenis ab eo pictum.*] In libris ad hunc diem vulgatis, *Clypeumque Athenis.* In Colb. 3. *Olympiumque Jovem.* Hanc vero vocem postremam *Jovem*, ceteri non agnoscunt. *Olympium* itaque retinuimus, ac de Pericle interpretati, quanquam timide, sumus: fuit enim ejusdem uterque ætatis, Phidias, & Pericles: atque hunc quidem hoc signari cognomine dictum est antea a nobis prolixe, lib. 34. sect. 19 num. 14. quod & alibi cognomen occurrit, non apud Plinium modo, & Plutarchum, ut diximus, sed & apud Diod. Sic. lib. 12. Hermogenem, lib. 1. de Invent. aliosque.

Ibid. VIII. *Pananum fratrem ejus, qui clypeum intus pinxit Elide Minervæ.*] Sic libri omnes tum editi, tum manu exarati, Reg. 2. Colb. ceterique: Parm. editio, aliæque, ante Hermolaum, qui sic interpolat: *clypeum intus pinxit: & in Ægide Minervæ.* Ipso refragante Plinio, lib. 36. sect. 55. *In Elide ædes est Minervæ, in qua frater Phidiæ Pananus tectorium induxit &c.*

Sect. 36. X. *Et hicteria Atheniensium.*] Repugnantibus licet omnibus libris, in quibus & *victoria* legitur, nihil veriti reprehensionem eruditorum, & *hicteria* intrepide scripsimus. Cui voci quæ vis subesset, cum haud satis perciperent Pliniani amanuenses, affinem ei maxime alteram obtrusere, & *victoria*: quæ cujusmodi fuerit, ut tandem assequatur, multum laborat Dalecampius, irrito conatu. Est autem ἱκετηρία, contracte ἱκτηρία, olivæ ramus, quem supplices gestabant. Harpocration, pag. 152. Ἱκετηρία, καλεῖται ἐλαίας κλάδος. Suidas: Ἱκετηρία, ὁ θαλλὸς τῆς ἐλαίας. Hinc ἱκέσιοι κλάδοι apud Eurip. rami quos supplices porrigunt. Expresserat nimirum in tabella Pamphilus, in Porticu Atheniensium Pœcile appellata, Heraclidas supplicum ritu ac more, veniam & opem ab Atheniensium populo obsecrantes, ad Eurysthei injurias a se propulsandas. Auctor Aristophanis scholiastes, in Pluto, pag. 42. ad illos Poëtæ versus, act. 2. sc. 3. pag. 41.

Ὁρῶ τιν' ἐπὶ τοῦ βήματος καθεδούμενον
Ἱκετηρίαν ἔχοντα, μετὰ τῶν παιδίων
Καὶ τῆς γυναικός. κ' οὐ διοίσοντ' ἄντικρυς
Τῶν Ἡρακλειδῶν οὐδ' ὁτιοῦν, τῶν Παμφίλου.

Ubi Frischlinus interpres: *Virum ego mihi videre videor, qui supplicem olivæ ramum gestitans, cum liberis & uxore ad tribunal sedet: & a Pamphili Heraclidis, si quis conferat, ne tantillum quidem ulla in parte differet.* Πάμφιλος, inquit Scholiastes, ζωγράφος ἦν, ὅστις τοὺς Ἡρακλείδας ἔγραψεν, ἱκετεύοντας τὸν τῶν Ἀθηναίων δῆμον &c. Ad hanc videlicet Pamphili picturam, quæ semper ei ante oculos versabatur, civis Atheniensis Aristophanes alludebat: ipsaque illa est, quam nunc Plinius maximo fuisse in loco & pretio ait.

Ibid. X. *Apelles Cous, Olympiade* CXII. *picturæ plura solus prope, quam ceteri omnes, contulit.*] Ita plane MSS. omnes Reg. 2. Colb. 3. & quem Pintianus vidit, & quos Becichemius Scodrensis secutus est: præterquam quod ii *propinavit* exhibent, non *prope*: haud dubie mendose. At longe corruptius libri ad hunc diem vulgati: *Apelles eousque Olympiade CXII. in pictura provectus, ut plura solus prope, quam ceteri omnes, contulerit.* At ubi hic Apellis patria: qua in assignanda unicuique e reliquis diligentissimus est Plinius? Deinde *in pictura provectus*, Plinianam

nianam orationem vix resipit : sapit illa maxime , *pictura plura contulit.* Libro 34. sect. 19. num 6. de Lysippo : *Statuariæ arti plurimum traditur contulisse.* Libro 35. sect. 35. de Polygnoto : *Plurimumque picturæ primus contulit.* Sect. 36. num. 1. de Apollodoro : *Primusque gloriam penicillo jure contulit.*

XI. *Consumptam eam priore incendio domus Cæsaris in Palatio audio, spectatam olim, tanto spatio nihil aliud continentem, quam lineas visum effugientes.*] Interpolatus hic locus fœdissime in libris vulgatis ad hunc diem sic legitur : *Consumptam eam constat priore incendio domus Cæsaris in palatio, avide ante a nobis spectatam, spatiosiore amplitudine nihil aliud continentem* &c. In Reg. 2. cod. *Consumptam .... in palatio audio, spectatam nobis ante spatiose nihil aliud continentem* &c. Si prius illud incendium est, ut esse necesse est , quod Octavii principatu contigisse diximus, tabulam eam quæ tum consumpta traditur, spectatam a se Plinius gloriari jure nequit : Quare *spectatam olim* maluimus : *Tanto* autem *spatio* etiam Pintianus approbat. *Ibid.*

XII. *Fecit nobilem Paralum & Hammoniada.*] In libris fere hactenus editis, auctore Barbaro, *Hemionida.* At in Reg. *Amoniadam.* Colb. 3. *Hamoniadam* Parm. edit. *Hammoniadam :* quæ nostræ emendationi omnia egregie favent. Quinque fuere sacræ triremes : ab initio binæ tantum : processu temporis tres additæ sunt : Priorum altera Salaminia , vel Delia : altera Paralus vocabatur. Posteriorum alia Antigonis, alia Ptolemaïs, alia Hammonis. Hæc sic dicta fuit, quod per eam victimas Jovi Hammoni mitterent. Ulpianus, in Comment. ad Midianam Demosthenis : Ὕστερον δὲ καὶ ἄλλαι τρεῖς ἐγένοντο, Ἀντιγονὶς, Πτολεμαῒς, Ἀμμωνιάς, ἐπειδὴ τῷ Ἄμμωνι δι' αὐτῆς τὰς θυσίας ἔπεμπον. Τούτων δὲ τῶν ἱερῶν τριήρων αὐτὴ ἡ πόλις ἐπεμελεῖτο &c. Etymologici auctor : Πάραλος, ἱερὰ τριήρης, ὥσπερ καὶ Ἀντιγονὶς, καὶ Δημητριάς , &c. verbo, ἱερὰ τριήρεις. Meminit hujusce Parali navis Cicero in Verrem, orat. 4. n. 135. Nomen habet ab auctore Paralo, de quo lib. 7. sect. 57. *Ibid.*

XIII. *Aut etiam vindemiantes, sunt in ejus exemplaribus : Nobiles, palustri accessu villæ, succollatis sponsione mulieribus, labantes trepidique feruntur.*] Hunc locum ex fide Regii cod. 2. Colb. 3. aliorumque refinximus : cum prius ita legeretur interpolante Barbaro : *aut etiam vindemiantes. Sunt in ejus exemplaribus nobiles, palustri accessu villæ, succollantium specie mulieres, labentes trepidæque feruntur.* In Reg. 2. Colb 3. & Parm. edit. *sponsione.* Gronovius, *personis* pro *sponsione* scribit. Vox porro *succollare* Latina est, & Tranquillo quoque nota. Sect. 37.

XIV. *Pinxit & ipse penicillo parietes Thespiis, cum reficerentur quondam a Polygnoto picti.*] Sic libri editi : in MSS. *Thepis.* Quid si *Delphis* potius ? Nam de Polygnoto Thasio , cujus refici nunc pictura dicitur , Plinius ipse supra , sect. 35. *Hic Delphis ædem pinxit*, cui & Pausaniam adstipulari diximus. Sect. 40.

XV. *Dioxippum, qui pancratio Olympia .... aconiti vicit : coniti Nemeæ.*] Quam belle sic ludum ludo, victoriæ victoriam opponit ? cum Olympiis Nemeæa confert, & facili ac sine pulvere victoriæ alteram laboriosius comparatam. In libris hactenus vulgatis : *Cænus stemmata :* At neque pictoris nomen est *Cænus* , nec satis idoneum picturæ, quale hic requiritur , argumentum , stemmata : multo vero minus *scammata* , quæ Salmasius hoc loco obtrudit , in Exerc. ad Solinum, pag. 36. *Ibid.*

XVI. *M. Varro tradit sibi cognitum Romæ Posim nomine, a quo facta poma & uvas, ut non posses aspectu discernere a veris.*] Libri ad hunc diem editi : *a quo factas Romæ uvas* , frigide , cum *Romæ* proxime antecesserit Mox : *item pisces, ita ut non sit aspectu* &c. Rectius *esset* sane diceret , cum de remotissimis Varronis temporibus nunc agatur. At Reg. 2. *a quo facta pomet uvas , item pisces aspectu discernere a veris.* Sic & alii pariter codices. Sect. 45.

XVII. *Vel assiduitate satiant figlinarum opera , doliis ad vina excogitatis , ad aquas tubulis, ad balineas mammatis , ad tecta coctilibus , frontatisque. Ob quæ Numa rex &c.*] Locum hunc ope Regii codicis 2. ita refinximus , nihil illius integerrimi exemplaris discrepante scriptura ab ea quam repræsentamus : præterquam Sect. 46.

quod *fundamentisque*, pro *frontatisque* præfert. Libri vero hactenus editi susdeque omnia vertunt, interpolant, ac pessumdant: hoc scilicet modo: *Vel quæ assiduitate satiant figlinarum opera imbricibus, tubulis tegulisque ad balineas hamatis, vel ad tecta coctilibus laterculis frontatisque, aut quæ rota fiunt, etiam fictilibus doliis ad vina excogitatis, & ad aquas. Propter quæ Numa, &c.*

Ibid. XVIII. *Retinet hanc nobilitatem & Arretium in Italia.*] Sic libri omnes editi, & MSS. Turnebus tamen lib. 26. Adversf. cap. 10. legi jubet, *& Eretum*, quem vicum Sabinorum esse Stephanus ait, hodie *Monte Rotondo*: Ἤρητος, πόλις Σαβίνων. Unde heminas Ereti Persius commendat Satyra 1. At non hic heminæ, sed vasa, ut Samia, sic & Arretina habere nobilitatem dicuntur: neque a Plinio modo, sed & a Martiale non semel. Nam lib. 1. Epigr. 54.

Sic Arretina violant crystallina testa.

Et lib. 14. Epigr. 98. cujus lemma est, *Vasa Arretina*:

Arretina nimis ne spernas vasa monemus:
Lautus erat Tuscis Porsena fictilibus.

Tusca fictilia vocat, quod sit Etruriæ, seu Tusciæ oppidum Arretium, *Arezzo*, ubi hodieque primæ commendationis figlina sunt Arretina. De calicibus Arretinis exstat illud Virgilio carmen adscriptum, inter Epigrammata a Pithœo edita, pag. 36.

Arretine calix, mensis decorate paternis,
Ante Maii medici quam bene sanus eras.

Ibid. XIX. *Et calicum tantum, Surrentum, Asta, Pollentia: in Hispania Saguntum, &c.*] Libri omnes editi fere, in primisque Elzevir. editio, hic interpungunt, *& calicum tantum: Surrentum &c.* Ut ad Arretium, de quo proxime antea, non ad Surrentum pariter, ceteraque quæ sequuntur oppida, calicum dos ista pertineat, & quidem sola. Atqui ad Arretium spectare vasa quæ in esculentis abhibentur, calicesque, superius demonstravimus: Calices Surrentinos, Saguntinosque, & Pollentinos laudari a Martiale audio: vasa escaria, non memini usquam me legere. Itaque ille primum lib. 14. Epigr. 102. cui titulus, *Calices Surrentini*:

Accipe non vili calices de pulvere natos,
Sed Surrentinæ læve toreuma rotæ.

Saguntinos deinde libri ejusdem Epigr. 108. cui lemma præfixum, *Calices Saguntini*:

Quæ non solicitus teneat, servetque minister,
Sume Saguntino pocula ficta luto.

Pollentinos denique lib 14. Epigr. 157. allato a nobis libro octavo, sect. 78. nota 10. Et de Surrentina, Pollentinaque simul terra, fingendis calicibus potoriis experita, exstat vetus Epigramma Græcum Macedonii, sane non inelegans, in MSS. nostris:

Συῤῥέντου τρηχεῖα, μυρίπνοε χαῖρε κονίη
Καὶ Πολλεντίνων γαῖα μελιχροτάτη·
Ἐστὲ γὰρ αἱ τριπόθητοι, ἀφ' ὧν βρομιώδεα πηλὸν
Φύρησαν Βάκχῳ τριζυγέες χάριτες.

Vnguentum redolens Surrenti asperrime pulvis,
Et Pollentinæ mellea gleba plagæ:
Vos ego semper amo, de queis sibi sumere limum
Miscendum Bromio Gratia trina solet.

Sect. 49. XX. *Pitanæ in Asia, & in ulterioris Hispaniæ civitatibus, Maxilua & Calento, fiunt lateres, qui siccati non merguntur in aqua.*] Ita Reg. 2. ceterique codices, totidem apicibus. In libris hactenus editis, *Massia & Calento*, mendose. Sed multo corruptiorem Vitruvii locum ex Pliniano emendabis: Maxiluam enim in Galliæ civitatem Massiliam interpolatores ejus libri transformarunt. *Est autem in Hispania ulteriore Calentum, & in Galliis Massilia, in Asia Pitane, ubi lateres cum sunt ducti, & arefacti, projecti natant in aqua. Natare autem eos posse ideo videtur, quod*

terra est, de quo ducuntur, pumicosa. Lege, *Calentum & Maxilua:* deme cetera. *Ibid.*

X X I. *Patris, ædes Jovis & Herculis.*] Sic libri editi omnes, & manu exarati: quorum ex fide alterum Vitruvii locum sanamus, lib. 2. cap. 8. pag. 29. *De lateritiis vero, dummodo ad perpendiculum sint stantes, nihil deducitur: sed quanti fuerint olim facti, tanti esse semper æstimantur. Itaque nonnullis civitatibus, & publica opera, & privatas domos, etiam regias, e latere structas licet videre. Et primum Athenis murum, qui spectat ad Hymettum montem: & Pentelensem. Item parietes in æde Jovis & Herculis lateritias cellas, cum circa lapidea in æde epistylia sint, & columnæ.* Lege, *Item Patris:* Sic enim apposite oppidum oppido, Athenis Patræ opponuntur.

X X I I. *Sic & ambustis prodest, & furfuribus corporum cum sero picis.*] Ita hunc locum restituimus, ex fide Reg. 2. codicis, cum prius legeretur, *cum sero & pice.* Neque modo ejus exemplaris auctoritas ad id impulit. Sed & Serapionis Medici calculus: Namque illius interpres cap. CCCCXX. de alumine, *Quando linitur,* inquit, *cum aqua picis caput, cum eo aufert furfures capitis:* ut legisse plane videatur in Græco, σὺν ὀῤῥῷ πίσσης, hoc est, cum pisselæo, sive sero picis. Neque me movet quod apud Dioscoridem legatur in libris nunc vulgatis, σὺν ὀξϋβῳ ἢ πίσσῃ. Quis enim aut illos ab omni culpa præstet, aut pisselæum neget cum alumine simul permixtum ad pityriasin prodesse, quod & Plinii codices, M S S. & Serapion asseverat? *Sect. 52.*

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XXXVI.

CAPUT I. I. LAPIDUM natura reſtat, hoc eſt, præcipua morum inſania, etiam ut gemmæ cum ſuccinis, atque cryſtallinis, murrhiniſque ſileantur. Omnia namque, quæ uſque ad hoc volumen tractavimus, hominum cauſa genita videri poſſunt. Montes natura ſibi fecerat [a] ad quaſdam compages telluris viſceribus denſandas, ſimul ad impetus fluminum domandos, fluctuſque frangendos, ac minime quietas partes coërcendas duriſſima ſui materia. Cædimus hos, trahimuſque, nulla alia, quam deliciarum, cauſſa, quos tranſcendiſſe quoque mirum fuit. In portento prope majores habuere Alpes ab Hannibale exſuperatas, & poſtea a Cimbris: nunc ipſæ cæduntur in mille genera marmorum: promontoria aperiuntur mari, & rerum natura agitur in planum. Evehimus ea, quæ ſeparandis gentibus pro terminis conſtituta erant: naveſque marmorum cauſa fiunt, ac per fluctus, ſæviſſimam rerum naturæ partem, huc illuc portantur juga, majore etiamnum venia, quam cum ad frigidos potus [1] vas petitur in nubila, cæloque proximæ rupes cavantur, ut bibatur glacie. Secum quiſque cogitet, cum pretia horum audiat, cum vehi trahique moles videat, quam ſine his multorum fuerit beatior vita: iſta facere, imo verius pati mortales, quos ob uſus, quaſve ad vo-

INTERPRETATIO.

[a] *Ad quaſdam.*] Ad quaſdam terræ partes, quibus ceteræ compaginantur, in telluris viſceribus comprimendas ac denſandas.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Vas petitur in nubila.*] Quæritur vas cryſtallinum, in montium jugis, quæ nubila contingunt. Uſus ea forma loquendi ſæpenumero Plinius. Libro 9. ſect. 54. margaritas aït *in inſulas peti.* Libro 14. ſect. 5. *in Rubrum litus Indicum ve merces petitas.* Libro 30. ſect. 2. *voluminibus Dardani in ſepulcrum ejus petitis.* Et exempla alia Index ſuppeditabit. Cryſtallum aliud nihil eſſe quam glaciem concretam longo annorum ſpatio credidit.

luptates alias, nisi ut inter maculas lapidum [b] jaceant: ceu vero non tenebris noctium dimidiæ parti vitæ cujusque gaudia hæc auferentibus.

II. Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis rubor. [1] Exstant Censoriæ leges, [2] glandia in cœnis, [3] gliresque, & alia dictu minora apponi vetantes. Marmora invehi, & maria hujus rei causa transiri, quæ vetaret, lex nulla lata est. * Dicat fortassis aliquis: non enim invehebantur. Id quidem falso. Trecentas LX. columnas [4] M. Scauri Ædilitate ad scenam theatri temporarii, & vix uno mense futuri in usu, viderunt portari [a] silentio legum. Sed publicis nimirum indulgentes voluptatibus. Idipsum cur? aut qua magis via irrepunt vitia, quam publica? Quo enim alio modo in privatos usus illa venêre, ebora, aurum, gemmæ? aut quid omnino Diis relinquimus? Verum esto, indulserint publicis voluptatibus: etiamne tacuerunt maximas earum, [5] atque adeo duodequadragenûm pedum, [6] Lucullei marmoris, in atrio Scauri collocari? nec clam illud occulteque factum est. [b] [7] Satisdari sibi damni infecti coëgit redemptor cloacarum, [8] cum in Palatium extraherentur. Non ergo in tam ma-

* Cap. II.

INTERPRETATIO.

[b] *Jaceant.*] Cubent, dormiantque: perinde quasi non detrahat hæc gaudia nox dimidiæ parti vitæ uniuscujusque nostrum.

[a] *Silentio.*] Nulla interim lege in contrarium lata.

[b] *Satisdari.*] Promitti sibi per vadem coëgit is, qui cloacas reficiendas locarat, damnum sarciendum quod cloacis inferrent plaustra, dum ex columnæ veherentur in Palatium.

NOTÆ.

Sect. II. 1. *Exstant Censoriæ leges.*] Jam supra laudatæ a Plinio, lib. 8. sect. 82.

2. *Glandia in cœnis.*] Glandium Priscianus partem esse intestinorum putat. Verius alii tubera in carne, ceu glandulas, præsertim in apro circa cervicem, ubi sunt glandulæ. Hæc enim hujus vocis acceptio est apud Plinium, lib. 16. sect. 73. Plautus in Captivis, act. 4. sc. 4.

Adveniens deturbavit totum cum carne carnarium.
Arripuit gladium, prætruncavit tribus tergoribus glandia.

Et in Curcul. act. 2. sc. 2. vers. 44.

Pernam, abdomen, sumen, suis glandium.

3. *Gliresque.*] Inter convivales delicias glirium usus celebris olim fuit. Petronius in Satyr. pag. 101. *Ponticuli ferruminati sustinebant glires melle & papavere sparsos.* Ammianus Marcell. lib. 28. pag. 371. *Ponuntur etiam in conviviis trutinæ, ut appositi pisces, & volucres ponderentur, & glires.* De eorum saginatione videndus Apicius, lib. 8. cap 9.

4. *M. Scauri Ædilitate.*] De qua inferius sect. 24. num. 7.

5. *Atque adeo duodequadragenûm.*] Dicetur de iis loco proxime citato.

6. *Lucullei marmoris.*] De quo sect. 8.

7. *Satisdari.*] Salisdare dicimur adversario nostro, cum pro eo quod a nobis petit, ita cavemus, ut eum hoc nomine securum faciamus, datis fidejussoribus. Damnum infectum est damnum nondum factum, quod futurum veremur. Glossæ: Damni infecti, ζημίας μελλούσης.

8. *Cum in Palatium.*] Ubi Scauri domus fuit, decima Urbis regione.

lo exemplo moribus cavere utilius fuerat? [c] Tacuere tantas moles in privatam domum trahi præter [9] fictilia Deorum fastigia.

Cap. III. III. Nec potest videri Scaurus rudi & hujus mali improvidæ civitati obrepsisse [1] quodam vitii rudimento. [2] Jam L. Crassum Oratorem illum, qui primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem Palatio, Hymettias tamen nec plures sex, aut longiores duodenûm pedum, M. Brutus in jurgiis ob id Venerem Palatinam appellaverat. Nimirum ista omisere moribus victis: frustraque interdicta quæ vetuerant cernentes, nullas potius, quam irritas, esse leges maluerunt. Sed & qui sequentur, meliores esse nos probabunt. Quis enim tantarum hodie columnarum atrium habet? Sed prius, quam de marmoribus dicamus, hominum in iis [3] proferenda judicamus pretia. Ante igitur artifices percensebimus.

Cap. IV. IV. 1. Marmore scalpendo primi omnium inclaruerunt [1] Dipœnus & Scyllis, geniti in Creta insula, etiamnum [2] Medis imperantibus, priusque quam Cyrus in Persis regnare inciperet, hoc est, Olympiade circiter L. Ii Sicyonem se contulere, quæ diu fuit officinarum omnium metallorum patria. Deorum quorundam simulacra publice locaverant Sicyonii, quæ prius quam absolverentur, artifices injuriam questi abierunt in Ætolos. Protinus Sicyonem fames invasit ac sterilitas, mœrorque dirus. Remedium petentibus Apollo Pythius affuturum respondit, si Dipœnus & Scyllis Deorum simulacra perfecissent. Quod magnis mercedibus obsequiisque impetratum est. Fuere autem simulacra ea [3] Apollinis, [4] Dianæ, Herculis, Minervæ, quod e cælo postea tactum est.

Interpretatio.

c *Tacuere.*] Et tacuere illi tamen, cum videre tantas moles trahi in privatas domos, præter oculos Deorum, quorum templis fictilia sunt fastigia.

Notæ.

9. *Fictilia Deorum fastigia.*] Superiore libro, sect. 45. *Fictilem Jovem fuisse..... fictiles in fastigio templi ejus quadrigas.* Et sect. 43. ubi de plastice: *Hinc & fastigia templorum orta.*

Sect. III. 1. *Quodam vitii rudimento.*] Quasi tum primum irrepente in urbem eo vitio. Ita rectius visum est, quam quod prius legebatur, *quodam vita.* In Reg. 2. & Colb. 3. *uti.*

2. *Jam L. Crassum.*] Vide l. 17. sect. 1.

3. *Proferenda judicamus.*] Sic MSS. Editi, *praferenda dicemus.*

Sect. IV. 1. *Dipœnus & Scyllis.*] Δίποινος ϗ Σκύλλις. Hos alii Dædali discipulos, filios alii fuisse volunt, inquit Pausanias, lib. 2. Corinth. pag. cx 1. Σκύλλης ϗ Δίποινος, Κρητικώ, εἶμαι, ἀνδριαντοποιώ, inquit Clemens Alex. in Protrept. pag. 31.

2. *Medis imperantibus.*] Astyage ultimo Medorum rege, cui Cyrus deinde, ejus ex filia nepos, ex patre Cambyse Persa, successit.

3. *Apollinis.*] Id simulacrum ab Scyllidis Dipœnique discipulis absolutum tradit Pausanias, libro cit. pag. 146.

4. *Dianæ &c.*] De his operibus Clemens Alex. loc. cit. Σκύλλης ϗ Δίποινος ὠνομαζέσθην. Τούτω δὲ τὰ ἐν Ἄργει τοῦ Διο-

2. Cum ii essent, jam fuerant in Chio insula Malas sculptor, dein filius ejus Micciades, ac deinde nepos Anthermus Chius, cujus filii [5] Bupalus & Athenis clarissimi in ea scientia fuere, Hipponactis poëtæ ætate, quem certum est LX. Olympiade fuisse. Quod si quis horum familiam ad proavum usque retro agat, inveniet artis ejus originem cum Olympiadum origine cœpisse. [6] Hipponacti notabilis fœditas vultus erat: quamobrem imaginem ejus lascivia jocorum ii proposuere ridentium circulis. Quod Hipponax indignatus, [8] amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse: quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulacra postea fecere, sicut in Delo, quibus subjecerunt carmen, [9] non vitibus tantum censeri Chium, sed & operibus Anthermi filiorum. [10] Ostendunt & Iasii Dianam manibus eorum factam. Et in ipsa Chio narrata est operis eorum Dianæ facies in sublimi posita, cujus vultum intrantes tristem, exeuntes hilaratum putant. Romæ signa eorum sunt [11] in Palatina æde, Apollinis in fastigio, & in omnibus fere quæ Divus Augustus fecit. Patris quoque eorum & Deli fuere opera, & in Lesbo insula. Dipœni quidem Ambracia, [12] Argos, Cleonæ operibus refertæ fuere. Omnes autem tantum candido marmore usi sunt e Paro insula, quem lapidem cœpere [13] lychniten appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, ut auctor est Varro, multis postea candidioribus repertis, nuper etiam [14] in Lunensium lapicidinis. CAP. V.

N o t æ.

σκούροιν ἀγάλματα κατεσκεύασαν, καὶ τὸ ἐν Τίρυνθι Ἡρακλέους ἀνδριάντα, καὶ τὸ τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος ξόανον ἐν Σικυῶνι. *Scyles & Dipœnus vocabantur: qui & imagines Castoris & Pollucis quæ sunt Argis, & effigiem Herculis, quæ est Tirynthe, & Munychiæ Dianæ in Sicyone statuam fecerunt.*

5. *Bupalus & Athenis.*] Vide Notas & Emend. num. I. Bupali meminit Pausanias in Messeniacis, pag. 274. & in Bœoticis, pag. 596. Athenidis Suidas, verbo Ἱππῶναξ.

6. *Hipponactis.*] Ephesius fuit, Iamborum carminum scriptor. Vide Suidam. Meminit ejus & Athenæus, lib. 12. pag 552. Hac ipsa Olympiade, quæ hic notatur, natus est vates Æschylus. At Proclus in Chrestomathia, ut Photius refert, in Bibl. cod. CCXXXIX. pag. 984 Hipponactem ait Darii temporibus floruisse, hoc est, Olympiade LXV. Ὁ δ' Ἱππῶναξ κατὰ Δαρεῖον ἤκμαζεν.

7. *Quamobrem.*] Refert hoc quoque Suidas, loco cit.

8. *Amaritudinem carminum.*] Quæ illi pro telo fuit. Vide Notas & Emendationes, num. I.

9. *Non vitibus tantum.*] Laudatissima enim ex Chio vina, ut diximus lib. 14. sect. 9.

10. *Ostendunt & Iasii.*] Urbs est Cariæ Iasus, de qua lib. 5. sect 29.

11. *In Palatina.*] In æde quam Apollini dedicavit Augustus in Palatio, decima Urbis regione.

12. *Argos.*] Ibi sane Castoris & Pollucis statua a Dipœno facta visebatur, ut ex Clemente Alex. paulo ante diximus.

13. *Lychniten.*] Λυχνίτην, quasi lucernarium. Idcirco & λίθον λυχνέα appellat Callixenus Rhodius apud Athen. lib. 5. pag. 205.

14. *In Lunensium.*] In Italia. Gruteri Inscriptio, pag. 593. TABVLARIVS. MARMORVM. LVNENSIVM.

[15] Sed in Pariorum mirabile proditur, gleba lapidis unius cuneis dividentium soluta, [16] imaginem Sileni exstitisse.

3. Non omittendum, hanc artem tanto vetustiorem fuisse, quam picturam, aut statuariam, quarum utraque cum Phidia cœpit, LXXXIIII. Olympiade, post annos circiter [17] trecentos triginta duos. Et ipsum Phidiam tradunt scalpsisse marmora, [18] Veneremque ejus esse Romæ [19] in Octaviæ operibus eximiæ pulcritudinis. [20] Alcamenem Atheniensem (quod certum est) docuit in primis nobilem, cujus sunt opera Athenis complura in ædibus sacris, [21] præclaraque Venus extra muros, quæ appellatur Aphrodite [22] ἐν Κήποις. Huic summam manum ipse Phidias imposuisse dicitur. [23] Ejusdem discipulus fuit Agoracritus Parius, [24] ei ætate gratus. [25] Itaque e suis operibus pleraque nomini ejus donasse fertur. [26] Certavere autem inter se ambo discipuli Venere facienda. Vicitque Alcamenes [a] non opere, sed civitatis suffragiis, contra peregrinum [b] suo faventis. Quare Agoracritus ea lege signum

INTERPRETATIO.

[a] *Non opere.*] Non operis præstantia. | [b] *Suo.*] Civi suo.

NOTÆ.

15. *Sed in Pariorum.*] Subintellige, lapicidinis. Simile est, quod Cicero narrat, lib. 1. de Divin. num. 23. ex Carneade, *in Chiorum lapicidinis saxo diffisso caput exstitisse Panisci.*

16. *Imaginem Sileni.*] Quem Bacchi nutritium fuisse, vel pædagogum ferunt.

17. *Trecentos triginta duos.*] Ab institutis Olympiadibus. Nam uti Plinius hac sect. dixit, num. 2. *Si quis* Bupali & Athenidis *familiam ad proavum usque retro agat, inveniet artis ejus originem cum Olympiadum origine cœpisse.* Et sane Olympiades octoginta tres completæ annos plane totidem efficiunt, hoc est, CCCXXXII. Hunc locum præpostere accepit Marsilius Cagnatus, lib. 4. Var. Observ. cap. 8. pag. 267. perinde quasi Plinius voluisset Olympiadem LXXXIV. in annum Urbis incidere trecentesimum XXXII.

18. *Veneremque.*] Ex Pario lapide. Pausanias lib. 1. Attic. pag. 27.

19. *In Octaviæ operibus.*] Hoc est, in Octaviæ porticibus & scholis, ut diximus, lib. 35. sect. 37. & 40.

20. *Alcamenem.*] Ἀλκαμένης, de quo multa idem Pausanias in Eliac. prior. pag. 305. in Bœot. pag. 559. & alibi passim. Diximus de eo jam antea lib. 34. sect. 19.

21. *Præclaraque Venus.*] Pausanias, in Atticis, pag. 33. Τὸ δὲ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης ἐν τοῖς Κήποις, ἔργον ἐστὶν Ἀλκαμένους, καὶ τῶν Ἀθήνῃσιν ἐν ὀλίγοις θέας ἄξιον. *Quod in Hortis Veneris signum cernitur, Alcamenis opus fuit, & inter ea quæ Athenis cum admiratione spectantur, suum obtinet locum.* Meminit & Lucianus, in Imaginibus.

22. Ἐν Κήποις.] In hortis. Regiuncula hæc Athenis fuit, proxime templum Apollinis, ubi & ædes Veneris Οὐρανίας, sive Cælestis.

23. *Ejusdem discipulus.*] Phidiæ scilicet. Pausanias in Bœot. pag. 593. Τέχνη Ἀγορακρίτου, μαθητοῦ δὲ καὶ ἐρωμένου Φειδίου.

24. *Ei ætate gratus.*] Hoc est, Phidiæ amasius. Vide Notas & Emend. num. 11.

25. *Itaque e suis.*] Tzetzes, Chil. 7. hist. 154. Suidas item, & Hesychius, verbo Ῥαμνουσία Νέμεσις.

26. *Certavere... ambo.*] Alcamenes Atheniensis, & Agoracritus Parius.

suum

suum vendidisse traditur, ne Athenis esset, & appellasse [27] Nemesin. [28] Id positum est Rhamnunte pago Atticæ, quod M. Varro omnibus signis prætulit. [29] Est & in Matris Magnæ delubro in eadem civitate Agoracriti opus.

4. [30] Phidiam clarissimum esse per omnes gentes, quæ Jovis Olympii famam intelligunt, nemo dubitat: sed ut merito laudari sciant, etiam qui opera ejus non viderunt, proferemus argumenta parva & ingenii tantum. Neque ad hoc Jovis Olympii pulcritudine utemur,

NOTÆ.

27. *Nemesin.*] Officii monitricem, & facinorosorum ultricem Deam, ut alibi diximus. Effigies ejus quæ fuerit, disces ex gemino Epigrammate, quod in Anthologia exstat, lib. 4. cap. 12. de statua Nemeseos, εἰς στήλην Νεμέσεως.

Ἡ Νέμεσις προλέγει τῷ πήχει τῷ τε χαλινῷ,
Μήτ' ἄμετρόν τι ποιεῖν, μήτ' ἀχάλινα λέγειν.

Grotio interprete:

Hæc Nemesis frenum gestans normamque monebit
Nil effrene loqui, nil facere absque modo.

Ejusdem argumenti alterum:

Ἡ Νέμεσις πῆχυν κατέχω. τίνος οὕνεκα; λέξεις.
Πᾶσι παραγγέλλω, μηδὲν ὑπὲρ τὸ μέτρον.

Normam gesto manu Nemesis: cur, quaris, opinor:
Absque modo cunctis suadeo ne quid agant.

Fuit & alia Atheniensium Nemesis, in quam Theæteti Scholastici epigramma ibidem legitur: Θεαιτήτου Σχολαστικοῦ εἰς τὴν Ἀθηναίων Νέμεσιν.

Χιονέην με λίθον παλιναυξέος ἐκ προκάπης
Λαοτύπος τμήξας πετροτόμοις ἀκίσι
Μῆδος ἐποιχομένευσεν, ὅπως ἀνδρείκελα τεύξῃ
Τῆς κατ' Ἀθηναίων σύμβολα καμμονίης.
Ὡς δὲ δυιζομένοις Μαραθὼν ἀντέκτυπε Πέρσαις,
Καὶ νέες ὑγροπόρων χεύμασιν αἱμαλέοις,
Ἔξεσαν Ἀδρήστειαν ἀειστώδινες Ἀθῆναι,
Δαίμον' ὑπερφιάλοις ἀντίπαλον μερόπων.
Ἀντιταλαντεύω τὰς ἐλπίδας· εἰμὶ δὲ καὶ νῦν
Νίκη Ἐρεχθείδαις, Ἀσσυρίοις Νέμεσις.

Me niveum viva lapidem de rupe cecidit,
Marmoream rumpens cuspide duritiem,
Persa daret cum vela Notis, ut fingeret ex me
De Cecropis victrix gente trophæa manus.
Cladibus at Marathon postquam resonavit Eois,
Perque cruore rubens æquor iere rates:
Fecit Adrasteam de me gens fortis Athenæ,
Ulcisci solitam facta superba Deam.
Spes ego libratas teneo. Victoria nam sum
Cecropidis: Nemesis nec minus Assyriis.

28. *Id positum est Rhamnunte.*] De Rhamnunte diximus, lib. 4. sect. XI. Mela, lib. 3. pag. 33. *Rhamnus parva, illustris tamen, quod in ea est Phidiaca Nemesis.* Hesychius, pag. 811. Ῥαμνουσία Νέμεσις. Ἐν Ῥαμνοῦντι Νεμέσεως ἵδρυται ἄγαλμα δεκάπηχυ, ὁλόλιθον, ἔργον Φειδίου, ἔχει ἐν τῇ χειρὶ μηλέας κλάδον. *Simulacrum denûm cubitorum, e solido lapide, ramum manu gestans arboris mali.* Ex eo ramo tabellam pependisse, Zenobius auctor est, Cent. 5. Prov. 82. πινάκιόν τι μικρόν, in qua scriptum, ΑΓΟΡΑΚΡΙΤΟΣ ΠΑΡΙΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕΝ.

29. *Est & in Matris Magnæ.*] Cybeles.

30. *Phidiam.*] De eo diximus lib. 34. sect. 19. sub initium. De Jove Olympio Valerius Maximus eleganter, lib. 3. cap. 7. pag. 181.

non Minervæ Athenis factæ amplitudine, cum sit ea cubitorum viginti sex, ebore hæc & auro constat: sed scuto ejus, [31] in quo Amazonum prælium cælavit intumescente ambitu parmæ: ejusdem concava parte [32] Deorum & gigantum dimicationem: in soleis vero [33] Lapitharum & Centaurorum: [b] [34] adeo momenta omnia capacia artis illi fuere [35]. In base autem quod cælatum est, Pandoras genesin appellavit: [36] Ibi Dii sunt xx. numero nascentes, [37] Victoria præcipue mirabili. Periti mirantur [38] & serpentem, [39] ac sub ipsa cuspide æream sphingem. Hæc sunt obiter dicta de artifice nunquam satis laudato: simul ut noscatur illam magnificentiam æqualem fuisse & in parvis.

5. [40] Praxitelis ætatem inter statuarios diximus, qui marmoris gloria superavit etiam semet. Opera ejus sunt Athenis in Ceramico: sed ante omnia, & non solum Praxitelis, verum & in toto orbe terrarum, [41] Venus, quam ut viderent multi, navigaverunt Gnidum.

INTERPRETATIO.

b *Adeo.*] Adeo partes quæque minimæ in ea statua capaces ei visæ sunt alicujus artis & figuræ recipiendæ.

NOTÆ.

31. *In quo Amazonum.*] Tradit hoc ipsum Pausanias, lib. 1. sive in Attic. pag. 29. & 43. Amazones aliquando assumptis Scytharum auxiliis in Atticam incursarunt, ut auctor est Justinus, lib. 2. victas tum esse a Theseo Pausanias idem ait in Atticis.

32. *Deorum & gigantum dimicationem.*] Quam describit Ovidius, lib. 1. Metam. vers. 151.

33. *Lapitharum*] De hoc certamine ob raptum matronarum inito, vide Hyginum, fab. 33. & Ovidium lib. 12. Metam. vers. 240.

34. *Adeo momenta omnia capacia artis.*] In libris hactenus editis, *compacta artis.* In Reg. 2. *catacia.* Nos cum Gronovio *capacia* scripsimus. In Colb. 3. hoc tantum: *adeo momenta omnis artis illi fuere.*

35. *In base autem.*] Pausanias, loco cit. pag. 43. & 44. Ἔστι δὲ τῷ βάθρῳ τοῦ ἀγάλματος ἐπειργασμένη Πανδώρας γένεσις. De Pandora Hesiodum vide, ceterosque mythologos. Mulierem fuisse fabulantur, Vulcani opus e luto, cui Dii singuli sua dona dederint: Pallas sapientiam, Venus decorem, Apollo musicam. Unde Pandora dicitur, quasi omnium donum, vel ab omnibus donata, vel omnis generis rebus pollens.

36. *Ibi.*] In eadem base.

37. *Victoria.*] Fuit hæc altitudine cubitorum fere quaternûm, Καὶ Νίκη τε ὅσον τεσσάρων πηχῶν, ex ebore. Pausan. lib. 1. Attic. pag. 43.

38. *Et serpentem.*] Pausanias, loc. cit. Καὶ οἱ πρὸς τοῖς ποσὶν ἀσπίς τε κεῖται, καὶ πλησίον τοῦ δόρατος δράκων ἐστίν· εἴη δ' ἂν Ἐριχθόνιος οὗτος ὁ δράκων. *Jacet ad pedes scutum: ad imam hastam draco, quem Erichthonium esse existimare possis.*

39. *Ac sub ipsa cuspide.*] Alteram præterea Sphingis effigiem in casside cælatam fuisse auctor est Pausanias, loc. cit. Μέσῳ μὲν οὖν ἐπίκειταί οἱ τῷ κράνει Σφιγγὸς εἰκών.

40. *Praxitelis ætatem . . . diximus.*] Libro 34. sect. 19.

41. *Venus.*] In illud simulacrum exstant Epigrammata perelegantia in Anthol. lib. 4. cap 12. quorum illud primum Antipatri:

Τίς λίθον ἐψύχωσε; τίς ἐν χθονὶ Κύπριν ἐσεῖδεν;

Duas fecerat, ſimulque vendebat, alteram velata ſpecie, quam ob id quidem prætulerunt, [42] quorum conditio erat, Coï, cum alteram etiam eodem pretio detuliſſet, ſeverum id ac pudicum arbitrantes: rejectam Gnidii emerunt, immenſa differentia famæ. Voluit etiam poſtea a Gnidiis mercari rex [43] Nicomedes, totum æs civitatis alienum, quod erat ingens, diſſoluturum ſe promittens. Omnia perpeti maluere, nec immerito: illo enim ſigno Praxiteles nobilitavit Gnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conſpici poſſit undique effigies Deæ, favente ipſa, ut creditur, facto. Nec minor ex quacumque parte admiratio eſt. [44] Ferunt amore captum quendam, cum delituiſſet noctu, ſimulacro cohæſiſſe, ejuſque cupiditatis eſſe indicem maculam. Sunt in Gnido & alia ſigna marmorea illuſtrium artificum: Liber pater [45] Bryaxidis: & alter Scopæ, & Minerva: [c] nec majus aliud Veneris Praxiteliæ ſpecimen, quam quod inter hæc ſola memoratur. Ejuſdem eſt & Cupido objectus [46] a Cicerone Verri, ille propter quem

Interpretatio.

[c] *Nec majus.*] Nec major commendatio eſſe poteſt Veneris illius Praxiteliæ, quam quod ſola inter tot ſigna, *quæ Cnidos habet*, memoratur.

Notæ.

Ἵμερον ἐν πέτρῃ τίς τόσον εἰργάσατο;
Πραξιτέλους χειρῶν ὅδε που πόνος· ἢ τάχ' ἔλυμπος
Χηρεύει, Παφίης εἰς Κνίδον ἐρχομένης.
Quis lapidi ſpirare dedit? quis Cyprida vidit
In terris? quantum marmor amoris habet?
Praxitelis manus eſt: Venere, ut puto, regia cæli
Jam caret: ad Cnidios venit ut ipſa Venus.

Et ſextum ab iſto, Eveni:

Πάλλας καὶ Κρονίδαο συνευνέτις εἶπον ἰδοῦσαι
Τὴν Κνιδίην, ἀδίκως τὸν Φρύγα μεμφόμεθα.
Ut Cnidiam videre Jovis ſoror atque Minerva,
Dixerunt: querimur non bene de Paride.

42. *Quorum conditio.*] Hoc eſt, optio. Cicero, pro Cluent. num. 14. *Sed cum eſſet hæc illi propoſita conditio, ut aut juſte pieque accuſaret, aut acerbe indigneque moreretur, &c.*

43. *Nicomedes.*] Bithyniæ rex, Mithridaticis temporibus.

44. *Ferunt amore.*] Vide Valerium Max. lib. 8. cap. 11. pag. 400. Ex Poſidippo hiſtorico refert hoc ipſum Clemens Alex. in Protrept. pag. 38. Ἀφροδίτη ἡ ἄλλη ἐν Κνίδῳ λίθος ἦν, καὶ καλὴ ἦν· ἕτερος ἠράσθη ταύτης καὶ μίγνυται τῇ λίθῳ· Ποσίδιππος ἱστορεῖ ἐν τῷ περὶ Κνίδου.

45. *Bryaxidis.*] Βρύαξις ſtatuarius a Pauſania laudatur, lib. 1. Attic. pag. 73. & alibi paſſim. Σκόπας ab eodem in Atticis, &c.

46. *A Cicerone.*] Orat. 6. in Verrem, de ſignis, num. 4. *Idem, opinor, artifex,* Praxiteles, *ejuſdemmodi Cupidinem fecit illum, qui eſt Theſpiis propter quem Theſpiæ viſuntur: nam alia viſendi cauſa nulla eſt. Itaque ille L. Mummius, cum Theſpiis ea, quæ ad ædem Felicitatis ſunt, ceteraque profana ex illo oppido ſigna tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod erat conſecratus, non attigit.* Deportatum nihilominus poſtea Romam non Plinius modo, ſed & Pauſanias in Bœot. ſive lib. 9. p. 581. edocet: Aït a Caïo Cæſare primo ſublatum, Theſpienſibus deinde a Claudio redditum, demum a Nerone Romam advectum, igni poſtea conflagraſſe. Erat is e marmore Pentelico,

Thespiæ visebantur, nunc [47] in Octaviæ scholis positus. Ejusdem & alter nudus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Gnidiæ nobilitate, & injuria. Adamavit enim eum Alchidas Rhodius, atque in eo quoque simile amoris vestigium reliquit. Romæ Praxitelis opera sunt, [49] Flora, [50] Triptolemus, [51] Ceres [52] in hortis Servilii: [53] Boni Eventus, [54] & Bonæ Fortunæ simulacra in Capitolio: item & [55] Mænades, & quas [56] Thyadas vocant, & [57] Caryatidas: [58] & Sileni, in Pollionis [59] Asinii monumentis, & Apollo, & Neptunus.

6. Praxitelis filius Cephissodorus & artis heres fuit. Cujus laudatum est Pergami [60] symplegma, signum nobile, digitis [61] corpori verius, quam marmori, impressis. Romæ ejus opera sunt: Latona in Palatii delubro: Venus in Pollionis Asinii monumentis: & intra Octaviæ porticus in Junonis æde Æsculapius, ac Diana.

7. Scopæ laus cum his certat. [62] Is fecit Venerem, & Pothon,

NOTÆ.

47. *In Octaviæ scholis.*] De his egimus lib. 35. sect. 37.

48. *Ejusdem & alter.*] Pausanias loc. cit. etsi id obscure.

49. *Flora.*] Ita etiam M S S. Eadem Chloris appellata. Ovidius:

Chloris eram, quæ Flora vocor.

50. *Triptolemus.*] Cereris alumnus, ab ipsa frugum sationem edoctus.

51. *Ceres.*] Praxiteliæ Cereris, Pausanias meminit, lib. 1. in Attic. pag. 4.

52. *In hortis Servilii.*] Ab eo Servilio nomen hi horti habent, opinor, qui Tribunus plebis fuit, Cicerone Consule.

53. *Boni Eventus.*] Diximus de hujus simulacri forma, l. 34. sect. 19. num. 26.

54. *Et Bonæ Fortunæ.*] Fortunæ simulacrum a Praxitele elaboratum Pausanias laudat in Attic. lib. 1. pag. 81.

55. *Mænades.*] Μαινάδες mulieres eæ dicebantur, quæ Bacchi sacra capillis sparsis cursitantes hinc inde, celebrabant: παρὰ τὸ μαίνεσθαι, quod insanire significat.

56. *Thyadas.*] Θυάς Bacchi pariter sacrificula. Horat. lib. 3. Ode 15.

Pulso Thyas uti concita tympano.

57. *Caryatidas.*] Τὰς ἐν Καρύαις παρθένους appellat Pausanias in Messen. lib. 4. pag. 247. Idem porro in Lacon. lib. 3. pag. 178. Caryas ait vicum esse haud procul Lacedæmone, Dianæ sacrum, ubi ejus Deæ Caryatidis appellatæ signum, τῆς Καρυάτιδος: quo in loco Lacedæmoniorum virgines, id pariter nomen sortitæ, anniversarium festum obirent, patrioque ritu saltarent.

58. *Et Sileni.*] Bacchi comites, ut diximus lib. 35. sect. 36. num 22. De hoc Praxitelis opere exstat Æmiliani Epigramma pervenustum in Anthol. lib. 4. cap. 6.

Τέχνας εἵνεκα σεῖο καὶ ἁ λίθος ἅδε βρυάζει,
Πραξίτελες· λῦσον, καὶ πάλι χορμάσεται.
Νῦν δ' ὑμῖν οὐ γῆρας ἐπ' ἀδρανές· ἀλλ' ὁ πεδήτης
Σειληνοῖς χορῶν, βάσκανός ἐστι λίθος.
Praxiteles, lapis ipse tua lascivit ab arte:
Et mox saltabo: tu modo solve basi.
Nunc nos Silenos numerorum lege moveri
Non senium, saxi sed vetat invidia.

59. *Asinii.*] Hujus monumenta qua Urbis regione sita fuerint, inexploratum. De ipso Pollione diximus in Auctorum Indice. De Silenis proxime antea.

60. *Symplegma.*] Σύμπλεγμα, complexus duorum puellorum, vel se se mutuo osculantium, vel colluctantium; ut infra num. 10.

61. *Corpori verius.*] Carnem credas, non marmor, intueri.

62. *Is fecit Venerem &c.*] Pausanias in Attic. hoc est, lib 1. pag. 81. Σκόπα δὲ, Ἔρως, καὶ Ἵμερος, καὶ Πόθος. *Scopæ Cupido, Appetitus, & Pothos, seu Desiderium.*

[63] & Phaëthontem, qui Samothrace ſanctiſſimis cærimoniis coluntur. Item [64] Apollinem Palatinum, [65] Veſtam ſedentem laudatam in Servilianis hortis, duaſque [66] chametæras circa eam, quarum pares in Aſinii monumentis ſunt, ubi & [67] Canephoros ejuſdem. Sed in maxima dignatione [68] Cn. Domitii delubro in Circo Flaminio Neptunus ipſe, & Thetis, atque Achilles, Nereïdes ſupra delphinos & cete [69] & hippocampos ſedentes. [70] Item Tritones, choruſque Phorci, &

Notæ.

63. *Et Phaëthontem.*] Revocat in memoriam effigies ea picturam ejuſdem Phaëthontis inſcite factam, in quam Lucilius vates facete luſit, in Anthologia, lib. 2. tit. 19.

> Γράψας Δευκαλίωνα, Μενέστρατε, καὶ Φαέθοντα,
> Ζητεῖς τίς τούτων ἄξιός ἐστι τίνος;
> Τοῖς ἰδίοις αὐτοὺς τιμήσομεν· ἄξιος ἔστιν
> Ἔστι πυρὸς Φαέθων, Δευκαλίων δ' ὕδατος.

> *Pictus Deucalion, Phaëthonque, Meneſtrate, pictus*
> *Eſt tibi: quo dignus, quæris, uterque labor?*
> *Vt quod cuique ſuum eſt, illis tribuatur: habento*
> *Et flammas Phaëthon, & mare Deucalion.*

64. *Apollinem Palatinum.*] Diverſus hic eſt a Capitolino, de quo Plinius lib. 13. ſect. 27. & lib. 34. ſect. 18. etſi unicum Dalecampius conflat ex duobus.

65. *Veſtam ſedentem.*] Sic fere & in nummis antiquis pingitur: altera manu facem, diſcum altera ſeu libatoriam pateram præfert. Fax ad ignem pertinet: diſcus, ad ſacrificia ſolenni ritu perpetuoque oblata.

66. *Chametæras.*] Χαμεταιρὶς Heſychio πόρνη dicitur, ſcortum. At ἑταίρα ſociam & amicam, magis ſevero ac pudico nomine etiam ſonat. Quare χαμεταίρας, ſocias humi ſedentes interpretor.

67. *Canephoros.*] Ita Reg. 2. recte, non *Canephorus.* Duas e virginibus illis intelligit, quas Athenienſes *Ciſtiferas* vocabant, Κανηφόρους, quæ Minervæ dona capite ferrent, ciſtis ſeu ſportulis incluſa. Pauſan. lib. 1. Attic. pag. 49. Vide Heſychium, verbo Κανηφόροι. Fecit & Canephoros Polycletus, Tullio teſte, ſub initium libri 4. in Verrem, ſed ex ære: *Erant*, inquit, *ænea præterea duo ſigna non maxima, verum eximia venuſtate, virginali habitu atque veſtitu, quæ manibus ſublatis, ſacra quædam, more Athenienſium virginum, repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ ipſæ vocabantur: ſed earum artificem, quem? quemnam? recte admones: Polycletum eſſe dicebant.*

68. *Cn. Domitii delubro.*] P. Victor, in deſcript. Romæ, regione nona, in qua Circus Flaminius, prope Theatrum Marcelli, *Delubrum Cn. Domitii.* Ædes hæc fuit Neptuno ſacra, unde mox Plinius ſubjicit, *Neptunus ipſe*, cujus nempe hoc delubrum fuit, conditum a Cn. Domitio, ex Ahenobarborum familia. Livius, lib. 28. pag. 323. *Ara Neptuni multo ſudore manaſſe in Circo Flaminio dicebatur*, &c. Inſcriptio Gruteri, pag. 318.

ABASCANTO. AVG. LIB.
AEDITVO. AEDIS. NEPTVNI.
QVAE. IN. CIRCO. FLAMIN.

69. *Et hippocampos.*] *Des chevaux marins.* Monſtra immania ex genere cetaceo: nam κήτεα Græci cete vocabant. Hippopotamis quoque vehi Neptunum Statius prodidit in Thebaïde: ſed diverſi hi ab hippocampis. Nonius: *Hippocampi, equi marini, a flexu caudarum, quæ piſceſæ ſunt*, &c. Idemque ex Ægiſtho Nævii, inducit

> *Sirenes citis*
> *Delphino junctis vehiculis, hippocampiſque aſperis.*

70. *Item Tritones &c.*] Sic Maro, lib. 5. Æneïd. verſ. 824.

> *Tritoneſque citi, Phorcique exercitus omnis.*

Phorcus, Neptuni F. marinum numen a poëtis fingitur.

pristes, ac multa alia marina, omnia ejusdem manus, præclarum opus, etiam si totius vitæ fuisset. Nunc vero præter supra dicta, [71] quæque nescimus, Mars est etiamnum sedens colosseus [72] ejusdem, in templo Bruti Callaïci [73] apud Circum eundem. Præterea Venus in eodem loco nuda Praxiteliam illam antecedens, & quemcumque alium locum nobilitatura.

8. Romæ quidem magnitudo operum eam obliterat, ac magni officiorum negotiorumque acervi omnes a contemplatione talium abducunt, quoniam otiosorum & in magno loci silentio apta admiratio talis est. Qua de causa ignoratur artifex ejus quoque Veneris, quam Vespasianus Imperator [74] in operibus Pacis suæ dicavit, antiquorum dignam fama. Par hæsitatio est in templo, [75] Apollinis Sosiani, [76] Nioben

NOTÆ.

71. *Quæque nescimus.*] Ut Baccham, seu Mænadem laudatam in Anthol. lib. 4. cap. 3. Epigr. 4. Græca quæ sunt obvia, prætermittimus: Latine Grotio interprete reddimus:

Quis adstat ista? Baccha. Quis sculpsit? Scopas.
Quis entheavit? Bacchus, an Scopas? Scopas.

Et paulo ante:

Baccha quod insanit, non hoc natura, sed ars est:
Vivit enim lapidi mixtus ab arte furor.

72. *Ejusdem.*] Hoc est, Scopæ. Martis scilicet in æde, a Decimo Junio Bruto Callaïco exstructa ac dedicata. P. Victor, loco cit. prope delubrum Cn. Domitii, *Templum Bruti Callaïci.* De Bruto diximus lib. 4. sect. 35. Callaïci cognomen tulit a Gallæcis devictis Hispaniæ populis. Vide Livii Epitomen, lib. 56.

73. *Apud Circum eundem.*] In libris ad hunc diem editis, subnectuntur his vocibus hæ quæ sequuntur, *ad Labicanam portam eunti*, quas nec codices nostri M S S. nec Pintiani agnoscunt: nec viarum Urbis ratio patitur, Lavicana porta a Circo Flaminio ingenti intervallo sejuncta, ut animadvertit Alexander Donatus noster, lib. 3. de Urbe Roma, cap. 14. pag. 261.

74. *In operibus Pacis suæ.*] Pacis Templum intelligit conditum a Vespasiano, ut alibi diximus: multis simul ædificiis additis ut in Octaviæ operibus dictum est, lib. 35. sect. 37. Scholis videlicet, & Bibliotheca. Bibliothecæ certe Templi Pacis meminit Gellius, lib. 16. cap. 8.

75. *Apollinis Sosiani.*] Hujus appellationis origo nobis satis, ut remur, explorata: at templi ipsius situs obscurus. Facta jam illius antea mentio, lib. 13. sect. XI. *Cedrinus est Romæ in delubro Apollo Sosianus, Seleucia advectus*, a C. Sosio scilicet, M. Lepidi Quæstore, qui sub Gabinio in Syria & Ægypto militavit, ac post cædem Cæsaris adhæsit Antonio: quo devicto, quanquam ægre, veniam impetravit ab Augusto. Hujus nummus exstat in Cimelio Regio, expressus a Seguino, pag. 83. SOSIVS. IMP.

76. *Nioben cum liberis.*] Niobe liberos septem procrearat, totidemque filias: idcirco se numero filiorum Latonam superare gloriabatur. Ob id Apollo filios ejus in silva venantes sagittis interfecit in monte Sipylo. Diana filias sagittis interemit, præter Chloridem. Genitrix liberis orba, flendo lapidea facta esse dicitur. Auctor Hyginus, fab. 9. Ovidius, lib. 6. Metam. vers. 301. Inde lepidum in Nioben epigramma, lib. 3. Anthol. cap. 7.

Ὁ τύμβος οὗτος ἔνδον οὐκ ἔχει νεκρόν.
Ὁ νεκρὸς οὗτος ἐκτὸς οὐκ ἔχει τάφον.
Ἀλλ' αὐτὸς αὑτοῦ νεκρὸς ἐστι καὶ τάφος.

Vides sepulcrum quod caret cadavere:
Simul cadaver insepultum conspicis:

cum liberis morientem, Scopas 77 an Praxiteles fecerit: item Janus pater 78 in suo templo dicatus ab Augusto, ex Ægypto advectus, 79 utrius manus sit, jam quidem 80 & auro occultatus. Similiter 81 in Curia Octaviæ quæritur de Cupidine fulmen tenente. Id demum affirmatur, [d] Alcibiadem esse principem forma in ea ætate.

Multa in eadem schola [e] sine auctoribus placent. Satyri quatuor: ex quibus unus Liberum patrem 82 palla velatum Veneris præfert, 83 alter Liberam similiter: tertius ploratum infantis cohibet: quartus

INTERPRETATIO.

[d] *Alcibiadem.*] Alcibiadem sub ejus Dei effigie repræsentatum, forma eximia.

[e] *Sine auctoribus.*] Quanquam auctorum nomina incomperta.

NOTÆ.

Sed quod sepulcrum est, quod cadaver, est idem.

Versa nempe in lapidem Niobe ipsa est sibi sepulcri vice. At morientem cum liberis hic lapis exhibuit, adeoque & dolentem liberorum vicem, quo habitu in Epigrammate amatorio describitur Macedonii Consulis, lib. VII. Anthol.

Τὴν Νιόβην κλαίουσαν ἰδών ποτε βουκόλος ἀνὴρ,
Θάμβεεν εἰ λείβειν δάκρυον οἶδε λίθος.
Αὐτὰρ ἐμὲ στενάχοντα τόσης κατὰ νυκτὸς ὁμίχλην
Ἔμπνοος Εὐίππης οὐκ ἐλέαιρε λίθος.
Αἴτιος ἀμφοτέροισιν ἔρως, ὀχετηγὸς ἀνίης,
Τῇ Νιόβῃ τεκέων, αὐτὰρ ἐμοὶ παθέων.

Ad Nioben pastor plorantem substitit olim,
Miratus posset si lacrymare lapis.
At nihil. Euhippe tota me nocte gemente
Flectitur: Euhippe quid nisi viva silex?
Causa amor est utrique: fluunt hoc fonte dolores,
Quos Niobe proles fecit, amica mihi.

77. *An Praxiteles.*] Praxiteli tanto post Plinium temporis intervallo intrepide adscribit Ausonius in Epitaphiis, num. 28. pag. 61.

Vivebam, sum facta silex, quæ deinde polita
Praxitelis manibus, vivo iterum Niobe.
Reddidit artificis manus omnia, sed sine sensu:
Hunc ego cum læsi numina, non habui.

Item auctor incertus Epigrammatis in statuam Niobes, in Anthol. lib. 4. cap. 9.

Ἐκ ζωῆς με θεοὶ τεῦξαν λίθον· ἐκ δὲ λίθοιο
Ζωὴν Πραξιτέλης ἔμπαλιν εἰργάσατο.

Ex viva lapidem me Dii fecere: sed ecce
Praxitelis vivam me facit ex lapide.

Sunt ibi pervenusta alia de eodem argumento epigrammata, quæ consule.

78. *In suo templo.*] Templum Jani, teste P. Victore, in regione Urbis octava fuit, in qua & forum Romanum.

79. *Utrius manus sit.*] Praxitelis, an Scopæ.

80. *Et auro occultatus.*] Celat aurum, quo marmor integitur, indicia vestigiaque, quibus internosci commode posset auctor.

81. *In Curia Octaviæ.*] Porticus Octaviæ, de qua lib. 35. sect. 37. ædificia multa complectebatur, Scholam, Curiam, Bibliothecam, templa Junonis, & Apollinis.

82. *Palla velatum Veneris.*] Sic Reg. 2. aliique, & quos Barbarus vidit. Item Parmensis editio, aliæque, ante Gelenium, qui maluit, *palla velatus humeris.* Palla vestimentum honestarum mulierum, inquit Nonius. An satius *Veneri* legi?

83. *Alter Liberam similiter.*] Sic libri omnes tum M S S. tum editi, ante Her-

cratere alterius ſitim ſedat : duæque Auræ velificantes ſua veſte. Nec minor quæſtio eſt [84] in Septis, [85] Olympum & Pana, [86] Chironemque cum Achille, qui fecerint : præſertim [f] cum capitali ſatiſdatione fama judicet dignos.

9. Scopas habuit æmulos eadem ætate, [87] Bryaxin, & Timotheum, & Leocharem, de quibus ſimul dicendum eſt, quoniam [88] pariter cælavere, Mauſolo Cariæ regulo, qui obiit Olympiadis [89] centeſimæ ſextæ anno ſecundo. Opus id ut eſſet [90] inter ſeptem miracula, ii maxime artifices fecere : Patet ab auſtro & ſeptentrione ſexagenos ternos pedes, brevius [91] a frontibus, [92] toto circuitu pedes quadringentos un-

INTERPRETATIO.

f *Cum capitali.*] Cum fama publica judicet dignos qui aſſeruentur, cum obſtrictione capitis *eorum, quibus hæc tutela committitur.*

NOTÆ.

molaum, qui *Liberum ſimiliter*, vel *Liberum Semeles* juſſit reponi. Liberum Liberamque ſimul appellant paſſim auctores antiqui : Livius, lib. 33. pag. 398. *Cereri, Liberoque & Liberæ tria ſigna ænea poſuerunt.* Cicero, lib. 2. de Nat. Deor. num. 62. *Hinc Liber etiam : hunc dico Liberum Semele natum ; non eum quem noſtri majores auguſte ſancteque Liberum cum Cerere & Libera conſecraverunt . . . . Idcirco Cerere nati nominati ſunt Liber & Libera.* Apud Livium, lib. 3. pag. 60. *Ædes Cereris, Liberi Liberæque.*

84. *In Septis.*] In Campo Martio fuere Septa : locus nimirum, quo populus conveniebat ad ferenda ſuffragia in Comitiis, qui primo ligneis cancellis, mox & marmoreis ſeptus eſt. Quare propter ſimilitudinem caularum, & Ovile dictum.

85. *Olympum & Pana.*] Olympum Apollinis diſcipulum, tibiis victorem, ut refert Hyginus, cap. 273. Pana, qui fiſtulæ cantum primus invenit, ut idem ait cap. 274. *qui primus calamos cera conjungere plures inſtituit*, ut cecinit Maro, Eclog. 2.

86. *Chironemque.*] Chironem ſcilicet præbentem Achilli haſtam illam ſuam medendi vi præditam, qua Telephum ſanaſſe dicitur, cui vulnus intulerat. Hyginus, fab. 101.

87. *Bryaxin &c.*] Βρύαξιν Pauſanias laudat in Atticis, lib. 1. pag. 75. Τιμόθεον, in Corinth. lib. 2. pag. 146 Λεωχάρην denique in Eliac. prior. lib. 5. pag. 327.

88. *Pariter cælavere, Mauſolo &c.*] Inſeruere his iſta interpolatores, *cælavere Mauſoleum. Sepulcrum hoc eſt ab uxore Artemiſia factum, Mauſolo &c.* quæ M S S. nulli agnoſcunt : cum ſatis intelligatur ex ſubſequente oratione, *regina Artemiſia, quæ mariti memoriæ id opus exſtrui juſſerat,*

89. *Centeſimæ ſextæ.*] Sic Reg. 2. & alii. Typi *centeſimæ* tantum, mendoſe. Quid quod & Diodorus non ad Olympiadis CVI. annum alterum Mauſoli obitum, ſed ad quartum refert, lib. 16. verſ. 435.

90. *Inter ſeptem miracula.*] Hæc vulgo cenſentur : 1. Muri Babylonici. 2. Dianæ Epheſiæ templum. 3. Jovis Olympii ſimulacrum. 4. Pyramides Ægyptiæ. 5. Mauſoleum. 6. Coloſſus Rhodius. 7. Cyri regia.

91. *A frontibus.*] Ab oriente Sole, & ab occidente.

92. *Toto circuitu.*] Opus ipſum circuibat cingebatque vel foſſa, vel murus exterior, aliquantum ab ipſo opere diſſitus : quare totus Mauſolei ambitus pedum fuit CCCCXI.

decim :

decim : attollitur in altitudinem viginti quinque cubitis : [93] cingitur columnis triginta ſex. [94] Pteron vocavere. [95] Ab oriente cælavit Scopas, a ſeptentrione Bryaxis, a meridie Timotheus, ab occaſu Leochares. Priuſque quam peragerent, regina Artemiſia, quæ mariti memoriæ id opus exſtrui juſſerat, obiit. Non tamen receſſerunt, niſi abſoluto jam, id gloriæ ipſorum artiſque monumentum judicantes : [96] hodieque certant manus. Acceſſit & quintus artifex. Namque ſupra pteron, pyramis altitudine inferiorem æquavit, [97] vigintiquatuor gradibus in metæ cacumen ſe contrahens. In ſummo eſt quadriga marmorea, quam fecit [98] Pythis. [99] Hæc adjecta centum quadraginta pedum altitudine totum opus includit.

10. Timothei manu Diana Romæ eſt in Palatio, Apollinis delubro, cui ſigno caput repoſuit Aulanius Evander. In magna admiratione eſt & Hercules [100] Meneſtrati : & [101] Hecate Epheſi in templo Dianæ poſt ædem, in cujus contemplatione admonent æditui parcere oculis, tanta marmoris radiatio eſt. Non poſtferuntur & [g] Charites in [h] propylæo

INTERPRETATIO.

[g] *Charites.*] Gratiæ.

[h] *Propylæo.*] Arcis veſtibulo.

NOTÆ.

93. *Cingitur columnis.*] Quarum altitudo cum minime ſit expreſſa, exiſtimare licet fuiſſe tantam, quanta Epheſii templi columnæ fuere, ipſo Plinio teſte, ſect. XXI. libri hujus, hoc eſt, LX. pedum, aut fortaſſis etiam plurium.

94. *Pteron vocavere.*] Has voces typi hactenus vulgati prætermiſere : quas & in vetuſtis codicibus Turnebus ante nos vidit. Πτερὰ in re ædificatoria, muri duo ſunt in altitudinem conſurgentes, alarum inſtar. Vide Strabonem, lib. 17. pag. 805. Itaque pteri, ſeu alarum vice, columnæ eæ fuere, quibus impoſita deinde pyramis altera, uti mox dicetur, inferiori operi altitudine par.

95. *Ab oriente.*] Vitruvius in præfatione libri ſeptimi, pag. 125. *Namque ſingulis frontibus* (Mauſolei) *ſinguli artifices ſumſerunt certatim partes ad ornandum : Leochares, Bryaxes, Scopas, Praxiteles : nonnulli etiam putant Timotheum : quorum artis eminens excellentia coëgit ad ſeptem miraculorum ejus operis pervenire famam.* Libro vero 2. cap. 8. cave credas ab eo ſcriptore Mauſoleum deſcribi, quod viros eruditos in fraudem impulit.

95. *Hodieque.*] Hodieque contentio eſt, quæ cujus artificis manus in eo opere primas obtineat.

97. *Viginti quatuor gradibus.*] Errant Dalecampius, & Allatius, qui hos XXIV. gradus ad baſin pyramidis fuiſſe autumant : nulli enim gradus ad pyramidis baſin fuere : ipſa pyramis gradibus XXIV. conſtabat, quibus ipſa aſcendebatur, ut ſatis perſpicue ex Plinii verbis liquet.

98. *Pythis.*] Πύθις ſtatuarius.

99. *Hæc adjecta C X L. pedum.*] Columnis primum, quibus opus inferius cingebatur includebaturque, altitudo fuit, uti conjecimus, pedum ut minimum LX. Operi deinde his impoſito, ſeu pyramidi ſuperiori, altitudo inferiori par, hoc eſt, XXV. cubitorum, ſeu, quod idem eſt, pedum VII. & XXX. cum ſemiſſe : nam cubitus pedem cum ſemiſſe obtinet. Sunt hi pedes ferme centum. Quare quadrageni quadrigæ cum triumphali curru ut plurimum tribuentur. Nihil hic Allatius vidit, in librum Philonis, De ſeptem orbis miraculis : nihil Dalecampius, qui prævit Allatio.

100. *Meneſtrati.*] Μενέςρατον hunc laudat Tatianus, in orat. contra Græcos, pag. 182.

101. *Hecate.*] Sic poëtæ, Lunam, Proſerpinam, Dianam ipſam vocant.

Athenienſium, quas Socrates fecit, [102] alius ille quam pictor, idem ut aliqui putant. [103] Nam Myronis illius, qui in ære laudatur, anus ebria eſt Smyrnæ in primis inclyta. Pollio Aſinius, ut fuit acris vehementiæ, ſic quoque ſpectari monumenta ſua voluit. In iis ſunt Centauri Nymphas gerentes [104] Archeſitæ, [105] Theſpiades Cleomenis, Oceanus & Juppiter Entochi, [106] Hippiades Stephani, [107] Hermerotes

NOTÆ.

102. *Alius ille quam pictor.*] Ita libri omnes, etiam M S S. Qui alium exiſtimarunt Socratem hunc eſſe, quam pictorem, de quo lib. 25. ſect. 40. num. 31. Philoſophum eum eſſe cenſerunt, Platonis magiſtrum. Ex horum numero Pauſanias exſtitit, tum lib. 9. pag. 596. Σωκράτης δὲ ὁ Σωφρονίσκου πρὸ τῆς ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἐσόδου, Χαρίτων εἰργάσατο ἀγάλματα Ἀθηναίοις, &c. *Socrates ante arcis veſtibulum, Gratiarum Athenienſibus e marmore ſigna fecit.* Paulo etiam diſtinctius, lib. 1. in Atticis, pag. 40. Ἑρμῆν δὲ προπύλαιον ὀνομάζουσι, καὶ Χάριτας Σωκράτη ποιῆσαι τὸν Σωφρονίσκου λέγουσιν, ᾧ σοφῷ γενέσθαι μάλιστα ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ Πυθία μάρτυς. *In ipſo introitu arcis, Mercurium quem Propylæum vocant, Gratiaſque, Socratem feciſſe ferunt, Sophroniſci filium: quem inter homines maxime ſapientem fuiſſe, Pythia teſtis.* Adnotat Laërtius, in Socratis vita, lib. 2. pag. 37. cum nudæ alias Gratiæ fingerentur, eas Socratem veſte amictas poſuiſſe. Vide & Suidam, in Σωκράτης· Πρότερον γενόμενος λιθοξόος, ὥστε καί φασιν αὐτοῦ εἶναι τὰς Ἀθήνησιν ἐνδεδυμένας Χάριτας &c. Nudas nummi duo exhibent, alter ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ, alter COL. FL. PAC. DEVLT. Deſcribuntur a Seneca oratione ſatis quidem compta, lib. 1. de Benef. cap. 3. Fuere eæ omnino tres: quare quam pulcritudinis dote pollere mulierem veteres volebant ſignificare, hanc quartam eſſe Charitem dicebant: Venerem quoque Paphiam alteram, decimamque Muſam. Rufini epigramma, in Anthol. lib. 7.

> Τέσσαρες αἱ Χάριτες, Παφίαι δύο, καὶ δέκα Μοῦσαι,
> Δερκυλὶς ἐν πάσαις, Μοῦσα, Χάρις, Παφίη.
> *Bina Venus, Muſaque decem, bis Gratia bina:*
> *Dercylis eſt etenim Gratia, Muſa, Venus.*

103. *Nam Myronis illius.*] De quo dictum eſt lib. 34. ſect. 19. num. 3.

104. *Archeſitæ.*] Sic libri omnes, etiam M S S. Mallem *Arceſilæ*, vel *Arceſilai*: quo nomine appellatum ſuperiore libro pictorem memini. Cælatorem e marmore alterum inferius, num. 13.

105. *Theſpiades.*] Muſæ Theſpias (eſt id Bœotiæ oppidum) incolentes.

106. *Hippides Stephani.*] Caret his verbis & Regius 2. codex, & Pintiani. Hippiades videntur eſſe ſtatuæ equeſtres, verbi gratia Amazonum.

107. *Hermerotes.*] Sic libri omnes. Mercurii & Cupidinis ſimul juncta in uno lapide ſimulacra vox ea ſonat. Sic Hermathena, de qua nos alibi, Mercurium & Minervam indicat. In uno lapide tria interdum numina copulata eſſe Philodemi de Panos effigie epigramma teſtatur, in Anthol. lib. 4. cap. 12. Φιλοδήμου εἰς ἕτερον ἄγαλμα Πανός.

> Τρισσοὺς ἀθανάτους χωρεῖ λίθος· ἁ κεφαλὰ γὰρ
> Μανύει τραγόεντα Πᾶνα τὸν αἰγόκερων.
> Στέρνα δὲ καὶ νηδὺς, Ἡρακλέα· λοιπὰ δὲ μηρῶν
> Καὶ κνήμης Ἑρμῆς ὁ πτερόπους ἔλαχεν.
> Θύειν ἀρνήσῃ ξένε μηκέτι. Τοῦ γὰρ ἑνός σοι
> Θύματος οἱ τρισσοὶ δαίμονες ἀπτόμεθα.
> *Ne ſperne hunc lapidem: tria numina continet unus:*
> *Nam Pan cornigero naſcitur ex capite.*
> *Herculis eſt pectus validi, cum ventre: quod infra eſt*
> *In femore & ſuris, penniger Arcas habet.*

Taurisci, non [108] cælatoris illius, sed Tralliani. [109] Juppiter hospitalis Pamphili Praxitelis discipuli. [110] Zethus & Amphion ac Dirce & taurus, vinculumque, [111] ex eodem lapide, Rhodo advecta opera Apollonii & Taurisci. [112] Parentum ii certamen de se fecere: Menecratem videri professi, sed esse naturalem Artemidorum. Eodem loco Liber pater [113] Eutychidis laudatur. Ad Octaviæ vero porticum Apollo Philisci Rhodii [114] in delubro suo. Item Latona & Diana, & Musæ novem, & alter Apollo nudus. Eum, qui citharam in eodem templo tenet, [115] Timarchides fecit. Intra Octaviæ vero porticus, in æde Junonis, [116] ipsam Deam Dionysius, & [117] Polycles aliam: Venerem co-

NOTÆ.

Hic igitur nunquam parcas adolere,
Viator:
Victima nam ternos obligat una deos.

Alias in Hermetis seu Mercurii statuis solum caput eminebat, reliquum corpus erat rude & informe, & sine manibus. Unde apud Juvenalem, Satyra 8. versu 53.

Truncoque simillimus Hermæ,

de inerti dicitur.

108. *Cælatoris illius.*] Cyziceni, de quo lib. 33. sect. 55.

109. *Juppiter hospitalis.*] Ξένιος Ζεὺς, Jovis epithetum, apud Homerum, Odyss. ξ'. vers. 283. & alibi passim. Hinc Maro.

Juppiter: hospitibus nam te dare jura loquuntur, &c.

110. *Zethus & Amphion &c.*] Ζῆθος & Ἀμφίων fratres, a quibus Thebas esse conditas auctor est ex Homero Pausanias, lib. 2. Corinth. pag. 96. *Hi Dircen ad taurum indomitum deligatam vita privarunt*, inquit Hyginus fab. 7. Vide & Suidam, verbo Ἀντιόπη, & Apollod. lib. 3. de Diis, pag. 179. & Propertium lib 3. Eleg. 13. Floruere ambo anno mundi 3412. Debora Judæis imperitante. Hodieque id simulacrum visitur in Palatio Farnesiorum: unde & illi Romanorum vulgus nomen indidit, *Il Toro Farnese*, hoc est, Taurum Farnesianum.

111. *Ex eodem lapide.*] Id vero in primis singulare est: quod & in alio opere pariter Plato demiratur hoc versiculo, libro 4. Anthologiæ, cap. 18.

Εἷς λίθος, ἅρμ', ἐλατὴρ, ἵπποι, ζυγὸν, ἡνία, μάστιξ.

Flagrum, currus, equi, frenum, juga, vir, lapis unus.

112. *Parentum ii.*] Fecere ii ut certarent inter se duo, uter verius parens ipsorum diceretur: cum professi sunt in statuarum inscriptionibus videri quidem esse Menecratem, sed naturalem Artemidorum esse. Incertum sic reliquere uter parens verius foret: cum alteri amborum artem, alteri lucem deberent.

113. *Eutychidis.*] Sic libri etiam MSS. Eutychides Sicyonius Lysippi statuarii discipulus, laudatur a Pausania, in Eliac. post. sive lib 6. pag. 346. Ille nimirum, quem inter fictores ex ære Plinius ante annumeraverit, lib. 34. sect. 19. At hic ab eo diversus: nam Milesius appellatur in Epigrammate sat venusto apud Gruterum, pag. MCXLVII.

Πραξιτέλευς ἤνθουν λαοξόος οὐκ ἐπὶ χερείων,
Ἐς δ' ἐτέων δισσὰς ἤλυθον ὀγδοάδας.
Οὔνομα δ' Εὐτυχίδης· ψευδώνυμον ἀλλά με δαίμων
Θῆκεν ἀφαρπάξας ὠκύτατ' ἐς ἀΐδην.

Par ego Praxiteli formare in marmore vultus:
Tota sed annorum vita bis octo fuit,
Eutychides mihi nomen erat: sed fecit ut esset
Hoc falsum, rapiens me cito Parca nimis.

114. *In delubro suo.*] Inter Octaviæ opera, ut sæpius diximus, cum porticu fuere ædes Apollinis, & Junonis.

115. *Timarchides.*] Τιμαρχίδης statuarius a Pausania laudatur in primis, lib. 18. Phocic. pag. 675.

116. *Ipsam Deam.*] Junonem.

117. *Polycles.*] Πολυκλῆς, idem, opi-

dem loco Philiſcus : cetera ſigna Praxiteles. [118] Timarchidis filii Jovem, qui eſt [119] in proxima æde, fecerunt. [120] Pana & Olympum luctantes, eodem loco Heliodorus, quod eſt alterum in terris [121] ſymplegma nobile. Venerem lavantem ſeſe : Dædalum ſtantem Polycharmus. Ex honore apparet in magna auctoritate habitum Lyſiæ opus, quod in Palatio ſuper arcum Divus Auguſtus honori Octavii patris ſui dicavit, in ædicula columnis adornata. Id eſt quadriga curruſque, & Apollo ac Diana ex uno lapide. In hortis Servilianis reperio laudatos, [122] Calamidis Apollinem illius cælatoris, [123] Dercylidis pyctas, [124] Amphiſtrati [125] Calliſthenem hiſtoriarum ſcriptorem.

11. [i] Nec multo plurium fama eſt, quorundam claritati in operibus eximiis obſtante numero artificum, quoniam nec unus occupat gloriam, nec plures pariter nuncupari poſſunt, [126] ſicut in Laocoonte, qui eſt [127] in Titi Imperatoris domo, opus omnibus & picturæ

INTERPRETATIO.

[i] *Nec multo.*] Nec multo plures pervenere ad famam.

NOTÆ.

nor, quem inter fictores ex ære appellatum ſuperius vidimus, lib. 34. ſect. 19.

118. *Timarchidis filii.*] In libris hactenus editis, *Item Polycles & Dionyſius Timarchidis filii.* At priora verba inſerta huc temere, repetitaque ex antecedentibus quis non intelligit? Deſunt ea certe in noſtris codicibus: & deeſſe in ſuis ſenſit Pintianus. Quod ſi iis nominibus Timarchidis filii fuere, dici id prius oportuit, non in iſtum locum conjici.

119. *In proxima æde.*] Jovis. In fragmentis veſtigii veteris Romæ, Tabula II. ædes Jovis & Junonis in Octaviæ porticibus exhibentur, hoc modo: PORTICVS. OCTAVIAE. AEDIS. IOVIS. AEDIS. HERCVLIS. MVSARVM. Cognomen adhuc retinet ædes S. Mariæ in Porticu, nunc ſanctæ Gallæ, quæ fuit Junonis ædes: altera proxima S. Nicolai, quæ Jovis.

120. *Pana & Olympum.*] De quibus jam antea, num. 8.

121. *Symplegma.*] De ea voce num. 6.

122. *Calamidis .... illius cælatoris.*] De quo lib. 34. ſect. 19. n. XI. Pauſan. in Atticis, pag. 6. Οὗ δὲ χαλκῦν Ἀλεξίκακον Ἀπόλλωνα, Κάλαμις ἐποίησε. *Apollinem cognomento Averruncum Calamis fecit.* Cauſam hujus appellationis diſce ex ipſo, ſi vacat.

123. *Dercylidis pyctas.*] Hoc eſt, pugiles. Uſum ea voce Plinium haud ſemel, ex indice intelliges. Ita porro ſcripſimus, ex fide Regii 2. cod. & Pintiani quoque admonitu, cum prius legeretur, *Dactylidis Pythias.* Alias Dercylis feminæ nomen eſt, ut paulo antea hac ſect. vidimus.

124. *Amphiſtrati.*] Ἀμφίστρατον ſtatuarium laudat & Tatianus, in orat. contra Græcos, pag. 182.

125. *Calliſthenem.*] De quo nos in auctorum indice. Hunc Alexander Magnus interemit. Vide Senecam, lib. 6. Natur. quæſt. cap. 23. pag. 911.

126. *Sicut in Laocoonte.*] Hiſtoria, quam ſimulacrum id exhibet, ex Marone repetenda, lib. 2. Æneïd. Nunc in hortis Vaticani Pontificiis aſſervatur.

127. *In Titi ... domo.*] Titi Thermas in regione Urbis tertia a P. Victore video collocari : num procul inde domus abfuerit, adhuc inexploratum.

& ſtatuariæ artis præponendum. Ex uno lapide eum & liberos draconumque mirabiles nexus de conſilii ſententia fecere ſummi artifices, Ageſander & Polydorus & Athenodorus Rhodii. Similiter [128] Palatinas domos Cæſarum replevere probatiſſimis ſignis [129] Craterus cum Pythodoro, Polydectes cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, & ſingularis Aphrodiſius Trallianus. Agrippæ Pantheum decoravit Diogenes Athenienſis : [130] & Caryatides in columnis templi ejus probantur inter pauca operum : ſicut in faſtigio poſita ſigna, ſed propter altitudinem loci minus celebrata.

12. [131] Inhonorus eſt, nec in templo ullo Hercules, [132] ad quem Pœni omnibus annis humana ſacrificaverunt victima, humi ſtans, ante aditum [133] porticus Ad Nationes. Sitæ fuere & [134] Theſpiades ad ædem Felicitatis, quarum unam adamavit Eques Romanus Junius Piſciculus, ut tradit Varro : admiratur & [135] Paſiteles, qui & quinque volumina ſcripſit nobilium operum in toto orbe. [136] Natus hic in Græcia Italiæ ora, & civitate Romana donatus [137] cum iis oppidis, [138] Jovem fecit eboreum [139] in Metelli æde, [140] qua Campus petitur. Accidit ei, [141] cum in navalibus, ubi feræ Africanæ erant, per caveam intuens

NOTÆ.

128. *Palatinas domos.*] Ædibus Cæſarum nomen dedit Palatinus mons, in quo illæ ædificatæ, decima regione Urbis. Ibi domus Auguſtana, & Tiberiana a P. Victore ſtatuitur: acceſſere Caiï deinde ædes, ac Domitiani, aliaque.

129. *Craterus cum Pythodoro.*] Κράτερος, Πυθόδωρος, Πολυδέκτης, Ἑρμόλαος, Ἀφροδίσιος. Ex his unum Pythodorum novimus, Thebanum ſtatuarium, cujus mentio apud Pauſaniam in Bœot. lib. 9. pag. 594. niſi forte Artemon idem, qui fuit in pictorum albo ſupra recenſitus, lib. 35. ſect. 40. num. 32.

130. *Et Caryatides.*] De his ſupra num. 5.

131. *Inhonorus eſt, nec in templo ullo Hercules.*] Vide Notas & Emend. num. III.

132. *Ad quem Pœni.*] Saturno quoque mactari infantes a Carthaginienſibus ſolitos, auctores ſunt Lactantius, Arnobius, Silius, Diodorus.

133. *Porticus Ad nationes.*] Servius, ad illud Maronis 8. Æneïd. *Aptatque ſuperbis Poſtibus : Porticum enim*, inquit, *Auguſtus fecerat, in qua ſimulacra omnium gentium collocaverat, qua Porticus appellabatur Ad Nationes.*

134. *Theſpiades.*] De his, num. 10. & lib. 34. ſect. 19. num 7. Signa hæc Tullius intellexit, ſub initium libri 4. in Verrem : *Itaque ille L. Mummius* Achaïcus, *cum Theſpiis ea quæ ad ædem Felicitatis ſunt, ceteraque profana ex illo oppido ſigna tolleret, &c.*

135. *Paſiteles.*] Quem idem Varro ſuperius quoque laudat, lib. 35. ſect. 45. Egimus de eo in Auctorum indice.

136. *Natus hic in Græcia.*] In Magna Græcia, quæ Italiæ hora, ut dictum eſt lib. 3. ſect.

137. *Cum iis oppidis.*] Quæ ſcilicet Magna Græcia continentur : quibus civitatem jam tum Varronis ævo donatam innuit.

138. *Jovem fecit eboreum.*] Sic MSS. omnes, non *eburneum.* Plautus *eburatum* dixit, nec ſemel.

139. *In Metelli æde.*] Macedonici nimirum, *qui primus omnium Romæ ædem ex marmore molitus, vel magnificentiæ, vel luxuriæ princeps fuit*, inquit Velleïus, lib. 1. pag. 5.

140. *Qua Campus petitur.*] Campus Martius.

141. *Cum in navalibus.*] Erat in tertiadecima Urbis regione ad Aventinum.

leonem cælaret, ut ex alia cavea panthera erumperet, non levi periculo diligentiſſimi artificis. Feciſſe opera complura dicitur: ſed quæ fecerit, nominatim non refertur.

13. [142] Arceſilaum quoque magnificat Varro, cujus ſe marmoream habuiſſe leænam tradit, aligeroſque ludentes cum ea Cupidines, quorum alii religatam tenerent, alii e cornu cogerent bibere, alii calcearent ſoccis, omnes ex uno lapide. Idem & a Coponio [143] XIV. nationes, quæ ſunt circa Pompeïi, factas auctor eſt.

14. Invenio & [144] Canachum laudatum inter ſtatuarios, feciſſe marmorea. Nec Sauran atque Batrachum obliterari convenit, [145] qui fecere templa Octaviæ porticibus incluſa, natione ipſi Lacones. Quidam & opibus præpotentes fuiſſe eos putant, ac ſua impenſa conſtruxiſſe, inſcriptionem ſperantes. Qua negata, hoc tamen alio modo uſurpaſſe. Sunt certe etiamnum [146] in columnarum ſpiris inſcalpta nominum eorum argumenta, [147] lacerta atque rana. In Jovis æde extitiſſe picturam, [k] cultuſque reliquos omnes femineis argumentis conſtat. Etenim facta Junonis æde cum inferrentur ſigna, [l] permutaſſe geruli traduntur: & id religione cuſtoditum, velut ipſis Diis ſedem ita partitis. Ergo & in Junonis æde cultus eſt, qui Jovis eſſe debuit.

15. Sunt & in parvis marmoreis famam conſecuti, [148] Myrmecides, cujus quadrigam cum agitatore cooperuit alis muſca: & Callicrates, cujus formicarum pedes atque alia membra pervidere non eſt.

CAP. VI. V. Hæc ſint dicta de marmorum ſcalptoribus, ſummaque claritate artificum: quo in tractatu ſubit mentem non fuiſſe tum auctoritatem ma-

INTERPRETATIO.

k *Cultuſque.*] Signa & ararum ornatus, quæ ſacris Dearum cærimoniis magis congruerent.

l *Permutaſſe.*] Quæ Jovis templo deſtinata erant, in Junonis æde poſuiſſe: & vice verſa.

NOTÆ.

& prima Urbis mœnia navale fuit, τὸ νεώριον Plutarcho in Catone minore. Livius, lib 3. pag. 51. *L. Quinctius trans Tiberim, contra eum ipſum locum, ubi nunc navalia ſunt, colebat agrum,* &c.

142. *Arceſilaum.*] Plaſten illum videlicet, quem idem Varro ſuperius laudavit lib. 35. ſect. 45.

143. *XIV. Nationes.*] Gentium imagines & ſimulacra intelligit, de quibus Suetonius in Claudio, cap. 46. *A ſimulacris gentium ad Pompeïi theatrum dedicatarum,* &c. In regione Urbis nona. De his & Servius egit, loco a nobis ſuperius laudato, nota 133.

144. *Canachum laudatum.*] Libro 34. ſect. 19 num. 14.

145. *Qui fecere templa.*] Junonis & Apollinis, ut alibi diximus.

146. *In columnarum ſpiris.*] Dicemus de his ſect. 56.

147. *Lacerta atque rana.*] Nempe lacertam Græci σαῦρον & σαύραν vocant: βάτραχον ranam.

148. *Myrmecides.*] Et aliam ex ebore, præter hanc marmoream, quadrigam is fecit, de qua dictum eſt lib. 7. ſect. 21. ut & Callicrates, cujus artificio delectatum Periclem in primis ſcribit Plutarchus in Pericle, pag. 159.

culoso marmori : [1] Fecere e Thasio Cycladum insularum, æque & e Lesbio : lividius hoc paulo. Versicolores quidem maculas, & in totum marmorum apparatum [2] Menander etiam diligentissimus luxuriæ interpres, primus & raro attigit. Columnis demum utebantur in templis, nec lautitiæ causa (nondum enim ista intelligebantur) sed quia firmiores aliter statui non poterant. [3] Sic est inchoatum Athenis templum Jovis Olympii, ex quo Sylla Capitolinis ædibus advexerat columnas. Fuit tamen inter lapidem atque marmor differentia jam & apud Homerum. [4] Dicit enim marmoreo saxo percussum : [a] sed hactenus. Regias quoque domos cum laudatissime præter æs, aurum, electrum, argentum, [5] ebore tantum adornans. Primum (ut arbitror) versicolores istas maculas Chiorum lapicidinæ ostenderunt, cum exstruerent muros, faceto in id M. Ciceronis sale : omnibus enim ostentabant, ut magnificum. Multo, inquit, magis mirarer, si Tiburtino lapide fecissetis. Et Hercules, non fuisset picturæ honos ullus, non modo tantus, in aliqua marmorum auctoritate.

VI. Secandi marmor in crustas nescio [1] an Cariæ fuerit inventum. Antiquissima, quod equidem inveniam, Halicarnassi [2] Mausoli domus

INTERPRETATIO.

a *Sed hactenus.*] Sed non ultra marmoris mentionem fecit.

NOTÆ.

Sect. V. 1. *Fecere.*] Statuas. Thasii lapidis apud Senecam mentio, epist. 86. cujus initium, *In ipsa Scipionis Africani villa.* Lesbii marmoris, apud Isidorum lib. 16. Orig. cap. 5. quod & lividius esse confitetur.

2. *Menander.*] Comicus, qui luxuriæ genus omne pulcre callebat. Phædrus, lib. 5. Fabular.

In queis Menander nobilis comœdiis,
Vnguento delibutus, vestitu adfluens,
Veniebat gressu delicato & languido,
&c.

3. *Sic est inchoatum.*] Inchoatum pariter ait Tranquillus in Augusto, cap. 60. Perfectum vero dedicatumque ab Hadriano, Spartianus, in ejus vita : & Pausanias in Atticis.

4. *Dicit enim.*] Addunt libri editi, *Dicit enim Paridis os marmoreo* &c. At has voces duas *Paridis os* M S S. nulli agnoscunt : nec de Paride id usquam, quod quidem meminerim, Homerus prodidit, sed de Cebrione Hectoris auriga, Iliad. π' vers. 735.

5. *Ebore tantum.*] Nulla marmoris facta mentione. Locum Homeri attulimus, lib. 33. sect. 23.

6. *Si Tiburtino lapide.*] Qui Romæ vulgaris, in eam advectus insulam, accepisset forrassis ab loci, unde peteretur, intercapedine pretium.

Sect. VI. 1. *An Cariæ.*] Cui Mausolus regulus jura dabat.

2. *Mausoli domus.*] Hæc Plinius a Vitruvio, lib. 2. cap. 8. pag. 29. *Item Halicarnassi*, inquit ille, *potentissimi regis Mausoli domus cum Proconnesio marmore omnia haberet ornata, parietes habet latere structos, qui ad hoc tempus egregiam præstant firmitatem, ita tectoriis operibus expoliti, ut vitri perluciditatem videantur habere.*

Proconnesio marmore exculta est, lateritiis parietibus. Is obiit [3] Olympiadis CVI. anno II. Urbis Romæ [4] anno CCCCII.

VII. Primum Romæ parietes [1] crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum, Equitem Romanum, [2] Præfectum fabrûm C. Cæsaris in Gallia. Neque indignatio sit tali auctore inventa re. Hic namque est [3] Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, [a] [4] quem & res, & domus ipsius clarius, quam Catullus, dixit habere, quidquid habuisset Comata Gallia. Namque adjecit idem Nepos, cum primum totis ædibus nullam nisi e marmore columnam habuisse, omnes solidas [5] e Carystio aut Lunensi.

VIII. M. Lepidus Catuli in Consulatu collega, primus omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna reprehensione. Is fuit Consul [1] anno Urbis DCLXXVI. Hoc primum invecti Numi-

INTERPRETATIO.

[a] *Quem & res.*] Quem & res familiaris, *sive opes.*

NOTÆ.

3. *Olympiadis CVI.*] Sic Reg. 2. & in Colb. 3. *centesima sexta*, sine ullis compendiorum notis. Vide quæ superiore sect. diximus, num. 9. Libri editi, *Olympiadis* C. mendose.

4. *Anno* CCCCII.] Ita Colb. 3. & vetus codex Dalec. In Reg. 2. CCCCIIII. In libris hactenus editis, CCCII. errore minime obscuro. Quid quod nec annus CCCCII. plane cum eo Olympiadis anno congruit, quem fuisse potius Urbis CCCXCVIII. Chronologicæ tabulæ profitentur? Sed est eorum temporum apud vetustos auctores intricatior ratio, quam ut expediri nunc a nobis aut possit, aut vero debeat.

Sect. VII. 1. *Crusta marmoris.*] Id non aliud fuit, quam marmor in tenues crustas varii coloris sectum parieti scite imponere, & pro tectorio ei dare. Lucanus, lib. 10. vers. 114.

Nec summis crustata domus, sectisque nitebat
Marmoribus.

Declamator apud Senecam patrem: *In hos ergo exitus varius ille secatur lapis, ut tenui fronte parietem tegat.* Has marmorum crustas Græci πλάκας vocabant, & μαρμάρων πλακώσεις.

2. *Præfectum fabrûm.*] Habebat unaquæque legio fabros tignarios, carpentarios, ferrarios, structores, reliquosque artifices ad hibernorum ædificia, ad machinas, turresque ligneas, ceteraque. Horum judex proprius erat Præfectus fabrûm. Sic *Præfectus fabrûm Cn. Pompeii*, apud Cicer. lib. 9. ad Attic. epist. 8.

3. *Mamurra Catulli.*] Carm. 30. in Cæsarem:

Quis hoc potest videre? quis potest pati,
Nisi impudicus, & vorax, & aleo?
Mamurram habere, quod Comata Gallia
Habebat unctum, & ultima Britannia?
Cinæde Romule, hæc videbis & feres?

De Mamurræ divitiis, Tullium vide, lib. 7. epist. 7. ad Attic.

4. *Quem, ut res est.*] Vide Notas & Emend. num. IV.

5. *E Carystio.*] De Carysto, lib. 4. sect. 21. Carystiarum columnarum meminere Stephanus, Strabo, alii. Tibullus, lib. 3. Eleg. 3.

Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?
Tænare sive tuis, sive Caryste tuis?

De Lunensi supra diximus, sect. 4. num. 2.

Sect. VIII. 1. *Anno Urbis.* DCLXXVII.] Ita Reg. 2. quod & temporum ratio, dici

dici marmoris vestigium invenio, [2] non in columnis tamen, crustisve: ut supra Carystii: sed in massa ac [3] vilissimo liminum usu. Post hunc Lepidum ferme quadriennio L. Lucullus Consul fuit, qui nomen (ut apparet ex re) Lucullco marmori dedit, admodum delectatus illo: primusque Romam invexit, atrum alioqui, cum cetera maculis aut coloribus commendentur. Nascitur autem [5] in Nili insula, solumque pæne horum marmorum [6] ab amatore nomen accepit, [7] Inter hos primum, ut arbitror, marmoreos parietes habuit [8] scena M. Scauri, non facile dixerim sectos, an solidis [a] glebis positos, sicuti est hodie Jovis Tonantis ædes [9] in Capitolio. Nondum enim secti marmoris vestigia invenerat Italia.

IX. Sed quisquis primum invenit secare, luxuriamque dividere, importuni ingenii fuit. Arena hoc fit, & ferro videtur fieri, serra in prætenui linea premente arenas, versandoque, [a] tractu ipso secante. Æthiopica ad hæc maxime probatur. Nam id quoque accessit, [1] ut ad

INTERPRETATIO.

[a] *Glebis.*] Molibus.

[a] *Tractu.*] Dum trahitur serra, secat, premendo arenas prætenui acie sua.

NOTÆ.

Fastique Consulares postulant. In libris hactenus editis, DCLXVI.

2. *Non in columnis tamen.*] Sic MSS. Reg. 2. & alii, non vero *tantum.* Favet Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 5. *Numidicum marmor Numidia mittit, ad cutem succum dimittit croco similem: non crustis, sed in massa, & liminum usu aptum.* Ævo tamen subsequente, Neronis scilicet principatu, & crustas e marmore Numidico inductas legimus. Seneca, epist. 86. pag. 372. *Alexandrina*, inquit, *marmora, Numidicis crustis distincta.* Et Sidonius, lib. 2. epist. 2. balneolum suum describens: *Non illic Paros*, inquit, *Carystos, Phryges, Numidæ, rupium variarum posuere crustas.*

3. *Vilissimo liminum usu.*] Limen inferum portarum ut hoc loco intelligatur, vilissimus qui nunc dicitur usus, admonet.

4. *Lucullus Consul.*] Anno Urbis DCLXXX. Hæc totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 5.

5. *In Nili insula.*] Reg. 2. & Colb. 3. *in Nilo insula.* Pintianus conjiciebat *in Melo* legi posse commodius. Nos *in Chio*, Isidoro auctore, qui hunc locum exscripsit.

6. *Ab amatore.*] Lucullo videlicet, qui admodum delectatus illo. Sic Isidorus loc. cit. *Solumque pæne hoc marmor ab amatore nomen accepit.*

7. *Inter hos.*] Inter Lepidi, & Luculli Consulatum. Igitur anno fere DCLXXVIII. ædilitatem gessit M. Scaurus, quam in annum abhinc duodevicesimum ex inani conjectura rejicit Pighius in Annalibus, hoc est, in Consulatum Gabinii & Pisonis, anno Urbis DCXCVI.

8. *Scena.*] Scena theatri pars ea dicitur, quæ inter duo cornua pertenditur.

9. *In Capitolio.*] Ædem Jovis Tonantis in Capitolio exstruxit Augustus. Sueton. cap. 29. *Marmorare* porro dixere veteres, quod nos deinde *vestire marmore.* In vetusto lapide apud Gruterum, p. 129. AEDEM. MARMORAVIT.

Sect. IX. 1. *Ut ad Æthiopas . . . peteretur.*] Similes loquendi formulas ex Pliniano indice pete.

Æthiopas uſque peteretur, [2] quod faceret marmora : imo vero in Indos, quo margaritas quoque peti ſeveris moribus indignum erat. [b] Hæc proxime laudatur. Mollior tamen, quæ Æthiopica. Illa nulla ſcabritie ſecat. Indica non æque lævigat : ſed ea combuſta polientes marmora fricare jubentur. Simile & Naxiæ vitium eſt, [3] & Coptidi, quæ vocatur Ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus ſecandis. Poſtea reperta eſt arena non minus probanda, ex quodam Adriatici maris vado, æſtu nudante, obſervatione non facili. Jam quidem quacumque arena ſecare e fluviis omnibus fraus artificum auſa eſt : quod diſpendium admodum pauci intelligunt. Craſſior enim arena laxioribus ſegmentis terit, & plus erodit marmoris, [c] majuſque opus ſcabritia polituræ relinquit. Ita ſectæ attenuantur cruſtæ. Rurſuſque Thebaïca polituris accommodatur, & quæ fit e poro lapide, aut e pumice.

CAP. VII. X. Signis e marmore poliendis, gemmiſque etiam ſcalpendis, atque limandis, Naxium diu placuit ante alia : ita vocantur [1] cotes in Cypro inſula genitæ. Vicere poſtea [2] ex Armenia vectæ.

XI. Marmorum genera & colores non attinet dicere in tanta notitia : nec facile eſt enumerare in tanta multitudine. [1] Quoto cuique enim loco non ſuum marmor invenitur ? Et tamen celeberrimi generis dicta ſunt [2] in ambitu terrarum cum gentibus ſuis. [3] Non omnia tamen in lapicidinis gignuntur, ſed multa & ſub terra ſparſa. Pretioſiſſimi quædam generis, ſicuti [4] Lacedæmonium viride, cunctiſque hi-

INTERPRETATIO.

[b] *Hæc.*] Indica poſt Æthiopicam proxime laudatur.

[c] *Majuſque.*] Et plus laboris ſcabritia relinquit polituræ, *quæ fit poſt ſectionem marmoris.*

NOTÆ.

2. *Quod faceret marmora.*] Sic etiam MSS. Forte, *quod ſecaret.* Vel, *quod laceraret.* Sed & *faceret* quoque ſatis facit : eſt enim *facere marmora*, ex rudibus impolitiſque glebis, facere polita, & ædibus ornandis idonea.

3. *Et Coptidi.*] E Copto Ægypti oppido.

Sect. X 1. *Cotes in Cypro.*] In Cypro quidem genitæ, ſed ex oppido Cretæ Naxo, ubi parari eas & concinnari mos erat, Romam advectæ : inde Naxii nomen. Suidas : Ναξία λίθος, ἡ Κρητικὴ ἀκόνη. Νάξος γὰρ πόλις Κρήτης. Sic ficum Cypriam nuncupari in Creta Theophraſtus eſt auctor, quoniam eo e Cypro tranſlata, lib. 4. hiſt. plant. cap. 2.

2. *Ex Armenia.*] Laudat eas Theophr. lib. de lapidibus, pag. 9.

Sect. XI. 1. *Quoto cuique enim loco.*] Et in Gallia quoque nuper, haud procul regia Fontis Bellaquei baſilica, ingens reperta eſt egregii marmoris fodina.

2. *In ambitu terrarum.*] In libris Geographicis.

3. *Non omnia tamen.*] Tranſcripſit hæc Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 5. totidem plane verbis ac ſyllabis, uſque ad eum locum, *Neque ex ophite &c.*

4. *Lacedæmonium.*] Prudentius, lib. 2. contra Symmach. verſ. 246.

Et quæ ſaxa Paros ſecat, & quæ Punica rupes,

larius. Sic & Augustum, ac deinde Tiberium, in Ægypto Augusti ac Tiberii primum principatu reperta. Differentiaque eorum est ab ophite, cum sit illud serpentium maculis simile, [5] unde & nomen accepit: quod hæc maculas diverso modo colligunt, Augustum undatim crispum [6] in vertices, [7] Tiberium sparsa, non convoluta canitie.

Neque ex ophite columnæ, nisi parvæ admodum, inveniuntur. [8] Duo ejus genera: molle candidum, nigricans durum. [9] Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. [10] Quidam phreneticis ac lethargicis adalligari jubent candicantem. [11] Contra serpentes autem a quibusdam laudatur præcipue ex his, quem [12] tephriam appellant, a colore cineris. [13] Vocatur & Memphites a loco, [14] gemmantis naturæ. [15] Hujus usus conteri, & iis, quæ urenda sint aut secanda, ex aceto illini. Obstupescit ita corpus, nec sentit cruciatum.

[16] Rubet porphyrites in eadem Ægypto: [a] ex eo candidis intervenien-

INTERPRETATIO.

[a] *Ex eo.*] Ex eo marmore genus illud quod punctis condidis distinguitur, ob exiquitatem dicitur Leptopsephon, hoc est, minutus calculus.

NOTÆ.

Quæ viridis Lacedæmon habet, maculosaque Synnas.

Sidonius in Paneg. Majoriani:

Post caute Laconum
Marmoris herbosi radians interviret ordo.

5. *Vnde & nomen.*] Nam ὄφις Græce serpentem sonat.

6. *In vertices.*] Sic etiam M S S. At lib. 13. sect. 30. eodem sensu, *in vortices parvos.*

7. *Tiberium sparsa.*] Sententia est, in marmore, quod in Tiberii nomen adscitum est, fuisse maculas candidas, non convolutas quidem in vortices, ut in Augusteo, sed sparsas. Vide Notas & Emend. num. V. In Colb. 3. *Augusteum,* & *Tiberianum* legitur.

8. *Duo ejus genera.*] Hæc totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 5.

9. *Dicuntur ambo.*] Diosc. lib. 5. cap. 162. totidem verbis, & Oribasius, lib. 13. fol. 230.

10. *Quidam &c.*] Diosc. loc. cit.

11. *Contra serpentes autem &c.*] Isidorus iisdem verbis. loc cit.

12. *Tephriam.*] Τεφρίαν, quod genus est ophitis tertium, σποδοειδὴς τὴν χρόαν, colore cinereo a Diosc. appellatum, punctisque distinctum: unde Lucanus, lib. 9. vers. 714.

Quam parvis tinctus maculis Thebanus Ophites.

Nam & τέφρα Græcis, & σποδὸς cinerem significat.

13. *Vocatur & Memphites.*] Novum lapidis seu marmoris genus, ab Ægypti oppido Memphi nominatum: de quo totidem verba faciunt, Diosc. lib. 5. cap. 158. & Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 4.

14. *Gemmantis naturæ.*] Gemmarum magnitudinem, ac lucem imitatur. Diosc. loc. cit. Ἔχων ψηφίδων μέγεθος, λιπαρὸς δὲ καὶ ποικίλος, *calculorum magnitudine, pinguis, & versicolor.*

15. *Hujus usus.*] Diosc. loc. cit. Οὗτος [illegible] μελλόντων [illegible] ἀκίνδυνον ἐπιφέρειν. *Hoc tradunt trito & illito partes quæ urendæ secandæve sunt, citra periculum ita obstupescere, ut non sentiant cruciatum.*

16. *Rubet porphyrites.*] Aliud rursus

tibus punctis [17] Leptopsephos vocatur. [18] Quantislibet molibus cædendis sufficiunt lapicidinæ. Statuas ex eo Claudio Cæsari procurator ejus in urbem ex Ægypto advexit [19] Vitrasius Pollio, non admodum probata novitate. Nemo certe postea imitatus est. Invenit eadem Ægyptus in Æthiopia, [20] quem vocant basalten, ferrei coloris atque duritiæ. Unde & nomen ei dedit. Nunquam hic major repertus est, quam in templo Pacis ab Imperatore Vespasiano Augusto dicatus: [b] argumento Nili, [21] XVI. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubita summi incrementi augentis se amnis intelliguntur. Non absimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, ut putant Memnonis statuæ dicatus: quem quotidiano Solis ortu contactum radiis [22] crepare dicunt.

XII. Onychem etiam tum in Arabiæ montibus, nec usquam aliu-

INTERPRETATIO.

[b] *Argumento.*] Argumentum cælaturæ in lapide, Nilus, & pueri sedecim ... quibus intelligitur summum Nili exundantis incrementum.

NOTÆ.

marmoris genus. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 5. *Purpurites ex Ægypto, est rubens, candidis intervenientibus punctis.*

17. *Leptopsephos.*] Λεπτόψηφος, quod nempe, ut Memphites, de quo dictum est proxime, calculorum magnitudinem id genus, quod est candidis punctis interstinctum, non superet. Hunc Plinii locum Salmasius præpostere accepit, in Solinum, pag. 562. qui a punctorum seu furfurum candore, qui in posteriore illo porphyritis genere spargantur, Leptopsephi cognomen inditum putavit. In libris hactenus editis, *leucostictos*, ex eruditorum interpolatione legebatur. At Reg. 2. Colb. 3. & Pintiani codex, *Leptosephos*, unde nos *leptopsephos* effecimus.

18. *Quantislibet molibus.*] Id vero de priore porphyritis genere accipiendum est.

19. *Vitrasius Pollio.*] Meminit hujus Dio, uti dicemus in Notis & Emend. num. VI.

20. *Quem vocant basalten.*] Ægyptio ac peregrino vocabulo, non oris Latini Græcive. Ex eo lapide mortaria fieri auctor est Strabo, lib. 17. pag. 818. Locum hunc non bene exscripsit Isidorus, loc. cit.

21. *XVI. liberis.*] Visitur hodieque id marmor in Vaticanis hortis. Expressere ejus effigiem Ortelius in ipsa operis Geographici fronte, & Oiselius in calce Thesauri Numismatum. Philostratus: Περὶ τὸν Νεῖλον οἱ πήχεις ἀθύρουσι, παιδία ξύμμετρα τῷ ὀνόματι· καὶ ὁ Νεῖλος αὐτοῖς ὑπεργάνυται, τά τε ἄλλα, καὶ ὅτι κηρύττουσιν αὐτὸν, ὅσος Αἰγυπτίοις προεχύθη. *Cubiti circa Nilum ludunt, pueri corporis quantitati cognomines, quibus Nilus summopere oblectatur, tum ob alia, tum vel maxime, quod ipsum quantum Ægyptiis profusus sit, enuncient.* Libro primo iconum, pag. 737. Reliqua descriptio simili nitet lepore. De Nili incremento vide quæ diximus lib. 5. sect. 10.

22. *Crepare dicunt.*] Vocem fundere, φθέγξασθαι, si Philostrato credimus, lib. 6 de vita Apoll. cap. 3. pag. 263. Tacitus, lib. 2. Annal. pag. 61. *Memnonis saxea effigies, ubi radiis Solis icta est, vocalem sonum reddens.* De simulacris imaginibusque loquentibus multa congessit erudite Grotius, in Explic. Decalogi, pag. 29.

bi, naſci putavere noſtri veteres: Sudines in Germania. [1] Potoriis primum vaſis inde factis, dein pedibus lectorum ſelliſque: Nepos Cornelius tradit magno fuiſſe miraculo, cum [2] P. Lentulus Spinter amphoras ex eo [3] Chiorum magnitudine cadorum oſtendiſſet: poſt quinquennium deindè triginta duorum pedum longitudine columnas vidiſſe ſe. Variatum in hoc lapide poſtea eſt. Namque pro miraculo inſigni, quatuor modicas [4] in theatro ſuo Cornelius Balbus poſuit. Nos ampliores triginta vidimus [5] in cœnatione, quam [6] Calliſtus Cæſaris Claudii libertorum potentia notus ſibi exædificaverat. *[7] Hunc aliqui lapidem alabaſtriten vocant, quem cavant ad vaſa unguentaria, *Caput VIII. [8] quoniam optime ſervare incorrupta dicitur. [9] Idem exuſtus emplaſtris convenit. [10] Naſcitur circa Thebas Ægyptias, & Damaſcum Syriæ. Hic ceteris candidior: probatiſſimus vero in Carmania, mox in India: jam quidem & in Syria Aſiaque. Viliſſimus autem & ſine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quam maxime mellei coloris,

NOTÆ.

Sect. XII. 1. *Potoriis primum.*] Hic locus oſtendit, ut recte Dalecampius animadvertit, murrhina vaſa alia fuiſſe, quam quæ ex onyche fierent. Τῶν ὀνυχίνων ποτηρίων meminit Athenæus, lib. XI pag. 494. & ὀνυχίνων σκύφων, pag. 495. ex Poſidonio Philoſopho. Cave porro onychem hoc loco putes a Plinio pro gemma ea accipi, quam noſtri vocant *Caſſidoine*, ut pleriſque viſum: cum ſit onyx modo aliud nihil præter marmorei lapidis genus quoddam, quem & alabaſtriten priſci appellarunt.

2. *P. Lentulus.*] Qui Ædilis fuit Cicerone Conſule

3. *Chiorum.*] Horatius, lib. 3. Ode 19.

> *Quo Chium pretio cadum*
> *Mercemur.*

Romæ cadus quanta menſura fuerit, diximus lib. 14. ſect. 17. Χίου πίθου meminit Lucianus, lib. 2. veræ hiſt.

4. *In theatro ſuo.*] Quod ille, nempe Corn. Balbus minor, anno Urbis DCCXLI. Tiberio Claudio Nerone, P. Quintilio Varo Coſſ. dedicavit, ut auctor eſt Dio, lib. 54. pag 539

5. *In cœnatione.*] Cœnatio, locus eſt ad cœnandum. Suetonius, in Nerone, cap. 31. *Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis verſatilibus, ut flores ex fiſtulis, & unguenta deſuper ſpargerentur. Præcipua cœnationum rotunda*, &c.

6. *Calliſtus.*] De quo ſuperius lib. 33. ſect. 47.

7. *Hunc aliqui.*] Onychem videlicet. Ex horum eſt numero Dioſc. lib. 5. cap. 153. Apparet quam imperite divulſa hæc fuerint a priſtinis Plinii editoribus, ut novum ab iis verbis caput auſpicarentur. Hunc porro locum plane ad verbum exſcripſit Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 5.

8. *Quoniam optime.*] Plinius, lib. 13. ſect. 3. *Unguenta optime ſervantur in alabaſtris.* Horatius, lib. 4. Ode 12.

> *Nardi parvus onyx eliciet cadum:*

Hoc eſt, vaſculum ex onyche. Et Martialis, lib. 7. Epigr. 93. de Papilo male olente:

> *Unguentum fuerat, quod onyx modo parva gerebat:*
> *Olfecit poſtquam Papilus, ecce garum eſt.*

9. *Idem exuſtus.*] Dioſc. lib. 5. cap. 153. Λίθος ἀλαβαστρίτης, ὁ καλούμενος ὄνυξ, [illegible] *Alabaſtrites vocatus onyx, exuſtus, & reſina aut pice exceptus, duritias diſcutit*, &c. Galenus ſimiliter, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag. 257.

10. *Naſcitur &c.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 5.

[11] in vertices maculosi, atque non translucidi. Vitia in iis, corneus color aut candidus, & quidquid simile vitro est.

XIII. Paulum distare ab eo [a] in unguentorum fide multi existimant [1] Lygdinos in Paro repertos: amplitudine, qua lances craterasque non excedant, antea ex Arabia tantum advehi solitos, candoris eximii.

[2] Magnus & duobus contrariæ inter se naturæ honos: [3] Coralitico in Asia reperto, mensuræ non ultra bina cubita, candore proximo ebori, & quadam similitudine. E diverso niger est Alabandicus terræ suæ nomine, quanquam & Mileti nascens, ad purpuram tamen magis aspectu declinante. Idemque liquatur igni, ac funditur ad usum vitri. [4] Thebaïcus interstinctus aureis guttis, invenitur in Africæ parte Ægypto adscriptæ, [5] coticulis ad terenda collyria quadam utilitate naturali conveniens.

Circa Syenen vero Thebaïdis Syenites, quem ante [6] pyropœcilon vocabant.

XIV. Trabes ex eo fecere reges quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis numini sacratos. [a] Radiorum ejus argumentum in effigie est, & ita significatur nomine Ægyptio.

1. Primus omnium id instituit [1] Mestres, qui [2] in Solis urbe re-

INTERPRETATIO.

[a] *In unguentorum.*] In unguentis *diu incorruptis servandis.*

[a] *Radiorum.*] Excogitata obeliscorum effigies est, ad significandos Solis radios: & radium quidem Ægyptii obeliscum vocant.

NOTÆ.

11. *In vertices maculosi.*] Hoc est, in parvos vortices habentes crispatas maculas. Sic Reg. 2. & alii.

Sect. XIII. 1. *Lygdinos in Paro.*] Vide Notas & Emend. num. VII.

2. *Magnus & duobus.*] Subintellige, lapidum, sive marmorum generibus.

3. *Coralitico &c.*] De Coralitico, Alabandicoque totidem verba facit Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 5. Vide & Marbod. lib. de lapid. pret. cap. 8. & Aëtium, lib. 2. de re med. cap. 33. pag. 53. In Indice, *Corallico.*

4. *Thebaïcus.*] Isidorus hæc de Thebaïco lapide pariter totidem verbis ac syllabis, loc. cit.

5. *Coticulis.*] Præbet, inquit, hic lapis coticulas, usus eximii, ad terenda collyria. Sic libri omnes, etiam MSS. Sic & Isidorus loco cit. Salmasius tamen in Solin. pag. 1051. *tuticulas* legi mavult. Cotes in poliendo marmore superius commendavit Plinius sect. 10.

6. *Pyropœcilon.*] Πυῤῥοποίκιλον, punctis ignei coloris distinctum & varium.

Sect. XIV. 1. *Mestres.*] Sic Reg. 2. & Vaticana exemplaria, Kirchero nostro teste, lib. 1. de origine & erectione Obeliscorum, cap. 4. non, ut editi, *Mitres.* Existimat autem Kircherus, *Mestren* eundem esse cum Misraïm, ex Chami genere, a quo & Ægyptus ipsa Misraïm appellata sit. Vide ibi plura.

2. *In Solis urbe.*] Heliopoli, ut diximus lib. 5. sect. XI. Obeliscos porro a Mestre conditos, Kircherus, loc. cit. cap. 8. eos esse suspicatur, qui Romæ etiamnum Mahutæus, Medicæus, &

gnabat, somnio jussus: hoc ipsum inscriptum in eo: etenim scalpturæ illæ effigiesque, quas videmus, Ægyptiæ sunt litteræ.

2. [3] Postea & alii regum in supra dicta urbe, [4] Sothis [5] quatuor numero, quadragenûm octonûm cubitorum longitudine: [6] Ramises autem is, quo regnante Ilium captum est, [7] quadraginta cubitorum. Idem digressus inde, ubi fuit [8] Mnevidis regia, [9] posuit alium, longitudine undecenis pedibus, per latera cubitis quatuor. * Opus id fecisse dicuntur CXX. M. hominum. Ipse rex, cum subrecturus esset, vereretur que ne machinæ ponderi non sufficerent, quo majus periculum curæ artificum denunciaret, filium suum adalligavit cacumini, ut salus ejus apud molientes prodesset & lapidi. Hac admiratione operis effectum est, ut cum oppidum id expugnaret Cambyses rex, ventumque esset incendio ad crepidines obelisci, exstingui ignem juberet molis reverentia, qui urbis nullam habuerat. *CAP.IX.

3. Sunt & alii duo, [10] unus a Smarre positus, alter [11] ab Eraphio, [12] sine notis, quadragenûm octonûm cubitorum. Alexandriæ statuit unum octoginta cubitorum Ptolemæus Philadelphus, quem ex-

NOTÆ.

Scauro-Cælius appellantur: minoris quidem formæ, ut prima rerum esse principia solent.

3. *Postea & alii regum.*] Reg. 2. & *alii eorum*, quod eodem recidit.

4. *Sothis.*] Ita M S S. *Sochis.* Alias τὸ Σῶθι Ægyptii Caniculam vocant, ut diximus lib. 2. sect. 40. pag. 190. Fuit is porro Menuphtæ filius, quem Amenophin Eusebius, Menophin Josephus, Africanus Amenophten vocant: quique post annos fere centum a Mosis obitu, Ægyptum tenuit.

5. *Quatuor numero &c.*] Tum ex ratione mensuræ, tum ex hieroglyphicorum characterum interpretatione, Kircherus colligit, ex iis quatuor obeliscis, eum unum esse, qui Pamphilus appellatus ab Innocenti X. Pontifice, a quo nuper erectus, cum diu prostratus jacuisset: post illud nimirum tempus quo eundem erexerat Antoninus Caracalla, in novo quem ad Prætoriana castra struxerat, Circo.

6. *Ramises autem.*] Hunc Tacitus Rhamsen, lib. 2. Annal. pag. 61. Ῥεμφιν Diodorus Sic. lib. 1. Bibl. p. 55 Josephus Ramphem, Herodotus Rampsinitum vocat, lib. 7. Euterpe, num. 21. Is Sothi patri successit, anno quinto post mortem Aod, qui quartus post Mosen Israëlitici populi dux exstitit.

7. *Quadraginta cubitorum.*] Subintellige, totidem ab illo positos, quot & a patre, hoc est, quatuor, sed cubitorum tantum quadragenûm. Ita Kircherus, loc. cit.

8. *Mnevidis regia.*] Haud procul Heliopoli: nam apud hujus oppidi cives Mnevis bos colebatur, apud Memphitas Apis. Testis est Strabo, lib. 17 pag. 803.

9. *Posuit alium.*] Hic ille insignis Obeliscus, quem Sixtus V. erutum e Circo Maximo, ubi a Constantio Constantini M. F. fuerat olim erectus, teste Ammiano, lib. 17. ante Basilicam Lateranensem ingenti ausu erexit, anno MDLXXXVIII.

10. *Unus a Smarre.*] Eundem hunc esse existimamus, qui Eusebio in Chron. Ammerres Æthiops appellatur, Tulli Hostilii Romanorum Regis fere coætaneus.

11. *Ab Eraphio.*] Qui Uaphres ab Eusebio in Chronico, circa tempora Servii Tullii regis Romanorum, & Danielis Prophetæ.

12. *Sine notis.*] Forsan, quod erant alienigenæ, Æthiopes nimirum, Ægyptiorum hieroglyphicas notas haud satis edocti.

ciderat [13] Nectabis rex purum: majuſque opus fuit in devehendo ſtatuendove multo, quam in excidendo. [14] A Satyro architecto aliqui devectum tradunt rate: [15] Calliſthenes a Phœnice, foſſa perducta uſque ad jacentem obeliſcum e Nilo. Naveſque duas in latitudinem patulas, [b] pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem menſuram ponderis oneratas, ita ut ſubirent obeliſcum pendentem extremitatibus ſuis in ripis utrinque: poſtea egeſtis laterculis allevatas naves excepiſſe onus ſtatutum. Exciſos autem ſex tales in monte eodem, & artificem donatum [16] talentis quinquaginta. Hic fuit [c] in Arſinoëo poſitus [17] a rege ſupra dicto, munus amoris in conjugem, eandemque ſororem Arſinoën. Inde cum navalibus incommodum Maximus quidam præfectus Ægypti tranſtulit in forum, reciſo cacumine, dum vult faſtigium addere auratum, quod poſtea omiſit.

4. Et alii duo ſunt Alexandriæ ad portum, in Cæſaris templo, quos excidit [18] Meſtres rex quadragenûm binûm cubitorum. Super omnia acceſſit difficultas mari Romam devehendi, [d] ſpectatis admodum navibus. Divus Auguſtus priorem advexerat, miraculique gratia Puteolis navalibus perpetuis dicaverat: ſed incendio conſumpta eſt. Divus Claudius aliquot per annos aſſervatam, [19] qua Caïus Cæſar

INTERPRETATIO.

[b] *Pedalibus.*] Pedalibus *laterculis* ex eodem lapide naves oneratas duplo magis quam eſſet pondus obeliſci: ſic æſtimato pondere, ut laterculi congererentur in navem, quot obeliſci longitudinem bis adæquarent: Sic naves eo pondere preſſæ, ſubiere obeliſcum, qui duabus ſuis extremitatibus ripæ amnis interfluentis incumbebat. Poſtea egeſtis laterculis naves ſublevatæ excepere onus.

[c] *In Arſinoëo.*] In monumento Arſinoës.

[d] *Spectatis.*] Inſignibus admodum ſtructis in eam rem navibus.

NOTÆ.

13. *Nectabis.*] Qui Euſebio in Chron. Nectanebis, cujus ætas Alexandri M. tempora vix XL. annis anteceſſit.

14. *A Satyro.*] Quem de Mauſoleo librum condidiſſe auctor eſt Vitruvius, in præfatione libri ſeptimi, pag. 125.

15. *Calliſthenes.*] Sic MSS. non *Callixenus*, ut editi. Egimus de eo in Auctorum Indice.

16. *Talentis quinquaginta.*] Talenta hæc Ægyptia interpretor, quorum ſingula cum argenti libras octoginta capiant, ut ex Varrone vidimus lib. 33. ſect. 15. efficient quinquagenas monetæ noſtratis libras, ut vocant, ſeu florenos 134400.

17. *A Rege ſupradicto.*] Ptolomæo Philadelpho, qui uxori eidemque ſorori ſuæ monumentum exſtruxit, Ἀρσινόειον appellatum. Sic Iſeum Iſidis Monumentum vocant.

18. *Meſtres rex.*] Ita codices noſtri & Pintiani, ut ſupra num. 1. non, ut editi, *Meſpheës.*

19. *Qua Caïus Cæſar.*] Navim qua Caïus Caligula obeliſcum importaverat ex Ægypto. Tranquillus in Claudio, cap. 20. *Portum Oſtiæ exſtruxit, circumducto dextra ſiniſtraque brachio, & ad introitum profundo jam ſolo mole objecta: quam quo ſtabilius fundaret, navem ante demerſit, qua magnus obeliſcus ex Ægypto fuerat advectus: congeſtiſque pilis ſuperpoſuit altiſſimam turrim, in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes curſum navigia dirigerent.*

importaverat,

importaverat, omnibus quæ unquam in mari visæ sunt, mirabiliorem, turribus [20] Puteolano ex pulvere exædificatis, perductam Ostiam, portus gratia mersit: [e] alia ex hoc cura navium, quæ Tiberi subvehant. Quo experimento patuit, non minus aquarum huic amni esse, quam Nilo.

5. Is autem obeliscus, quem Divus Augustus [22] in Circo magno statuit, excisus est a rege [23] Semneserteo, [24] quo regnante Pythagoras in Ægypto fuit, centum vigintiquinque pedum, [f] & dodrantis, præter basim ejusdem lapidis: Is vero, qui est in Campo Martio, novem pedibus minor, [25] a Sesostride. Inscripti ambo rerum naturæ interpretationem Ægyptiorum [26] philosophia continent.

XV. 1 Ei, qui est in Campo, Divus Augustus addidit CAPUT X.

INTERPRETATIO.

[e] *Alia.*] Alia deinde subiit cura naves struendi, quæ Tiberi obeliscum subveherent.

[f] *Et dodrantis.*] Et pollicum novem.

NOTÆ.

20. *Puteolano ex pulvere.*] Quem diximus libro sup. sect. 47. mersum mari fieri lapidem inexpugnabilem undis.

21. *Is autem obeliscus.*] Eum esse Kircherus existimat, quem e Circo erutum, post alteram ruinam, ante ædem B. Virginis *del Popolo* Sixtus V. erexit.

22. *In Circo magno.*] Quem Circum Maximum fere vocant, regione Urbis undecima.

23. *Semneserteo.*] Psammamirteum verius, & ad Ægyptiacæ linguæ proprietatem affinius dici scribique Kircherus existimat, loc. cit.

24. *Quo regnante Pythagoras.*] Laërtius tamen, non Semneserteo, sed Amaside regnante, venisse in Ægyptum Pythagoram prodidit, in ejus vita, lib. 8. pag. 214. commendatumque ei per litteras a Polycrate Samiorum tyranno. Id quoque testatur Tzetzes, Chil. XI. hist. 366. vers. 71. Igitur Amasidis principatu profectus est Samo Pythagoras: Semneserteo post Amasidis obitum regnante, in Ægypto fuit: Tarquinii Superbi fere temporibus Romanorum regis.

25. *A Sesostride.*] Diximus de eo, lib. 6. sect. 33. Fuit Saüli coævus, regum Ægypti potentissimus.

26. *Philosophia.*] Ex philosophia Ægyptiorum. In libris editis, *philosophia* legebatur. MSS. *philosophio.*

Sect. XV. 1. *Ei qui est in Campo.*] In Campo Martio. Obelisci hujus vestigia quædam adhuc exstare, cernique per cellam quandam cryptamve subterraneam, quo Gothorum immanitate ex loco celsissimo dejectus, temporum diuturnitate terra subrutus, ignobilis vilium ædificiorum fundamentis servire cogitur, testis est αὐτόπτης Kircherus, libro cit. cap. 9. In base hujus obelisci, quæ detecta est Julio II. Pontifice, inscriptio hæc continebatur:

CAESAR. DIVI. I. F.
AVGVSTVS.
PONTIFEX. MAXIMVS.
IMP. XII. COS. XI. TRIB. POT. XIV.
AEGYPTO. IN POTESTATEM.
POPVLI. ROMANI. REDACTA.
SOLI. DONVM. DEDIT.

[2] mirabilem uſum, ad deprehendendas Solis umbras, dierumque ac noctium ita magnitudines, ſtrato lapide [3] ad magnitudinem obeliſci, [4] cui par fieret umbra, [5] brumæ confectæ die, [6] ſexta hora, paulatimque [7] per regulas (quæ ſunt ex ære incluſæ) ſingulis diebus [8] decreſceret, ac rurſus augeſceret : digna cognitu res & [9] ingenio fecundo Mathematici. Apici auratam pilam addidit, [a] [10] cujus umbra vertice colligeretur in

INTERPRETATIO.

[a] *Cujus umbra.*] Cujus pilæ umbra in verticis modum colligeretur in ſeipſa : cum alioqui apex obeliſci amplior quam par ſit, enormem laxamque nimis jacularetur umbram.

NOTÆ.

2. *Mirabilem uſum.*] Nempe, ut eſſet in horologio ſolari pro gnomone. In Indice hujus loci : *De eo* obeliſco, *qui pro gnomone in Campo Martio.*

3. *Ad magnitudinem obeliſci.*] Ita libri omnes, nequicquam hæc mutante Scaligero ad Manil. pag. 250. Stratum illud lapideum pro amuſio horario, ſeu plano, fuit, in quo deſcriberentur horæ : obeliſcus pro gnomone, ut diximus.

4. *Cui par fieret.*] Quantam umbram faciebat obeliſcus die brumæ in meridie, tantum erat lapideum illud ſtratum, media ſui parte, qua horam illam ſignabat.

5. *Brumæ confectæ die.*] Ita Reg. 2. aliique codices, & ipſe Scaliger, loco cit. non, ut hactenus editi libri, *Romæ confecto die,* quod inſulſum. Brumæ confectus dies appellatur is, quo bruma committitur. Sic lib. 16. ſect. 36. ſidus confectum Plinius, pro peracto ſolſtitio dixit, quod & alibi ab eo uſurpatum ex indice intelliges.

6. *Sexta hora.*] Quam nos duodecimam, ſeu meridiem appellamus.

7. *Per regulas.*] Lineolas æreas.

8 *Decreſceret.*] A bruma ad ſolſtitium: viciſſimque a ſolſtitio ad brumam augeſceret. Fuit hæc igitur forma horologii : In prægrandi lapide plano, qui in mille amplius palmorum ſpatium extendebatur, deſcripti arcus curvi ab ortu in occaſum, exhibebant magnitudines dierum ac noctium. Umbra enim obeliſci in unum illorum incidens, oſtendebat horarum, verbi gratia, quindecim diem eſſe, novemque noctem. Lineæ vero quæ arcus iſtos interſecabant, ſitum & ordinem horarum antiquarum ſignabant : ita ut hora prima appellaretur ea quæ Solis ortum proxime ſequeretur : ſexta, quæ medium diem ſignaret : duodecima, quæ Solis occaſum. Eo enim horologii genere veteres uſi ſunt, quod ſingulos dies ac noctes divideret in duodecim æquales horas, ſive eæ longiores fuerint, ut diurnæ æſtate, bruma nocturnæ : ſive breviores, ut hieme diurnæ, nocturnæ ſolſtitio. Unde Aug. lib. de vera relig. *Hora*, inquit, *brumalis æſtiva comparata minor eſt.* Lineæ porro iſtæ ex æneis laminis confectæ, horizontali plano inſertæ, gratum ex altiore loco ſpectaculum intuentibus præbebant. Horologii ejus iconem delineavit accurate Jacobus Maſus e Societate noſtra, Syracuſanus.

9. *Ingenio fecundo Mathematici.*] Quis ille Mathematicus fuerit, codices MSS. non indicant. Typi interpolati ſic exhibent : *& ingenio fecundo. Manlius Mathematicus apici* &c Nobis a vetuſtorum exemplarium fide deſciſcere religio eſt. Vidit hoc & Pintianus.

10. *Cujus umbra vertice.*] In verticis ſeu vorticis modum. Sic paulo ante ſect. x 1. *criſpum in vertices* dixit, & ſect. 12. *maculoſum in vertices.* Vide Notas & Emend. num. VIII.

se ipsa, alias enormiter jaculante apice, ratione (ut ferunt) [11] a capite hominis intellecta. Hæc observatio triginta jam fere annis non congruit, Solis ipsius dissono cursu, & cæli aliqua ratione mutato, sive universa tellure aliquid a centro suo dimota, ut deprehendi & in aliis locis accipio: sive Urbis tremoribus, ibi tantum gnomone intorto, sive inundationibus Tiberis [b] sedimento molis facto: quanquam ad altitudinem [12] impositi oneris in terram quoque dicantur acta fundamenta.

7. [13] Tertius Romæ in Vaticano [14] Caïi & Neronis principum Circo, ex omnibus unus omnino [15] factus est imitatione ejus, quem fecerat [16] Sesostridis filius [17] Nuncoreus. Ejusdem remanet & alius centum cubitorum, quem post cæcitatem visu reddito, ex oraculo Soli sacravit. CAP. XI.

XVI. Dicantur obiter & pyramides in eadem Ægypto, regum pecuniæ otiosa ac stulta ostentatio. Quippe cum faciendi eas causa a plerisque tradatur, ne pecuniam successoribus aut æmulis insidiantibus præberent, aut ne plebs esset otiosa. Multa circa hoc vanitas illorum hominum fuit, vestigiaque complurium inchoatarum exstant. Una est in Arsinoïte nomo, duæ in Memphite, non procul labyrintho, [1] de quo & ipso dicemus. [2] Totidem, ubi fuit [3] Mœridis lacus, hoc CAP. XII.

INTERPRETATIO.

[b] *Sedimento.*] Mole subsidente.

NOTÆ.

11. *A capite hominis.*] Cujus umbra colligitur, in pilæ modum, pressiorque est, quam quæ reliquo corpore jactatur umbra.

12. *Impositi oneris.*] Sic Reg. 2. & Pintiani codex, non *impositæ rei*: & mox *acta*, non *jacta*. Altitudinem fundamentorum magnitudini obelisci parem fuisse significat.

13. *Tertius.*] Hunc Sixtus V. e Circo Vaticano ante S. Petri ædem transtulit, & S. Cruci dedicavit.

14. *Caii.*] Caligulæ. Circum hunc a Caïo, ut credimus, cœptum, a Nerone perfectum, Tacitus haud obscure signat, lib. 14. Annal. *Clausumque valle Vaticana spatium, in quo equos Nero regeret haud promiscuo spectaculo.*

15. *Factus est imitatione.*] Vide Notas & Emend. num. IX.

16. *Sesostridis.*] M S S. *Sesosidis*, quod idem est.

17. *Nuncoreus.*] Pheronem appellat Herodotus, lib. 2. Euterpe, num. CXI. pag. 129. Defuncto patre Sesostride, regnum administrasse: luminibus interim captum esse: restituto visu obeliscos duos Soli sacrasse, longitudinis centenûm cubitorum, octonûm latitudinis. Σεσώστειος δὲ τελευτήσαντος, ἐκδέξασθαι ἔλεγον τὴν βασιληίην τὸν παῖδα αὐτοῦ Φέρωνα, &c. Eadem refert & Diodorus Sicul. lib. 1. Bibl. pag. 54. qui hunc Sesostridis filium Sesostrin secundum vocat.

Sect. XVI. 1. *De quo & ipso dicemus.*] Sect. 19.

2. *Totidem.*] Pyramides duæ. A Rege Mœride exstructas ait Herod lib. 2. Euterpe, p. 126. n. 101. in media palude: passus L. ab aqua exstare, &c. Diodorus item lib. 1. Bibl pag. 48. ab eo rege duas ibi pyramides positas, alteram sibi, uxori alteram.

3. *Mœridis lacus.*] Diximus de eo, lib. 5. sect. 9.

est, fossa grandis. Sed Ægyptus inter mira ac memoranda [4] narrat harum cacumina extrema, quæ eminere dicuntur. Reliquæ tres, quæ orbem terrarum implevere fama, sane conspicuæ undique adnavigantibus, sitæ sunt in parte Africæ, monte saxeo sterilique, inter Memphim oppidum, & quod appellari diximus Delta, [5] a Nilo minus quatuor millia passuum, a Memphi VII. M. D. vico apposito, quem vocant Busirin, in quo sunt assueti scandere illas.

XVII. 2. [a] [1] Ante has est sphinx, vel magis narranda, quasi silvestre numen accolentium. [2] Amasin regem putant in ea conditum, & volunt invectam videri. Est autem saxo naturali elaborata, & [b] lubrica. Capitis monstri ambitus per frontem centum duos pedes colligit, longitudo pedum CXLIII. est, altitudo a ventre ad summam [c] apsidem in capite, LXII.

3. [3] Pyramis amplissima ex Arabicis lapicidinis constat. [4] Trecenta

Interpretatio.

[a] *Ante has.*] Ante Pyramidas sphinx occurrit, opere mirabili.

[b] *Lubrica.*] Polita, lævigata.

[c] *Apsidem.*] Curvaturam.

Notæ.

4. *Narrat harum.*] M S S. *narrato harum.* Pintianus, *narrat orarum.*

5. *A Nilo minus.*] Paululum discrepat Diodorus, lib. 1. Bibl pag. 57. Nam is a Nilo stadia XLV. πέντε πρὸς τοῖς τετταράκοντα, hoc est, passuum amplius quinque millia statuit: a Memphi, CXX. hoc est, XV. mill. pass. De hisce pyramidibus, exstat epigramma, lib. 4. Anthol. cap. 17. εἰς τὰς ἐν Μέμφει πυραμίδας.

Ὄσσαν ἐπ' Ὀλύμπῳ καὶ Πήλιον ὕψι τεθεῖσαν
Ψευδὴς ἱστορίης ῥῆσις ἀνεπλάσατο.
Πυραμίδες δ' ἔτι νῦν Νειλωΐδες, ἀκρα μέτωπα,
Κύρουσι χρυσέοις ἄστρασι Πληϊάδων.

Pelion atque Ossam dor sofrondentis Olympi
Falsa loquens vatum fama superposuit.
Pyramides sed adhuc terra Nilotide tangunt
Aurea Pleïadum sidera fronte sua.

Sect. XVII. 1. *Ante has est sphinx.*] Durare adhuc sphingem hanc in Ægypto, auctor est testis oculatus Petrus Bellonius, lib. de admirab. operum præstantia, cap. 2. Ausonius, de sphinge, in gripho ternarii:

Terruit Aoniam volucris, leo, virgo, triformis
Sphinx, volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.

2. *Amasin regem.*] De eo diximus lib. 10. sect. XI. Hunc certe in Saïte nomo colossos posuisse & ἀνδρόσφιγγας, scribit Herodotus, lib. 2. Euterpe, num. 175. pag. 157. At sepultum in pyramide Lucanus credidit, lib. 9. vers. 155.

Non mihi pyramidum tumulis evulsus Amasis.

Et sane in M S S. Reg. 1. aliisque, non *Amasin* hoc loco, sed *Armaïn* clare legitur: quem in Ægypti regibus Eusebius numerat, eundemque altero nomine Danaum appellatum prodit.

3. *Pyramis*] Quam excitari jussit Cheops Ægypti rex, ex Arabicis lapidibus, inquit Herod. lib. 2. num. 124.

4. *Trecenta.*] Centum hominum millia solum Herodotus habet, lib. 2. Euterpe, num. 124. pag. 137. hoc est, myriades decem. At Diodorus Sic. lib. 1. Bibl. pag. 57. triginta sex myriades, hoc est, hominum millia CCCLX.

LXVI. hominum millia [5] annis XX. eam construxisse produntur. Tres vero factæ annis LXXVIII. & mensibus IV. Qui de iis scripserint, sunt [6] Herodotus, Euhemerus, Duris Samius, Aristagoras, Dionysius, Artemidorus, Alexander Polyhistor, [7] Butorides, Antisthenes, Demetrius, Demoteles, Apion. Inter omnes eos non constat a quibus factæ sint, justissimo casu obliteratis tantæ vanitatis auctoribus. Aliqui ex his prodiderunt, [9] in raphanos, & allium, ac cæpas, [10] mille sexcenta talenta erogata. [11] Amplissima octo jugera obtinet soli, quatuor angulorum paribus intervallis, [12] per octingentos octoginta tres pedes singulorum laterum, [13] altitudo a cacumine, pedes XV. s. Alterius intervalla singula per quatuor angulos pares, [15] DCCXXXVII. s. comprehendunt. Tertia minor quidem prædictis, sed multo spectatior, [16] Æthiopicis lapidibus, assurgit CCCLXIII. pedibus [17] inter angulos. [18] Vestigia ædificationum nulla exstant. Arena late pura circum, lentis similitudine, qualis in majori parte Africæ. Quæstionum summa est, quanam ratione in tantam altitudinem subvecta

NOTÆ.

5. *Annis XX.*] Priore decennio advecta saxa esse narrat Herodotus, loc. cit. altero fabricam absolutam. Diodorus, loc. cit. Τὸ δὲ πᾶν κατασκεύασμα τέλος ἔσχε μόγις ἐτῶν εἴκοσι διελθόντων.

6. *Herodotus, Euhemerus &c.*] De his egimus in Auctorum indice.

7. *Butorides.*] In M S S. *Butoridas.*

8. *Inter omnes eos.*] Discrepantes auctorum sententias refert Diodorus Siculus, lib. 1. Bibl. pag. 59.

9. *In raphanos &c.*] Herod. loc. cit. pag. 138. Vide Notas & Emend. num. X.

10. *Mille sexcenta talenta.*] Ægyptiaca scilicet, quæ ex Varronis æstimatione, quam attulimus lib. 33. sect. 15. monetæ nostratis efficiunt libras, seu florenos, 4300800.

11. *Amplissima.*] E tribus supradictis. Herod. pag. 137. singulas frontes quadratæ pyramidis ait obtinuisse ὀκτὼ πλέθρα μετώπῳ ἑκάστῳ. In Reg. 2. *septem jugera.* Mela, lib. 1. cap. 9. quatuor tantum jugera, quæ sunt Herodoti πλέθρα ὀκτώ.

12. *Per octingentos &c.*] Sic etiam M S S.

13. *Altitudo a cacumine, pedes XV. S.)* Sic M S S. Hoc est, quindecim millia pedum, cum semisse. Prius legebatur, *latitudo . . . . pedes XXV.*

14. *Alterius.*] Secundæ e tribus superius memoratis.

15. *DCCXXXVII. S.*] Hoc est, pedes DCCXXXVII. cum semisse. Sic M S S.

16. *Æthiopicis lapidibus.*] Æthiopico lapide, ad medium usque, esse conflatam, Herodotus est auctor, lib. 2. Euterpe, num. 134.

17. *Inter angulos.*] Inter pares angulos: erat enim quadrata. Singulis lateribus tria πλέθρα, sive tria semijugera Herodotus attribuit, loc. cit.

18. *Vestigia.*] Totidem verbis hæc Diodorus Siculus, lib 1. Bibl. pag. 57. Καὶ τὸ θαυμασιώτατον, τὸ τηλικοῦτον ἔργον κατεσκευασμένον, καὶ τοῦ περιέχοντος τόπου παντὸς ἀμμώδους ὄντος, οὐδὲν ἴχνος, οὔτε τοῦ χώματος, οὔτε τῆς τῶν λίθων ξεστουργίας ἀπολείπεται· ὥστε δοκεῖν μὴ κατ' ὀλίγον ὑπ' ἀνθρώπων ἐργασίας, ἀλλὰ συλλήβδην καὶ ὁμοῦ, ὥσπερ ὑπὸ θεοῦ τινὸς τὸ κατασκεύασμα τεθῆναι πᾶν εἰς τὴν περιέχουσαν ἄμμον. *Et quod m[illegible]m pariat admirationem, substructio tam insana perfecta est in loco, qui totus circumquaque arenosus est, ut ne vestigium quidem, tum aggeris, tum cæsi & politi lapidis sit reliquum. Unde non paulatim hominum ope, sed conjunctim & semel, ceu a Deo quopiam, tota illa moles in circumfusis arenis collocata videatur.*

ſint cæmenta. [d] [19] Alii enim nitro ac ſale adaggeratis cum creſcente opere, ac peracto fluminis irrigatione dilutis: alii lateribus e luto factis, [20] in privatas domos diſtributis. Nilum enim non putant rigare potuiſſe, multo humiliorem. In pyramide maxima eſt intus puteus octoginta ſex cubitorum, flumen illo admiſſum arbitrantur. Menſuram altitudinis earum omniumque ſimilium deprehendere invenit [21] Thales Mileſius, umbram metiendo, qua hora par eſſe corpori ſolet. Hæc ſunt pyramidum miracula: ſupremumque illud, ne quis regum opus, miretur minimam ex his, ſed laudatiſſimam, [22] a Rhodope meretricula factam. Æſopi fabularum Philoſophi conſerva quondam & contubernalis hæc fuit, majore miraculo tantas opes meretricio eſſe conquiſitas quæſtu.

XVIII. 4. Magnificatur & alia turris a rege facta in inſula Pharo, portum obtinente Alexandriæ, quam conſtitiſſe [1] octingentis talen-

INTERPRETATIO.

[d] *Alii.*] Alii enim aggeribus e nitro & ſale, ſimul ut creſcebat opus, factis, ſubvecta cæmenta aïunt: qui aggeres, opere peracto diluti ſint fluminis per canales immiſſi irrigatione.

NOTÆ.

19. *Alii enim nitro.*] Diodorus Siculus, loc. cit. poſtquam aggerum adminiculo deportatos lapides dixit ad pyramidum ſtructuram, hæc ſtatim ſubjungit: Ἐπιχειροῦσι δέ τινες τῶν Αἰγυπτίων τερατολογεῖν καὶ μυθεάζειν ὑπὲρ τούτων, λέγοντες ὡς ἐξ ἁλῶν καὶ νίτρου τῶν χωμάτων γεγονότων, ἐπαφεθεὶς ὁ ποταμὸς ἔτηξε καὶ διέλυσεν αὐτὰ, καὶ παντελῶς ἠφάνισεν, ἄνευ τῆς χειροποιήτου πραγματείας. *Ægyptiorum nonnulli prodigioſe de his loqui, & neſcio quas fabulas conantur obtrudere: quod nimirum cum aggeres iſti e ſale & nitro conſtarent, fluvius immiſſus eos liquarit, diſſolutoſque prorſus aboleverit, intacta operis abſoluti ſtructura.*

20. *In privatas domos diſtributis.*] Peracto opere.

21. *Thales Mileſius.*] Apud Plutarchum in Convivio ſapientum, pag. 147. Thaletem Niloxenus ſic compellat: Ἐπεὶ σύ τε καὶ τὰ ἄλλα θαυμάζει, καὶ τὴν τῆς πυραμίδος τῆς μέτρησιν ὑπερφυῶς ἠγάπησεν, ὅτι πάσης ἄνευ πραγματείας, καὶ μηδενὸς ὀργάνου δεηθεὶς, ἀλλὰ τὴν βακτηρίαν στήσας ἐπὶ τῷ πέρατι τῆς σκιᾶς, ἣν ἡ πυραμὶς ἐποίει, γενομένων τῇ ἐπαφῇ τῆς ἀκτῖνος δυοῖν τριγώνων, ἔδειξας, ἣν ἡ σκιὰ πρὸς τὴν σκιὰν λόγον εἶχε, τὴν πυραμίδα πρὸς τὴν βακτηρίαν ἔχουσαν. *Nam cum te quoque ob alia quadam ſuſpicit,* Amaſis videlicet Ægypti rex, *tum vero mirum in modum ei arridet, quod pyramidis altitudinem abſque ullo labore, aut inſtrumento dimenſus es, ſed ſcipione, ad umbram, quam jaciebat pyramis, finem erecto: ac tactu radiorum duobus triangulis conſtitutis, demonſtraviſti altitudinem pyramidis ad ſcipionis altitudinem ea eſſe proportione, quam umbra illius ad hujus umbram haberet.*

22. *A Rhodope.*] Negat hoc eſſe verum Herodotus, lib. 2. Euterpe, num. 134. jactitatum id falſo a Græcis ait: conditam eam pyramidem eſſe a Mycerino Cheopis filio, Ægypti rege. Sed fuere, ut dictum eſt ſupra, de pyramidum auctoribus diſcrepantes ſententiæ. Rhodopen hanc factam eſſe Ægypti reginam, Ælianus affirmat lib. 13. Var. hiſt. cap. 33. & Strabo, lib. 17. pag. 808.

Sect. XVIII. 1. *Octingentis talentis.*] Attica hæc ego talenta interpretor, quoniam a Principe e Græcia oriundo per-

tis tradunt : magno animo, ne quid omittamus, [2] Ptolemæi regis, quod in ea permiserit [3] Sostrati Gnidii architecti structuræ ipsius nomen inscribi. Usus ejus, nocturno navium cursu ignes ostendere, ad prænuncianda vada, portusque introïtum : [4] quales jam compluribus locis flagrant, ut Ostiæ, ac Ravennæ. Periculum in continuatione ignium ne sidus existimetur, quoniam e longinquo similis flammarum aspectus est. Hic idem architectus primus omnium pensilem [5] ambulationem Gnidi fecisse traditur.

XIX. Dicamus & labyrinthos, vel portentosissimum [1] humani impendii opus, sed non, ut existimari potest, falsum. CAP. XIII.

1. Durat etiam nunc in Ægypto in Heracleopolite nomo, qui primus factus est ante annos, ut tradunt, quater mille sexcentos, [2] a Petesucco rege, sive Tithoë. Quanquam [3] Herodotus totum opus regum esse dicit, novissimique Psammetichi. Causam faciendi varie interpretantur. Demoteles regiam Motherudis fuisse, Lyceas sepulcrum Mœridis : plures Soli sacrum id exstructum, quod maxime creditur.

2. [4] Hinc utique sumpsisse Dædalum exemplar ejus labyrinthi, quem fecit [5] in Creta, non est dubium, sed centesimam tantum portionem ejus imitatum, quæ itinerum ambages, occursusque, ac recursus inexplicabiles continet : non ([6] ut in pavimentis, puerorumve ludicris

NOTÆ.

soluta : quæ monetæ nostratis efficiunt libras, seu florenos 1720000. Si Ægyptiaca magis placet intelligi, libras accipe 1150400. Non alia Plinius talenta laudat toto opere, præter Ægyptia, Atticave.

2. *Ptolemæi regis.*] Lagi F. qui primus post Alexandrum Ægypto præfuit.

3. *Sostrati Cnidii.*] Inscriptionem recitat Strabo, lib. 17. pag. 791. ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ. ΔΕΞΙΦΑΝΟΥΣ. ΚΝΙΔΙΟΣ. ΘΕΟΙΣ. ΣΩΤΗΡΣΙΝ. ΥΠΕΡ ΤΩΝ. ΠΑΩΙΖΟΜΕΝΩΝ. SOSTRATVS. CNIDIVS. DEXIPHANIS. F. DIIS. SERVATORIBVS. PRO. SALVTE. NAVIGANTIVM. Refert & Lucianus, lib. quomodo historia sit conscribenda, dolumque simul aperit, quo id fuerit peractum a Sostrato.

4. *Quales jam.*] Vide Notas & Emend. num. XI.

5. *Ambulationem.*] Ambulatio, locus est ad deambulandum. Qua de voce Lexicographos consule.

Sect. XIX. 1 *Humani impendii.*] Profusi sumptus. Ita Reg. 2. non *ingenii*, ut editi & Colb. 3. Favet ipse Plinius in calce hujus sectionis : *Adeo vesana dementia, quæsisse gloriam impendio nulli profuturo.* Vidit hoc & Pintianus.

2. *A Petesucco.*] Si Diodoro fides, lib. 1. Bibl. pag. 55. a Mende potius rege, quem & nonnulli Maron appellant.

3. *Herodotus.*] Ægyptios Herodotus ait, lib. 2. Euterpe, num. 147. & 148. recuperata libertate, duodecim sibi reges delegisse, in totidem partes Ægypto distributa. Horum unum fuisse Psammetichum, qui ceteris deinde sublatis e medio, novissimus ipse solusque regnarit. Eos communi consilio, in sui nominis monumentum, labyrinthum fecisse. Tarquinii Prisci fere temporibus Psammeticus Ægypti tenuit principatum, ex Eusebii Chron.

4. *Hinc utique.*] Sic Diodorus Siculus, lib. 1. Bibl. pag. 55.

5. *In Creta.*] Juxta Gnossum. Pausanias in Atticis, aliique.

6. *Vt in pavimentis.*] Ut & in hor-

campeſtribus videmus) [a] brevi lacinia millia paſſuum plura ambulationis conttinentem : ſed crebris foribus inditis , ad fallendos occurſus, redeundumque in errores eoſdem. Secundus hic fuit ab Ægyptio labyrinthus : tertius in Lemno : quartus in Italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti : Ægyptius [7] (quod miror equidem) [8] introitu lapide e Pario : columnis reliquis, e Syenite : molibus compoſitis, quas diſſolvere ne ſæcula quidem poſſint : adjuvantibus Heracleopolitis, [9] qui id opus inviſum mire infeſtavere. [10] Poſitionem operis ejus ſingulaſque partes enarrare non eſt, cum ſit in regiones diviſum, atque in præfecturas [11] (quas vocavi nomos) [12] ſedecim nominibus earum, totidem vaſtis domibus attributis : præterea templa omnium Ægypti Deorum contineat, ſuperque [13] Nemeſes quindecim ædiculis incluſerit, pyramides complures quadragenarum ulnarum, [14] ſenas radicum oras obtinentes. Feſſi jam eundo perveniunt ad viarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelſa, porticuſque aſcenduntur nonagenis gradibus omnes : intus columnæ de porphyrite lapide, Deorum ſimulacra, regum ſtatuæ, monſtriferæ effigies. Quarundam autem domorum talis eſt ſitus, ut adaperientibus fores, tonitruum intus terribile exiſtat. Majore autem in parte tranſitus eſt per tenebras : aliæque rurſus extra murum labyrinthi ædificiorum moles, [15] pteron appellant. Inde aliæ perfoſſis cuniculis ſubterraneæ domus. Refecit unus omnino pauca ibi Circummon ſpado Nectabis regis,

Interpretatio.

a *Brevi lacinia.*] Humili, inſtar laciniæ, *buxo vel herba.*

Notæ.

tis fingi e buxo ſolent : quibus in labyrinthis per limites exiguos, humili buxo vel herba præcinctos, (Plinius laciniam vocat) millia paſſuum plura conficiuntur.

7. *Quod miror equidem.*] Mirare jure ſubit, cum Ægyptus tot marmorum generibus domi abundet, e Paro quæſiiſſe, ut introïtus labyrinthi columnas ex eo excideret, componeretque ſtructis ex eo lapide molibus.

8. *Introïtu &c.*] Vide Notas & Emend. num. XII.

9. *Qui id opus inviſum.*] M S S. *qui id opus in uſu.*

10. *Poſitionem operis ejus.*] Eleganter a Mela deſcribitur, lib. 1. cap. 9. pag. 13. *Pſammetichi opus labyrinthus, domos ter mille, & regias duodecim, perpetuo parietis ambitu amplexus, marmore exſtructus ac tectus, unum in ſe deſcenſum habet, intus pæne innumerabiles vias, &c.*

11. *Quas vocavi nomos.*] Libro quinto ſcilicet, ſect. 9. Sic porro M S S. non, ut editi, *quas vocant.*

12. *Sedecim.*] Plures Strabo, Herodotus pauciores habet.

13. *Nemeſes.*] De Nemeſi diximus ſect. 4. libri hujus, num. 3.

14. *Senas radicum oras*] Ita clare M S S. omnes. Ad radicem pyramidis intelligi ab eo arbitramur, ſpatioſiora fundamenta, ceu gradus quoſdam, per quos introïtus pyramidis peteretur. Libri editi, *ſenos radice muros.*

15. *Pteron appellant.*] Πτερὰ ſunt in re ædificatoria, ut alibi diximus, muri duo in altitudinem conſurgentes, alarum inſtar. ante

ante Alexandrum Magnum annis quingentis. Id quoque traditur, [b] fulſiſſe [16] trabibus ſpinæ oleo incoctæ, dum fornices quadrati lapidis aſſurgerent. De Ægyptio & Cretico labyrinthis, ſatis dictum eſt.

3. Lemnius ſimilis illis, columnis tantum centum quinquaginta mirabilior fuit: [17] quarum in officina turbines ita librati pependerunt, ut puero circumagente tornarentur. Architecti illum fecere Zmilus & Rholus, & [18] Theodorus indigena. Exſtantque adhuc reliquiæ ejus, cum Cretici Italicique nulla veſtigia exſtent.

4. Namque & Italicum dici convenit, quem fecit ſibi Porſenna rex Etruriæ ſepulcri cauſa, ſimul ut externorum regum vanitas quoque ab Italis ſuperetur. Sed cum excedat omnia fabuloſitas, utemur ipſius M. Varronis in expoſitione ejus verbis: Sepultus eſt, inquit, ſub urbe Cluſio: in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato: ſingula latera pedum lata tricenûm, alta quinquagenûm: inque baſi quadrata intus labyrinthum inextricabilem: quo ſi quis [c] improperet ſine glomere lini, exitum invenire nequeat. Supra id quadratum pyramides ſtant quinque, quatuor in angulis, in medio una: in imo latæ pedum quinûm ſeptuagenûm, altæ centum quinquagenûm: ita faſtigatæ, ut in ſummo orbis æneus & [19] petaſus unus omnibus ſit impoſitus, ex quo pendeant [20] exapta catenis tintinnabula, quæ vento agitata, longe ſonitus referant, [21] ut Dodonæ olim factum. Supra quem orbem quatuor pyramides inſuper, ſingulæ exſtant altæ pedum centenûm. Supra quas [d] uno ſolo quinque pyramides, quarum altitudinem Varronem puduit adjicere. Fabulæ Etruſcæ tradunt eandem fuiſ-

INTERPRETATIO.

b *Fulſiſſe.*] Dicitur ſuſtentaſſe id opus trabibus Ægyptiæ ſpinæ, oleo incoctæ.

c *Improperet.*] Introïre properet.

d *Uno ſolo.*] In eadem planitie.

NOTÆ.

16. *Trabibus ſpinæ.*] Spinæ Ægyptiæ, ſive Arabicæ, de qua lib. 24. ſect. 65.

17. *Quarum . . . . turbines.*] Quarum cardines & axes in torno ita librati temperatique, ut puero rotam circumagente, cujus illæ erant axi implicitæ, tornarentur ab opifice.

18. *Theodorus indigena.*] Lemnius igitur. Eſt is fortaſſis, quem de æde Dorica Junonis, quæ eſt Sami, commentarium condidiſſe Vitruvius prodidit, in Præfatione libri 7. pag. 124.

19. *Petaſus.*] Galeri forma.

20. *Exapta catenis.*] Hoc eſt, aptata, conjuncta, *συνημμένα, ἐξηρμοσμένα.* Sic MSS. Reg. 2. & alii: non, ut in editis legitur, *excepta.* Uſus ea voce Lucretius, lib. 4. verſ. 827.

Brachia tum porro validis exapta lacertis.

Et Lucilius, lib. 10.

Pellicula extrema exaptum pendere opus ingens.

21. *Ut Dodonæ olim.*] Ubi columnæ fuere duæ ſublimes, quarum in altera poſita pelvis ærea eſſet: in altera penſile pueri ſimulacrum, flagellum æreum manu tollentis. Quoties vero vehementior paulo ventus afflaret, impulſa ſcutica pelvim feriret ſæpiuſcule, quæ diu poſt tinnitum referret. Unde parœmia: *Δωδωναῖον χαλκεῖον, Dodonæum æs.*

ſe, quam totius operis: adeo veſana dementia quæſiſſe gloriam impendio nulli profuturo. Præterea fatigaſſe regni vires, ut tamen laus major artificis eſſet.

XX. Legitur & penſilis hortus, imo vero totum oppidum Ægyptiæ Thebæ, exercitus armatos ſubter educere ſolitis regibus, nullo oppidanorum ſentiente. Etiamnum hoc minus mirum, quam quod flumine medium oppidum interfluente. Quæ ſi fuiſſent, non dubium eſt Homerum dicturum fuiſſe, [1] cum centum portas ibi prædicaret.

CAP. XIV. XXI. Magnificentiæ vera admiratio exſtat templum Epheſiæ Dianæ ducentis viginti annis factum a tota Aſia. In ſolo id paluſtri fecere, ne terræ motus ſentiret, aut hiatus timeret. Rurſus ne in lubrico atque inſtabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea ſubſtravere [3] carbonibus, dein velleribus lanæ. Univerſo templo longitudo eſt CCCCXXV. pedum, latitudo ducentorum viginti, columnæ centum viginti ſeptem a ſingulis regibus factæ, LX. pedum altitudine: ex iis XXXVI. cælatæ, una a Scopa. Operi præfuit [4] Cherſiphron architectus. Summa miracula, [5] epiſtylia tantæ molis attolli potuiſſe. Id conſecutus eſt ille [a] [6] æronibus arena plenis, [7] molli clivo ſuper capita columnarum exaggerato, paulatim exinaniens imos,

INTERPRETATIO.

[a] *Æronibus.*] Sportulis.

NOTÆ.

Sect. XX. 1. *Cum centum portas.*] Iliad *i.* verſ. 382.

Sect. XXI. 1. *Templum Epheſiæ.*] Robertus Cenalis, lib. 2. hiſt. Gall. perioche 3. pag. 130. ſubductis accurate calculis ſplendide demonſtrat templum B. Virgini Lutetiæ ſacrum, majus eſſe multo ac ſplendidius, quam fuerit Epheſinum, menſuris utriuſque collatis, atque operoſius fabricatum.

2. *A tota Aſia*] Livius, lib. 1. pag. 16. *Jam tum erat inclytum Dianæ Epheſiæ fanum: id communiter a civitatibus Aſiæ factum fama ferebat.*

3. *Carbonibus.*] Auguſt. lib. 31. de Civit. Dei, cap. 4. *Quid? in carbonibus, nonne miranda eſt, & tanta infirmitas, ut ictu leviſſimo frangantur, preſſu facillimo conterantur: & tanta firmitas, ut nullo humore corrumpantur, nulla ætate vincantur, uſque adeo ut eos ſubſternere ſoleant.... Quis eos in terra humida effoſſos, ubi ligna putreſcerent, tamdiu durare incorruptibiliter poſſe, niſi rerum ille corruptor ignis efficit?* Hujus conſilii auctorem Theodorum Samium, Rhœci filium fuiſſe, ſcribit Diogenes Laërtius, lib. 2. in Ariſtippo, pag. 58.

Cherſiphron.] Χεϱσίφϱων pariter Straboni, lib. 14. pag. 640.

5. *Epiſtylia.*] Egimus de ea voce, libro ſup. ſect. 49.

6. *Æronibus.*] Ita Reg. 2. Colb. 3. aliique. In editis perperam legitur, *peronibus.* De *æronum* voce & ſignificatu vide Voſſium in Etymol. Sententia hujus loci eſt, arena ſaccis convecta excitatum collem fuiſſe, qui ſummas columnas excederet: Per eum clivum epiſtylia attolli in altum facile potuiſſe: tum ab imo exinanitum collem fuiſſe, quandiu ſederet epiſtylium in columnæ abaco, quod ſuum erat epiſtylio cubile.

7. *Molli clivo.*] Sic MSS. ſupra laudati. Libri vulgati, *molli pulvino.* Apud Quintil. lib. 12. cap. 10. *Mollietur clivis elatius ſolum.* Ubi hodie perperam legitur, *Mollietur dives & latius ſolum.* Sunt qui legant, *Mollietur clivus & elatius ſolum.*

ut sensim [a] opus in cubili sederet. Difficillime hoc contigit in limine ipso quod foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit: nec sedit in cubili, anxio artifice, [b] mortis destinatione suprema. Traduntque in ea cogitatione fessum nocturno tempore in quiete vidisse præsentem Deam, cui templum fiebat, hortantem ut viveret: se composuisse lapidem, atque ita postero die apparuit, & [c] pondere ipso correctus videbatur. Cetera ejus operis ornamenta plurium librorum instar obtinent, nihil [d] ad speciem naturæ pertinentia.

XXII. Durat & Cyzici delubrum, in quo filum aureum [a] com- Cap. XV. missuris omnibus politi lapidis subjecit artifex, eboreum Jovem dicaturus intus, coronante eum marmoreo Apolline. [1] Translucet ergo pictura tenuissimis capillamentis, lenique [b] afflatu simulacra refovente, præter ingenium artificis, ipsa materia, quamvis occulta, in pretio operis intelligitur.

XXIII. Eodem in oppido est lapis, fugitivus appellatus: [1] Argonautæ eo pro ancora usi, ibi reliquerant. [2] Hunc e Prytaneo (ita vocatur locus) sæpe profugum vinxere plumbo. [3] Eadem in

Interpretatio.

b *Mortis.*] Cum destinaret sibi necem inferre.

c *Pondere.*] Et suo se pondere lapis ad debitum situm statumque revocarat.

d *Ad speciem.*] Ad commendationem.

a *Commissuris.*] Juncturis.

b *Afflatu.*] Auri fulgore simulacra ea leniter feriente, præter ingenium artificis, ipsa simulacrorum materia, ob *repercussum auri*, quamvis occulto nitore ex lapidum juncturis, addit operi pretium.

Notæ.

8. *Opus in cubili sederet.*] Libri hactenus editi, *ut sensim totum insideret.* Reg. 2. *ut sensim motus in colo sederet.* Salmasius, in Solin. pag. 818. *moles in cubili sederet.* Forte, quoniam sequitur: *Etenim ea maxima moles fuit: nec sedit in cubili.* Apud Vitruvium, lib. 2. cap. 8. pag. 28. *cubilia* lapidum, & lib. 4. cap. 2. pag. 64. *tignorum cubilia*, ubi lapides & tigna sedent & conquiescunt.

Sect. XXII. 1. *Translucent.*] Sic MSS. omnes, Reg. 2. Colb. 3. &c. In editis, *Tralucent ergo junctura.* Parm. editio, Ven. Brix. & aliæ ante Frobenium, *Tralucent ergo picturæ.*

Sect. XXIII. 1. *Argonautæ.*] Qui fanum Dindymenes Matris Deorum in ea civitate ædificarunt. Strabo, lib. 12. pag. 575.

2. *Hunc e Prytaneo.*] Πρυτανεῖον Græcis. Livius, lib. 41. pag 527. *Cyzici in Prytaneum, id est, penetrale urbis, ubi publice, quibus is honos datus est, vescuntur,* &c. Vide Lexicon Constantini.

3. *Eadem in urbe.*] Simile est quod de Byzantio Dio refert, in Severo, lib. 74. pag. 847. Ἑπτὰ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν Θρᾳκίων πυλῶν πύργοι καθεστηκότες πρὸς τὴν θάλασσαν ἦσαν· τούτων δ' εἰ μέν τις ἄλλῳ τῳ προσέμιξεν, ἥσυχος ἦν· εἰ δ' ἐπὶ τῷ πρώτῳ ἐνεβόησέ τινα, ἢ καὶ λίθον ἐνέῤῥιψεν, αὐτός τε μηχανῇ τινι ἐλάλει, καὶ τῷ δευτέρῳ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν παρεδίδου· καὶ οὕτω διὰ πάντων ὁμοίως ἐχώρει, οὐδὲ ἐπετάραττον ἀλλήλους, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει πάντες, παρὰ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἕτερος, τήν τε ἠχὴν καὶ τὴν φωνὴν διεδέχετό τε καὶ παρεπέμπετο. *Ibi septem turres a portis Thraciis ad mare stabant. Harum ad aliam quampiam si quis se contulisset, ea silebat. Sin autem in primam quis voces aliquas emi-*

urbe juxta portam, [4] quæ Trachia vocatur, turres ſeptem acceptas voces numeroſiore repercuſſu multiplicant: nomenque huic miraculo Echo eſt a Græcis datum. Hoc quidem natura locorum evenit, & plerumque convallium: ibi caſu accidit. Olympiæ autem arte, mirabili modo, in porticu, quam ob id [5] heptaphonon appellant, quoniam ſepties eadem vox redditur. Cyzici & [6] buleuterion vocant ædificium amplum, ſine ferreo clavo, ita diſpoſita contignatione, ut eximantur trabes [z] ſine fulturis, ac reponantur. Quod item Romæ [7] in ponte Sublicio religioſum eſt, poſteaquam [8] Coclite Horatio defendente ægre revulſus eſt.

XXIV. Verum & ad urbis noſtræ miracula tranſire conveniat, [a] nongentorumque annorum dociles ſcrutari vires; & ſic quoque terrarum orbem victum oſtendere: quod accidiſſe toties pæne, quot referentur miracula, apparebit: univerſitate vero acervata, & in quendam unum cumulum conjecta, non alia magnitudo exſurgit, quam ſi mundus alius quidam in uno loco narraretur.

INTERPRETATIO.

z *Sine.*] Sine fulcimento aliquo.

a *Nongentorumque.*] Scrutari quid potuerit nongentis annis ingenii ſui docilitate aſſequi populus Romanus.

NOTÆ.

ſiſſet, aut lapidem injeciſſet, tum ipſa per machinam loquebatur, tum id ipſum alteri faciendum tradebat: atque ita per omnes illud eodem modo pertinebat: neque altera alteram turbabat: ſed unaquaque per vices a proxime antecedenti ſonum vocemque acceptam ad ſequentem tranſmittebat.

4. *Quæ Trachia.*] Τϱαχεῖα *aſpera.* Sic MSS. non, ut editi, *Thracia.*

5. *Heptaphonon.*] Ἑπτάφωνον, quaſi ſepties vocalem Vide Plutarchum, lib. 4. de placitis Philoſ. cap. 20. pag. 903. Idem lib. de Garrul. pag. 502. porticum hanc ipſam commemorat, quæ Olympiæ fuit ἑπτάφωνον appellatam, quia vocem ſcilicet ſepties iteraret. Lucretius, lib. 4.

Sex etiam, aut ſeptem loca vidi reddere voces,
Vnam cum jaceres: ita colles collibus ipſis
Verba repulſantes iterabant dicta referre: &c.

Quem in locum Lambinus aït, in Carentonio vico, qui vicus tribus paſſuum millibus Lutetia Pariſiorum abeſt, auditam a ſe Echonem voces ſepties regerentem: Ticini in aula magnæ Baſilicæ ter & decies vocem referri.

6. *Buleuterion.*] Βουλευτήϱιον Curiam, Senatum, conſilii locum.

7. *In ponte Sublicio.*] Nomen is habet a ſublicis, hoc eſt, a tignis, quibus pons innititur. Sic enim Formiani ea tigna nuncupabant. Auctor Feſtus. Idem roboreus, a trabium materia dictus Ovidio lib. 5. Faſtor. verſ. 622. quare & ξυλίνην γέφυϱαν Plutarchus appellat in Gracchis. Æmilius quoque P. Victor in deſcriptione Romæ, *Pons Æmilius, qui ante Sublicius.* Dum trabibus ſive ſublicis ſine ære aut ferro ſtetit, vel clavum ei addere religioni fuit: quare pons ſacer tum habitus, & ἱεϱὰν γέφυϱαν Græci nominarunt.

8. *Coclite Horatio.*] Vide quæ diximus lib. 34. ſect. XI.

1. Nam ut Circum maximum [1] a Cæsare Dictatore exstructum longitudine [2] stadiorum trium, latitudine unius, sed cum ædificiis [3] jugerûm quaternûm, [4] ad sedem CCLX. millium, inter magna opera dicamus: nonne inter magnifica [5] basilicam Pauli columnis e Phrygibus mirabilem, [6] forumque Divi Augusti, & [7] templum Pacis Vespasiani Imperatoris Augusti, pulcherrima operum, quæ unquam: [8] Pantheon Jovi Ultori ab Agrippa factum, cum theatrum ante texerit Romæ Valerius Ostiensis architectus [9] ludis Libonis?

2. Pyramidas regum miramur, cum solum tantum foro exstruendo [10] H-S. millies Cæsar Dictator emerit: & si quidem impensæ movent captos avaritia animos, P. Clodius, quem Milo occidit, [11] sestertiûm centies & quadragies octies domo empta habitaverit: quod equidem non secus, ac regum insaniam, miror. Itaque & ipsum Milonem [12] sestertiûm septingenties æris alieni debuisse, inter

NOTÆ.

Sect. XXIV. 1. *A Cæsare Dictatore.*] Designatum jam olim a Tarquinio Prisco Romanorum rege, inter Aventinum & Palatium.

2. *Stadiorum trium.*] Hoc est, passuum CCCLXXV. Nam *stadium* inquit Plinius, lib. 2. sect. 21. *centum viginti quinque nostros efficit passus.*

3. *Jugerûm quaternûm.*] Singula jugera ex eodem Plinio, lib. 18. sect. 3. pedes continent CCXL.

4. *Ad sedem* CCXL.] Reg. 2. & Colb. 3. ac vetus Dalec. CCL. At P. Victor, in descript. Romæ, regione Urbis undecima, *Circus Maximus, qui capit loca trecenta octoginta quinque millia.* Certe Trajanus quinque millia locorum adjecit: forte & alii plura.

5. *Basilicam Pauli.*] Fuit hic L. Æmilius Paulus, qui C. Marcelli in Consulatu collega, anno Urbis DCCIII. in medio foro, ut Cicero scribit ad Atticum, lib. 4. epist. 16. basilicam novam magnificentissimam exstruxit. Exstat hujus insigne monumentum in nummo vetere gentis Æmiliæ, quem Patinus exhibet, lib. de famil. Rom. pag. 7. Meminere Plutarchus in Cæsare, Dio lib. 49. P. Victor, in descript. Romæ, regione octava, ubi & Forum Romanum, *Basilica Pauli cum Phrygiis columnis.*

6. *Forumque D. Augusti.*] P. Victor, loco cit. *Forum Augusti, cum æde Martis Ultoris.* Vide Sueton. in Aug. cap. 29.

7. *Templum Pacis.*] Foro proximum, ut alibi diximus.

8. *Pantheum Jovi Ultori.*] Nunc ædes est Deiparæ sacra. Rotundam a forma structuræ vocant. Est enim, ut ait Ammianus, lib. 16. *Speciosa celsitudine fornicata.*

9. *Ludis Libonis.*] Scribonii Libonis, qui Ciceronis Consulatu ædilitatem gessit.

10. *H S millies.*] Sestertiûm millies, hoc est, millies centenis millibus sestertiûm: monetæ nostratis libræ sunt seu floreni 10000000. seu deni milliones. Suetonius in Julio, cap. 26. *Forum de manubiis inchoavit, cujus area super HS. millies constitit.*

11. *Sestertiûm centies &c.*] Sic etiam MSS. omnes, nequicquam obstrepente Gronovio, lib. 3. de sest. cap. 16. pag. 547. Summa hæc libras nostrates seu florenos efficit 1480000. ipsa digna regum, quæ mox irridetur, insania.

12. *Sestertiûm septingenties.*] Sic libri omnes, MSS. quoque, Reg. 2. aliique probatiores: etsi Budæus lib. 3. fol. 39. talenta pro sestertiis ex corrupto aliquo exemplari reponere nititur. Sunt autem sestertiûm septingenties centena millia, monetæ Gallicæ libræ 7000000. seu septem omnino milliones.

prodigia animi humani duco. Sed tunc senes [13] aggeris vastum spatium, & substructiones insanas Capitolii mirabantur: [14] præterea cloacas: operum omnium dictu maximum, suffossis montibus, atque [15] (ut paulo ante retulimus) urbe pensili, subterque navigata. 3. A M. Agrippa in Ædilitate post Consulatum, per meatus corrivati [16] septem amnes, cursuque præcipiti torrentium modo rapere atque auferre omnia coacti, insuper mole imbrium concitati, vada ac latera quatiunt: aliquando [b] Tiberis retro infusi recipiunt fluctus, [17] pugnantque diversi aquarum impetus intus: & tamen obnixa firmitas resistit. [c] Trahuntur moles internæ tantæ, non succum-

INTERPRETATIO.

b *Tiberis.*] Tiberis exundantis.

c *Trahuntur.*] Trahuntur intus purgamentorum moles ingentes, nec tamen parietes fornicesque succumbunt, quibus fulcitur opus. Pulsant urbem ruinæ domorum quæ aut sponte aut incendiorum vi cadunt &c.

NOTÆ.

13. *Aggeris vastum spatium.*] Plinius lib. 3. sect. 9. pag. 332. de urbe Roma: *Clauditur ab oriente aggere Tarquinii Superbi, inter prima opere mirabili. Namque eum muris æquavit, qua maxime patebat aditu plano.* Inter portam Esquilinam, & Collinam Dionysius Halic. lib. 9. aggerem hunc situm affirmat. Servio Tullio adscribere id opus Strabo videtur, lib. 5. pag. 234.

14. *Præterea cloacas.*] Dionys. Halic. lib. 3. Antiq. Rom. pag. 200. Ἤρξατο δὲ καὶ τὰς ὑπονόμους ὀρύττειν, τάφρους δι' ὧν ἐπὶ τὸν Τίβεριν ὀχέτευται πᾶν τὸ συῤῥέον ἐκ τῶν στενωπῶν ὕδωρ &c. *Cœpit & cloacas Tarquinius Priscus fodere, quibus in Tiberim corrivatur, quidquid aquarum est per vias: dici vix potest quam mirabili opere. Mihi sane tria magnificentissima videntur, ex quibus maxime apparet amplitudo Romani imperii: Aquæductus, Viæ stratæ, & hæ Cloacæ: reputanti non solum utilitatem operum, verum etiam impensarum magnitudinem: quam vel hinc licet conjicere, quod neglectas aliquando cloacas, & non transmittentes aquas, Censores mille talentis purgandas locaverint*, hoc est, monetæ Gallicæ libris seu florenis 2400000. Cloacarum major admiratio est, quod earum fornicibus firmo tanquam solo altissimæ domorum niterentur moles: quod in pontibus Sequanæ impositis mirabiliore, ut credimus, opere, Lutetiæ fit. Has urbis Romæ cloacas, dum refici imperat Italiæ Rex Theodoricus, idem impense prædicat, apud Cassiod. lib. 3. Var. ep. 30. *Splendidæ Romanæ civitatis cloacæ tantum visentibus conferunt stuporem, ut aliarum civitatum possint miracula superare. Videas illic fluvios, quasi montibus concavis clausos. . . . . Videas structis navibus per aquas rapidas non minima solicitudine navigari: ne præcipitato torrenti marina possint naufragia sustinere. Hinc Roma singularis, quanta in te sit, potest colligi magnitudo. Quæ enim urbium audeat tuis culminibus contendere; quando nec ima tua possunt similitudinem reperire?*

15. *Ut paulo ante retulimus.*] Nempe de Thebis Ægyptiis, sect. 20.

16. *Septem amnes.*] Rivi septem ex aquis per Urbem fluentibus collectisque corrivati. Nam vis ingens aquarum, quæ per aquæductus in usum civitatis effluxit, receptacula, quo illaberetur, poscebat. Ex his præcipua septem fuere, minutiora plura.

17. *Pugnantque diversi.*] Firmitatem operis commendare aggreditur, causasque quatuor commemorat, quarum vel singulæ firmissima opera evertant, cum universæ non labefacient istud. Nempe:

bentibus [18] causis operis: pulsant ruinæ sponte præcipites, aut impactæ incendiis; quatitur solum terræ motibus: durant tamen a Tarquinio Prisco annis DCCC. prope inexpugnabiles: non omittendo memorabili exemplo, vel eo magis, quoniam celeberrimis [d] rerum conditoribus omissum est: cum id opus Tarquinius Priscus plebis manibus faceret, essetque labor incertum longior an periculosior, passim [19] conscita nece, Quiritibus tædium fugientibus, novum & inexcogitatum antea posteaque [20] remedium invenit ille rex, ut omnium ita defunctorum figeret crucibus corpora spectanda civibus, simul & feris volucribusque laceranda. Quamobrem pudor Rom. nominis proprius, qui sæpe res perditas servavit in præliis, tunc quoque subvenit: [e] sed illo tempore imposuit, jam erubescens, cum puderet vivos, tanquam puditurum esset exstinctos. Amplitudinem cavis eam fecisse proditur, [21] ut vehem feni large onustam transmitteret.

4. Parva sunt cuncta, quæ diximus, & omnia uni comparanda miraculo, antequam nova attingam. [22] M. Lepido, Q. Catulo Coss. ut constat inter diligentissimos auctores, domus pulcrior non fuit Romæ quam Lepidi ipsius. At hercule intra annos XXXV. eadem centesimum locum non obtinuit. Computet in hac æstimatione, qui volet, marmorum molem, opera pictorum, impendia regalia, [23] & cum pulcherrima laudatissimaque certantes centum domos: posteaque eas ab innumerabilibus aliis in hunc diem victas. Profecto incendia puniunt luxum: nec tamen effici potest, ut mores aliquid ipso homine mortalius intelligant.

INTERPRETATIO.

[d] *Rerum.*] Historiarum.

[e] *Sed illo.*] Sed imposuit illis pudor, ipse jam erubescens, cum ob eam rem puderet vivos, quod ut quidem rebantur, puditurum esset exstinctos.

NOTÆ.

pugna aquarum, & copia intus: moles purgamentorum ac lapidum quas aquæ volvunt: ruinæ variæ & pondera incidentium ædificiorum: denique validi aliquot terræ motus.

18. *Causis operis &c.*] Ita M S S. omnes, frustra rescribente Reinesio, lib. 2. Var. lect. cap. 7. pag. 175. *cavis operis:* quanquam & cavas fuisse cloacas per se satis intelligitur, & mox a Plinio cavorum ejusmodi amplitudo describitur.

19. *Conscita nece.*] Voluntaria morte quæsita, tædio operis.

20. *Remedium invenit.*] Refert hoc quoque Tarquinii factum ex Cassio Hemina Servius. Simile est quod de Milesiis virginibus Gellius & Plutarchus narrant, omnibus notum.

21. *Ut vehem feni.*] Prodidit id quoque Strabo, lib. 5. pag. 235. Marlianus, qui dimensus est, pedum sedecim latitudinem se reperisse ait.

22. *M. Lepido.*] Anno post Syllæ obitum, Urbis, DCLXXVI. ut diximus, sect. 8.

23. *Et cum pulcherrima.*] Cum M. Lepidi domo.

5. Sed eas omnes duæ domus vicerunt. [24] Bis vidimus urbem totam cingi domibus principum [25] Caii & Neronis, & hujus quidem (ne quid deesset) aurea. [26] Nimirum sic habitarunt illi, qui hoc imperium fecere, tantas ad vincendas gentes triumphosque referendos [27] ab aratro aut foco exeuntes, quorum agri quoque minorem modum obtinuere, [28] quam sellariæ istorum.

6. Subit vero cogitatio, quota portio harum fuerint areæ illæ, quas invictis Imperatoribus decernebant publice ad ædificandas domos: summusque illarum honos erat, [29] sicut in P. Valerio Publicola, qui primus Consul fuit cum L. Bruto, post tot merita, [30] & fratre ejus, qui bis in eodem [f] magistratu Sabinos devicerat, [31] adjici decreto,

INTERPRETATIO.

[f] *Magistratu.*] In Consulatu.

NOTÆ.

24. *Bis vidimus.*] Vulgatum illud in eam rem de Nerone carmen recitat Tranquillus, in ejus vita, cap. 39.

Roma domus fiet: Veios migrate, Quirites:
Si non & Veios occupat ista domus.

25. *Caii, & Neronis:*] Caligulæ, & Neronis. Domus illius in Palatio fuit: istius, a Colle Palatino, Palatioque Principum, totas ferme Exquilias occupavit: ut non immerito de ea Martialis cecinerit, in Spectac. libro, Epigr. 2.

Vnaque jam tota stabat in Vrbe domus.

Simile istud Olympiodori, in Bibl. Photii, cod. LXXX. pag. 197.

Εἷς δόμος ἄστυ πέλει. πόλις ἄστεα μυρία τεύχει.

Vna domus urbs est: urbs oppida plurima claudit.

Suetonius, in Nerone, cap. 31. *Domum a Palatio Exquilias usque fecit, quam primo transitoriam, mox incendio absumptam, restitutamque, Auream nominavit*, &c. Et in Othone, cap. 7. *Quingenties sestertiûm ad peragendam* Neronis *Auream domum* Otho *subscripsit.*

26. *Nimirum.*] Dictum εἰρωνικῶς.

27. *Ab aratro aut foco.*] Ab aratro, ut Quinctius Cincinnatus, de quo lib. 18. sect. 4. A foco, ut Fabricius, de quo Seneca, lib. de Provid. cap. 3. *Infelix est Fabricius, quod rus suum, quantum a republ. vacavit, fodit? quod bellum tam cum Pyrrho, quam cum divitiis gerit? quod ad focum cœnat illas ipsas radices, & herbas, quas in agro repurgando triumphalis senex vulsit?* &c.

28. *Quam sellariæ istorum*] Loca in quibus sedes disponi solent. Vide Notas & Emend. num. XIII. Similis Valerii Maximi sententia, qui Plinio præivit, lib. 4. Exempl. cap. 4. *Anguste se habitare nunc putat, cujus domus tantum patet, quantum Cincinnati rura patuerunt.*

29. *Sicut in P. Valerio.*] Et Publium appellat Livius, lib. 2. pag. 23. non L. hoc est, Lucium, ut Pliniani libri mendose. Hoc adjutore Junius Brutus Consulum primus, ejus collega, reges ejecit.

30. *Et fratre ejus.*] M. Valerio, de cujus gemina e Sabinis reportata victoria, vide Dionys. Halic. lib. 6. Antiq. Rom. pag. 349. & 373.

31. *Adjici decreto &c.*] Respublica L. Valerio aream ad ædificandum donavit in præcipua parte Palatii: sumptus in ædificium præbuit ex ærario: & hujus domus valuæ solæ, inter omnes Urbis & publicas & privatas ædes, dum aperitur janua, revolvuntur in Viam publicam. Ita Dionys. Halic. lib. 5. Antiq. Rom. pag. 307.

ut

ut domus eorum fores extra aperirentur, & janua in publicum rejiceretur. Hoc erat clarissimum insigne inter triumphales quoque domos.

7. Non patiemur duos Caïos, vel duos Nerones, ne hac quidem gloria famæ frui: docebimusque etiam insaniam eorum victam privatis operibus M. Scauri, cujus nescio an [32] Ædilitas maxime prostraverit mores civiles, majusque sit Syllæ malum, [33] tanta privigni potentia, quam proscriptio tot millium. Hic fecit in Ædilitate sua opus maximum omnium, quæ unquam fuere humana manu facta, [34] non temporaria mora, verum etiam æternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit. [35] Scena ei triplex in altitudinem CCCLX. columnarum, in ea civitate, quæ sex Hymettias non tulerat sine probro [36] civis amplissimi. Ima pars scenæ e marmore fuit: media e vitro, inaudito etiam postea genere luxuriæ: [37] summa, e tabulis inauratis. Columnæ, [38] ut diximus, [39] imæ duodequadragenûm pedum. Signa ærea inter columnas, [40] ut indicavimus, fuerunt tria millia numero. Cavea ipsa cepit hominum LXXX. millia: cum Pompeïani theatri toties multiplicata urbe, tantoque majore populo, sufficiat large [41] quadraginta millibus. Sed & reliquus apparatus, tantus Attalica veste, tabulis pictis, ceteroque [g] [42] choragio fuit, ut in Tusculanam villam reportatis [43] quæ superfluebant [h] quotidiani

INTERPRETATIO.

[g] *Choragio.*] Apparatu scenæ.

[h] *Quotidiani.*] Ad delicias quotidianas.

NOTÆ.

32. *Ædilitas.*] In quod illa tempus inciderit, contra Pighium diximus sect. 8.

33. *Tanta privigni potentia.*] Cæciliam M. Æmilii Scauri, ejus qui Princeps Senatus fuit, uxorem, hujus Ædilis Scauri parentem, Sylla duxerat in matrimonium. Plutarchus, in Sylla, pag. 473.

34. *Non temporaria.*] Etiamsi non modico temporis spatio, sed in omne ævum destinasset animo id opus duraturum. *Temporarium* pariter Scauri *euripum* ipse laudat, lib. 3. sect. 40.

35. *Scena ei triplex.*] Hoc est, triplex columnatio: tergeminus sursum versus columnarum ordo.

36. *Civis amplissimi.*] L. Crassi, ut dictum est lib. 17. sect. 1. & libri hujus sect. 3.

37. *Summa e tabulis.*] Vide Notas & Emend. num. XIV.

38. *Vt diximus.*] Sect. 2.

39. *Ima.*] Quæ & maximæ, ut operis & architecturæ ratio postulat.

40. *Vt indicavimus.*] Libro 34. sect. 17.

41. *Quadraginta millibus.*] Minorem dimidio Pompeïani theatri caveam fuisse indicat, quam Scauriani, etsi majore tum civium numero, quam ævo Scauri fuisset. Vide Notas & Emend. num. XV.

42. *Choragio.*] Χορήγιον scenicum instrumentum vocant, quo scena instruitur, & apparatur. Dicitur & choragium funeris, pro funebri apparatu.

43. *Quæ superfluebant.*] Quæ redundabant. Sic MSS At in editis, *quæ superfuerant*: forte, post domum urbanam ex scenico eo instrumento ornatam, quæ supererant, rejecta in villam ut intelligantur.

ni usus deliciis, incensa villa ab iratis servis, concremaretur [44] ad H-S. millies.

8. Aufert animum, & a destinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis, aliamque connecti majorem insaniam e ligno. [45] C. Curio, qui bello civili in Cæsarianis partibus obiit, [i] funebri patris munere, cum opibus apparatuque non posset superare Scaurum, [46] (unde enim illi vitricus Sylla, & Metella mater proscriptionum [47] sectrix? unde M. Scaurus pater, toties princeps civitatis, [48] & Marianis sodalitiis rapinarum provincialium [k] sinus?) cum jam ne ipse quidem Scaurus comparari sibi posset, quando hoc certe incendii illius præmium habuit, convectis ex orbe terrarum rebus, ut nemo postea par esset insaniæ illi. Ingenio ergo utendum fuit: operæ pretium est scire quid invenerit, & gaudere moribus nostris, ac nostro modo [49] nos vocare majores. Theatra duo juxta fecit amplissima e ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento, in quibus utrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito [50] inter sese aversis, [l] ne invicem obstreperent scenæ: repente circumactis [m] ut contra starent, postremo jam die [51] discedentibus ta-

INTERPRETATIO.

[i] *Funebri.*] Ludis in funere patris exhibitis.

[k] *Sinus.*] Receptaculum.

[l] *Ne invicem.*] Ne se invicem actores in scena exaudirent.

[m] *Ut contra.*] Ut utriusque theatri frontes adversæ starent.

NOTÆ.

44. *Ad HS. millies.*] MSS. *concremaretur HS. millies.* Ut libro 37. sect. 6. *Datum mille talentum.* Sestertiûm millies centena millia, (est enim id semper subintelligendum) monetæ nostratis libras seu florenos efficiunt 10000000. hoc est, decem milliones.

45. *C. Curio.*] Ad quem plurimæ Ciceronis exstant epistolæ. A Jubæ Præfecto cum legionibus quatuor cæsus est.

46. *Unde enim ille.*] Non erat, inquit, Curioni, ut Scauro, vitricus Sylla, tot proscriptor civium: non Metella Cæcilia mater, filia Cæcilii Metelli Pii Pontificis: &c.

47. *Sectrix.*] Sectores dicti sunt, inquit Asconius, in 3. Verr. æstimatores, redemptoresque bonorum damnati, qui spem lucri sui secuti, bona condemnatorum semel auctionabantur. Unde Antonius a Cicerone, 2. Philip. num. 75. sector Pompeii appellatur, quoniam in subhastatione bona Cn. Pompeii redemerat.

48. *Et Marianis.*] Marii partes in bello civili foverat. Jugurthæ largitionibus locupletatum, avaritiamque suam collide occultasse, Sallustius est auctor, in bello Jugurthino.

49. *Nos vocare majores.*] Nos credere majoribus nostris pares, nec minus severis moribus: cum simus Curionis ævo severiores.

50. *Inter sese aversis.*] Ut tergo sese ac posteriore parte theatra contingerent.

51. *Discedentibus tabulis.*] Tota lignea machina, sedilibusque simul a priore situ discedentibus, & circumactis. Huc certe Maro respexit, cum cecinit, lib. 3. Georg. vers. 22.

bulis, & cornibus in se coëuntibus faciebat amphitheatrum, & gladiatorum spectacula edebat, ipsum magis [52] auctoratum populum Rom. circumferens. Quid enim miretur quisque in hoc primum? inventorem, an inventum? artificem, an auctorem? ausum aliquem hoc excogitare, an suscipere? parere, an jubere? Super omnia erit populi furor, sedere ausi tam infida instabilique sede. En hic est ille terrarum victor, & totius domitor orbis, qui gentes & regna [n] diribet, jura externis mittit, Deorum quædam immortalium [53] generi humano portio, in machina pendens, ad periculum suum plaudens. [54] Quæ vilitas animarum ista? aut quæ querela de Cannis? quantum mali potuit accidere? Hauriri urbes terræ hiatibus, publicus mortalium dolor est. Ecce populus Romanus universus velut duobus navigiis impositus, binis cardinibus sustinetur, & se ipsum depugnantem spectat, periturus momento aliquo luxatis machinis: & per hoc quæritur in Tribuniciis concionibus gratia, ut pensiles tribus faceret. [55] Qualis hic in Rostris? Quid non ausurus apud eos, quibus hoc persuaserit? Vera namque confitentibus populus Romanus funebri munere ad tumulum patris ejus depugnavit universus. Variavit hanc suam magnificentiam [o] fessis turbatisque cardinibus, & amphitheatri forma custodita, novissimo die duabus [p] per medium scenis athletas edidit, [q] raptisque e

INTERPRETATIO.

[n] *Diribet.*] Distribuit, dividit.

[o] *Fessis.*] Pondere totius machinæ.

[p] *Per medium.*] In medio amphitheatro.

[q] *Raptisque.*] Raptimque excitatis contra medium amphitheatri pulpitis duobus &c.

NOTÆ.

Jam nunc solennes ducere pompas
Ad delubra juvat, cæsosque videre juvencos:
Vel scena ut versis discedat frontibus.

Tamen in Reg. 2. legitur, *postremos dies etiam sedentibus aliquis, cornibus in se,* &c.

52. *Auctoratum*] Mori destinantem, & ad id quasi pretio obligatum. Plinius, lib. 14. sect. 3. *Vindemitor auctoratus rogum ac tumulum excipit.* Horatius, lib. 2. Satyr. 7. vers. 58.

Quid refert, uri virgis, ferroque necari
Auctoratus eas?

53. *Generi humano.*] Reg. 2. *genere.* Malim ego, repetita e superiore voce litterula *m*, divulsaque, legi, *in genere humano.* Defendi tamen & vulgata lectio potest, ut sit sententia, instar Deorum esse humano generi Senatum populumque Romanum, qui gentes & regna diribet, &c.

54. *Quæ vilitas.*] Adeone vilis populi Rom. vita videatur, ut sic certæ morti objici impune possit? quid de Cannensi clade querimur, cum major hic fieri, luxata machina, potuisset?

55. *Qualis hic in Rostris?*] Unde nimirum concionabantur Tribuni, Consulesque, ad populum. Qualis, inquit, hic fuit, qui id populo Rom. persuaserit in concione?

contrario repente [56] pulpitis eodem die victores e gladiatoribus suis produxit. Nec fuit rex Curio, aut gentium Imperator, non opibus insignis, ut qui nihil in censu habuerit, præter discordiam principum.

9. Sed dicantur vera æstimatione invicta miracula, quæ [57] Q. Marcius Rex fecit. Is jussus a Senatu aquarum, [58] Appiæ, [59] Anienis, Tepulæ, ductus reficere, [60] novam a nomine suo appellatam cuniculis per montes actis intra Præturæ suæ tempus adduxit. [61] Agrippa vero in ædilitate sua, adjecta Virgine aqua, ceteris corrivatis atque emendatis, [62] lacus septingentos fecit: præterea [63] salientes centum quinque: [64] castella centum triginta, complura etiam cultu magnifica: operibus iis signa trecenta ærea aut marmorea imposuit, columnas ex marmore quadringentas, eaque omnia annuo spatio. Adjicit ipse in Ædilitatis suæ commemoratione, & ludos undesexaginta

NOTÆ.

56. *Pulpitis.*] Pulpitum locutus est ante scenam editior, in quo omnis comœdia recitatur. Plinius junior, lib. 4. epist. 25. *Inde ista ludibria, scena & pulpito digna.* Ibi actores gerebant partes.

57. *Q. Marcius Rex.*] In Julio Frontino, lib. 1. de Aqueduct. legimus aquam Marciam a M. Titio Prætore (pro *Marcio Pratore*) perductam anno Urbis DCX. Ser. Sulpicio Galba, L. Aurelio Cotta Coss. Concipi aquam eam idem via Valeria admonet, &c.

58. *Appius.*] Appius Claudius Cæcus, Appii Claudii qui primo Cæcus cognominatus est, abnepos, Censor anno CCCCL. P. Sempronio Sopho, P. Sulpicio Saverrione Coss. aquam adduxit, quam & suo prænomine Appiam, ut scriptores plerique appellant, vel e nomine Claudiam, ut Cassiodorus & alii, nuncupavit. Livium vide, lib. 9. pag. 162. Vetus inscriptio, apud Gruterum, pag. 489.

APPIVS. CLAVDIVS.
C. F. CAECVS.
VIAM. APPIAM. STRAVIT.
ET. AQVAM. IN.
VRBEM. ADDVXIT.

Vnde aqua ea deducta sit, docet Frontibus, lib. 1. de Aquæduct.

59. *Anienis.*] Ab Aniene amne deducta, de quo lib. 3. sect. 17. Apud Jul. Frontin. lib. de aquæduct. exstat Senatusconsultum. DE RIVIS. SPECVBVS. FORNICIBVSQVE. IVLIAE. MARCIAE. APPIAE. TEPVLAE. ANIONIS. REFICIENDIS. Et initio libri primi, Anionem veterem, & Anionem novum, inter aquas appellat, quæ in Urbem influunt. Anionem veterem a M' Curio Dentato, qui Censuram cum L. Papirio cursore gessit, ex manubiis de Pyrrho captis, perductum in Urbem. De hoc Plinius agit. Anio novus deinde Claudio Principe consummatus. Tepulam vero ex agro Lucullano, quem quidam Tusculanum credunt, Cn. Servilius Cæpio, & L. Cassius Longinus Censores, anno DCXXIX. M. Plautio Hypsæo, M. Fulvio Flacco Coss Romam & in Capitolium adducendam curaverunt. *Concipitur via Latina*, inquit idem Frontinus, &c.

60. *Novam a nomine suo.*] Aquam Marciam cognominatam. Vide quæ de ea diximus lib. 31. sect. 24.

61. *Agrippa.*] Vide quæ dicta sunt superius a nobis, lib. 31. sect. 24. Gessit is ædilitatem anno Urbis DCCXXI. Auctor Dio, lib. 49. pag. 417.

62. *Lacus.*] *Des abreuvoirs.*

63. *Salientes.*] Scaturigines aquarum quæ tubulis emittuntur, & fistulis. *Des Fontaines.*

64. *Castella.*] De hac voce diximus libro 31. sect. 31.

diebus factos, [65] & gratuita præbita balinea centum ſeptuaginta, quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerum.

10. Vicit antecedentes aquarum ductus noviſſimum impendium operis inchoati [66] a Caïo Cæſare, & peracti [67] a Claudio. [68] Quippe a lapide quadrageſimo ad eam excelſitatem, ut in omnes Urbis montes levarentur, influxere Curtius atque Cæruleus fontes. Erogatum in id opus [69] ſeſtertiûm L̄V̄. D̄. Quod ſi quis diligentius æſtimaverit aqua-

Notæ.

65. *Et gratuita præbita balinea.*] Dio Caſſius, lib. 49. pag. 419. de Agrippæ muneribus in Ædilitate agens: τά τε βαλανεῖα προῖκα δι' ἔτους καὶ τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναιξὶ λούεσθαι παρέσχε. *Et anno toto balneorum lavacra tam viris quam mulieribus gratuito præbuit*, &c.

66. *A C. Cæſare.*] Caligula. Suetonius in Claudio, cap. 20.

67. *A Claudio.*] Suetonius loc. cit. *Claudiæ aquæ gelidos atque uberes fontes, quorum alteri Cæruleo, alteri Curtio & Albano nomen eſt, ſimulque rivum Anienis novi, lapideo opere in Vrbem perduxit, diviſitque in plurimos, & ornatiſſimos lacus.* Ad Aventini caput eſſe perductam notat Caſſiodorus, lib. 7. formula 6.

68. *Quippe a lapide quadrageſimo.*] Frontinus, paulo minore intervallo ſpatium definit, lib. de aquæduct. num. 20. *Claudia*, inquit, *concipitur via Sublacenſi ad milliarium XXXVIII. diverticulo ſiniſtrorſus, intra paſſus CCC. ex fontibus duobus ampliſſimis, & ſpecioſis: Cæruleo, qui a ſimilitudine appellatus eſt, & Curtio.* Huc pertinent inſcriptiones duæ, quas refert Gruterus, pag. 176.

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CAESAR. AVGVSTVS. GERMANICVS. PONTIFEX.
MAXIM. TRIB. POTEST. V. IMP. XV. P. P. COS. DESIG. IV.
ARCVS. DVCTVS. AQVAE. VIRGINIS. DISTVRBATOS. PER. C. CAESAREM.
A FVNDAMENTIS. NOVOS. FECIT. AC. RESTITVIT.

Altera, cui plane ſimilem in Claudii summo epigraphen vidimus:

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CAESAR. AVGVSTVS. GERMANICVS. PONTIF. MAXIM.
TR. POT. XII. IMP. XVII. S. P. Q. R. P. P.
AQVAS. CLAVDIAM. EX. FONTIBVS. QVI. VOCABANTVR.
CAERVLEVS. ET. CVRTIVS. A. MILLIARIO. XXXXV.
ITEM. ANIENEM. NOVAM. A MILLIARIO. LXII. SVA. IMPENSA
IN. VRBEM. PERDVCENDAS. CVRAVIT. COS. V.

Has deinde poſt Plinii obitum, Veſpaſiani pater & filius reſtituiſſe leguntur. Gruterus, loc. cit.

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVGVST. PONTIF. MAX
AQVAS. CVRTIAM. ET. CAERVLEAM. PERDVCTAS. A. DIVO. CLAVDIO.
ET. POSTEA. INTERMISSAS. DILAPSASQVE.
PER. ANNOS. NOVEM. SVA. IMPENSA. VRBI. RESTITVIT.

Similis & Titi inſcriptio ibidem.

69. *Seſtertiûm L̄V̄. D̄.*] Hoc eſt, ſeſtertiûm quinquagies quinquies, & quingenties centenis millibus. Monetæ Gallicæ libræ ſunt ſeu floreni, 5550000. Sic Reg. 2. probatioreſque ceteri codices. Budæus id quoque in ſuis codicibus

rum abundantiam in publico, balineis, piscinis, domibus, euripis, hortis, suburbanis, villis, [r] spatioque advenientis exstructos arcus, montes perfossos, convalles æquatas, fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum.

11. [70] Ejusdem Claudii inter maxime memoranda equidem duxerim, quamvis destitutum [71] successoris odio, montem perfossum ad lacum Fucinum emittendum, inenarrabili profecto impendio, & operarum multitudine per tot annos: cum aut corrivatio aquarum, qua terrenus mons erat, egereretur in vertice machinis, aut silex cæderetur, omniaque intus in tenebris fierent, quæ neque concipi animo, nisi ab iis qui vidêre, neque humano sermone enarrari possunt.

12. [72] Nam portus Ostiensis opus prætereo: item vias inter montes excisas: mare Tyrrhenum [73] a Lucrino molibus seclusum: tot pontes tantis impendiis factos. Et inter plurima alia Italiæ miracula, ipsa marmora in lapicidinis crescere auctor est Papirius Fabianus, naturæ rerum peritissimus: exemptores quoque affirmant compleri sponte illa montium hulcera. Quæ si vera sunt, spes est nunquam defuturam luxuriam.

CAP. XVI. XXV. A marmoribus digredienti ad reliquorum lapidum insignes naturas, quis dubitet in primis magnetem occurrere? quid enim mirabilius? aut qua in parte naturæ major improbitas? Dederat vocem saxis, [1] ut diximus, respondentem homini, imo vero & obloquentem. Quid lapidis rigore pigrius? Ecce sensus manusque tribuit illi. Quid ferri duritia pugnacius? Sed cedit, [a] & patitur mores: trahitur namque a magnete lapide, domitrixque illa rerum omnium materia [b] ad inane nescio quid currit: atque ut propius venit, assistit, tene-

INTERPRETATIO.

[r] *Spatioque.*] Toto spatio quo aqua advenit in urbem.

[a] *Et patitur.*] Et mitiores videtur inducre & accipere mores.

[b] *Ad inane.*] Ad aliquid quod videri oculis nequit.

NOTÆ.

vidit, interpretatusque est, *sestertia quingenta* LV. M quod & Parmensis editio habet, & Frobenius in sua secutus est. Efficit autem ea Budæi summa monetæ nostratis, libras 55500. Libri alii perperam, *sestertium ter millies.*

70. *Ejusdem Claudii.*] Tranquillus in Claudio, cap. 20. *Fucinum lacum aggressus est, non minus compendii spe, quam gloriæ, cum quidam privato sumptu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederentur. Per tria autem passuum millia, partim effosso monte, partim exciso, canalem absolvit ægre, & post undecim annos, quamvis continuis XXX. hominum millibus sine intermissione laborantibus.*

71. *Successoris odio.*] Neronis. At post Plinii obitum perficiundo operi manum admovit Hadrianus, ut auctor est Spartianus in ejus vita, pag. XI.

72. *Nam portus Ostiensis.*] Suetonius, in Claudio, cap. 20. *Portum Ostiæ exstruxit,* &c.

73. *A Lucrino.*] A Lucrino lacu, de quo lib. 3. sect. 9. pag. 327.

Sect. XXV. 1. *Ut diximus.*] Sect. 23.

turque, complexuque hæret. [2] Sideritin ob hoc alio nomine appellant, quidam [3] Heracleon. [4] Magnes appellatus est ab inventore (ut auctor est Nicander) in Ida repertus. Namque & passim invenitur, ut in Hispania quoque. [5] Invenisse autem fertur, clavis crepidarum & baculi cuspide hærentibus, cum armenta pasceret. Quinque genera magnetis Sotacus demonstrat: Æthiopicum: e Magnesia Macedoniæ contermina, Bœbeïda lacum petentibus dextra: tertium [6] in Hyrietico Bœotiæ: quartum circa Alexandriam Troadem: quintum in Magnesia Asiæ. Differentia prima, mas sit an femina: proxima in colore. Nam qui in Magnesia Macedonica reperiuntur, rufi nigrique sunt. Bœotius vero rufi coloris plus habet, quam nigri. Is qui in Troade invenitur, niger est & feminei sexus, ideoque sine viribus. Deterrimus autem in Magnesia Asiæ, candidus neque attrahens ferrum, similisque pumici. [7] Compertum tanto meliores esse, quanto sunt magis cærulei. Æthiopico laus summa datur, pondusque argento rependitur. Invenitur hic in Æthiopiæ Zimiri: ita vocatur regio arenosa. [8] Ibi & hæmatites magnes sanguinei coloris, sanguinemque reddens, si teratur, sed & crocum. In attrahendo ferro non eadem hæmatitæ natura, quæ magneti. Æthiopici argumentum est, quod magnetem quoque alium ad se trahit. [9] Omnes autem ii oculorum medicamentis prosunt, ad suam quisque portionem: maximeque epiphoras sistunt. [10] Sanant & adusta cremati tritique. Alius rursus in eadem Æthiopia non procul mons gignit lapidem theameden, qui ferrum omne abigit, respuitque. De utraque natura [11] sæpius diximus.

Notæ.

2. *Sideritin.*] Σιδηρεῖτιν Hesychius.

3. *Heracleon.*] Subintellige, lapidem. Hesychius, pag. 427. Ἡράκλεια λίθος, ἣν ἔνιοι μαγνῆτιν λέγουσιν ... κέκληται δὲ οὕτως ἀπὸ Ἡρακλείας τῆς ἐν Λυδίᾳ πόλεως. Διὸ καὶ Σοφοκλῆς Λυδίαν λίθον αὐτὴν καλεῖ, οἱ δὲ σιδηρεῖτιν, οἱ δὲ Ἡρακλεῶτιν. Ab Heraclea Lydiæ civitate id ei nomen hæsisse significat. Μάγνησσα λίθος & Ἡράκλεια Tzetzæ, Chiliad. 6. vers. 617.

4. *Magnes appellatur.*] Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 4. Sane Magnes viri proprium nomen est, atque eo nomine Comicus apud Athenæum laudatur, lib. 9. pag. 367. Vide Notas & Emend. num. XVI.

5. *Invenisse autem.*] Isidorus, loc. cit.

6. *In Hyrietico Bœotiæ.*] In agro, Hyrien Bœotiæ oppidum circumjacente. De eo oppido, lib. 4. sect. 12. Vide Notas & Emend. num. XVII.

7. *Compertum.*] Sic Diosc. lib. 5. cap. 146. Ἄριστος ἐστιν ὁ τὸν σίδηρον εὐχερῶς ἕλκων, καὶ τὴν χρόαν κυανίζων, πυκνός τε καὶ οὐκ ἄγαν βαρύς.

8. *Ibi & hæmatites.*] Magnetis genus, αἱματίτης, cui a colore sanguineo nomen.

9. *Omnes autem.*] Hoc de hæmatite lapide speciatim tradit & Diosc. lib. 5. cap. 144.

10. *Sanant &c.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 36.

11. *Sæpius diximus.*] In primis, lib. 20. sect. 1. Vide quæ adjecimus in Notis & Emend. ad eum librum, num. I. Simile est quod Plinius ante retulit, lib. 2. sect. 98. *Duo sunt montes juxta flumen Indum: alteri natura est, ut ferrum omne teneat, alteri ut respuat. Itaque si sint clavi in calciamento, vestigia*

XXVI, [1] Lapidem e Scyro insula integrum fluctuari tradunt, eundem comminutum mergi.

CAPUT XVII.

XXVII. In Asso Troadis sarcophagus lapis [1] fissili vena scinditur. [2] Corpora defunctorum condita in eo, absumi constat intra XL diem, exceptis dentibus. Mucianus specula quoque, & strigiles, & vestes, & calciamenta [3] illata mortuis lapidea fieri, auctor est. [4] Ejus generis & in Lycia saxa sunt, & in Oriente, quæ viventibus quoque adalligata, erodunt corpora.

XXVIII. Mitior est autem servandis corporibus, nec absumendis [1] chernites, ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt: Parioque similis candore & duritia, minus tamen ponderosus, [2] qui porus vocatur. [3] Theophrastus auctor est & translucidi lapidis in Ægypto, quem Chio similem ait: [a] quod fortassis tunc fuerit, quoniam & ii

INTERPRETATIO.

[a] *Quod.*] Quod fortassis tunc fuerit ibi iste lapis: at nunc novi ibi reperiuntur.

NOTÆ.

avelli in altero non posse, in altero sisti non posse. In Reg. 2. cod. hoc tantum: *Alius rursus in eadem Æthiopia non procul mons ferrum omne abigit, respuitque.*

Sect. XXVI. 1. *Lapidem e Scyro.*] Id ante diximus in Notis & Emend. ad librum 2. num. XC. Egimus de ea insula in Geographicis, lib. 4. sect. 23. Vide Notas & Emend. num. XVIII.

Sect. XXVII. 1. *Fissili vena scinditur.*] Hoc est, in assulas, seu laminas potius.

2. *Corpora.*] Sic Diosc lib. 5. cap. 142. ex Assio lapide, qui hic ipse est, quem Plinius a re ipsa, seu vi corpora exedendi σαρκοφάγον vocat, loculos fieri ait, qui defunctorum carnes exedant. Plinius ipse lib. 2. sect. 98. *At circa Asson Troadis lapis nascitur, quo consumuntur omnia corpora: sarcophagus vocatur* Uterque hausit a Theophr. lib. de igne, pag. 142. Ab his omnibus, Albertus M. lib. 2. tract. 2. de mineral. cap. 17.

3. *Illata mortuis.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. vetus Dalec. aliique: non, ut editi libri, *illata omnia.* Reculas ejusdemodi, quibus vivi usi fuerant, aut delectati, in eodem sepulcro mortuis inferri solita, tralatitium est. Sic nostra memoria in Tornacensi agro Chilperici Francorum regis inventum monumentum est, anulis, signis variisque instrumentis refertum, quod in Christianissimi Regis Bibliothecam deinde translatum vidimus.

4. *Ejus generis.*] Isidorus lib. 16. Orig. cap. 4. Refert auctor libri de admir. Auscult. Pergami ad metalla Crœsi fugisse quosdam propter hostium metum: clausis vero metallorum ostiis suffocatos ibi esse, mox longo post tempore effossis pueris eorum ossa lapidea reperta esse, vasaque pariter quibus usi in latebris fuissent.

Sect. XXVIII 1. *Chernites.*] Theophr. libro περὶ λίθων, pag. 2. Καὶ ὁ τῷ ἐλέφαντι ὅμοιος, Χερνίτης καλούμενος, ἐν ᾧ φασὶ καὶ Δαρεῖον κεῖσθαι. Καὶ ὁ Πῶρος ὅμοιος τῷ χρώματι καὶ τῇ πυκνότητι τῷ Παρίῳ, τὴν δὲ κουφότητα μόνον ἔχει τοῦ πώρου. Quæ sunt Plinianis verbis de chernite, poroque, plane gemina.

2. *Qui porus.*] Πῶρος. Suidas, Hesychius, aliique.

3 *Theophrastus.*] Vide Notas & Emend. num. XIX.

desinunt,

desinunt, & novi reperiuntur. [4] Assius gustu salsus [5] podagras lenit, pedibus [6] in vase ex eo cavato inditis. Præterea omnia crurum vitia in iis lapicidinis sanantur, cum in metallis omnibus crura vitientur. [b] [7] Ejusdem lapidis flos appellatur, in farinam mollis, ad quædam perinde efficax. [8] Est autem similis pumici rufo. Admixtus æri Cyprio mammarum vitia emendat: [9] pici autem resinæve, strumas & panos discutit. [10] Prodest & phthisicis linctu. [11] Cum melle vetera hulcera ad cicatricem perducit: excrescentia erodit. Et ad bestiarum morsus utilis. [12] Repugnantia curationi, ac suppurata siccat. [13] Fit & cataplasma ex eo podagricis, mixto fabæ lomento.

XXIX. [1] Idem Theophrastus & Mucianus esse aliquos lapides qui pariant, credunt. [2] Theophrastus auctor est & ebur fossile, candido & nigro colore inveniri, & ossa e terra nasci, inveniriquee lapides osseos. [a] Palmati circa Mundam in Hispania, ubi Cæsar Dictator CAPUT XVIII.

INTERPRETATIO.

[b] *Ejusdem.*] Est ejusdem lapidis quod flos appelletur, nempe farina mollis, &c.

[a] *Palmati.*] Qui palmæ intus fracti effigiem referant.

NOTÆ.

4. *Assius.*] Redit ad Assium lapidem, a quo paulisper discesserat, ut contrariam & in chernite & in poro vim asservandi corpora obiter indicaret: nunc ad Assii lapidis medicinas revertitur, quas in Indice hujus loci ita designat: *De sarcophago, medicinæ X. De Chernite, de poro. De lapidibus ossëis*, &c. Quo ex loco apparet non existimasse Plinium a sarcophago differre Assium lapidem, ut Salmasius in Solin. pag. 1203. & Dalecampius, censuere.

5. *Podagras &c.*] Diosc. lib. 5. cap 142. Celsus, lib. 4. cap. 24. *Lapis etiam, qui carnem exedit, quem σαρκοφάγον Græci vocant, excisus sic ut pedes capiat, demissos eos, cum dolent, retentosque ibi, levare consuevit: ex quo in Asia lapidi Asio gratia est.*

6. *In vase.*] Sic etiam MSS. omnes. Solium, loculum, πύελον Dioscorides appellat, loc. cit. Salmasius ἀεροβατεῖ, cum *embasi ex eo cavata* legit.

7. *Ejusdem lapidis.*] Vide Notas & Emend. num. XX.

8. *Est autem similis.*] Flos ille lapidis Assii colore pumicem refert. Diosc. loc. cit.

9. *Pici autem &c.*] Diosc. loc. cit.

10. *Prodest & phthisicis.*] Diosc. loc. cit. Ἐκλειχόμενον δὲ τὸ ἄνθος μετὰ μέλιτος, φθισικοὺς ὠφελεῖ.

11. *Cum melle &c.*] Diosc. loc. cit. Πληροῖ δὲ καὶ τὰ κοῖλα τῶν ἑλκῶν ... σὺν μέλιτι.

12. *Repugnantia.*] Vetera, & cicatrici repugnantia hulcera: τὰ παλαιὰ, καὶ δυσκατούλωτα ἕλκη, Diosc. loc. cit.

13. *Fit &... podagricis.*] Sic Reg. 2. & alii, non *podagris*. Diosc. loc. cit. Καὶ ποδαγρικοῖς ἐν καταπλάσμασι μετὰ ἐρέγμου.

Sect. XXIX. 1. *Idem Theophrastus*] Adde Democritum apud Albertum M. lib. 1. Miner. tract. 1. cap. 4. E recentioribus Cardanum, & alios. Clarius vero Rueus, lib. 1. de gemmis, cap. 1. ubi relatum sibi ab integerrimæ fidei hominibus ait, duos sibi domi esse ex avita hereditate adamantes, qui alios subinde gignant, plane ut intuentes congenerem sibi prolem eniti illos putent: aëre fortassis circumfuso, vi quadam adamanti ei ingenita, in aquam primum transmutato, mox indurato in adamantem.

2. *Theophrastus auctor est.*] Libro περὶ λίθων, pag. 8.

[3] Pompeïum vicit, reperiuntur, idque quoties fregeris. Sunt & nigri, quorum auctoritas [b] venit in marmora, [4] ſicut Tænarius. Varro nigros ex Africa firmiores eſſe tradit, quam in Italia. E diverſo albos tornis duriores, quam Parios. Idem Lunenſem ſilicem ſerra ſecari: [5] at Tuſculanum diſſilire igni. Sabinum fuſcum addito oleo etiam lucere. [6] Item molas verſatiles Volſiniis inventas, aliquas & ſponte motas invenimus in prodigiis.

XXX. [a] Nuſquam hic utilior, quam in Italia, gignitur: lapiſque, non ſaxum, eſt. In quibuſdam vero provinciis omnino non invenitur. Sunt quidam in eo genere molliores, qui & cote lævigantur, ut procul intuentibus [1] ophitæ videri poſſint. Neque eſt alius firmior: quando & lapidis natura, ut lignum, ſimiliter imbres Soleſque aut hiemes non patitur, in aliis atque aliis generibus. Sunt qui & Lunam non tolerent, & qui vetuſtate rubiginem trahant, coloremve candidum oleo mutent.

CAPUT XIX. [2] Molarem quidam pyriten vocant, [3] quoniam ſit plurimus ignis illi: [4] ſed eſt alius etiamnum pyrites ſimilitudine æris. In Cypro eum reperiri volunt, & in metallis, quæ ſunt circa Acarnaniam, [5] unum argenteo colore, alterum aureo. [6] Coquuntur varie: ab aliis iterum tertioque in melle, donec conſumatur liquor: ab aliis pruna prius,

INTERPRETATIO.

[b] *Venit.*] Tantam habent *in ædificiis* auctoritatem, quantam ipſa marmora.

[a] *Nuſquam hic.*] Nuſquam lapis *molaris* utilior.... lapiſque *ſectilis* eſt, non ſaxi duritia.

NOTÆ.

3. *Pompeïum.*] Cneïum Pompeii M. filium, ut diximus lib. 3. ſect. 3.

4. *Sicut Tænarius.*] De Tænariis lapicidinis, vide Strabonem, lib. 8. pag. 367.

5. *At Tuſculanum diſſilire igni.*] Sic in igne crepitat, quem Galli *Ardoëſam* appellant, parantque fere ad tegularum uſum. Frequens in Aremoricis Britonibus, Andegaviſque.

6. *Item molas verſatiles.*] Quarum circumactu cultri, ac novaculæ acuuntur.

Sect. XXX. 1. *Ophitæ.*] Marmoris genus illud eſt, de quo ſuperius, ſect. XI.

2. *Molarem quidam.*] Plinii editores ab iis verbis novum caput auſpicati, titulum præfixere, *De curalio vel pyrite*, quo fingi nihil abſurdius potuit. Videre illi in quibuſdam exemplaribus, extrita priore littera, *olarem quidam*, mox aliis permutatis, *curalium* ibi latere commenti ſunt. Nihil habet ejuſmodi germanus Plinii index: *De molaribus lapidibus:* de quibus nempe dictum eſt proxime: *Pyrites, medicinæ ex eo*, &c.

3. *Quoniam ſit.*] Πυρίτης λίθος appellatur lapis quilibet, ex quo ignis excutitur.

4. *Sed eſt alius.*] Dioſc. lib. 5. cap. 143. Πυρίτης εἶδός ἐστι λίθου, ἀφ' οὗ χαλκὸς μεταλλεύεται· λιπτέον μὲν τοι τὸν χαλκοειδῆ &c. *Pyrites lapidis genus eſt, ex quo æs conflatur: Eligi debet æris ſimilitudine* &c.

5. *Vnum argenteo.*] Aëtius lib. 2. cap. 20. pag. 51. ex M S. Græco: Ὁ πυρίτην ὀνομαζόμενος, ἐοικὼς ἀργύρῳ τὴν χροιὰν, &c.

6. *Coquuntur varie.*] Hi cocturæ modi latius a Dioſcoride exponuntur, lib. 5. cap. 143.

dein melle, & postea lavantur, ut æs. [7] Usus eorum in medicina excalfacere, siccare, discutere, humorem extenuare, duritias nimias mollire. Utuntur & crudis tusisque ad strumas atque furunculos. [8] Pyritarum etiamnum aliqui genus unum faciunt, plurimum habens ignis, quos vivos appellamus, & ponderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maxime necessarii, qui clavo vel altero lapide percussi, scintillas edunt: quæ exceptæ sulphure aut fungis aridis, vel foliis, dicto celerius [9] ignem trahunt.

XXXI. [1] Ostracitæ similitudinem testæ habent. Usus eorum pro pumice ad lævigandam cutem. [2] Poti sanguinem sistunt: [3] & illiti cum melle hulcera, doloresque mammarum sanant. [4] Amiantus alumini similis, nihil igni deperdit. [5] Hic veneficiis resistit omnibus, privatim Magorum.

XXXII. [1] Geoden ex argumento appellant, quoniam complexus

NOTÆ.

7. *Vsus eorum.*] Diosc. loc. cit. Δύναμιν δὲ ἔχει κεκαυμένος καὶ ὠμὸς θερμαντικὴν τῶν ἐπισκοτούντων ταῖς ὄψεσι, διαφορητικήν τε καὶ πεπτικὴν σκληρωμάτων. *Vis est usti crudique excalfacere, abstergere, offusam oculis caliginem expurgare, duritias & discutere, & maturare.* In M S S. *Et duritias inius vertere.* Forte, *intus.* Theod. Priscianus, lib. 1. cap. 9. ubi de furunculis, strumis, duritiisque maturandis: *Hoc*, inquit, *lapis molaris* facit, *tusus & cribellatus, & resina commixtus.*

8. *Pyritarum &c.*] Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 4 Hoc pyritarum genus, seu igniariorum lapidum, *pierres à feu, pierres à fusil*, vulgus vocat. Vide Scaligerum, Exercit. 16. pag. 77.

9. *Ignem trahunt*] Sic M S S. non *ignem præbent*, ut editi. Ignem trahere, scite dicitur, pro excipere, concipere. Sic libro 12. sect. 14. *juniperi bacca piperis vim mire trahere* ac transferre in se dicuntur. Libro 7. sect. 15. *Dentes candorem trahunt.* Libro 12. sect. 27. *celeriter situm trahens*, hoc est, contrahens. Et libro 14. sect. 27. *vinum odorem trahit.* Iterumque, sect. 19. num. 5. *Mira vitium natura, saporem alienum in se trahendi.* Plura vide in Indice.

Sect. XXXI. *Ostracitæ.*] Totidem verbis Diosc. lib. 5. cap. 165. Λίθος ὀστρακίτης ὅμοιός ἐστιν ὀστράκῳ, πλακώδης καὶ εὔσχιστος, ᾧ χρῶνται ἀντὶ κισσήρεως πρὸς τριχῶν ἄρσιν αἱ γυναῖκες. *Ostracites testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis, quo mulieres ad pilos amovendos pro pumice utuntur.* Ὄστρακον Græcis testa dicitur.

2. *Poti sanguinem.*] Potu eo sisti menses feminarum ait Diosc. loc. cit.

3. *Et illiti &c.*] Totidem verbis Diosc. loc. cit.

4. *Amiantus.*] Diosc. lib. 5. cap. 156. Ἀμίαντος λίθος γεννᾶται μὲν ἐν Κύπρῳ, στυπτηρίᾳ σχιστῇ ἐοικώς· ὃν ἐργαζόμενοι ὑφάσματα ποιοῦσιν ἐξ αὐτοῦ ὄντος ἱμαντώδους πρὸς θέαν· ἃ βληθέντα εἰς πῦρ, φλογοῦνται μὲν, λαμπρότερα δὲ ἐξέρχονται, μὴ κατακαιόμενα. *Amiantus lapis in Cypro nascitur, scissili alumini similis, e quo elaborato, ut pote flexili, telas spectaculi gratia texunt: quæ ignibus injectæ ardent quidem, sed flammis invictæ splendidiores exeunt.* Et hinc efficta quondam ellychnia crediderim, quæ nihil igne deperderent. Anastasius in S. Silvestro, pag. 19. *Vbi candela est, ... nixum vero ex stipa amianti:* Lege, *myxum vero ex stupa amianti.* Rob. Constantinus, verbo Στυπτηρία, putat esse alumen plumosum officinarum. *Alun de plume.*

5. *Hic veneficiis.*] Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 4.

Sect. XXXII. 1. *Geoden.*] Habet is ex re ipsa nomen, nempe ex terra, Græci γῆν vocant, quam intra se complecti-

eſt terram, oculorum medicamentis utiliſſimum: item mammarum ac teſtium vitiis.

XXXIII. [1] Melitites lapis ſuccum remittit dulcem mellitumque. Tuſus & ceræ mixtus, eruptionibus pituitæ, maculiſque corporis medetur, & faucium exhulcerationi. Epinyctidas tollit, & vulvarum dolores impoſitus velleri.

XXXIV. [1] Gagates lapis nomen habet loci & amnis Gagis Lyciæ. [2] Aiunt & in Leucolla expelli mari, atque [3] intra XII. ſtadia colligi. [4] Niger eſt, planus, pumicoſus, non multum a ligno differens, levis, fragilis: odore, ſi teratur, gravis. [5] Fictilia ex eo inſcripta non delentur. [6] Cum uritur, odorem ſulphureum reddit. [7] Mirumque, accenditur aqua, oleo reſtinguitur. [8] Fugat ſerpentes ita, [9] recreatque vulvæ ſtrangulationes. Deprehendit [10] ſonticum morbum, [11] & virgini-

NOTÆ.

tur. Dioſc. lib. 5. cap. 169. Λίθος γεώδης στύφει, ξηραίνει, ἀποκαθαίρει τὰ ἐπισκοτοῦντα τοῖς ὀφθαλμοῖς· καταχρισθεῖσα δ' μεθ' ὕδατος, μαστῶν καὶ ὄρχεων παύει φλεγμονάς. Hujus icones varias exhibet Aldrovandus, lib. 4 de metall. cap. 5. pag. 591.

Sect. XXXIII. 1. *Melitites.*] Μελιτίτης λίθος, Dioſc. lib. 5. cap. 151. Locum hunc Iſidorus exſcripſit, lib. 16. Orig. cap. 4. Sed apud eum mendoſe *melantes* pro *melitites*.

Sect. XXXIV. 1. *Gagates lapis.*] Nomen habet a Gage urbe Lyciæ, de qua lib. 5. ſect. 28. & ab amne præterfluente. Dioſc. lib. 5. cap. 146. Καλεῖται δ' ὁ τόπος καὶ ὁ ποταμὸς Γάγας, παρ' οὗ τῷ στόματι εὑρίσκονται οὗτοι οἱ λίθοι. *Vocatur autem Gagas & locus & amnis, ad cujus oſtium id genus lapidum invenitur.* Ambram nigram eſſe cenſet Aldrovandus, lib. 3. de metall. cap. 19. pag. 418. Cardanum, & alios ſecutus. Paleas eo attrahi auctor eſt Marbod. cap. 29. libro de lapid. pret.

Vicinas paleas trahit attritu calefactus. Sic & Albertus M. lib. 2. de miner. tract. 2. cap. 7. de gagate: *Confricatum autem trahit paleas, & incenſum ardet ſicut thus.*

2. *Aiunt & in Leucolla.*] Promontorium id, oppidumque Pamphyliæ, de quo lib. 5. ſect. 26.

3. *Intra XII. ſtadia.*] M. D. paſſ.

4. *Niger eſt &c.*] Dioſc. loc. cit. Μέλας δ' κοινῶς ὑπάρχει καὶ αὐχμηρὸς, ἔτι δ' πλακώδης καὶ κοῦφος ἄγαν. *Eſt autem niger plerumque, & ſqualidus, prætereaque cruſtoſus, & perquam levis.*

5. *Fictilia &c.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 4.

6. *Cum uritur.*] Dioſc. loc. cit. odorem bituminis accenſo eo reddi ait. Sulphureum, auctor libri de ſimp. med. ad Patern tom. 13. operum Galeni, pag. 993.

7. *Mirumque.*] Solinus, cap. 22 pag. 43. Iſidorus, loc. cit. Marbodeus, lib. de lapid. pret cap. 29. de gagate:

Ardet aqua lotus, reſtinguitur unctus olivo.
Per ſuffumigium mulieri menſtrua reddit.
Accenſus prodit ſumi nidore caducos &c.

8. *Fugat ſerpentes ita.*] Hoc eſt, cum uritur, nidore ſuo. Iſidorus, loc. cit. & Dioſc. lib. 5. cap. 146. Item auctor Kiranidum, lib. 2. pag. 75. Hauſere a Nicandro omnes, in Theriac. pag. 3. Vide & ejus Scholiaſten, pag. 7.

9. *Recreatque vulvæ.*] Dioſc. lib. 5. cap. 146.

10. *Sonticum.*] Hoc eſt, epilepticum, ſeu comitialem. Nam ſuffitu prodit eos qui ſunt ei morbo obnoxii: ſtatim enim correpti eo cadunt. Dioſc loc. cit. Ἔστι δ' καὶ ἐπιληπτικῶν ἔλεγχος ὑποθυμιαθεὶς, &c. Aëtius item, lib. 2. cap. 34 pag. 53. Iſidorus, loc. cit. Apuleius, in Apologia. Theodorus Priſcianus, lib. 4. *Latentes epilepticos, gagatis lapidis admotum fumigium, ſemper repentinis caſibus publicavit.*

11. *Et virginitatem.*] Iſidorus, loc.

tatem suffitus. Idem ex vino decoctus, [12] dentibus medetur, [13] strumisque ceræ permixtus. Hoc dicuntur uti Magi in ea, quam vocant [14] axinomantiam: [15] & peruri negant, si eventurum sit, quod aliquis optet.

XXXV. [1] Spongiæ lapides inveniuntur in spongiis, & sunt nativi. [2] Quidam eos tecolithos vocant, quoniam vesicæ medentur: calculos rumpunt in vino poti.

XXXVI. [1] Phrygius lapis gentis nomen habet. [2] Est autem gleba pumicosa. [3] Uritur ante vino perfusus, flaturque follibus, donec rubescat, ac rursus dulci vino exstinguitur, & hoc ternis vicibus, [4] tingendis vestibus tantum utilis.

CAP. XX.

XXXVII. Schistos & hæmatites [1] cognationem habent. Hæmatites invenitur in metallis: [2] Ustus minii colorem imitatur: [3] Uritur, ut Phrygius, sed non restinguitur vino. Adulteratum schisto hæmati-

NOTÆ.

cit. Albertus M. lib. 2. de mineral, tract. 2. cap. 7. pag. 231. de Gagate: *Aïunt autem de expertis esse, quod si colatura, & ejus lotura cum rasura detur virgini, bibita retinebit eam, quod non minget. Si autem non est virgo, statim minget: & sic debet probari an aliqua sit virgo.* Hoc ipsum recentiores de ambra nigra prædicant.

12. *Dentibus medetur.*] *Fluidos firmat dentes, ut aïunt*, inquit Albertus, loc. cit. Marbod. item, loc. cit.

Et dilutus aqua dentes firmat labefactos.

13. *Strumisque.*] Aëtius, loc. cit.

Axinomantiam.] Sic libri omnes etiam M S S. Ἀξινομαντεία divinatio est, quæ fit securibus, ut dictum est lib. 30. sect. 5. Salmasius in Solin. pag. 252. inauditum Magis divinationis genus comminiscitur, quod in hunc Plinii locum obtrudat, spreta lectione vetere, χαυσιμομαντείαν

15. *Et peruri negant.*] Alio scilicet a superiore illo divinationis genere, quocumque id demum nomine appellari oporteat.

Sect. XXXV. 1. *Spongiæ.*] Diosc. lib. 5. cap. 153. Λίθοι οἱ ἐν ταῖς σπόγγοις εὑρισκόμενοι, σὺν οἴνῳ ποθέντες, τοὺς ἐν κύστει λίθους θρύπτουσι.

2. *Quidam eos tecolithos.*] Τηκολίθους, quod lapides in vesica rumpunt, & atterunt, ut ex Diosc. diximus. Galenus, lib. 9. de fac. simp. med. pag. 258. non vesicæ, sed renum calculos rumpi eo ait.

Sect. XXXVI. 1. *Phrygius lapis*] Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 4. *Phrygius lapis ex loco traxit vocabulum: nascitur enim in Phrygia* &c. Et in Cappadocia nasci tradit Diosc. lib. 5. cap. 41.

2. *Est autem gleba pumicosa.*] Pumicum instar, modice ponderosus, corporis compage minime solida, μέσως ἐλαφρὸς, καὶ εὔθρυπτος τῇ συγκρίσει τοῦ σώματος. Diosc. loc. cit.

3. *Uritur &c.*] Totidem verbis hæc Diosc & Isidorus, locis cit.

4. *Tingendis vestibus*] Diosc. loc. cit. Λίθος Φρύγιος, ᾧ οἱ βαφεῖς ἐν Φρυγίᾳ χρῶνται. *Phrygius lapis, quo infectores in Phrygia utuntur.* Sed & ad alios usus Græci Medici lapidem eum adsciscunt: Diosc. loc. cit. Galenus, lib. 9. de fac. simp. med. pag. 256. & alii.

Sect. XXXVII. 1. *Cognationem habent.*] Quare & hæmatites schisto adulteratur. Diosc. lib. 5. cap. 144. moxque ipse Plinius. A colore sanguineo, quem reddit is cum teritur, nomen accepit, teste Aëtio, lib. 2. cap. 13. pag. 50. Nec schiston recentiorum ulli, nec hæmatiten norunt.

2. *Ustus minii.*] Diosc. loc. cit. τὴν κινναβάρεως.

3. *Uritur &c.*] Diosc. loc. cit.

ten diſcernunt venæ rubentes, & friabilis natura. [4] Oculis cruore ſuffuſis mire convenit. [5] Siſtit profluvium mulierum potus. [6] Bibunt eum & qui ſanguinem rejecerunt, cum ſucco Punici mali. [7] Et in veſicæ vitiis efficax. [8] Bibitur & in vino contra ſerpentium ictus. [9] Infirmior ad omnia hæc eadem eſt, quem ſchiſton appellant. [10] Sed in iis commodior croco ſimilis, peculiarius ſplendet. [11] Proficit oculorum lacrymis in lacte muliebri: procidenteſque oculos præclare cohibet. Hæc eſt ſententia eorum, qui nuperrime ſcripſere.

XXXVIII. Sotacus e vetuſtiſſimis auctoribus quinque genera hæmatitarum tradit, [1] præter magnetem. Principatum dat ex iis Æthiopico, oculorum medicamentis utiliſſimo, & iis [2] quæ panchreſta appellant: item ambuſtis. [3] Alterum androdamanta dicit vocari, colore nigro, pondere ac duritia inſignem, [4] & inde nomen traxiſſe, præcipueque in Africa repertum. [5] Trahere autem in ſe argentum, æs, ferrum. Experimentum ejus eſſe [6] in cote ex lapide baſanite. Reddere enim ſuccum ſanguineum, & eſſe ad jocineris vitia præcipui remedii. Tertium genus Arabici facit, ſimili duritie, vix reddentis ſuccum

NOTÆ.

4. *Oculis.*] Dioſc. loc. cit. totidem verbis: Galenus, lib. 9. de fac. ſimp. med. pag. 254. & 255. & Marbod. lib. 1. de lap. pret. cap. 36. de hæmatite.

5. *Siſtit.*] Dioſc. & Morbod. locis cit.

6. *Bibunt eum.*] Dioſc. & Galenus, locis cit. & Marbodeus:

Ejus ramentis ſi glarea mixta ſit ovi,
Succo dilutus quem Punica mala remittunt,
Vel reſolutus aqua: juvat hos qui ſanguinis ore
Grumos emittunt, &c.

7. *Et in veſicæ.*] Dioſc. & Marbod. locis cit.

8. *Bibitur &*] Marbodeus:

Vino dilutus veteri, bibituſque frequenter
Serpentis morſus, vel quod fit ab aſpide vulnus,
Egregie curat.

9. *Infirmior.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 145. & Aëtius, lib. 2. cap. 14 pag. 50. Galenus item, loc. cit.

10. *Sed in iis.*] Sed e ſchiſtis lapidibus, inquit, ille probatior multo eſt, qui croci colorem æmulatur. Dioſc. loc. cit. Σχιστὸς δὲ λίθος .... ἄριστος ἐστὶν ὁ δοκῶν παρακιρρίζειν τῇ χρόᾳ, &c. Idemque commodior, mitior, in uſu jucundior, πραότερος, inquit Galenus, loc. cit. pag. 255.

11. *Proficit.*] Dioſc. loc. cit.

Sect. XXXVIII. 1. *Præter magnetem.*] Præter id magnetis genus, quod hæmatiten pariter appellari ſuperius dictum eſt, ſect. 25.

2. *Quæ panchreſta.*] Πάγχρηστα, perbenigna, prorſus utilia.

3. *Alterum androdamanta.*] Locum hunc plane ad verbum exſcripſit Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 4.

4. *Et inde nomen.*] Quod hominum conatus in frangendo domet, ἀνδροδάμας.

5. *Trahere autem in ſe.*] Ut ferrum a magnete trahitur. Iſidorus loc. cit.

6. *In cote ex baſanite.*] Qui lapis nullum ex ſe ſuccum aut colorem remittit. Pro cote mortarium dicere Plinium debuiſſe, contendit Salmaſius in Solin. pag. 1333. Fruſtra: tum quod ex attrito ad cotem lapide haud ſecus reddi ſuccus intelligatur, quam ex eodem, ſi teratur in mortariis: tum quod ipſa mortaria cotes appellari recte poſſint, quod ex cote fiunt. Unde lib. 37. ſect. 54. num. 1. de achate: *Medici coticulas inde faciunt.*

[7] ad cotem aquariam, aliquando croco ſimilem. Quarti generis [8] elatiten vocari, quamdiu crudus ſit: coctum vero miltiten, utilem ambuſtis, ad omnia [9] utiliorem rubrica. Quinti generis ſchiſton, hæmorrhoïdas reprimentem. In totum autem hæmatitas omnes tritos in oleo trium drachmarum pondere a jejunis ſumendos, ad vitia ſanguinis. Idem auctor, ſchiſton alterius generis [10] quam hæmatiten tradit, quem vocant [11] anthraciten. Naſci in Africa nigrum, attritum aquariis cotibus reddere ab ea parte, quæ fuerit [a] ab radice, nigrum colorem: ab altera, croci. Ipſum utilem eſſe oculorum medicamentis.

XXXIX. [1] Aëtitæ lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, [2] ſicut in decimo volumine diximus. Aïunt binos inveniri, marem & feminam. Nec ſine iis parere, [3] quas diximus, aquilas: [4] & ideo binos tantum. [5] Genera eorum quatuor. In Africa naſcentem puſillum ac mollem, intra ſe & velut in alvo habentem argillam ſuavem, candidam: ipſum friabilem, quem feminei ſexus putant. Marem autem, qui in Arabia naſcitur, durum, gallæ ſimilem, aut ſubrutilum, in alvo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro invenitur, colore illis in Africa naſcentibus ſimilis, amplior tamen atque dilatatus: ceteris enim globoſa facies. Habet in alvo arenam jucundam & lapillos: ipſe tam mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiuſius appellatur, naſcens juxta Leucadem, [6] ubi eſt mons Taphius, qui lo- CAPUT XXI.

INTERPRETATIO.

[a] *Ab radice.*] Ab humo cui lapis hæret.

NOTÆ.

7. *Ad cotem aquariam.*] Quæ aqua aſpergitur.

8. *Elatiten.*] Qui colorem habet ἐλάτης, hoc eſt, abietis: ut miltites, μίλτε, hoc eſt, rubricæ.

9. *Vtiliorem rubrica.*] Cujus vires in medicina ſuperius proditæ, lib 35. ſect 14.

10. *Quam hæmatiten.*] Supra dictum ſect. 37. nam & ipſe ſuo modo σχιστός, hoc eſt, ſciſſilis eſt, quod per venarum longiuſculos ductus diffringitur. Dioſc. lib. 5. cap. 144.

11. *Anthraciten.*] Qui carbonum ἀνθράκων colorem imitatur.

Sect. XXXIX. 1 *Aëtitæ.*] Totidem verbis hæc Iſidorus, lib. 16 Orig cap. 4. Nomen habet ab ἀετῷ, hoc eſt, ab aquilis, quarum in nido reperitur.

2. *Sicut in decimo.*] Libro 10. ſect. 4.

3. *Quas diximus.*] Loco proxime citato, his verbis: *Tribus primis, & quinto aquilarum generi inædificatur nido lapis aëtites &c.* Vide Philoſtr. lib. 2. de vita Apollonii, cap. 7. pag. 74.

4. *Et ideo binos tantum.*] Libro 10. ſect. 4. *Excludunt pullos binos: viſi ſunt & tres aliquando.*

5. *Genera eorum quatuor.*] Duo priora Iſidorus agnoſcit, lib. 16. Orig. cap. 4.

6. *Vbi eſt mons.*] Taphiaſſus collis, de quo diximus in Geographicis, lib. 4. ſect. 3. Hunc locum ex fide codicis Colb. 3. repræſentamus: cum libri hactenus editi inſulſe hunc locum ita referant: *juxta Leucadem, in Taphiuſa, qui locus eſt dextra navigantibus ex hac ad Leucadem.*

catus est dextra navigantibus ad Leucadem. Invenitur in fluminibus candidus & rotundus. Huic est in alvo lapis, qui vocatur [7] callimus, nec quidquam tenerius. [8] Aëtitæ omnes gravidis adalligati mulieribus, vel quadrupedibus, in pelliculis sacrificatorum animalium, [9] continent partus, [10] non nisi parturiant removendi: alioqui [11] vulvæ excidium fit. Sed nisi parturientibus auferantur, omnino non pariunt.

XL. [1] Est lapis Samius in eadem insula, [2] ubi terram laudavimus, poliendo auro utilis. [3] Utilis & in medicina oculorum hulceribus cum lacte, [4] quo supra dictum est modo, contra veteres lacrymationes. [5] Prodest & contra vitia stomachi potus: [6] vertigines sedat: mentes commotas restituit. Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putant, & ad urinæ difficultates. Acopis etiam miscetur, [7] Probatur gravitate & candore. [8] Vulvas & partus contineri adalligato eo tradunt.

XLI. [1] Arabus lapis ebori similis, dentifriciis accommodatur cre-

NOTÆ.

7. *Callimus.*] Κάλλιμος, *pulcherrimus*, a nomine κάλλος. Ita Reg. 2. probatioresque codices. Tamen in Colb. 3. *calaïnus*: sed, ut remur, mendose: quanquam lectionem eam avide Salmasius arripit, in Solin. pag. 713.

8. *Aëtitæ omnes.*] Aëtius, lib 2. cap. 32. pag. 53. post Diosc. lib. 5. cap. 161.

9. *Continent partus.*] Solini paraphrasis, cap. 37. pag. 67. *Spem uteri defendit a fluxibus abortivis.*

10. *Nonnisi parturiant.*] Nonnisi cum parturiunt removendi: tum vero maxime auferendi, alioqui vulva corrumpitur, retento diutius partu.

11. *Vulvæ excidium fit.*] Ita Reg. 2. non ut vulgo, *vulvæ excidunt*, quanquam ita Isidorus lib. 16. Orig. cap. 4. aliudque vulvæ vitium, quam procidentiam ejusdem, esse hoc intelligimus: cum & contineri partus adalligato lapide proxime dictum sit, tantaque vis in continendo statim significetur, ut nisi parturientibus auferatur, omnino non pariant. Qui hunc locum ante nos intelligeret, ut alia plurima, vidimus neminem: qui trajectione, aut simili vitio laborare dicerent, sed desperatione ad id adacti, complures. Rem tamen ita se habere comprobatamque multis recentiorum Medicorum experimentis hanc lapidis aëtitæ vim, discere ex Schenckio possis, lib. 4. Observ. Medic. pag. 647.

Sect. XL. 1. *Est & lapis Samius.*] Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 4. Diosc. lib. 5. cap. 173. Εὑρίσκεται δέ τις ἐν τῇ Σαμίᾳ γῇ λίθος, ᾧ οἱ χρυσοχόοι χρῶνται πρὸς τὸ λεαίνειν καὶ στίλβειν.

2. *Ubi terram laudavimus.*] Libro 35. sect. 53.

3. *Utilis &c.*] Diosc. loc. cit.

4. *Quo supra dictum est modo.*] Hoc est, cum lacte muliebri: uti de schisto proxime dictum est, sect. 37. *Proficit oculorum lacrymis in lacte muliebri.*

5. *Prodest & contra.*] Diosc. loc. cit.

6. *Vertigines &c.*] Dioscorides hæc paulo obscurius, loc. cit. cum ait hanc inesse vim Samio lapidi, ut instrumenta sensuum adjuvet, & ab injuria vindicet.

7. *Probatur gravitate &c.*] Diosc. loc. cit. Διαφέρει δὲ ὁ λευκὸς, καὶ στιβαρός.

8. *Vulvas &c*] Diosc. loc cit. Δοκεῖ δὲ καὶ ὠκυτόκιον εἶναι, καὶ φυλακτήριος τῶν συνειληφυιῶν, περιαπτόμενος. *Creditur & adalligatus accelerare partus, & conceptus feminarum custodire.*

Sect. XLI. 1. *Arabus lapis.*] Sic MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice. Arabium Galenus vocat, lib. 9. de fac. simp. med. pag. 257. Ὁ γε μὴν Ἀράβιος καλούμενος λίθος, ἐοικὼς ἐλέφαντι, ξηραντι-

matus.

matus. Privatim hæmorrhoïdas ſanat [2] cum lanugine linteorum, linteolis inſuper impoſitis.

XLII. Non prætermitenda eſt & pumicum natura. Appellantur quidem ita & eroſa ſaxa, in ædificiis, [1] quæ muſea vocant, dependentia, ad imaginem ſpecus arte reddendam : ſed & ii pumices, qui ſunt [2] in uſu corporum lævigandorum feminis, jam quidem & viris, atque [3] (ut ait Catullus) libris, laudatiſſimi ſunt [4] in Melo, Niſyro, & Æoliis inſulis. Probatio in candore minimoque pondere, & ut quam maxime ſpongioſi aridique ſint, ac teri faciles, nec arenoſi in fricando. Vis eorum in medicina, extenuare, ſiccare, [6] tertia uſtione, ita ut torreantur carbone puro, ac toties vino reſtinguatur albo. Lavantur deinde, [7] ut cadmia, & ſiccati conduntur, quam minime uliginoſo loco. [8] Uſus farinæ ejus oculorum maxime medicamentis : hulcera purgat eorum leniter, expletque cicatrices, & emendat.

NOTÆ.

κῆν· ἀσυπλικῆς ἐςὶ δυνάμεως. Dioſc. lib. 5. cap. 149. *Ἀραβικόν.* Iſidorus item, lib. 16. cap. 4. Arabum pro Arabico antiqui dixere : Ovidius, in epiſt. Sapphûs, verſ. 76.

Non Arabo noſter rore capillus olet :

Hoc eſt, myrrha Arabica. Quæ porro de viribus Arabi lapidis produntur a Plinio, hæc verbis fere totidem Dioſc. loc. cit. Qui porro ſit lapis Arabicus, non ſatis conſtat.

2. *Cum lanugine.*] Hoc eſt, ut alibi dixit, cum linteolis concerptis. *Charpie.*

Sect. XLII. 1. *Quæ muſea vocant.*] Μυσεῖα, hoc eſt, diverſoria eruditorum. Plinius junior, lib 1. Epiſt. 9. *O mare! ô litus ! verumque ſecretumque μουσεῖον, quam multa invenitis ? quam multa dictatis?* Aliud longe eſt, quod Moſaïcum opus appellamus, de quo nos alibi dicturi ſumus : etſi placuiſſe aliter intelligo viris eruditis.

2. *In uſu corporum.*] Pullulantem in corporibus pubertatem pumicibus eradebant. Martialis, lib. 14. Epigr. 205.

Sit nobis ætate puer, non pumice, lævis.

Hinc apud Plinium juniorem, lib. 2. ep. XI. *Homo comptus, & pumicatus.* Nam eo mollitiei, non dicam elegantiæ, devoluti erant, ut & manus, & alias corporis partes pumice ſibi lævigarent. Ovidius, lib. 1. de Arte, verſ. 507.

Sed tibi nec ferro placeat torquere capillos,
Nec tua mordaci pumice crura teras.

Martialis, lib. 5. Epigr. 42.

Et pumicata pauperes manu monſtras.

3. *Ut ait Catullus.*] Epigr. 1.

Quoi dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expolitum?

Quem in locum Muretus : *Pellibus*, inquit, *ut nunc fit, libri etiam olim integebantur : eaque pumice poliri ac lævigari ſolebant.* Lepide Martialis, de bibliopola, apud quem libri ejus proſtabant venales, lib. 1. Epigr. 118.

De primo dabit alterove nido
Raſum pumice, purpuraque cultum
Denariis tibi quinque Martialem.

4. *In Melo, Niſyro.* Vide Notas & Emend. num. XXI.

5. *Probatio &c.*] Totidem verbis Dioſc. lib. 5. cap. 125. & Oribaſius, lib. 13. pag. 228.

6. *Tertia uſtione.*] Poſt tertiam uſtioſtem. Dioſc. & Oribaſ. locis cit.

7. *Ut cadmia.*] De cujus lotione dictum eſt, lib. 34. ſect. 22.

8. *Uſus farinæ &c.*] Pumicis in tenuiſſimam farinam triti. Adhibeur a Dioſc. ad purganda ea quæ pupillis offundunt caliginem : & ad explenda hulcera, perducendaque ad cicatricem.

[9] Quidam tertia ustione refrigeratos potius, quam restinctos, terere malunt ex vino. Adduntur etiam ad malagmata, capitum verendorumque hulceribus. [10] Utilissima fiunt ex his dentifricia. Theophrastus auctor est potores in certamine bibendi præsumere farinam eam, sed nisi immenso potu impleantur, periclitari: [11] tantamque refrigerandi naturam esse, ut musta fervere desinant pumice addito.

CAPUT XXII.

XLIII. Auctoribus curæ fuere lapides mortariorum quoque, [1] nec medicinalium tantum, [2] aut ad pigmenta pertinentium. [3] Etesium lapidem in iis prætulere cæteris, mox & Thebaïcum, quem [4] pyropœcilon appellavimus: [5] aliqui psaronium vocant. Tertium [6] ex chalazio chrysiten. Medici autem & basaniten. Hic enim lapis [a] nihil ex sese remittit. Ii autem lapides, qui succum reddunt, oculorum medicamentis utiles existimantur: ideoque Æthiopici maxime ad ea probantur. Tænarium vero lapidem [7] & Pœnicum, & hæmatiten iis medicamentis prodesse tradunt, quæ ex croco componantur: [8] ex alio Tænario, qui niger est, & ex Pario lapide, non æque medicis utilem: potiorem ex alabastrite Ægyptio, vel ex ophite albo. Est enim hoc genus ophitis, ex quo vasa etiam & cados faciunt.

XLIV. [1] In Siphno lapis est, qui cavatur, tornaturque in vasa coquendis cibis utilia, vel ad esculentorum usus: quod in Comensi Italiæ lapide viridi accidere scimus. [2] Sed in Siphnio singulare, quod

INTERPRETATIO.

a *Nihil.*] Nullum succum ex se se remittit, *cum teritur.*

NOTÆ.

9. *Quidam .... refrigeratos.*] Per se scilicet ac sponte refrigeratos potius, quam vino restinctos. In horum est numero Dioscorides, loc. cit. & qui Dioscoridem fere sequitur, Oribasius.

10. *Utilissima.*] E farina pumicis. Κίσσηρις σμηκτικὴ ἐδόντων λεία. Diosc. loc. cit.

11. *Tantamque.*] Hoc pariter Diosc. loc. cit. totidem verbis ex Theophrasto, cujus ex historiæ plantarum libro nono, cap. 18. hæc sunt repetita.

Sect. XLIII. 1. *Nec medicinalium.*] In quibus medicamenta pistillo teruntur.

2. *Aut ad pigmenta.*] Ad colores terendos. Ζωγράφων θυίαι.

3. *Etesium.*] Ἐτήσιον. Vide Notas & Emend. num. XXII.

4. *Pyropœcilon appellavimus.*] Sic MSS. recte, non *pyrrhopœcilon*. Egimus de ea voce cum Plinio, sect. 13.

5. *Aliqui psaronium.*] Ψαρώνιον, hoc est, variegati coloris, a ψαρός. Hesychius: ψαροί, ποικίλοι, εἶδος χρώματος. ψαρόν, ποικίλον, σποδοειδές.

6. *Ex chalazio chrysiten.*] Qui grandinum colorem imitatur aureis intervenientibus punctis. In indice similiter, *Etesius lapis, Thebaïcus, Chalazius.* Χάλαζα grandinem, χρυσὸς aurum sonat.

7. *Et Pœnicum.*] Punicum, Carthaginiensem.

8. *Ex alio Tænario.*] Succum subintellige, ex alio Tænario lapide, qui niger est.

Sect. XLIV. 1. *In Siphno.*] Σίφνιος ποταμὸς Stephano, verbo Σίφνος.

2. *Sed in Siphnio.*] Isidorus totidem verbis, lib. 16. Orig. cap. 4. Plinium secutus, ut Plinius Theophrastum, libro περὶ λίθων, pag. 9.

excalfactus oleo nigrescit, durescitque, natura mollissimus. Tanta qualitatum differentia est. Nam mollitiæ & trans Alpes præcipua sunt exempla. [3] In Belgica provincia candidum lapidem serra, qua lignum, faciliusque etiam, secant, ad tegularum & imbricum vicem: vel si libeat, ad quæ vocant [4] pavonacea tegendi genera: & hi quidem sectiles sunt.

XLV. [1] Specularis vero (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura finditur in quamlibet tenues crustas. [2] Hispania hunc olim citerior tantum dabat, nec tota, sed intra centum millia passuum circa Segobricam urbem: jam & Cypros, [3] & Cappadocia, & Sicilia, & nuper inventum Africa: postferendos omnes tamen Hispaniæ, [4] & Cappadociæ, mollissimis & amplissimæ magnitudinis, sed obscuris. [5] Sunt & in Bononiensi Italiæ parte breves, maculosi, complexu silicis alligati, quorum tamen appareat natura similis eis, qui in Hispania puteis effodiuntur profunda altitudine. Necnon & saxo inclusus sub terra invenitur, extrahiturque, aut exciditur. Sed majori parte fossili natura, [a] absolutus segmenti modo, nunquam adhuc quinque pedum longitudine amplior. Humorem hunc terræ quidam autumant crystalli modo glaciari. Et in lapidem concrescere manifesto

INTERPRETATIO.

[a] *Absolutus.*] A saxo terraque *tenui vena seu rima* divisus, & tanquam resectus.

NOTÆ.

3. *In Belgica,.. candidum lapidem.*] In Picardia *Pierre franche* vulgus appellat.

4. *Pavonacea.*] Tecta scilicet e lapide fissili, in squamam secto & composito, in pavonum caudæ similitudinem picto: quem morem & in viridi lapide, qui sectilis est, (ardoësam vocant, de qua nos egimus lib. 16. sect. 15.) observant etiam nostrates. Pannum pavonatilem dixit ætas sequior, pro variegato in pavonum caudæ speciem. Vide D. Du Cange, in Glossario.

Sect. XLV. 1. *Specularis vero.*] Nomen hic lapis invenit a natura tralucente. Quadræ ex eo fiebant, sive orbes, fenestris inserti, ad immittendam lucem, ad ventos excludendos, ad vicem & usum vitreorum. Nunc sit-ne in notitia, nescio: in usu certe non est: at olim in frequenti, qui Augusti fere temporibus cœpit. Seneca, epist. 60. *Quædam nostra demum prodiisse memoria scimus, ut specularium usum perlucente testa clarum transmittente lumen.* Λίθος σπεκλάριος a Basilio dicitur, homil. 3. in Hex. pag. 34. Vide Licetum, lib. 1. de quæsitis per epist. pag. 117. Adi, si lubet, & Matthæum Silvaticum, cap. 479.

2. *Hispania.*] Hæc pariter Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 4.

3. *Et Capadocia.*] De speculari lapide Cappadocico, vide Strabonem, lib. 12. pag. 540.

4. *Et Cappadocia.*] Subintellige, lapidibus. Locum hunc uti edidimus, sic typi omnes, manuscriptique probatissimi repræsentant, Reg. 2. & alii. In quibusdam tamen, sed sane mendose, legas: *Præferendum tamen omnibus Hispania.... sed obscurum.* Qua, quæso, dote specularis lapis commendari possit, si sit obscurus, nec idem tamen mollis aut amplus?

5. *Sunt & in Bononiensi.*] Hunc esse quem Talcum appellant, credimus.

apparet, quod cum feræ decidere in puteos tales, medullæ in offibus earum poſt unam hiemem in eandem lapidis naturam figurantur. Invenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira, cum ſit mollitia nota, perpetiendi Soles rigoreſque: nec ſeneſcit, ſi modo injuria, non arſit, cum hoc etiam in cæmentis multorum generum accidat. Invenere & alium uſum in ramentis quoque, Circum maximum ludis Circenſibus ſternendi, ut ſit in commendatione candor.

XLVI. Nerone principe [1] in Cappadocia repertus eſt lapis duritia marmoris, candidus atque tranſlucens, etiam qua parte fulvæ inciderant venæ, [2] ex argumento phengites appellatus. [3] Hoc conſtruxerat ædem Fortunæ, [4] quam Sejam appellant, [5] a Servio rege ſacratam, [6] aurea domo complexus. [7] Quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat, [8] alio quam ſpecularium modo, tanquam incluſa luce, non tranſmiſſa. In Arabia quoque eſſe lapidem vitri modo tranſlucidum, quo utuntur pro ſpecularibus, Juba auctor eſt.

XLVII. Nunc ad operarios lapides tranſiſſe conveniat, primumque cotes ferro acuendo. Multa earum genera: [1] Creticæ diu maximam laudem habuere: ſecundam Laconicæ ex Taygeto monte, utræque oleo indigentes. [2] Inter aquarias Naxiæ laus maxima fuit, mox Armeniacæ, [3] de quibus diximus. Ex oleo & aqua Ciliciæ pollent,

N o t æ.

Sect. XLVI. 1. *In Cappadocia repertus eſt.*] Iſidorus lib. 16. Orig. cap. 4.

2. *Ex argumento phengites.*] Ex re ipſa. Nam φέγγος ſplendorem ſonat. Meminit hujus lapidis Tranquillus in Domitiano, cap. 14. his nempe verbis: *Tempore quoque ſuſpecti periculi appropinquante, ſolicitior in dies, porticuum, in quibus ſpatiari conſueverat, parietes phengite lapide diſtinxit, e cujus ſplendore per imagines quidquid a tergo fieret, provideret.*

3. *Hoc conſtruxerat.*] Nero ſcilicet, quo principe is inventus eſt lapis, quique aurea ſua domo hanc ædem complexus dicitur, hoc lapide ædem conſtruxit.

4. *Quam Sejam*] Sic libri omnes, etiam MSS. Gruteri inſcriptio, pag. 79. SIEIAE. FORTVNAE, mendoſe, credo, pro *Seja*. Sejam Deam a ſerendo dictam vidimus ſupra, lib. 18. ſect. 2.

5. *A Servio Rege.*] De hac æde Fortunæ a Servio Tullio dedicatam, Livius ſub finem libri 10. pag. 187. Fortunæ brevi ſacratam ait Plutarchus, in quæſt. Rom. pag. 281. Διὰ τί Μικρᾶς Τύχης ἱερὸν ἱδρύσατο Σερούϊος Τύλλιος ὁ βασιλεὺς, ἣν Βρέβεμ καλοῦσι;

6. *Aurea domo.*] Hanc Fortunæ ædem aurea Neronis domo, de qua ſect. 24. num. 5. incluſam ſignificat.

7. *Quare etiam foribus opertis.*] Vide Notas & Emend. num. XXIII.

8. *Alio quam ſpecularium modo.*] Nam ſpeculares lucem tranſmittunt, non includunt, tranſmiſſaque luce domum illuminant: Phengites lapis lucem in æde includit, & ex ſe fundit.

Sect. XLVII. 1. *Creticæ diu.*] Alfenus, in l. Cæſar, 15. Dig. de Publicanis: *Cæſar cum inſulæ Cretæ cotarias locaret, legem ita dixerat: Ne quis præter redemptorem poſt Idus Martias cotem ex inſula Creta fodito, neve eximito, neve avellito. Cujuſdam navis onuſta cotibus,* &c.

2. *Inter aquarias.*] Quæ aqua indigent, quæ aſperguntur aqua.

3. *De quibus diximus.*] Sect. 10.

ex aqua [4] Arsinoëticæ. Repertæ sunt & in Italia aqua [a] trahentes aciem acerrimo effectu. Necnon & trans Alpes, quas [6] passernices vocant. [b] Quarta ratio est saliva hominis proficientium, in tonstrinarum officinis, inutilis fragili mollitia. [7] Flaminitanæ ex Hispania citeriore in eo genere præcipue.

XLVIII. [1] E reliqua multitudine lapidum, tofus ædificiis inutilis est [a] mortalitate mollitiæ. Quædam tamen loca non alium habent, sicut Carthago in Africa. Exercetur halitu maris, fricatur vento, [2] & verberatur imbri. Sed cura tuentur picando parietes, quoniam & tectorii calce roditur. Sciteque dictum est, ad tecta eos pice, ad vinum calce uti, quoniam [3] sic musta condiunt. [4] Alia mollitia circa Romam Fidenati, & Albano. In Liguria quoque, [5] Umbria, & Venetia, albus lapis dentata serra secatur. Hi tractabiles in opere, [b] laborem quoque tolerant, [6] sub tecto duntaxat. Aspergine & gelu pruinisque rum-

INTERPRETATIO.

[a] *Trahentes.*] Acutam reddentes aciem cultrorum, ut quam acerrime postea secent.

[b] *Quarta.*] Quartum obtinent locum eæ cotes quæ saliva asperguntur & molliores fiunt.

[a] *Mortalitate.*] Ob mollitiem minime durabilis.

[b] *Laborem.*] Onera tectorum.

NOTÆ.

4. *Arsinoëticæ.*] Vel ex oppido Cypri Arsinoë, de quo lib. 5. sect. 35. Nam & Cypriis cotibus commendatio præcipua fuit, ut dictum est, sect. 10. Vel, quod similius veri arbitror, ex Arsinoë Ciliciæ oppido, de quo libro 5. sect. 22. quod hujus regionis cotes proxime pollere ex oleo & aqua dictum est, uti has ex aqua

5. *Trahentes aciem.*] Vide quæ de hac voce diximus, sect. 30. Isidorus, lib. 16. Orig. c. 3. *E cotibus aliæ aquariæ sunt, aliæ oleo indigent in acuendo: sed oleum lenem, aquariæ aciem acerrimam reddunt.*

6. *Passernices.*] Vox Celtica.

7. *Flaminitanæ.*] Sic etiam MSS. Forte *Flaminianæ* a Flaminio quopiam Redemptore, seu Publicano: ut a metallorum dominis Livianum æs, & Sallustianum, appellatum esse meminimus, lib. 34. sect. 2. Vel *Damanitanæ* a Damania, Hispaniæ citerioris oppido, de quo diximus lib. 3. sect. 4.

Sect. XLVIII. 1. *E reliqua.*] Vide Notas Emend. num. XXIV. Tofum nostrates vocant, *du Tuf.* Laqueribus olim cum pumice expetitus. Ovid. lib. 2. Fastor.

Antra subit tofis laqueata, & pumice vivo:
Garrulus in primo limine rivus erat.

2. *Et verberatur imbri.*] Non insueta Plinio locutio. Vide lib. 14. sect. 27. extrema.

3. *Sic musta condiunt.*] Plinius lib. 14. sect. 24. *Africa gypso mitigat asperitatem vini, nec non aliquibus sui partibus calce.*

4. *Alia mollitia.*] Vitruvius, lib. 2. cap. 7. pag. 26. de lapicidinis: *Sunt enim*, inquit, *aliæ molles, uti sunt circa Vrbem rubræ, Pallienses, Fidenates, Albanæ*, &c.

5. *Vmbria &c.*] Vitruvius loc. cit. *In Vmbria, & Piceno, & Venetia, tofus albus, qui etiam serra dentata, uti lignum secatur.*

6. *Sub tecto duntaxat.*] Vitruvius, loc. cit. *Si sunt in apertis & patentibus locis, gelicidiis & pruinis congesta, friantur & dissolvuntur: item secundum oras maritimas ab salsugine exesa diffluunt, neque perferunt æstus.*

puntur in testas : nec contra humores & auram maris robusti. Tiburtini ad reliqua fortes, [c] [7] vapore dissiliunt.

XLIX. Nigri silices optimi : quibusdam in locis & rubentes. [1] Nonnusquam vero & albi, sicut in Tarquiniensi [2] Anicianis lapicidinis circa lacum Volsiniensem. [3] Et in Statoniensi sunt, quibus ne ignis quidem nocet. Iidem & in monumentis scalpti, contra vetustatem quoque incorrupti permanent. [4] Ex iis formæ fiunt, in quibus æra funduntur. [5] Est & viridis silex, vehementer igni resistens, sed nusquam copiosus : & ubi invenitur, lapis, [6] non saxum, est. E reliquis pallidus in cæmento raro utilis. [7] Globosus, contra injurias for-

INTERPRETATIO.

[c] *Vapore.*] Calore.

NOTÆ.

7. *Vapore dissiliunt.*] Vitruvius : *Tiburtina vero, & quæ eodem genere sunt omnia, sufferunt, & ab oneribus, & a tempestatibus injurias : sed ab igni non possunt esse tuta : simulque ut sunt ab eo tacta, dissiliunt & dissipantur : ideo quod temperatura naturali parvo sunt humore,* &c.

Sect. XLIX. 1. *Nonnusquam vero.*] Quæ contractiore paulo oratione Plinius, hæc fusiore & explanatiore multo Vitruvius, lib. 2. cap. 7. pag. 27. *Sunt vero*, inquit, *lapicidinæ complures in finibus Tarquiniensium, quæ dicuntur Anicianæ : colore quidem quemadmodum Albanæ, quarum officinæ maxime sunt circa lacum Vulsiniensem : item præfectura Statoniensi. Eæ autem habent infinitas virtutes : neque enim his gelicidiorum tempestas, neque tactus ignis potest nocere : sed sunt firmæ, & ad vetustatem permanentes .... Id autem maxime judicare licet e monumentis quæ sunt circa municipium Ferentis ex his facta lapicidinis : namque habent & statuas amplas factas egregie, & minora sigilla, floresque, & acanthos eleganter scalptos : quæ cum sint vetusta, sic apparent recentia, uti sint modo facta. Non minus etiam fabri ærarii de his lapicidinis in æris flatura formas habent comparatas, & ex his ad æs fundendum maximas utilitates,* &c. Hunc Plinii locum exscripsit Isidorus, lib. 19. Orig. cap. 10.

2. *Anicianis.*] Sive ex aliquo Etruriæ loco, ut suspicabamur ad librum 3. sect. 8. seu, quod nunc verius remur, ab Anicia familia, penes quam ejus loci possessio fuerit, nomen id tractum sit. Nam Boëtius, qui ex ea familia fuit, sibi prædia villasque in montibus Aureliæ fuisse testatur.

3. *Et in Statoniensi.*] Vulgo, *Lago di Mezzano.* Est & lapis Gabinus pariter igni impervius, Tacito teste, lib. 15. Annal, pag. 254.

4. *Ex iis formæ.*] Gallis, *des moules*, in quibus nummi, staticulæ, aliaque ejusmodi, ex ære, argento, auro, plumbo. Trebellius Pollio, in Victoria, pag. 200. *Cusi sunt ejus nummi ærei, aurei & argenti : quorum hodieque forma exstat apud Treviros.* Prius enim nummi fundebantur, tum deinde ad summam perfectionem atque absolutionem feriebantur. Unde Triumviri monetales, æri, auro, argentove flando simul ac feriundo præfici dicebantur.

5. *Est & viridis silex*] Vide Notas & Emend. num. XXV.

6. *Non saxum est.*] Quod majus, asperius, duriusque, quam lapis, est.

7. *Globosus.*] Sic etiam MSS. omnes, Reg. Colb. alii Isidorus, lib. 19. Orig. cap. 10. *Globus.* Quid si *giluus*, vel *giluus* legas? nam de silicum coloribus, nigro, rubro, albo, viridi, pallido, est ei sermo. Nec *globosus* tamen omnino displicet, ob ea quæ sequuntur : Et quod sect. 62. extrema, globosi lapidis mentio fit.

tis, ſed ad ſtructuram infidelis, niſi multa [8] ſuffrenatione devinctus. [9] Nec certior fluviatilis, ſemper veluti madens.

L. [1] Remedium eſt in lapide rubro, æſtate eum eximere, nec ante biennium eum inſerere tecto, domitum tempeſtatibus. [2] Quæ ex eo [a] læſa fuerint, in ſubterranea ſtructura aptantur utilius. Quæ reſtiterint, tutum eſt [3] vel cælo committere.

LI. [1] Græci e lapide duro, aut ſilice [b] æquato conſtruunt veluti lateritios parietes. Cum ita fecerint, [2] iſodomon vocant genus ſtructuræ. At cum inæquali craſſitudine ſtructa ſunt, pſeudiſodomon. [3] Tertium eſt emplecton, tantummodo frontibus politis: reliqua fortuito collocant. [4] Alternas coagmentationes fieri, ut commiſſuras antecedentium medii lapides obtineant, neceſſarium eſt in medio quoque pariete, ſi res patitur: ſi minus, utique a lateribus. Medios parietes farcire fractis cæmentis, [5] diamicton vocant. [6] Reticulata ſtru-

INTERPRETATIO.

[a] *Læſa.*] A tempeſtatibus.

[b] *Æquato.*] Æqualis craſſitudinis ac latitudinis.

NOTÆ.

8. *Suffrenatione.*] Colligatione, arctaque ſtructura, quæ lapidem veluti freno retineat. Sic Iſidorus, lib. 19. Orig. cap. 10. *Globus contra injurias fortis, ſed in ſtructuris infidus! niſi fuerit multa ſuffrenatione devinctus.*

9. *Nec certior fluviatilis.*] Silex nimirum. Iſidorus, loc. cit. *Fluviatilis ſilex ſemper veluti madens eſt.*

Sect. L. 1. *Remedium eſt, in lapide rubro.*] Contra nimiam lapidis rubri mollitiam, remedium eſt, eum biennio ſub dio linquere, ut dometur tempeſtatibus, antequam in ædificiis adhibeatur. Vide Notas & Emend. num. XXVI.

2. *Quæ ex eo.*] Vitruvius, lib. 2. cap. 7. pag. 27.

3. *Vel cælo committere.*] Ex eo lapide ſupra terram ædificare. Vitruvius, loc. cit.

Sect. LI. 1. *Græci e lapide.*] Hæc totidem verbis Vitruvius, lib. 2. cap. 8. pag. 28.

2. *Iſodomon vocant.*] Ἰσόδομοι, cum omnes lapidum ordines in ſtructura æquales ſunt: cum vero ſunt inæquales, ita ut verſus inferior exempli cauſa ſit lapidum ſeſquipedalium, pedalium vero ſuperior, tunc ψευδισόδομοι Græci vocant.

3. *Tertium eſt emplecton.*] Vitruvius, loc. cit. *Altera ſtructura eſt, quam ἔμπλεκτον appellant, qua etiam noſtri ruſtici utuntur: quum frontes poliuntur, reliqua ita ut ſunt nata, cum materia collocata, alternis alligant coagmentis. Sed noſtri celeritati ſtudentes, erecta coria locantes, frontibus ſerviunt, & in medio farciunt.... Ita tres ſuſcitantur in ſtructura cruſtæ: duæ frontium, & una media farctura.*

4. *Alternas.*] Tum fiunt alternæ coagmentationes, cum majores lapides minoribus inſeruntur, vicibus alternis.

5. *Diamicton vocant.*] Διὰ μικτῶν, ob immixta, ſive injecta inter medios parietes cæmenta. Vide Notas & Emend. num. XXVII.

6. *Reticulata.*] Reticulatum opus dicitur, cum lapides in quadrum ſecti, non jacentes, ſed in latus ſtantes collocantur, inſtar ſcutariarum teſſellarum, *en loſange.* Noſtri vocant, *Maſſonnerie maillée.* Vitruvius, lib. 2. cap. 8. pag. 27. *Structurarum genera ſunt hæc. Reticulatum, quo nunc omnes utuntur, & antiquum, quod incertum dicitur. Ex his ve-*

ctura, qua frequentiſſime Romæ ſtruunt, rimis opportuna eſt. [7] Structuram ad normam & libellam fieri, & ad perpendiculum reſpondere oportet.

CAPUT XXIII.

LII. Et ciſternas arenæ puræ & aſperæ quinque partibus, calcis quam vehementiſſimæ duabus conſtrui convenit, fragmentis ſilicis non excedentibus libras. Ita ferratis vectibus calcari ſolum, parietesque ſimiliter. Utilius geminas eſſe, ut in priore vitia conſidant aquæ, atque per colum in proximam tranſeat maxime pura aqua.

LIII. Calcem e vario lapide [1] Cato Cenſorius improbat. [2] Ex albo melior. Quæ ex duro, ſtructuræ utilior: quæ ex fiſtuloſo, tectoriis. [3] Ad utrumque damnatur ex ſilice. Utilior eadem ex effoſſo lapide, quam ex ripis fluminum collecto. [4] Utilior e molari, quia eſt quædam pinguior natura ejus. Mirum, aliquid, poſtquam arſerit, accendi aquis.

LIV. Arenæ tria genera. [1] Foſſitia, cui quarta pars calcis addi debet: fluviatili aut marinæ, tertia. [2] Si & teſtæ tuſæ tertia pars addatur, melior materia erit. [3] Ab Apennino ad Padum non invenitur ſitia, nec trans maria.

LV. Ruinarum urbis ea maxime cauſa, [1] quod furto calcis ſine ferrumine ſuo cæmenta componuntur. [2] Intrita quoque quo vetuſtior, eo melior. In antiquarum ædium legibus invenitur, ne recentiore

NOTÆ.

nuſtius eſt reticulatum: ſed ad ruinas (an *rimas?*) *faciendas ideo paratum, quod in omnes partes diſſoluta habet cubicula & coagmenta.*

7. *Structuram ad normam.*] Norma, *l'équerre.* Libella, *le niveau.* Perpendiculum, *le plomb.*

Sect. LIII. 1. *Cato Cenſorius.*] Libro de re ruſt. cap. 38. pag. 33. *Lapidem bonum in fornacem, quam candidiſſimum, quam minime varium indito.*

2. *Ex albo melior.*] Vide Notas & Emend. num. XXVIII.

3. *Ad utrumque.*] Sentire contra Vitruvius videtur, lib. 2. cap. 5. pag. 24.

4. *Vtilior eadem.*] Ita Vitruvius, lib. 2. cap. 4. pag. 23.

Sect. LIV. 1. *Foſſitia &c.*] Hæc pariter ex Vitruvio, lib. 2. cap. 5. pag. 24. Sic & Palladius, lib. 1. cap 10. pag. 14. apud quem *teſta creta*, pro *trita*, perperam legi credimus.

2. *Si & teſta.*] Vitruvius, loc. cit.

3. *Ab Apennino.*] Vitruvium ſequitur, lib. 2. cap. 6. pag. 26. *Maxime vero licet conſiderare, quod qua mons Apenninus regiones Italia Etruriaque r - cumcingit, prope omnibus locis non deſunt foſſitia arenaria: trans Apenninum vero, qua pars eſt ad Adriaticum mare, nulla inveniuntur: item Achaïa, Aſia, & omnino trans mare, ne nominantur quidem.* Sed Philandri notas ad eum locum conſule.

Sect. LV. 1. *Quod furto calcis.*] Ut pingentium furtum in minio, lib. 33. ſect. 40. ſic modo in calce tectorum rapinam coarguere, plane videtur. Ferrumen, id quod alligat, glutinatque, Latini vocant: unde ferruminare, pro glutinare, tralatitium eſt. In tectoriis calx ferruminis vicem præbet, quod cæmenta ligat, ut dicetur ſect. 68. Eo deſtituta, rimas fere agere, ac diſſolvi neceſſe eſt. Huc Caïus Caligula alludebat, cum teſte Tranquillo, cap. 53. *Senecam tum maxime placentem, commiſſiones meras componere, & arenam eſſe ſine calce diceret.*

2. *Intrita quoque.*] Intritam calcem

trima

trima uteretur [3] redemptor. Ideo nulla tectoria eorum rimæ fœdavere. [4] Tectorium quidem nisi ter [5] arenato, & bis marmorato inductum est, non satis splendoris habet. [a] Uliginosa, & ubi salsugo vitiat, [6] testaceo sublini utilius. In Græcia tectoriis etiam arenatum quod inducturi sunt, [7] prius in mortario ligneis vectibus subigunt. [8] Experimentum marmorati est in subigendo, donec rutro non cohæreat. [9] Contra in albario opere, ut macerata calx [10] ceu

INTERPRETATIO.

[a] *Uliginosa.*] Loca humida & salsugine infecta, tectorio subliri debent quod fiat e testis tusis.

NOTÆ.

vocat, ut cum Hermolao, aliisque credimus, quæ longo tempore macerata sit, ac fermentata. Vitruvium lege toto capite secundo libri septimi, pag. 129

3. *Redemptor.*] Redemptores, proprie & ex antiqua consuetudine dicebantur, qui certo pretio conducebant universum aliquod opus faciendum.

4. *Tectorium quidem.*] Vitruvius, lib. 7. cap. 3. pag. 131. & Palladius, lib. 1. cap. 15. tria arenæ coria, tria marmoris desiderant, ut sit opus & solidum, & adeo nitens, ut etiam expressas imagines aspicientibus remittat. Tectorium, illinimentum est, & quasi incrustatio parietis, quæ fit gypso, calce, &c. Constat pluribus coriis, *plusieurs couches de chaux & de plastre. Calicata ædificia* Festus appellat, quæ sunt *calce polita.*

5. *Arenato.*] Hodie *mortarium* appellamus, quod fit ex arena & calce. Marmoratum, quod e marmore trito & calce: Nam cæmenta marmorea, sive assulæ, quas marmorarii ex operibus dejiciunt, pilis ferreis contunduntur, cribrisque excernuntur. Eæ autem ex cretæ calci miscentur. Vitruvium vide, lib. 7. cap. 6. pag. 138. & Diosc. lib 5. cap. 133. Galli marmoratum vocant, *du Stuc.*

6. *Testaceo.*] Vitruvius, lib. 7. cap. 4. *de politionibus in humidis locis*, pag. 134. *Pro arenato testa trullissatur.*

7. *Prius in mortario.*] Mortarium dicit pro alveo, loco, conceptaculo, ubi adnitente certatim hominum multitudine materia pinsitur, ac subigitur. Vitruvius, lib. 7. cap. 3. pag. 133. *Græcorum vero tectores, non solum his rationibus utendo faciunt opera firma, sed etiam mortario collocato, calce & arena ibi confusa, decuria hominum inducta ligneis vectibus pinsunt materiam: & ita ad certamen subacta tunc utuntur.*

8. *Experimentum.*] Vitruvius quasi paraphrastes esto, loc. cit. pag. 132. *Marmorati ita materies temperetur, uti cum subigitur, non hæreat ad rutrum, sed purum ferrum e mortario libretur.* Rutrum instrumentum est, quo structores utuntur, ad inducenda parietibus tectoria: *une Truelle.*

9. *Contra in albario opere.*] Albarium opus fit ex calce sola, vel solo gypso: eaque re a ceteris tectorii generibus discriminatur, quæ arenam aut marmor adsciscunt. Opifices in eo genere ALBARII in vetusto lapide appellantur, apud Gruterum, pag 642.

10. *Ceu glutinum.*] Ita Vitruvius, lib. 7. cap. 2. pag. 130. & post eum Palladius, lib. 1. cap. 14. pag. 15. *Opus quoque albarium sæpe delectat, cui calcem debebimus adhibere, cum multo tempore fuerit macerata. Ergo ut utilem probes, ascia calcem quasi lignum dolabis. Si nusquam acies ejus offenderit, & si quod asciæ adhæret, fuerit molle atque viscosum; constat albariis operibus convenire.*

glutinum hæreat. [11] Macerari non nisi [b] ex gleba oportet. In Elide, ædes est Minervæ, in qua frater Phidiæ Panænus tectorium induxit lacte & croco subactum, ut ferunt: ideoque si teratur in ea hodieque saliva pollice, odorem croci saporemque reddit.

LVI. Columnæ in æde [1] densius positæ crassiores videntur. [2] Genera earum quatuor. Quæ sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent, Doricæ vocantur: quæ nonam, Ionicæ: quæ septimam, [3] Tuscanicæ. Corinthiis eadem ratio, quæ Ionicis. [4] Et differentia, quoniam capitulis Corinthiarum eadem est altitudo, quæ colligitur crassitudine ima: ideoque graciliores videntur: Ionici enim capituli altitudo, tertia pars est crassitudinis. [5] Antiqua ratio erat columnarum altitudinis, tertia pars latitudinum delubri. In Ephesiæ Dianæ æde, [6] de qua prius fuit sermo, primum columnis [7] spiræ subditæ, [8] & capitula addita. Placuitque altitudinis octava pars in crassitudine, [a] & ut spiræ haberent crassitudinis dimidium, septimæque partes detraherentur summarum crassitudini. Præter has sunt, quæ vocantur Atticæ columnæ, quaternis angulis, pari laterum intervallo.

CAPUT XXIV.

LVII. Calcis & in medicina magnus usus. [1] Eligitur recens, nec

INTERPRETATIO.

[b] *Ex gleba.*] Cum in gleba est.

[a] *Et ut spiræ.*] Et ut basis in altitudine haberet dimidium crassitudinis columnarum: & ei dimidiæ crassitudini pars septima detraheretur, ut fieret justa mensura crassitudinis summæ columnæ, sive capituli.

NOTÆ.

11. *Macerari.*] Vitruvius, loc. cit. pag. 129. *Erit albarium opus recte, si gleba calcis optima ante multo tempore, quam opus fuerit, macerabuntur*, &c.

Sect. LVI. 1. *Densius positæ.*] Cum angustius est inter columnas spatium. Tullius *intercolumnium* nuncupat: Galli, *l'espacement des colomnes.*

2. *Genera earum quatuor.*] Totidem Vitruvius enumerat, lib. 4. cap. 6. extremo, pag. 73. Nostrates vocant, *l'ordre Dorique, l'Ionique, l'ordre Toscan, l'ordre Corinthien.* Quintum adjiciunt, ex Ionico, Corinthioque, compositum, *l'Ordre composite.*

3. *Tuscanicæ.*] Vitruvius, lib. 4. cap. 7. pag. 75. de Tuscanica ratione: *Columnæ*, inquit, *sint ima crassitudine, altitudinis parte septima.*

4. *Et differentia.*] Vitruvius, lib. 4. cap. 1. pag. 59. *Ionici capituli altitudo tertia pars est crassitudinis columnæ: Corinthii, tota crassitudo scapi.* Scapum nostrates vocant, *le vif de la colomne.*

5. *Antiqua ratio.*] De qua Vitruvius, libro 4. cap. 7. pag. 75.

6. *De qua prius fuit sermo.*] Sect. 21.

7. *Spiræ subditæ.*] Spiræ sunt tori sive anuli basium, qui serpentium, seu funis convoluti similitudinem referunt: *les rondeaux, anelets, astragales, ou tondins, le tore ou le baton, qui composent la base de la colomne.* Ex his & basis ipsa spira nuncupatur. Festus: *Spira dicitur basis columnæ, unius tori, aut duorum.*

8. *Et capitula.*] *Le chapiteau de la colomne.*

Sect. LVII. 1. *Eligitur &c.*] Hæc totidem verbis Diosc. lib. 5. cap. 133.

aſperſa aquis : urit, diſcutit, extrahit, [2] incipienteſque ſerpere hulcerum impetus coërcet. [3] Aceto & roſaceo temperata perducit ad cicatricem. Luxatis quoque cum adipe ſuillo, aut liquida reſina ex melle medetur : [4] eadem compoſitione & ſtrumis.

LVIII. [1] Maltha e calce fit recenti. [2] Gleba vino reſtinguitur : mox tunditur cum adipe ſuillo & ficu, [3] duplici linamento : quæ res omnium tenaciſſima, & duritiam lapidis antecedens. Quod malthatur, oleo perfricatur ante.

LIX. Cognata calci res gypſum eſt. Plura ejus genera. [1] Nam & e lapide coquitur, ut in Syria ac Thuriis : & e terra foditur, ut in Cypro, [2] ac Perrhæbis : e ſumma tellure & Tymphaïcum eſt. Qui coquitur lapis, non diſſimilis alabaſtritæ eſſe debet, [3] aut marmoroſo. In Syria duriſſimos ad id eligunt, coquuntque fimo bubulo, ut celerius urantur. [4] Omnium autem optimum fieri compertum eſt e lapide ſpeculari, ſquamamve talem habente. Gypſo madido ſtatim utendum eſt, quoniam celerrime coït ac ſiccatur : tamen rurſus tundi & in farinam reſolvi patitur. Uſus gypſi in albariis, [5] ſigillis ædificiorum [6] & coronis gratiſſimus. Exemplum illuſtre, [7] C. Proculeïum Au-

NOTÆ.

2. *Incipienteſque.*] Dioſc. loc. cit. Marcellus Empir. cap. 4. pag. 42. & Plinius Valer. lib. 3. cap. 22.

3. *Aceto &c.*] Auctores iidem proxime appellati.

4. *Eadem compoſitione.*] Plinius Valer. lib. 3. cap. 29.

Sect. LVIII. 1. *Maltha e calce.*] Palladius, lib. 1. cap. 17. pag. 16. *Hoc genus malthæ adhibebimus .... Picis liquidæ quantum volueris, & tantumdem ſumes unguinis, quod vocamus axungiam, vel ſevum. Tunc in olla utrumque miſcebis, & coques, donec ſpumet : deinde ab igne removebis. Cum fuerit eadem refrigerata permixtio, calcem minutim ſuperadjicies, & ad unum corpus omnia mixta revocabis.* Et cap. 41. pag. 35. *Malthæ calidariæ compoſitio talis eſt : Hammoniacum remiſſum, ficum, ſtupam, picem liquidam ...., item ſevum liquefactum* &c. Aliter Feſtus : *Maltha dicitur a Græcis pix cum cera mixta.*

2. *Gleba.*] Gleba calcis.

3. *Duplici linamento.*] Sic typi omnes. M S S. *liniamento.* Forte, *linimento* : ut ſit ſententia, duplici corio malthæ ſi tectoria parietum inducantur, nihil fore tenacius.

Sect. LIX. 1. *Nam & e lapide.*] Quæ deinceps ſequuntur, uſque ad ea verba, *Vſus gypſi* &c. hauſta totidem verbis ex Theophraſto, lib. περὶ λίθων, pag. 13. & 14.

2. *Ac Perrhæbis.*] Περὶ Τυμφαίαν, καὶ περὶ Περῤῥαιβίαν, inquit Theophr. loc. cit. De his utriſque Ætoliæ populis, Plinius lib. 4. ſect. 3.

3. *Aut marmoroſo.*] Lapidi marmoreo, hoc eſt, marmori. Theophr. loc. cit. Καίουσι μαρμάρους &c.

4. *Omnium autem.*] Iſidorus lib. 16. Orig. cap. 3. Gypſi *plura genera : Omnium autem optimum, lapis ſpecularis : Eſt enim ſignis ædificiorum, & coronis gratiſſimus.*

5. *Sigillis parvis.*] Parvis ſignis, ſeu ſtatuis, & ſimulacris.

6. *Et coronis.*] Coronicem noſtrates vocant, *la corniche.* Vide Baldum, de ſignific. Vocabulorum Vitruvian. verbo, *Corona.* Coronides eæ ſunt in contignationibus, ornamenti magis cauſa, quam neceſſitatis.

7. *C. Proculeïum.*] Egimus de eo, lib. 7. ſect. 46.

gusti Cæsaris familiaritate subnixum in maximo stomachi dolore [8] gypso poto, conscivisse sibi mortem.

CAPUT. XXV. LX. Pavimenta originem apud Græcos habent elaborata arte, picturæ ratione, [1] donec lithostrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Sosus, qui Pergami stravit quem vocant [2] asaroton œcon, [3] quoniam purgamenta cœnæ in pavimento, quæque everri solent, [a] veluti relicta, fecerat parvis e testulis tinctisque in varios colores. Mirabilis ibi columba bibens, & aquam umbra capitis infuscans. Apricantur aliæ [4] scabentes sese in canthari labro.

LXI. Pavimenta credo primum facta, quæ nunc vocamus barbarica, atque [1] subtegulanea, in Italia [2] fistucis pavita: hoc certe [3] ex no-

INTERPRETATIO.

[a] *Veluti.*] Quasi relicta ibi fuissent, in pavimento erant elaborata e testulis, tinctis in varios colores.

NOTÆ.

8. *Gypso poto.*] Gypsum epotum strangulare, scribit pariter Diosc. lib. 5. cap. 134. Ποθεῖσα ϗ πνίγει τῷ κτ̓ πνιγμὸν τρόπῳ.

Sect. LX. 1. *Donec lithostrota.*] Λιθόστρωτα, *lapidibus strata*, significat. Pavimenti genus, teste Isidoro, lib 15. Orig. cap. 8. e parvulis crustis, testellisque tinctis in varios colores. Sic modo & e latere coctili, atque adeo e ligno fiunt variis figuris sectilia pavimenta. Nunc vulgo Musaïca nuncupant.

2. *Asaroton œcon.*] Ἀσάρωτος οἶκος domum sonat, quam verrere scopis omiserint, ab α & σαίρω: nam in iis pavimentis quasi purgamenta cœnæ remansissent humi, sic erant depicta. Usi hac voce Sidonius, aliique. Papinius in primis, lib. 1. Sil. ubi sic canit.

Dum vagor aspectu, visusque per omnia duco,
Calcabam nec opinus opes. Nam splendor ab alto
Defluus, & nitidum referentes aëra testæ
Monstravere solum, varias ubi picta per artes
Gaudet humus, superantque nobis asarota figuris.

Hoc poëta significat: tam solum marmoreis tessellis pictum ac variegatum fuisse, quam tectum ipsum ac fornicem pellucidis ac splendidissimis testis obductum: a quibus lux splendorque longe lateque quodammodo deflueret. Eas porro nitidissimi speculi more modoque pavimenti figuras, atque asarota repræsentasse. Cum igitur eo pervenisset Statius, atque oculos huc illucque circumduceret, necdum ad solum oculos adjecisset, non ante quid calcaret animadvertisse, quam sublatis oculis pavimentum per testulas illas transpiceret. Ita Petavius in Notis ad orat. Themistii XVIII. pag. 486.

3. *Quoniam purgamenta.*] Inerant & aliæ figuræ ibi pictæ, ut ex sequentibus intelligetur. *Mirabilis ibi &c.*

4. *Scabentes se se.*] Sic omnes editi, cum Reg. 2. In Colb. 3. *lavantes.*

Sect. LXI. 1. *Subtegulanea.*] Quæ sunt sub tegulis, in cavis ædium, ὑπόστεγα, quibus subdialia opponuntur, ὕπαιθρα.

2. *Fistucis pavita.*] De fistuca diximus jamdudum. Machina est vulgo nota, qua pavitores utuntur ad complananda pavimenta, & est utrinque ansata: *belier, hie, Demoiselle.*

3. *Ex nomine ipso.*] Nam pavimenta a paviendo dicta, id est, feriendo: ut ipsum instrumentum pavicula appellatur.

mine ipso intelligi potest. Romæ [a] scalpturatum in Jovis Capitolini æde primum factum est post tertium Punicum bellum initum. Frequentata vero pavimenta ante Cimbricum magna gratia animorum, indicio est 4 Lucilianus ille versus:

Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

LXII. [a] 1 Subdialia Græci invenere, talibus domos contegentes [b] tractu tepente: sed fallax, ubicumque imbres gelant. 2 Necessarium [c] binas per diversum coassationes substerni, 3 capita earum præfigi ne torqueantur, & 4 ruderi novo tertiam partem testæ tusæ addi: deinde rudus, 5 in quo duæ quintæ calcis misceantur, pedali crassitudine 6 fistucari. [d] 7 Tunc nucleo crasso sex digitos induci, 8 & ex tessera

INTERPRETATIO.

[a] *Scalpturatum.*] Variis scalpturis elegantius factum.

[a] *Subdialia.*] Quæ sunt sub dio.

[b] *Tractu.*] Calidiore cæli tractu.

[c] *Binas.*] Duplex substerni debet tabularum ordo contrario situ, directus scilicet atque transversus: extremitates earum clavis figendi, ne torqueantur.

[d] *Tunc.*] Tunc alterum corium ruderis alterius crassum sex digitis inducatur.

NOTÆ.

4. *Lucilianus.*] Versus Lucilii hi sunt.

Lexes composta, ut tesserulæ omnes
Arte pavimento, atque emblemate vermiculato.

Hoc est, dictiones compositæ, quemadmodum sunt tesserulæ in pavimento ex arte & emblemate picto tinctove.

Sect. LXII. 1. *Subdialia.*] Vitruvius lib. 7. pag. 128. *Sub dio vero maxime idonea facienda sunt pavimenta*, &c. Τ... Græci vocant: nostri, *des terrasses*: In ædificiorum scilicet summa parte detectas ambulationes, auræ captandæ gratia relictas, presertim in calidioribus regionibus.

2. *Necessarium.*] Vitruvius, lib. 7. cap. 1. pag. 128. *Cum coassatum fuerit, super altera coassatio transversa sternatur, clavisque fixa duplicem præbeat contignationis loricationem. Deinde ruderi novo tertia pars testæ tusæ admisceatur: calcisque duæ partes ad quinque mortarii mixtionibus præstent responsum. Statuminatione facta rudus inducatur, idque pinsum absolutum, ne minus pede sit crassum. Tunc autem nucleo inducto, uti supra scriptum est, pavimentum e tessera grandi circiter binûm digitûm casa struatur, fastigium habens in pedes denos, digitos binos.* Sic etiam Palladius, lib. 1. cap. 9.

3. *Capita earum.*] Vitruvius, pag. 127. *In singulis tignis extremis partibus axis, bini clavi figantur, uti nulla ex parte possint se torquendo anguli excitare.*

4. *Ruderi novo.*] Rudus novum est materia pavimenti, hoc est, saxa recens contusa, seu testæ confractæ cum calce ad pavimentum faciendum. Vitruvius, loc. cit. mortarium vocat. Rauderationem facere Galli, *hourder*.

5. *In quo duæ quintæ*] Legendum ex Vitruvii loco allato videtur, permutatis voculis duabus, *in quo quintæ duæ calcis misceantur*: hoc est, in quo quintæ parti ruderis sive mortarii duæ calcis partes misceantur: Nam ille, *calcisque duæ partes ad quinque mortarii*, &c.

6. *Fistucari.*] Fistucationibus magna cura solidari, inquit Vitruvius, pag. 126 hoc est, fistuca exæquari. De fistuca diximus sect. sup.

7. *Tunc nucleo,*] Vitruvius, pag. 127. *Insuper ex testa nucleus inducatur, mixtionem habens ad tres partes unam calcis, uti ne minore sit crassitudine pavimentum, digitorum senûm. Supra nucleum, ad regulam & libellam exacta, pavimenta struantur, sive sectilibus, seu tesseris.*

8. *Et ex tessera.*] Tessuras sive scutulas in pavimento vocant frustra quadrata & rotunda.

grandi non minus alta duos digitos strui. [e] Fastigium vero servari in pedes denos sesquuncem : ac diligenter cote [9] despumare : [10] quernisque axibus contabulare. Quæ torquentur, inutilia putant : imo [11] & filicem aut paleam substerni melius esse, quo minor vis calcis perveniat. [12] Necessarium & globosum lapidem subjici. Similiter fiunt [13] spicata testacea.

LXIII. Non negligendum est etiamnum unus genus [1] Græcanici. Solo fistucato injicitur rudus aut testaceum pavimentum : dein spisse calcatis carbonibus inducitur, sabulo, calce, ac favilla mixtis : materia crassitudine semipedali ad regulam & libellam exigitur, & est forma terrena. [2] Si vero cote depolitum est, nigri pavimenti visum obtinet.

LXIV. [1] Lithostrota acceptavere jam sub Sylla : parvulis certe crustis [2] exstat hodieque, quod in Fortunæ delubro Præneste fecit.

Interpretatio.

e *Fastigium.*] Fastigium pavimenti sic paulisper attolli debet, ut in singulos denos pedes attollatur pollice uno cum dimidio : tum cote lævigandum est. E quercu tabulæ sive asseres eligendi.

Notæ.

9. *Despumare.*] Polire, abstergere, fricare, uti nulli gradus sint in scutulis, aut quadratis. Vitruv. loc. cit. qui & ea despumandi voce usus, lib. 7. cap. 4. pag. 135.

10. *Quernisque axibus.*] Quernis esculinos Vitruvius anteponit, loc. cit. nisi querni tenuiores secti sint. Sic & Palladius, lib. 1. cap. 9.

11. *Et filicem.*] Sic Reg. 2. non, ut editi, *silice.* Vitruvius, lib. 7. cap. 1. pag. 127. *Coassationibus factis, si erit, filex : si non, palea substernatur, uti materies ab calcis vitiis defendatur.* Palladius item, loc. cit.

12. *Necessarium.*] Vitruvius loc. cit. *Tunc insuper statuminetur, nec minore saxo, quam quod possit manum implere : statuminibus inductis, ruderetur,* &c. Statumen, pavimentorum imum stratum est.

13. *Spicata testacea.*] Hoc est, pavimenta e testis seu laterculis, in formam spicæ dispositis. Vitruvius, lib. 7. cap. 1. pag. 128. *Item testacea spicata Tiburtina sunt diligenter exigenda* &c. Spicati operis iconem Philander exhibet ad eum Vitruvii locum, pag. 129.

Sect. LXIII. 1. *Græcanici.*] Subintellige, pavimenti. Vitruvius, lib. 7. cap. 4. pag. 135. *Græcorum hibernaculorum usus, qui minime sumptuosus est, sed utilis apparatus. Foditur enim intra libramentum triclinii altitudo circiter pedum binûm : & solo fistucato inducitur aut rudus, aut testaceum pavimentum . . . . Deinde congestis & spisse calcatis carbonibus, inducitur ex sabulone, & calce, & favilla mixta materies, crassitudine semipedali, ad regulam & libellam : & summo libramento cote dispumato, redditur species nigri pavimenti. Ita conviviis eorum, & quod poculis & sputismatis effunditur, simul atque cadit, siccescit : quique versantur ibi ministrantes, etsi nudis pedibus fuerint, non recipiunt frigus ab ejusmodi genere pavimenti.*

2. *Si vero cote depolitum.*] Plane perpolitum. Festus : *Depolitum, perfectum* &c.

Sect. LXIV. 1. *Lithostrota acceptavere.*] Sic. M S S. non *cœptavere.* Subintellige, Romani, sive Latini, seu prisci.

2. *Exstat.*] Pavimentum scilicet λιθόστρωτον.

[3] Pulsa deinde ex humo pavimenta in cameras transiere, e vitro: novitium & hoc inventum. Agrippa certe [4] in Thermis, quas Romæ fecit, [5] figlinum opus [6] encausto pinxit: in reliquis albaria adornavit: non dubie vitreas facturus cameras, si prius inventum id fuisset, aut a parietibus scenæ, [7] ut diximus, Scauri, pervenisset in cameras. Quamobrem & vitri natura indicanda est.

LXV. [1] Pars est Syriæ, quæ Phœnice vocatur, finitima Judææ, intra montis Carmeli radices paludem habens, quæ vocatur Cendevia. Ex ea creditur nasci Belus amnis, quinque M. pass. spatio in mare perfluens, juxta Ptolemaïdem coloniam. Lentus hic currit, insalubri potu, sed cærimoniis sacer, limosus, vado profundus. [2] Non nisi refuso mari arenas fatetur: fluctibus enim volutatæ nitescunt, detritis sordibus. [3] Nunc & a marino creduntur adstringi morsu, non prius utiles. Quingentorum est passuum non amplius litoris spatium, [4] idque tantum multa per sæcula gignendo fuit vitro. [5] Fama est, appulsa na-

CAPUT XXVI.

NOTÆ.

3. *Pulsa deinde.*] Hoc est, ut prius pavimenta, ita postea & cameræ tessellato opere contexi cœptæ sunt: & quidem ex vitro, seu vitri partibus quadratis, aut trigonis, aut hexagonis: ex quibus quoddam quasi tessellatum, ac musivum, sive mosaïcum, e vitro opus fiebat. Glossæ M S S. *Musivum, quod fit de vitro in parietibus.* Vita S. Laurentii Ep. Sipontini, cap. 2. *Ex minutis vitreis lapidibus*, &c. Paulinus, epist. 12. *Camera musivo illusa.* Ex Leone Ostiensi, lib. 3. cap. 27 intelligitur musivi operis artifices appellatos, *qui absidas & arcus musivo componerent: quadratarios vero, qui pavimentum lapideum pulcra varietate consternerent.* Plura de hoc argumento V. Cl. Du-Cangius congessit in Glossario, verbo *Musivum opus*, unde hæc fere delibavimus. Parmensis editio: *Pulsa deinde ... in cameras transiere, ut pronum vitium: Et hoc inventum Agrippa. Certe* &c. penitus aspernanda lectione.

4. *In Thermis.*] Thermæ Agrippæ in regione Urbis nona, a P. Victore collocantur, in descript. Romæ

5. *Figlinum opus.*] Parietes lateritios Sic M S S. omnes, Reg. 2. aliique. Colb. 3. *figulinum.* Nullus *Signinum*, ut Salmasius interpolat, in Solin. pag 1215. Nec jam de pavimentis sermo.

6. *Encausto.*] Hoc est, ceris coloratis, & igne resolutis. Vide quæ diximus lib. 35. sect. 41.

7. *Ut diximus.*] Sect. 24. num. 7. *Ima pars scenæ e marmore fuit, media e vitro, inaudito etiam postea genere luxuriæ*, &c.

Sect. LXV. 1. *Pars est Syriæ.*] Hæc totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 15. Vide quæ diximus lib. 5. sect. 17.

2. *Nonnisi refuso.*] Belus amnis, cum limosus sit natura, infusi maris vi arenas fateri, & agnoscere quasi cogitur. Sic & Tacitus refert, lib. 5. hist. & Josephus belli Jud. lib. 2. cap. 9.

3. *Nunc & a marino.*] Salis acrimonia ac mordacitate, vim eam vitri conflandi creduntur accipere, non prius utiles.

4. *Idque tantum.*] Ex tam exiguo spatio cum arenas convehant quotannis onustæ naves plurimæ, sufficiunt tamen semper recentes, quibus ille locus impellente vento impletur. Josephus, loc. cit. Tacitus, lib. 5. hist. pag. 117. *Et Belus amnis Judaico mari illabitur: circa cujus os collectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. Modicum id litus, sed egerentibus inexhaustum.*

5. *Fama est.*] Hæc totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 15.

ve mercatorum nitri, cum ſparſi per litus epulas pararent, nec eſſet [6] cortinis attollendis lapidum occaſio, [7] glebas nitri e nave ſubdidiſſe. Quibus accenſis permixta arena litoris, tranſlucentes [8] novi liquoris fluxiſſe rivos, & hanc fuiſſe originem vitri.

LXVI. Mox, ut eſt aſtuta & ingenioſa ſolertia, non fuit contenta nitrum miſcuiſſe: cœptus addi & magnes lapis: quoniam in ſe liquorem vitri quoque, ut ferrum, trahere creditur. Simili modo & calculi ſplendentes multifariam cœpti uri: deinde conchæ, & foſſiles arenæ. Auctores ſunt, in India e cryſtallo fracta fieri, & ob id nullum comparari Indico. [1] Levibus autem aridiſque lignis coquitur, [2] addito Cyprio, ac nitro, [3] maxime Ophirio. [4] Continuis fornacibus, ut æs, liquatur, maſſæque fiunt colore pingui nigricantes. Acies tanta eſt [5] quacumque, ut citra ullum ſenſum ad oſſa conſecet, quidquid afflaverit corporis. [6] Ex maſſis rurſus funditur in officinis, tingiturque. [7] Et aliud flatu figuratur, [8] aliud torno teritur, [9] aliud argenti modo cælatur, Sidone quondam iis officinis nobili: ſiquidem etiam ſpecula excogitaverat. Hæc fuit antiqua ratio vitri. Jam vero & in [10] Vulturno mari Italiæ arena alba naſcens, ſex M. paſſ. litore,

NOTÆ.

6. *Cortinis,*] Iſidorus, *vaſis.*

7. *Glebas nitri.*] E ſuccis concretis, qui cum lapidibus liqueſcentibus ad vitrum conficiendum naturali cognatione junguntur, primæ nitro deferuntur: ſecundæ, ſali, &c. Vide Agricolam, lib. 12. de re metall. pag. 470.

8. *Novi liquoris.*] Sic MSS. omnes, & Iſidorus: non, ut typi, *nobilis liquoris.*

Sect. LXVI. 1. *Levibus autem.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 15.

2. *Addito Cyprio.*] Hoc eſt, ære Cyprio. Iſidorus, *addito cupro.*

3. *Maxime Ophirio.*] MSS. *Oſirio*, & *Offirio.* Quid ſi *Ophrynio*, ab oppido Troadis cognomine, cujus meminere Strabo, lib. 13. pag. 595. Harpocration, aliique? Quid ſi potius *aphronitro?*

4. *Continuis.*] Sic Iſidorus totidem verbis. Vitrariis aliis hodie tres ſunt fornaces, aliis duæ, aliis una. Quibus tres, hi in prima coquunt materiam, in ſecunda recoquunt, in tertia refrigerant vitrea vaſa, ceteraque opera candentia. Agricola, lib. 12. de re metall. pag. 471.

5. *Quacumque.*] Quocumque quid maſſæ vitri ferventis inciderit.

6. *Ex maſſis.*] Iſidorus, loc. cit.

7. *Et aliud flatu.*] Uti nunc moris eſt in vitrariis.

8. *Aliud torno.*] Hoc olim: nunc obmutuit. Torno formati calices e vitro, audaces dicebantur, & plebeii tamen erant, & parvo venibant. Martialis, lib. 14. Epigr. 94. cujus lemma, *Calices audaces:*

Nos ſumus audacis plebeïa toreumata vitri,
Noſtra nec ardenti gemma feritur aqua.

9. *Aliud argenti.*] Achilles Tatius, lib. 2. de amoribus Clitophontis, & Leucippes, poculum e vitro cælato deſcribit: Κρατῆρα παρέθηκεν μετὰ τὸν Γλαύκου τοῦ Χίου δεύτερον· ὑάλου μὲν τὸ πᾶν ἔργον ὀρωρυγμένης, &c. In ſcalpendo porro calandove, ne frangerentur vitra, magna cautio fuit: nam, ut cecinit Martialis, lib. 14. Epigr. 115. cujus lemma, *Calices vitrei:*

Quibus addere plura
Dum cupit, ah quoties perdidit auctor opus?

10. *Vulturno mari.*] Quod circa oſtium Vulturni amnis, quo de amne diximus lib. 3. ſect. 9. pag. 326. appellatione maris quod eam oram alluit, nulli alteri ſcriptori, quod quidem ſciam, uſurpata.

inter

inter Cumas [11] atque Liternum, [12] quæ mollissima est, pila molaque teritur. Dein miscetur tribus partibus nitri pondere vel mensura, ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi fit massa, quæ vocatur [13] ammonitrum: atque hæc recoquitur, & fit vitrum purum, ac massa vitri candidi. [14] Jam vero per Gallias Hispaniasque simili modo arenæ temperantur. Ferunt Tiberio principe excogitatum vitri temperamentum, [15] ut flexibile esset: & totam officinam artificis ejus abolitam, ne æris, argenti, auri metallis pretia detraherentur: eaque fama crebrior diu, quam certior fuit. Sed quid refert? Neronis principatu reperta vitri arte, quæ modicos calices duos, quos appellabant [16] pterotos, [17] H-S. sex millibus venderet.

LXVII. In genere vitri [1] & Obsidiana numerantur, ad similitudinem lapidis, quem in Æthiopia invenit [2] Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, [4] crassiore visu, atque in speculis parietum pro imagine umbras reddente. [5] Gemmas multi ex eo faciunt: vidimusque & solidas imagines Divi Augusti, capti materiæ hujus crassitudine: dicavitque ipse pro miraculo [6] in templo Concordiæ Obsidianos quatuor elephantos. Remisit & Tiberius Cæsar Heliopolitarum cærimoniis repertam ibi in hereditate ejus qui præfuerat Ægypto,

NOTÆ.

11. *Atque Liternum.*] Vide Notas & Emend. num. XXIX.

12. *Quæ mollissima &c.*] Hæc deinceps totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig cap. 15.

13. *Ammonitrum.*] Ἀμμόνιτρον, voce conflata ab *ἄμμος arena*, & *νίτρον nitrum.* Hodie opifices *Fritta* nuncupant, teste Cæsalpino.

14. *Jam vero.*] Isidorus, loc. cit.

15. *Ut flexibile esset.*] Et flecti sane, si debite incalescat, potest: malleo duci in tenues laminas, quemadmodum visum est Isidoro, lib. 16. Orig. cap. 15. non potest: quantumlibet suffragari ei Dio videatur, qui hoc Tiberiani artificis factum amplificat, lib. 59. pag. 617. multo minus caute quam Plinius, qui ne flectendi quidem excogitatam ab eo rationem, liquido asseverat, sed crebriore id modo prodit, quam certiore fama pervulgatum.

16. *Pterotos.*] Πτερωτοὺς, quasi pinnatos, duabus ansis appositis. In Reg. 2. & Colb. 3. *petrotos.*

17. *H S. sex millibus.*] Sestertiûm sex millia, monetæ nostratis libras efficiunt, sive florenos 600.

Sect. LXVII. 1. *Et Obsidiana.*] Pocula fuere ista factitia, ad similitudinem Obsidiani ex Æthiopia lapidis.

2. *Obsidius.*] Gruteri inscriptio, pag. 72. OBSIDIVS. RVFVS.

3. *Nigerrimi coloris.*] Isidorus lib. 16. Orig. cap. 15. *Est autem niger interdum, & virens aliquando, & translucidus, crassiore visu, & in speculis parietum pro imagine umbras reddente.* Et cap. 4. *Obsidius lapis niger est, translucidus, & vitri habens similitudinem. Ponitur in speculis parietum, propter imaginum umbras reddendas.*

4. *Crassiore visu.*] Crassius multo, quam vitrum, lucem transmittit.

5. *Gemmas multi.*] Isidorus, locis cit. Gemmas, lapides anulorum vocat.

6. *In templo Concordiæ.*] Regione Urbis octava. Hoc loco *Obsidianos* etiam scribit Reg. 2. alibi *Obsianos* & *Obsianum*: sed mendose. Index: *De Obsidianis.* Tamen Arriano, Ὀψιανὸς λίθος. Et Isidoro, *Obsius lapis.* In Pandectis, *Obsianus lapis.* Forte ἀπὸ τῆς ὄψεως, a visu, seu translucente natura.

Obsidianam imaginem [7] Menelaï. Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc vitri similitudine interpolata. Xenocrates Obsidianum lapidem in India [8] & in Samnio Italiæ, & ad Oceanum [9] in Hispania nasci tradit. [a] [10] Fit & tincturæ genere Obsidianum, ad escaria vasa, & totum rubens vitrum, atque non translucens, [11] hæmatinon appellatum. [12] Fit & album, & murrhinum, aut hyacinthos sapphirosque imitatum, & omnibus aliis coloribus. [13] Nec est alia nunc materia sequacior, aut etiam picturæ accommodatior. Maximus tamen honos in candido translucentibus, quam proxima crystalli similitudine. Usus vero ad potandum argenti metalla & auri pepulit. [b] Est autem caloris impatiens, ni præcedat frigidus liquor: cum addita aqua [14] vitreæ pilæ Sole adverso, in tantum excandescant, ut vestes exurant. Fragmenta teporata agglutinantur tantum: rursus tota fundi non queunt, præterquam abrupta sibimet. [15] Tingit ars, veluti cum [16] calculi fiunt, quos quidam abaculos appellant, aliquos etiam pluribus modis versicolores. Vitrum sulphuri concoctum [c] feruminatur in lapidem.

INTERPRETATIO.

[a] *Fit &c.*] Fit etiam certo quodam tincturæ genere ut lapidem Obsidianum rubens vitrum æmuletur.

[b] *Est autem.*] Calorem ferre vitreus calix non potest, sed igni applicitus frangitur, nisi aqua interveniat: cum tamen orbes vitrei aqua pleni Solis radiis sic excandescant &c.

[c] *Ferruminatur.*] In lapidis modum induratur.

NOTÆ.

7. *Menelai.*] Helenæ mariti, qui Græciam repetens in Ægyptum est tempestate delatus. Vide Hygin. fab. 118.

8. *Et in Samnio.*] Isidorum hinc emendabis, qui locis cit. *in Samo Italiæ* dixit.

9. *In Hispania.*] In Lusitania certe reperiri, visamque a se ollam ex eo lapide perpolitam, scribit Vasconcellius.

10. *Fit & tinctura &c.*] Sic typi omnes, & M S S. nequicquam immutante Salmasio, in Solin. pag. 91. *Fit & tinctura ex genere Obsidiani*, &c.

11. *Hæmatinon.*] Αἱμάτινον, sanguineum.

12. *Fit & album, & murrhinum.*] Quod murrhinos calices imitetur, aut hyacinthi, sapphirive colorem. Isidorus lib. 16. Orig. cap. 15.

13. *Nec est alia nunc materia sequacior.*] Dum flatu figuratur. Isidorus hunc locum legisse aliter videtur: *Neque est alia*, inquit loc. cit. *speculis aptior materia, vel picturæ accommodatior. Maximus tamen honor in candido vitro &c.*

14. *Vitreæ pilæ.*] Lactantius, lib. de ira Dei, cap. 10. pag. 508. *Orbem vitreum plenum aquæ si tenueris in Sole, de lumine, quod ab aqua refulget, ignis accenditur, etiam in durissimo frigore.* Plinius lib. 37. sect. 10. *Invenio Medicos, quæ sunt urenda corporum, non aliter utilius id fieri putare, quam crystallina pila adversis posita Solis radiis.*

15. *Tingit ars.*] Vitra scilicet. Non habent has voces libri hactenus editi. Reg. 2. *Tinguit has.* Colb. 3. *tingui.* Quid propius vero videretur, nihil occurrit aliud, quam *tingit ars.* Cum præsertim sequenti proxime sectione legatur: *Peractis omnibus quæ constant ingenio, artem natura faciente.*

16. *Calculi . . . quos . . . abaculos.*] Scrupos, opinor, lusorios intelligit, qui versicolores erant. *Des dames.* Alii calculos intelligunt, quibus in supputatione nummorum utimur. *Des jettons.*

LXVIII. At peractis omnibus, quæ constant ingenio, artem natura faciente, succurrit mirari, nihil pæne non igni perfici. * Ignis accipit arenas, ex quibus alibi vitrum, alibi argentum, alibi minium, alibi plumbi genera, alibi pigmenta, alibi medicamenta fundit. [1] Igne lapides in æs solvuntur, igne ferrum gignitur, ac domatur, [2] igne cremato lapide cæmenta in tectis ligantur. Alia sæpius uri prodest. Eademque materia aliud gignit primis ignibus, aliud secundis, aliud tertiis. Quando ipse carbo vires habere incipit restinctus, atque interiisse creditus, majoris fit virtutis. Immensa & improba rerum naturæ portio: & in qua dubium sit plura absumat, an pariat.

*Caput XXVII.

LXIX. Est & ipsis ignibus medica vis. Pestilentiæ, quæ Solis obscuratione contrahitur, ignis suffitu multiformiter auxiliari certum est. Empedocles & Hippocrates id demonstravere diversis locis. Ad convulsa viscera, aut contusa, ut M. Varro: ipsis enim verbis ejus utar: Lix cinis est, inquit, foci. Inde enim [1] cinis lixivius potus medetur: ut licet videre gladiatores [2] cum deluserunt, hac juvari potione. Quin & carbunculum genus morbi, quo duos Consulares nuper absumptos [3] indicavimus, querneus carbo tritus cum melle sanat. Adeo in rebus damnatis quoque, [4] ac jam nullis, sunt aliqua remedia, ut in carbone ecce & cinere.

NOTÆ.

Sect. LXVIII. 1. *Igne lapides.*] Libro 34. sect. 2.

2. *Igne cremato lapide.*] Ex quo calx efficitur.

3. *Eademque materia.*] Ut de plumbo dictum est, lib. 33. sect. 47. *Ejus qui primus fluit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus, argentum,* &c.

Sect. LXIX. 1. *Cinis lixivus.*] Sic MSS. omnes, non, ut quidam typi, *cinis luxatis potus medetur.* Cinis lixivus dicitur, non cinis ipse modo qui aqua est percolatus, sed ipsum lixivum liquidum. Sic enim accepit & Scribonius Largus, cap. 216. *Hoc teritur ex cinere lixiva, donec læve factum habeat mellis spissitudinem.* Iterum: *Hoc terere oportet ex cinere lixiva e caprifico vel sarmentis, donec lævia habeant temperamentum.* A Plinio tamen, ut ex sequentibus liquet, pro cinere ipso accipitur.

2. *Cum deluserunt.*] Delusisse gladiatores dicuntur, quum, ut in digladiando fit, aliquod membrum luxarunt, aut læserunt, ut jam ludere non possint. Turnebus, lib. 22. Adversf. cap. 5. pag. 709. Vel potius deludere est, ita infeliciter ludere, ut vel nimio æstu, vel causa simili morbum aliquem, dolorem verbi gratia lateris contrahas: cui morbo cinerem adhiberi commode docet inscriptio vetus, Antonino Principe concinnata, apud Gruterum, pag. 71. ΛΩΥΚΙΩ ΠΛΕΥΡΕΙΤΙΚΩ ΚΑΙ ΑΦΗΛΠΙΣΜΕΝΩ ΥΠΟ ΠΑΝΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΕΧΡΗΜΑΤΙΣΕΝ Ο ΘΕΟΣ ΕΛΘΕΙΝ ΚΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΤΡΙΒΩΜΟΥ ΑΡΑΙ ΤΕΦΡΑΝ ΚΑΙ ΜΕΤ' ΟΙΝΟΥ ΑΝΑΦΥΡΑΣΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΙΝΑΙ ΕΠΙ ΤΟ ΠΛΕΥΡΟΝ ΚΑΙ ΕΣΩΘΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΗΥΧΑΡΙΣΤΗΣΕΝ ΤΩ ΘΕΩ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΣΥΝΕΧΑΡΗ ΑΥΤΩ. *Lucio lateris dolore affecto, & desperato ab omnibus hominibus oraculum Deus reddidit. Veniret, & ex ara tolleret cinerem, & cum vino misceret, imponeretque lateri. Et convaluit. & publice gratias egit, & gratulatus ei populus est.*

3. *Indicavimus.*] Libro 26. sect. 4.

4. *Ac jam nullis.*] Igne consumptis. Sic lib. 2. sect. 63. mortuos *jam nullos* vocat.

LXX. Non præteribo & unum foci exemplum, Romanis litteris clarum. 1 Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco ejus comparuisse genitale e cinere masculini sexus, eamque quæ insederat ibi Tanaquilis reginæ ancillam Ocrisiam captivam, consurrexisse gravidam. Ita Servium Tullum natum, qui regno successit. 2 Inde & in regia cubanti puero caput arsisse visum, creditumque Laris familiaris filium. 3 Ob id Compitalia & ludos Laribus primum instituisse.

Notæ.

Sect. LXX. 1. *Tarquinio.*] Narrat hoc & Dionys. Halic. fabulisque accenset, lib. 4. Antiq. Rom. pag. 207. Arnobius, lib. 5. adversus gentes, pag. 169. *Sed & Deos Conserentes.... taceamus, quos cum ceteris scribit Flaccus in humani penis similitudinem versos obruisse se cineri, qui sub ollula fuerat factus extorum: quem cum Tanaquil dimoveret Etruriæ disciplinarum perita, surrexisse se Deos, & nervis obduruisse divinis:* &c.

2. *Inde & in regia.*] Sic Dionys. loc. cit. Livius, lib. 1. pag. 15. Florus, lib. 1. cap. 6. pag. 17. Vide quæ diximus, lib. 2. sect. cx1. pag. 259.

3. *Ob id Compitalia.*] De his egimus in Notis & Emend. ad librum 3. num. XLVI.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XXXVI.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

ANTHERMVS *Chius, cujus filii Bupalus & Athenis, clarissimi in ea scientia fuere, Hipponactis poëtæ ætate.*] Sic rescripsimus, auctore Suida, cum prius perperam legeretur, *Bupalus & Anthermus.* Sic enim verbo Ἱππῶναξ. Γράφει δὲ πρὸς Βούπαλον, καὶ Ἄθηνιν ἀγαλματοποιούς, ὅτι αὐτοῦ εἰκόνας πρὸς ὕβριν εἰργάσαντο. *Scripsit Hipponax in Bupalum & Athenidem statuarios, quod suas imagines in ipsius contumeliam fecissent.* Quam porro carminum amaritudinem distrinxisse in Bupalum aliosque adversarios Hipponax a Plinio hoc loco dicitur, ea egregie sugillatur quibusdam Epigrammatis, in Anthologia, lib. 3. cap. 26. in primisque illo, Mimnermi, sive Philippi: Sect. 4.

Ὦ ξεῖνε, φεῦγε τὸν χαλαζεπῆ τάφον,
Τὸν φρικτὸν, Ἱππώνακτος· οὗ τε χἀ τέφρα
Ἰαμβιάζει Βουπάλειον εἰς στύγος.
Μήπως ἐγείρῃς σφῆκα τὸν κοιμώμενον,
Ὃς οὐδ' ἐν ᾅδῃ νῦν κεκοίμηκεν χόλον,
Σκάζουσι μέτροις ὀρθὰ τοξεύσας ἔπη.
Hunc grandinantem, si sapis, tumulum fuge,
Viator, Hipponactis: hostis Bupali
Atrox ïambis stridet ipse etiam cinis.
Vide crabronem ne cubantem suscites:
Nondum quiescit ejus apud orcum furor:
Sed recta vibrat tela claudo carmine.

Alterum Leonidæ, huic simile:

Ἀτρέμα τὸν τύμβον παραμείβετε, μὴ τὸν ἐν ὕπνῳ
    Πικρὸν ἐγείρητε σφῆκ' ἀναπαυόμενον.
Ἄρτι γὰρ Ἱππώνακτος ὁ καὶ τοκέων ἐπιβαΰξας,
    Ἄρτι κεκοίμηται θυμὸς ἐν ἡσυχίῃ.
Ἀλλὰ προμηθήσασθε· τὰ γὰρ πεπυρωμένα κείνου
    Ῥήματα πημαίνειν οἶδε καὶ εἰν ἀΐδῃ.
Quam potes hac tacitus transi, ne forte crabronem
    Expergefacias, quem sopor altus habet.
Hipponactis enim, quæ natos sæva latravit
    Ira suos, multa nunc cubat in requie.
Sed cave nunc etiam, sodes: ex ipsius aula
    Ditis adhuc lædunt ignea dicta viri.

Mollius paulo istud Theocriti:

Ὁ μουσοποιὸς ἐνθάδ' Ἱππῶναξ κεῖται.
Εἰ μὲν πονηρὸς, μὴ προσέρχευ τῷ τύμβῳ.
Εἰ δ' ἐσσὶ κρήγυός τε, καὶ παρὰ χρηστῶν,
Θαρσέων καθίζευ, κἢν θέλῃς ἀπόβριξον.

Vates sepultus hic quiescit Hipponax:
Abscede busto si quis es mala mente:
Quod si bonus sis ipse de bonis natus,
Tutus sedeto: si libebit, & dormi.

Quartum, quod Alcæi est, haud ægre omittimus: quod non æque ac superiora arrideat.

Ibid. II. *Ejusdem discipulus fuit Agoracritus Parius, ei ætate gratus. Itaque e suis operibus pleraque nomini ejus donasse fertur.*] Sic libri omnes, etiam M S S. quibus invitis corrigit Pintianus, *par ei arte, sed gratus.* At inferiorem arte fuisse, gratum tamen, Phidiæ, amatumque ab ipso ob florem ætatis *more Græcorum*, ut in Alcibiade loquitur Cornelius Nepos, testatur & Tzetzes, Chiliad. 7. hist. 154. vers. 90.

Φειδίας ὁ περιθρύλλος ὁ Ἀττικὸς ὁ πλάστης,
Ἀγορακρείτῳ χάριτας ποιῶν τῷ ἐρωμένῳ,
Ἀνθρώπῳ κᾂν οὐκ εὔχαρει περὶ τὴν πλαστουργίαν
Ἀγαλματώσας κάλλιστα Φειδιακῇ τῇ τέχνῃ
Τὸ ἐν Ῥαμνοῦντι ἄγαλμα Νεμέσεως, Διός τε,
Ἐκείνῳ ἀνατίθησιν ἐπιγραφὴν χαράξας,
Ἀγορακρείτου ἄγαλμα τοῦτό ἐστι Παρίου.
Phidias celebratus Atticus fictor,
Agoracrito gratiam faciens sibi dilecto,
Homini licet manu non apto ad statuariam,
Cum fecisset statuam optime Phidiaca arte,
Qua in Rhamnunte est statua Nemesis, Jovisque,
Illi attribuit, titulum scalpens,
Agoracriti statua hæc est Parii.

Ibid. III. *Inhonorus est, nec in templo ullo Hercules, ad quem Pœni .... humi stans, ante aditum Porticus ad Nationes.*] Sic M S S. omnes, Reg. 2. Colb. 3. ceterique omnes, atque adeo probatiores editiones, ut Elzeviriana, & Gronoviana. At sunt aliæ non paucæ, in quibus, auctore ac suasore, ut credimus, Beroaldo, contraria plane sententia legitur, *In honore & in templo illo:* quod sane ineptum est: nam si in Templo, non igitur ante aditum porticus fuit, quem tamen ejus simulacri situm fuisse verbis conceptis Plinius asseverat.

Sect. 7. IV. *Quem & res, & domus ipsius, clarius, quam Catullus, dixit habere, quidquid habuisset Comata Gallia.*] Sic totidem ferre apicibus libri manu exarati: cum in editis ad hunc diem libris edatur, *Quem, ut res est, domus ipsius*, vel nulla, vel implicata nimis sententia. Legebat olim Scaliger ex conjectura, *Metrodorus Scepsius*, horum verborum vice, *ut res est domus ipsius.* Acute magis quam solide excogitatum. Quid enim apertius, quam quod illis verbis significatur? Rem familiarem, seu opes Mamurræ, domumque ejus clarius illum ipsum declarasse, quod Catullus exprobrarat, quam hunc ipsum poëtam suis carminibus: corrasum scilicet ab illo, congestumque in illam domum, quidquid opum foret in Comata Gallia. *Rem* dici de pecunia opibusque, tralatitium est. Hinc apud Tullium, aliosque idoneos Latinitatis auctores passim offendas, *Augere rem, Habere rem, Facere rem*, &c.

Sect. XI. V. *Augustum undatim crispum in vertices, Tiberium sparsa, non convoluta canitie.*] Sic M S S. Reg. 2. Colb. 3. & Pintiani. In editis ad hanc diem libris, contraria plane sententia, vel potius nulla, legebatur, *Tiberium sparsum convoluta canitie.* Nos & conditivorum exemplarium auctoritatem secuti sumus, ipsamque loci sententiam, & Isidori fidem, qui hunc locum totidem verbis exscripsit, lib. 16. Orig. cap. 5.

Ibid. VI. *Statuas ex eo Claudio Cæsari: ... ex Ægypto advexit Vitrasius Pollio.*] Libri hactenus fere editi, *Triarius Pollio.* Parm. editio. *Tris Asinius Pollio.* At Reg. 2. & Colb. 3. *Vitrasius Pollio.* Nos tum ex Dione, tum ex antiquis monumentis Vitrasium scripsimus. Dio, lib. 58. pag. 633. Καὶ τούτῳ Οὐιτρασίου Πωλίωνος τοῦ τ

Αἰγύπτῳ ἀρχοῖς πελωτίσαντος, &c. *Interim Vitrasio Pollione Ægypti præfecto vita functo*, &c. Et Gruterus, pag. 302: VITRASIVS. POLIO. Et pag. 192.

DEDICATA. VI. IDVS. AVG.
T. VITRASIO. POLLIONE. II. M.
FLAVIO. ARGO.

Et alibi Vitrasiæ gentis frequens occurrit mentio.

VII. *Lygdinos in Paro repertos, amplitudine, qua lances, craterasque non excedant.*] Libri omnes editi, *in Tauro*. Reg. 2. *in Taro*. Nos ex Isidoro, lib. 16. Orig. cap. 5. *in Paro. Parius lapis*, inquit, *Lygdinus cognomento: hic apud Paron insulam nascitur: unde & Parius nuncupatus: Magnitudo ejus, quæ lances crateras que non excedat: unguentis & ipse aptus.* Hesychius: Λύγδος λίθος . . . . ὁ Πάριος. Sect. 13.

VIII. *Cujus umbra vertice colligeretur in se ipsa, alias enormiter jaculante apice.*] Sic totidem plane apicibus syllabisque, Reg. 2. codex, & Pintiani, nisi quod *in ipsa*, non *in se ipsa* habent. Sic & MSS. alii omnes, probatioris notæ. At in editis ad hunc diem libris prodigiose hæc corrupta: *Cujus vertice umbra colligeretur in semetipsam, alia atque alia incrementa jaculantem apice.* Quam sunt porro hæc corrupta, tam sunt obscura quæ Salmasius affert in Solinum, pag. 640. ad interpretationem hujus loci, quem ex suis quoque codicibus restituit, æque ac Pintianus. Sect. 15.

IX. *Tertius . . . . ex omnibus unus omnino factus est imitatione ejus quem fecerat Sesostridis filius.*] Locum hunc integerrima fide repræsentamus, qualem exhibent MSS. codices, Colb. 3. vetus Dalecampii, & Vaticana quoque exemplaria, teste Mattio lib. 2. Orig. cap. 14. & Kirchero nostro, lib. 1. de orig. Obeliscorum, cap. 9. Ceteri, nempe editi, cum Reg. 2. *fractus est in molitione, quem.* Haud dubie mutile ac falso. Nam qui videre, ac diligenter exploravere, integrum adhuc esse renunciant. Ibid.

X. *In raphanos . . . . . mille sexcenta talenta.*] Sic Reg. 2. ceterique codices manu exarati. In editis perperam *mille octingenta.* Manuscriptis favet Herodotus, lib. 2. Euterpe, num. 125. pag. 138. Ἐς τε συρμαίην καὶ κρόμμυα, καὶ σκόροδα . . . . ἑξακόσια καὶ χίλια τάλαντα ἀργυρίου τετελέσθαι. *In raphanos, capas, & allia . . . mille & sexcenta talenta pecuniæ esse insumpta.* Diodorus Siculus similiter, lib. 1. Bibl. pag. 58. τάλαντα πλείω τῶν χιλίων καὶ ἑξακοσίων. Sect. 17.

XI. *Quales jam compluribus locis flagrant, ut Ostiæ ac Ravennæ.*] E nostra id conjectatione est. Nam in editis hactenus libris: *Sicut jam tales compluribus locis flagrant, ut Puteolis ac Ravennæ.* At Reg 2. *Quales jam compluribus locis flagrant eucosite ac Ravennæ.* Unde haud pœnitenda emendatio, *ut Ostiæ.* Nam Ostiæ certe a Claudio Imperatore, erectam esse *altissimam turrim, in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum navigia dirigerent*, auctor est Tranquillus in ejus vita, cap. 20. Sect. 18.

XII. *Introïtu lapide e Pario, columnis reliquis e Syenite, molibus compositis, &c.*] Prius legebatur, *Introïtu lapidis columnisque reliquis, e molibus compositis.* Adjuvit promovitque emendationem Regius 2. codex, in quo sic legitur, *Introïtu lapidis e Paro, columnis reliquæ Syenitæ molibus compositis.* Sic etiam Colb. 3. aliique probatioris notæ. Sect. 19.

XIII. *Quorum agri quoque minorem modum obtinuere, quam sellaria istorum.*] Prius *cellaria* legebatur. In Reg. 2. *sellaria.* In Colb. 3. *sellaria*, optime. Sellaria locus est, in quo sedes disponuntur. Plinius supra lib. 34. sect. 19. num. 24. *Violentia Neronis in Vrbem convecta, & in sellariis domus aureæ disposita.* De hac aurea domo nunc agitur. Suetonius, in Tiberio, cap. 43. *Secessu vero Capreensi, etiam sellariam excogitavit, sedem arcanarum libidinum*, &c. Sect. 24.

XIV. *Ima pars scenæ e marmore fuit, media e vitro, inaudito etiam postea genere luxuriæ: summa e tabulis inauratis. Columnæ ut diximus, imæ duodequadragenûm pedum.*] Vel unius litterulæ immutatio quantas sententiarum varietates afferat, ex hoc loco intelligere licet, quam libri vulgati hactenus sic repræsentant: Ibid.

Summa tabulis inauratis columna, ut diximus: ima duodequadragenûm pedum. Atqui summas tabulis inauratis columnas nusquam dixit: Columnas imas, quæ fuere eædem maximæ, duodequadragenûm pedum fuisse superius admonuit, sect. 2. *Etiamne tacuerunt*, inquit, *maximas earum* columnarum, *atque adeo duodequadragenûm pedum Lucullei marmoris in atrio Scauri collocari*, translatas e scena scilicet. Denique cum scena triplex exstiterit, imaque dicatur e marmore, e vitro media, quæ summæ materia fuerit, cur non illico aperitur?

Ibid. XV. *Cavea ipsa cepit hominum LXXX. millia: cum Pompeïani theatri toties multiplicata urbe, ... sufficiat large quadraginta millibus.*] Sic totidem plane litteris, apicibusque Regius 2. codex, cum in libris ad hunc diem editis, *Pompeii amphitheatri*, & mox, *quadringentis millibus* legatur, gemino errore: nam, ut a posteriore incipiam, cum ei consilium sit amplitudinem theatri, quod Scaurus edidit, tanto majorem ostendere, quam fuerit Pompeiï, etsi multiplicata numero civium urbe: non potuit quadringenta millia Pompeïanum capere, si fuit illud alterum LXXX. tantum millium capax. Quod ad alterum attinet, Pompeïani certe theatri, (quod & ex suo exemplari Pintianus vidit scribi hoc loco oportere) meminere omnes: amphitheatri, nemo. P. Victor, in descript. Romæ, regione octava, *Theatrum Pompeii.* Tacitus, lib. 14. Annal. *Quippe erant, qui Cn. quoque Pompeïum incusatum a senioribus ferrent, quod mansuram theatri sedem posuisset. Nam antea subitariis gradibus, & scena ad tempus structa*, ut temporario Scauri theatro, *ludos edi solitos, vel si vetustiora repetantur, stantem populum spectavisse.* Theatrum hemicycli specie constructum fuit: amphitheatri forma rotunda, & veluti ex duobus constans theatris: unde & nomen.

Sect. 25. XVI. *Magnes appellatus est ab inventore.... in Ida repertus.*] Sic libri omnes, etiam MSS. Nec tantum Isidoro tribuendum putamus, ut quidquam moveamus hoc loco, quanquam ille Pliniana hæc ex more transcribens, lib. 16. Orig. cap. 4. *in India* legisse videatur, ut & Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 43. fol. 41.

> *Magnetes lapis est inventus apud Troglodytas,*
> *Quem lapidum genitrix nihilominus India mittit.*

Inventoris certe, a quo magneti ea indita appellatio est, viri proprium apud Græcos nomen esse docuimus.

Ibid. XVII. *Tertium in Hyrietico Bœotiæ.*] Libri hactenus editi, in *Echio Bœotiæ.* Reg. 2. & Pintiani, *in Hyrtio.* Colb. 3. *in Hyetico.* Nihil visum est veræ lectioni propius, quam *Hyrietico*, ab oppido Bœotiæ, ut diximus, de quo lib. 4. sect. 12.

Sect. 26. XVIII. *Lapidem e Scyro insula &c.*] *E Syro*, non *e Scyro*, libri quidam MSS. præferunt. Ego vero de Scyro ut hæc potius accipienda putem, faveamque vulgatæ hactenus lectioni, facit Eustathii in primis auctoritas, qui ad Dionys. vers. 521. pag. 71. Σκῦρον Scyrum insulam sic esse appellatam prodidit, quod sit petrosa, σκυρώδης: aitque e lapicidinis erui variegatos lapides, qui Scyrii appellentur: μέταλλα δέ εἰσι ποικίλης λίθου, Σκυρίας λεγομένης. Et in Proverbiis Zenobii, Centur. I. num. 32. Πετρώδης καὶ λυπηρά ἐστιν ἡ Σκῦρος. Ac Suidas idem habet, & Apostolius Suidam secutus. De Syro nihil legas usquam ejuscemodi. Isidorus incaute, locum hunc exscribens, lib. 16. Orig. cap. 4. *Syrius lapis*, inquit, *a Syria, ubi reperitur, appellatur: hic integer fluctuari traditur, comminutus mergi.* Isidori errorem sequitur Albertus, lib. 2. tract. 2. de miner. cap. 17.

Sect. 28. XIX. *Theophrastus auctor est & translucidi lapidis in Ægypto, quem Chio similem ait.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. & Pintiani codex, excepto quod *Phio*, non *Chio*, sed mendose, legunt. Theophrastus, a quo hæc Plinius, lib. de lapid. pag. 2. Μέλας αὐτόθι (ἐν Αἰγύπτῳ) διαφανὴς ὁμοίως τῷ Χίῳ. Nec latuit hoc Pintiano & Hermolao. In libris hactenus editis, *& translucidos lapides in Ægypto inveniri, quos ophitæ similes ait*, interpolantium manu.

Ibid. XX. *Ejusdem lapis flos appellatur, in farinam mollis, ad quadam perinde efficax.*] Sic

Sic libri omnes editi: sic Reg. 2. totidem syllabis apicibusque. Salmasius tamen in Solinum, pag. 1204. ex nescio quibus codicibus, corruptis certe & interpolatis, sic emendat: *Ejusdem lapidis flos appellatur, farina ex eo quædam perinde efficax.* Ut videatur esse sententia, in farinam, seu tenuissimum pulverem teri hunc lapidem, qui pulvis flos appelletur. Id vero quam longe & a scriptoris mente, & a rei veritate abhorreat, testis Aëtius, lib. 2. de re med. cap. 23. pag. 52. ubi de lapide Asio: *Huic*, inquit, *quiddam agnascitur, pulviculo farinæ pistrinorum parietibus insidenti simile, quod florem Asiæ petræ vocant.* Græcus MS. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος λίθος, ... ὃν δὴ καλοῦσιν Ἄσιον· πυῤῥοειδὴς κατὰ τὴν χροιὰν καὶ τὴν σύστασιν.... Ἐπιτρέφεται δὲ αὐτῷ τι παραπλήσιον· ἀλεύρῳ λεπτοτάτῳ τῷ προσιζάνοντι τοῖς τοίχοις τῶν μυλώνων. Insidet itaque flos ille lapidi, non ex eodem comminuto, aut friato, tritove fit. Sic Oribasius, lib. 13. pag. 229. *Lapidis Assii flos est salsugo summo lapidi insidens*, &c. post Diosc. lib. 5. cap. 142. & Galenum, lib. 9. de fac. simp. med. pag. 257.

XXI *Laudatissimi sunt in Melo, Nisyro, & Æoliis insulis.*] De pumicibus agitur. Prius, *in Melo, Scyro*, legebatur. Ex suis exemplaribus *in Syro* Pintianus rescribere nitebatur. Atque ita in sane Reg. 2. At Colb. 3. *in Melonis Syro.* Nos, *in Melo, Nisyro*, indubitata conjectura reponimus. Auctor ita emendandi, præter vestigia codicum omnium, Theophrastus, qui libro περὶ λίθων, pag. 5. pumices laudat in primis eos, qui & ἐν Νισύρῳ, & ἐν Μήλῳ reperiuntur. Eustathius item, in Dionys. vers 526. pag. 76. molares lapides e Nisyro commendat, Νίσυρος πετρώδης ἐστὶ λίθου μυλίου. Sect. 40.

XXII. *Etesium lapidem in iis pretulere ceteris.*] Sic MSS. omnes, Reg. 2. Colb. 3. aliique. Sic & Plinius ipse in Indice libri hujus. In libris hactenus editis, *Ephesium*, mendose. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 4. *Lapides quoque medicinalium mortariorum, & pigmentorum usibus apti, Edesius præcipuus, & inde colaticus: Thebaïcus quoque, & balanites lapides, vel ex se se remittentes.* Lege, ex Plinio: *Etesius præcipuus, & inde chalazius: Thebaïcus quoque, & basanites lapides, nil ex se se remittentes.* Lexicon Chymiæ: Βοτρυχίτης, πνείτης, καὶ ἐτάνης. Ibid.

XXIII. *Quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat, alio quam specularium modo, tanquam inclusa luce, non transmissa.*] Sic Reg. 2. & Pintiani codex, rectissime. Prius legebatur insulse, *foribus apertis*: & mox, *haud alio quam specularium modo*, quod verbis statim sequentibus adversatur. Emendationem nostram Isidori calculo comprobamus: *Phengites*, inquit ille, lib. 16. Orig. cap. 4. *Cappadociæ lapis, duritia marmoris, candidus atque translucidus: ex quo quendam templum constructum est a quodam rege foribus aureis, quibus clausis claritas diurna erat.* Sect. 46.

XXIV. *In eo genere præcipua. E reliqua multitudine lapidum, tofus ædificiis inutilis est, mortalitate mollitiæ.*] In libris hactenus editis, *Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis est*, quod abhorret sane a similitudine veri longissime. Regius 2. codex: *Reliqua multitudine lapidum totus ædificiis* &c. Nos e superiore voce litterula repetita, *E reliqua multitudine*, & mox indubitata emendatione *tofus* scripsimus. Emendandi auctor Isidorus, lib. 19. Orig. cap. 10. ubi hunc locum exscribit: *Tofus*, inquit, *ædificiis inutilis est, fundamentis aptus, mortalitate mollitiæ. Ex æstu enim & halitu maris fricatur, & verberatur imbribus.* Et Plinianus index: XLVII. *De cotibus.* XLVIII. *De tophis.* XLIX. *De silicum naturis.* Tophum alii, alii tofum scribunt. Vossium vide in Etymol. Sect. 48.

XXV. *Est & viridis silex, vehementer igni resistens, sed nusquam copiosus: & ubi invenitur, lapis, non saxum est. E reliquis pallidus in cæmento raro utilis. Globosus &c.*] Libri hactenus editi, etiam & MSS. quidam, *est & viridis lapis.* At de silicum universo genere nunc esse sermonem, non antecedentia modo suadent, sed & ea quoque quæ subsequuntur. De nigris hactenus, rubentibusque, & albis: nunc de viridi, pallido, globoso, fluviatilique silice agit. Admonuit erroris Isidorus, qui locum Sect. 49.

hunc integerrima fide descripsit, lib. 19. Orig. cap 10. *Viridis silex*, inquit, *vehementer & ipse igni resistens, sed nusquam copiosus, & ubi invenitur, lapis, non saxum est. Pallidus in cæmento raro utilis. Globus contra injurias fortis* &c.

Ibid. XXVI. *Remedium est in lapide rubro, æstate eum eximere, nec ante biennium eum inserere tecto, domitum tempestatibus.*] Vidit Pintianus locum hunc in mendo cubare, cum legeretur, *Remedium est in lapide dubio*: itaque, *udo*, vel *humido* potius, legi censuit oportere. Nos *rubro*, auctore Vitruvio, quem Plinius hoc maxime libro sequitur, ac describit. Sic enim ille, lib. 2. cap. 7. pag. 27. *Cum ergo propter propinquitatem necessitas cogat ex rubris lapicidinis, & quæ sunt Vrbi proximæ copiis uti: si qui voluerint sine vitiis perficere, ita erit præparandum: Cum ædificandum fuerit, ante biennium ea saxa non hieme, sed æstate eximantur, & jacentia permaneant in locis patentibus. Quæ autem a tempestatibus eo biennio tacta læsa fuerint, ea in fundamenta conjiciantur: cetera quæ non erunt vitiata, ab natura rerum probata, durare poterunt supra terram ædificata.* Vitruvium Plinius, ut perspicuum est, imitatur: Remedium, inquit, in rubro lapide, qui circa Urbem eruitur, & mollior est, &c. Nam molliorem esse eum, ipse prius admonuit superiore sect *Alia mollitia*, inquit, *circa Romam*: quod ex Vitruvio pariter hauserat ita scribente: *Sunt enim aliæ lapicidinæ molles, uti sunt circa Vrbem rubræ*, &c. ut suo loco indicavimus.

Sect. 51. XXVII. *Si minus, utique a lateribus. Medios parietes farcire fractis cæmentis, diamicton vocant. Reticulata structura, qua frequentissime Romæ struunt, rimis opportuna est.*] Locum hunc interpolatores hactenus corrupere insigniter, & præpostera interpunctione, & totius perturbatione sententiæ, in hunc modum: *Si minus utique a lateribus medios parietes farcire fractis cæmentis. Dictyotheton vocant reticulatam structuram, quam frequentissime Romæ struunt, rimis opportunam.* Nos conditivorum librorum fidem integerrime secuti suo nitori locum restituimus. Et Pintianus in suo codice *Diamicton* legit Διὰ μικτῶν architecti genus illud structuræ nuncupavere scilicet, ut medici sua medicamenta διὰ χυλῶν, aliaque similia nuncuparunt.

Sect. 53. XXVIII. *Ex albo melior. Quæ ex duro, structuræ utilior: quæ ex fistuloso, tectoriis.*] Prius legebatur, *ex albo melior quam ex duro, & structura utilior.* Erroris admonuit, non Pintiani modo codex, sed & Vitruvius certior haud paulo sane auctor, lib. 2. cap. 5. pag. 24. *De calce*, inquit, *diligentia est adhibenda, uti de albo saxo aut silice coquatur: & quæ erit ex spisso & duriore, erit utilior in structura: quæ autem e fistuloso, in tectoriis.* Sic etiam Palladius, lib. 1. de re rust. cap 10 pag 14. *Calcem quoque ex albo saxo duro, vel Tiburtino . . . coquemus . . . Quæ erit ex spisso & duro saxo, structuris convenit: ex fistuloso vero, aut molliori lapide, tectoriis adhibetur utilius.*

Sect. 66. XXIX. *Vulturno mari Italiæ . . . . sex M. pass. litore inter Cumas atque Liternum.*] In libris hactenus vulgatis, *Cumas atque Lucrinum.* In Reg. 2. & Colb. 3. *atque litorum.* Indubitata emendatio est, *atque Liternum.* Tum ex Antonino, sive Æthico, qui in itinere a Tarracina Neapolim, Literno Cumas tanto distare intervallo docet, quantum illud modo litus esse dicitur, quo Vulturnum mare nuncupatur, hoc est, VI. M. P. Tum ex Plinio ipso, qui lib. 3. sect. 9. hæc esse vicina inter se admonet, Vulturnum, unde mari appellatio, Liternum, Cumas: *In ora . . . Vulturnum oppidum cum amne, Liternum, Cumæ Chalcidensium.* Suboluit hic ejus loci error Camillo Pellegrino, lib. de Campania Felice, pag. 183.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXXVII.

I. UT nihil instituto operi desit, gemmæ supersunt, & in arctum coacta rerum naturæ majestas, multis nulla sui parte mirabilior. Tantum tribuunt varietati, coloribus, materiæ, decori, violari etiam signis gemmas nefas ducentes. Aliquas vero extra pretia ulla, taxationemque humanarum opum arbitrantes, ut plerisque ad summam absolutamque rerum naturæ contemplationem satis sit una aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarum, & quibus initiis in tantum admiratio hæc exarserit, [1] diximus quadantenus in mentione auri anulorumque. [2] Fabulæ primordium a rupe Caucasca tradunt: Promethei vinculorum interpretatione [3] fatali: primumque saxi hujus fragmentum inclusum ferro, ac digito circumdatum, [4] hoc fuisse anulum, & hoc gemmam.

II. His initiis cœpit auctoritas, in tantum amorem elata, ut Polycrati Samio severo insularum ac litorum tyranno, [a] felicitatis suæ, CAPUT I.

INTERPRETATIO.

[a] *Felicitatis.*] Felicitatem suam satis minuendam arbitratus est, unam eam gemmam si sponte perderet, si hoc fortunæ semper alias blandienti quasi vicissim traderet, ne in aliis rebus adversam sentiret.

NOTÆ.

Sect. I. 1. *Diximus quadantenus.*] Libro 33. sect. 4. *Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror, quanquam illi quoque ferreum anulum dedit antiquitas: vinculumque id, non gestamen, intelligi voluit.*

2. *Fabulæ.*] Vide Servium in sextam Maronis eclogam. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 6. *Primordia gemmarum*, inquit, *a rupe Caucasi Fabulæ ferunt Prometheum primum fragmentum saxi ejusdem inclusisse ferro, ac digito circumdedisse: iisque initiis cœpisse anulum atque gemmam.* Sic & Marbodeus in præfat.

3. *Fatali.*] Infelici. Ita libri omnes: non, ut quibusdam placet, *futili.*

4. *Hoc fuisse.*] Sententia est, ferrum digito circumdatum, anuli vicem præbuisse: gemmæ, saxi fragmentum ferro inclusum.

quam nimiam fatebatur etiam ipse, satis piamenti in unius gemmæ voluntario damno videretur, si cum fortunæ volubilitate [1] paria faceret: planeque ab invidia ejus abunde se redimi putaret, si hoc unum doluisset. Assiduo ergo gaudio lassus, profectus navigio in altum, anulum mersit. At illum piscis eximia magnitudine Regi natus, escæ vice raptum, ut faceret ostentum, in culinam domini rursus [2] Fortunæ insidiantis manu reddidit. [3] Sardonychem eam gemmam fuisse constat: ostenduntque Romæ, si credimus, [4] Concordiæ delubro, cornu aureo [5] Augusti dono inclusam, & novissimum prope locum [b] tot prælatis obtinentem.

III. Post hunc anulum regia fama est gemmæ [1] Pyrrhi illius, qui adversus Romanos bellum gessit. [2] Namque habuisse traditur achaten, in qua novem Musæ & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis, [3] ut Musis quoque sin-

INTERPRETATIO.

[b] *Tot prælatis.*] Cum tot alii ipsi præferantur.

NOTÆ.

Sect. II. 1. *Paria faceret.*] Diximus de ea forma loquendi, lib. 2. sect. 88. nota 4. Referunt hanc historiam auctores alii appellati a nobis, lib. 33. sect. 6.

2. *Fortunæ insidiantis.*] Blandientis nunc quidem, sed paulo mox necem molientis, ut diximus lib. 33. sect. 6.

3. *Sardonychem.*] Ita & Solinus, cap. 33. pag. 63. Smaragdum alii aïunt fuisse, inter quos Herodotus in Thalia, lib. 3. num. 41. pag. 178.

4. *In Concordiæ.*] Urbis regione octava.

5. *Augusti.*] Sic M S S. omnes, non *Augustæ*, ut editi, quod hoc loco absonum.

Sect. III. 1. *Pyrrhi illius.*] Regis Epirotarum, qui bellum adversus Romanos decennio toto pro Tarentinis gessit, ante Punicum primum.

2. *Namque habuisse.*] Solinus iisdem verbis, cap. 5. pag. 21. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 2. fol. 10. & alii. Similem achaten in quo Christi Domini nomen affabre delineatum cernatur, asservat gazophylacium Augusti Romanorum Imperatoris, teste Lambecio, lib. 1. de Bibl. Cæsar, fol. 25. §. 27. Alium, in quo B. Virginis cum puero Jesu effigies, sponte naturæ depicta foret, vidisse se Aldrovandus ait, lib. 4. de metallis, cap. 73. pag. 107. Vide & Pancirolum, lib. rerum memorab. tit. 16. pag. 43. & scriptores Ephemerid. German. tom. 1. Observ. 156. pag. 336. & Kircherum denique nostrum, lib. 8. de mundo Subterr. sect. 1.

3. *Ut Musis quoque singulis.*] Musarum insignia ex vetere tabula recitantur in Museo Cospiano, pag. 450. Calliope alphabeti elementa quatuor & viginti depicta gerit in tabella, quod libris totidem heroum facta, ut Achillis, & Ulyssis contineantur. Ausonius Idyl. 20.

Carmina Calliope libris heroïca mandat.

Clio ante pedes abjectos historiarum libros habet:

Clio gesta canens transactis tempora reddit.

Erato lyra canit:

Plectra gerens Erato saltat pede, carmine, vultu.

Thalia in viridanti luco obambulat:

Comica lascivo gaudet sermone Thalia.

Melpomene librum apertum manu gestat:

gulis redderentur insignia. Nec deinde alia, quæ tradatur, magnopere gemmarum claritas exstat apud auctores: præterquam [4] Ismeniam [5] choraulem, multis fulgentibusque uti solitum, comitante fabula vanitatem ejus, [a] indicato in Cypro [6] sex aureis denariis smaragdo, in quo fuerat sculpta [7] Amymone, jussisse numerari: & cum duo relati essent, imminuto pretio, [b] male Hercules curatum, dixisse: multum enim detractum [9] gemmæ dignitati. Hic videtur instituisse, ut [10] omnes musicæ artis hac quoque ostentatione censerentur, veluti Dionysodorus æqualis ejus & æmulus, ut sic quoque par videretur. Tertius, qui eodem tempore fuit inter musicos, Nicomachus, multas gemmas habuisse traditur, sed nulla peritia electas: forte quadam his exemplis [c] initio voluminis oblatis adversus istos, qui sibi hanc ostentationem arrogant, ut palam sit eos tibicinum gloria tumere.

IV. Polycratis gemma, quæ demonstratur, illibata intactaque est. [1] Ismeniæ ætate multos post annos, apparet scalpi etiam smaragdos

INTERPRETATIO.

[a] *Indicato.*] Æstimato.

[b] *Male.*] Male profecto provisum a mercatore.

[c] *Initio.*] Initio hujus libri his exemplis casu propositis adversus eos &c.

NOTÆ.

Melpomene tragico proclamat mœsta boatu.

Terpsichore, citharam:

Terpsichore affectus citharis movet, imperat, auget.

Euterpe, fistulam.

Dulciloquos calamos Euterpe flatibus urget.

Polyhymnia, duplicem citharam:

Signat cuncta manu, loquitur Polyhymnia gestu.

Urania sphæram, circinumque:

Uranie cæli motus scrutatur, & astra.

4. *Ismeniam.*] Ἰσμηνίαν, tibicinem Thebanum, de quo Plutarchus, lib. adversus Epicurum, pag. 1095. & in Pericle: *Cum audisset*, inquit, *Antisthenes Ismeniam optimum esse tibicinem, respondit: Malus igitur: Nam si probus esset, tibicen non esset.*

5. *Choraulem.*] Χοραύλην, tibicinem, qui in choro tibia canit. Olim quippe in comœdiis, *quando chorus canebat, choricis tibiis, id est, choraulicis, artifex concinebat*, inquit Diomedes, lib 3. pag. 489. Apud Gruter. pag. 1035. GLAPHYRI. CHORAULÆ mentio. In conviviis etiam cecinisse choraulas, ex Martiali scimus, lib. 9. Epigr.

Quod optimum sit quæritis convivium?
In quod choraules non venit.

6. *Sex aureis denariis.*] Sive, quod idem est, denariis centum & quinquagenis, ut ex iis liquet quæ diximus lib. 33. sect. 13. Monetæ nostratis hæc faciunt libras seu florenos omnino tricenos.

7. *Amymone.*] Danai filia, cujus fabulam vide apud Hyginum, fol. 169.

8. *Et cum duo relati.*] Mercatorem puduit tanti æstimasse vel unicum: pretio persoluto, duos emptori obtulit.

9. *Gemmæ dignitati.*] Cui gemmæ ex majore pretio major dignitas accessisset.

10. *Omnes musicæ artis.*] Subintellige, periti. Sic lib. 7. sect. 40. *Grammaticæ artis Daphni Gnatio.*

Sect. IV. 1 *Ismeniæ ætate.*] Vixit is fere annis centum post Polycratem: hic Tarquinii Superbi Romanorum regis ætate.

solitos. Confirmat hanc eadem opinionem [2] edictum Alexandri Magni, quo vetuit in gemma se ab alio scalpi, quam a Pyrgotele, non dubie clarissimo artis ejus. Post eum Apollonides & Cronius in gloria fuere: quique Divi Augusti imaginem similem expressit, [3] qua postea principes signabant, [4] Dioscorides. Sylla Dictator [5] traditione Jugurthæ semper signavit. Est apud auctores, & [6] Intercatiensem illum, cujus patrrem [7] Scipio Æmilianus ex provocatione interfecerat, pugnæ ejus effigie signasse: vulgato [8] Stilonis Præconini sale, quidnam fuisse facturum eum, si Scipio a patre ejus interemptus esset. Divus Augustus inter initia [9] Sphinge signavit. Duas in matris anulis jam indiscretæ similitudinis invenerat. Altera per bella civilia, absente eo, amici signavere epistolas & edicta, quæ ratio temporum nomine ejus reddi postulabat, non infaceto lepôre accipientium, ænigmata afferre eam sphingem. Quinetiam [10] Mæcenatis rana, per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Augustus postea ad evitanda convitia sphingis, Alexandri Magni imagine signavit.

V. Gemmas plures, quod peregrino appellant nomine [1] dactylio-

NOTÆ.

2. *Edictum Alexandri.*] De quo diximus antea lib. 7. sect. 38.

3. *Qua postea principes.*] Suetonius, loc. cit. Dio, lib. 49. pag. 417.

4. *Dioscorides.*] Mentio hujus apud Tranquillum, in Augusto, cap. 50.

5. *Traditione Jugurthæ.*] Hoc est, sigillo in quo Bocchus erat insculptus, Jugurtham Syllæ tradens. Plutarchus in Mario, pag. 411. Αὐτός τε Σύλλας σφραγῖδα ποιησάμενος ἐφόρει, γλυφὴν ἔχουσαν ἐγχειριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βόκχου, τὸν Ἰουγούρθαν ἑαυτῷ, καὶ ταύτῃ χρώμενος ἀεὶ διετέλει. Hoc ipsum repetit iterum, pag. 414. & in Sylla, pag. 452. & libro, de Reip. gerendæ præceptis, pag. 806. Valerius Max. lib. 8. cap. 14. pag. 408. *L. Sylla . . . Jugurtha a Boccho rege ad Marium perducti totam sibi laudem tam cupide asseruit, ut anulo, quo signatorio utebatur, inscriptam illam traditionem haberet.* Bocchus Jugurtham Syllæ dedidit, cum is a Mario legatum ageret, anno V. C. DCXLVIII. Exstat ejus facti memoria in nummis Corneliæ gentis, e qua Sylla prodiit, apud Patinum, pag. 88.

6. *Intercatiensem.*] Ab Intercatia Hispaniæ citerioris oppido, de quo lib. 3. sect. 4. num. 4.

7. *Scipio Æmilianus.*] Idem Africanus posterior appellatus, qui Carthaginem Numantiamque delevit. Epitome Livii, lib. 48. *In Hispania P. Cornelius Africanus Scipio Æmilianus, L. Pauli F. Africani nepos, sed adoptivus, provocatorem barbarum Tribunus militum occidit.*

8. *Stilonis.*] De eo in Auctorum indice diximus, verbo *Ælius Stilo.* In Colb. 3. aliter hæc leguntur, sed mendose, credo: *vulgato stilo, plerumque incommodum valere aliquid: non enim hoc fuisse acturum eum, si &c.*

9. *Sphinge signavit.*] Dio Cassius, lib. 49. pag. 417. Tranquillus in Augusto, cap. 50. *In diplomatibus, libellisque, & epistolis signandis, initio Sphinge usus est: mox imagine Magni Alexandri: novissime sua, Dioscoridis manu sculpta: qua signare insecuti quoque principes perseverarunt.* Sigilli hujus, sive Sphingis, quæ in Augusti nummis occurrit, effigiem exhibet Spanhemius, lib. de usu numism. pag. 216.

10. *Mæcenatis rana.*] Quod in anulo signum habebat, id ob exactiones pecuniarum, quæ Augusti nomine fiebant, magnos terrores ingerebat: infausto enimvero omine coaxare ea rana jactabatur.

Sect. V. 1. *Dactyliothecam.*] Δακτυλιοθήκη, anulorum repositorium.

thecam, primus omnium habuit Romæ privignus Syllæ [2] Scaurus. Diuque nulla alia fuit, donec Pompeïus Magnus eam quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, ut M. Varro aliique ejusdem ætatis auctores confirmant, multum prælatam [3] Scauri. Hoc exemplo Cæsar Dictator sex dactyliothecas [4] in æde Veneris Genetricis consecravit: Marcellus [5] Octavia genitus in Palatina [6] Apollinis cella unam.

VI. Victoria tamen illa Pompeïi primum ad margaritas gemmasque mores inclinavit: sicut [1] L. Scipionis, [2] & Cn. Manlii ad cælatum argentum, & vestes Attalicas, & triclinia ærata: sicut [3] L. Mummii, ad Corinthia & tabulas pictas. * Id uti planius noscatur, verba ex ipsis Pompeïi trimphorum actis subjiciam. (* Cap. II.) Ergo tertio triumpho, quem de piratis, Asia, Ponto, gentibusque & regibus [4] in septimo operis hujus volumine indicatis, [5] M. Pisone, M. Messala Consulibus, pridie Kalend. Octob. [6] die natalis sui egit, transtulit [7] alveum cum tesseris lusorium e gemmis duabus latum pedes tres, longum pedes quatuor: (& ne quis de ea re dubitet, nulla gemmarum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedente, in ea fuit Luna aurea pondo xxx.) lectos tricliniares tres: vasa ex auro & gemmis [a] abacorum novem: signa aurea tria, Minervæ, Martis, & Apollinis: coronas ex margaritis triginta tres: montem aureum quadratum cum cervis & leonibus, & pomis omnis generis, circumdata vite aurea.

INTERPRETATIO.

[a] *Abacorum.*] Quæ novem abacis onerandis paria forent.

NOTÆ.

2. *Scaurus.*] Ædilis ille, de quo lib. 36. sect. 24. num. 7.

3. *Scauri.*] Subintellige, dactyliothecæ.

4. *In æde Veneris.*] In Foro.

5. *Octavia genitus.*] Fuit ea Augusti principis soror, cujus ille nomine & Bibliothecam condidit, Octavianam appellatam. Dio, lib. 49. pag. 417. De hoc Marcello Maro, lib. 6. Æneïd.

Tu Marcellus eris.

6. *Apollinis cella.*] Cella pars templi sacratior, in quam ingredi nefas fuit. Sic M S S. non, ut editi, *Apollinis æde.* Fuit autem hæc ædes in Palatio, decima Urbis regione, unde Palatina dicta. Sic Gellius, lib. 7. cap. 1. ait *Scipionem Africanum solitavisse noctu extremo, prius quam dilucularet, in Capitolium ventitare, ac jubere aperiri cellam Jovis, atque ibi solum diu demorari, quasi consultaturum de republica cum Jove, &c.*

Sect. VI. 1. *L. Scipionis.*] Asiatici, de quo lib. 33. sect. 53. & alibi sæpius.

2. *Et Cn. Manlii.*] De eo, l. 34. sect. 8.

3. *L. Mummii.*] Achaïci, qui Corinthum cepit, anno DCVIII.

4. *In septimo.*] Libro 7. sect. 27.

5. *M. Pisone &c.*] Anno Urbis DCXCIII.

6. *Die natalis sui.*] Qui & obitus postea idem fuit, ut diximus lib. 5. sect. 14. Eo die transtulit ea quæ mox dicuntur: sed & pridie ejus diei pompa triumphi cœperat. Vide Plutarchum in Pompeïo.

7. *Alveum ... lusorium.*] *Un damier, ou un échiquier.*

[8] Museum ex margaritis, in cujus fastigio horologium erat. Imago Cn. Pompeïi e margaritis, illa regio honore grata, [9] illius probi oris venerandique per cunctas gentes, illa, inquam, ex margaritis, severitate victa, [b] & veriore luxuriæ triumpho. [10] Profecto inter molles viros durasset cognomen Magni, si [11] prima victoria sic triumphasses. E margaritis, Magne, tam prodiga re, [c] & feminis reperta, quam gerere te fas non sit, hinc fieri tuos vultus? sic te pretiosum videri? Nonne illa similior tui est imago, quam [12] Pyrenæi jugis imposuisti? Grave profecto fœdumque probrum erat, ni verius iræ Deorum ostentum credi oporteret, clareque intelligi posset, [13] jam tum illud caput, Orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum. Cetera triumphi ejusdem quam virilia! [14] Reipublicæ & Quæstoribus, qui oram maris defendissent datum mille talentûm: militibus singulis [16] sena millia sestertiûm. Tolerabiliorem tamen fecit causam [17] Caïi principis, [d] qui su-

INTERPRETATIO.

[b] *Et veriore.*] Et verius luxuriæ, quam Pompeïi triumpho.

[c] *Et feminis.*] In feminarum usum.

[d] *Qui super.*] Qui inter alios mores muliebres.

NOTÆ.

8. *Museum.*] Μουσεῖον simulacrum esse ædiculæ Musis dicatæ videtur. Sic Ἰσεῖον Isidis monumentum, ut alibi diximus.

9. *Illius probi oris.*] In quo forma & species est liberalis. Familiaris Plinio locutio, usurpata superius lib. 7. sect. XI.

10. *Profecto.*] Profecto & molles viri ad Magni cognomen aspirassent, si prima victoria sic triumphasses: cum incertum foret, virtusne tum, an luxuria triumpharet. A profuso certe sumptu in exstructionem Pompeïani theatri, Magni ei cognomen hæsisse, sensit Cassiod. lib. 4. Var. epist. 51. Recte, an secus, alii viderint. Transiit illud ad posteros cognominis vice. His ademptum a Caïo Caligula, restitutum a Claudio est. Vide Notas & Emend. num. I.

11. *Prima victoria.*] Africa nempe subacta, unde Magni primum cognomen tulit, ut dictum est lib. 7. sect. 27. etsi victoriæ antea illius aliæ commemorantur.

12. *Pyrenæi jugis.*] Vide quæ dicta sunt, lib. 7. sect. 27.

13. *Jam tum illud caput.*] Quod e margaritis, hoc est, Orientis opibus, thorace tenus, ut solet, conflatum, ex triumphi pompa delatum est: Perinde ac si sævum illud deorum ostentum esset, fore aliquando ut caput ejus præcisum Orienti toti sine reliquo corpore ostentaretur. Ptolemæi scilicet regis Ægypti jussu trucidatus est, ut referunt scriptores rerum Romanarum omnes.

14. *Reipublicæ &c.*] Vide Notas & Emend. num. II.

15. *Mille talentûm.*] Sic Tullius, 6. Philip. 15. *Quis inventus est, qui L. Antonio mille nummûm ferret expensum?* Talenta porro Attica mille (nam de his accipiendum id puto) monetæ nostratis libras seu florenos faciunt omnino 2400000.

16. *Sena millia sestertiûm.*] Monetæ Gallicæ, libras sexcentas.

17. *Caii.*] Caligulæ. Indutum hunc muliebribus vestimentis, progressum in publicum, prodidere etiam Josephus, lib. 19. Antiq. Jud. cap. 1. & Tranquillus in ejus vita, cap. 52. *Vestitu, calceatuque, & cetero habitu, neque patrio, neque civili, ac ne virili quidem, ac denique humano semper usus est. Sæpe depi-*

per

per omnia muliebria, socculos induebat e margaritis: & Neronis principis, qui sceptra [18] & personas histrionum, & cubilia amatoria unionibus construebat. Quinimo etiam jus videmur perdidisse [e] corripiendi gemmata potoria, & varia supellectilis genera, [f] anulos transeuntes. Quæ enim non luxuria innocentior existimari possit?

VII. Eadem victoria primum in Urbem murrhina invexit: primusque [1] Pompeïus lapides & pocula ex eo triumpho Capitolino Jovi dicavit: quæ protinus ad hominum usum transiere, [2] abacis etiam escariisque vasis inde expetitis. Excrescitque in dies ejus rei luxus, murrhino [3] LXX. talentis empto, capaci plane [4] ad sextarios tres calice. Potavit ex eo ante hos annos Consularis, [5] ob amorem abroso ejus margine, ut tamen injuria illa pretium augeret: neque est hodie murrhini alterius [a] [6] præstantior indicatura. Idem in reliquis generis ejus quantum voraverit, licet existimare ex multitudine, quæ tanta fuit, [b] ut auferente liberis ejus Nerone Domitio, theatrum peculiare trans Tiberim [7] hortis exposita occuparent: quod a populo impleri canente se, [c] [8] dum Pompeïano præludit, etiam Neroni satis erat: qui vi-

INTERPRETATIO.

[e] *Corripiendi.*] Reprehendendi.

[f] *Anulos.*] Quando de anulis silemus. Quæ enim non luxuria præ illa innocentior videatur?

[a] *Præstantior.*] Majus pretium.

[b] *Ut auferente.*] Ut cum Nero Cæsar ea pocula liberis ejus auferret.

[c] *Dum.*] Dum se parat ad canendum in Pompeïi theatro.

NOTÆ.

tas gemmatasque indutus pænulas ..... ac modo in crepidis, vel cothurnis, modo in speculatoria caliga, nonnunquam socco muliebri, &c.

18. *Et personas &c.*] Sic Reg. 2. codex. In Colb. 3. *& cubilia victoria*. In libris hactenus editis, *& personas; & cubicula viatoria, histrionum* voce prætermissa, ceterisque immutatis.

Sect. VII. 1. *Pompeïus lapides &c.*] Vide Notas & Emend. num. III.

2. *Abacis etiam.*] Abacos vocat fulcra, pluteosque, quibus vasa, candelabraque, & alia imponimus. *Des guéridons.*

3. *LXX. talentis.*] Ita Reg. 2. Colb. 3. vet. Dalec. Monetæ nostræ libræ sunt, seu floreni, 168000. De talentis Atticis hæc accipimus, de quibus alibi. Typi vulgati hactenus, LXXX. *sestertiis*, nullo codice suffragante.

4. *Ad sextarios tres.*] Mensura Gallica, *deux pintes & demi-setier.* Vide quæ diximus lib. 14. sect. 6.

5. *Ob amorem.*] Quo calicem hunc deperibat.

6. *Præstantior indicatura.*] Diximus de hac voce, in præfat. ad Titum, & lib. 29. sect. 8.

7. *Hortis.*] In hortis suis, Neronis scilicet. P. Victor in descript. Romæ, regione XIV. *Trans Tiberim ... Hortus Domitii.*

8. *Dum Pompeïano.*] Theatrum illud Transtiberinum innuit Pompeïani fuisse præludium. Nam Nero, priusquam bene perfricuisset frontem, minoribus se ostentavit theatris, postremo in Pompeii theatro, in conspectu totius populi Romani ineptire non erubuit, sive cantando, sive aurigando. Tranquillus in Nerone, cap. 21. *Mox & ipse au-*

dit tunc annumerari unius ſcyphi fracta membra, quæ [d] in dolorem, credo, ſæculi, invidiamque fortunæ, tanquam [9] Alexandri Magni corpus in conditorio ſervari, ut oſtentarentur, placebat. [10] T. Petronius Conſularis moriturus, invidia Neronis principis, ut menſam ejus [e] exheredaret, [11] trullam murrhinam [12] trecentis talentis emptam fregit. Sed Nero, ut par erat principem, vicit omnes, trecentis talentis [13] capidem unam parando. Memoranda res tanti Imperatorem patremque patriæ bibiſſe.

VIII. [1] Oriens murrhina mittit. Inveniuntur enim ibi in pluri-

INTERPRETATIO.

d *In dolorem.*] Ut doleret præſens ſæculum, invideretque fortunæ ſuperioris ætatis.

e *Exheredaret.*] Heredi auferret.

NOTÆ.

rigare, atque etiam ſpectari ſæpius voluit: poſitoque in Hortis, inter ſervitia, & ſordidam plebem rudimento, univerſorum ſe oculis in Circo maximo præbuit. Et antea, cap. 21. *Cum magni æſtimaret cantare, etiam Romæ Neroneum agona ante præſtitutam diem revocavit: Flagitantibuſque cunctis cæleſtem vocem, reſpondit quidem in Hortis ſe copiam volentibus facturum.*

9. *Alexandri.*] *Magni Alexandri thoracem repetitum* a Caligula *e conditorio ejus*, ſcribit Tranquillus, cap. 52. in Caïo. Fuit illud Alexandriæ, aureum primo, mox vitreum, cum ſublatum furto aurum fuiſſet. Strabo, lib. 17. pag. 794.

10. *T. Petronius.*] Titum quoque Plutarchus appellat, lib. de diſcrimine adulatoris & amici: ubi exprobratam ab eo Neroni tenuitatem ac ſordes refert. Caïum Tacitus non ſemel appellat: in primis, lib. 16. Annal. pag. 271. ubi de hoc ipſo loqui eum, de quo & Plinius agit, res ipſa indicio eſt. Ibi Proconſul Bithyniæ, mox Conſul, dein revolutus ad vitia, ſeu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium aſſumptus a Nerone dicitur. Et pag. 272. *Flagitia principis ſub nominibus exoletorum feminarumque, & novitate cujuſque ſtupri perſcripſit, atque obſignata miſit Neroni*, &c. Quibus verbis opus illud ſignari quidam arbitrantur, quod Petronii Arbitri Satyricon appellatur: quibus non ego credulus.

11. *Trullum.*] Trullam gloſſæ χέρνιβον *& aquiminale*, ſeu pollubrum interpretantur, *un baſſin à laver.*

12. *Trecentis talentis.*] Sic MSS. omnes. Monetæ Gallicæ floreni ſeu libræ ſunt, 720000. Attica talenta ubique interpretor. Libri hactenus editi, & hoc loco, & eo qui proxime ſequitur, *trecentis ſeſtertiis* legunt, nullo adſtipulante vetere exemplari.

13. *Capidem unam.*] Capis genus eſt poculi a capiendo dictum, auctore Feſto. Livius, lib. 10. *Cum capide ac lituo capite velato, victimam cædat.* In MSS. *jaſpidem*, ſed mendoſe.

Sect. VIII. 1. *Oriens murrhina.*] Gloſſarium vetus Latino-Gallicum, murrhina vaſa vocat *Hanaps de madre.* Sed madrata hæc opera e ligno fuiſſe verius alii cenſent cum Ruellio, quem ſecuti ſumus lib. 13. ſect. 30. Vaſa fuere ex pretioſo lapide ſui nominis, ſuique generis. De his multa eleganter & accurate Gretſerus noſter, & qui ex eo fecit epitomen Raderus item noſter in Martialem, lib. 14. pag. 860. & ſeq. quare eadem hic adtexere ſuperſedemus, ne actum agere videamur. Vide quæ obiter perſtrinximus, lib. 33. ſect. 2. & adde ea quæ Paſſeratius habet in Propertium lib. 4. elegia 5. Hunc Plinii locum totidem fere verbis exſcripſit Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 12.

bus locis, nec insignibus, maxime Parthici regni: præcipue tamen in Carmania. Humorem putant sub terra calore densari. Amplitudine nusquam [2] parvos excedunt abacos: [3] crassitudine raro, quanta dictum est vasi potorio. [4] Splendor his sine viribus, nitorque verius, quam splendor. Sed in pretio varietas colorum subinde circumagentibus se maculis in purpuram candoremque, & tertium ex utroque ignescentem, veluti per transitum coloris, [a] [5] in purpura, aut rubescente lacteo. Sunt qui maxime in iis laudent extremitates, & quosdam colorum repercussus, quales in cælesti arcu spectantur. His maculæ pingues placent: translucere quidquam, aut pallere, vitium est. Item sales, verrucæque non eminentes, sed ut in corpore etiam plerumque [b] sessiles. [6] Aliqua & in odore commendatio est.

IX. [1] Contraria huic causa crystallum facit, gelu vehementiore concreto. [2] Non aliubi certe reperitur, quam ubi maxime hibernæ ni-

Interpretatio.

a *In purpura.*] *Cum murrhini area* vel purpurea sit, vel lactei coloris simul ac rubescentis.

b *Sessiles.*] Depressæ.

Notæ.

2. *Parvos ... abacos.*] *Des gueridons*, ut diximus sup. sect.

3. *Crassitudine.*] Raro, inquit, murrhini lapidis crassitudo tanta est, ut excavari possit in eam altitudinem, quæ vasi potorio superiore sect. attributa est, *capaci plane ad sextarios tres calice.*

4. *Splendor his sine viribus.*] Neque enim erant translucida, nisi forte, ut Plinii verbis utar, crassiore visu.

5. *In purpura, aut rubescente lacteo.*] Sic M S S. omnes. Editi corrupte, *purpura rubescente, aut lacte candescente.* Isidorus, qui hunc locum totidem alioqui verbis expressit, voces eas omnino neglexit. *Varietas ejus*, inquit, lib. 16. Orig. cap. 12. *in purpuram candoremque, & ignem, cum quibusdam colorum repercussionibus, quales in cælesti arcu spectantur.*

6. *Aliqua & in odore.*] E murrhinis calicibus vina potabant, quod ex illo vasis genere gratiorem ea traherent saporem. Martialis, lib. 13. Epigr. 113. cui lemma: *Myrrhina.*

Si calidum potas, ardenti myrrha Falerno
Convenit: & melior sit sapor inde mero.

Sect. IX. 1. *Contraria.*] Ad verbum hæc Isidorus, loc. cit. Et cap. 13. *Crystallus resplendens & aquosus colore. Traditur quod nix sit glacie durata per annos. Unde & nomen ei Græci dedere.* Statius item in Epithalamio Sellæ:

Raraque longævis nivibus crystalla gelari.

Seneca, lib. 3. Natural. quæst. cap. 25. *Quis non gravissimas esse aquas credat, quæ in crystallum coëunt? Contra autem est: tenuissimis enim hoc evenit, quas frigus ob ipsam tenuitatem facillime gelat. Unde autem fiat ejusmodi lapis, apud Græcos ex ipso nomine apparet: Κρύσταλλον enim appellant æque hunc perlucidum lapidem, quam illam glaciem, ex qua fieri creditur:* &c. Basilius quoque, homil. 3. in Hexaëm. pag. 34. Diodorus Siculus, lib. 2. Bibl. pag. 134. crystallum ait quidem ex aqua purissima in glaciem indurata coalescere: non quidem a frigore, sed divini ignis potentia.

2. *Non aliubi.*] Id vero alii negant, ut Marbodeus cecinit, lib. de lapid. pret. cap. 23.

Pars negat, & multis perhibent in partibus orbis
Crystallum nasci, qua non vis frigoris ulla est,
Nec glacialis hiems, &c.

Sequitur nempe Solinum, cap. 15. p. 36.

ves rigent: [3] glaciemque esse certum est: [4] unde & nomen Græci dedere. Oriens & hanc mittit, [5] quoniam Indicæ nulla præfertur. [6] Nascitur & in Asia vilissima circa Alabanda, & Orthosiam, finitimisque montibus, item in Cypro. Sed laudata in Europæ [7] Alpium jugis. Juba auctor est, & in quadam insula Rubri maris ante Arabiam sita nasci, [8] quæ Necron vocetur, [9] & in ea, quæ juxta gemmam topazion ferat, [10] cubitalemque effossam a Pythagora Ptolemæi regis præfecto. [11] Cornelius Bocchus & in Lusitania nasci perquam mirandi ponderis [12] Ammaënsibus jugis, depressis [13] ad libramentum aquæ puteis. Mirum & quod Xenocrates tradit Ephesius, aratro in Asia & Cypro excitari. Non enim inveniri in terreno, nec nisi inter cautes creditum fuerat. Similius vero est, quod idem Xenocrates tradit, torrentibus sæpe deportari. Sudines vero negat nisi ad meridiem spectantibus locis nasci: quod certum est: non enim reperitur in aquosis, quamquam in regione prægelida, vel si ad vada usque glacientur amnes. Cælesti humore, parvaque nive id fieri necesse est: ideo caloris impatiens, [14] non nisi frigido potui addicitur. Quare sexangulis nascatur lateribus, [15] non facile ratio inveniri potest: [16] eo magis quod ne-

NOTÆ.

3. *Glaciemque esse.*] Glaciem intellige, non cælestem aquam, in extimis montium jugis, sed succum potius in terræ visceribus, atque inter cautes, uti mox dicetur, vehementiore gelu concretam: frigoris vi conglutinatum & coactum.

4. *Vnde & nomen.*] Κρύσταλλος a frigore, ἀπὸ τοῦ κρύους.

5. *Quoniam Indicæ.*] Vide Notas & Emend. num. IV. Nunc per universam Indiam reperiri nullam crystallum aïunt: Fuisse olim luculentus est auctor Strabo, lib 15. pag. 717. Solinus item, & Marbodeus, laudandi inferius, sect. 15.

6. *Nascitur & in Asia.*] Solinus, cap. 15. pag. 36. in Scythia. Strabo, lib. 15. pag. 540. in Cappadocia. De Alabandis, Orthosiaque, lib. 5. sect. 29.

7. *Alpium jugis.*] Sic Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 13.

8. *Quæ Necron vocetur.*] Sic MSS. omnes, Reg. 2. Colb. 3 vetus Dalec. &c. Τῶν νεκρῶν insula, *Necronnesos*, hoc est, mortuorum: ut Macaronnesos, τῶν μακάρων. Libri editi, *Neron*, mendose.

9. *Et in ea quæ juxta.*] De hac insula dictum est, lib. 6. sect. 34.

10. *Cubitalemque.*] Crystallum.

11. *Cornelius Bocchus.*] Laudatur hic sane in Indice hujus libri, ex MSS. omnibus. Hoc loco tamen iidem codices, non *Bocchus*, sed *Nepos* habent: mendose. Nam ipse Plinius hoc ipsum repetens inferius, sect. 43. *Bocchus*, inquit, *auctor est, & in Hispania repertas, quo in loco crystallum dicit ad libramentum aquæ puteis defossis inde erutam.*

12. *Ammaënsibus jugis.*] Vide Notas & Emend. num. V.

13. *Ad libramentum aquæ.*] Ubi fodiuntur scrobes seu putei ad ducendam ex libramento aquam. De hac voce diximus lib. 31. sect. 31.

14. *Nonnisi frigido.*] Vide Notas & Emend. num. VI.

15. *Non facile ratio.*] Assignare tamen Cardanus est ausus, quem ob eam rem Scaliger exagitat, Exercit. 118.

16. *Eo magis.*] Mucronum quidem numerum servat natura diligenter: speciem, sive formam, ac similitudinem, non item. Nicol. Chorier, lib. 1. hist. Delph. pag. 72. auctor est, in montibus Ebrodunensibus, Diensibusque, in Delphinatu, crystallum ejuscemodi crebro passimque reperiri.

que mucronibus eadem species est, & ita absolutus est laterum lævor, ut nulla id arte possit æquari.

X. [1] Magnitudo amplissima adhuc visa nobis erat, quam in Capitolio [2] Livia Augusta dicaverat, librarum [3] circiter quinquaginta. Xenocrates auctor est, [4] vas amphorale visum: & aliqui, ex India crystallum [5] sextariorum quatuor. Nos liquido affirmare possumus, in cautibus Alpium nasci, atque adeo inviis, ut plerumque [6] fune pendentes eam extrahant. Peritis signa & indicia nota sunt. [7] Infestantur plurimis vitiis: scabro ferrumine, maculosa nube, [8] occulta aliqua vomica, præduro fragilique [9] centro: [10] item sale appellato. Est & rufa aliquibus rubigo: aliis capillamentum rimæ simile. Hoc artifices cælatura occultant. Quæ vero sine vitio sunt, pura esse malunt, [11] acenteta appellantes, [12] nec spumæ colore, sed limpidæ aquæ. Postremo aucto-

NOTÆ.

Sect. X. 1. *Magnitudo.*] Solinus hæc ad verbum exscripsit, cap. 15. pag. 36.

2. *Livia Augusta.*] Sic etiam Solinus. At M S S. *Divus Augustus.*

3. *Circiter quinquaginta.*] Sic etiam M S S. At Solinus, C L.

4. *Vas amphorale.*] Quid sit amphora, diximus lib. 14. sect. 5.

5. *Sextariorum quatuor.*] Tres *pintas* vulgus Lutetiæ vocat.

6. *Fune pendentes.*] E summis cautibus, jugisque montium.

7. *Infestantur.*] Crystalli, inquit, hæc vitia sunt: scabrities ac ferrugo, seu qualis in ferro rubigo cernitur, (MSS. *ferrumine* hoc loco agnoscunt, non, ut editi, *scabro, ferrugine*) maculosa nubes, &c.

8. *Occulta aliqua vomica.*] Vomica proprie tumor est excrescens in aliqua parte corporis, saniem fluidam continens in se se. Ad hujus similitudinem in crystallo vomicam Plinius, opinor, intelligit, occultam in media crystallo aquæ guttulam, quæ nondum fuerit gelu concreta. Exstat in similem crystallum epigramma Claudiani geminum, in Anthologia, lib. 4. tit. 18. Κλαυδιανοῦ εἰς κρύσταλλον ἐντὸς ὕδωρ ἔχουσαν.

> Χιονέη κρύσταλλος ὑπ' ἀέρος ἀσκηθεῖσα,
> Λείψει ἀκηρεχάτοιο παλάμῃσιν εἰκόνα κόσμου,
> Οὐδ' ὅλη ἀγνὴς ἔχετο βραχίχυτον ἔνδοθι πόντον.

De crystallo intus aquam habente:

> *Aëris ingenio glacies sortita figuram,*
> *Exhibet immensum nobis in imagine mundum,*
> *Æthera qui fluctus pelagi complectitur in se.*

Alterum priore haud inferius elegantia, est istiusmodi:

> Εἶπ' ἄγε μοι, κρύσταλλε, λίθῳ πεπυκασμένον ὕδωρ,
> Τίς πῆξεν; Βορέης. ἢ τίς ἔλυσε; Νότος.
> *Dic, aqua sub lapidis glaciali tegmine, quo tu*
> *Compacta es Borea, vel resoluta Noto?*

9. *Centro.*] Quid centrum sit, diximus lib. 16. sect. 76.

10. *Item sale.*] Verrucarum instar non eminentium, vitium id esse non in crystallis modo, sed & in murrhinis, intelligitur ex his Plinii verbis, sect. 8. *Murrhinis transflucere quidquam, aut pallere, vitium est. Item sales verrucæque non eminentes, sed ut in corpore etiam plerumque sessiles.*

11. *Acenteta.*] Ἀκέντητα, sine cælatura, de qua dictum est proxime: sive quæ scalpri puncturam non senserunt. *Asyntheiam* legit hoc loco vir doctus in primis, informemque crystallum interpretatus est, Notis in Alexiad. pag. 279. Nos a MSS. non discedimus.

12. *Nec spumæ colore.*] Solinus, cap. 15. pag. 36. *Qui eligunt, purissimum captant: ne quid rufum, ne quid nubilum, vel spumis obsitum, arceat perspicuitatem.* Prius legebatur, *nec spumei coloris limpida aqua.*

ritas in pondere eſt. [13] Invenio Medicos, quæ ſunt urenda corporum, non aliter utilius id fieri putare, quam cryſtallina pila adverſis poſita Solis radiis. Alius hic furor, [14] H-S. CL. M. [15] trullam unam non ante multos annos mercatam a matre familias, nec divite. [16] Idem Nero amiſſarum rerum nuncio accepto, duos calices cryſtallinos in ſuprema ira fregit illiſos. Hæc fuit ratio ſæculum ſuum punientis, ne quis alius ex his biberet. Fragmenta ſarciri nullo modo queunt. Mire ad ſimilitudinem acceſſere vitrea, ſed prodigii modo, ut ſuum pretium auxerint cryſtalli, non diminuerint.

XI. 1. Proximum locum in deliciis, [1] feminarum tamen adhuc tantum, [2] ſuccina obtinent: eandemque omnia hæc, quam gemmæ, auctoritatem, ſane majorem aliquibus de cauſis cryſtallina & murrhina, [3] rigidi potus utraque. In ſuccinis cauſam ne deliciæ quidem adhuc excogitaverunt. Occaſio eſt vanitas Græcorum diligentiæ. Legentes modo æque perpetiantur me de ortu eorum, cum hoc quoque interſit vitæ, ſcire poſteros quidquid illi prodidere mirandum. [4] Phaëthontis fulmine icti ſorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere juxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus: & electrum appellatum, quoniam Sol vocitatus ſit [5] Elector, plurimi Poëtæ dixere, primique, ut arbitror, Æſchylus, Philoxenus, Nicander, Euripides, Satyrus. Quod eſſe falſum, Italiæ teſtimonio patet. [6] Diligentiores eorum, Electridas inſulas in mari

NOTÆ.

13. *Invenio Medicos.*] Vide quæ diximus lib. 36. ſect. 67. Expertum id a ſe feliciter teſtatur Matthiolus, in lib. 5. Dioſc. cap. 116. pag. 1388.

14. *HS. CL. M.*] Seſtertiûm centum quinquaginta millia, monetæ noſtratis efficiunt libras, ſeu florenos 15000.

15. *Trullam unam.*] Cryſtallinam: *un baſſin de criſtal.*

16. *Idem Nero.*] Tranquillus in Nerone, cap. 47. *Nunciata interim defectione.... duos ſcyphos, gratiſſimi uſus, quos Homericos, a cælatura carminum Homeri vocabat, ſolo illiſit,* &c.

Sect. XI. 1. *Feminarum tamen.*] Hinc Ovidius, lib. 2. Metam. verſ. 364.

Inde fluunt lacrymæ, ſtillataque Sole rigeſcunt
De ramis electra novis: quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit geſtanda Latinis.

2. *Succina.*] Quæ electra vocant, *L'ambre jaune.* Ruellius, lib. 1. de nat. ſtirp. cap. 39. pag. 115. *Succinum noſtræ officinæ, ruraque, & vulgus Medicorum Ambram vocant citrinam: Mauritani Karabe. Geſtant noſtræ mulieres decoris cauſa, quadam monilium vice: aliæ orbiculos ex eo efficiunt, quibus ſuas preces numerant.* Alia res omnino eſt, quam Ambram griſeam vocitant.

3. *Rigidi potus.*] Sic libri omnes: hoc eſt, frigidi. Tamen & ad calidos potus murrhina Martialis adhibet, laudatus a nobis paulo antea, ſect. 8.

4. *Phaëthontis.*] Naſonem vide, loc. cit.

5. *Elector.*] Ἠλέκτωρ, quod homines ἀλέκτρυς, id eſt, ſine lecto faciat, hoc eſt, excitet a ſomno: ſeu potius id ei nomen eſt ab electri ſplendore.

6. *Diligentiores eorum.*] Apollonius Rhodius, lib. 4. Argon. verſ. 506. Qui Radaunum amnem (is Dantiſcum præterfluit) pro Rhodano acceptum a veteribus volunt, λήγευς λήγουσιν.

Adriatico esse dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. Qua appellatione nullas unquam ibi fuisse, certum est: nec vero ullas ibi appositas esse, in quas quidquam cursu Padi devehi possit. Nam quod Æschylus in Iberia, [7] hoc est, in Hispania, Eridanum esse dixit, eundemque appellari Rhodanum, Euripides rursus, [8] & Apollonius in Adriatico litore confluere Rhodanum & Padum, [a] faciliorem veniam facit ignorati succini, in tanta orbis ignorantia. Modestiores, sed æque falsum prodidere, in extremis Adriatici sinus rupibus inviis arbores stare, quæ Canis ortu hoc effunderent gummi. [9] Theophrastus in Liguria effodi dixit. Chares vero Phaëthontem in Æthiopia Hammonis obiisse: ob id delubrum ibi esse atque oraculum electrumque gigni. Philemon fossile esse, & in Scythia erui duobus locis: candidum atque cerei coloris, quod vocaretur electrum: in alio loco fulvum, quod appellaretur subalternicum. Demostratus [10] lyncurion id vocat, & fieri ex urina lyncum bestiarum, e maribus fulvum & igneum, e feminis languidius atque candidum. Alii dixere langurium, & esse in Italia bestias langurias. Zenothemis langas vocat easdem, & circa Padum iis vitam assignat. Sudines arborem quæ gignat in Liguria. In eadem sententia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in Britannia [11] petris effluere, quas electridas vocat. Pytheas [12] Guttonibus Germaniæ genti accoli æstuarium Oceani, Mentonomon nomine, spatio stadiorum sex millium: ab hoc diei navigatione insulam abesse Abalum: [13] illuc vere fluctibus advehi, & esse concreti maris purgamentum: incolas pro ligno ad ignem uti eo, proximisque Teutonis vendere. Huic & Timæus credidit, sed insulam [14] Basiliam vocavit. Philemon ait flammam ab electro reddi.

INTERPRETATIO.

[a] *Faciliorem.*] Venia digni, quod succini ortum ignorarint, qui vel orbis situm ipsum nescierunt.

NOTÆ.

7. *Hoc est, in Hispania.*] At Iberiæ nomine vetustissimi scriptores intellexere tractum omnem illum terrarum, qui a Rhodano ad Gades pertinet, teste Strabone lib. 3. pag. 166.

8. *Et Apollonius.*] Idem qui supra Rhodius appellatus, lib. 4. Argon. vers. 627.

9. *Theophrastus.*] Libro περὶ λίθων, pag. 6. Ἔστι δὲ καὶ τὸ ἤλεκτρον λίθος, καὶ γὰρ ὀρυκτὸν τὸ περὶ Λιγυστικήν.

10. *Lyncurion.*] De lyncurio diximus, lib. 8. sect. 57. Strabo similiter, lib. 4. pag. 202. ubi de Liguribus: Πλεονάζει δὲ καὶ τὸ λυγγούριον παρ' αὐτοῖς, ὅ τινες ἤλεκτρον προσαγορεύουσι. *Copiosum est apud illos lyngurium, quod nonnulli cognominant electrum.*

11. *Petris effluere.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. Chiffl. vet. Dalec. aliique. In editis perperam, *arboribus effluere.*

12. *Guttonibus.*] De his egimus lib. 4. sect. 28.

13. *Illuc vere fluctibus advehi.*] Subintellige, succinum.

14. *Basiliam vocavit.*] Sic MSS. omnes, non *Baltiam.* Sic Pytheas lib. 4. sect. 27.

Nicias Solis radiorum ſuccum intelligi voluit. Hos circa occaſum credit vehementiores in terram actos, pinguem ſudorem in ea parte Oceani relinquere, deinde æſtatibus in Germanorum litora ejici. Et in Ægypto naſci ſimili modo, [15] & vocari Sacal: item in India, gratiuſque thure eſſe Indis. In Syria quoque feminas [16] verticillos inde facere: [17] & vocare harpaga, quia folia & paleas, veſtiumque fimbrias rapiat. [18] Theochreſtus Oceano id exæſtuante ad Pyrenæi promontoria ejici: quod & Xenocrates credidit, qui de iis nuperrime ſcripſit. Vivit adhuc Aſarubas, qui tradidit juxta Atlanticum mare eſſe lacum Cephiſiada, quem Mauri vocant Electrum. Hunc Sole excalfactum e limo dare electrum fluitans. [19] Mnaſeas Africæ locum Sicyonem appellat, & Crathin amnem in Oceanum effluentem e lacu, in quo aves, quas Meleagridas [20] & penelopas vocat: [21] & vere ibi naſci, ratione eadem, [22] qua ſupra dictum eſt de Electride lacu. Theomenes, juxta Syrtim magnam hortum Heſperidum eſſe, ex quo in ſtagnum cadat, colligi vero a virginibus Heſperidum. [23] Cteſias Indis flumen eſſe Hypobarum, quo vocabulo ſignificetur [24] omnia in ſe ferre bona: fluere a Septentrione in exortivum Oceanum juxta montem ſilveſtrem arboribus electrum ferentibus. Arbores eas [25] ſiptachoras vocari, qua appellatione ſignificetur prædulcis ſuavitas. Mithridates in Germaniæ litoribus eſſe inſulam, vocarique eam Oſerictam, cedri genere ſilvoſam: inde defluere in petras. Xenocrates non ſuccinum tantum in Ita-

NOTÆ.

15. *Et vocari Sacal.*] Ab Hebræo סַקָל ut remur, quæ vox lapidem ſonat, quod duritiem lapidis ſuccinum æmuletur.

16. *Verticillos.*] Verticilli inſtrumenta ſunt, quæ fuſo adhibentur, ut facilius vertantur.

17. *Et vocare harpaga.*] Succinum videlicet. Ἅρπαξ Græcis rapacem, ſeu raptorem ſonat. Exſcripſit hunc locum Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 8.

18. *Theochreſtus.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. aliique. Sic loci hujus index. Non, ut editi, *Theophraſtus.*

19. *Mnaſeas.*] Sic MSS. proxime laudati: ſic index. In editis male, *Mneſias.*

20. *Et penelopas.*] Πηνέλοπες, quas qui non viderunt, aquaticas eſſe, anatibuſque ſimiles comminiſcuntur.

21. *Et vere ibi naſci.*] Subintellige, electrum.

22. *Qua ſupra dictum.*] Proxime antea, de Cephiſiade lacu.

23. *Cteſias.*] In libro de rebus Indicis, apud Photium in Bibl. cod. 72. pag. 149. Ἔστι δὲ καὶ ποταμὸς διαῤῥέων διὰ τῆς Ἰνδικῆς, ... ὄνομα δὲ τῷ ποταμῷ Ἰνδιστὶ μὲν Ὕπαρχος (rectius Ὑπόβαρος) Ἑλληνιστὶ δὲ, φέρων πάντα τὰ ἀγαθά. Οὗτος τοῦ ἐνιαυτοῦ λʹ ἡμέρας ἤλεκτρον καταῤῥεῖ, &c. *Eſt & fluvius Indiam interlabens, ... qui ab Indis Hypobarus appellatur, quod Græce ſonat, Ferens omnia bona. Triginta diebus per ſingulos annos ſuccinum undis vehit, &c.*

24. *Omnia in ſe ferre bona.*] Sic ex conjectura, favente Cteſiæ loco ante allato ſcripſimus, mutilis hac parte libris. Editi hactenus typi, *omnia vaſa ferre bona.*

25. *Siptachoras.*] Non, ut typi hactenus vulgati, *Aphytacoras.* Cteſias, loc. cit. Τῷ δενδρείῳ δὲ τούτῳ ὄνομά ἐστιν Ἰνδιστὶ Σιπταχόρα, ἑλληνιστὶ σημαίνει γλυκὺ, ἡδύ. Quod idem iterum repetit, pag. 52. De ea arbore vide ibi plura.

lia,

lia, verum etiam [26] thyon vocari, a Scythis vero sacrium, quoniam & ibi nascatur. Alios putare in Numidia gigni. Super omnes est Sophocles Tragicus Poëta, quod equidem miror [b] tanta [27] gravitate cothurni, & præterea vitæ fama, alias principe loco genitus Athenis, [28] rebus gestis, exercitu ducto. Hic ultra Indiam fieri dixit e lacrymis Meleagridum avium [29] Meleagrum deflentium. Quod & credidisse eum, vel sperasse aliis persuaderi posse, quis non miretur? quamve pueritiam tam imperitam posse reperiri, quæ avium ploratus annuos credat, lacrymasve tam grandes, avesque e Græcia, ubi Meleager periit, ploratum isse in Indos? Quid ergo? non multa æque fabulosa produnt Poëtæ? Sed hoc ea in re, [30] quæ quotidie inveniatur atque abundet, & hoc mendacium coarguat, serio quenquam dixisse, summa hominum contemptio est, & intoleranda mendaciorum impunitas.

2. [31] Certum est gigni in in insulis Septentrionalis Oceani, & a Germanis appellari [32] glessum: [33] itaque & a nostris unam insularum ob id Glessariam appellatam, Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente, Austraviam a barbaris dictam. [34] Nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus, ut gummi in cerasis, [35] resina pinis. CAP. III.

INTERPRETATIO.

[b] *Tanta.*] Tanta in poësi gravitate.

NOTÆ.

26. *Thyon vocari.*] Quo nomine veteres arboris genus appellarunt, quod esset cedro citrove affine, ut diximus lib. 13. sect. 30.

27. *Gravitate cothurni.*] De eo genere loquendi diximus, lib. 35. sect. 36. num. 23.

28. *Rebus gestis.*] Quas a Suida accurate recensitas vide.

29. *Meleagrum deflentium.*] A matre interfectum: quem cum sorores ejus deflerent, Deorum voluntate in aves sunt transfiguratæ, quæ Meleagrides vocantur. Hygin. fab. 174.

30. *Quæ quotidie inveniatur.*] Sic M S S. Prius editi, *invehatur.*

31. *Certum est gigni.*] Hæc totidem verbis Solinus, cap. 20. pag. 40.

32. *Glessum.*] Tacitus, lib. de moribus Germ. pag. 138. *Sed & mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi Glessum vocant, inter vada, atque in ipso litore legunt*, &c.

33. *Itaque & a nostris.*] A Romanis militibus. De Glessariis insulis egimus lib. 4. sect. 30.

34. *Nascitur autem.*] Ita Solinus, loc. cit. Subscribit & Olaus Magnus, lib. 12. hist. cap. 8. pag. 500. *Abietes*, inquit, *seu piceæ arbores, natura sua resinosæ, excelsa proceritate, sive super litora maris, sive super rivos, vel alias silvarum declivitates crescentes, succinum sudant, maxime dum maturis frugibus Solis fervor* &c. Sed altera præterea succini generatio est, e terra scilicet, cum sit picis fossilis, seu bituminis genus: quod non in litore modo Prussiaci maris, sed & in locis ab eo pluribus passuum millibus disjunctis, atque adeo in ipsis montibus reperitur. Vide Kircherum, lib. 8. de mundo subterr. cap. 3. pag. 75. Succinum e cetaceorum piscium spermate fieri, recentioribus quibusdam negotiatoribus Sarmaticis credidit Alciatus, lib. 7. Parerg. juris, cap. 4. fol. 151. tom. 6.

35. *Resina pinis.*] Sic M S S. omnes, non *pineis*. Sextus hic casus, a *pinus, pini*, secundæ declinationis.

Erumpit humoris abundantia : denſatur rigore [36] vel tepore autumnali. [37] Cum intumeſcens æſtus rapuit ex inſulis, certe in litora expellitur, ita volubile, [38] ut pendere videatur, atque conſidere in vado : [39] quod arboris ſuccum eſſe priſci noſtri credidere, ob id ſuccinum appellantes. Pineæ autem arboris eſſe indicio eſt pineus in attritu odor, & [40] quod accenſum tedæ modo ac nidore flagret. Affirmatur a Germanis [41] ideo maxime appetitam provinciam : & inde advectos primum, quos Græci [42] macatos vocabant. Famam rei fecere proximæ Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum. [43] Pado vero annexæ fabulæ videtur cauſa, hodieque [44] Tranſpadanorum agreſtibus feminis, monilium vice ſuccina geſtantibus, maxime decoris gratia, [45] ſed & medicinæ : quando tonſillis creditur reſiſtere, & faucium vitiis, [46] vario genere aquarum juxta infeſtante guttura [46] ac vicinas carnes. Sexcentis fere M. paſſ. a Carnunto Pannoniæ abeſt litus id Germaniæ, ex quo invehitur, percognitum nuper. Vidit enim Eques Romanus, miſſus ad id comparandum a Juliano curante [48] gladiato-

NOTÆ.

36. *Vel tepore autumnali.*] Solinus, loc. cit. At Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 8. *vel tempore*, mendoſe.

37. *Cum intumeſcens.*] Tacitus, loc. cit. *Fecundiora igitur nemora lucoſque, ſicut Orientis ſecretis, ubi thura balſamaque ſudantur, ita occidentis inſulis terriſque ineſſe crediderim, quæ vicini Solis radiis expreſſa, atque liquentia, in proximum mare labuntur, ac vi tempeſtatum in adverſa litora exundant.*

38. *Vt pendere.*] Ut modo pendere in aquis, modo in vado conſidere videatur. Ita M S S. omnes. Salmaſius in Solin. pag. 234. legit, *atque non ſidere.* Tacitus loco cit. inter vada ſuccinum peti ait.

39. *Quod arboris ſuccum, eſſe priſci noſtri.*] Priſcos illos ſecutus eſt Nepos Cornelius, uti ex Caſſiodoro intelligimus, lib. 5. Var. epiſt. 2. Solinus, loc. cit. *Succum eſſe arboris de nominis ſignificatione capeſſas : verum unde profluit, ſi uſſeris, odor indicabit.*

40. *Et quod accenſum.*] Tacitus, loc. cit. *Si naturam ſuccini admoto igne tentes, in modum tedæ accenditur : alitque flammam pinguem & olentem : mox ut in picem reſinamve lenteſcit.*

41. *Ideo maxime.*] Propter ſuccinum. Notat luxuriam ſuorum temporum. Vide Notas & Emend. num. VII.

42. *Macatos vocabant.*] Majores ſuccini glebas, vel pretioſiores, μακιςοῦς.

43. *Pado vero.*] Solini paraphraſis, cap. 20. pag. 40. de ſuccino. *Pretium operæ eſt ire longius, ne Padanæ ſilvæ credantur lapidem fleviſſe. Hanc ſpeciem in Illyricum barbari intulerunt, quæ cum per Pannonica commercia uſu ad Tranſpadanos homines foret devoluta, quod ibi primum noſtri viderant, ibi etiam natum putaverunt.*

44. *Tranſpadanorum.*] Sic MSS. non *Tranſpadanarum.* Iſidorus lib. 16. Orig. c. 8. *E ſuccino fiunt decoris gratia agreſtium feminarum monilia.* Ovidius ſupra laudatus, *nuribus geſtanda Latinis.*

45. *Sed & medicinæ.*] Vide Matthiolum in Dioſc. lib. 1. cap. 93. pag. 139.

46. *Vario genere aquarum.*] Præſertim nivalium, quæ ex ſummis Alpium jugis liquatæ cum amnibus corrivantur. Inde ſtrumis eorum amnium accolæ potoreſque obnoxii.

47. *Ac vicinas carnes.*] Nullus eſt e MSS. codicibus qui Salmaſio faveat, ita legenti, *juxta iis infeſtante guttura, ac vicinis Carnis.*

48. *Gladiatorium munus.*] Quod in amphitheatro ligneo, in regione Martii campi intra anni ſpatium fabricato dedit. Suetonius, in Nerone, cap. 12.

rium munus Neronis principis, qui hæc commercia & litora peragravit, tanta copia invecta, ut retia arcendis feris [49] podium protegentia [50] succino nodarentur: arma vero, [51] & libitina, [52] totusque unius diei apparatus esset e succino. [53] Maximum pondus is glebæ attulit XIII. librarum. [54] Nasci & in India certum est. Archelaus, qui regnavit in Cappadocia, illinc [56] pineo cortice inhærente trahit advehi rude, polirique adipe suis lactentis incoctum. [57] Liquidum primo destillare, argumento sunt quædam intus translucentia, [58] ut for-

NOTÆ.

49. *Podium.*] Orchestra, in qua erant Senatorum designata loca, Romæ inter cuneos & scenam interjecta erat, præducta muro pedem unum alto, quod podium dicebatur: qui murus columnis tres pedes altis ornabatur, quibus spectatores inniti possent. Erat orchestra graduum quatuor aut quinque, longa dimidiam scenæ partem. Gradus orchestræ dignissimus imus fuit, podio proximus, & scenæ. Juvenalis, Satyra 2. vers. 145.

Et Capitolinis generosior, & Marcellis,
Et Catuli, Paulique minoribus, & Fabiis, &
Omnibus ad podium spectantibus: his licet ipsum
Admoveas, cujus tunc munere retia misit.

50. *Succino nodarentur.*] Nodos habebant e succino. Sic MSS. Reg. 2. Colb. 3. aliique: non *succinis notarentur*, ut editi.

51. *Et libitina.*] Lectus quo gladiatores in arena mortui statim efferebantur, Libitina dicebatur: quoniam in æde Libitinæ Deæ pararentur omnia necessaria ad funebrem apparatum. Horatius: *Multaque pars mei Vitabit Libitinam.*

52. *Totusque unius diei.*] Solinus, cap. 20. pag. 40.

53. *Maximus .... XIII. librarum.*] Hoc est, Solino interprete, loc. cit. XIII. millium librarium. Massam succini equo majorem ad litus Schetlandiæ appulisse aliquando prodidit Hector Boëtius, in hist. Scotorum.

54. *Nasci & in India.*] Solinus, cap. 20. pag. 41. Ctesias in Indicis, apud Photium, cod. 73. pag. 152.

55. *Archelaus.*] Cujus regnum in formam provinciæ Tiberius redegit, ut Suetonius prodidit, cap. 36.

56. *Pineo cortice.*] Vocem *pineo* ex MSS. addidimus. Solinus paraphrastes, cap. 20. pag. 41. de succino. *Rude primum nascitur & corticosum, deinde incoctum adipe lactentis suis expolitur, ad quem videmus nitorem.*

57. *Liquidum primo.*] Hoc ipsum experimenta confirmant summorum virorum hujus etiam ævi. Vide Kircherum nostrum, tom. 2. mundi subt. pag. 75. & 76.

58. *Ut formica.*] Martialis, l. 6. Epigr. 15.

Dum Phaëthontea formica vagatur in umbra,
Implicuit tenuem succina gutta feram.
Sic modo quæ fuerat vita contempta manente,
Funeribus facta est nunc pretiosa suis.

Et lib. 4. Epigr. 32. de ape electro inclusa:

Et latet, & lucet, Phaëthontide condita gemma,
Ut videatur apis nectare clausa suo.
Dignum tantorum pretium tulit illa laborum,
Credibile est ipsam sic voluisse mori.

Et Epigr. 59. de vipera electro inclusa:

Flentibus Heliadum ramis, dum vipera serpit,
Fluxit in obstantem succina gemma feram.
Quæ dum miratur pingui se rore teneri,
Concreto riguit vincta repente gelu.

micæ, aut culices, lacertæque, quas adhæsisse [c] musteo non est dubium, & inclusas durescenti.

XII. Genera ejus plura. Candida odoris præstantissimi. Sed nec his, nec cereis pretium. Fulvis major auctoritas. Ex iis etiamnum amplior translucentibus, præterquam si nimio ardore flagrent: imaginemque igneam inesse, non ignem, placet. [1] Summa laus Falernis a vini colore dictis, molli fulgore perspicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. [2] Verum hoc quoque notum fieri oportet, quocumque libeat, tingi, hœdorum sevo, & anchusæ radice: quippe etiam conchylio inficiuntur. Ceterum attritu digitorum [3] accepta caloris anima trahunt in se paleas ac folia arida, quæ levia sunt: ac, ut magnes lapis, [4] ferri ramenta quoque. Succina oleo addita flagrant dilucidius diutiusque, [5] quam lini medulla. Taxatio in deliciis tanta, ut hominis quamvis parva effigies, vivorum hominum vigentiumque pretia superet, prorsus [a] ut castigatio una non sit satis. In Corinthiis æs placet auro argentoque mixtum, in cælatis ars & ingenia. Murrhinorum & crystallinorum diximus gratiam: uniones,

INTERPRETATIO.

c *Musteo.*] Recenti.

a *Ut castigatio.*] Ut castigasse invehique in mores semel obiter non sit satis.

NOTÆ.

Ne tibi regali placeas, Cleopatra, sepulcro:
Vipera si tumulo nobiliore jacet.

Vide & Tacitum, lib de moribus German pag. 178. Kircherus in suo Museo servare se ait, loc. cit. precariam decadem, quam Rosarium vocant, in qua quot succinei globi spectantur, tot differentes muscæ sunt.

Sect. XII. 1. *Summa laus Falernis.*] Solinus, cap. 20. pag. 41. de succino: *Pro facie habet nomina: melleum dicitur, & Falernum: utrumque de similitudine aut vini, aut utique mellis.*

2. *Verum hoc quoque.*] Isidorus hæc breviter, lib. 16. Orig. cap. 8. de succino: *Quocumque autem modo libeat, tingitur: Nam anchusa radice, conchylioque inficitur.*

3. *Accepta caloris anima.*] Hoc est, *vi caloris.* Vide Notas & Emend num. VIII. De attractiva electri virtute, multa Kircherus noster erudite, tom. 2. mundi subterr. lib. 8. pag. 76.

4. *Ferri ramenta quoque.*] Non levia modo, sed & ponderosissima omnis generis metalla, ferrum, argentum, aurum, plumbum, ad x. ac xx. libras, ligneos baculos, hastas, chirothecas, succini frusto attraxisse se Kircherus idem contestatur, pag. 77. Quod porro Geoponicon auctor, lib. 15. cap. 1. pag. 406. famaque vulgi ocimum excipit, quod a succino posse trahi negat, *ἀχύρωδη ἢ κάρφα ἕλκει περὶ ἑαυτὸν, πλὴν ὠκίμου*, id variis experimentis falsum esse & ipsi scimus, & idem Kircherus vidit.

5. *Quam lini medulla.*] Ita libri omnes: haud dubie tamen, *quam pini medulla*, legi satius fuerit. Quid enim *lini medulla?* Stupane, quæ medullæ proxima? Vereor ut id satis dicatur apposite Pini vero medullam, quam Græci *καρδίαν* vocant: Theophr lib. 1 hist. plant. cap. 9. maxime ἔνδᾳδον esse vere pronunciavit, hoc est, teda refertam.

[6] quod capite circumferuntur, gemmæ digitis: in omnibus denique aliis vitiis ostentatio aut usus placet: in succinis deliciarum tantum conscientia. [7] Domitius Nero in ceteris vitæ suæ portentis, capillos quoque conjugis suæ Poppææ in hoc nomen adoptaverat, quodam etiam carmine succina appellando. Et quoniam nullis vitiis desunt pretiosa nomina, ex eo [8] tertius quidam hic colos cœpit expeti a matronis. Usus tamen succinorum invenitur aliquis in medicina: sed non ob hoc feminis placent. Infantibus adalligari amuleti ratione prodest. Callistratus & cuicumque ætati contra lymphationes prodesse tradit, & urinæ difficultatibus potum, adalligatumque. Hic & differentiam novam attulit appellando [9] chryselectrum, quasi coloris aurei, & matutino gratissimi aspectus, rapacissimum ignium, & si juxta fuerint, celerrime ardescens. Hoc collo adalligatum, mederi febribus & morbis: tritum cum melle ac rosaceo, aurium vitiis: & si cum melle Attico conteratur, oculorum quoque obscuritatibus. [10] Stomachi etiam vitiis vel per se farina ejus sumpta, vel cum mastiche ex aqua pota. Succina etiam gemmis, quæ sunt translucidæ, adulterandis magnum habent locum, maxime amethystis, cum omni, [11] ut diximus, colore tingantur.

XIII. De lyncurio proxime dici cogit auctorum pertinacia. Quippe etiam, si non electrum id esset, [1] lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis, sed egestam terra protinus bestia operiente eam, quoniam invideat hominum usui. Esse autem, qualem in igneis succinis, colorem, [2] scalpique. Nec folia tantum aut stramenta ad se rapere, [3] sed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidem & Theophrastus credit. [4] Ego falsum id totum arbitror, nec visum in ævo nostro gemmam ullam ea appellatione,

NOTÆ.

6. *Quod capite.*] Auribus.

7. *Domitius Nero.*] Vide auctorum indicem.

8. *Tertius quidam hic colos.*] Post aurum, & uniones: quæ pariter matronæ gestant.

9. *Chryselectrum &c.*] Hæc iisdem fere verbis Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 17.

10. *Stomachi etiam.*] Id quoque de suo electro πτερυγοφόρῳ Dioscorides, lib. 2. cap. 100.

11. *Ut diximus.*] Hac ipsa sect.

Sect. XIII. 1. *Lyncurium tamen.*] Hæc totidem verbis Solinus, cap. 2. pag. 15. ac pro veris habuit. Item auctor Kiranidum, pag. 42. Vide quæ de Lyncurio dicta sunt, lib. 8. sect. 57.

2. *Scalpique.*] Non scalpi quidem, sed scalpendis gemmis eam esse idoneam prodidit Phile, lib. de propr. anim. pag. 108.

Οὖρον δ' λυγκὸς ἐκπαχυνθὲν εἰς λίθον,
Στερρός τίς ἐστιν ἐγγλυπτὺς πρὸς τοὺς λίθους.

3. *Sed æris etiam ac ferri*] Quod lyncurium ii scilicet electrum esse arbitrarentur. Nam succino vim eam inesse paulo antea diximus. Exscribere hæc Plinius a Theophrasto videtur, lib. περὶ λίθων, pag. 6.

4. *Ego falsum id.*] Falsum id quoque Diosc. arbitratur, lib. 2. cap. 100.

& quod de medicina simul proditur, [5] calculos vesicæ eo poto elidi, & morbo regio occurri, si ex vino bibatur, aut si portetur etiam.

XIV. Nunc gemmarum confessa genera dicemus, a laudatissimis orsi. Nec vero id solum agemus, sed ad majorem utilitatem vitæ obiter coarguetur Magorum infanda vanitas, quando illi vel plurima prodidere de gemmis, [a] medicinæ ex his blanda specie prodigia transgressi.

CAP. IV. XV. Maximum in rebus humanis, non solum inter gemmas, pretium habet adamas, diu non nisi regibus & iis admodum paucis cognitus, [1] auri modo in metallis repertus, perquam raro: comes auri, [2] nec nisi in auro nasci videbatur. Veteres eum in Æthiopum tantum metallis inveniri existimavere, inter delubrum Mercurii, atque insulam Meroën: dixeruntque non ampliorem cucumis semine, aut colore dissimilem inveniri. Nunc genera ejus sex noscuntur: Indici, non in auro nascentis, [3] sed quadam crystalli cognatione. Siquidem & colore translucido non differt, & laterum sexangulo lævore turbinatus in mucronem: [4] aut duabus contrariis partibus, ut si duo turbines latissimis suis partibus jungantur: magnitudine vero etiam avellanæ nuclei. Similis est huic quidem Arabicus, [5] minor tantum,

INTERPRETATIO.

[a] *Medicinæ.*] Omnia medicinæ prodigia superantes, blandis pollicitationibus remediorum a gemmis, *quæ sunt incredibilia & falsa.*

NOTÆ.

5. *Calculos vesicæ.*] Vide quæ dicta sunt lib. 28. sect. 32.

Sect. XV. 1. *Auri modo.*] Sic Reg. 2. & Colb. 3. In editis vitiose, *unus modo.* Nec minus corrupte in Chiffl. *auri nodus*, quanquam id intelligo placere Salmasio, in Solin. pag. 1037. Ariolantur qui Plinium hallucinatum hoc loco putant, ac spumam auri, quam id dum excoquitur, exspuit, (Græci nonnulli ἀδάμαντα nuncupant) pro adamante gemma accepisse autumant.

2. *Nec nisi in auro.*] Mox, *& in auro nonnisi excellentissimo natales.*

3. *Sed quadam crystalli.*] Fere crystalli similis. Solinus, cap. 52. pag. 82. de adamante: *In quodam crystalli genere invenitur, materia, in qua nascitur, ad aquæ similis, splendore liquidissimo, in mucronem sexangulum utrinque secus leniter turbinatus, nec unquam ultra magnitudinem nuclei avellanæ repertus.* Expressit hoc idem versu Marbodeus, l. de lap. pret. c. 1.

Vltima præcipuum genus India fert adamantis,
De crystallorum natum sumptumve metallis:
Hunc ita fulgentem crystallina reddit origo,
Vt ferruginei non desinat esse coloris.
Hic sed avellana major nuce non reperitur.

Genera adamantum a Plinio, ceterisque veterum proposita, ætati huic nostræ ignota censemus, cum Aldrovando, lib. 4. de metall. cap. 78. pag. 947.

4. *Aut duabus contrariis partibus.*] Subintellige, acuminatus, seu turbinatus in mucronem, ab utraque parte. Gallice, *en lozange.*

5. *Minor tantum.*] Hæc verba sic Marbodeus accepit, ut minoris pretii quidem, non item molis esse intellexerit, loc. cit.

[6] ſimiliter & naſcens : [7] ceteris pallor argenti, & in auro non niſi excellentiſſimo, natales. [8] Incudibus hi deprehenduntur, ita reſpuentes ictum, ut ferrum utrinque diſſultet, incudeſque etiam ipſæ diſſiliant. [9] Quippe duritia inenarrabilis eſt, ſimulque ignium victrix natura, & nunquam incaleſcens. [10] Unde & nomen indomita vis Græca interpretatione accepit. Unum ex iis vocant [11] cenchron, quod eſt milii magnitudine. Alterum Macedonicum [12] in Philippico auro repertum : & hic eſt cucumis ſemini par. Poſt hos Cyprius vocatur in Cypro repertus, vergens [13] in aërium colorem, ſed in medicina, [14] ut dicemus, efficaciſſimus. [15] Poſt hunc eſt ſiderites ferrei ſplendoris, pondere ante ceteros, ſed natura diſſimilis. [16] Nam & ictibus frangitur, & alio adamante perforari poteſt : quod & Cyprio evenit : breviterque, ut degeneres, nominis tantum auctoritatem ha-

NOTÆ.

Alterius generis producit Arabs adamantem,
Non ſic invictum : nam frangitur abſque cruore :
Nec par huic nitor eſt, pretiique minoris habetur :
Pondere ſit quamvis, & enormi corpore major.

6. *Similiter & naſcens.*] Hoc eſt, ut Indicus, non in auro naſcens, ſed quadam cryſtalli cognatione.

7. *Ceteris pallor argenti.*] Ceteris adamantis generibus, præter Arabicum, Indicumque, pallor eſt argenti, natales in excellentiſſimi auri metallis. Vide Notas & Emend. num. X I.

8. *Incudibus hi.*] Marbodeus Indico ſoli hanc dotem aſſignat. Solinus, cap. 52. pag. 82. Indico & alteri generi, cujus natales in auro : *Nec ferro vincuntur*, inquit, *nec igne domantur.*

9. *Quippe duritia.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 13. Vide egregiam de ea re diſſertationem, apud Theophyl. Simocattam, phyſ. quæſt. 1. Noſtri tamen adamantes adeo non ictum mallei reſpuunt, ut etiam in ſcobem malleolo redigantur. Facillime vero piſtillo ferreo in mortario confringi & atteri ſolent, ut eorum ſcobe adamantes alii poliantur. Vide Garciam ab Horto, in Arom. hiſt. cap. 47.

10. *Vnde & nomen.*] Ἀδάμας ; ἀπὸ τῦ α καὶ δαμάζω, id eſt, *domo*, quod nulli materiæ cedat.

11. *Cenchron.*] Ita clare Colb. 3. aliique MSS. & typi omnes. Et κέγχρος quidem milium ſonat, unde ei adamanti nomen. Nodum quærit in ſcirpo Salmaſius, in Solin. pag. 1074. qui *centron* reponere conatur, hoc eſt, centrum, ſeu nodum, nodoſamve duritiem, quæ in gemmis reperitur interdum.

12. *In Philippico auro.*] In metallis aurariis, quæ ſunt in Philippenſi Macedoniæ agro. In ferrariis dixit Marbodeus, loc. cit.

Tertius eſt adamas, quem dat maris inſula Cypros.
Quartum producit ferraria vena Philippis.

At falſo, cum his generibus natales in auro eſſe Plinius præmonuerit. Sed Solinum ille tranſcripſit, qui quartum ſimiliter genus adamantis metallis ferrariis adjudicat, non tamen Philippenſibus : cum neque in ullis, ut mox dicemus, reperiri poſſit.

13. *In aërium colorem.*] Vel cæruleum, vel in tranſlucido-liquidum. Vide Notas & Emend. num. X.

14. *Vt dicemus.*] Sub calcem hujus ſectionis

15. *Poſt hunc eſt.*] Σιδηρίτης, non quod in ferrariis metallis invenitur, ut Solinus ſomniavit, cap. 52. pag. 82. ſed quod eſt ille ferrei coloris.

16. *Nam & ictibus.*] Totidem verbis hæc Solinus, loc. cit.

bent. Idque, quod totis voluminibus his docere & mandare conati ſumus, de diſcordia rerum concordiaque, quam antipathiam ac ſympathiam appellavere Græci, non aliter clarius intelligi poteſt. [17] Siquidem illa invicta vis duarum violentiſſimarum naturæ rerum ferri igniſque contemptrix, [18] hircino rumpitur ſanguine, neque aliter quam recenti calidoque macerata, & ſic quoque multis ictibus: tunc etiam, præterquam eximias, incudes malleoſque frangens. Cujus hoc ingenio inventum? quove caſu repertum? aut quæ fuit conjectura experiendi rem immenſi ſecreti, & in fœdiſſimo animalium? Numinum profecto muneris talis inventio omnis eſt. Nec quærenda in ulla parte naturæ ratio, ſed voluntas. Et cum feliciter rumpere contigit, in tam parvas frangitur cruſtas, ut cerni vix poſſint. [19] Expetuntur a ſcalptoribus, ferroque includuntur, nullam non duritiam ex facili cavantes. [20] Adamas diſſidet cum magnete lapide in tantum, ut juxta poſitus ferrum non patiatur abſtrahi: aut ſi admotus magnes apprehenderit, rapiat, atque auferat. [21] Adamas & venena irrita facit, & lymphationes abigit, metuſque vanos expellit a mente: & ob id quidam eum [22] anachiten vocavere. Metrodorus

NOTÆ.

17. *Siquidem illa invicta.*] Hæc Solinus ad verbum, loc. cit. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 13.

18. *Hircino rumpitur ſanguine.*] Negant hoc eſſe verum recentiores phyſici, niſi hircus antea petroſelino ac ſilere montano paſtus ſit: his herbis frangendi vim hircinum ſanguinem adipiſci; adeo ut ruta muraria ſola hirco enutrito, per dies quadraginta, prohibitoque ab omni potu, niſi ut ſub noctem pluviam decidentem lamberet, interfecti ſanguinem leniter exſiccatum, comminuendi calculi cauſa ægris propinatum eſſe, feliciſſimo eventu.

19. *Expetuntur.*] Solinus loc. cit. *Fragmenta ſcalptoribus in uſum inſigniendæ cujuſcumque modi gemmæ expetuntur.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 8. *Adamantis fragmentis ſcalptores pro gemmis inſigniendis perforandiſque utuntur.* Albertus M. lib. 2. de miner. tract. 2. pag. 227. *Hic autem lapis penetrat ferrum, & ceteras gemmas omnes, præter chalybem, in quo retinetur.*

20. *Adamas.*] Ita Solinus, Iſidorus, Albertus, locis cit. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 1.

Omnibus æqua tamen vis eſt adducere ferrum:
Quod facit & magnes abſente potens adamante:
Nam præſens adamas magneti quod rapit, aufert.

Non habet hanc vim adamas orbi noſtro nunc cognitus.

21. *Adamas & venena.*] Solinus, & Iſidorus, locis cit. Albertus his amplius, loco cit. *Dicuntque Magi, quod lacerto ſiniſtro alligatus, valet contra hoſtes, & inſaniam, & indomitas beſtias, & feros homines, & contra jurgia & rixas, & contra venena, & incurſus phantaſmatum, & incuborum.* Marbodeus, loc. cit.

Et noctis lemures, & ſomnia vana repellit,
Atra venena fugat, &c.

22. *Anachiten.*] Sic libri fere omnes editi. An ab *anach* אנך Hebræa voce, quæ in paginis ſacris onychem ſæpe, alicubi & adamantem ſonat? In Parm. edit. *anchiten.* Reg. 2. & Colb. 3. *quondam eunaciten.* An εὐνακίτην, quod metus a lecto ſomnoque pellat? nam & εὐνὴ & κοίτη lectus dicitur. Salmaſius in Solin. ἀναγκίτην legit, pag. 1085. quod

Scepſius,

Scepſius, in eadem Germania & Baſilia inſula naſci, in qua & ſuccinum, quod equidem legerim, ſolus dicit: & præfert Arabicis: quod falſum eſſe quis dubitet?

XVI. Proximum apud nos Indicis Arabiciſque margaritis pretium eſt, de quibus [1] in nono diximus volumine inter res marinas.

CAP. V.

[2] Tertia auctoritas ſmaragdis perhibetur pluribus de cauſis. Nullius coloris aſpectus jucundior eſt. Nam herbas quoque virentes frondeſque avide ſpectamus: Smaragdos vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret. [3] Præterea ſoli gemmarum contuitu oculos implent, nec ſatiant. Quin & ab intentione alia obſcurata, aſpectu ſmaragdi recreatur acies. [4] Scalpentibuſque gemmas non alia gratior oculorum refectio eſt: ita viridi lenitate laſſitudinem mulcent. [a] Præterea longinquo amplificantur viſu, [5] inficientes circa ſe repercuſſum aëra: [6] non Sole mutati, non umbra, non lucernis, ſemperque ſenſim radiantes, & viſum admittentes, [b] ad craſſitudinem ſui facilitate tranſlucida: [7] quod etiam in aquis nos juvat. Iidem plerumque & concavi, [8] ut viſum colligant. [9] Quapro-

INTERPRETATIO.

[a] *Præterea.*] Præterea ex longo ſpatii intervallo oculos feriunt, & ampliſſimam emittunt ex ſe lucem.

[b] *Ad craſſitudinem.*] Ad intimam uſque ſui craſſitudinem, quoniam tranſlucida eſt, & facile viſum tranſmittit.

NOTÆ.

metus ſedet: nam metum ille, ceteroſque animi affectus, quæ πάθη Græci vocant, ἀνάγκας appellari poſſe, credi cogit: Pareant, quibus ille juſſerit.

Sect. XVI. 1. *In nono diximus.*] Libro 9. ſect. 54. & ſeqq.

2. *Tertia ... ſmaragdis.*] Hæc iiſdem fere verbis Solinus, cap. 15. pag. 35. Iſidorus item, lib. 16. Orig. cap. 7. Maragdum abſque prævio ſibilo ſcribendum eſſe contendit Athenæus, lib. 3. pag. 94. quod ἀπὸ τοῦ μαρμαίρειν, hoc eſt, a ſplendore nomen habere vult. Noſtris, E'meraude.

3. *Præterea ſoli &c.*] Solinus, ex Theophraſto, & Iſidorus, locis cit.

4. *Scalpentibuſque.*] Solinus, loc. cit. *Deinde obtutus fatigatos coloris reficiunt lenitate: nam viſus, quos alterius gemmæ fulgor retuderit, ſmaragdi recreant & exacuunt.*

5. *Inficientes.*] Eadem ambage ſermonis, Solinus, pag. 36. *Proxima ſibi inficiunt aëre repercuſſo.* Iſidorus, loc. cit. *Inficiunt circa ſe viriditate repercuſſum aërem.* Albertus M. pag. 239. lib. 2. de miner. *Vicinum aërem ſua videtur tingere viriditate.*

6. *Non Sole mutati*] Nec Sol, nec umbra, nec lucernæ, vividam eam viriditatem auferunt.

7. *Quod etiam in aquis nos juvat.*] Sic MSS. Reg. 2. Colb. 3. aliique: non, ut editi perperam, *quod etiam in aquis non fit.* Sententia eſt, in aquis etiam juvare hoc ac delectare plurimum, ſi vitrea ac pellucida perſpicuitate, ad imum uſque fundum, viſus admittant. Hinc illud de fonte pervulgatum, ut ſit

Vitreis pellucidus undis.

8. *Ut viſum colligant.*] Ut aſpectum cogant, nec radios, quos vocant viſuales, diſſipent. Dignus riſu ac ſibilo Solinus, qui cap. 15. pag. 36. hunc Plinii locum ſic interpretatur: *Cum concavi ſunt* ſmaragdi, *inſpectantium facies æmulantur.*

9. *Quapropter decreto.*] Solini para-

pter decreto hominum iis parcitur, ſcalpi vetitis. [10] Quanquam Scythicorum Ægyptiorumque duritia tanta eſt, ut nequeant vulnerari. [11] Quorum vero corpus extenſum eſt, eadem, qua ſpecula, ratione ſupini imagines rerum reddunt. [12] Nero princeps gladiatorum pugnas ſpectabat ſmaragdo.

XVII. [1] Genera eorum duodecim: [2] Nobiliſſimi Scythici, ab ea gente, in qua reperiuntur, appellati. [3] Nullis major auſteritas, nec minus vitii. Et quantum ſmaragdi a gemmis diſtant, tantum Scythici a ceteris ſmaragdis. [4] Proximam laudem habent, ſicut & ſedem, Bactriani, quos in commiſſuris ſaxorum colligere dicuntur Eteſiis flantibus. Tunc enim [5] tellure internitent, quia iis ventis maxime arenæ moventur. Sed hos minores multo Scythicis eſſe tradunt. [6] Tertium locum Ægyptii habent, qui eruuntur circa Copton oppidum Thebaïdis in collibus, ex cautibus. [7] Reliqua genera in metallis ærariis inveniuntur. Quapropter principatum ex iis Cyprii obtinent: doſque eorum eſt nec in colore liquido, nec diluto, verum ex humido pingui,

NOTÆ.

phraſis: *Nec aliam ob cauſam placuit ut non ſcalperentur, ne offenſum decus imaginum lacunis corrumperetur.*

10. *Quanquam Scythicorum &c.*] Solinus, loc. cit.

11. *Quorum vero.*] Solinus item, loc. cit. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 54.

Optimus hic ſitus eſt, quorum ſunt corpora plana.

12. *Nero princeps.*] Iſidorus, loco cit. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 54.

Omne virens ſuperat forma viridante ſmaragdus,
Cujus bis quina ſpecies binaque feruntur:
Præcipuus Scythicis honos eſt, & gratia major.
His uſum ſpeculis teſtatur fama Neronem,
Cum gladiatorum pugnas ſpectare libebat.

Sect. XVII. 1. *Genera eorum.*] Albertus M. lib. 2. de mineral. pag. 236. *Smaragdi, propter planitiei & coloris varietatem, dicunt eſſe diverſitates duodecim.* Nunc genera tantum bina noſcuntur: orientale, & occidentale: ab Indiis unde advehuntur.

2. *Nobiliſſimi.*] Iſidorus & Solinus, locis cit. Scythidem gemmam appellat Martianus., lib. 1. pag. 18. & 20.

3. *Nullius major auſteritas.*] Solinus, loc. cit. *Laudantur auſteri*, hoc eſt, ſaturi coloris. MSS. tamen Reg. & Colb. *Nullis major auctoritas*: ſed mendoſe: cum iidem ſect. ſeq. clare exhibeant, *tenorem illum Scythicæ auſteritatis non ſemper cuſtodiunt.*

4. *Proximam laudem.*] Iſidorus lib. 16. Orig. cap. 7. & Theophr. lib. περὶ λίθων, pag. 7. Ubi tamen, ut optime Dalecampius animadvertit, aliique poſt eum, nihil ille de commiſſuris ſaxorum: ſed intexi ſolum ſmaragdos calicibus geminatis, εἰς τὰ λιθόκολλα: colligi eoſdem in arena Eteſiis flantibus, quia venti ii movent arenas, ac tellure deterſa internitentes ſmaragdos aperiunt.

5. *Tellure internitent.*] Solinus, loc. cit. *Inveniuntur Eteſiis flantibus: tunc enim detecto ſolo facillime internitent: nam Eteſiæ plurimum arenas movent.* Iſidorus ſimiliter, loc. cit *Tellure deoperta intermicant.* Theophr. loc. cit. τότε γὰρ ἐμφανεῖς γίνονται,

6. *Tertium locum.*] Iſidorus, loc. cit.

7. *Reliqua genera.*] Solinus, & Iſidorus, locis citatis.

quaque perſpiciatur, imitante tranſlucidum mare: [8] pariterque tranſlucentem colorem expellit, & aciem reficit. Ferunt in ea iuſula tumulo reguli [9] Hermiæ, juxta cetarias, marmoreo leoni fuiſſe inditos oculos ex ſmaragdis, ita radiantibus etiam in gurgitem, ut territi refugerent thynni, diu mirantibus novitatem piſcatoribus, donec mutavere oculis gemmas.

XVIII. Sed & vitia demonſtrari oportet in tam proclivi erratu. Sunt quidem omnium eadem. Quædam tamen nationum peculiaria, ſicut in homine. Ergo Cyprii varie glauci, magiſque ac minus in eodem ſmaragdo aliis partibus tenorem illum [1] Scythicæ auſteritatis non ſemper cuſtodiunt. Ad hoc quibuſdam intercurrit umbra, [a] ſurduſque fit colos, qui improbatur, etiam dilutior. Hinc genera diſtinguuntur. Sunt aliqui obſcuri, [2] quos vocant cæcos: alii denſi, nec e liquido tranſlucidi: quidam varia nubecula improbati. Aliud eſt hoc, quam umbra, [3] de qua diximus. Nubecula enim [b] albicantis eſt vitium, cum viridis non pertranſit aſpectus, ſed aut intus occurrit, aut excipit in fine viſum candor. Hæc coloris vitia: [4] illa corporis, capillamentum, ſal, plumbago. Ab iis Æthiopici laudantur a Copto dierum trium itinere, ut auctor eſt Juba, [5] acriter virides, ſed non facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere ponit [6] Hermeos, & Perſicos: illos extumeſcentes: Perſicos vero non traſlucidos, ſed jucundi tenoris, viſum implere, quem non admittant, felium pantherarumque oculis ſimiles: Namque & illos radiare, nec perſpici. Eoſdem in Sole hebetari: in umbra refulgere, & longius, quam ceteros, nitere. Omnium horum etiamnum vitium,

INTERPRETATIO.

a *Surduſque.*] Hebeſque. | b *Albicantis.*] Smaragdi.

NOTÆ.

8. *Pariterque.*] Æque atque mare, colorem emittit tranſlucentem, aciemque reficit. Sic MSS. omnes: Typi interpolati: *pariterque tranſlucet & nitet, hoc eſt, colorem expellit, & aciem recipit.*

9. *Hermiæ.*] De illo Suidas: Ἑρμίας ὁ εὐνοῦχος, &c.

Sect. XVIII. 1. *Scythicæ auſteritatis.*] De qua dictum eſt ſup. ſect. Sic MSS. Reg. 2. Colb. 3. Fux. & alii omnes. Editi male, *auctoritatis.*

2. *Quos vocant cæcos.*] Marbodeus, lib. de lapid. pret. in præf. de gemmis:

Quæ non tranſlucent, cæcas voluere vocari.

3. *De qua diximus.*] Paulo ante, ac plane modo.

4. *Illa corporis.*] Solinus, cap. 15. pag. 36. de ſmaragdis: *Vitioſi eorum intrinſecus quaſdam ſordes habent, vel plumbo, vel capillamentis, vel etiam ſali ſimilis*, hoc, grano ſalis, ſive verrucæ, ut dictum antea. De plumbo, ſive plumbagine, ipſe mox. Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. hunc locum exſcribens, *lapillamentis* mendoſe, pro capillamentis poſuit.

5. *Acriter virides.*] MSS. omnes, *alacriter virides.* Reg. 2. Colb. 3. Fux. alii.

6. *Hermeos.*] Sic iidem MSS. non *Hermineos.* Ab Hermia ſupra dicto hi nomen habent.

[7] quod fellis colorem, aut æris habet. In Sole dilucidi quidem ac liquidi, sed non virides. Hæc vitia & Atticis maxime sentiuntur, in argentariis metallis repertis, in loco qui [8] Thoricos vocatur, semper minus pingues, & e longinquo speciosiores. Frequens & iis plumbago, [9] hoc est, ut in solo plumbei videantur. Illud peculiare, quod quidam ex iis senescunt, paulatim viriditate evanida, & Sole læduntur. [10] Post hos Medici [11] plurimum viriditatis habent, [c] interdum & e sapphiro. Ii sunt fluctuosi, ac rerum imagines complexi, ut verbi gratia papaverum, aut avium, pinnarumque [12] vel capillorum, aut similium. [13] Qui non omnino virides nascuntur, vino & oleo meliores fiunt: neque est aliorum magnitudo amplior.

[14] Calchedonii nescio an in totum exoleverint, postquam metalla æris ibi defecerunt: & semper tamen viles fuere minimique. Iidem fragiles, sed colore incerti, & virentium in caudis pavonum columbarumque collo plumis similes, [d] ad inclinationem magis aut minus lucidi, venosi quidem squamosique. Peculiare erat in his vitium [15] sarcion appellatum: hoc est, quædam gemmæ caro. [16] Mons juxta Calchedonem, in quo legebantur, Smaragdites vocatus est. Juba est auctor, smaragdum, quem [17] cholan vocant, in Arabia ædificiorum ornamentis includi, & lapidem quem alabastriten Ægyptii vocant. Complures

Interpretatio.

c *Interdum.*] Interdum & sapphirum imitatur.

d *Ad inclinationem.*] Ut supini vel proni inclinantur.

Notæ.

7. *Quod fellis.*] Vide Notas & Emend. num. XI. Albertus M. lib. 2. de mineral. pag. 236. *Aliquando quoddam fel nigrum per modum virgularum permixtum habet.*

8. *Thoricos.*] Libro 4. sect. XI. *Thoricos promontorium.*

9. *Hoc est, ut in solo.*] Humi. Sic MSS. omnes: *non in sole*, ut editi.

10. *Post hos Medici.*] Horum meminit etiam Solinus, cap. 15. pag. 35. E Media, quæ Persidis regio est, advehuntur.

11. *Plurimum viriditatis.*] MSS. omnes, *varietatis*, minus recte.

12. *Vel capillorum.*] Sic MSS. omnes. Editi, *catulorum.*

13. *Qui non omnino.*] Isidorus lib. 16. Orig. cap. 7. Solinus, cap. 15. pag. 36. *Mero & viridi proficiunt oleo, quamvis natura imbuuntur.*

14. *Calchedonii.*] A Calchedone, smaragdi ii nomen habent. Sic MSS. omnes, Reg. 2. Colb. 3. & alii: non, ut editi libri, *Carchedonii*, a Carchedone, hoc est, a Carthagine: etsi Carchedonios Marbodeus vocat, lib. de lapid. pret. cap. 54. de smaragdis: sed mendose.

15. *Sarcion*] Σαρκίον, *caruncula.*

16. *Mons juxta Calchedonem.*] Theophrasto, lib. περὶ λίθων, insula est, ἐν τῇ νήσῳ τῇ ἐπικειμένῃ Καρχηδόνι, lege Καλχηδόνι.

17. *Cholan vocant.*] Ita MSS. omnes: nec tamen Arabica vox ea est, neque Græca.

vero [c] e proximo, Laconicos in Taygeto monte erui, Medicis similes, & alios in Sicilia.

XIX. Inseritur smaragdis & quæ vocatur tanos, e Persis veniens gemma, ingrate viridis, atque intus sordida. [1] Item chalcosmaragdos e Cypro, turbida æreis venis. [2] Theophrastus tradit in Ægyptiorum commentariis reperiri, regi eorum a rege Babylonio missum smaragdum munere IV. cubitorum longitudine, & trium latitudine, Et fuisse apud eos in Jovis delubro obeliscum e IV. smaragdis, XL. cubitorum longitudine, latitudine vero in parte quatuor, in parte duorum. Se autem scribente, [3] esse in Tyro Herculis templo stantem pilam e smaragdo, [4] nisi potius pseudosmaragdus sit. Nam & hoc genus reperiri, & in Cypro inventum ex dimidia parte smaragdum, ex dimidia iaspidem, [5] nondum humore in totum transfigurato. Apion cognominatus Plistonices, paulo ante scriptum reliquit, esse etiamnunc in labyrintho Ægypti colosseum Serapin e smaragdo novem cubitorum.

XX. [1] Eandem multis naturam aut certe similem habere [2] berylli videntur. India eos gignit, [3] raro alibi repertos. [4] Poliuntur omnes sexangula figura artificum ingeniis, quoniam hebescunt, [5] ni color surdus repercussu angulorum excitetur. Aliter enim politi non habent fulgorem eundem. [6] Probatissimi sunt ex iis, qui viriditatem puri maris imitantur. Proximi, qui vocantur chrysoberylli, & sunt paulo pallidio-

INTERPRETATIO.

[c] *E proximo.*] E locis Italiæ proximis, non alios propiores esse quam Laconicos & Siculos.

NOTÆ.

Sect. XIX. 1. *Item chalcosmaragdos &c.*] Iisdem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 7.

2. *Theophrastus.*] Libro περὶ λίθων, pag. 5. & 6. unde hæc Plinius ad verbum mutuatus est, usque ad eum locum, *Apion cognominatus*, &c.

3. *Esse in Tyro.*] Et hunc Tyrium smaragdum, templumque, visum a se pariter Herodotus contestatur, lib. 2. Euterpe, num. 44. pag. 107.

4. *Nisi potius.*] Theophr. εἰ μὴ ἄρα ψευδὴς σμάραγδος.

5. *Nondum humore.*] Humore eo scilicet, qui e cautibus defluens in smaragdum indurescit.

Sect. XX. 1. *Eandem multis naturam.*] Hæc totidem fere verbis Solinus, cap. 52. pag. 82. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. Marbod. lib. de lapid. pret. cap. 9.

2. *Berylli.*] Græcis Βήρυλλοι. Crystalli species videtur.

3. *Raro alibi.*] Juxta Babylonem etiam reperiri scribit Dionys. Perieg. vers. 1012.

4. *Poliuntur.*] Isidorus & Solinus, locis cit.

5. *Ni color surdus.*] Solini paraphrasis, loco cit. *Beryllos in sexangulas formas Indi atterunt: ut hebetem coloris lenitatem angulorum repercussu excitent ad vigorem.*

6. *Probatissimi.*] Solinus, & Isidorus, locis cit.

res, sed in aureum colorem [7] exeunte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius, & a quibusdam [8] proprii generis existimatur, vocaturque chrysoprasus. Quarto loco numerantur [9] hyacinthizontes. Quinto, quos [10] aëroïdes vocant. [11] Post eos autem cerini: ac deinde oleagini, hoc est, colore olei. [12] Postremi crystallis fere similes. Hi capillamenta habent, sordesque: alioqui [a] evanidi: quæ sunt omnium vitia. [13] Indi mire gaudent longitudine eorum, solosque gemmarum esse prædicant, qui [14] carere auro malint: ob id perforatos elephantorum setis religant. [b] Aliis convenit non oportere perforari, quorum sit absoluta bonitas, [15] umbilicis tantum ex auro capita comprehendentibus. Ideo cylindros ex iis facere malunt, [16] quam gemmas, quoniam est

INTERPRETATIO.

a *Evanidi.*] Senescentes, paulatim splendore evanescente: quæ sunt omnium gemmarum vitia.

b *Aliis.*] Inter alias gentes convenit.

NOTÆ.

7. *Exeunte fulgore.*] Hoc est, ad aureum nitorem inclinante fulgore. Solinus, cap. 52. pag. 82. absone vocem eam interpretatur: *Chrysoberylli*, inquit, *languidius micantes nube aurea circumfunduntur.* Existimat chrysoberillos in exitu, hoc est, in ora extima nube aurea circumcingi: quod ineptum, ac falsum. Rectius Isidorus, loc. cit. *Chrysoberyllus dictus, quod pallida ejus viriditas in aureum colorem resplendeat.*

8. *Proprii generis.*] Peculiaris, & a beryllis diversi. Χρυσόπρασον vocari ait Isidorus, locis cit. *quod colore porri succum referat, aureis intervenientibus guttis:* Solinus, *quod ex auro & porraceo mixtam lucem trahat.*

9. *Hyacinthizontes.*] Qui hyacinthos prope referant, inquit Solinus, loc. cit. Epiphanius, de 12. gemmis, pag. 230. Λίθος βηρύλλιον γλαυκίζων μέν ἐστι, θαλασσοβαφὴς, ἔχων εἶδος καὶ τοῦ ὑδαρεστέρας ὑακίνθου. Beryllus gemma glauca est, colore maris, aut hyacinthi dilutioris.

10. *Aëroïdes.*] Ἀεροειδεῖς, colore aëri affines.

11. *Post eos autem cerini.*] Cerei coloris. Epiphanius, loc. cit. de beryllorum generibus: ἔστι δὲ καὶ ἄλλη πάλιν ὁμοία κηρῷ.

12. *Postremi crystallis &c.*] Solinus, cap. 52. pag. 82. *Eos vero beryllos, qui crystallo similes, capillamentis intercurrentibus obscurantur, hoc enim vitio illorum nomen est, scientissimi lapidum plebi dederunt.* Isidorus item, lib. 16. Orig. cap. 9.

13. *Indi mire.*] Solini paraphrasis, loc. cit. *Indici reges hoc genus gemmas in longissimos cylindros amant fingere, eosque perforatos elephantorum setis suspendunt: ac monilia habent: aut ex utroque capite inserunt aureos umbilicos, ut marcentem faciem ad nitelam incendant pinguiorem: quo per industriam metallo hinc inde addito, fulgentiorem trahant lucem.*

14. *Carere auro.*] Sine auro gestari, quoniam vel sic melius niteant.

15. *Vmbilicis tantum.*] Sic MSS. omnes, non *statim*, ut editi: ita ipsa quoque postulante loci sententia. Sunt autem umbilici, ornamenta quævis, sive lignea, sive eborea, sive aurea demum, quæ absolutis olim voluminibus addebantur, quæ capita elenchorum, seu cylindrorum ornabant. Unde ducta parœmia, *Ad umbilicum ducere*, hoc est, absolvere ac finire.

16. *Quam gemmas.*] Anulis scilicet inclusos lapides, σφραγῖδας. Nam, uti dictum est sect. 12. *gemmæ digitis circumferuntur.*

ſumma commendatio in longitudine. Quidam & anguloſos putant ſtatim naſci, & perforatos gratiores fieri [c] medulla candoris exempta, additoque auro repercuſſa, aut omnino caſtigata, cauſa perſpicuitatis, [17] craſſitudine. Vitia, [18] præter jam dicta, eadem fere, quæ in ſmaragdis, [19] & pterygia. In noſtro orbe aliquando circa Pontum inveniri putantur. Indi & alias quidem gemmas cryſtallum tinguendo adulterare repererunt, ſed præcipue beryllos.

XXI. [1] Plurimum ab iis differunt [2] opali, ſmaragdis tamen cedentes. [3] India ſola & horum eſt mater. [4] Atque in pretioſiſſimarum gemmarum gloria compoſiti, maxime inenarrabilem difficultatem dederunt. [5] Eſt enim in iis carbunculi tenuior ignis, eſt amethyſti fulgens purpura, eſt ſmaragdi [6] virens mare, & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii ſummo fulgoris augmento, colores pigmentorum æquavere: alii ſulphuris ardentem flammam, aut etiam ignis oleo accenſi. Magnitudo nucem avellanam æquat, inſigni apud nos hiſtoria. Siquidem exſtat hodieque hujus generis gemma, propter quam [7] ab Antonio proſcriptus Nonius Senator eſt, filius Strumæ Nonii ejus, [8] quem Q. Catullus poëta in ſella curuli viſum indigne tulit, avuſque Servilii Noniani, [9] quem Conſulem vidimus: ille proſcriptus fugiens, hunc e fortunis ſuis omnibus anulum abſtulit ſecum, quem CAP. VI.

INTERPRETATIO.

[c] *Medulla.*] Medulla candidiore ſic exempta.

NOTÆ.

17. *Craſſitudine.*] Quoniam aliquid de craſſitudine demitur, fieri ait idcirco magis perſpicuos. Ita Reg. 2. Colb. 3. & alii. Prius, *ad craſſitudinem*, legebatur.

18. *Præter jam dicta.*] Sect. 18.

19. *Et pterygia.*] Πτερύγια, nubeculæ inſtar unguium.

Sect. XXI 1. *Plurimum ab iis.*] Libri hactenus editi, *Minimum*, *iidemque plurimum ab iis.* At voces duas priores, quæ certe ſunt ſpuriæ, nullus codex MSS. ex iis quos terimus, repræſentat. Nec Fuxenſis item.

2. *Opali, ſmaragdis.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 12.

3. *India ſola.*] Iſidorus loc. cit.

4. *Atque in.*] Et cum pretioſiſſimis gemmis comparati, maxime inenarrabilem dedere difficultatem, num gemmis aliis, quarum ſimilitudinem referunt, potiores eos haberi oporteret. Vide Notas & Emend. num. XII.

5. *Eſt enim in iis.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, loc. cit.

6. *Virens mare.*] Iſidorus, *nitens viriditas.*

7. *Ab Antonio.*] Triumviro, a quo & proſcriptus Cicero.

8. *Quem Q. Catullus.*] Hoc ei prænomen libri omnes MSS. aſſerunt: typi, ſuſtulerunt. Catulli verſus ſunt iſti, Carm. 53.

Quid eſt, Catulle, quid moraris emori?
Sella in curuli Struma Nonius ſedet.

9. *Quem Conſulem vidimus.*] Supremis fere Tiberii temporibus, cum C. Ceſtio Gallo, M. Servilius M. F. Rufus Nonianus geſſit Conſulatum, anno Urbis DCCLXXXVII.

certum est [10] sestertiûm viginti millibus æstimatum. Sed mira Antonii feritas atque luxuria, propter gemmam proscribentis: nec minor Nonii contumacia, proscriptionem suam amantis, [11] cum etiam feræ abrosas partes corporis relinquant, propter quas se periclitari sciant.

XXII. Vitia opali, si color in florem herbæ, quæ vocatur heliotropium, exeat, aut crystallum, aut grandinem: [1] si sal interveniat, aut scabritia, aut puncta oculis occursantia: nullosque magis India [a] similitudine indiscreta vitro adulterat. Experimentum in Sole tantum. Falsis enim contra radios [b] libratis, digito ac pollice, unus atque idem translucet colos [c] in se consumptus. [d] Veri fulgor subinde variat, & plus huc illucque spargit, & fulgor lucis in digitos funditur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam plerique appellavere [2] pæderota. [3] Sunt & qui privatum genus ejus faciunt, sangenonque ab Indis vocari dicunt. Traduntur nasci & in Ægypto, & in Arabia, & vilissimi in Ponto. Item in Galatia, ac Thaso, & Cypro. Quippe opali gratiam habet: sed mollius nitet, raro non scaber. Summa coloris [4] ex aëre & purpura constat: viriditas smaragdi deest. Constatque melior ille, cujus fulgor vini colore fuscatur, quam qui diluitur aqua.

XXIII. Hactenus de principatu convenit, mulierum maxime Senatusconsulto. Minus certa sunt, de quibus & viri judicant. Singulorum enim libido singulis pretia facit, & præcipue regum. Claudius Cæsar smaragdos induebat, & sardonychas. Primus autem Romanorum sardonyche usus est [1] prior Africanus, ut in hi-

INTERPRETATIO.

a *Similitudine.*] Tanta similitudine ut vix falsos discernere liceat a veris.

b *Libratis.*] Versatis.

c *In se.*] Nihil extra se lucis ejiciens, aut spargens.

d *Veri.*] Veri autem opali.

NOTÆ.

10. *Sestertiûm viginti millibus.*] In MSS. Reg. 2. Colb. 3. ceterisque, *viginti mille nummûm*, quod idem est. Monetæ nostratis libræ seu floreni sunt omnino ducenti.

11. *Cum etiam feræ.*] Castores significat, de quibus lib. 8. sect. 47.

Sect. XXII. 1. *Si sal.*] Verrucæ genus, instar grani salis.

2. *Pæderota.*] Παιδέρωτα, venustum æque ac puerum: vel lævore puerili corpori similem. Orpheus, περὶ λίθων, tit. Ὀπάλλιος.

Φημὶ δέ τι πέρπειν καὶ ὀπάλλιος ἱμερόεσσας,
Ἀγλαὸν, ἱμερτοῦ τέρενα χρόα παιδὸς ἔχοντα.

3. *Sunt & qui.*] Sunt qui pæderota velint esse gemmam proprii generis, & ab opalo diversi.

4. *Ex aëre & purpura.*] Sic Reg. 2. & Colb. 3. aliique. Editi hactenus libri, mendose, *ex ære*. Plinius inferius sect. 46. *Coëunt in translucidam crystallum viridis suo modo aër, simulque purpura, &c.*

Sect. XXIII. 1. *Prior Africanus.*] Scipio Africanus prior, qui bello Punico secundo, ut ab Italia revocaret Hannibalem, transportavit bellum in Africam, Pœnosque debellavit.

storia

storia tradit Demostratus, [2] & inde Romanis hanc gemmam fuisse celeberrimam. Quamobrem proximum ei dabimus locum. [3] Sardonyches olim, ut ex nomine ipso apparet, intelligebantur candore [4] in sarda, hoc est, velut carnibus ungue hominis imposito, & utroque translucido. Tales esse Indicas tradunt, Ismenias, Demostratus, Zenothemis, Sotacus: hi quidem duo reliquas omnes, quæ non transluceant, cæcas appellantes, quæ nunc nomen abstulere. [a] Nullo Sardarum vestigio Arabicæ sunt: cœperuntque pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut cæruleum imitante, [b] & ungue [5] minium, incretum candido pingui, nec sine quadam spe purpuræ candore in minium transeunte. Has Indis non habitas in honore Zenothemis scribit: tantæ alias magnitudinis, ut inde [c] capulos factitarent. [6] Etenim constat ibi torrentibus detegi. Et placuisse in nostro orbe initio, quoniam solæ prope gemmarum scalptæ [d] [7] ceram non auferrent. Persuasimus deinde & Indis, ut ipsi quoque iis gauderent.

INTERPRETATIO.

[a] *Nullo.*] Nullum vestigium bonitatis sardarum gemmarum referunt Arabicæ sardonyches: sed aliis cognoscuntur coloribus, & quidem in una eademque gemma pluribus. Nam radix &c.

[b] *Et ungue.*] Et id quod ungui humano simile est, minium imitatur, velut innatum candori pingui, qui subesse intelligitur, idemque in purpuram inclinat & minium.

[c] *Capulos.*] Gladiorum manubria.

[d] *Ceram.*] In signando partem ceræ non teneat.

NOTÆ.

2. *Et inde Romanis.*] Huc pertinet illud Martialis, lib. 2. Epigr. 28.

Rufe, vides illum subsellia prima tenentem,
Cujus & hinc lucet sardonychata manus.

Anulum enim gerebant Equites Romani, ac Senatores, cum gemma sardonyche, eo inclusa.

3. *Sardonyches.*] Hæc totidem fere verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 8. Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 56.

Sardonychem faciunt duo nomina, sardus, onyxque.

Græcis σαρδόνυξ, nostris *Sardoine.*

4. *In sarda.*] Hoc est, candore addito colori sardæ gemmæ, de qua inferius, sect. 31. Sardius autem lapis piscem cognominem colore æmulatur. Epiphanius, de 12. gemmis, pag. 225. Λίθος σάρδιος ὁ Βαβυλώνιος, [illegible], ἔστι δὲ πυρωπὸς τῷ εἴδει καὶ αἱματοειδής, σαρδίῳ τῷ ἰχθύϊ τεταριχευμένῳ ἐοικώς. διὸ καὶ σάρδιος λέγεται, ἀπὸ τοῦ εἴδους λαβὼν τὸ ἐπώνυμον. Hoc est, Petavio nostro interprete: *Sardius Babylonius, forma est ignea, & qua sanguinis colorem referat, sardio pisci sale condito & inveterato similis: qua de causa etiam Sardius dicitur, a forma* seu colore *nomine desumpto.* De sarda pisce, lib. 32. sect. 53.

5. *Minium incretum &c.*] Vide Notas & Emend. num XIII.

6. *Etenim constat.*] Isidorus, loc. cit. de sardonyche: *Reperitur autem apud Indos & Arabes detecta torrentibus.*

7. *Ceram non auferrent.*] Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 8. de sardonyche: *Hæc sola*, inquit, *in signando nihil ceræ evellit.* Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 56.

Hic solus lapidum ceram convellere nescit.

Utiturque perforatis utique vulgus, tantum in collo. Et hoc est nunc Indicarum argumentum. Arabicæ excellunt candore circuli prælucido atque non gracili, [e] neque in recessu gemmæ, aut in dejectu [8] ridente, [9] sed in ipsis umbonibus nitente, præterea substrato nigerrimo colore. Et hoc in Indicis cereum aut corneum invenitur, etiam circuli albi: quædam in iis [10] cælestis arcus anhelatio est. Superficies vero [11] locustarum maris crustis rubentior. Jam melleæ, aut fæculentæ, (hoc enim nomen est vitio) improbantur: [12] [f] & si zona alba fundat se, non colligat. Simili modo, si ex alio colore in se admittat aliquid enormiter. Nihil enim in sua sede alieno interpellari placet. Sunt & Armeniacæ, cetero probandæ, sed pallida zona.

XXIV. [1] Exponenda est & onychis ipsius natura, propter nominis societatem: hoc in gemmam transilit ex lapide Carmaniæ. [2] Sudines dicit in gemma esse candorem unguis humani similitudine: item chrysolithi colorem, sardæ, & iaspidis. Zenothemis Indicam onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam, cingentibus candidis venis oculi modo, intervenientibus [3] quarumdam oculis obliquis venis. [4] Sotacus & Arabicam onychem tradit: sed eam a ce-

INTERPRETATIO.

e *Neque.*] Neque cum longius gemma summovetur, aut cum dejicitur, arridet: sed in ipso umbilico: cui substernitur niger color: in Indicis sardonychibus, cereus etiam, corneusve: qui color & albi quoque circuli aliquando est: quædam & in ipsis arcus cælestis expressio est.

f *Et si zona.*] Et si circulus candidus in vicinos colores effundat se, non in se sistat.

NOTÆ.

8. *Ridente.*] In M S S. *rime ridente.* Libri vulgati, *renidente.*

9. *Sed in ipsis umbonibus.*] Paraphrasis Solini, cap. 33. pag. 63. de sardonyche: *Medietas circumitur limite candicante .... reliqua nigro finiuntur.*

10. *Cælestis arcus anhelatio.*] Adumbratio, inchoatio: atque illa coloris unius in alterum inclinatio: & in transitu quidam labor & anhelatio. Sic M S S. omnes, & typi.

11. *Locustarum maris.*] De his lib. 32. sect. 53. Hoc multo brevius Solinus, cap. 33. pag. 63. prætermissa locustarum commemoratione: *Superficies ejus probatur, si meracius rubeat: arguitur, si fuerit faculentior.*

12. *Et si zona alba.*] Hoc est, circulus ille prælucidus supra dictus, atque non gracilis. Solini paraphrasis, loc. cit. *Optima est, si nec colorem suum spargat in proximum, nec ipsa ex altero mutuetur.*

Sect. XXIV. 1. *Exponenda est & onychis.*] Differt onyx gemma ab onyche marmore, & vase, de quo diximus libro superiore sect. 12. Nunc *Camea* vocatur, teste Kirchero, lib. 8. Mundi subterr. pag. 81.

2. *Sudines dicit.*] Et Isidorus lib. 16. Orig. cap. 8. *Onyx appellata, quod habet in se permixtum candorem in similitudinem unguis humanæ. Græci enim unguem ὄνυχα dicunt.*

3. *Quarundam.*] Gemmarum onychum.

4. *Sotacus.*] Isidorus quoque, loc. cit. de onyche: *Hanc India & Arabia gignit: distant autem invicem. Nam Indica*

teris distare, quod Indica igniculos habeat, albis cingentibus zonis singulis, pluribusve, aliter quam in sardonyche Indica. [a] Illic enim momentum esse, hic circulum. Arabicas onychas nigras inveniri candidis zonis. Satyrus carnosas esse Indicas, parte carbunculi, parte chrysolithi, & amethysti, totumque id genus [b] abdicat. Veram autem onychem plurimas variasque cum lacteis zonis habere venas, [c] omnium in transitu colore inenarrabili, & in unum redeunte concentum, suavitate grata. [5] Nec sardæ natura differenda est, [6] dividuæ ex eodem nomine: obiterque ardentium gemmarum indicanda.

CAPUT VII.

XXV. Principatum habent [1] carbunculi, a similitudine ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignes, ob id a quibusdam [2] acausti vocati. Horum genera, Indici, & Garamantici, quos & [3] Carchedonios vocant, propter opulentiam Carthaginis magnæ. Adjiciunt Æthiopicos & Alabandicos, [4] in Orthosia caute nascentes, sed qui perficiantur Alabandis. Præterea in omni genere masculi appellati acrius, at feminæ languidius refulgentes. In masculis quoque observant [5] liquidioris alios flammæ, nigrioris alios, & quosdam [a] ex alio lucidos, ac magis ceteris in Sole flagrantes. Optimos vero [6] amethy-

INTERPRETATIO.

[a] *Illic enim.*] In sardonyche Indica punctis constat is circulus: in onyche, linea perpetua & crassiore.

[b] *Abdicat.*] Improbat.

[c] *Omnium.*] In transitu a quovis colore ad alterum fit color inexplicabilis, ex utriusque confinio conflatus.

[a] *Ex alio.*] Aliena Solis luce.

NOTÆ.

igniculos habet albis cingentibus zonis: Arabica autem nigra est cum candidis zonis.

5. *Nec sardæ natura differenda.*] Prius tamen ardentes gemmæ indicabuntur: post de sarda dicetur sect. 31.

6. *Dividuæ ex eodem nomine.*] Quæ cum sardonyche dividuum sive dimidium nomen communicat: nam sarda ea appellatur.

Sect. XXV. 1. *Carbunculi.*] Hodie, rubinos vocamus, *des Rubis.* Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 10.

Ardentes gemmas superat carbunculus omnes:
Nam velut ignitus radios jacit undique carbo,
Nominis unde sui causam traxisse videtur.

Epiphan. de 12. gemmis, pag. 227. Αἰθίοψ ἄνθραξ, &c.

2. *Acausti vocati.*] Ἄκαυστοι, inusti, ustionem non experti. Vide Notas & Emend. num. XIV.

3. *Carchedonios.*] A Carthagine, quæ Græcis Καρχηδὼν, unde advehitur, teste Theophrasto, lib. περὶ λίθων, pag. 4. ἄγεται ἐκ Καρχηδόνος. Vide inferius sect. 30. Epiphanius, loc. cit. Γίνεται δὲ ἐν Καρχηδόνι τῆς Λιβύης, ἥ τις Ἀφρικὴ καλεῖται. Petronius, in Satyr. pag. 207. *Quo Carchedonios optas ignes lapideos?*

4. *In Orthosia caute.*] Juxta urbem cognominem, de qua lib. 5. sect. 29.

5. *Liquidioris.*] Dilutioris. Sic lib. 3. sect. 14. pag. 349. *Strongyle a Lipara liquidiore flamma tantum differt.*

6. *Amethystizontas.*] Ἀμεθυστίζοντας. Hæc totidem syllabis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 9. At MSS. non *in amethysti violam*, sed *in amethystum* dumtaxat legunt.

ſtizontas, hoc eſt, quorum extremus igniculus in amethyſti violam exeat: proximos illis, quos vocant [7] ſititas, innato fulgore radiantes. Inveniri autem ubicumque, maxime Solis repercuſſu. Satyrus Indicos non eſſe claros dicit, ac plerumque ſordidos ac ſemper [8] fulgoris horridi: Æthiopicos pingues, lucemque non emittentes, aut fundentes, [b] ſed convoluto igne flagrare. Calliſtratus fulgorem carbunculi debere candidum eſſe [c] poſiti, extremo viſu nubilantem: ſi attollatur, exardeſcentem: ob id a pleriſque hunc carbunculum candidum vocari. Qui languidius ac lividius ex Indicis lucent, [9] lithizontas appellari. Carchedonios multo minores eſſe: Indicos etiam [10] in ſextarii unius menſuram cavari. Archelaus, Carchedonios nigrioris aſpectus eſſe, ſed igne, vel Sole, [d] & inclinatione acrius, quam ceteros, excitari. Eoſdem [e] umbrante tecto purpureos videri, ſub cælo flammeos, contra radios Solis & ſcintillare: ceras ſignantibus his liqueſcere, quamvis in opaco. Multi Indicos Carchedoniis candidiores eſſe, & e diverſo inclinatione hebetari ſcripſere: etiamnum in Carchedoniis maribus [11] ſtellas intus ardere, feminas fulgorem univerſum fundere extra ſe. Alabandicos ceteris nigriores eſſe ſcabroſque. Naſcuntur & in Thracia coloris ejuſdem, ignem minime ſentientes. [12] Theophraſtus auctor eſt, & in Orchomeno Arrcadiæ inveniri, & in Chio. [13] Illos nigriores, e quibus & ſpecula fieri. [14] Eſſe & Træze-

Interpretatio.

[b] *Sed convoluto.*] Collecto in ſe igne, nec ſparſo.

[c] *Poſiti.*] Humi dejecti ac reſidentis. extremo ambitu nubium quandam ſpeciem referat.

[d] *Et inclinatione.*] Cum leviter inclinantur.

[e] *Vmbrante.*] Sub tecto, & in umbra.

Notæ.

7. *Sititas, innato fulgore.*] Σιτίτας, quaſi ſaginatos, ob colorem ſaturum, eundemque innatum: qua dote ab ſuperioribus diſcrepant, qui dicuntur ex alio lucidi. M S S. omnes, *ſititas pinnato:* editi, *ſyrtitas*, exhibent: ſed mendoſe, ut arbitramur. Nam quid eſt tandem pinnatus fulgor? Et vox *Syrtitas* habere hic locum nequit. Salmaſius, aliquanto, ut quidem videtur, confidentius, in Solin. pag. 380. *Autitas, innato fulgore:* perinde quaſi αὐτίτης ἄνθραξ uſurpaverit Græcia aliquando, ut innato fulgore, non accerſito radiantem carbunculum ſignificaret.

8. *Fulgoris horridi.*] Sic M S S. omnes: non *retorridi*.

9. *Lithizontas.*] Λιθίζοντας, lapidis qualitatem potius quam gemmæ referentes.

10. *In ſextarii unius.*] Pariſini dicunt, *trois demi-ſeptiers.* Vide quæ diximus lib. 14. ſect. 6.

11. *Stellas intus ardere.*] Veluti ſcintillantes intus ſtellas apparere.

12. *Theophraſtus.*] Libro περὶ λίθων, pag. 7. unde hæc ad verbum expreſſa.

13. *Illos nigriores.*] Orchomenios. Theophr. loc. cit. Ἔστι δ' ὅτις μελαίνης ὁ Χίου, κάτοπτρα δ' ἐξ αὐτοῦ ποιοῦσι.

14. *Eſſe & Træzenios.*] Theophr. loc. cit.

nios varios intervenientibus maculis albis : [15] item Corinthios, & pallidiores, & candidos. [16] Bocchus & in Olisiponensi erui scripsit, magno labore, [17] ob argillam [18] Sole adustis saltibus.

XXVI. Nec est aliud difficilius, quam discernere hæc genera : tanta est in eis occasio artis, [a] subditis per quæ transflucere cogantur. Aiunt ab Æthiopibus hebetiores in aceto maceratos quatuordecim diebus nitescere, totidem mensibus durante fulgore. Adulterantur vitro simillime, [1] sed cote deprehenduntur, sicut aliæ gemmæ factitiæ : mollior enim materia, & fragilis : [2] & centrosa scobe deprehenduntur, & pondere, quod minus est vitreis : aliquando & pustulis argenti modo relucentibus.

XXVII. [1] Est & anthracitis appellata in Thesprotia fossilis, carbonibus similis. Falsum arbitror, quod & in Liguria nasci tradiderunt, nisi forte tunc nascebantur. [2] Esse in iis & præcinctæ candida vena traduntur : harum igneus color, ut superiorum est : peculiare quidem, quod jactatæ in ignem velut intermortuæ exstinguuntur, contra aquis perfusæ exardescunt.

XXVIII. Cognata est huic sandaresus, quam aliqui Garamantiten vocant : [1] nascitur in India, loco ejusdem nominis. Gignitur & in Arabia ad meridiem versa. Commendatio summa, quod velut in translucido [a] [2] ignis obtentus, celantesque se transfulgent aureæ gut-

INTERPRETATIO.

[a] *Subditis*] Subditis bracteis coloratis.

[a] *Ignis.*] Ignis intus conditus, ac veluti abscondentes sese aureæ guttæ.

NOTÆ.

15. *Item Corinthios.*] Theophr. Ποικίλος δ' ὁ Κορίνθιος, &c.

16. *Bocchus & in Olisiponensi erui.*] Sic MSS. omnes. Editi hactenus libri, *Massilia quoque importari Bocchus, & Olisipone scripsit.* De Massilia Theophrastus quoque confitetur, lib. περὶ λίθων, pag. 4. sed Pliniani codices silent.

17. *Ob argillam.*] Qua obvolutæ hæ gemmæ vix deteguntur.

18. *Sole adustis saltibus.*] Lectio hæc librorum visa sincerior, quam manu scriptorum, *ob argillam soli adusti saltibus*, sic enim Reg. 2. Colb. 3. & alii : vel quod Salmasius suggerit in Solin. pag. 277. *ob argillam soli adusti solibus.*

Sect. XXVI. 1. *Sed cote deprehenduntur.*] Mola, ad quam gemmæ poliuntur, quæ e cote fit.

2. *Et centrosa scobe.*] Scobe exsiliente, quoniam in gemmis illis adulterinis centrum intervenit, quod esse duritiem quandam ac veluti callum nodumve, alibi diximus

Sect. XXVII. 1. *Est & anthracitis.*] Ἀνθρακίτης, quod carbonum ardentium, speciem referat.

2. *Esse in iis &c.*] Hæc deinceps totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 3.

Sect. XXVIII. 1. *Nascitur in India.*] Isidorus, lib. 16. Orig cap. 13 *Sandaresus* (sic enim legi necesse est, tum ex hoc loco, tum ex indice : non *sandasirus* :) *nascitur in India, loco ejusdem nominis.*

2. *Ignis obtentus*] Sic MSS. omnes, quos inspeximus. Prius legebatur, ve-

tæ, ſemper in corpore, nunquam in cute. Accedit religio narrata, a ſiderum cognatione, ab inſpectoribus, quoniam fere ſtellarum Hyadum & numero & diſpoſitione ſtellantur, ob id Chaldæis in cærimoniis habitæ. [3] Et hic mares auſteritas diſtinguit, quodam vigore appoſita tingens. Indicæ quidem etiam hebetare viſus dicuntur. Blandior feminis flamma: alliciens magis, quam accendens. Sunt qui præferant Arabicas Indicis, fumidoque chryſolitho illas ſimiles dicant. Iſmenias vero negat poliri ſandareſon, propter teneritatem, & ob id in magno errore ſunt, qui ſandaricas vocent. Inter omnes conſtat, quantum numero ſtellarum accedat, tantum & pretio accedere. Affert errorem aliquando ſimilitudo nominis, ſandaſel, [4] quod Nicander ſandareſeon vocat, alii ſandareſon. Quidam vero hanc ſandaſtron, [5] illam ſandareſum: [6] in India naſcentem illam quoque, & loci nomen cuſtodientem: mali colore, aut olei viridis, omnibus improbatam.

XXIX. [1] Ex eodem genere ardentium, lychnis appellata a lucernarum accenſu, [2] tamen præcipuæ gratiæ. Naſcitur circa Orthoſiam, totaque Caria, ac vicinis locis: ſed probatiſſima [3] in Indis, [4] quam quidam remiſſiorem carbunculum eſſe dixerunt. Secunda bonitate ſimilis eſt Ionia, appellata [5] a prælatis floribus. [6] Et inter has invenio

NOTÆ.

lut in tranſlucido ſtellantes intus fulgent aureæ guttæ. Iſidorus, loc. cit. *Quod veluti intro lucido igne intus fulgent aureæ guttæ. Conſtat autem inter omnes, quantus numerus ſtellarum accedit, tanto & pretium accedere.*

3. *Et hic.*] Ut in carbunculis, ſect. 25.

4. *Quod Nicander.*] Sic MSS. omnes, & hoc loco, & in indice. Typi omnes perperam, *Nicanor.*

5. *Illam ſandareſum.*] De qua dictum eſt initio hujus ſect.

6. *In India . . . illam quoque.*] De qua plane modo Nicander.

Sect. XXIX. 1. *Ex eodem genere.*] Iſidorus, lib. 16. Orig cap. 13. *Lychnis ex eodem genere ardentium eſt appellata, a lucernarum flagrantia.*

2. *Tamen præcipuæ gratiæ.*] Sic Reg. 2. Sic paulo antea, ſect. 21. *ſmaragdis tamen cedentes.* In Colb. 3. *tum præcipuæ gratiæ*, quaſi cum lucernæ accenduntur, tum gemmæ illius vigorem excitari ſignificet. Quæ mens Iſidori certe non fuit, cujus verba proxime retulimus: at fuit Solini, cap. 52. pag. 82. *Lychniten perinde fert India, cujus lucis vigorem ardor excitat lucernarum, qua ex cauſa lychniten Græci vocaverunt.*

3. *In Indis.*] Iſidorus, loc. cit. Plutarchus, lib. de fluviis, pag. 1149. juxta Hydaſpen amnem reperiri aſſeverat: Γεννᾶται δ' ἐν αὐτῷ λίθος Λύχνις καλούμενος· ἐλαιώδης δ' ἐστι τῇ χρόᾳ, καὶ ζεστὸς πάνυ.

4. *Quam quidam.*] Iſidorus loc. cit. Remiſſior carbunculus a noſtris appellatur, *Rubis balais.*

5. *A prælatis floribus.*] A præcipuis floribus, nempe viola, cujus colorem refert. Ἴον Græcis viola eſt. Ἰωνιά, locus violis conſitus.

6. *Et inter has.*] Sic MSS. omnes, non *& alias invenio*, ut editi. Habet hæc quoque Iſidorus, loc. cit. Solinus, cap. 52. pag. 82. *Duplex ei facies: aut enim purpurea emicat claritate, aut meracius ſuffunditur cocci rubore. At ſi excanduit radiis Solis incita, vel ad calorem digitorum attritu excitata eſt, aut palearum caſſa, aut chartarum fila ad ſe rapit*, &c.

differentiam : unam quæ purpura radiat : alteram quæ cocco : a Sole excalfactas, aut digitorum attritu, paleas, [7] & chartarum folia ad se rapere.

XXX. [1] Hoc idem & Carchedonius facere dicitur, quanquam multo vilior prædictis. Nascitur apud Nasamonas in montibus, ut incolæ putant, imbre divino. Invenitur ad repercussum Lunæ, maxime plenæ. Carthaginem quondam deportabatur. Archelaus & in Ægypto circa Thebas nasci tradit, fragiles, venosas, morientibus carbonibus similes. Potoria vasa, & ex hoc lapide, & ex lychnite factitata invenio. [2] Omnia autem hæc genera scalpturæ contumaciter resistunt, partemque ceræ in signo tenent.

XXXI. [1] E diverso ad hoc sarda utilissima, quæ nomen cum sardonyche communicavit. Ipsa gemma vulgaris, & primum [2] Sardibus reperta, sed laudatissima circa Babyloniam, [3] cum lapicidinæ quædam aperirentur, hærens in saxo cordis modo. Hoc metallum apud Persas defecisse traditur. Sed inveniuntur compluribus aliis locis, sicut [4] in Paro, & Asso. In India trium generum : rubrum, [5] & quod dionum vocant a magnitudine : tertium quod [6] argenteis bracteis sublinitur. Indicæ perlucent : crassiores sunt Arabicæ. Inveniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Ægyptum, quæ bractea aurea sublinuntur. Et in his autem mares excitatius fulgent : feminæ [7] pigriores sunt, & crassius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequen-

NOTÆ.

7. *Et chartarum folia.*] Sic M S S. Reg. 2. Colb. 3. Fux. & alii. Tamen editi hactenus libri, & Isidorus, ac Solinus, *fila*,

Sect. XXX. 1. *Hoc idem & Carchedonius.*] Superius jam obiter indicatus, sect. 25. *Garamantici carbunculi, quos & Carchedonios vocant, propter opulentiam Carthaginis magnæ*, quo scilicet deportabantur, ut mox ipse Plinius subjicit. Nunc vocant *Calcedoine.* Isidorus hæc iisdem verbis, lib. 16. Orig. cap. 13 *Carchedonius, hoc quod & lychnites facere dicitur, quanquam multum vilior prædictis. Nascitur apud Nasamonas*, &c.

2. *Omnia autem hæc.*] Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 13.

Sect. XXXI. 1. *E diverso ad hoc.*] Ad signum scilicet, quod ceram in signando sarda non retineat. Ita M S S. Editi, *ad hæc*, hoc est, ad utrumque, ad scalpturam, & ad signum : quoniam nec sit ἄγλυπτος, nec ceram in signo auferat. Sardam nostrates vocant, *Cornaline.*

2. *Sardibus.*] In Lydia. Nunc in Sardinia probæ notæ reperiri Kircherus noster affirmat, lib. 8. Mundi subterr. p. 81.

3. *Cum lapicidinæ.*] Theophr. lib. περὶ λίθων, pag. 7. Εὑρίσκεται δὲ καὶ τὸ σάρδιον διακοπτομένων τῆς πέτρας.

4. *In Paro & Asso.*] Hoc a Gelenio est. M S S omnes, In *Ephiro.* An *in Epiro?* Mox certe sequitur, *Inveniuntur & circa Leucada Epiri.*

5. *Et quod dionum vocant, a magnitudine.*] Secuti fidem eorundem codicum M S S. neglexímus typos, qui præ se ferunt, *Et quod domium vocant a pinguedine.* Δίωνον vel barbara Indorum lingua dictum putamus : vel, si Græca, quasi *δὶς ὤνιον*, quod duplicato pretio ob magnitudinem comparari possit. Διώνυμον Salmasius dum reponit, in Solin pag. 185. ut omittam cetera, MSS. codicum consensum nauci facit.

6. *Argenteis bracteis.*] Subditis nimirum, ut transflucere uel sic cogantur.

7. *Pigriores.*] Ita MSS. non *pinguiores.* Sic ipse sect. 25. de carbunculis : *Masculi acrius, feminæ languidius refulgentes.*

tior. Hac certe [8] apud Menandrum & Philemonem fabulæ superbiunt. Nec ulla est translucentium, quæ tardius suffuso humore hebetetur, oleoque magis, quam alio liquore. Damnantur ex iis melleæ, & validius [9] testaceæ.

CAP. VIII.

XXXII. [1] Egregia etiamnunc topazio gloria est, suo virenti genere, & cum reperta est, prælatæ omnibus. Id accidit in Arabiæ insula, [2] quæ Cytis vocatur: in qua Trogodytæ prædones, diutius fame & [3] tempestate pressi, cum herbas radicesque effoderent, eruerunt topazion. Hæc Archelai sententia est. Juba [4] Topazon insulam in Rubro mari a continente [5] diei navigatione abesse tradit, nebulosam, & ideo quæsitam sæpe navigantibus, ex ea causa nomen accepisse. [6] Topazin enim Trogodytarum lingua significationem habere quærendi. Ex hac primum importatam Berenicæ reginæ, quæ fuit mater [7] sequentis Ptolemæi, a Philemone præfecto regis, ac mire placuisse, & inde factam statuam Arsinoæ Ptolemæi [8] Philadelphi uxori quatuor cubitorum, sacratam in delubro, quod aureum cognominabatur. Recentissimi auctores & circa Thebaidis Alabastrum oppidum nasci dicunt: & duo ejus genera faciunt, [9] prasoidem atque chrysopteron, similem chrysopraso. Ejus enim tota similitudo ad porri succum dirigitur. Est autem amplissima gemmarum. Eadem sola

NOTÆ.

8. *Apud Menandrum.*] Ex Menandri comœdia, quæ Πεδίον inscribitur, (an Παιδίον potius?) apud Athen. lib. 3. pag. 94. recitatur hic versiculus:

Μαράθου εἶναι ταῦτ' ἔδει καὶ σιέρδια.

9. *Testacea.*] Quæ testam colore referunt.

Sect. 1. XXXII. 1. *Egregia .... topazio.*] Hæc totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. Chrysolithorum generis esse nunc a peritis existimatur.

2. *Qua Cytis.*] De ea, lib. 6. sect. 34. In MSS. *qua Trogodytis vocatur, in qua prædones &c.* mendose.

3. *Tempestate pressi.*] MSS. omnes, *fessi*: & Isidorus similiter, loc. cit.

4. *Topazon insulam.*] Libro 6. sect. 34.

5. *Diei navigatione.*] Sic MSS. omnes fere, Reg. Colb. Fux. At Chiffl. c c. *stadiis*, horum verborum vice legit. Libri omnes editi, *stadiis* c c c. hoc est, XXXVII. M. D. pass.

6. *Topazin.*] Isidorus loco cit. hæc totidem verbis: *Nam τοπάζειν Trogodytarum lingua significationem habet quærendi.*

7. *Sequentis Ptolemæi.*] Hoc est, secundi, sive Philadelphi: eademque uxor Ptolemæi Lagi, qui princeps post Alexandri obitum Ægypto potitus est. Sic Africanum sequentem sæpe Plinius, hoc est, posteriorem vocat. De ejusdem Berenices adamante Juvenalis, Satyra 6. vers. 155.

Murrhina: deinde adamas notissimus, & Berenices
In digito factus pretiosior: hunc dedit olim
Barbarus incestæ: dedit hunc Agrippa sorori,
Observant ubi festa mero pede sabbata reges,
Et vetus indulget senibus clementia porcis.

8. *Philadelphi uxori.*] Pariter & sorori.

9. *Prasoidem.*] Πρασοειδῆ, colore porraceo: & Χρυσόπτερον, vel uti exhibent MSS. omnes, χρυσόπτερον, a pallore videlicet, qui vergat in colorem aureum. Denique χρυσόπρασος, a colore porri viridi, aureoque mixto.

nobilium limam sentit: ceteræ [10] Naxio & cotibus poliuntur. Hæc & usu atteritur.

XXXIII. Comitatur eam similitudine propior, quam auctoritate, [1] callaïs, e viridi pallens. Nascitur [a] post aversa Indiæ, apud incolas Caucasi montis Phycaros, [2] apud Sacas & Dahas, amplitudine conspicua, sed fistulosa ac sordium plena. Sincerior multo præstantiorque [3] in Carmania. Utrobique autem in rupibus inviis & gelidis, oculi figura extuberans, leviterque adhærens, nec ut agnata petris, sed ut apposita. Quamobrem scandere ad eam pigritia pedum equestres populos tædet, simul & periculum terret. Ergo fundis e longinquo incessunt, & cum toto musco excutiunt. Hoc vectigal, hoc est gestamen in cervice ac digitis gratissimum. Hic census, hæc gloria a pueritia dejectorum numerum prædicantium, in quo varia fortuna. Quidam ictu primo cepere præclaras, multi insectando nullas. Et venatus quidem callaïdis talis. Sectura formantur, alias fragiles. Optimus color [b] smaragdi: ut tamen apparet, [4] ex alieno est quod placeant. Inclusæ decorantur auro, aurumque nullæ magis decent. Quæ sunt earum pulchriores, oleo, unguento, & mero colorem deperdunt. Viliores constantius [c] repræsentant: [d] neque est imitabilior alia mendacio vitri. [5] Sunt qui in Arabia inveniri eas dicant in nidis avium, quas melancoryphos vocant.

XXXIV. Viridantium & alia plura sunt genera. [1] Vilioris est

Interpretatio.

[a] *Post aversa.*] Post ultimam Indiam.

[b] *Smaragdi.*] Qualis in smaragdo cernitur.

[c] *Repræsentant.*] Servant colorem.

[d] *Neque est.*] Neque est alia gemma, quam melius vitrum mentita similitudine imitetur.

Notæ.

10. *Naxio.*] Naxo e Creta advectas cotes, Naxium appellabant. Plinius lib. 36. sect. 10. *Signis e marmore poliendis, gemmisque etiam scalpendis, atque limandis, Naxium diu placuit ante alia, ita vocantur cotes in Cypro insula genitæ.* Nunc igitur ad gemmas limandas, & cotes Naxias, & alias inferioris notæ advocat.

Sect. XXXIII. 1. *Callaïs.*] Turchesiam hanc esse falso quidam autumant, *la Turquoise:* cum an veteribus cognita omnino Turquesia fuerit, haud sane satis sit exploratum: E Samarcanda Tartariæ citerioris provincia ad nos advehitur. Callaïs vero ab Isidoro Callaïca appellatur, lib. 16. Orig. cap. 7. & a Solino similiter, cap. 20. pag. 41.

2. *Apud Sacas & Dahas.*] De his egimus libro sexto. Vide Notas & Emend. num. XV.

3. *In Carmania.*] Vide Notas & Emend. num. XVI.

4. *Ex alieno.*] Ex accersito nitore: nempe ex auro quo inclusæ decorantur.

5. *Sunt qui in Arabia.*] Solinus, cap. 20. pag. 41.

Sect. XXXIV. 1. *Vilioris est turba prasius &c.*] A colore nomen habet:

turbæ prasius: cujus alterum genus sanguineis punctis abhorret: tertium est virgulis tribus distinctum candidis. [2] Præfertur his chrysoprasius, porri succum & ipsa referens, sed hæc paulum declinans a topazio in aurum. Huic & amplitudo ea est, ut cymbia etiam ex ea fiant: cylindri quidem celerrime.

XXXV. India & has generat, [1] & Nilion, fulgore hebeti ac brevi, & cum intueare, fallaci. Sudines dicit & in Syvero Atticæ flumine nasci. Est autem color fumidæ topazii, aut aliquando melleæ. Juba in Æthiopia gigni tradit, in litoribus amnis, quem Nilum vocamus, & inde nomen trahere.

XXXVI. [1] Non translucet molochites, spissius virens, & crassius quam smaragdus, a colore malvæ nomine accepto, reddendis laudata signis, [2] & infantium custodia quadam, innato contra pericula ipsorum medicamine. Nascitur in Arabia.

XXXVII. Viret, & sæpe translucet iaspis, etiam si victa a multis, antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes: [1] smaragdo similem Indi: Cypros duram [2] glaucoque pingui: Persæ aëri similem: ob id vocatur [3] aërizusa. Talis & Caspia est: cærulea, circa Thermodoontem amnem: in Phrygia, purpurea: in Cappadocia, ex purpura cærulea, atque non refulgens. Amisos Indicæ similem mittit, Calchedon turbidam. Sed minus refert nationes, quam bonitates, distinguere. Optima ergo, quæ purpuræ quidquam habet: secunda, quæ rosæ: tertia, quæ smaragdi. Singulis autem Græci [4] nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos vocatur [5] Borea, cælo autumnali matutino similis: & hæc erit illa, quæ vocatur aëri-

NOTÆ.

Est enim πράσιος Græce viridis. Æruginei coloris, ἰώδης τῇ χρόᾳ a Theophr. dicitur, lib. περὶ λίθων, pag. 8. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. *Prasius pro viridante colore dictus, sed vilis. Cujus alterum genus sanguineis punctis abhorret:* (Sic & Pliniani codices: forte *obhorret:*) *Tertium distinctum virgulis tribus candidis.* Sic & Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 52.

2. *Præfertur his chrysoprasius.*] Mixto colore auri cum viridi. A nostris appellatur, *Prême-d'émeraude.*

Sect. XXXV. 1. *Et Nilion.*] Dictam ab amne Nilo.

Sect. XXXVI. 1. *Non translucet molochites.*] Hæc Isidorus plane ad verbum lib. 16. Orig. cap. 7. Μολόχη, vel μαλάχη malvam sonat. Hinc Molochinus color apud Nonium, cap. 16. num. 2. Et molochinarii, apud Plautum, ut diximus lib. 21. sect. 22. nota 7. Vide Notas & Emend. num. XVII.

2. *Et infantium.*] Solinus, cap. 33. pag. 63. & Marbod. lib. de lapid. pret. cap. 44.

Sect. XXXVII. 1. *Smaragdo.*] Ἴασπις σμαραγδίζων, Dioscoridi, lib. 5. cap. 160.

2. *Glaucoque pingui.*] Saturi coloris.

3. *Aërizusa.*] Ἀερίζουσα. Hanc esse quam Turchesiam nostri vocent, Salmasius existimat, in Solin. pag. 202. secutus Agricolam. Dioscoridi, loc. cit. est ἴασπις ἀερίζων.

4. *Nomina ex argumento.*] Nempe πορφυρίζοντος ἰάσπιδος, ῥοδίζοντος, σμαραγδίζοντος.

4. *Borea.*] Βόρειος septentrionalem sonat.

zusa. Similis est & Sardæ, [a] imitata & violas. Non minus multæ species reliquæ, sed omnes in vitio cæruleæ, aut crystallo similes, [6] aut myxis. [7] Item terebinthizusa, improprio (ut arbitror) cognomine, velut e multis ejusdem generis composita gemmis. Quamobrem præstantiores [b] [8] funda clauduntur patentes, nec præterquam margines auro amplectente. Vitium est & brevis in iis nitor, & longe splendens, & sal, [9] & omnia quæ in ceteris. Et vitro adulterantur: [c] quod manifestum fit, cum extra fulgorem spargunt, atque non in se continent. [d] Nec diversæ, quas sphragidas vocant, publico gemmarum dominio iis tantum dato, quoniam optime signent. * Totus vero Oriens [10] pro amuletis traditur gestare eam, quæ ex iis smaragdo similis est, & per transversum linea alba media præcingitur, & [11] grammatias vocatur: [e] quæ pluribus, polygrammos. [12] Licet obiter vanitatem Magicam hic quoque coarguere, quoniam hanc concio-

* Cap. IX

INTERPRETATIO.

[a] *Imitata.*] Est & quæ violas imitatur.

[b] *Funda.*] Annli umbilico cinguntur ita, ut omnino emineant, solos margines amplectente aureo circulo.

[c] *Quod.*] Quod vitium.

[d] *Nec diversæ.*] Nec sunt diversæ ab iaspide gemmæ eæ, quas σφραγῖδας vocant, hoc est, signatorias.

[e] *Quæ pluribus.*] Quæ pluribus lineis cingitur.

NOTÆ.

6. *Aut myxis.*] De myxis egimus lib. 15. sect. 12. & 13. Frustra sunt qui *mucis* hic reponunt, cum Salmasio in Solinum, pag. 131. quam vocem numero multitudinis, pro pituita nasi, nusquam me legere memini. Nam quæ pituitæ ei similis esse a Diosc. perhibetur, ea ipsa est, quæ crystallum refert: ὁ δὲ κρυσταλλώδης ἐοικὼς φλέγματι. Quæ vero est myxis affinis, a crystallina discrepare facie nunc affirmatur.

7. *Item terebinthizusa.*] Θερεβινθίζων Dioscoridi loc. cit. quod terebinthi colorem repræsentet. Cum porro velut e multis composita gemmis videatur, magis proprie ex ea re, inquit auctor, quam ex terebintho appellationem duceret.

8. *Funda clauduntur.*] Funda, ut ex hoc loco intelligitur, circulus est ex auro, aliove metallo, quo gemmæ ita nectuntur, ut aurum nonnisi margines amplectatur. Palam anuli alii appellant, quo sensu & σφενδόνην Plato dixit, τὸ περιφερὲς τοῦ δακτυλίου. Idem Plinius infra sect. 43. de chrysolithis: *Funda includuntur perspicua.*

9. *Et omnia, quæ in ceteris.*] Vitia superius recensita fere sect. 18.

10. *Pro amuletis.*] Priscianus in Periegesi, pag. 384.

Atque malos lemures quod pellit munus, iaspin.

Omnia iaspidis genera pro amuletis gestari promiscue auctor est Diosc. lib. 5. cap. 160. Λέγονται δὲ πάντες εἶναι φυλακτήρια περίαπτα. Codices e quibus refingere hunc locum aliter Salmasius nititur, in Solin pag. 131. mutili sunt, ac vitiosi.

11. *Grammatias.*] Γραμματίας. Γράμμα Græcis lineam sonat.

12. *Licet obiter.*] Adde quæ habet Albertus M. lib. 2. de miner. pag. 232. *Aiunt quod gestantem se a luxuria prohibet. In magicis etiam legitur, quod si incantatus est, reddit gratum, & potentem,* &c.

nantibus utilem esse prodiderunt. [13] Est & onychipuncta, quæ iasponyx vocatur: & nubem complexa, & nives in summitate. Est & stellata rutilis punctis: est & salem imitata: & veluti fumo infecta, quæ [14] Capnias vocatur. Magnitudinem iaspidis quindecim unciarum vidimus: formatamque inde effigiem Neronis thoracatam.

XXXVIII. [a] Reddetur & per se [1] cyanos, [2] accommodata gratia paulo ante nominato colore cæruleo. [3] Optima Scythica, dein Cypria, postremo Ægyptia. [4] Adulteratur maxime tinctura, idque in gloria regis Ægypti adscribitur, qui primus eam tinxit. [5] Dividitur autem & hæc in mares feminasque. [6] Inest ei aliquando & aureus pulvis, non qualis in sapphirinis.

XXXIX. In sapphiris enim [a] [1] aurum punctis collucet cæruleis. Sapphirorum, quæ [b] [2] cum purpura, [3] optimæ apud Medos: nusquam

INTERPRETATIO.

[a] *Reddetur.*] Appellabitur & seorsim cyanos, cui gratia est a colore cæruleo paulo ante nominato.

[a] *Aurum.*] Aureus sapphiri color cæruleis punctis inspergitur.

[b] *Cum purpura.*] Cum punctis purpureis.

NOTÆ.

13. *Est & onychipuncta.*] Onychinis distincta punctis: quamobrem & composita voce ἰασπόνυξ a Græcis vocatur.

14. *Capnias.*] Καπνίας. Fumum Græce καπνὸς sonat. De hac gemma rursum inferius sect. 56. num. 5.

Sect. XXXVIII. 1. *Cyanos.*] Κύανος a colore cæruleo. Hæc sapphiro simillima est: unde a gemmariis nostris indiscreto nomine sapphirus appellatur: nec Turchina sane ea est, ut nonnullis visum.

2. *Accommodata gratia &c.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. Fux. aliique. In editis, interpolata omnia: *Accommodata paulo ante iaspidis nomine, colore cæruleo.* Colorem cæruleum Plinius paulo antea nominavit superiore sectione, cum in vitio dixit esse ante dictarum gemmarum.

3. *Optima Scythica.*] In pigmento contra, quod cæruleum appellatum est, l. 33. sect. 57. primas Ægyptium obtinet, Cyprium secundas, postremas Scythicum.

4. *Adulteratur maxime tinctura.*] Vitro scilicet in eum colorem tincto: fusa materia, & colore imbuta cæruleo. Theophr. lib. περὶ λίθων.

5. *Dividitur autem.*] Theophr. περὶ λίθων, pag. 7.

6. *Inest ei aliquando.*] Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 9.

Sect. XXXIX. 1. *Aurum punctis collucet cæruleis.*] Aureis punctis sapphiri cutem esse inspersam, & pariter cæruleis, purpureisve, quod alterum sapphiri genus est mox appellandum, indicat. Unde intelligitur, quantum sapphirus Pliniana a nostra discrepet, quæ & tota cærulea est, & perlucida: nec apud Medos solum Indosve, sed & apud nos in Europa natales habet. Plinius infra sect. 54. *Coralloachates guttis aureis sapphiri modo sparsa.*

2. *Cum purpura.*] Epiphanius, de 12. gemmis, pag. 227. Λίθος σάπφειρος πορφυρίζων.... Πολλὰ δὲ γένη τούτου ὑπάρχουσι· ἔστι γὰρ ὁ βασιλικὸς, χρυσοστιγής· οὐ πάνυ δὲ οὗτος θαυμαζόμενος, ὡς ὁ διόλου ἐν τῷ πορφυρίζων. καὶ οὗτος δὲ λέγεται εἶναι ἐν Ἰνδίᾳ, καὶ Αἰθιοπίᾳ. *Sapphirus gemma purpurascit.... Multa sunt ejus genera. Est enim regius aureis punctis varius. Non est vero hic in tanta admiratione, quanta ille qui prorsus purpurascit. Et hic dicitur esse cum in India, tum etiam in Æthiopia.* Vide Notas & Emend. num. XVIII.

3. *Optima apud Medos.*] Marbodeus,

tamen perlucidæ. Præterea inutiles ſcalpturæ, intervenientibus [c] cryſtallinis centris. Quæ ſunt ex iis cyanei coloris, mares exiſtimantur.

XL. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur, [a] & ab illis deſcendentibus. [1] Principatum amethyſti Indicæ tenent. Sed in Arabiæ quoque parte, quæ finitima Syriæ Petræa vocatur, & in Armenia minore, & in Ægypto, & [2] in Galatia reperiuntur: ſordidiſſimæ autem viliſſimæque, [3] in Thaſo & Cypro. [4] Cauſam nominis afferunt, quod uſque ad vini colorem non accedunt: prius quam enim deguſtent, in violam deſinit fulgor. Aliqua ſiquidem in illis purpura, non ex toto in igneum, ſed in vini colorem deficiens. [5] Perlucent autem omnes violaceo colore, ſcalpturis faciles: Indicæ abſolutum felicis purpuræ colorem habent: [6] ad hancque tingentium officinæ dirigunt vota. Fundunt autem eum aſpectu leniter blandum: neque in oculos, ut carbunculi, vibrant. [7] Alterum earum genus [b] deſcendit ad hya-

INTERPRETATIO.

[c] *Cryſtallinis.*] Duritie cryſtallina.

[a] *Et ab illis.*] Et iis, qui ſunt affines purpuræ, coloribus.

[b] *Deſcendit.*] Accedit.

NOTÆ.

lib. de lapid. pret. cap. 53. de ſapphiro:

Ille ſed optimus eſt, quem tellus Medica gignit:
Qui tamen aſſeritur nunquam tranſmittere viſum.

Sect. XL. 1. *Principatum amethyſti.*] Ἀμέθυστος, vel quod ebrietati reſiſtit, vel quod vini colorem trahit. *Ametiſte,* ou *amatiſte.* Elegantia duo Epigrammata de amethyſto vide in Anthol. Gr. lib 4. tit. 18. Alterum Platonis junioris, de Baccho ſculpto in Amethyſto: Πλάτωνος νεωτέρου, εἰς Διόνυσον γεγλυμμένον ἐν ἀμεθύστῳ.

Ἁ λίθος ἔστ' ἀμέθυστος· ἐγὼ δ' ὁ πότας Διόνυσος.
Ἢ πειθέτω νήφειν, ἢ μαθέτω μεθύειν.

Hæc gemma eſt amethyſtus: amans ego vina Lyæus:
Pota ſit, aut ut ſim ſobrius, efficiat.

Aſclepiadæ alterum:

Εἰμὶ μέθη τὸ γλύμμα σοφῆς χερός, ἐν δ' ἀμεθύστῳ
Γέγλυμμαι, τέχνης δ' ἡ λίθος ἀλλοτρίη.
Ἀλλὰ Κλεοπάτρης ἱερὸν κτέαρ. ἐν γὰρ ἀνάσσης
Χειρὶ θεὸν νήφειν καὶ μεθύουσαν ἔδει.

Ebrietas ego ſum: qui fert lapis eſt amethyſtus:
Ingenio gemma diſſidet artis opus.
Sed quia me Cleopatra, tenet, Dea concita vino
Eſt in regina ſobria facta manu.

Generis eſt ea vox apud Plinium feminini: maſculini, Ovidio.

2. *In Galatia.*] Sic MSS. omnes. Editi hactenus, *in Gallia.*

3. *In Thaſo.*] Reg. 2. Colb. 3. & alii, *in Tarſo.*

4. *Cauſam nominis.*] Hæc totidem fere verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 9. Vide Notas & Emend. num. XIX.

5. *Perlucent &c.*] Iſidorus, loco citato.

6. *Ad hancque.*] Ut in lana quæ tingitur purpuræ ſucco, amethyſti color eluceat. Vide lib. 9. ſect. 62.

7. *Alterum earum.*] Iſidorus loc. cit. Epiph. pag. 229. de 12. gemmis: Ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐστιν ὑακίνθῳ καθαρῷ παρεμφερής.

cinthos. Hunc colorem Indi ſacon vocant, talemque gemmam ſacondion. [8] Dilutior eadem & ſapenos vocatur. [9] Eadem & Pharanitis in contermino Arabiæ, gentis nomine. Quartum genus colorem vini habet. Quintum ad viciniam cryſtalli deſcendit, albicante [c] [10] purpuræ defectu. Hoc & minime probatur, quando præcellens debet eſſe [d] [11] in ſuſpectu, velut ex carbunculo refulgens quidam in purpura leviter roſeus nitor. Tales aliqui malunt [12] pæderotas vocari, alii anterotas, multi Veneris gemmam, quod maxime videtur decere [13] & ſpecies & colos. Eas gemmas [14] Magorum vanitas reſiſtere ebritati promittit, & inde appellatas. Præterea ſi Lunæ nomen aut Solis inſeratur in iis, atque ita ſuſpendantur collo e capillis cynocephali, vel plumis hirundinis, reſiſtere veneficiis. Jam quoque adeſſe reges adituris. Grandinem avertere, & locuſtas, precatione addita, quam demonſtrant. Nam ſmaragdis quoque ſimilia promiſere, ſi aquilæ ſcalperentur, aut

INTERPRETATIO.

c *Purpura.*] Purpuræ colore in albicantem deficiente.

d *In ſuſpectu.*] Cum ſublimis aſpicitur: veluti ſi tunc ex carbunculo refulgeret nitor cum purpura roſeus.

NOTÆ.

8. *Dilutior eadem.*] Hoc tertium amethyſti genus, dilutioris paulo coloris. Ex quo intelliges perperam hunc locum a Salmaſio in Solin. pag. 566. ſic emendari: *Talemque gemmam Sacondion dilutiorem. Eadem & Sapenos vocatur &c.* Nam hæc ad genus amethyſti pertinere neceſſe eſt, ſi ita legatur. Ubi igitur tertii generis mentio, cum quartum quintumque proxime ſequatur?

9. *Eadem & Pharanitis.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. aliique, non *paranites*, ut editi. Pharan urbs eſt Arabiæ juxta Saracenos, de qua Euſebius & Hieronymus conſulendi, in locis Hebraïcis. Hinc Theodorus Pharanites Epiſcopus, Monothelitarum factionis jure princeps habitus.

10. *Purpuræ defectu.*] Sic MSS. ſupra laudati: non *dejectu*, ut in libris vulgatis. Sententia eſt, ubi purpura deficit, in extremis videlicet oris albicare gemmam. Epiphanius, de 12. gemmis, pag. 229. Λίθος ἀμέθυστος. Οὗτος κατὰ τὴν αὐτοῦ περιφέρειαν φλογίζων ἐστὶ βαθέως· ἡ δὲ αὐτή ἐστι λευκοτέρα, ἐκ τοῦ μέσου οἰνωπὸν ἀποπέμπουσα εἶδος. *Circumferentiam habet profundo ceu colore flammæ ardentem. Eſt autem cujus circumferentia albicet, e medio ſui fundens vini colorem.* Etſi hunc locum aliter vertit doctus Interpres.

11. *In ſuſpectu.*] Occurrit vox ea jam ſuperius, lib. 21. ſect. 22.

12. *Pæderotas.* Παιδέρωτας, & ἀντέρωτας, quod æque venuſti ſint atque pueluli, imo atque ipſe Amor. Hinc apud Vopiſcum *Oxypæderotinus color*, qualis nimirum in pæderote gemma, & intenſus quidem, id enim ὀξὺς ſonat, ſive, ut Plinius ipſe aït plane modo, præcellens in ſuſpectu, & veluti ex carbunculo præfulgens color roſeus, purpura leviter mixtus.

13. *Et ſpecies, & colos. Eas gemmas.*] Sic MSS. proxime appellati. Prius inepte: *Et ſpecie & colore extremo gemmæ. Magorum .... ebrietati eas, &c.*

14. *Magorum.*] Marbod. lib. de lapid pret. cap. 4. Albertus Magnus, lib. 2. de miner. pag. 228. de amethyſto: *Operatur autem contra ebrietatem, ut dicit Aaron, & facit vigilem, &c.*

ſcarabæi : quæ quidem ſcripſiſſe eos non ſine contemptu & irriſu generis humani arbitror.

XLI. Multum ab ea diſtat [1] hyacinthos, tamen e vicino deſcendens. Differentia hæc, quod ille emicans in amethyſto fulgor violaceus; dilutus eſt in hyacintho. Primo quoque aſpectu gratus, evaneſcit antequam satiet, adeoque non implet oculos, ut pæne non attingat, marceſcens celerius [2] nominis ſui flore.

XLII. Hyacinthos Æthiopia mittit, & [1] chryſolithos, aureo fulgore tranſlucentes. Præferuntur iis [2] Indicæ, & ſi variæ non ſint, [3] Tibaranæ Deterrimæ autem Arabicæ, quoniam turbidæ ſunt & variæ, [4] & fulgentes interpellatæ nubilo macularum, etiam quæ limpidæ contingere, veluti ſcobe ſua refertæ. Optimæ vero ſunt, quæ [a] in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt. [5] Funda includuntur perſpicuæ. [b] Ceteris ſubjicitur aurichalcum.

XLIII. [1] Jam etiam expertes gemmarum uſu, appellantur aliqui & [2] chryſelectri, in colorem electri declinantes, matutino tantum aſ-

INTERPRETATIO.

[a] *In collatione.*] Quando cum auro confertur & componitur.

[b] *Ceteris.*]. Ceteris chryſolithis, *quæ non ſunt optimæ notæ*, ſubjicitur aurichalci bractea, *quæ tranſlucere cogat.*

NOTÆ.

Sect. XLI. 1.] *Hyacinthos.* Ὑάκινθος; colore ſubpurpureo, ὑποπορφυρίζων, inquit Epiphanius, pag. 228. Hyacinthum ex rubinorum eſſe genere quidam volunt, ut animadvertit Garcias ab Horto, in hiſt. Arom. pag. 222.

2. *Nominis ſui flore.*] Hyacintho, *qui maxime durat*, ut dictum eſt lib. 21. ſect. 38.

Sect. XLII. 1. *Chryſolithos.*] Χρυσολίθους, ab aureo colore : χρυσίζων μέν ἐστιν, inquit Epiphanius, pag 229. Gemmarii hodierni Topazium vocant. Marbodeus, cap. x1.

Æthiopes legimus nobis hanc mittere gemmam, &c.

2. *Indicæ.*] Chryſolithi ſcilicet.

3. *Tibaranæ.*] In MSS. Reg. & Colb. *Zibaranæ.* Nos *Tibaranæ* ſcripſimus, & quod Ponticas paulo poſt gemmas ejuſdem fere generis Plinius commendat : & quod Tibareni, ſeu Tibarani populi, ad Pontum ſiti ſunt, ut diximus lib. 6. ſect. 4. Libri editi, *Baciranæ*, male.

4. *Et fulgentes interpellatæ.*] Sic MSS. omnes. Editi: *& fulgoris interpellati.*

5. *Funda &c.*] Vide quæ de hac voce ac forma loquendi diximus, ſect. 37.

Sect. XLIII. 1. *Jam etiam expertes gemmarum uſu.*] Quoniam nec funda includuntur, nec ſunt ad ſignandum utiles, ut gemmæ reliquæ. Hæc in MSS. ſic leguntur, *tam etiam ex parte de gemmarum uſu.* In editis, *tametſi jam expertes gemmarum uſu. Expertum fama & fortunis*, Salluſtius : *expertem metu, expertem domo*, Plautus dixit. Conjiciebat Salmaſius in Solin. pag. 407. *quondam etiam & per ſe gemmarum in uſu. Appellantur* &c. ut eſſet ſententia, aurichalcum olim & per ſe in uſu gemmarum diu apud veteres in admiratione fuiſſe : Quis vero uſus ille fuerit, nec ipſe expedit, neque me fateor intelligere.

2. *Chryſelectri.*] Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. *Chryſelectrus ſimilis auro, ſed in colorem electri vergens, matutino tantum aſpectu jucundus, rapaciſſimus ignium, & ſi juxta fuerit, celerrime ardeſcens.*

pectu jucundi. [3] Ponticas deprehendit levitas. Quædam in iis duræ sunt rufæque, quædam molles & sordidæ. Bocchus auctor est, & in Hispania repertas, quo in loco crystallum dicit [4] ad libramentum aquæ puteis [a] depressis erutam, chrysolithon XII. pondo a se visam.

XLIV. [1] Fiunt & leucochrysi, interveniente candida vena. Sunt in hoc genere [2] capniæ. Sunt & vitreis similes, [3] veluti croco refulgentes. Vitrei vero ut visu discerni non possint, tactus deprehendit, tepidior in vitreis.

XLV. [1] In eodem genere sunt melichrysi, qui veluti per aurum sincero melle translucent. [2] Has India mittit, quanquam [3] in duritia fragiles. [4] In eadem & xanthi, plebeïa ibi gemma.

XLVI. Candidarum dux est pæderos: quanquam potest quæri, [a] an in colore numerari debeat, [1] toties jactati per alienas pulcritudines nominis: adeo decoris prærogativa in vocabulo facta est. [b] Est & suum genus [2] exspectatione tanta dignum. Coëunt intus translucida crystallus, viridis suo modo aër, simulque purpura, & quidam [3] vini ac croci nitor, semper [4] extremus in visu: sed purpura co-

Interpretatio.

a *Depressis.*] Defossis ad ducendam ex libramento aquam puteis.

a *An in colore.*] An inter gemmas peculiaris cujusdam coloris censeri pæderos debeat, cum id nomen toties usurpetur in aliis generibus, in quibus eæ, quæ habent decoris prærogativam, id sibi pariter nomen adsciscunt. At est præterea sui generis gemma nunc explicanda, tanto digna nomine.

b *Est &c.*] Est & peculiare pæderotis genus, tam nobili appellatione dignum.

Notæ.

3. *Ponticas.*] Chrysolithos.

4. *Ad libramentum aquæ.*] Hanc ipsam sententiam explicuimus sect. 9. Porro MSS. omnes *depressis*, ut edidimus, atque ut ipse Plinius loco nunc citato, non *defossis*, ut hactenus vulgati, exhibent.

Sect. XLIV. 1. *Fiunt & leucochrysi.*] Isidorus, loc. cit. Λευκόχρυσοι.

2. *Capniæ.*] Καπνίαι, veluti fumo infecti.

3. *Veluti croco.*] Mallem, *Et veluti croco.*

Sect. XLV. 1. *In eodem genere.*] Isidorus, loc. cit. Μελίχρυσοι.

2. *Has India.*] Subintellige gemmas.

3. *In duritia fragiles.*] Sic MSS. omnes, Reg. 2. Colb. 3 Fux. vet. Dalec. & ceteri. Editi corrupte, *ad injuriam fragiles.*

4. *In eadem & Xanthi.*] Reg. 2. Colb. 3. hoc loco *Xinthi.* At in indice *Xanthi.* Libri hactenus vulgati, *Eadem & xystion parit*, interpolantium scilicet manu. Eadem gemma hæc est, de qua inferius sect. 60. *Est & alia quæ vocatur menuï ab Indis, Xanthos appellata Græcis, e fulvo candicans.*

Sect. XLVI. 1. *Toties jactati.*] Nam & opalum sect. 22. & amethystum sect. 40. pæderotas appellari prodidit.

2. *Exspectatione.*] MSS. Reg. & Colb. *spectatione.*

3. *Vini ac croci nitor.*] Vide Notas & Emend. num. XX.

4. *Extremus in visu.*] Solini paraphrasis, cap. 33. pag. 64. *In orarum extimis corona crocea velut e liquido renidente.*

ronatus,

ronatus, & his pariter omnibus. Nec gemmarum ulla est [5] liquidior, [6] captis jucunda vanitate oculis. Laudatissima est in Indis, apud quos [7] sagenon vocatur. Proxima apud Ægyptios, ubi Tenites. Tertia in Arabia, verum scabra. Mollius radiat Pontica & Asiatica. Ipsæ vero molliores sunt [8] Galatica, & Thracia, & Cypria. Vitia earum languor, aut alienis turbari coloribus, [9] & quæ ceterarum.

XLVII. Proxima candicantium est [1] Asteria, principatum habens proprietate naturæ, quod inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac transfundit [a] cum inclinatione, velut intus ambulantem ex alio atque alio loco reddens, eademque contraria Soli regerens candicantes radios, [2] unde nomen invenit, difficilis ad cælandum. Indicæ præfertur in Carmania nata.

XLVIII. Similiter candida est, [1] quæ vocatur astrios, crystallo propinqua, in India nascens, & in Pallenes litoribus: intus a centro ceu stella lucet fulgore Lunæ plenæ. Quidam causam nominis reddunt, quod astris opposita fulgorem rapiat, ac regerat. Optimam in Carmania gigni, nullique obnoxiam vitio. [2] Ceraunium enim vocari, quæ sit deterior. Pessimam lucernarum lumini similem.

XLIX. [1] Celebrant & astroïten, mirasque laudes ejus in Magicis artibus Zoroastrem cecinisse, qui circa eas diligentes sunt, produnt.

INTERPRETATIO.

[a] *Cum inclinatione.*] Quando leviter inclinatur.

NOTÆ.

5. *Liquidior.*] Liquidæ gemmæ dicuntur, quæ sunt diluti admodum coloris, non per quas facile pertransit aspectus, ut visum est Salmasio in Solinum, pag. 567.

6. *Captis jucunda.*] Sic MSS. omnes, Reg. Colb. Fux. &c. non ut libri editi hactenus, *capiti jucunda, suavis & oculis.* Solinus certe loc. cit. de capite nihil: *Hac suavitate*, inquit, *oculos afficit, visum illicit, detinet intuentes.* Legi potest & *suavitate.*

7. *Sagenon.*] Ita M S S. omnes, tum hoc loco, tum in Indice: & mox *Tenites*: non *argenon*, & *senites*, ut editi. Forte *Tenites*, pro *Tanites*, a præfectura ejus nominis in Ægypto

8. *Galatica.*] Hoc est, mollior Indica, Ægyptia, Arabica, quam Galatica, &c.

9. *Et quæ ceterarum.*] Vitia gemmarum superius enumerata, sect. 18.

Sect. XLVII. 1. *Asteria.*] Variis in locis Italiæ reperitur. Gemmarii nostri vocant *Girasole.* Isidorus hæc totidem verbis de asteria, quæ Plinius: sed asteriten vocat, lib. 16. Orig. cap. 10.

2. *Unde nomen.*] Ἀστερία, ab ἀστὴρ, quæ vox stellam, scintillantesque radios sonat.

Sect. XLVIII. 1. *Quæ vocatur astrios.*] Isidorus ad verbum hæc transcribit, lib. 16. Orig. cap. 13. *Astrion ex India est, crystallo propinqua: in cujus centro stella lucet fulgore Lunæ plenæ. Sumpsit autem nomen, quod astris opposita fulgorem rapit ac regerit.* Forte ἀστέριον dicta, quasi parvum astrum, seu μικρὸς ἀστήρ.

2. *Ceraunium.*] Quasi ictam fulmine. Κεραυνὸς fulmen est.

Sect. XLIX. 1. *Celebrant & astroïten.*] Sic libri hujus Index. In quibusdam M S S. *astrionem.* In Reg. 1. *astryoten.* Ut sit ἀστροΐτης, vel ἀστροειδής.

L. [1] Aſtrobolon Sudines dicit oculis piſcium ſimilem eſſe, & radiare candido, in Sole.

LI. [1] Eſt inter candidas & quæ ceraunia vocatur, fulgorem ſiderum rapiens. Ipſa cryſtallina, ſplendoris cærulei, [2] in Carmania naſcens. Albam eſſe Zenothemis fatetur, ſed habere intus ſtellam concurſantem. Fieri & ceraunias, quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere ſtellam eam, quæ poſt totidem menſes relangueſcat. Sotacus & alia duo genera fecit ceraunia, nigræ rubentiſque, ac ſimiles eas eſſe ſecuribus: iis, quæ nigræ ſunt & rotundæ, urbes expugnari & claſſes, eaſque betulos vocari: quæ vero longæ ſunt, ceraunias. Faciunt & aliam raram admodum, & Parthorum Magis quæſitam, [3] quoniam non aliubi inveniatur, quam in loco fulmine icto.

LII. [1] Proximum ceraunia nomen apud eos habet, quæ appellatur iris. Effoditur in quadam inſula Rubri maris, quæ diſtat a Berenice urbe ſexaginta millia paſſ. cetera ſui parte cryſtallus. Itaque quidam radicem cryſtalli eſſe dixerunt. [2] Vocatur ex argumento iris. Nam ſub tecto percuſſa Sole, ſpecies & colores arcus cæleſtis in proximos parietes ejaculatur, ſubinde mutans, magnaque varietate admirationem ſui augens. Sexangulam eſſe, ut cryſtallum, conſtat. Sed eſſe aliquas ſcabris lateribus, & angulis inæqualibus dicunt, in Sole aperto projectas, radios in ſe cadentes diſcutere: aliquas vero ante ſe projecto nitore adjacentia illuſtrare. Colores vero non niſi ex opaco reddunt, nec ut ipſæ habeant, ſed ut repercuſſu parietum elidant: optimaque, quæ maximos arcus facit, ſimillimoſque cæleſtibus. Eſt & alia iris, cetero ſimilis, at prædura: quam Horus crematam tuſamque ad ichneumonum morſus remedio eſſe, naſci autem in Perſide tradit.

Notæ.

Sect. L. 1. *Aſtrobolon.*] MSS. quidam *aſtolon*, mendoſe.

Sect. L I. 1. *Eſt inter candidas.*] Hæc Iſidorus ad verbum, lib. 16. Orig. cap. 13.

2. *In Carmania.*] Vide Notas & Emend. num. X X I.

3. *Quoniam non aliubi.*] Iſidorus loc. cit. Marbodeus, lib. de lapid. pret. c. 22.

Ventorum rabie cum turbidus æſtuat aër,
Cum tonat horrendum, cum fulminat igneus æther,
Nubibus illiſis cælo cadit iſte lapillus,
Cujus apud Græcos exſtat de fulmine nomen:
Illis quippe locis quos conſtat fulmine tactos,
Iſte lapis tantum reperiri poſſe putatur.

De lapidibus ceraunis, qui de cælo decidere creduntur, vide plura apud ſcriptores Miſcellaneorum Curioſorum, ſive Ephemeridum Germanicarum, anno VIII. pag. 256. ubi deſcribuntur ii, quos delapſos aïunt menſe Maïo, anno MDCLXVII. Cerauniam unam in Muſeo noſtro Pariſienſi ſervamus.

Sect. L I I. *Proximum ceraunia.*] Quoniam ut a fulmine ceraunia, ſic ab arcu cæleſti iris nomen habet: utraque ex ſimilitudine rei alicujus in aëre genitæ.

2. *Vocatur ex argumento.*] Hoc eſt, ex re ipſa. Hæc totidem verbis Solinus, cap. 33. pag. 63. & 64. Iſidorus, lib. 16. cap. 13. & Marbodeus, cap. 40.

LIII. Similis est aspectu, sed non ejusdem effectus, quæ vocatur zeros, alba nigraque macula in transversum distinguente crystallum.

LIV. Expositis per genera colorum principalium gemmis, reliquas litterarum ordine explicabimus.

[1] Achates in magna fuit auctoritate, [2] nunc in nulla. [3] Reperta primum [4] in Sicilia juxta flumen ejusdem nominis, postea plurimis locis, excedens amplitudine, varietatibus numerosa. Multa & cognomina ejus. [5] Vocatur enim iaspachates, [6] cerachates, [7] sardachates, [8] hæmachates, [9] leucachates, [10] dendrachates, velut arbuscula insignis: [11] autachates, cum uritur, myrrham redolens: [12] coralloachates guttis aureis sapphiri modo sparsa, qualis copiosissima in Creta, sacra appellata. Putant eam contra araneorum & scorpionum ictus prodesse. Cap. X.

Notæ.

Sect. LIII. 1. *Quæ vocatur zeros.*] In MSS. hoc loco, *erros*. In Indice, *lepor.*

Sect LIV 1. *Achates &c.*] Hæc totidem verbis Solinus, cap. 5. pag. 21. Isidorus, lib. 16. cap. xi. & Marbod. lib. de lapid. pret. cap. 2. Nostris, *Agate.*

2. *Nunc in nulla.*] Fecit vilitatem copia.

3. *Reperta primum.*] Nempe gemma ea, quæ achates dicitur. Alias enim masculini generis ὁ ἀχάτης.

4. *In Sicilia.*] Theophr. lib. περὶ λίθων Καλὸς δὲ λίθος καὶ ὁ Ἀχάτης, ὁ ἀπὸ τοῦ Ἀχάτου ποταμοῦ τοῦ ἐν Σικελίᾳ.

5. *Vocatur enim iaspachates.*] Ab affinitate cum iaspide, ut supra iasponyx, sect. 37. Aëtius, lib. 2. de re med. cap. 37. pag. 54. *Iaspachates, inter iaspidem, qui smaragdo assimilatur, & achaten, medius.* Ἰασπαχάτης, ἐκ τῆς σμαραγδιζούσης ἐστὶν ἰάσπιδος, καὶ τοῦ ἀχάτου. Vide Notas & Emend. num. XXII.

6. *Cerachates.*] De hoc genere Solinus, cap. 5. pag. 21. *Qui sunt facie cerea, abundantes trivialiter, negliguntur.* Marbodeus, cap. 2. de achate:

Cerea cui facies, quia creber, vilis habetur.

7. *Sardachates.*] Ob aliquam cum sarda similitudinem. Meminit hujus Orpheus, tit. Ἀχάτης.

8. *Hæmachates.*] Solinus, loc. cit. *Hæmachates sanguineis maculis irrubescit.* Αἱμαχάτης. Meminit & Marbodeus, loc. cit.

9. *Leucachates.*] Λευκαχάτης. A colore albicante nomen.

10. *Dendrachates.*] Δενδραχάτης. Non una modo arbuscula, sed viridarii integri, seu nemoris specie insignem esse Orpheus cecinit:

Εἰ καὶ δενδροφύτοιο φέροις τρύφος ἐν χερὶ πέτρης,
Μᾶλλον καὶ τέρποιο θεῶν νόος αἰὲν ἐόντων.
Δένδρεα γάρ μάλα πολλὰ κατόψεαι ὡς ἐνὶ κήπῳ
Ἀνθεμόεντι, κλάδοισιν ἐπασσυτέροις κομόωντα
Τοὔνεκά οἱ καὶ φῶτες Ἀχάτῃ δενδρήεντι
Θῆκαν ἐπωνυμίην &c.

11. *Autachates.*] Sic MSS. omnes. Editi, *antachates.* Salmasius, in Solin. pag. 133. conjiciebat *stactachates*: cui vellem codex aliquis probæ notæ faveret. Stacten scio myrrham appellari De hoc genere tacito illius nomine, Marbodeus, loc. cit.

Est & qui myrrhæ succensus spirat odorem.

12. *Coralloachates.*] Marbodeus, loc. cit.

Hunc quoque corallo similem gerit insula Creta:
Cujus planities croceis est illita venis.
Iste nepæ virus fugat, & quod vipera fundit.

Solinus, cap. 5. pag. 21. *Dat Creta, quem curaliachaten vocant, curalio similem: sed illitum guttis auro micantibus, & scorpionum ictibus resistentem.*

Quod in Siculis utique crediderim, quoniam primum ejus provinciæ afflatu [a] ſcorpionum peſtis exſtinguitur. Et in India inventæ contra eadem pollent, & aliis magnis miraculis. [13] Reddunt enim ſpecies fluminum, nemorum, & jumentorum, etiam eſſeda, [14] & ſtaticula, & equorum ornamenta. [15] Medici coticulas inde faciunt. [16] Spectaſſe etiam prodeſt oculis. [17] Sitim quoque ſedant in os additæ. Phrygiæ viridia non habent. Thebis Ægyptiis repertæ carent rubentibus venis & albis. Et hæ quoque contra ſcorpiones validæ. Eadem auctoritas & Cypriis eſt. [18] Sunt qui maxime probent vitream perſpicuitatem in his. Reperiuntur & in Thracia, & circa Oetam, & in Parnaſſo, & in Leſbo, ac Meſſene, ſimiles [b] limitum floribus, & in Rhodo. Aliæ apud Magos differentiæ. Leoninæ pelli ſimiles, potentiam habere contra ſcorpiones dicuntur. In Perſis vero ſuffitu earum tempeſtates averti, [19] & præterea fulmina. Argumentum eſſe, ſi in ferventes cortinas additæ refrigerent: ſed ut proſint, [c] [20] leoninis jubis alligandas: nam hyænæ pelli ſimilem abominantur, diſcordialem domibus. Eam vero, [21] quæ unius coloris ſit, [22] invictam athletis eſſe. Argumentum ejus, quod in olla plena olei cocta cum pigmentis, & intra duas horas ſubfervefacta, unum colorem ex omnibus faciat [23] minii. [24] Acopos nitro ſi-

INTERPRETATIO.

[a] *Scorpionum.*] Qui a ſcorpione icti ſunt, ea peſte levantur, ubi attigere auram Siculi cæli.

[b] *Limitum.*] Floribus qui in limitibus agrorum naſcuntur.

[c] *Leoninis.*] Pilo e jubis leonum.

NOTÆ.

13. *Reddunt enim.*] Marbodeus, & Solinus, locis citatis.

14. *Et ſtaticula.*] Quid ſint ſtaticula, diximus lib. 34. ſect. 48.

15. *Medici coticulas.*] Mortaria parva, ut quidem interpretati ſumus, lib. 36. ſect. 38. quod frequenter ex cote fiunt.

16. *Spectaſſe.*] Solinus & Marbod. locis citatis. Item Albertus M. lib. 2. de miner. pag. 228.

17. *Sitim quoque.*] Auctores proxime appellati.

18. *Sunt qui maxime.*] Solinus, loc. cit. *Qui maxime probantur, vitream habent perſpicuitatem, ut Cyprius.*

19. *Et præterea flumina.*] Iſidorus, lib. 16. cap. XI. de achate. *Magi*, inquit, *ſuffitu earum, ſi creditur, tempeſtates avertunt, flumina ſiſtunt.* Ex Plinianis codicibus, *fulmina* legi multo malim.

20. *Leoninis jubis.*] Sic infra num. 10. Aſpilaten ait cameli pilo ſplenicis alligari oportere.

21. *Quæ unius coloris ſit.*] Sic MSS. omnes, editique libri, rectiſſime: non *minii coloris*, ut viſum eſt nonnemini.

22. *Invictam.*] Invictos reddere athletas. Vires conferre corporibus dixit Albertus M. lib. 2. de mineral. pag. 228. Scilicet quod omnia pigmenta quibuſcum incoquebatur, intra duas horas colorem ſuum miniaceum ſorbere adigebat, eo argumento athletæ invictam eam eſſe pronunciabant.

23. *Minii.*] Miniacei coloris achatem laudat & Orpheus, tit. Ἀχάτης.

Ἐν δ' ἄρα μιλτοπάρῃος &c.

24. *Acopos.*] Ἄκοπος, quod laborem, τὸν κόπον, & laſſitudinem levare creditur.

milis eſt, pumicoſa, aureis guttis ſtellata. Cum hac oleum ſubferveſactum perunctis laſſitudinem (ſi credamus) ſolvit. [25] Alabaſtrites naſcitur in Alabaſtro Ægypti, & in Syriæ Damaſco, candore interſtincto variis coloribus. [26] Hæc cremata cum foſſili ſale ac trita, gravitates oris & dentium extenuare dicitur. [27] Alectorias vocant in ventriculis gallinaceorum inventas, cryſtallina ſpecie, magnitudine fabæ: [28] quibus Milonem Crotonienſem uſum in certaminibus, invictum fuiſſe videri volunt. [29] Androdamas argenti nitorem habet, ut adamas, quadrata, ſemperque teſſellis ſimilis. [30] Magi putant nomen impoſitum ab eo, quod impetus hominum, & iracundias domet. Eadem ſit, an alia, [31] argyrodamas, auctores non explicant. [32] Antipathes nigra non tranſlucet. Experimentum ejus ſi coquatur in lacte: facit enim hoc myrrhæ ſimile immiſſa. Eam contra effaſcinationes auxiliari Magi volunt. [33] Arabica ebori ſimillima eſt, & hoc videretur, niſi abnueret duritia. Putant contra dolores

NOTÆ.

25. *Alabaſtrites.* Ἀλαβαστρίτης. Gemma hæc diverſa a marmore ejuſdem nominis, de quo lib. 36. ſect. 12.

26. *Hæc cremata.*] Apollonius apud Galenum, lib. 5. κατὰ τόπους, pag. 548. alabaſtriten uſtum cum ſale & pumice toſtis valde commendat ad emendandam dentium nigritiem.

27. *Alectorias vocant &c.*] *Alectoria* in Indice: ut gemmas ſubintelligas. Hæc iiſdem verbis Solinus, cap. 1. pag. 8. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 13. Ab ἀλέκτωρ, quæ vox gallum ſonat, nomen huic gemmæ datum. Marbodeus, lib. de lap. pret. cap. 3.

Ventriculo galli qui teſtibus eſt viduatus,
Cum tribus ad minimum factus ſpado vixerit annis,
Naſcitur ille lapis cujus non ultima laus eſt,
Et per bis binos capit incrementa ſequentes:
Hinc alectorio nomen poſuere priores:
Menſuramque fabæ creſcens excedere neſcit:
Cryſtallo ſimilis, vel aquæ, cum limpida paret.
Invictum reddit lapis hic quemcumque gerentem.
Nam Milo Crotonias pugiles hoc præſide vicit, &c.
Vt bona tot præſtet, clauſus portetur in ore.

28. *Quibus Milonem.*] De eo in Anthologia, lib. 3. cap. 2.

Μίλωνος τόδ' ἄγαλμα καλοῦ καλόν, ὅς ποτε Πίσῃ
Ἑπτάκι νικήσας, ἐς γόνατ' οὐκ ἔπεσεν.
Pulcra hæc Milonis ſtatua eſt, cui præmia ſeptem
Piſa dedit lapſo nec ſemel in genua.

29. *Androdamas.*] Ἀνδροδάμας, παρὰ τὸ τοὺς ἄνδρας δαμάζειν. Solinus hæc pariter totidem verbis, cap. 33. pag. 64. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. Marbodeus, cap. 5. addit in mari Rubro hunc lapidem inveniri.

30. *Magi putant.*] Sic auctores proxime appellati.

31. *Argyrodamas.*] Vel argyradamas, quaſi argenteus adamas: quod, ut androdamas, argenti nitorem habet.

32. *Antipathes.*] Ἀντιπαθής. Gemmæ ei nomen ex eo, quod veneficiis reſiſtere exiſtimatur. Cteſias apud Stobæum, ſermone de morbis, λίθον ἀντιπαθῆ, e Myſiæ monte effoſſum, tritum impoſitumque aït lepram ſanare ac vitiligines. Dioſcoridi lib. 5. cap. 140. ἀντιπαθὴς corallium eſt coloris nigri.

33. *Arabica.*] Iſidorus hæc quoque, lib. 16. Orig. cap. 14. Forte idem qui *Arabus lapis* ſuperius appellatus eſt, *ebori ſimilis*, lib. 36. ſect. 41.

nervorum prodesse habentibus. [34] Aromatites & ipsa in Arabia traditur gigni, sed & in Ægypto circa Pyras, ubique lapidosa, & myrrhæ coloris, & odoris, ob hoc reginis frequentata. [35] Asbestos in Arcadiæ montibus nascitur, coloris ferrei. [36] Aspilaten Democritus in Arabia gigni tradit, ignei coloris. Eam oportere cameli pilo splenicis alligari: invenirique in nido [37] Arabicarum alitum. Et aliam eodem nomine ibi in Leucopetra nasci argentei coloris, radiantem, [38] contra lymphatum habendam. [39] Atizoën in India & in Perside ac Ida monte nasci tradit, argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorum, ad lenticulæ figuram, odoris jucundi, necessariam Magis [40] regem constituentibus. [41] Augites multis alia videtur esse, quam quæ callaïs. [42] Amphitane alio nomine appellatur chrysocolla, in Indiæ parte, ubi formicæ eruunt aurum, in qua invenitur auro similis quadrata figura: affirmaturque natura ejus, quæ magnetis: nisi quod trahere quoque aurum traditur. [43] Aphrodisiace ex candido rufa est. [44] Apsyctos septenis diebus calorem tenet excalfacta igni, nigra ac ponderosa, distinguentibus eam venis rubentibus. Putant prodesse contra frigora. [45] Ægyptillam Iacchus intelligit, [d] per al-

INTERPRETATIO.

d *Per alvum.*] Per medium discurrentibus venis rubris nigrisque.

NOTÆ.

34. *Aromatites.*] Ἀρωματίτης, cui ab odoramentis nomen. Cæsalpinus existimat Ambram esse, *l'Ambre-gris.*

35. *Asbestos.*] Ἄσβεστος, *cui nomen est*, inquit Solinus, cap. 7. pag. 22. *quod accensus semel exstingui nequit.* Isidorus, lib. 16. cap. 4. Albertus, tract. 2. pag. 227. Marbodeus, cap. 7. Linum asbestinum, de quo lib. 19. sect. 4. fieri ex eo lapide in fila tenuia deducto, quod vulgo creditum est, falsum est.

36. *Aspilaten.*] In Indice *Aspisatis.* Incognita.

37. *Arabicarum alitum.*] Quas melancoryphos vocant, ut dictum est sect. 33.

38. *Contra lymphatum.*] Rectius forte, *contra lymphationes.* Sed nihil simile M S S. codices habent, in quibus clare, *radiantem cum Luna habitum habentium*, ut apparet, corrupte.

39. *Atizoën.*] Index, *Atizone.*

40. *Regem constituentibus.*] M S S. omnes; *regum constitutionibus.*

41. *Augites.*] Αὐγίτης, cui a splendore, αὐγῇ, sive perspicuitate, nomen. De callaïde, sect. 33.

42. *Amphitane.*] M S S. *Ampitanes.* Sed Index e probatissimis exemplaribus, *Aphidane*, nomine, ut videtur, barbarico. Habet hæc eadem, quæ Plinius, de chrysocolla, Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

43. *Aphrodisiace.*] Quasi Veneris gemma, quod nomen vidimus cum aliis pariter communicatum, sect. 44. Achatæ speciem esse Dalecampius conjicit.

44. *Apsyctos.*] Sic etiam in Indice, Libri hactenus editi, *Asyctos.* Albertus M. lib. 2. de miner. pag. 227. & Marbodeus, cap. 6. qui hæc totidem verbis referunt, *Absinthos* mendose, pro *Apsyctos* habent. Isidorus, lib. 16. cap. 11. item vitiose, *absectos.* Ἄψυκτος Græce intelligitur, qui refrigerari nequit, qui non inalgescit.

45. *Ægyptillam.*] Sic ab Ægypto Isidorus quoque appellat. Ugutio quoque in Glossario M S. *Ægyptilla, gemma, ab Ægypto, ubi invenitur.* Tamen in Indice *Ægypulla.* Reg. 2. Colb. 3. Fux. alii, *Agistilla.*

vum [46] sarda, nigraque venis transeuntibus: [47] vulgus autem in nigra radice cæruleam facit.

LV. [1] Balanitæ duo genera habent, subvirides, & Corinthii æris similitudine. Illa Copto, hæc ex Troglodytica veniens, medias secante flammea vena. Coptos & [2] Batrachitas mittit: unam ranæ similem colore: [3] alteram ebeni: [4] tertiam rubentis e nigro. [5] Baptes, mollis alioqui, odore excellens. [6] Beli oculus albicans pupillam cingit nigram, e medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter speciem sacratissimo [7] Assyriorum Deo dicatur. Aliam autem quam Belum vocant, in Arbelis nasci, Democritus tradit, nucis juglandis magnitudine, vitrea specie. [8] Baroptenus, sive barippe, nigra, sanguineis & albis nodis: [9] aliis sacra dicitur, velut portentosa. [10] Botryites alia nigra est, [11] alia pinea, incipienti uvæ similis. Zoroastres crinibus mulierum similiorem [12] Bostrychiten vocat. [13] Bucardia bu-

NOTÆ.

46. *Sarda nigraque-*] Sardæ gemmæ colorem rubrum esse superius vidimus sect. 31. Locum hunc codicum ope sanavimus, Reg. 2. Colb. 3. Fux. &c. Prius legebatur, *per album sarda nigraque vena transeunte.*

47. *Vulgus autem.*] Et Isidorus, lib. 16. Orig. cap. XI. *Ægyptilla*, inquit, *nigra est radice, cærulea facie: ex Ægypto, ubi invenitur, vocata.*

Sect. LV. 1. *Balanitæ.*] Hæc Isidorus ad verbum, lib. 16. Orig. cap. 14. A glandium forma, τῶν βαλάνων, & magnitudine, accepisse nomen videntur. Lapidem Judaïcum nunc appellant, ovali figura ad similitudinem olivæ.

2. *Batrachitas.*] Βατραχίτης nomen habet a rana βάτραχος cujus colorem refert. Ex Ægypto afferri ait pariter auctor libri de simp. med. ad Patern. tom. 13. operum Galeni, pag. 995. Cum hoc nomine tantum, non natura convenit lapis, qui in bufonis capite reperitur, vulgo *Crapaudine*, Græcis similiter, βατράχιος λίθος.

3. *Alteram ebeni.*] Sic M S S. omnes: In editis, *ebori*, male.

4. *Tertiam rubentis.*] Subintellige, coloris.

5. *Baptes.*] Sic libri omnes. Βάπτης Græce fucatus, sive tinctus intelligitur. Ambræ herbarum colore infectæ genus illud videtur.

6. *Beli oculis.*] Iisdem verbis hæc Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 10. *Beli oculus albicans pupillam cingit*, &c Sic etiam M S S. omnes, non ut editi, *pingit.* Cingere autem dictum ibi pro delineare in orbem. Oculum catti seu felis nunc vocant, *Oeil de chat.*

7. *Assyriorum Deo*]. Isidorus: *Assyriorum regi Belo*, qui primus Assyriam tenuit, Nini pater. At Jovem ipsum Assyrii Belum vocant. Diod. Sic. lib. 2. Bibl. Διὸς ὃν καλοῦσιν οἱ Βαβυλώνιοι Βῆλον.

8. *Baroptenus, sive barippe.*] In Indice, *Barice.*

9. *Aliis sacra.*] Sic M S S. omnes. Prius *alligata* legebatur. Sed & pro *nodis*, sitne *notis* legi aliquanto satius, viderint alii. Legit certe Isidorus, lib. 16. Orig. cap. XI. *Bariptos*, inquit, *nigra est, cum sanguineis & albis notis.*

10. *Botryites.*] Βοτρυΐτης, ab uvæ sive racemi, τοῦ βότρυος, similitudine.

11. *Alia pinea.*] Sic Reg. Colb. 3. ceterique omnes. Editi, *pampinea.*

12. *Bostrychiten.*] Βοστρυχίτην, a cincinno mulierum, ἀπὸ τοῦ βοστρύχου. Gestari hunc lapidem ad aciem oculorum tuendam suadet Marcellus Empir. cap. 8. pag. 61.

13. *Bucardia.*] Βουκαρδία. Turchesiæ genus quoddam esse arbitrantur, figura cordis.

bulo cordi similis, Babylone tantum nascitur. [14] Bronte e capitibus testudinum tonitribus cadit: putantque ea restingui fulmine ictum, si credimus. [15] Bolæ nimbo inveniuntur, glebæ similitudine.

LVI. [1] Cadmitis eadem esset, quam Ostracitin vocant: nisi quod hanc cæruleæ interdum cingunt bullæ. Callaïs sapphirum imitatur, candidior, & [2] litoroso mari similis. [3] Capnitis quibusdam videtur suum genus habere, plurimis spiris fumida, ut suo loco diximus. [4] Cappadocia in Phrygia nascitur, ebori similis. [5] Callainas vocant e turbido callaïno. Ferunt plures simul inveniri conjunctas. [6] Catochitis Corsicæ lapis est, ceteris major: mirabilis, si vera traduntur, impositam manum veluti gummi retinens. [7] Catopyritis e Cappadocia provenit. [8] Cepitis, sive cepolatitis, candida est, venarum nodis coëuntibus, candore imaginem regerens. [9] Ceramites, testæ colorem habet. [10] Cinædiæ inveniuntur in cerebro piscis ejusdem nominis, candidæ & oblongæ, eventuque mirandæ, si modo est fides præsagire eas habitum maris, nubilo colore aut tranquillitate. [11] Ceritis ceræ similis est: [12] Circos accipitri: [13] Corsoïdes canitiei hominis: [14] Coralloachates corallo aureis guttis distinctæ. Corallis minio similis gigni-

Notæ.

14. *Bronte e capitibus.*] Hunc locum ex M S S. codicum fide restituimus. Totidem fere verbis exscripsit Isidorus, lib. 16. Orig. cap 14.

15. *Bolæ nimbo.*] Subintellige cadere, ex antecedentibus. Βῶλοι Græce glebas sonat.

Sect. L V I. 1. M S S. *Calamitis.*] Ostraciti ostrea nomen & similitudinem dedere. Dicemus de ea inferius sect. 65. num. 4.

2. *Litoroso mari.*] Aquæ qua litora alluuntur. Callaïs *e viridi pallens* superius dicta est, sect. 33.

3. *Capnitis.*] Eadem paulo antea sect. 37. Capnias appellata, in iaspidum generibus: *Est & veluti fumo infecta, quæ Capnias vocatur.*

4. *Cappadocia.*] Vide Notas & Emend. num. X X I I I. Nomen habet hæc gemma a Cappadocum officinis, in quibus ea poliri, unde Romam advehi solita olim est.

5. *Callaïnas vocant e turbido callaïno.*] Hoc est, callaïni coloris, qualis in gemma callaïde, sed turbidi. Has voces porro, *vocant e turbido callaïno*, adjecimus e M S S. exemplaribus, cum a typis ex abessent. In Indice *Callaïna.* Ὀστρακίνον καλλάϊνον tritum dentibus denigratis, gingivisque stabiliendis affricat Galenus, lib. 5. κατὰ τόπους, pag 548.

6. *Catochitis.*] Κατοχίτης λίθος, a retinendo, παρὰ τὸ κατέχειν, nomen accepit. Succini species, seu bituminis videtur; Solinus, cap. 3. pag. 17. Κατοχίτην vocant lapidem fatu dignissimum. *Major est ceteris, qui ad ornatum destinantur: nec tam gemma, quam cautes* &c.

7. *Catopyritis.*] Subintellige, gemma.

8. *Cepitis &c.*] Sic in indice hujus libri. M S S. hoc loco, *Cepitis sive cepolames.* Ab horto, ἀπὸ τοῦ κήπου, appellationem trahere ea videtur, ob odorum varietatem.

9. *Ceramites.*] Κέραμος testam sonat.

10. *Cinædiæ.*] Iisdem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 10. Cinædi pisces superius appellati, lib. 32. sect. 53. De lapillis ejusmodi, vide quæ diximus lib. 29. sect. 38.

11. *Ceritis.*] Ἀπὸ τοῦ κηροῦ, a cera.

12. *Circos accipitri.*] Vide Notas & Emend. num. X X I V.

13. *Corsoïdes.*] Κορσοειδὴς, a κόρσῃ, quæ vox capillum Græce sonat, ἀπὸ τοῦ κείρεσθαι.

14. *Coralloachates.*] De ea jam supra, sect. 54.

tur

tur in India & Syene. 15 Craterites inter chrysolithum & electrum colorem habet, prædurae naturæ. Crocallis cerasum repræsentat. 16 Cytis circa Copton nascitur candida, & videtur intus habere 17 petram, quæ sentiatur etiam strepitu. 18 Chalcophonos nigra est, sed illisa æris tinnitum reddit, tragœdis, ut suadent, gestanda. 19 Chelidoniæ duorum sunt generum: a hirundinum colore: & altera parte purpureæ nigris interpellantibus maculis. 20 Chelonia oculus est Indicæ testudinis, vel portentosissima Magorum mendaciis. 21 Melle enim collutam, & linguæ impositam futurorum scientiam præstare promittunt: quintadecima Luna, b & silente, tota die: decrescente vero, ante Solis ortum: ceteris diebus, a prima 22 in sextam horam. 23 Sunt & chelonitides testudinum similes, ex quibus ad tempestates sedandas multa vaticinantur. Ea vero, quæ sit aureis guttis, cum scarabæo decocta, & dejecta in aquam ferventem, tempestates moveri. 24 Chloritis

Interpretatio.

a *Hirundinum.*] Priores hirundinum colore: posteriores altera parte purpureæ, cum nigris maculis.

b *Et silente.*] Et interlunii die tota.

Notæ.

15. *Craterites.*] A prædura natura ei nomen, διὰ τὸ κρατερὸν, seu καρτερὸν εἶ).

16. *Cytis.*] Sic libri hujus index, non, ut hoc loco typi, *cissites.* Ἀπὸ τοῦ κύειν, a conceptu, quasi gravida, sortita est hanc appellationem.

17. *Petram, quæ.*] Sic MSS. omnes. Libri editi, *partum qui.*

18. *Chalcophonos.*] Ad verbum hæc Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. Χαλκόφωνος, ab æris sonitu. Solinus, cap. 37. pag. 67. *Chalcophthongos resonat ut pulsa æra: pudice habitus, servat vocis claritatem.* Habet eadem Marbodeus, cap. 16. adjicitque esse nigri coloris.

19. *Chelidoniæ.*] Χελιδονίαι. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 9. *Chelidonia ex hirundinum vocata colore: & duorum est generum: quarum una ex altera parte purpurea: & altera purpurea nigris intervenientibus maculis.* Christoph. Encelius, l. 3. de re metall. & gemmis, c. 44. visos a se lapides ait in ventriculis pullorum hirundinum, primo partu exclusorum, magnitudine seminis lini: quorum alter niger, rufus alter esset. Addit idem ad epilepsiam conferre.

20. *Chelonia.*] Isidorus, lib. 16. Orig cap. 14. Marbodeus, cap. 19.

Indica testudo mittit lapidem Cheloniten,
Gratum purpureo, varioque colore nitentem.
Quem si sub lingua loto quis gesserit ore,
Posse Magi credunt hunc divinare futura.
Orto mane die sextam duntaxat ad horam,
Tempore quo Luna succrescens cernitur orbis.
Sed Luna prima lapidis prædicta potestas
Totius fertur spatio durare diei.
Quinta post decimam concordant tempora primæ.
At decrementi lunaris tempore toto
Ante diem lapidi tantum manet illa potestas.

21. *Melle enim.*] Mallem ego, *mane enim.* Nam Marbodeus, *Orto mane die:* de melle, nihil.

22. *In sextam horam.*] Quæ nobis duodecima est, sive meridies.

23. *Sunt & chelonitides.*] Testudinibus, ταῖς χελώναις, colore similes.

24. *Chloritis.*] A colore viridi, quem Græci χλωρὸν dicunt.

herbacei coloris eſt, quam dicunt Magi inveniri in [25] motacillæ avis ventre, congenitam ei: ferroque includi jubent, ad quædam prodigioſa moris ſui. [26] Choaſpitis a flumine dicta eſt viridis, fulgoris aurei. [27] Chryſolampis in Æthiopia naſcitur, pallida die, & in nocte ignea. [28] Chryſopis aurum videtur eſſe. [29] Ceponides in Æolidis Atarne, nunc pago, quondam oppido, naſcuntur, multis coloribus tranſlucentes, alias vitreæ, alias cryſtallinæ, alias iaſpideæ. Sed & ſordidis tantus eſt nitor, ut imagines reddant, ceu ſpecula.

LVII. [1] Daphniam Zoroaſtres morbis comitialibus demonſtrat. [2] Diadochos beryllo ſimilis eſt. [3] Diphyes duplex, candida ac nigra, mas ac femina, genitale utriuſque ſexus diſtinguente linea. [4] Dionyſias nigra ac dura mixtis rubentibus maculis: ex aqua trita ſaporem vini facit, & ebrietati reſiſtere putatur. [5] Dracontites, ſive draconti, e cerebro fit draconum: ſed niſi viventibus abſciſſo nunquam gemmeſcit, invidia animalis mori ſe ſentientis. Igitur dormientibus amputant. [6] Sotacus qui viſam eam gemmam ſibi apud regem ſcripſit, bigis vehi

NOTÆ.

25. *Motacillæ avis.*] Quæ a crebra agitatione clunium & caudæ σεισοπυγὶς Græce & σείσουρα dicitur: Gallis, *Battemare*, *Lavendiere*, *Bergeronnette*. Bellon. lib. 7. cap. 10.

26. *Choaſpitis.*] A Choaſpe fluvio, de quo lib. 6. ſect. 31. Hæc Iſidorus iiſdem verbis, lib. 16. Orig. cap. 7.

27. *Chryſolampis.*] Sic libri omnes. Χρυσόλαμπις. Chryſopaſtum Solinus vocat, cap. 30. pag. 57. Chryſopraſium Marbodeus, cap. 13. Iſidorus item, lib. 16. Orig. cap. 13. *Chryſopraſius Æthiopicus eſt, quem lapidem lux celat, prodit obſcuritas.* Idem cap. 14. Chryſolampin appellat, atque iiſdem verbis deſcribit.

28. *Chryſopis.*] Χρυσωπὶς, ab auri aſpectu & ſpecie. Sic M S S. omnes, & Index, non ut editi vulgo libri, *Chryſophis.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

29. *Ceponides.*] Sic M S S. omnes hoc loco: in indice variant: Ab horto, quem Græci κῆπον vocant, nomen traxit, ob colorum varietatem.

Sect. LVII. 1. *Daphniam.*] Δαφνίαν, quaſi lauream.

2. *Diadochos.*] Διάδοχος, quaſi berylli vicaria, eidemque ſubſtituta. Apud Albertum M. lib. 2. de miner. pag. 230. *Diacodos*, mendoſe. Marbodeus, cap. 24.

Diadochos, perquam reſponſa petentibus aptus,
Dæmonis effigies varias oſtendere fertur, &c.
Hunc autem perhibent ſimilem fulgore beryllo, &c.

3. *Diphyes.*] Sic etiam index: non *diphris*. Græcis διφυὴς, quaſi biformis, aut ancipitis naturæ: quod utriuſque ſexus in ſe delineatum genitale exhibet.

4. *Dionyſias.*] Διονυσιάς. Solinns cap. 37. pag. 67. *Dionyſias fuſcus eſt* &c. Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. x1. Marbodeus, cap. 25.

Nigra micat rubeis Dionyſia conſita guttis.
Hanc in aqua tritam vinum fragrare loquuntur,
Et tamen ebrietas ipſius odore fugatur, &c.

5. *Dracontites.*] Sic Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 13. Albertus M. lib. 2. de mineral. tract. 2. pag. 230. Solinus, cap. 30. pag. 56. *Exciditur e cerebris draconum dracontias lapis: ſed lapis non eſt, niſi detrahatur viventibus: nam ſi obeat prius ſerpens, cum anima ſimul evaneſcit, duritie ſoluta.*

6. *Sotacus.*] Solini paraphraſis, loc. cit. *Auctor Sotacus gemmam hanc etiam*

quærentes tradit : & viso dracone spargere somnifica medicamenta, atque ita præcidere. 7 Esse autem candore translucido, nec postea poliri, aut artem admittere.

LVIII. 1 Encardia cognominatur & ariste : una, in qua nigra effigies cordis eminet : altera eodem nomine, viridi colore, cordis speciem repræsentat : tertia cor nigrum ostendit, reliqua sui parte candida. 2 Enorchis candida est, divisaque fragmentis testium effigiem repræsentat. 3 Exebenum Zoroastres speciosam & candidam tradit, qua aurifices aurum poliunt. 4 Eristalis cum sit candida, ad inclinationes rubescere videtur. 5 Erotylos, eadem amphicome, & hieromnemon, a Democrito laudatur in argumentis divinationum. 6 Eumeces in Bactris nascitur, silici similis : sed capiti supposita visa nocturna oraculi modo reddit. 7 Eumithren Beli gemmam, sanctissimi Deorum sibi, Assyrii appellant, porracei coloris, superstitionibus gratam. 8 Eupetalos quatuor colores habet, cæruleum, igneum, minii, mali. 9 Euneos nucleo olivæ similis est, striata concharum modo, non adeo candida. 10 Eurotias situ videtur operire nigritiam. 11 Eusebes ex eo lapide est, ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta sedes, ex qua Dii facile [a] surgebant. 12 Epimelas fit, cum candida gemma superne nigricat colos.

INTERPRETATIO.

[a] *Surgebant.*] Eminebant, exstabant.

NOTÆ.

visam sibi scribit, & quibus intercipiatur modis, edocet. Præstantissimi audacia viri explorant anguium foveas, & receptus: inde præstolati ad pastum exeuntes, prætervectique percitis cursibus, objiciunt gramina medicata, quantum potest, ad incitandum soporem : ita somno obsopitis, e capitibus exsecant lapides, &c. Tradit hæc pariter Isidorus, loc. cit.

7. *Esse autem.*] Isidorus, loc. cit.

Sect. LVIII. 1. *Encardia . . . & ariste.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. aliique, & index : non, ut editi libri, *& cardisce.* Ἐγκαρδία nomen habet a similitudine cordis. Turchesiæ genus videtur esse.

2. *Enorchis.*] Ἔνορχις, a testium, τῶν ὀρχέων, figura.

3. *Exebenum.*] Isidorus hæc totidem verbis, lib. 16. Orig cap. 10. Ἐξέβενος.

4. *Eristalis*] In MSS hoc loco, *Eristilla.* Forte, *erythria*, a rubro colore quem exhibet, cum inclinatur.

5. *Eroylos.*] In Indice. *Erotillos, sive amphicome* &c. In MSS. Reg. & Colb. hoc loco, *Erichilos.* Forte ἐρίχειλος, a labiis, ἀπὸ τῶν χειλῶν, in divinatione futurorum aperiendis Eadem ἀμφίκομος, quasi pulcre comata : & ἱερομνήμων, rerum sacrarum abditarumque designatrix gemma.

6. *Eumeces.*] Εὐμήκης, gemma procera, prælonga.

7. *Eumithren.*] Videtur ex hoc loco Mithres, ut apud Persas Solis, sic Beli apud Assyrios nomen fuisse.

8. *Eupetalos.*] Εὐπέταλος Græce virescens intelligitur.

9. *Euneos*] Εὔνεος. Sic & in indice, & hoc loco MSS. omnes.

10. *Eurotias.*] Nomen habet ex argumento : nam εὐρῶτα Græci situm vocant, cariem, putredinem : εὐρωτιάω, putresco.

11 *Eusebes.*] Εὐσεβὴς, religiosa, & sacris dicata gemma.

12: *Epimelas.*] Ἐπιμέλας, nigricans. Utitur hac voce Theophrastus.

LIX. [1] Galaxiam aliqui galactiten vocant, similem proxime dictis, sed intercurrentibus sanguineis aut candidis venis. [2] Galactitis ex Nilo, colore lactis est. Eandem dicunt [3] leucogæam, & leucographiam appellant, & synophiten, tritam lactis succo ac sapore notabilem. [4] In educatione nutricibus lactis fecunditatem: infantium quoque alligata collo salivam facere dicitur, in ore autem liquescere. [5] Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. [6] Sunt qui smaragdum albis venis circumligatum galactiten vocent. [7] Gallaïca argyrodamanti similis est, paulo sordidior: inveniuntur autem binæ vel ternæ. [8] Gasidanem Medi mittunt, [9] coloris orobini, veluti floribus sparsam. Nascitur & in Arbelis. [10] Hæc quoque gemma concipere dicitur, & intra se partum fateri concussa, concipere autem trimestri spatio. [11] Glossopetra linguæ similis humanæ non in terra nasci dicitur, sed deficiente Luna cælo decidere, [12] memoriæ quoque necessaria. Quod ne credamus, promissi quoque vanitas facit: Ventos enim ea comprimi narrant. [13] Gorgonia nihil aliud est, quam corallium: nominis causa, quod in duritiam lapidis mutatur. [14] Emollit maria. Fulminibus & typhoni resistere affirmant. [15] Ganiæam eadem vanitate inimicorum pœnas efficere promittunt.

LX. [1] Heliotropium nascitur in Æthiopia, Africa, Cypro, por-

NOTÆ.

Sect. LIX. 1. *Galaxiam.*] A recto *Galaxias*, ut in Indice. Γαλαξίας idem qui Μέρυχθος inferius, sect. 63. lacte sudare dicitur. Diosc. lib. 5. cap. 152. Λίθος μόρυχθος, ἐν ἔνιοι γαλαξίαν &c.

2. *Galactitis ex Nilo, colore lactis est.*] Hoc est, succum emittit, cum subigitur, colore lactis. Diosc. lib. 5. cap. 150. Vide Notas & Emend. num. XXV.

3. *Leucogæam &c.*] Λευκογαίαν, λευκογραφίαν, συνοφίτην.

4. *In educatione.*] Orpheus, de lapid. tit. Γαλακτίτης. Solinus, cap. 7. pag. 22. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 10. Albertus M. de mineral. pag. 232.

5. *Eandem memoriam.*] Auctores proxime appellati, & Marbodeus, cap. 31.

6. *Sunt qui smaragdum.*] Isidorus, loc. cit.

7. *Gallaïca.*] Sic libri omnes, etiam MSS.

8. *Gasidanem.*] Index, *Gassidiana.* MSS. hoc loco, *Gessinaden*, voce Magorum propria, non Græci Latinive oris.

9. *Coloris orobini.*] Hoc est, ervi: nam ὄροβος ervum est.

10. *Hæc quoque gemma.*] Perinde atque aëtites, de quo lib. 36. sect. 39.

11. *Glossopetra.*] Solinus, cap. 37. pag. 67. *Glossopetra deficientibus Lunis cælo cadit, linguæ similis humanæ: non modica, ut Magi ferunt, potestatis, qui ex ea lunares motus excitari putant*, hoc est, ventos. Sic etiam Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

12. *Memoriæ quoque.*] Sic Reg. 2. Colb. 3. & alii. In editis insulse, *& lenocinanti necessaria creditur.*

13. *Gorgonia.*] Γοργονία. Inde factum nomen, quod in duritiam lapidis verteretur, uti iis fabulæ ferunt contigisse, qui Gorgonis caput inspicerent. Nomen id corallio datum a Metrodoro, si Solino credimus.

14. *Emollit maria.*] Vide Notas & Emend. num. XXVI.

15. *Goniæam.*] Sic Index. MSS. hoc loco discrepant. Reg. 2. *Gonicm.* Colb. 3. *Gonim.* Editi libri vulgo, *Geniamen.*

Sect. LX. 1. *Heliotropium.*] E genere

racei coloris, sanguineis venis distincta. [2] Causa nominis, quoniam dejecta in vas aquæ, fulgorem Solis accendit sanguineo repercussu, maxime Æthiopica. [3] Eadem extra aquam speculi modo Solem accipit, deprehenditque defectus, subeuntem Lunam ostendens. [4] Magorum impudentiæ vel manifestissimum hoc quoque exemplum est, quoniam admixta herba heliotropio, quibusdam quoque additis præcantationibus, gerentem conspici negent. [5] Hephæstitis quoque speculi naturam habet in reddendis imaginibus, quanquam rutilans. Experimentum est, si ferventem aquam addita statim refrigeret: [6] aut si in Sole addita aridam materiam accendat. [7] Nascitur in Coryco. [8] Horminodes, ex argumento viriditatis in candida gemma vel nigra, & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris, appellatur. [9] Hexecontalithos in parva magnitudine multicolor, hoc sibi nomen adoptavit. Reperitur in Troglodytica regione. [10] Hieracitis alternat milvinis ni-

NOTÆ.

est illius gemmæ, quam nostri nunc vocant, *Préme-d'émeraude*. Solinus hæc totidem verbis, cap. 27. pag. 52. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. Marbodeus, cap. 34. de heliotropio:

Hanc nunc Æthiopes, nunc Cyprus, & Africa mittit:
Sanguinis aspersam guttis, similemque smaragdo.

2. *Causa nominis.*] Marbodeus, loc. cit.

Ex re nomen habens est Heliotropia gemma,
Quæ Solis radiis in aqua subjecta batillo,
Sanguineum reddit mutato lumine Solem,
Eclipsimque novam terris effundere cogit.

Habet hæc pariter Solinus, & Isidorus, locis citatis. Albertus item de mineral. pag. 230.

3. *Eadem extra aquam.*] Isidorus, loco cit.

4. *Magorum &c.*] Solinus, Isidorus Albertus, Marbodeus, locis cit.

5. *Hephæstitis.*] Totidem verbis Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. Ἡφαιστίτης, quasi gemma Vulcania.

6. *Aut si in Sole.*] *Aut si Soli opposita*, Isidorus.

7. *Nascitur in Coryco.*] Cum hæc rapidim cursimque Marbodeus legeret, vidisse se *in Corintho* credidit, itaque cecinit, cap. 35.

Nascitur in bimari, pretiosior ære, Corintho
Dictus Hephæstites rutilans lapis, & rubicundus:
Qui si ferventi fuerit conjectus aheno,
Ignibus exsultans prius, illico sistitur unda,
Frigida post modicum lapidis virtute futura.

Isidorus *in Coryco* legit.

8. *Horminodes.*] A similitudine nimirum cum hormino: ὅρμινον Græci vocant herbæ genus, de quo diximus lib. 18. sect. 22. M S S. tamen omnes hoc loco *hermeodes* exhibent.

9. *Hexecontalithos.*] Solinus, cap. 31. pag. 58. de Troglodytis: *Tantum lapide uno gloriantur, quem Ἑξηκοντάλιθον nominamus, tam diversis notis sparsum, ut sexaginta gemmarum colores in parvo ejus orbiculo deprehendantur.* Hæc totidem verbis Marbodeus, cap. 37. Albertus, pag. 231. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 12.

10. *Hieracitis.*] Ab ἱέραξ, quæ vox accipitrem & milvum sonat. Ἱερακίτης λίθος, Aëtio, libro 2. cap. [illegible] ex M S. cod. ὑπόχλωρος μέν ἐστι, καὶ πρὸς τὸ μελάν[illegible], [illegible] ἱέραξ, ὡς ποικίλος ἐστὶ), ὡς φησὶ Διογένης ἐν

grisque veluti plumis. [11] Hammitis ovis piscium similis est, [12] & alia velut nitro composita, prædura alioqui. [13] Hammonis cornu inter sacratissimas Æthiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiem reddens, promittitur prædivina somnia repræsentare. [14] Hormesion inter gratissimas aspicitur, ex igneo colore radians auro, portante secum in extremitatibus candidam lucem. [15] Hyæniæ ex oculis hyænæ, [16] & ob id invasæ, inveniri dicuntur: [17] &, si credimus, linguæ hominis subditæ futura præcinere. [18] Hæmatites in Æthiopia quidem principalis, sed & in Arabia & Africa invenitur, sanguineo colore, non omittenda [a] [19] promissis ad coarguendas barbarorum insidias. Zachalias Babylonius in his libris quos scripsit ad regem Mithridatem, humana gemmis attribuit fata: hanc non contentus oculorum & jocinerum medicina decorasse, a rege etiam aliquid petituris dedit, & litibus judiciisque interposuit: in præliis etiam ex ea ungi salutare pronunciavit. Est & alia ejusdem generis, quæ vocatur menui ab Indis, [20] xanthos appellata Græcis, e fulvo candicans.

LXI. [1] Idæi dactyli in Creta, ferreo colore pollicem humanum exprimunt. [2] Icterias aliti lurido similis, ideo existimatur salubris con-

INTERPRETATIO.

a *Promissis.*] Ob promissa Magorum, utilem fore hunc lapidem ad detegendas insidias.

NOTÆ.

τῶ περὶ λίθων. *Lapis subviridis, ad nigredinem vergens, aliisque subinde alternatis coloribus toto corpore interstinctus, ut varii coloris dici possit*

11. *Hammitis.*] Quod ἄμμον hoc est, sabulum vix mole superet, aut quod eodem recidit, piscium ova.

12. *Et alia velut nitro.*] *Hammites similis nitro, sed durior*, inquit Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 4. *Gignitur in Æthiopia & Arabia*, &c.

13. *Hammonis cornu.*] Vel ex hoc loco intelligitur Jovis Hammonis effigiem cornu arietinum in fronte gestasse, quale in nummo Cyrenæorum argenteo conspicitur, qui ubique est obvius.

14. *Hormesion.*] In Indice *hormision.* Isidorus, lib. 16. Orig cap. 13. *Ermisnion*, mendose: alioqui cetera de gemma ea totidem verbis refert.

15. *Hyæniæ ex oculis.*] Solinus, cap. 27. pag. 51. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. Albertus M. de mineral pag. 232.

16. *Et ob id invasæ.*] Et ob id quæsitæ venatu, ui dictum est de dracontite lapide, sect 57.

17. *Et si credimus.*] Solinus, & Isidorus, locis citatis Item Marbodeus, cap. 33.

18. *Hæmatites.*] Ille nimirum de quo jam superius dictum est, lib. 36. sect. 25. Hæc iisdem fere verbis, Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 8. & Marbod. cap. 36.

19. *Promissis.*] Plinii interpres Isidorus, loc. cit. de hæmatiti: *De qua promittunt Magi quiddam ad coarguendas barbarorum insidias.*

20. *Xanthos.*] De ea diximus sect. 45. Vide & Theophr. lib. περὶ λίθων, pag. 8.

Sect. LXI. 1. *Idæi dactyli.*] Ἰδαῖοι δάκτυλοι. Totidem verbis hæc Solinus, cap. XI. pag. 30. & Isidorus, lib 16. Orig. cap. 4. Ab Ida monte Cretensi, ex quo eruuntur, cognomen habent: nomen a forma digiti pollicisve.

2. *Icterias aliti lurido.*] Galgulo, quem

tra regios morbos. Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio viridi similis, latior prioribus, pæne sine pondere, venis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris venis discurrentibus. Jovis gemma candida est, non ponderosa, tenera. Indica gentium suarum habet nomen, subrufo colore, in attritu sudorem purpureum manat. Alia eodem nomine candida, pulvereo aspectu. [3] Ion apud Indos violacea est, [4] sed raro saturo colore lucet.

LXII. Lepidotis squamas piscium variis coloribus imitatur. Lesbias Lesbi patriæ nomen habens: invenitur & in India. [2] Leucophthalmos rutila alias, oculi speciem candidam, nigramque continet. [3] Leucopœcilos candorem lineis ex auro distinguit. [4] Libanochrus thuris similitudinem ostendit, sed succum mellis. [5] Limoniatis eadem videtur, quæ smaragdus. [6] De lipare hoc tantum traditur, suffita ea omnes bestias evocari. Lysimachus Rhodio marmori similis est aureis venis: politur ex marmore, amplitudine in angustias coëunte, ut inutilia exterantur. [7] Leucochrysos sicut crystallus albicat.

LXIII. Memnonia qualis sit, non traditur. [1] Medea nigra est, a Medea illa fabulose inventa: habet venas aurei coloris: sudorem reddit croci, saporem autem vini. [2] Meconites papaver exprimit. [3] Mithrax a Persis accepta est, & Rubri maris montibus: multicolor, con-

NOTÆ.

ἴκτερος Græci vocant, communi cum morbo regio, sive arquato, appellatione. In M S S. aliter hæc leguntur, sed corrupte, credo: *Icterias mali cute, aureis mamillis: ideo* &c.

3. *Ion.*] Ἴον viola nigra Græcis.

4. *Sed raro.*] In MSS. Reg. 2. Colb. 3. Fux. &c. *Rarum ut alio colore luceat.*

Sect. LXII. 1. Λεπιδωτὸς, vel λεπιδωτὶς, squamosa.

2. *Leucophthalmos*] Λευκόφθαλμος.

3. *Leucopœcilos.*] Λευκοποίκιλος, candore alternato. Vide Notas & Emend. num, XXVII.

4. *Libanochrus.*] Λιβανόχρους, a thuris colore.

5. *Limoniatis.*] Λειμωνιάτης λίθος, a virore pratensi.

6. *De lipare.*] Marbodeus, cap. 42.

Partibus in Libycis lapis est Lipares vocitatus,
Ad quem sponte sua properat genus omne ferarum,
Quas venatorum sævit labor exagitare:
Non eget ergo canum morsu, curave sagaci,
Saltus perlustrans, lapidem qui gesserit istum,
Sternendæ satis est venabula tollere prædæ.

Vide & Isidorum lib. 16 Orig. cap. 14. & Albertum, de mineral. pag. 233. Λιπαρὴ Græci opimam & pinguem sonat.

7. *Leucochrysos.*] Λευκόχρυσος. Nomen indicat gemmam aurei coloris, quæ in crystalli modum albicet. In libris hactenus vulgatis sic legebatur: *Leucochrysos fit chrysolitho interalbicante*, contra omnium M S S. fidem.

Sect. LXIII. 1. *Medea* &c.] Hæc verbis totidem Isidorus, lib. 16. Orig. cap. XI.

2. *Meconites.*] Μήκωνα Græci papaver nuncupant. Hæc pariter Solinus, cap. 37. pag. 67. & Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

3. *Mithrax a Persis.*] Qui Solem ipsum Mithran vocant, ut Strabo prodidit, lib. 15. Hinc vetustæ inscriptiones

tra Solem varie refulgens. [4] Morochites porracea, lacte ſudat. [5] Morio in India, quæ nigerrimo colore tranſlucet, vocatur Pramnion: in qua miſcetur & carbunculi colos, Alexandrinum: ubi ſardæ, Cyprium. Naſcitur, & in Tyro, & in Galatia. Xenocrates & ſub Alpibus naſci tradit. Hæ ſunt gemmæ, quæ [6] ad ectypas ſcalpturas aptantur. [7] Myrrhites myrrhæ colorem habet, facie minima gemma: odorem attrita, etiam nardi. [8] Myrmecias nigra habet eminentias ſimiles verrucis. [9] Myrſinites melleum colorem habet, myrti odorem. [10] Meſoleucos eſt, mediam gemmam candida diſtinguente linea. Meſomelas, nigra vena quemlibet colorem ſecante per medium.

LXIV. [1] Naſamonitis eſt ſanguinea, nigris venis. [2] Nebritis Libero patri ſacra, nomen traxit a nebridum ejus ſimilitudine. Sunt & aliæ nigræ generis ejuſdem. Nympharena urbis & gentis Perſicæ nomen habet, ſimilis hippopotami dentibus.

LXV. [1] Olca barbari nominis, e nigro fulvoque, & candido placet. [2] Ombria, quam aliqui notiam vocant, ſicut ceraunia & brontia, cadere cum imbribus & fulminibus dicitur: eundemque effectum habere, quem brontia, narratur. Præterea in aras addita ea, libamenta non amburi. [3] Oritis globoſa ſpecie, a quibuſdam & ſideritis vocatur, ignem non ſentiens. [4] Oſtracias, ſive Oſtracitis, eſt teſtacea du-

NOTÆ.

paſſim: SOLI. INVICTO. MITHRAE. Solino, loc cit. & Iſidoro, lib. 16. Orig. cap. 12. *Mithridax*, mendoſe. Pliniani omnes libri, *Mitrax*.

4. *Morochitis.*] Sic libri omnes. Morochitis gemma, inquit, quanquam per ſe porracea, viridiſque, trita tamen candicat. Vide Notas & Emend. num. XXVIII.

5. *Morio in India.*] Indicum id barbaricumque vocabulum eſſe ſignificat: Græca, quæ ſubſequuntur: πράμνιον, &c.

6. *Ad ectypas ſcalpturas.*] Ad ſcalpturas imaginum, quæ ceræ apprimuntur. Diximus de ea voce *ectypon*, lib. 35. ſect. 43.

7. *Myrrhites.*] Solinus, cap. 37. pag. 67. Priſcianus, in Periegeſi, pag. 393.

Myrrhitenque, bonum nardi cum reddat odorem.

8. *Myrmecias.*] Μυρμηκίας, a ſimilitudine verrucæ, quam Græci μυρμηκίαν nuncupant.

9. *Myrſinites.*] Ab odore myrti, quæ Græcis μυρσίνη.

10. *Meſoleucos.*] Μεσόλευκος & μεσόμελας, contrariis ex cauſis habent nomina, ut apparet. Iſta apud Iſidorum, lib. 16. Orig. cap. XI. mendoſe *Meramelas* appellatur.

Sect. LXIV. 1. *Naſamonitis.*] Solinus, cap. 27. pag. 52. *Naſamoniten lapidem Naſamones dant, ſanguineum univerſum, nigris venulis adumbratum.*

2. *Nebritis.*] A pellium cervinarum ſimilitudine, quas νεβρίδας appellabant, quibus uſus olim Bacchus, ac deinde qui ſacris ejus initiati. Vide Suidam, & Mythologos.

Sect. LXV. 1. *Olca.*] Sic MSS. Sic Iſidorus ipſe hæc tranſcribens, lib. 16. Orig. cap. 12. In editis, male, *Orca.*

2. *Ombria, quam aliqui notiam.*] Ὀμβρία ab imbribus: ab humido Noto, Auſtrove, Νοτία appellata eſt.

3. *Oritis.*] Quod globoſa ſpecie montis effigiem referat, τοῦ ὄρους. Plura de ea vide apud Marbod. cap. 47.

4. *Oſtracitis &c.*] Hæc verbis totidem Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. Ὄστρακον oſtreorum teſtam Græci dixere.

rior:

rior : altera achatæ ſimilis, niſi quod achates politura pingueſcit : duriori tanta ineſt vis, ut aliæ gemmæ ſcalpantur fragmentis ejus. Oſtracitidi oſtrea nomen & ſimilitudinem dedere. [5] Ophicardelon barbari vocant, nigrum colorem binis lineis albis includentibus. [6] De Obſidiano lapide diximus ſuperiore libro. Inveniuntur & gemmæ eodem nomine ac colore, non ſolum in Æthiopia Indiaque, ſed etiam [7] in Samnio, ut aliqui putant, & in litoribus Hiſpanienſis Oceani.

LXVI. [1] Panchrus fere ex omnibus coloribus conſtat. [2] Pangonius non longior digito, ne cryſtallus videatur, numero plurium angulorum cavet. [3] Paneros qualis ſit, a Metrodoro non dicitur : ſed carmen Timaridis reginæ [4] in eadem dicatum Veneri non inelegans ponit, ex quo intelligitur additam ei fecunditatem. Quidam hanc [5] panſ.baſton vocant. [6] Ponticarum plura ſunt genera. Eſt ſtellata nunc ſanguineis, nunc auratis guttis, [7] quæ inter ſacras habetur. [8] Alia pro ſtellis ejuſdem coloris lineas habet, alia montium convalliumque effigies. [9] Phloginos, quem & chryſiten vocant, [10] ochræ Atticæ aſſimilata, invenitur in Ægypto. [11] Phœnicitis ex balani ſimilitudine appellatur. [12] Phycitis, algæ. [13] Perileucos, fit ab ora gemmæ ad radicem uſque candido deſcendente. [14] Pæantides, quas quidam gemoni-

NOTÆ.

5. *Ophicardelon.*] Barbara, ut Plinius prodit ipſe, vox : non originationis Græcæ.

6. *De obſidiano ... diximus.*] Libro 36. ſect. 67.

7. *In Samnio, ut aliqui putant.*] Xenocratem intelligit, quem clare teſtem ejus rei appellavit, loco proxime citato.

1. *Panchrus.*] Πάγχρυς, quaſi *omnicolor.* Mendoſe *Pantheros* legitur apud Albertum, de mineral. pag. 235. & apud Marbodeum, cap. 49.

2. *Pangonius.*] Παγγώνιος, omniangulus, ab omni parte angulos habens : cum ſint tantum ſeni cryſtallo.

3. *Paneros.*] Πανέρως, gemma omni amore digna.

4. *In eadem.*] In eadem gemma inſculptum, dicatumque Veneri, nec inelegans : unde intelligitur dotem ei gemmæ aliquam ad fecunditatem ineſſe.

5. *Panſebaſton.*] Πανσέβαστον, omnino auguſtam. M S S. Reg. & Colb. *panebaſton.*] In indice, *pan.raſtos*, quod ſincerius videtur.

6. *Ponticarum.*] Nomen habent a Ponto, unde advehuntur. Hæc quoque Solinus, cap. 13. pag. 33. Harum icones Aldrovandus exhibet, lib. 4. de metall. cap. 875. 877. & 878. Vide Notas & Emend. num. XXIX.

7. *Quæ inter ſacras.*] Quoniam, ut Iſidorus ait, lib. 16. Orig. cap. 14. *dicunt per eam interrogari dæmones, & fugari.*

8. *Alia pro ſtellis.*] Solinus, loc. cit. & Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 12.

9. *Phloginos.*] Φλόγινος flammeum ſonat, χρυσίτης auri colorem igneum.

10. *Ochræ Atticæ aſſimilata.*] Hoc eſt, ſili Attico, de quo dictum eſt, lib. 33. ſect. 56. Prius legebatur, *oſtreæ Atticæ*, ridicule. M S S. omnes; *oſtraciæ.* Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 4. mendoſe; *ocreæ.*

11. *Phœnicitis.*] Φοῖνιξ palmulam quoque ſignificat, hoc eſt, palmæ fructum, quem & balanum ſeu glandem vocant.

12. *Phycitis.*] Φῦκος, alga.

13. *Perileucos.*] Περίλευκος, circumductum in orbem candorem indicat.

14. *Peantides.*] Pæaniten lapidem appellat Solinus, cap. 9. pag. 27. Marbodeus, *Peaniten*, cap. 51.

das vocant, prægnantes fieri & parere dicuntur, mederique parturientibus. [15] Nam tales in Macedonia juxta monumentum Tiresiæ inveniuntur, specie aquæ glaciatæ.

LXVII. [1] Solis gemma candida est, & ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios. [2] Sagdam Chaldæi adhærescentem navibus inveniunt, prasini coloris. Samothracia insula ejusdem nominis gemmam dat nigram, ac sine pondere, ligno similem. [3] Sauritin in ventre viridis lacerti arundine dissecti tradunt inveniri. [4] Sarcitis bubulas carnes repræsentat. [5] Selenitis ex candido translucet melleo fulgore, imaginem Lunæ continens, redditque eam in dies singulos,

NOTÆ.

Gignitur in Macedûm regione lapis Peanites,
Feminei sexus referens imitando labores:
Sed quibus ex caussis dubium: nam tempore certo
Concipit, & parit, & parientibus auxiliatur,
Vltima quas vexat dubii discriminis hora.

M S S. omnes, *Peantides*. Forte a Macedoniæ regione Pæonia, *Pæonides* appellandæ. Quod ad alterum nomen spectat, non *gemonidas* M S S. codices, tum hoc loco, tum in Indice, sed *gaanidas* repræsentant.

15. *Nam tales.*] Solinus, loco citato.

Sect. LXVII. 1. *Solis gemma.*] Solinus iisdem verbis, cap. 37. pag. 67. & Isidorus lib. 16. Orig. cap. 10. Photius, in Bibl. cod. CCXLII. pag. 1065. ex Damascio: Ἀλίτην δὲ λίθον ἔλεγεν ἑωρακέναι, οὐχ οἷον οἱ πολλοὶ ἑωράκαμεν, ἀκτῖνας διαφαίνοντα ἀπὸ τοῦ βάθους χρυσάπιδας, ἀλλὰ δίσκον ἡλιοειδῆ κείμενον μέσον τοῦ λίθου, σφαῖραν αὐτόθεν πυρὸς ὡς ἰδεῖν· ἀπ' αὐτῆς δὲ τὰς ἀκτῖνας ἐκθρώσκειν, ἕως ἐπὶ τὴν ἴτυν. εἶναι γὰρ σφαιροειδῆ καὶ ὅλον τὸν λίθον. *Solarem etiam lapidem ait se vidisse, non qualem multi vidimus, radios ex se se aureos emittentem: sed Solis effigie discum in medio lapide esse, & inde globum ignis videri, ab eoque radios exsilire usque ad circumferentiam: esse enim globosum integrumque lapidem.*

2. *Sagdam.*] De sagda multo plura Solinus, cap. 37. pag. 66. & Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 7. Marbodeus, cap. 58.

Difficilis gemmas super omnes Sagda repertu.
Est autem morsu navi sic fixa tenaci,
Quod nequit abrasa ligni sine parte revelli.
Huic prasinus color est: regio, Chaldaïca tellus.

Prasinus color idem, qui porraceus, viridisque: πράσινος.

3. *Sauriten.*] Habet a lacerto nomen, quem σαῦρον vocant.

4. *Sarcitis.*] Ἀπὸ τῆς σαρκός, a carne nomen.

5. *Selenitis.*] Σεληνίτης, a Luna, quæ Græce σελήνη. Refert hæc iisdem verbis Augustinus, lib. 21. de Civit. Dei, cap. 5. Solinus, cap. 37. pag. 67. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 10. Marbodeus, cap. 57. Priscianus in Periegesi, pag. 393.

Atque Selenites, lunaris imagine lucis
Qui decus & minuit proprii splendoris, & auget.

De lapide selenite Diosc. lib. 5. cap. 159. sed oratione perobscura, atque, ut quidem suspicamur, mutila. Photius, in Bibl. cod. CCXLII. pag. 1065. ex Damascio: Καὶ δὴ Σεβῆρος, ἀνὴρ τῶν Ῥωμαίων Πατρίκιος, ἄλλα τε διηγεῖτο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνδιαιτώμενος, καὶ ὅτι λίθον ἐθεάσατο, ἐν ᾧ Σελήνης ἐγίνετο σχήματα, μεταμορφουμένης παντοῖα μὲν, ἄλλοτε δὲ ἄλλα περὶ ἥλιον αὐξομένης καὶ μειουμένης, καὶ ἐοικότα τῷ λίθῳ αὐτὸν τὸν ἥλιον. ὅθεν ἡ φήμη τοὺς τοιούτους λίθους καλεῖ σεληνίτας. *Severus Patricius Romanus tum alia multa narrabat, dum Ale-*

crescentis minuentisque numeris : [6] nascitur in Arabia. [7] Sideritis ferro similis, litigio illata discordias facit : quæque nascitur in Æthiopia [8] Sideropœcilos, ex ea fit, variantibus guttis. Spongitis spongiæ nomen repræsentat. Synodontitis e cerebro piscium est, [9] qui synodontes vocântur. [10] Syrtides in litore Syrtium, jam quidem & in Lucania inveniuntur, e melleo colore croco refulgentes : intus autem stellas continent languidas. [11] Syringitis stipulæ internodio similis, perpetua fistula cavatur.

LXVIII. [1] Trichrus ex Africa nigra est, sed tres succos reddit, a radice nitrum, medio sanguinem, summo ochram. [2] Telirrhizos cinerei coloris aut rufi, candidis radicibus spectatur. Telicardios colore cordis. Persas, apud quos gignitur, magnopere delectat : muchulam appellant. [3] Thracia trium generum est, viridis, aut pallidior, tertia sanguineis guttis. [4] Tephritis novæ Lunæ speciem habet curvatæ in cornua, quamvis cinerei coloris. [5] Tecolithos oleæ nucleus videtur : neque est ei gemmæ honos, sed ungentium calculos frangit pellitque.

LXIX. [1] Veneris crinis nigerrimi nitoris continet speciem rufi

NOTÆ.

xandriæ degeret, tum se vidisse lapidem, in quo Lunæ effigies essent, varie formam mutantis, ad Solem crescentis, minuentisve: & in eodem lapide Sol inerat : quare ii lapides Synoditæ vocati, quasi comites viæ. Συνοδικὴ σελήνη, Luna coïens est. Apud Photium alia ejusmodi vide.

6. *Nascitur in Arabia.*] Isidorus, & Marbodeus, locis citatis, *in Perside.*

7. *Sideritis.*] Σιδηρίτης a colore ferri. Solinus, cap. 37. pag. 67. *Siderites a contemplatione ferri nihil dissonat : verum maleficus quoquo inferatur, discordiam excitat.* Sic & Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

8. *Sideropœcilos ex ea fit.*] Hoc est, sideritidis alias quidem persimilis est, sed præterea variis est aspersa guttis, unde nomen σιδηροποικίλος.

9. *Qui synodontes.*] Συνόδοντες Græcis poëtis apud Athenæum, lib. 1. pag. 5. & lib. 7. pag. 322. Denticem Latine Gaza reddidit. Et denticem certe piscem cum aurata & mugile laudat Apicius, lib. 4. cap. 2. pag. 17. Italis *Dentale* : Massiliensibus *Dente* : in Gallia Narbonensi, *Marmo.* Sic Rondeletius, lib. 5. cap. 19. apud quem iconem piscis hujus vide.

10. *Syrtides.*] Solinus, cap. 2. pag. 16. & Isidorus, lib. 16. Orig cap. 13. totidem verbis. In Indice *Syrtitis.*

11. *Syringitis.*] Quidquid fistulosum est & cavernorum, σύριγγα Græci nuncupant.

Sect. LXVIII. 1. *Trichrus.*] Τρίχρους a triplici succo, seu colore. Vide Notas & Emend. num. XXX.

2. *Telirrhizos.*] Τελίρριζος, quasi perfecta radix. Τελικάρδιος a similitudine cordis absoluta. Persæ barbarico nomine muchulam, (sic enim ex Indice rescribendum, pro *maculam*) appellabant.

3. *Thracia.*] Sic libri editi hactenus, & index ipse. At MSS. hoc loco *Tragia*, a τράγος, quæ vox hircum sonat.

4. *Tephritis.*] A colore cinereo : τέφρα Græce cinis.

5. *Tecolithos.*] Τηκόλιθος, ab attenuandis in vesica calculis, παρὰ τὸ τήκειν τοὺς λίθους. Lapidem Judaïcum appellant, Dioscorides lib. 5. cap. 155. Aëtius, lib. 2. cap. 19. aliique. Vide Notas & Emend. num. XXXI.

Sect. LXIX. 1. *Veneris crinis.*] Solinus, cap. 37. pag. 67. *Veneris crinis nitet nigro, internis ductibus ostentans ruforum crinium similitudinem.* Isidorus,

crinis. ² Veïentana Italica gemma est, Veïis reperta, nigram materiam distinguente limite albo.

LXX. Zanthenem in Media nasci Democritus tradit, electri colore, & si quis terat in vino palmeo, & croco, ceræ modo lentescere, odore magnæ suavitatis. ¹ Zmilampis in Euphrate nascitur, Proconnesio marmori similis, medio colore glauco. ² Zoranisceos in Indo flumine nascitur: Magorum gemma esse narratur: neque aliud amplius de ea.

CAP. XI. LXXI. Est etiamnum alia distinctio, quam equidem fecerim, subinde variata expositione. Siquidem a membris corporum habent nomina: ¹ hepatitis a jocinere: steatitis singulorum animalium adipe numerosa. ² Adadunephros, ejusdem oculus, ac digitus Dei: & hic colitur a Syris. Triophthalmos cum onyche nascitur, tres hominis oculos simul exprimens.

LXXII. ¹ Ab animalibus cognominantur, carcinias marini cancri colore, echitis viperæ, scorpitis scorpionis ² aut colore, aut effigie, scaritis scari piscis, triglitis mulli, ³ ægophthalmos caprino oculo: ⁴ item alia suillo: & ⁵ a gruis collo geranitis, hieracitis accipitris.

NOTÆ.

lib. 16. Orig. cap. XI. totidem litteris atque apicibus Plinium transcripsit. In Indice, *Veneris crines.*

2. *Veïentana.*] Iisdem verbis Solinus, cap. 2. pag. 16. Pro limite albo Isidorus, loc. cit. dixit *albas intermicantes notas*, minus recte.

Sect. LXX. 1. *Zmilampis.*] Sic MSS. omnes, Reg. 2. Colb. 3. Fux. vet. Dalec. &c. Solino tamen, cap. 37. pag. 66. *Zmilanthis.* Isidoro, lib. 16. Orig. cap. 14. *Zmilianicius.* Libri hactenus vulgati, *Zmilaces.*

2. *Zoranisceos.*] Sic MSS. modo citati. Index, *Zoramea*, & *Zoronisceos.*

Sect. LXXI. 1. *Hepatitis &c*] Ἧπαρ jecur, στέαρ adipem sonat.

2. *Adadunephros.*] Tergeminam hoc loco gemmam intelligimus: Ἀδάδου νεφρὸν, Ἀδάδου ὀφθαλμὸν, Ἀδάδου δάκτυλον, *Adadi renes*, *Adadi oculum*, *Adadi* denique *digitum.* Fuit autem Adadus unus e priscis illis Syrorum regibus, cujus sacra Hebræorum historia meminit: Hunc Syri ob merita consecratum in cælitum numerum retulerunt. Imo Jovem ipsum, Solemve ab Assyriis eo signari nomine, auctor est Macrobius, lib. 1. Saturnalium, cap. 18. Etiam & Phryges, si fides Hesychio, divinis eum honoribus coluere: Ἀδαδοῦς θεός τις παρὰ Φρυξὶ καλεῖται, ἑρμαφρόδιτος. Vide Notas & Emend. num. XXXII.

Sect. LXXII. 1. *Ab animalibus.*] Quorum hæc videlicet nomina. Καρκῖνος cancer. Ἔχις vipera. Σκόρπιος scorpius. Σκάρος scarus. Τρίγλα mullus. Αἴξ capra. Γέρανος grus. Ἱέραξ accipiter, &c. Carciniæ lapidis meminit Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. Echitæ Solinus, cap. 37. pag. 67. *Echites vipereas habet maculas*: & Isidorus, loc. cit. ubi & scorpitæ mentio.

2. *Aut colore, aut effigie.*] Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. *& colore & effigie.*

3. *Ægophthalmos.*] Isidorus, loco citato.

4. *Item alia suillo.*] Ὑόφθαλμος.

5. *A gruis collo.*] Sic libri omnes. Rectius tamen forte *colore*, nisi colli ipsius colorem intelligas, quod sane verum videtur.

Aëtitis a colore [6] aquilæ candicante cauda. [7] Myrmecitis innatam repentis formicæ effigiem habet, scarabæorum cantharias. [8] Lycophthalmos quatuor est colorum, ex rutilo sanguinea : in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi, illis per omnia similis. [9] Taös pavoni est similis, item aspidi [10] quam vocari chelidoniam invenio.

LXXIII. [1] Arenarum similitudo est in hammochryso, velut auro arenis mixto. [2] Cenchritis milii granis velut sparsis. Dryïtis e truncis arborum : hæc & ligni modo ardet. Cissitis in candido perlucet ederæ foliis, quæ totam tenent. [3] Narcissitis venis & odore distincta. Cyamea nigra est, sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. Pyren ab olivæ nucleo dicta est : huic aliquando inesse piscium spinæ videntur. [4] Chalazias grandinum & candorem & figuram habet, adamantinæ duritiæ. Narrant etiam in ignem additæ manere suum frigus : [5] Pyritis nigra quidem, sed attritu digitos adurit. Polyzonos nigra multis zonis candicat. [6] Astrapiæ in nigro aut cyaneo, discurrunt e medio fulminis radii. [7] In phlogitide intus ardere quædam videtur flamma, quæ non exeat. [8] In anthracitide scintillæ discurrere aliquan-

NOTÆ.

6. *Aquilæ candicante cauda.*] E secundo aquilarum genere, de quo Plinius lib. 10. sect. 3. ubi de aquilis : *Secundi generis pygargus, albicante cauda.*

7. *Myrmecitis.*] Μύρμηξ formica est, κάνθαρος scarabæus. De myrmecite lapide totidem verba facit Solinus, cap. 37. pag. 67. & Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

8. *Lycophthalmos.*] Isidorus, loc. cit. λυκόφθαλμος, oculus lupi intelligitur.

9. *Taos.*] Isidorus, loc. cit. Græce ταῶς pavonem sonat.

10. *Quam vocari chelidoniam invenio.*] Non habent has voces manuscripti codices, quos inspeximus.

Sect. LXXIII. 1. *Arenarum.*] Iisdem ferme verbis Solinus, cap. 37. pag. 67. & Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

2. *Cenchritis &c.*] Κέγχρος milium est. Δρῦς quercus, unde gemma Δρυΐτις. Sed libri quidam *Dendritis* a δένδρον, hoc loco habent. Κισσὸς edera. Κύαμος faba. Πυρὴν, seu πυρῆνα, olivæ nucleus &c. In quibusdam M S S. *Pyrene.*

3. *Narcissitis venis & odore.*] Narcissi videlicet. Dionysius in Perieg. vers. 1031. ἀφεγγέα νάρκισσον vocat. Prius legebatur, *Venis etiam ederæ*, contra omnium codicum fidem.

4. *Chalazias grandinum & candorem.*] Sic M S S. omnes, non *colorem.* Sic & Solinus, cap. 37. pag. 67. & Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 10. & Marbodeus, cap 18. Albertus denique, de mineral. pag. 232.

5. *Pyritis.*] Ab igne, ἀπὸ τοῦ πυρὸς, quod ignis instar urit. Priscianus in Periegesi, pag. 393.

Necnon pyrites, digitos qui strictus adurit.

Meminere Isidorus, lib. 16. Orig. cap. x 1. Marbodeus, cap. 50. Solinus, cap. 37. pag. 67. *Pyrites fulvus est, (lege furvus) tenerique se vehementius non permittit : ac si quando arctiori manu premitur, digitos adurit.*

6. *Astrapiæ.*] Ἀστραπίαι ab ἀστραπῇ, coruscatione, seu fulgetro

7. *In phlogitide.*] Solinus, cap. 37. pag. 67. *Phlogites ostentat intra se quasi flammas æstuantes.* Isidorus, lib. 16. Orig. cap. *Phlogites ex Perside est, ostentans intra se quasi flammas æstuantes, quæ non exeant.* Φλὸξ Græcis flammam sonat.

8. *In anthracitide.*] Ἄνθραξ est Græce carbo. Solinus, cap. 37. pag. 67. *Anthracias coruscat velut scintillantibus stellis.*

do videntur. [9] Enhydros ſemper rotunditatis abſolutæ, in candore eſt lævis, ſed ad motum fluctuat intus in ea veluti in ovis liquor. [10] Polytrichos in viridi capillatur, ſed defluvia comarum facere dicitur. Sunt & a leonis pelle & pantheræ nominatæ, leontios, pardalios. Colos appellavit chryſolithum aureus, chryſopraſum herbaceus, melleus melichrota: quamvis plura ejus genera ſint. [11] Melichloros eſt geminus, parte flavus, parte melleus: [12] Crocia croci: Polia, canitiem quandam ſparti indicat: eandem duriorem, nigra ſpartopolios. [13] Rhoditis a roſa eſt. Melitis, mali coloris. Chalcitis, æris. Sycitis, fici. Ratio nominum non eſt [14] in Borſycite, in nigro ramoſa, candidis aut ſanguineis frondibus: nec gemite, velut in petra candidis manibus inter ſe complexis. [15] Ananchitide [16] in hydromantia dicunt evocari [17] imagines deorum: Synochitide umbras inferorum evocatas teneri: [18] Dendritide alba defoſſa ſub arbore, quæ cædatur, ſecuris aciem non hebetari. Et ſunt multo plures, magiſque monſtrificæ, quibus barbari dedere nomina, confeſſi lapides eſſe. Nobis ſatis erit in his coarguiſſe dira mendacia.

Cap. XII. LXXIV. Gemmæ naſcuntur & repente novæ, ac ſine nominibus: ut Lampſaci in metallis aurariis una inventa, quæ propter pulcritudinem Alexandro regi miſſa fuit, ut auctor eſt [1] Theophraſtus,

NOTÆ.

9. *Enhydros.*] Ἔνυδρος, aquoſus, madidus. Nomen ex argumento. Vide Notas & Emend. num. XXXIII.

10. *Polytrichos.*] Πολύτριχος, quaſi capilloſa gemma.

11. *Melichloros.*] Μελίχλωρος geminos in ſe colores colligit, μελιχρὸν videlicet, melleum, & χλωρὸν flavum ſeu luteum. Iſidorus lib. 16. Orig. cap. 7. *Melichloros eſt bicolor*, &c.

12. *Crocia.*] Κρόκος crocum, πολιὸς canum, πολιότης canitiem ſonat. De ſparto dictum eſt, lib. 19. ſub initium. Gloſſæ: Σπαρτοπόλιος, *incanus*. Uſus ea voce & Pollux, lib. 4.

13. *Rhoditis.*] Rhoditis a ῥόδον, melitis a μῆλον, a χάλκος chalcitis, a σῦκον, hoc eſt, a fico, ſycitis.

14. *In Borſycite.*] Et borſyciten & gemiten, barbara eſſe vocabula indicat *Borſycitis*, quaſi *Boreſycitis* dici vult Turnebus, lib. 1. Adverſ. cap. 17. pag. 18.

15. *Ananchitide*] Sic Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14. inter ſuperſtitioſas gemmas: *Ananchitide in necromantia dæmonum imagines evocare dicuntur: Synochitide umbras inferorum evocatas tenere dicuntur.* Turnebus, lib. 1. Adverſ. cap. 17. pag. 18. mavult *Anancitide*, ab ἀνάγκη legi, hoc eſt, a neceſſitate: ut συνοχῖτις a continendo. Salmaſius in Solinum, pag. 1091. Ἀναγκῖτις, ἀπὸ τῆς ἀνάγκης.

16. *In hydromantia.*] Sic MSS. omnes. Iſidorus, *necromantia*.

17. *Imagines deorum.*] Manium videlicet, ſive inferorum.

18. *Dendritide.*] Δένδρον arbor eſt: inde gemma δενδρίτις.

Sect. LXXIV. 1. *Theophraſtus.*] Libro περὶ λίθων. Ἐν Λαμψάκῳ δέ ποτ' ἐν τοῖς χρυσείοις, εὑρέθη θαυμαστὴ λίθος, ἐξ ἧς ἀνενεχθείσης πρὸς σφῦραν, σφραγίδιον γλαφυρὸν ἀνεπέμφθη βασιλεῖ διὰ τὸ περιττόν. *Ac Lampſaci*, inquit, *in aurifodinis inventa eſt aliquando gemma admiranda, ex qua, cum ad malleum relata eſſet, ſigillum ſculptile miſſum eſt regi, propter præſtantiam.* De Alexandro rege Plinius id accepit, quod fortaſſis verius de rege Perſarum intelligendum fuit, qui βασιλεὺς apud ſcriptores Græcos κατ' ἐξοχὴν vocabatur.

[2] Cochlides quoque nunc vulgatiſſimæ, fiunt verius, quam naſcuntur: in Arabia repertis ingentibus glebis, melle excoqui tradunt ſeptenis diebus noctibuſque ſine intermiſſione: ita omni [a] terreno, vitioſoque decuſſo, purgatam puramque glebam, artificum ingenio varie diſtribui in venas, ductuſque macularum, quam maxime vendibili ratione [3] ſectantium: quondamque tantæ magnitudinis fecere, ut equis regum in Oriente [4] frontalia, atque pro phaleris penſilia facerent. Et alias omnes gemmæ mellis decoctu niteſcunt, præcipue Corſici: in omni alio uſu [5] acrimoniam abhorrentes. Quæ variæ ſunt, & ad novitatem accedere calliditate ingeniorum contigit, ut nomen uſitatum non habeant, [6] phyſes appellant, velut ipſius naturæ admirationem in iis venditantes, cum finis nominum non ſit, quæ perſequi non equidem cogito, innumera ex Græca vanitate conficta. Indicatis nobilibus gemmis, etiam plebeiis rariorum generum, dictu dignas diſtinxiſſe ſatis erat. Illud modo meminiſſe conveniet, increſcentibus varie maculis ac verrucis, linearumque interveniente multiplici ductu & colore, mutata ſæpius nomina in eadem plerumque materia.

LXXV. Nunc communiter ad omnium gemmarum obſervationem pertinentia dicemus, opiniones ſecuti auctorum. Cavæ aut extuberantes viliores videntur æqualibus. Figura oblonga maxime probatur: deinde quæ vocatur [1] lenticula: poſtea [2] cycloïdes & rotunda: anguloſis autem minima gratia. [3] Veras a falſis diſcernendi magna difficultas: quippe cum inventum ſit, [4] ex veris gemmis in alterius generis falſas traducere. [5] Sardonyches e ternis glutinantur gemmis, ita ut deprehendi ars non poſſit: aliunde nigro, aliunde candido, aliunde

INTERPRETATIO.

[a] *Terreno.*] Terreno *pulvere adhæreſcente.*

NOTÆ.

2. *Cochlides.*] Κοχλίδες, a ſimilitudine cochlearum.

3. *Sectantium.*] Forte, *ſecantium*, hoc eſt, polientium.

4. *Frontalia.*] Ornamenta equorum fronti, ſive elephantorum, imponi ſolita. Occurrit vox ea & apud Livium. In MSS. Reg. Colb. & Fux. hæc brevius, *ut equis regum in Oriente phaleras facerent.* Sunt autem phaleræ, quævis equorum ornamenta.

5. *Acrimoniam abhorrentes.*] Sic MSS. omnes. Editi, *acriora acrimoniam.*

6 *Phyſes.*] Φύσεις, naturas, ſeu naturæ opera.

Sect. LXXV. 1. *Lenticula.*] An a ſimilitudine lentis aliqua? an ab affinitate cum vaſis genere quodam, quod & lenticula appellatur, a figura lentis?

2. *Cycloïdes.*] Prius legebatur *clypeidos*, tanquam a ſimilitudine clypei. At diſplicet hybrida vox. Κυκλοειδὴς magis arriſit. In MSS. omnibus, *clitedos.*

3. *Veras a falſis.*] Hæc totidem verbis Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. 14.

4. *Ex veris gemmis.*] Ut ex electro amethyſtus, ſmaragdus e cryſtallo fingitur.

5. *Sardonyches e ternis.*] Vide Notas & Emend. num. XXXIV.

minio, ſumptis omnibus in ſuo genere probatiſſimis. Quinimo etiam exſtant commentarii auctorum, quos non equidem demonſtrarim, [6] quibus modis ex cryſtallo tingantur ſmaragdi, aliæque tranſlucentes, ſardonyx e ſarda, item ceteræ ex aliis. Neque eſt ulla fraus vitæ lucroſior.

CAP. XIII. LXXVI. Nos contra rationem deprehendendi falſas demonſtrabimus, (quando etiam luxuriam adverſus fraudes muniri decet:) præter illa, quæ in principalibus quibuſque generibus privatim diximus. Tranſlucentes matutino probari cenſent: aut ſi neceſſe eſt, [1] in quartam horam, poſtea vetant. Experimenta pluribus modis conſtant. Primum pondere, ſi graviores ſentiuntur: poſt hæc, corpore. Fictitiis puſulæ in profundo apparent, ſcabritia in cute, in capillamento fulgoris inconſtantia, & prius quam od oculos perveniat, deſinens nitor. Decuſſi fragmenti paulum, [2] quod in lamina ferrea teratur, efficaciſſimum experimento excuſant mangones gemmarum. Recuſant ſimiliter & limæ probationem. [a] [3] Obſidianæ fragmenta veras gemmas [4] non ſcarificant. [5] Fictitiæ, ſcarificationes candicantium fugiunt. Tantaque differentia eſt, ut aliæ ferro ſcalpi non poſſint, aliæ non niſi retuſo, verum [6] omnes adamante. [7] Plurimum vero in his terebrarum proficit fervor. Gemmiferi amnes ſunt Aceſines & Ganges: terrarum autem omnium maxime India.

LXXVII. Et jam peractis omnibus naturæ operibus, diſcrimen

Interpretatio.

a *Obſidianæ.*] Obſidianæ gemmæ fragmenta aliis gemmis poliendis non ſunt idonea.

Notæ.

6. *Quibus modis ex cryſtallo.*] Hoc eſt, ut Iſidorus ait, loc. cit. *quibus modis pro lapide pretioſiſſimo ſmaragdo vitrum* aut cryſtallus *arte inficiatur, ut fallat oculos ſub dolo quadam falſa viriditas,* &c.

Sect. LXXVI. 1. *In quartam horam.*] Poſt Solis exortum ſcilicet: duabus ante meridiem horis.

2. *Quod in lamina.*] Sub lamina teratur. Nam quæ ſunt ſinceræ, in exiguum pulverem atteruntur.

3. *Obſidianæ.*] De obſidiano lapide, ſive gemma, dictum eſt lib. 36. ſect. 67.

4. *Non ſcarificant.*] MSS. omnes, ut ſæpe monuimus, *ſcarifant.* Sic paulo antea Plinius, ſect. 65. oſtracitidi *duriori tanta ineſt vis, ut aliæ gemmæ ſcalpantur fragmentis ejus.* Unde ſcarifare hoc etiam loco pro *ſcalpere* accipi non incommode forſan poſſit.

5. *Fictitiæ.*] Gemmæ ſcilicet fictitiæ falſæque, quia duritie carent, cælaturam refugiunt candicantium gemmarum, quæ veræ ſunt ac prædurę, ut *Aſteria, difficilis ad cælandum*, ſupra ſect. 47.

6. *Omnes adamante.*] Hodieque adamante in minutiſſimum pulverem contrito ceteras gemmas poliunt gemmarii. Smiride quoque, de quo Dioſc. Σμίρις λίθος ἐστὶν, ᾗ τὰς ψήφους οἱ δακτυλιογλύφοι σμήχουσι, *quo gemmas atterunt gemmarum ſcalptores.* Heſychius: Σμίρις, ἄμμου εἶδος, ᾗ σμήχεται σκληρὰ τῶν λίθων. Noſtris, *de l'Emeri.*

7. *Plurimum vero in his.*] In ſcalpendis gemmis prius calfieri terebras decet.

quoddam rerum ipsarum atque terrarum facere conveniat. Ergo in toto orbe & quacumque cæli convexitas vergit, pulcherrima est omnium, rebusque merito principatum naturæ obtinens, Italia, rectrix parensque mundi altera, viris, feminis, ducibus, militibus, servitiis, artium præstantia, ingeniorum claritatibus, jam situ ac salubritate cæli atque temperie, accessu cunctarum gentium facili, litoribus portuosis, benigno ventorum afflatu, (etenim contingit procurrentis positio in partem utilissimam, & inter ortus occasusque mediam) aquarum copia, nemorum salubritate, [1] montium articulis, ferorum animalium innocentia, soli fertilitate, pabuli ubertate. Quidquid est, quo carere vita non debeat, nusquam est præstantius: fruges, vinum, olea, vellera, lina, vestes, juvenci. Ne equos quidem [2] in trigariis præferri ullos [3] vernaculis animadverto. Metallis auri, argenti, æris, ferri, quamdiu libuit exercere, nullis cessit: & iis nunc in se gravida pro omni dote varios succos, & frugum pomorumque sapores fundit. Ab ea, exceptis Indiæ fabulosis, proxime quidem duxerim Hispaniam, quacumque ambitur mari.

NOTÆ.

Sect. LXXVII. 1. *Montium articulis.*] Saltibus, colliculis.

2. *In trigariis.*] De ea voce diximus lib. 28. sect. 52.

3. *Vernaculis.*] Italicis.

NOTÆ ET EMENDATIONES
AD LIBRUM XXXVII.
NATURALIS HISTORIÆ
C. PLINII SECUNDI.

Sect. 6. I. PROFECTO *inter molles viros durasset cognomen Magni, si prima victoria sic triumphasses.*] Sic totidem apicibus ac syllabis Reg. 2. Colb. 3. aliique M S S. Quibus verbis cum subsit sententia paulo reconditior, nec statim legentibus obvia, Pliniani interpolatores hactenus ita edidere : *Quam profecto*, vel *Quod profecto inter illos viros durasset*, &c.

Ibid. II. *Reipublicæ, & quæstoribus, qui oram maris defendissent, datum mille talentûm: militibus singulis sena millia sestertiûm.*] Nusquam grassata liberius, quam in hunc locum, editorum audacia : sic enim typi hactenus vulgati : *Reipublicæ datum mille talentûm : legatis & quæstoribus, qui oras maris defendissent, H S. bina millia: commilitibus singulis quinquaginta.* Quis unquam in Latina lingua *commilites* audiit ? Nos exemplarium vetustissimorum, integerrimorumque, secuti sumus fidem, in primis Reg. 2. & Colb. 3. in quibus totidem syllabis & apicibus locus hic exhibetur, quot repræsentamus : neque in iis modo, sed & in illis quos Budæus inspexit, lib 3. de asse, fol. 82. De portione certe præmiorum, quæ sunt militibus singulis distributa, ad eorum codicum fidem, quos secuti sumus, accedit auctoritas Appiani ac Plutarchi, a quibus illud ipsum memoriæ traditum est. Ille enim, lib. de bellis Mitrid. pag. 252. iste in Pompeïo, pag. 642. viritim singulis collatas aïunt drachmas Atticas mille & quingentas, καθ' ἕκαστον ἀνὰ χιλίας πεντακοσίας Ἀττικὰς δραχμάς. Sunt autem drachmæ seu denarii M. D. sena millia sestertiûm, ut liquet.

Sect. 7. III. *Primusque Pompeïus lapides & pocula ex eo triumpho Capitolino Jovi dicavit: quæ protinus ad hominum usum transiere, abacis etiam escariisque vasis inde expetitis.*] A codicum fide & conspirante consensu non discedimus, Reg. 2. Colb. 3. vetere Dalecampii exemplari, aliisque. Typi hactenus vulgati id exhibent solum : *Pompeïus sex pocula* : insigni admodum interpolatione : nam e sex poculis, abacos & vasa escaria, id quod statim affirmatur a Plinio, conflata unquam, aut conflari unquam posse, quis credat ?

Sect. 9. IV. *Oriens & hanc mittit, quoniam Indicæ nulla præfertur.*] Sic MSS. Reg. 2. Colb. 3. aliique. Libri hactenus editi : *sed Indicæ nulla præfertur* : Male. Sententia est, etiam in Oriente gigni crystallum, idque vel ex eo argumento constare, quod vulgo crystallo Indicæ nulla præfertur.

Ibid. V. *Et in Lusitania nasci . . . . . Ammaënsibus jugis.*] Prius legebatur, *immensis jugis.* In M S S. Reg. 2. & Colb. 3. *Annensibus* & *Amnensibus jugis.* Salmasius in Solinum, pag. 407. *Lunensibus jugis* legi conjiciebat posse, quoniam, credo, Σελήνης ὄρος Lunæ promontorium in Lusitania Ptolemæus agnoverit : satis audaci conjectura. Adjicit idem posse scribi *Anensibus*, ut de jugis intelligatur, unde Ana fluvius oritur, perinde quasi in Lusitania is, non in Hispania citeriore oriatur, ut diximus lib. 3. sect. 2. pag. 288. Ammienses, sive Ammaënses in Lusitania populos novimus appellatos, lib. 4. sect. 35. Hinc juga Ammaënsia.

Ibid. VI. *Ideo caloris impatiens, nonnisi frigido potui addicitur.*] Libri hactenus vulgati, *nisi frigida potu abdicatur.* At M S S. Reg. 2. Colb. 3. aliique, ut edidi-

mus. Adjuvat & Solinus cap. 15. pag. 36. de cryſtallo : *Multus ad pocula deſtinatur, quamlibet nihil aliud quam frigidum pati poſſit.*

VII. *Affirmatur a Germanis ideo maxime appetitam provinciam: & inde advectos primum quos Græci macatos vocabant. Famam rei fecere proxima Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum.*] Nec ſyllabam, nec apicem quidem manuſcriptis codicibus Reg. 2. Colb. 3. aliiſque adjicimus aut detrahimus. Fecere id audacius, qui Plinium aut edidere primum, aut emendare deinde conati ſunt. Parmenſis editio : *Aſſertur a Germanis in Pannoniam, mox per provinciam. Inde Veneti primum quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere Proximæ Pannoniæ id accipientes circa mare Adriaticum.* Aliæ mox ſecutæ : *Aſſertur a Germanis in Pannoniam maxime provinciam. Inde Veneti primum, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, proximi Pannoniæ* &c. Salmaſius, in Solin. pag. 235. *Aſſertur a Germanis in Pannoniam, ideo maxime appetitam provinciam : & inde ad Venetos primum, quos Græci Henetos vocabant. Hi rei famam fecere proximi Pannoniæ*, &c. Quam iſta nobis frigida, quam alieno loco poſita videntur, *quos Græci Henetos vocabant?* & mox, *proximi Pannoniæ?* In MSS. ut apparet, nulla Venetorum mentio eſt, nulla apud Solinum, qui hunc locum exſcripſit, cap. 20. pag. 40. Neque vero vocem hanc *macatos* deploratam neſcimus : ſed repræſentari tamen vel ſic a nobis oportuit, quibus religio eſt vel latum unguem a codicum antiquorum fide deſciſcere : hanc enim omnes clare præ ſe ferunt. Et ſpes eſt fortaſſe fore ut ex iis veſtigiis, quæ ſincera vox ibi deliteſcat, felicior aliquis aliquando conjector eruat. Sect. 11.

VIII. *Ceterum attritu digitorum accepta caloris anima trahunt in ſe paleas &c.*] In MSS. Reg. 2. & Colb. 3. *accepta vi caloris attrahunt* &c. Tamen vulgatæ lectioni favet Iſidorus, qui exſcripſiſſe ad verbum integra fide hunc locum videtur, lib. 16. Orig. cap. 8. *Vocari autem*, inquit, *a quibuſdam harpaga, eo quod attritu digitorum accepta caloris anima, folia paleaſque .... rapiat, ſicut magnes ferrum.* Mox vero, ubi prius legebatur, *ac folia arida, ac philyras, ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoque ejus in oleo addita flagrant dilucidius, diutiuſque, quam lini medulla*, eoſdem ſecuti codices ad ſuum nitorem plane hunc locum reſtituimus, ut cuivis ſingula expendenti conſtabit. Sect. 12.

IX. *Ceteris pallor argenti, & in auro nonniſi excellentiſſimo natales. Incudibus hi deprehenduntur, ita reſpuentes ictum ..... Unum ex iis vocant cenchron, &c.*] Libri hactenus editi inſulſe, *ceteris pallor gentis.* Alii, *pallor ingens*, reponere nitebantur. Reg. 2. & Colb. 3. *ceteris pallidior argento & auro.* Salmaſius in Solinum, pag. 1094. *ceteris pallidior ad argentum, & in auro .... natales*, ut hæc ad Arabicum adamantem, referantur, de quo proxime antea ſermo fuit. Mox idem, *incudibus is deprehenditur, ita reſpuens ictum*, &c. Quæ ſunt omnia a ſcriptoris mente admodum abhorrentia : Nam Arabicum primum adamantem *ſimiliter* atque Indicum *naſci* ante prodidit, hoc eſt, *non in auro, ſed quadam cryſtalli cognatione* : ceteriſque generibus communes deinceps dotes eas eſſe velle, palloris nimirum argentei, viriumque incudibus indomitarum, aperte prodit, cum ſubjicit : *Unum ex iis vocant cenchron*, ex iis ſcilicet generibus, quæ generatim modo complectitur, dotibus aſſignatis, quæ ſunt omnibus iis communes. Errandi argumentum & cauſam Salmaſio Solinus objecit, cap. 52. pag. 82. ubi poſteaquam de Indico adamante dixit, Arabico neglecto, tranſilit ad unum e reliquis generibus, de quo ſic ille : *Huic proximus, in excellentiſſimo auro deprehenditur, pallidior, ac magis ad argenti colorem renitens.* Quæ Salmaſius ad Arabicum adamantem, quem Plinius Indico proximum facit, pertinere credidit. Sed adamantis genera Plinius, quam Solinus, plura agnovit : iſte quaterna tantum : ſena ille, ac diverſa. Sect. 15.

X. *In Cypro vergens in aereum colorem.*] Ita clare Colb. 3. In aliis *areum*, errore minime dubio Epiphanius, de gemmis, pag. 230. Ὁ λίθος ὁ ἀδάμας εὐφεγγής ἐστι κατὰ τὴν χροιὰν τοῦ ἀέρος. Et pag. 231. Οὗτος ὁ [illegible] ἀδάμας, τὴν χροιὰν ἀερίζει. Hoc loco corruptis Plinii codicibus uſum Solinum intelliges, qui & *areum* Ibid.

legit, & æreum adamantem commentus eſt, & Cyprum pro cupro, ſive pro ære interpretatus eſt. *Tertius*, inquit, cap. 52. pag. 82. *in venis cupri apparet, propior ad æream faciem.* Similemque alium ſubtexit errorem, cum eum quem Plinius ſideriten dixit, quod ferrei ſit coloris, ipſe in ferrariis officinis colligi ſomniavit. *Quartus*, inquit, *in metallis ferrariis legitur, pondere ceteros antecedens*, &c.

Sect. 18. X I. *Omnium horum etiamnum vitium, quod fellis colorem, aut æris habet.*] Prius legebatur, *aut aëris.* MSS. Reg. 2. Colb. 3. Fux. alii, *acris olei* exhibent, credos mendoſe. Æris certe colos fellis eſt colori affinis. Et Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 54. de ſmaragdis:

Sunt & qui venis naſci perhibentur in æris,
Quos maculis vitioſa notat natura ſmaragdi.

Rubiginis æris habere viriditatem aït Albertus M. lib. 2. de mineral. tract. 2. pag. 237. *& qui in venis æris naſcuntur, maculoſos, quod admixturam habent cum illo lapide.*

Sect. 21. X I I. *Atque in pretioſiſſimarum gemmarum gloria compoſiti, maxime inenarrabilem difficultatem dederunt.*] Sic totidem apicibus ſyllabiſque codices MSS. omnes, Reg. 2. Colb. 3. aliique: neque quidquam eſt ea oratione planius: nihil tamen obſcurius, ſi libros hactenus vulgatos ſequare, qui locum hunc ſic temeratum prodigioſe referunt: *Atque ideo eis pretioſiſſimam gloriam compoſitores gemmarum, & maxime inenarrabilem difficultatem dederunt.*

Sect. 23. X I I I. *Radice nigra, aut cæruleum imitante, & ungue minium, incretum candore in minium tranſeunte.*] Locum hunc interpolatores Pliniani in libris hactenus editis ſic vitiarunt: *& unguem: creditum enim candido pingui* &c. Reg. 2. Colb. 3. vetus codex Dalec. ceterique: *& ungue minium creditum candido* &c. Nos a MSS. codicum fide non diſcedimus, niſi qua vitiari ipſi merito credi poſſunt, *incretumque* pro *credito* ſcribimus, auctore Iſidoro, qui lib. 16. Orig. cap 8. de ſardonyche, ex hoc Plinii loco haud dubie epitomen faciens, ex ſinceriore exemplari: *Conſtat autem*, inquit, *tribus coloribus: ſubterius nigro, medio candido, ſuperius mineo.* Marbodeus ſimiliter, lib. de lapid. pret. cap. 56. de ſardonyche:

Tres capit ex binis unus lapis iſte colores:
Albus, & hinc niger eſt, rubeus ſupereminet albo.

Uterque, ut apparet, ungui, ſeu ſuperiori & extimæ lapidis parti minii, colorem aſſignat, mediæ ſive intimæ candidum, quod minio ſubſit. Plinius ipſe ſect. 75. ſardonychi tergeminum colorem adjudicat, nigrum, candidum, minium.

Sect. 25. X I V. *Carbunculi..... cum ipſi non ſentiant ignes, ob id a quibuſdam acauſti vocati.*] Prius legebatur, *apyroti vocati.* Parmenſis editio, *apyruſtæ.* Antiqua codicum veterum lectio, ipſo Barbaro teſte, *acruſti*: nos *acauſti* ἄκαυςα ſcripſimus, Theophraſto auctore, lib. περὶ λίθων, pag. 4. Ἄκαυςα ὅλως &c. Inanis Salmaſii conjectura in Solin. pag. 277. legentis, *pyropi.*

Sect. 33. X V. *Apud Sacas & Dahas.*] Permutato verborum ordine in Reg. 2. & Colb. *Sacas apud Dahas* legitur. At in libris hactenus editis corrupte ex gemina voce una conflatur, *ac Aſdatas.*

Ibid. X V I. *In Carmania.*] Sic libri omnes vulgati, ut opinor, recte. Nihilominus M S S. omnes, *in Germania.* Quin & Solinus, cap 20. pag. 41 poſtquam de ſuccino Germaniæ egit, *In Germaniæ continentibus*, inquit, *Callaica reperitur, quam gemmam Arabicis anteponunt.* Iſidorus item, lib. 16. Orig. cap. 7. *Naſcitur in India, vel Germania, in rupibus gelidis, oculi modo extuberans.* Verum cum equeſtres populos harum gemmarum ſcrutatores Plinius paulo mox appellat, Carmanos potius quam Germanos, quivis, credo, cordatus intelligat.

Sect. 36. X V I I. *Non tranſlucet molochites, ſpiſſius virens, & craſſius quam ſmaragdus.*] Has poſtremas voces, *& craſſius quam ſmaragdus*, adjecimus nunc primum, non ſolum admonitu codicum Reg. 2. Colb. 3. Fux &c. ſed & Iſidori hunc locum ita reddentis, lib. 16. Orig. cap. 7. *Molochites ſpiſſius virens, & craſſior quam ſmaragdus, a colore malvæ nomen accepit: in reddendis laudata ſignis. Naſcitur in Arabia.*

Solini pariter, cap. 33. pag. 63. *Et molochiten Arabs invenit, virentem crassius quam smaragdus, contra infantum pericula ingenita vi resistentem.* Sed & mox quoque ex eorundem codicum & auctorum fide addidimus, *Nascitur in Arabia*, quæ voces a libris omnibus editis aberant.

XVIII. *In sapphiris enim aurum punctis collucet cæruleis. Sapphirorum quæ cum purpura, optimæ apud Medos: . . . . . Quæ sunt ex iis cyanei coloris, mares existimantur.*] Hæc totidem syllabis, apicibusque repræsentamus, quot sunt in codicibus M S S. Reg. 2. Colb. 3. Fux. & aliis: mire in libris editis hactenus interpolata: *Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Cæruleæ & sapphiri, raroque cum purpura. Optimæ apud Medos* &c. Quæ in hujus interpretatione loci Salmasius in Solin. pag. 132. σφάλματα committit, nec enumerare vacat, nec refellere. Sed neque Isidoro crede, lib. 16. Orig. cap. 9. hunc Plinii de sapphiro locum ex depravatis exemplaribus describenti. Sect. 39.

XIX. *Causam nominis afferunt, quod usque ad vini colorem non accedunt: priusquam enim degustent, in violam desinit fulgor. Aliqua siquidem in illis purpura, non ex toto in igneum, sed in vini colorem deficiens.*] Locum hunc integra fide ex M S S. Reg. 2. Colb. 3. Fux, & aliis repræsentamus. Prius legebatur: *Quod usque ad vini colorem accedens, priusquam cum degustet, in violam desinat: fulgorque quidam in illa purpura, non ex toto igneus* &c. Nostris exemplaribus favet Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 9. *Causam nominis ejus afferunt, quia sit quiddam in purpura illius, non ex toto igneum, sed vini colorem habens.* Sect. 40.

XX. *Et quidam vini ac croci nitor, semper extremus in visu: sed purpura coronatus, & his pariter omnibus.*] Prius legebatur: *Et quidam vini aureus nitor.... sed purpura coronatus, madere singulis videtur his, & pariter omnibus.* Ex interpolantium scilicet officina. In M S S. Reg. 2. Colb. 3. Fux. *vini aurei nitor:* cetera, uti edidimus. At vini aurei nitorem, vinumve aureum, qui viderit, requiro. Nos interim *vini ac croci* rescripsimus, indubitata emendatione, cujus auctor Solinus, cap. 33. pag. 64. dum ex hoc Plinii loco epitomen facit: *In pæderote*, inquit, *congruit quidquid eximium est, quadam decoris prærogativa: crystallinum lucet, rubet purpura, in orarum extimis corona crocea, velut e liquido renidente: hac suavitate oculos afficit, visum illicit, detinet intuentes.* Sect. 46.

XXI *In Carmania nascens.*] Sic libri omnes editi. At M S S. ut sect. 33. sic & ista, *in Germania nascens.* Sic Plinii simius & transcriptor Solinus, cap. 20. pag. 41. ubi postquam de succino Germaniæ disputavit, subjicit statim: *Ceauniorum porro genera diversa sunt: Germanicum candidum est: splendet tamen cærulo: & si sub divo habeas, fulgorem rapit siderum.* Marbodeus similiter, cap. 22. de ceraunia: Sect. 51.

> *Crystallo similem Germania mittere fertur,*
> *Cæruleo tantum infectum, rutiloque colore.*

Certior his omnibus auctor Albertus M. lib. de mineral. pag. 232. *Iris*, inquit, *lapis est crystallo similis, & est ut frequentius hexagonus. Dicit autem Evax, quod ex Arabia venit, & in mari Rubro nascitur. Nos autem invenimus maximam copiam horum lapidum in montibus Germaniæ, qui sunt inter Rhenum fluvium, & Treverensem civitatem: & diversæ quantitatis omnes sunt hexagoni.*

XXII. *Vocatur enim iaspachates.*] Prius legebatur in Plinianis libris vulgatis, psaschates, insulse. In M S S. Reg. 2. Colb. 3. aliisque, *psapsachates.* Nos certissima conjectura, *iaspachates* rescripsimus, non Aëtii modo, quem in prioribus Notis laudavimus, auctoritate nixi, sed & vetustioris, Orphei, iaspachaten describentis, & sardachaten, tit. Ἀχάτης, vers. 3. Sect. 54.

> Πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα γ' ἴσα Ἀχάτου χρώματ' ἰδέσθαι·
> Ἐστι γάρ οἱ δήεις ἐρυθροῦ ὑάλοιο ἴκελον,
> Σαρδῷ δ' αἱματόεντα, καὶ ἀργινόεντα μάλ' αὖθις.

XXIII. *Capnias in Persis nascitur, ebeni similis.*] Sic totidem syllabis M S S. omnes. Qui Plinio edendo hactenus navarunt operam, cum gemmæ no- Sect. 56.

men esse Cappadociam non intelligerent, id quod ex indice discere eos oportebat, ita scripsere: *In Cappadocia & in Phrygia nascitur, ebori similis.*

Ibid. XXIV. *Circos, accipitri*] Subintellige, similis est, ex antecedente sententia. Libri omnes hactenus editi: *Circos pyris.* Turnebus, lib. 28. Adversf. cap. 36. pag. 1021. conjiciebat, *spiris*, hoc est, circulis, quod circum appellari gemmam intelligeret. At vocibus Græcis fere gemmæ omnes redduntur a Plinio, non Latinis. M S S. Reg. 2. Colb. 3. & alii, *Circos acipiri.* Unde indubitatam lectionem eruimus, *Circos accipitri.* Nam κίρκον ex accipitrum genere esse, qui cum vulpibus inimicitias gerat naturæ repugnantia, quis ignorat, qui Græcas litteras vel labris ultimis degustarit?

Sect. 59. XXV. *Galactitis ex Nilo, colore lactis est .... Mittit eam & Achelous amnis.*] Prius legebatur, *Galactites ex vivo colore lactis est.* M S S. *ex imo.* Nos certissima conjectura, *ex Nilo.* Auctor sic emendandi, Solinus primum, cap. 7. pag. 22. ubi de galactite: *Quem post Nilum*, inquit, *Achelous dat, nec alter alius.* Albertus M. de mineral. pag. 232. *Galactites lapis est similis cineri, & secundum plurimum invenitur in Nilo & Acheloo fluviis. Hic tritus dat saporem lactis: & succus ejus in ore clausus turbat mentem*, &c. Isidorus, lib. 16. Orig. cap. 10. *Mittunt eam Nilus & Achelous amnis*, &c. Marbodeus denique, cap. 31.

Hunc mittit Nilus, producit & hunc Achelous.
Hunc lapidem cineri similem, Galactida dicunt.
Lactis dat succum tritus, lactisque saporem.
Sed turbat mentes, & clausus in ore liquescit.

Ibid. XXVI. *Gorgonia nihil aliud est, quam corallium: nominis causa, quod in duritiam lapidis mutatur. Emollit maria. Fulminibus & typhoni resistere affirmant.*] Sic libri omnes, sive publici, sive conditivi. Ut inanis Salmasii emendatio videatur, ita legentis in Solinum, pag. 90. *in duritiam lapidis mutatur e molli marina*, quod nec Plinianam quoque orationem recipit, & aberrat a mente scriptoris. Expressit eam satis accurate Marbodeus, cap. de lap. pret. cap. de corallio, quod esse idem cum Gorgonia Plinius ipse admonuit:

Fulmina, typhonas, tempestatesque repellit,
A rate, vel tecto.

Sect. 62. XXVII. *Leucopæcilos candorem lineis ex auro distinguit.*] Prius legebatur, *Leucopetalos candorem nivis ex aureo distinguit.* Reg. 2 & Colb. 3. *Leucopetilos*, ceteraque uti edidimus: In Indice, *Leucopæcilos*, quod nomen sincerum est, ex argumento candoris cum lineis ex auro alternati, ut variegata ποικίλος, seu multicolor gemma videatur.

Sect. 63. XXVIII. *Morochitis porracea, lacte sudat.*] Ita rescripsimus ope codicum Reg. 2. Colb. 3. & Indicis, in quo *Morochites*, non ut in libris vulgatis, *Merochites.* Moroxus idem & Leucographis appellatur ab Aëtio, lib. 2. de re med. cap. 16. pag 51. & a Galeno quoque: subviridis ipse quidem, sed ubi cote vel asperiore indumento teritur, aperte candicans Codex M S. Τῶν δ' εἰς χυλὸν ἀναλυομένων, ἐστὶ καὶ ὁ κατ' Αἴγυπτον γινόμενος λίθος, ᾧ χρῶνται σιλπνιῶντες τὰς ὀθόνας· ὃν τινὲς Μόροξον, οἱ δ' λευκογραφίδα καλοῦσιν· ὑπόχλωρος γὰρ γενόμενος ὤν, εἰ παρατρίβεται ἀκόνῃ καὶ ἱματίῳ τραχυτέρῳ, λευκαίνει τὸν τόπον. Sic etiam Galenus, lib. 9 de fac. simp. med. pag. 255. Dioscoridi, lib. 5. cap. 152. Λίθος μόροχθος, ὃν ἔνιοι Γαλαξίαν &c.

Sect. 66. XXIX. *Ponticarum plura sunt genera. Est stellata nunc sanguineis, nunc auratis guttis, &c.*] Prius legebatur, *atris guttis.* At M S S. Reg. 2. Colb. 3. Fux. & alii, *auratis.* In quibusdam etiam *aureis.* Solinus hunc locum exscribens, cap. 13. pag. 33. *Mittit Pontus & gemmas*, inquit, *quas a patria Ponticas diximus, genere diverso: quippe alia aureas, alia sanguineas habent stellas: & ea quidem inter sacras habentur*, &c. Isidorus item, lib. 16. Orig. cap. 11. *Pontica a Ponto dicuntur: genere diverso: nunc sanguineis, nunc auratis guttis micantes: alia habentes stellas: alis longis colorum ductibus lineata.*

Sect. 68. XXX. *Trichrus ex Africa nigra est: sed tres succos reddit, a radice nitrum,*

medio ſanguinem, ſummo ochram.] Prius legebatur, *a radice nigrum, medio ſanguineum, ſummo candidum.* Nos ſincera fide totidem ſyllabis apicibuſque locum repræſentamus, quot ſunt in M S S. Reg. 2. Colb. 3. vet. Dalec. aliiſque. Adjuvat ex parte Iſidorus, lib. 16. Orig. cap. cap. XI. *Tricus*, inquit, (lege *Trichrus*) *ex Africa nigra eſt: ſed tres ſuccos reddit: a radice nigrum,* (ſcribe, *nitrum*:) *medio ſanguinem: e ſummo ocrea*, lege *ochra*.

XXXI. *Tecolithos oleæ nucleus videtur .... ſed ungentium calculos frangit, pellitque.*] Sic M S S. omnes, Reg. Colb. vet. Dalec. aliique: a quibus diſcedunt libri hactenus vulgati, in quibus *oleæ nucleo ſimilis*, & mox, *ſed lingentium* legebatur. Equidem non eo inficias, tritum hunc lapidem potumque, prodeſſe calculoſis, cum id diſerte proditum a Dioſcoride intelligam, lib. 5. cap. 155. a Solino, cap. 37. pag. 67. Alberto M. de mineral. pag. 229. Marbodeo, lib de lapid. pret. cap. 60. Priſciano in Periegeſi, pag. 393. aliiſque: & linctu, ſive in ecligmate ſumpta medicamenta complura auxiliari ægris ſcio. Verum hoc loco, aut lingi commode dictum a Plinio, quod tritum hauriri potu oporteat, aut non *unguentium*, quod M S S. omnes præ ſe ferunt, defendi oportere, id vero pertinaciter nego. Secutus enim Necepſon Plinius videtur, quem in Indice ſæpius appellat: qui, ut refert Aëtius, lib 2. de re med. cap 19. pag. 51. tecolithum lapidem, quem & Judaïcum, & Syriacum appellat, tritum aït potumque ex aqua calida renum quidem calculos pellere: ſed ad veſicæ calculos inutile eſſe: ſubactum tamen ex aqua ad glutini conſiſtentiam, atque abraſis pilis pubi applicatum, frangere ac comminuere ipſos veſicæ calculos. Sic ille ex M S. Græco: Ἔστι δὲ τῶν ἐν νεφροῖς συνισταμένων λίθων θρυπτικός, ἀνιέμενος ἐπ' ἀκόνης, καὶ ποτιζόμενος δι' ὕδατος θερμοῦ. ἐπὶ δὲ τῶν ἐν κύστει λίθων οὐδὲν ἰσχυρὸν ἀνύει· ὁ δὲ Νεχεψὼ φασι, περὶ τὴν κύστιν καὶ τὸ αἰδοῖον καταχρίειν, καὶ θρύπτει τὸν λίθον τὸν ἐν τῇ κύστει.

XXXII. *Adadunephros, ejuſdem oculus, ac digitus Dei: & hic colitur a Syris.*] Prius legebatur corruptiſſime: *Adadunephros ejuſdem oculus dicitur: Deus & hic colitur Syris.* Sic triplex gemma in unicam conflabatur. In Reg. 2. *ejuſdem oculus, digitus Dei, & hic colitur a Syris.* Nos adjecta vocula *ac*, ſuum Plinianæ orationi nitorem ſenſumque reddidimus. Sic & Indicem hujuſce loci refinximus, *Adadunephros, Adaduophthalmos. Adadudactylos*: cum in M S S. legeretur admodum vitioſe, *Adaduenepros, Adaduophthalmos, Adaduoſoculus.* Sect. 71.

XXXIII. *Enhydros ſemper rotunditatis abſolutæ, in candore eſt levis, ſed ad motum fluctuat intus in ea veluti in ovis liquor.*] Sic libri omnes editi. At in M S S. Reg. 2. Colb. 3. vet. Dalec. ceteriſque, *novus liquor.* Et ſane nihil de ovo Solinus, cap. 37 pag. 67. *Enhydros exſudat*, inquit, *ut clauſam in eo putes fontaneam ſcaturiginem.* Nihil Iſidorus, qui Solinum exſcripſit, lib. 16. Orig. cap. 13. Nihil denique Marbodeus, lib. de lapid. pret. cap. 28. Sect. 73.

XXXIV. *Sardonyches e ternis glutinantur gemmis, ita ut deprehendi ars non poſſit: aliunde candido, aliunde nigro, aliunde candido, aliunde minio, &c.*] Prius legebatur, *Sardonyches e ceraunüs.* M S S. Reg. 2. Colb. 3. *e granatis.* Alterum interpolantium conjectura, vitio amanuenſium alterum temere oblatum. Nos *e ternis*, tum ex conjectura, quod ſequantur proxime tergemini ii colores, qui ſimul glutinati ſardonychem repræſentare dicuntur: tum auctore Iſidoro, locum hunc Plinii exſcribente, ex ſincerioribus, ut apparet, exemplaribus, lib. 16. Orig. cap 14. *Quippe cum inventum ſit*, inquit, *ex vero genere alterius in alia falſa tranſducere: ut ſardonyches quæ trinis glutinantur gemmis, ita ut deprehendi non poſſint: faciunt enim eas ex diverſo genere, nigro, candido, minioque colore.* Et ſane tres eos colores ſardonychum proprios eſſe Plinius ipſe admonuit, ſect. 23. Sect. 75.

INDEX EMENDATIONUM TOMI QUINTI.

Partim ex MSS. codicum fide, quos priore tomo appellavimus: partim ex veterum Auctorum collatione, qui sunt in eodem argumento versati, partim ex certissimis conjecturis, ut suis ostendimus locis.

LIBRO TRICESIMO TERTIO.

Sect. 1.	INQUIRENTE cura.	EXQUIRENTE cura, *ex mss.*
	Quaqua calcatur. Inter hæc.	Quaqua secatur. Et inter hæc, *ex mss.*
	Quæ prosunt.	Quæcumque prosunt, *ex mss.*
	Quæ non nascuntur: ut repente mens ad inane evolans.	Quæ non nascuntur repente. Mens ad inane evolans.
	Penetret avaritia .... si nihil aliud.	Penetratura avaritia ... si nihil aliunde, *ex mss.*
Sect. 2.	Parum enim erat.	Parum erat, *ex mss.*
	Accessit ars picturæ: & aurum argentumque cælando carius fecimus.	Accessit ars picturæ ad aurum & argentum, quæ cælando cariora fecimus, *ex mss.*
Sect. 3.	Abdicari aurum, sacra fames.	Abdicari, sacrum fame.
	Inventa.	Invecta, *ex mss.*
	Et ipse miratus aurum.	Et ipse mirator auri.
Sect. 4.	Qui anulum primus.	Qui id primus.
	Dederit .... voluerit.	Dedit .... voluit, *ex mss.*
	Quorum more ferreum id erat, & bellicæ virtutis insigne.	Quarum mere ferreum id erat, ut virtutis bellicæ, insigne, *ex mss.*
	Utantur.	Utuntur, *ex mss.*
	Sponsæ anulus ferreus mittitur.	Sponsæ muneri ferreus anulus mittitur, *ex mss.*
	Nec Iliacis.	Equidem nec Iliacis, *ex mss.*
	Et latentibus.	Latentibusque, *ex mss.*
	Consertoris usu argumentum est.	Serioris usus argumentum est.
Sect. 5.	Romæ quidem non fuit.	Romæ ne fuit quidem, *ex mss.*
	Mille pondo effici potuere. Nec ignoro duo millia pondo auri perisse Pompeïi tertio Consulatu.	Mille pondo potuere. Nec ignoro M. Crassum duo millia pondo auri rapuisse suo & Pompeïi secundo Consulatu.
	Millia quingenti LXXX.	Millia quingenti LXXIII. *ex mss.*
	VII. millia.	VI. millia, *ex mss.*

C. Pætilio.

C. Petilio.	C. Pœtelio.	*Sect.* 6.
Qui tum..... Est enim adjectum..... propter quæ.	Quod tum... Etenim adjectum... proptereaque, *ex mss.*	
Sempronio Longo, Lucio Sulpitio.	Sempronio, P. Sulpicio.	
Centum quatuor annis.	Ducentis quatuor annis.	
L. Fusidium.	L. Fufidium.	
Summus oratorum Græciæ.	Summus Græciæ orator, *ex mss.*	
Ei Senatum concilians.	Catilinanis rebus.	*Sect.* 8.
Quin etiam ipsum equitum nomen.	Equitum quidem etiam nomen ipsum, *ex mss.*	*Sect.* 9.
Ideo quia.... pudet eo nomine appellari. Et causam, quæ supra indicata est, exponit, invitosque etiamnum tamen trossulos vocari.	Ideoque quia.... pudet trossulos vocari, *tantum*, *ex mss.*	
Auxiliares quippe.	Auxilia quippe.	*Sect.* 10.
A L. Pisone traditur. A Posthumius Dictator apud lacum Regillum... ex præda dedit.	A L. Pisone traditur A. Postumius Dictator: Apud lacum Regillum... ex præda is dedit, *ex mss.*	*Sect.* 11.
Serg. Cornelio.	Servio Cornelio.	
Sed quinque librarum corona Piso.	Sed huic quinque librarum. Piso, *ex mss.*	
Reipublicæ legavit.	Ei prælegavit.	
At hercules, idem tu Brute.	Ita hercules: idem enim, tu Brute, *ex mss.*	*Sect.* 12.
Cujus sceleris nos coarguimus illum primum, qui auro.	Et nos sceleris arguimus illum, qui primus auro, *ex mss.*	
Dardanium... viriæ... viriles.	Dardanum... viriolæ... viriæ.	
Et inserta margaritatum pondera.	Et in secreto margaritarum sacculi.	
Ut in summo quoque.	Ut in somno quoque.	
Vespasiani principis.	Vespasiani Imperatoris, *ex mss.*	
Libralis, unde.... & dipondius appendebatur assis.	Librales (unde.... & dupondius) appendebantur asses.	*Sect.* 13.
Militum stipendiorum, hoc est, stipis ponderandæ, pensatores.	Militum stipendia, hoc est, stipis pondera, dispensatores.	
Remeus tradit.	Timæus tradit.	
Anno Urbis D L X X X V. Q. Fabio Cos.	Anno Urbis C C C C L X X X V. Q. Ogulnio, C. Fabio Coss.	
Denarius... quinarius.	Denarium.... quinarium.	
Libræ autem pondus æris.	Librale autem pondus æris.	
Triuncis vocatus.	Teruncius vocatus.	
Urgeute, Q. Fabio.	Urgente Marcum, Q. Fabio.	
Quod efficit.	Quod effecit.	
Post hæc placuit X L. millia signari.	Post hæc placuit X. X L. signari.	
Minutissimus vero ad X L V. M.	Minutissime Nero ad X L V.	
Prima est origo avaritiæ excogitata, fœnore quæstuosa segnitia.	Prima origo avaritiæ, fœnore excogitata, quæstuosaque segnitia, *ex mss.*	*Sect.* 14.
Auro repensum.	Auro rependendum, *ex mss.*	
Tam aurea quam aurata.	Tam inaurata quam aurea, *ex mss.*	
Antonius.	Antonius apud nos, *ex mss.*	
Opus proscriptione dignum. Sed præter alia equidem miror.	Proscriptione dignum, sed Spartaci. *Sect.* X V. Equidem miror.	
Argenti pondo annua.	X I I. pondo annua.	*Sect.* 15.
Nam Midas... in infinitum.	Jam Midas.... infinitum.	
Capere Varro tradit.	Patere Varro tradit.	
In Samnorum gente.	In Suanorum gente.	

	Paraſtatæ.	Paraſtaticæ.
	Sicque triumphare.	Atque ita triumphare, *ex mſſ.*
Sect. 16.	Inceſſere, tum primum viſum. Mox quod etiam.	Inceſſivere tum primum noxii, quod etiam.
	Unam VII. pondo habuit..., Hiſpania citerior alteram IX, quam Gallia Comata, ſicut titulus indicavit.	VII. pondo habere .... Hiſpania citerior: IX. quam Gallia Comata, titulis indicavit, *ex mſſ.*
	Et quota pars ea apparatus fuit.	Et quota pars ea fuit, *ex mſſ.*
Sect. 17.	Pondo CCXXVII. argenti nonaginta duo millia, & extra numerum CCC. & LXXXV. M.	Pondo XVI. DCCCX. argenti XXII. LXX. & in numerato LXII. CCCC.
	Belli ſocialis initio DCCCXLVI. auri pondo. C. Cæſar.	Belli ſocialis initio, auri XVI. XX. DCCC. XXIX. C. Cæſar.
	Laterum aureorum XXVI. M. & in numerato pondo CCC.	Laterum aureorum XXV. M. argenteorum XXXV. & in numerato HS. C̄CCC.
	Perſeo rege Macedonico devicto, prædam pondo trium millium.	Perſeo victo e Macedonica præda HS. $\overline{\text{MM. CCC}}$.
Sect. 18.	In cameras: in parietes quoque.	In cameras quoque & parietes.
Sect. 19.	In incendiis rogiſque durante materia.	In incendiis rogiſque, *tantum*, *ex mſſ.*
	Auri experimento ignis eſt .... rubeat, quo ignis: atque ipſum obryzum vocant.	Auri experimentum ignis eſt .... rubeat, igneſcatque: id ipſum obruſſam vocant, *ex mſſ.*
	Cum cetera metallis.	Cum cetera in metallis.
	Verrius tradit.	Verrius docet, *ex mſſ.*
Sect. 21.	Gryphibus apud Scythas.	Apud Scythas gryphis.
	Curſu ipſo.	Ut curſu ipſo, *ex mſſ.*
	Alveus ubi id eſt.	Alveus hic eſt, *ex mſſ.*
	Capitur, ut inveniatur.	Capitur. Invenitur, *ex mſſ.*
	Cum jam inventum in ſummo ceſpite. Alutationem vocant, ſi.	Gummi inventum eſt in ſummo ceſpite, alutatium, ſi.
	Ceterum montes.	Cetero montes, *ex mſſ.*
	Hi venarum canales per marmor vagantur, & latera.	Vagantur hi venarum canales per latera, *ex mſſ.*
	Nam quod ad pilas cudunt, apilaſcudem vocant: argentum, quod exit a fornacis ſudore. Quæ e catino jactatur ſpurcitia in omni metallo, vocatur ſcoria. Hæc in auro coquitur, iterum & tunditur.	Ac pilis cudunt. Vocant argentum, quod exit a fornace: ſudoriſque, qui e catino jactatur ſpurcitia, in omni metallo ſcoria appellatur. Hæc in auro tunditur, iterumque coquitur.
	Hæc eſt terra... ac ardentem.	Hoc eſt terra .... & ardentem, *ex mſſ.*
	Operarios.	Operatos.
	CL. libras ferri terram agentibus.	CL. libras fere agentibus.
	Latus ſequitur. Foſſam ambit quiete.	Latus ſequitur foſſa, ambitque.
	Facilius exiſtimatur.	Facilior exiſtimatur, *ex mſſ.*
	Dantque ſignum ruinæ.	Dat ſignum ruina, *ex mſſ.*
	Hic voce ictuve repente operarios revocari jubet.	Hic voce ictuve evocari jubet operas.
	Cadit e ſe ſe longo fragore.	Cadit ab ſe ſe longe, fragore, *ex mſſ.*
	Ad pericula evincenda.	Ad pericula & impendia.
	Alius par eſt labor, vel hoc majoris impendii.	Alius par labor, ac vel majoris impendii, *ex mſſ.*
	Præcepiſſe libramento oportet, ut fruaris quando influat.	Præcepiſſe libramentum oportet, ut fuerat is qua influat.

Species nefaria quidem.	Species ne ferarum quidem.	
Lineas itineri præfigunt.	Lineas itineri prædueunt, *ex mss.*	
Manes trahuntur ad homines, ut vitium importent.	Manus trahunt omne vitium in sportis.	
Urion vocant.	Urium vocant, *ex mss.*	
Fossæ in quas.	Fossæ per quas, *ex mss.*	
Gradatim. Frutex est ulex roris marini.	Gradatim ulice. Frutex est roris marini, *ex mss.*	
Tradiderunt.	Prodiderunt, *ex mss.*	
Italiæ parcitum est .... ut diximus.	Italiæ parci .... diximus, *ex mss.*	
Qua in Vercellensi agro cavebatur.	Vercellensi agro, qua cavebatur, *ex mss.*	
Est etiam una ratio.	Est etiamnum una ratio, *ex mss.*	*Sect.* 22.
Libræ X I V.	Libræ x. I V.	
Quod in situ terrarum nomine hoc.	Quo sit situ terrarum nomen hoc, *ex mss.*	*Sect.* 23.
Ex ea rapina esse.	Ex ea rapina, *tantum*, *ex mss.*	
Torretur & cum salis grumo, pondere triplici misto.	Torretur & cum salis gemino pondere, triplici miseos.	*Sect.* 25.
Quod si trito spuma adjiciatur.	Quod si tritus pumex adjiciatur.	
Verrucas curari eo M. Varro est auctor.	Auro verrucas curari M. Varro auctor est, *ex mss.*	
Herba quam luteam appellant.	Herba quam lutum appellant, *ex mss.*	*Sect.* 26.
Cribro secernitur .... tenuius sic cribratur.	Cribro cernitur .... tenuius cribratur, *ex mss.*	
Adduntur & schytanum.	Adduntur Scytanum, &c. *ex mss.*	
Summa commendationis est, ut colorem herbæ.	Summa commendationis, colorem in herba, *ex mss.*	*Sect.* 27.
Aurigaturus esset, introducta opificum turba. Tribus eam generibus distinguunt.	Aurigaturus esset. Indocta opificum turba tribus eam generibus distinguit.	
In libras V I I.	In libras denariis V I I.	
A lutea herba.	A luto herba.	
Utilissimo genere.	Vilissimo genere, *ex mss.*	
Miscenda.	Lingenda, *ex mss.*	*Sect.* 28.
Cyprio in ære.	Cyprio ære.	*Sect.* 29.
Bebelo.	Bebulo, *ex mss.*	*Sect.* 31.
Nullum finem spei fecit.	Finem spei fecit, *ex mss.*	
In vasis, ita vitiis abjectis, ut ipsum ab auro discedat. In pelles subactas.	In vasis, vestibus injectis. Sed ut ipsum ab auro discedat, in pelles subactas.	*Sect.* 32.
Aqua pluviali.	Aqua pluvia, *ex mss.*	*Sect.* 34.
Quod ibi subsidit.	Quod ibi subsedit, *ex mss.*	
Convoluta veruculo.	Convoluta, *tantum*, *ex mss.*	*Sect.* 35.
Fervescentis & futuræ materiæ.	Fervescentis materiæ.	
Cujus rei quidem causam.	Cujus rei causam equidem, *ex mss.*	*Sect.* 36.
Urbis nostræ C C X L I X.	Urbis nostræ C C C X L I X.	*Sect.* 37.
In Hispaniis.	In Hispania, *ex mss.*	
Hermogenes.	Timagenes.	*Sect.* 40.
L X X. in libras.	H S. L X X. in libras.	
Scyrico ... Scyricum.	Syrico .... Syricum.	
Excoquitur: auri modo probatur. Auro candente fucatum nigrescit.	Excoquitur auri modo. Probatur auro candente: fucatum nigrescit.	
Fortasse, quod illitum capiti ventrive, sanguinem sistit.	Fortassis illito capite ventreve, sanguinem sistendum, *ex mss.*	*Sect.* 41.
Scrupulari.	Scripulari, *ex mss.*	*Sect.* 43.
Expulsis intus crebris seu speculis.	Exsculptis intus crebris ceu speculis, *ex mss.*	*Sect.* 45.

	Auro apposito.	Auro opposito.
Sect. 46.	Miscentur argento tertia pars æris.	Miscentur argento tertiæ æris, *ex mss.*
	Miscuit æri falsæ monetæ.	Miscentur æra falsæ monetæ.
Sect. 47.	In agris suis.	In agris, *tantum*, *ex mss.*
	Atque ut nomen quidem optimi occupaverit.	Atque in memoriam quidem optimum occupavit.
	Ad VI. Kal.	A. d. VI. Kal.
Sect. 49.	Furniana.	Firmiana, *ex mss.*
	Queritur.	Quiritat, *ex mss.*
	Induere solebat.	Induere, *tantum*, *ex mss.*
Sect. 50.	Quater millies CCCCLXX.	Quatuor millia CCCLXXX. *ex mss.*
	Quod nunc in mensarum est apparatu, Postea victa Numantia & deleta.	Quot mensarum postea apparatu victa? Numantia quidem deleta, *ex mss.*
	Militibus XVII. millia pondo dedit.	Militibus X. VII. dedit.
	Mille pondo habuit.	Pondo mille habuit, *ex mss.*
	XI. millia.	X. *tantum*, *ex mss.*
	Paterna quoque gente pulsum.	Paternaque gente pellitum.
Sect. 51.	Sed Punica. Idem & aureos fecit.	Sed Punicana. Eadem & aureos fecit, *ex mss.*
Sect. 52.	Octo quinquaginta librarum.	Octo DCCCL. librarum.
	Fenestella dicit.	Fenestella, *tantum*, *ex mss.*
Sect. 53.	Fuerit vitæ .... manupretium.	Furuit vita .... manipretiis, *ex mss.*
	Quinis millibus sestertiis.	Quinis millibus sestertiûm, *ex mss.*
	VI. millibus sestertiis.	VI. sestertiûm millibus, *ex mss.*
	Pondo centum millia.	Pondo MD.
	Asia domata.	Asia donata.
	Urbis anno DCXXVI.	Urbis anno DCXXII.
	Quinquaginta sex annis.	Quinquaginta septem annis.
	Et liceret peccare, & dignatione hinc alicui veterum.	Et liceret. Petiere & dignationem hinc aliqui veterum.
Sect. 54.	Statuas primum ad honorem Divi Augusti in adulatione.	Statuas primum Divi Augusti in adulatione, *ex mss.*
	Argentum succedit ex re.	Argentum succedit, *tantum*, *ex mss.*
	Fastidio.	Fastidito, *ex mss.*
	Vaginæ batillis.	Vaginæ catillis.
Sect. 55.	Quatuor paria denique.	Quatuor paria, *tantum*, *ex mss.*
	Dicitur. Ephesiæ Dianæ templum jacet, Capitolium incendiis.	Dicitur, Ephesiæ Dianæ templi, aut Capitolini incendiis.
	Venatio in scyphis magnam famam habuit.	Venatus in scyphis magna fama, *ex mss.*
	Unciæ viginti venierunt.	Unciæ X. venierunt.
	Teucer crustarius famam.	Teucer famam.
Sect. 58.	Pretium in libras XXXII.	Pretium in pondo libras, X. II. *ex mss.*
	Sub dimidio.	Dimidio, *tantum*, *ex mss.*
	Pretium in libras hujus.	Pretium in libras, *tantum*, *ex mss.*
Sect. 57.	Candidiorem, nigrioremve, crassiorem tenuioremve.	Candidiorem tenuioremve, *tantum.*
	Et hoc est ... Pretia ejus XXIII. in libras: cærulei XVIII.	Hoc est ... Pretia ejus X. X. in libras: cærulei, X. VIII.
	Nestorianum.	Vestorianum.
	Pretium ejus XL. in libras.	Pretium ejus X. I. in libras.
	Præterquam ad fenestras.	Præterque ad fenestras, *ex mss.*
	Cujus pretium XVII. in libras.	Cujus pretium X. VIII. in libras.
	Teritur.	Teritur autem, *ex mss.*

EX LIBRO TRICESIMO QUARTO.

Proxime dicantur.	Proxima dicantur, *ex mss.*	*Sect.* 1.
Obærati ab ære dicti.	Obærati, & ære diruti.	
Usus esset, & alia quæ vetustas tradidit, cum æqualem .... declararet.	Usus. Sed & alia vetustas æqualem.... declarat.	
Olympiadis CLVI.	Olympiadis CLVIII.	*Sect.* 3.
Hic est exemplar .... Illoque ære ... Æmulatio autem.	Hoc erit exemplar. ... Illo ære... Æmulatio iis, *ex mss.*	*Sect.* 5.
Antiqui pingebant eas bitumine.	Bitumine antiqui tinguebant eas, *ex mss.*	*Sect.* 9.
Equestres utique.	Equestres vero, *ex mss.*	*Sect.* 10.
Unde & nostris currus in his.	Unde & nostri currus nati in his.	
Actii Navii.	Atti Navii.	*Sect.* 11.
Et alia auctoritas major in Horatii statua.	Alia auctoritas M. Horatii statuæ, *ex mss.*	
Restituit.	Instituit, *ex mss.*	
Tulli Cælii.	Tulli Clœlii.	
Hoc a Romano populo.	Hoc a republica, *ex mss.*	
C. Octavium, ob unum verbum.	Cn. Octavium, ob unum scilicet verbum, *ex mss.*	
Græcorum gentis.	Graïæ gentis, *ex mss.*	*Sect.* 12.
Donec Sylla.	Ea stetere, donec Sylla.	
Quas mox laceraverunt, nondum..... excedente.	Nondum.... excedente, quas mox laceravere, *ex mss.*	
Cum nec Lucretiæ, nec Bruto .... decernerentur.	Cum Lucretiæ ac Bruto .... non decernerentur, *ex mss.*	*Sect.* 13.
Hanc primam & Horatii Coclitis.	Hanc primam cum Coclitis, *ex mss.*	
Ante enim sibi ac Sibyllæ.	Atto enim ac Sibyllæ.	
Nisi Clœliæ.	Nisi Clœliæ quoque, *ex mss.*	
Passimque clientes in clientelas ita recepti.	Passimque gentes in clientelas ita receptæ, *ex mss.*	*Sect.* 15.
Ut ferunt.	Ut produnt, *ex mss.*	*Sect.* 16.
Ad sexcenta x. opera fecisse prodatur.	Ad M. D. opera fecisse dicatur, *ex mss.*	*Sect.* 17.
Deponere.	Seponere, *ex mss.*	
Deorum hominumve.	Deorum hominisve, *ex mss.*	
Quas colossos vocant.	Quas colosseas vocant, *ex mss.*	*Sect.* 18.
CL. talentis ... a Claudio.	Quingentis talentis ... a Divo Claudio, *ex mss.*	
Apollinem ..... Augusti Tuscanicum.	Tuscanicum Apollinem .... Augusti, *ex mss.*	
Cassio Syllano.	Cassio Silano.	
Olympiade LXXXIII.	Olympiade LXXXIV.	*Sect.* 19.
Phragmon.	Phradmon.	
Dameam... Myronem Lycium.	Damiam .... Myron Lycium.	
Cephissodorus.	Cephissodotus.	
Et cum eo Alexander.	Cum & Alexander, *ex mss.*	
Lahippus.	Dahippus.	
Antheus.	Antæus.	
Ctesilæ.	Ctesilai, *ex mss.*	
Ut a forma cognomen.	Ut formæ cognomen, *ex mss.*	*Num.* 1.
Ad ædem Fortunæ dedicavit.	Ad ædem Fortunæ hujusque diei dedicavit.	
Antæum a terra sustinentem.	Alexetera arma sumentem.	*Num.* 2.

Num. 3.	Ageladis.	Ageladæ, *ex mss.*
Num. 4.	Et Leontius.	Et Leontinus.
	Item Apollinem citharœdum, ... qui Dicæus ... quod cum.	Item Apollinem .... citharœdum, qui Dicæus ... quoniam cum, *ex mss.*
Num. 5.	Fortunæ hujusce diei.	Fortunæ hujusque diei.
Num. 6.	Conscissuris.	Concisuris, *ex mss.*
	Athenis Satyrorum turmam : Alexandrum amicorumque ejus.	Athenis Satyrum : Turmam Alexandri, in qua amicorum ejus.
Num. 7.	Ad Trophonii oraculum.	Simulacrum Trophonii ad oraculum, *ex mss.*
Num. 9	Ubi habitaverat, latuerint.	Habitaverit, ubi latuerint, *ex mss.*
Num. 10.	Catagusam, & Ebrietatem, & Liberum patrem, nobilemque.	Catagusam, & Liberum patrem, & Ebrietatem, nobilemque, *ex mss.*
	Fecit & puberem.	Fecit & puberem Apollinem.
Num. 12.	Et Iphicratis.	Tisicratis.
	Excruciata, tyrannis.	Excruciata a tyrannis, *ex mss.*
Num. 14.	Ctesilas.	Ctesilaus.
Num. 15.	Equitem Sarmenem.	Equitem Simonem.
Num. 26.	Ministrantem.	Admirantem.
	Ante ædem Jovis Tonantis.	Ante ædem Iovis Tonantis, Hegesiæ, *ex mss.*
Num. 17.	Buthyreus Lycius.	Eleuthereus Lycius.
	Leocras.	Leochares.
Num. 19.	Nicerates.	Niceratus, *ex mss.*
Num. 21.	Apollodorum fecit.	Apollodorum fudit, *ex mss.*
	Satiare cupiditatem nequit artis.	Satiari cupiditate artis non quit, *ex mss.*
Num. 24.	Clarissima quæque in urbe.	Clarissima quæque, *tantum*, *ex mss.*
Num. 25.	Callias, Clesias.	Calliades, Ctesias.
Num. 27.	Colothas.	Colotes.
Num. 28.	Daïphoron.	Daïphron.
Num. 30.	Pisicrates bigæ Pitho.	Tisicratis bigæ Piston.
	Qui taurum.	Cui taurum, *ex mss.*
Num. 32.	Leophon.	Lophon, *ex mss.*
Sect. 20.	In Cyprio coronarium & regulare est, utrumque ductile. Coronarium tenuatur.	In Cyprio coronarium tenuatur, *tantum*, *ex mss.*
	Et lene recoquunt.	Et bene recoquunt, *ex mss.*
Sect. 22.	Namque ipse lapis... Hic rursus.	Namque ut ipse lapis... sic rursus.
	Eluctantur.	Eructantur, *ex mss.*
	Fluunt & ex ea ... onychis maculis.... & ceterarum.	Fluunt ex ea .... onychitæ maculis.... & e ceteris, *ex mss.*
Sect. 23.	Aqua pluvia lavatur, minore effectu.	Aqua pluvia lavatur, *tantum*, *ex mss.*
Sect. 24.	Ut squama veneat pro eo. Est autem squama hæc decussa vi clavis, per quos.	Ut squama veneat decussa vi clavis, in quos.
	In Cypriis maxime.	In Cypri maxime, *ex mss.*
Sect. 25.	Pars major & nominibus.	Pars major & nomina, *ex mss.*
	Seplasiæ, ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti : factaque jampridem emplastra .... Fraus Seplasiæ.	Seplasiæ omnia corrumpenti : Jam quidem facta emplastra.... aut fraus Seplasiæ.
	Et hulcera oris.	Et uvas oris.
	Squama Cypria longe efficacior.	Squama longe Cypria inefficacior, *ex mss.*
Sect. 26.	Contrahit coronarum æruginem, recisamentis.	Contingit coronariorum recisamentis, *ex mss.*

Scoleciam.	Scoleca.	*Sect.* 28.
Acrius etiamnum & vehementius.	Etiamnum vehementius, *ex mss.*	*Sect.* 29.
Et misy est lapidosius.	Ut misy, & est lapidosius.	*Sect.* 30.
Fit & in Hispania e puteis.	Fit in Hispaniæ puteis, *ex mss.*	*Sect.* 32.
Leucoïon appellant.	Lonchoton appellant.	
Dolorique, nec non & caligini.	Dolorive, & caligini, *ex mss.*	
Purganda vulnera.	Purganda hulcera, *ex mss.*	
Et gravitati aurium . . . inspiratur.	Si gravitati aurium . . . inspiretur, *ex mss.*	
Sed stringit.	Sed tinguit, *ex mss.*	
Quem vocant.	Quæ vocant, *ex mss.*	*Sect.* 33.
Convenitque.	Convenit, *ex mss.*	
Levissime hæc.	Levissimum hoc.	*Sect.* 34.
Quod minus candidum ex ea.	Quod minus candidum ex eo, *ex mss.*	
Hoc quidem.	Hoc quidam, *ex mss.*	
Collyriis oculorum nimium vigiliis fatigatorum apta.	Collyriis oculorum minus apta, *ex mss.*	
Cydonii mali.	Cotonei mali, *ex mss.*	*Sect.* 35.
Stratum esse debet.	Esse stratum debet, *ex mss.*	*Sect.* 36.
Differentia est siquidem.	Differentiæ siquidem, *ex mss.*	*Sect.* 37.
Intutum est.	Intutum, *ex mss.*	*Sect.* 39.
Non desiit.	Non defuit, *ex mss.*	*Sect.* 40.
Pœnitentiamque, ferrum & æs.	Pœnitentia, æs ferrumque, *ex mss.*	
Hodie.	Hodierno die, *ex mss.*	
Obsistit eadem.	Obstitit eadem, *ex mss.*	
Alia molle . . . stricturæque vocantur eæ.	Aliæ molle . . . Stricturæ vocantur hæ, *ex mss.*	*Sect.* 41.
In iis equidem nucleus.	Nucleusque quidem.	
Alioque modo	Aliæque modo, *ex mss.*	
Admiscetur. Mollior complexus in nostro orbe. Aliubi.	Admiscetur mollior complexus. In nostro orbe aliubi.	
Bubbatione.	Bullatione.	*Sect.* 42.
Ferri utique inficit aciem, ut magnes. Eodem lapide Dinocrates.	Ferrum utique inficit eadem vi. Magnete lapide Dinochares.	
Vinxerat pontem.	Junxerat pontem, *ex mss.*	*Sect.* 43.
Vis ejus . . . . restringere.	Potentia ejus . . . . sistere.	*Sect.* 44.
Obolis ex Cimolia creta duobus, drachmis sex ex ære, totidem ex squama ferri, totidem ceræ, ex olei sextario.	Picis oboli sex : Cimoliæ cretæ drachmæ sex : æris tusi drachmæ duæ : squamæ ferreæ totidem : ceræ, sex : olei sextarius.	*Sect.* 46.
Quæ elutia.	Quæ aluta.	*Sect.* 47.
Nec ex albo argento,	Nec ex albo argentum, *ex mss.*	
Quæ portio est tertia addita venæ.	Quæ est tertia portio additæ venæ, *ex mss.*	
Æris tertia portione candidi.	Æris candidi tertia portione, *ex mss.*	*Sect.* 48.
In libras triginta.	In libras, x. x.	
In pondo centum triginta. In libras albo.	In pondo c. L x. x. Albo.	
Pretia sunt triginta, nigro sexdecim.	Pretia sunt x. x. nigro, septem.	
Plura aridi.	Plus aridi, *ex mss.*	
Liquescit argentum.	Liquescit argentum. Confirmant, quod si minus albo nigri quam satis sit misceatur, erodi ab eo argentum, *ex mss.*	
Discerni queat.	Discerni possit, *ex mss.*	*Sect.* 49.
Jovetanum.	Ovetanum.	
Relaxatis . . . fecundiores abortus facere.	Laxatis . . . fecundiores facere abortus, *ex mss.*	

	Locari ſolitum decem libris per c c. ante annos . . . L V. locatum eſt.	Locari ſolitum x. c c. M. annuis . . . c c L V. locatum eſt.
Sect. 50.	Sulphure minuto.	Sulphuris minuto.
	Plumbi e fornacibus.	Plumbi fornacium, *ex mſſ.*
	Ut ſtibi & cadmia.	Et teritur, ut cadmia.
	Et inanitatem, & hulcerum excreſcentia.	Et inanitatem hulcerum, excreſcentiave.
	Elimatam ſcobem.	Limatam ſcobem, *ex mſſ.*
Sect. 51.	Quod viliſſimum eſt.	Quod utiliſſimum eſt, *ex mſſ. & ex re ipſa.*
Sect. 52.	In aqua cæleſti.	Aqua cæleſti, *ex mſſ.*
Sect. 53.	Alibi galenam . . . plumbi & argenti vena.	Alio loco galenam . . . vena argenti plumbique, *ex mſſ.*
Sect. 55.	Cum melle ſumpta. Vocem limpidam ac canoram facit.	*Nulli codices mſſ. hoc habent.* Vocem &c.
	Itidem medetur.	Iiſdem medetur, *ex mſſ.*
Sect. 56.	Similius eſt.	Simile eſt, *ex mſſ.*

LIBRO TRICESIMO QUINTO.

Sect. 1.	Adnaſcentium quoque.	Agnaſcentiumque, *ex mſſ.*
	In cruſtis inſerendo.	Cruſtis inſerendo, *ex mſſ.*
Sect. 2.	Nonniſi pretio.	Nonniſi in pretio, *ex mſſ.*
	Animorum ingentium.	Domitarum gentium.
	Refringere liceret.	Refigere liceret.
	Scipionis Africani.	Scipionis Pomponiani.
	In iiſdem locis ibi loquuntur.	In locis iiſdem loquuntur, *ex mſſ.*
	Imaginum amorem flagraſſe.	Imaginum amore flagraſſe, *ex mſſ.*
	Inventione muneris . . . invidioſus.	Inventor muneris . . . invidioſi, *ex mſſ.*
Sect. 3.	Si liberorum turba parvulis.	Si liberorum parvulis, *ex mſſ.*
Sect. 4.	Invenit quæ Marcius	Invenit Marcius.
Sect. 6.	Pontius legatus Caii principis.	Caïus princeps.
Sect. 7.	Aterius Labeo.	Antiſtius Labeo, *ex mſſ.*
	Fecit hoc quidem.	Fecit hoc idem, *ex mſſ.*
	Tradunt iratum, haud immerito, quoniam.	Tradunt, haud immerito, quando, *ex mſſ.*
	Expugnationeſque.	Oppugnationeſque, *ex mſſ.*
Sect. 8.	V I. mill. ſeſt . . . Ariſtidis tabulam, Liberum patrem continentem, pretium.	V I. ſeſt . . . tabulam Ariſtidæ, Liberum patrem, pretium, *ex mſſ.*
	Legatus . . . . . æſtimaret, reſpondit.	Legatus reſpondit . . . . æſtimaret.
Sect. 9.	H S. X I I. M.	X. I I I.
Sect. 13.	X I I I. denarii.	X. I I I. *ex mſſ.*
Sect. 14.	Dabant minio proximam. Hæc eſt.	Dabant. Minio proxima hæc eſt, *ex mſſ.*
Sect. 15.	Sorbentur. Picturis autem apte naſcitur.	Sorbentur picturis. Naſcitur autem, *ex mſſ.*
Sect. 18.	In pondo ſexdecim.	In pondo ſex, X. I.
Sect. 20.	In libras æris quinque.	In libras, X. V I.
Sect. 21.	Intelligitur.	Intelligunt, *ex mſſ.*
Sect. 22.	Sed inde non pervehuntur.	Inde nunc pervehuntur.
Sect. 25.	Sed importuna.	Importuna, *tantum*, *ex mſſ.*
Sect. 26.	E liquidis coloribus.	E reliquis coloribus, *ex mſſ.*
Sect. 27.	Indico ſtercora.	Indico tingunt ſtercora, *ex mſſ.*
	Odorem maris olet.	Odorem maris, *tantum*, *ex mſſ.*

Denarii

Denarii viginti in libras.	x. x. in libras.	
Optimumque est quod maxime viret.	Optimusque est, qui maxime vicinus est.	*Sect.* 28.
Utilitas rediit.	Vilitas rediit, *ex mss.*	
Colores e vilissimis.	Colores & vilissimi, *ex mss.*	*Sect.* 29.
Et quod chrysocollam luteam mentitur.	Et chrysocollam mentitur, *ex mss.*	
Cretulam amare . . . iisdem his coloribus.	Cretulam amant . . . iisdem coloribus, *ex mss.*	*Sect.* 31.
In Lamianis hortis.	In Maïanis hortis.	*Sect.* 33.
Tam multas post.	Multas post, *ex mss.*	*Sect.* 34.
Quam statuarios auctores.	Quam statuarios, ac toreutas.	
Clypeumque Athenis.	Olympiumque Athenis.	
Panæum fratrem . . . intus pinxit, & in Ægide Minervæ.	Panænum fratrem . . . intus pinxit, Elide, Minervæ.	
Hygiænontem . . . Charmam.	Hygiemonem . . . Charmadam.	
Discreverit . . . . . excoluerit.	Discrevit . . . excoluit, *ex mss.*	
Percrebuerat.	Increbruerat, *ex mss.*	
Nonagesima tertia Olympiade.	Nonagesima quarta Olympiade, *ex mss.*	*Sect.* 36.
		Num. 1.
Falso in LXXXIX. Olympiade.	Falso in LXXIX. Olympiade.	*Num.* 2.
Agrigentinis.	Agragantinis.	
Advolassent aves.	Advolasset avis, *ex mss.*	*Num.* 4.
Idem pinxit & Thesea.	Idem pinxit Thesea, *ex mss.*	*Num.* 5.
Hoplitides: alter.	Hoplitites alter.	
Pamphili pictura est cognatio.	Pamphili, cognatio.	*Num.* 8.
Victoria Atheniensium.	Hicteria Atheniensium.	
Et Apelles & Melanthius ei dedere.	Ei Apelles & Melanthius dedere, *ex mss.*	
Diagraphicen.	Graphicen.	
Adipiscens regnum.	Regnum adipiscens, *ex mss.*	*Num.* 9.
Apelles, eousque Olympiade CXII. in pictura provectus ut plura solus . . . . contulerit.	Apelles Cous, Olympiade CXII. Picturæ plura solus . . . . contulit.	*Num.* 10.
Nesciret tollere.	Non sciret tollere, *ex mss.*	
Magnæ amplitudinis.	Amplæ magnitudinis, *ex mss.*	*Num.* 11.
Consumptam eam constat priore . . . . in palatio, avide ante a nobis spectatam, spatiosore amplitudine nihil aliud.	Consumptam eam priore . . . in palatio audio: spectatam olim tanto spatio nihil aliud.	
Vetuit edicto . . . . ei honorem.	Vetuerat edicto . . . . honorem ei, *ex mss.*	*Num.* 12.
Quanti licitaretur.	Quanti liceret.	*Num.* 13.
Imagines.	Imaginem, *ex mss.*	*Num.* 14.
Viginti talentis auri.	Viginti talentis.	*Num.* 15.
Sed legentes.	Legentes *tantum*, *ex mss.*	
Manipretium ejus tabulæ in nummo aureo mensura accepit.	Tabulæ pretium accepit aureos, mensura.	
Et ei galeam poscenti.	Galeam poscenti, *tantum*, *ex mss.*	*Num.* 16.
Abronem.	Habronem.	
Ceraunobolon.	Ceraunobolian.	*Num.* 17.
Sensus omnes expressit, quos vocant Græci ethe.	Sensus hominis expressit, quæ vocant Græci ethe, *ex mss.*	*Num.* 19.
Sanguinem infans lambat.	Sanguinem lambat, *ex mss.*	
Propter fratris amorem morientem.	Propter fratris amorem *tantum*, *ex mss.*	
Hemionida.	Hammoniada.	*Num.* 20.
Casus & ars pinxerit.	Casus pinxerit.	
Sed accitus . . . illi cum Rhodiis.	Nisi accitus . . . cum Rhodiis illi, *ex mss.*	

	Tibias tenens.	Tenentem tibias, *ex mſſ.*
	Qui etiam ſuadebat.	Qui ei ſuadebat.
Num. 23.	Ita ut vetuſta opera pingeret propter æternitatem rerum, impetuoſi animi, & cui pauci comparentur.	Ita ut venuſtate ei pauci comparentur.
	Qui hujus fuit ætatis. Ariſtidis Thebani diſcipuli fuerunt & filii.	Hujus fuerat ætatis Ariſtides Thebani diſcipnlus. Fuerunt & filii.
	Ariſtippus ... Diſcipuli ejus fuerunt Antorides.	Ariſton .... Diſcipuli Antorides, *ex mſſ.*
Sect. 37.	Supremæ conjugis.	Supremi conjugis.
	Qualia quis optarat.	Qualia quis optaret, *ex mſſ.*
	Succollantium ſpecie mulieres, labentes trepidæque ... facetiſſimi ſales.	Succollatis ſponſione mulieribus, labantes, trepidique.... facetiſſimi ſalis.
Sect. 40.	Encauſtica.	Encauſta, *ex mſſ.*
Num. 24.	A Dionyſio.	Dionyſiis.
	Unde & abunde.	Et abunde, *ex mſſ.*
Num. 29.	Polygynæcon.	Syngenicon.
	Et in una tabula.	Et in una tabula, ſex ſigna, *ex mſſ.*
Num. 30.	Quod ita quoque Paulus.	Quod ita Paulus quoque, *ex mſſ.*
	Ajacem ei pinxit & Medeam.	Ajacem, & Medeam pinxit, *ex mſſ.*
Num. 31.	Sed & multus.	Et ſile multus.
	Taleſque ſunt ejus picturæ, cum.	Tales ſunt cum, *ex mſſ.*
Num. 32.	Apoſcoponta.	Apoſcopevonta.
	Dolon.	Dolus.
	Nobiliſſimis autem quæ ſunt in porticibus Octaviæ operibus.	Nobiliſſimas autem, quæ ſunt in Octaviæ operibus.
	Olympiæ citra pulveris jactum ... Cœnus ſtemmata.	Olympia citra pulveris tactum .... coniti Nemeæa.
Num. 33.	Cleon Admeto.	Cleon Cadmo.
	In Pompeio pinxit.	In Pompeo pinxit.
	Eutychides bigam: regit.	Eutychidis bigam regit, *ex mſſ.*
Num. 35.	Iphis ..... Abron.	Hippias .... Habron.
Num. 40.	Theodorus vero & emungentem.	Theodorus & inungentem.
Num. 42.	Arceſilas ... Mnaſitheus ... Ariſtonidis ... Stadius.	Arceſilaus .., Mneſitheus ... Ariſtonidæ ... Stadieus, *ex mſſ.*
Num. 43.	Neapolitanum.	Neapoli anum.
	Sopylon.	Sopolin.
Sect. 42.	Digerit eos ex vino.	Digerit ex uno, *ex mſſ.*
Sect. 43.	Ante Battiadas.	Ante Bacchiadas.
	Propter hunc.	Propter hanc, *ex mſſ.*
Sect. 45.	A parte læva.	Ab læva, *ex mſſ.*
	A quo factas Romæ uvas, item piſces, ita ut non ſit aſpectu.	A quo facta poma & uvas, ut non poſſes aſpectu.
Sect. 46.	Certiora auro.	Sanctiora auro.
	Quæque adhuc diximus.	Quæ adhuc diximus, *ex mſſ.*
	Vel quæ aſſiduitate ſatiant figlinarum opera imbricibus, tubulis teguliſque, ad balineas hamatis, vel ad tecta coctilibus laterculis, frontatiſque, aut quæ rota fiunt, etiam fictilibus doliis ad vina excogitatis, & ad aquas. Propter quæ.	Vel aſſiduitate ſatiant figlinarum opera, doliis ad vina excogitatis, ad aquas tubulis, ad balineas mammatis, ad tecta coctilibus laterculis, frontatiſque. Ob quæ.
	Fictilibus doliis.	Fictilibus ſoliis.
	Officinis Erythris. Hodieque in tem-	Officinis. Erythris in templo hodieque,

plo.	*ex mſſ.*	
LX. patinas.	LXX. patinas.	
CC. ſeſtertiis.	X. ſeſtertiis.	
Amputant ... ſi M. Cælio;	Amputare ... M. Cælio, *ex mſſ.*	
Alia ſegmenta.	Alia commenta.	*Sect.* 47.
Aulidem uſque.	Aulida uſque, *ex mſſ.*	
Didoron, quo utimur.	Lydion, quo utimur.	*Sect.* 49.
Maſſia & Calento.	Maxilua & Calento.	
Ideo & in publica opera & regias domos adducuntur. Sic ſtruxere murum... Sic Patris.	De eo & publica opera & regias domos ſtruxere : murum ... Patris, *ex mſſ.*	
Quod opus cum per ſe.	Cum opus per ſe, *ex mſſ.*	
Quod eſt cuniculis.	Ibi e cuniculis.	*Sect.* 50.
Hoc eſt, gleboſum. Eo ſolo.	Hoc eſt, gleba : quo ſolum.	
Cetera enim .... vivum autem effoditur.	Solum (cetera enim ....) vivum effoditur, *ex mſſ.*	
Gignitur & pingue ...... leve.	Gignitur etiam pingue...... læve, *ex mſſ.*	*Sect.* 51.
Procidentia ſedis ſuffitu.	Procidentes ſuffitu, *ex mſſ.*	
Pallidæ & ſcabræ naturæ, & quod inficitur galla.	Pallidi & ſcabri, & quod inficiatur galla.	*Sect.* 52.
Pellendumque pruritum & per urinam ſanguinem.	Pellendumque per rinam ſanguinem, *ex mſſ.*	
Hoc genus aluminis ſiccat, minuſque ſiſtit.	Hoc genus aluminis minus ſiſtit, *ex mſſ.*	
Pterygia, perniones.	Pterygia, ac perniones, *ex mſſ.*	
Cum ſero & pice.	Cum ſero picis.	
Quæ ſyropicon.	Quæ collyrium.	*Sect.* 53.
Si æra præducantur.	Si ære perducatur, *ex mſſ.*	*Sect.* 54.
Effectus ejus.	Effectus ejuſdem, *ex mſſ.*	*Sect.* 56.
Et pedum tumores ſanat : ita ut ..., ut poſt ſex.	Et pedum tumores : ita ut ... & poſt ſex, *ex mſſ.*	*Sect.* 57.
Cypria cera.	Cypro & cera.	
Lex Metella.	Lex Metilia.	
Manlium Antiochum.	Manilium Antiochum, *ex mſſ.*	*Sect.* 58.
Taberium.	Staberium.	

LIBRO TRICESIMO SEXTO.

Cryſtalli cum murrhinis.	Cryſtallinis, murrhiniſque, *ex mſſ.*	*Sect.* 1.
Huc illucque portantur juga montium, majore etiamnum veſania.	Huc illuc portantur juga, majore etiamnum venia, *ex mſſ.*	
Quæ pretia .... quas vehi ..... ſed & quam ſine his .... beatior vita, ad quamque multorum neces ſit neceſſe facere.	Cum pretia .... cum vehi ..... quam ſine his .... beatior vita : iſta facere, *ex mſſ.*	
Quos ad uſus.	Quos ob uſus, *ex mſſ.*	
Enimvero non alio.	Quo enim alio, *ex mſſ.*	*Sect.* 2.
Damni infecti egit.	Damni infecti coëgit, *ex mſſ.*	
Quam tacere.	Tacuere, *ex mſſ.*	
Vitæ rudimento. Jam enim L.	Vitii rudimento. Jam L. *ex mſſ.*	*Sect.* 3.
Qui nos ſequentur, meliores non eſſe probabunt.	Sed & qui ſequentur, meliores eſſe nos probabunt, *ex mſſ.*	
Præferenda dicamus pretia.	Proferenda judicamus pretia.	

Sect. 4.	Sicyonios fames.	Sicyonem fames, *ex mss.*
Num. 1.		
Num. 2.	Anthermis.	Athenis.
Num. 3.	LXXXIII. Olympiade.	LXXXIIII. Olympiade, *ex mss.*
Num. 4.	Compacta artis illius fuere.	Capacia artis illi fuere.
	Dii sunt XXX. . . . & sub ipsa.	Dii sunt XX. . . . ac sub ipsa, *ex mss.*
Num. 5.	Prætulerunt optione.	Prætulerunt, *tantum, ex mss.*
	Praxitelicæ.	Praxiteliæ, *ex mss.*
	In hortis Servilianis. . . . Asinii Pollionis.	In hortis Servilii . . . . Pollionis Asinii, *ex mss.*
Num. 6.	Rei & artis heres.	Et artis heres, *tantum, ex mss.*
	Asinii Pollionis.	Pollionis Asinii, *ex mss.*
Num. 7.	Samothraciæ.	Samothrace, *ex mss.*
	Canephorus.	Canephoros.
	Apud Circum eundem ad Labicanam portam eunti.	Apud Circum eundem.
Num. 8.	Praxitelicam illam Gnidiam antecedens.	Praxiteliam illam antecedens, *ex mss.*
	Palla velatus humeris præfert : alter Liberum.	Palla velatum Veneris præfert : alter Liberam.
Num. 9.	Pariter cælavere Mausoleum. Sepulcrum hoc est ab uxore Artemisia factum Mausolo.	Pariter cælavere, Mausolo.
	Olympiadis centesimæ.	Olympiadis centesimæ sextæ.
	Columnis triginta sex.	Columnis triginta sex : pteron vocavere.
Num. 10.	Item Polycles & Dionysius Timarchidis filii.	Timarchidis filii, *tantum.*
	Dactylidis Pythias.	Dercylidis pyctas.
Num. 11.	Deinde multorum obscurior fama est.	Nec multo plurium fama est, *ex mss.*
	Præferendum.	Præponendum, *ex mss.*
Num. 12.	In templo illo.	In templo ullo, *ex mss.*
	Jovem fecit eburneum.	Jovem fecit eboreum.
Num. 14.	Sauron. . . . alio loco & modo.	Sauran . . . alio modo, *ex mss.*
	Argumento, rama atque lacerta.	Argumenta, lacerta atque rana, *ex mss.*
Sect. 5.	Dicit enim Paridis os marmoreo.	Dicit enim marmoreo.
Sect. 6.	Olympiadis C. . . . . anno CCCII.	Olympiadis CVI. . . . anno CCCCII.
Sect. 7.	Præfectum fabrorum.	Præfectum fabrûm, *ex mss.*
	Quem, ut res est, domus ipsius.	Quem & res & domus ipsius.
Sect. 8.	Denique M. Lepidus.	M. Lepidus, *tantum, ex mss.*
	Non in columnis tantum, crustisve, ut Mamurra Carystium posuit : sed.	Non in columnis tamen, crustisve, ut supra Carystii : sed, *ex mss.*
Sect. 9.	Æthiopica hæc.	Æthiopica ad hæc, *ex mss.*
	Imo vero etiam in Indos, unde.	Imo vero in Indos, quo, *ex mss.*
Sect. 11.	Quoto quoque.	Quoto cuique, *ex mss.*
	Pretiosissimi quidem generis, Lacedæmonium.	Pretiosissimi quædam generis, sicut Lacedæmonium, *ex mss.*
	Tiberium sparsum.	Tiberium sparsa, *ex mss.*
	Leucostictos.	Leucopsephos.
	Triarius Pollio.	Vitrasius Pollio.
	Cubiti . . . . Memnonis statua.	Cubita . . . Memnonis statuæ, *ex mss.*
Sect. 12.	Cornelius Nepos tradit fuisse magno.	Nepos Cornelius tradit magno fuisse, *ex mss.*
	Idem & ustus.	Idem exustus, *ex mss.*
	In vertice masculosi :	In vertices maculosi, *ex mss.*
Sect. 13.	In Tauro repertos.	In Paro repertos.

Mitres .... & hoc ipsum inscriptum est.	Mestres... hoc ipsum inscriptum, *ex mss.*	*Sect.* 14.
XX. M. hominum.	CXX. M hominum, *ex mss.*	*Num.* 2.
Prodesset lapidi.	Prodesset & lapidi, *ex mss.*	
Eraphilo.	Eraphio, *ex mss.*	*Num.* 3.
Calixenus.	Callisthenes.	
Hic autem obeliscus fuit in Arsinoë.	Hic fuit in Arsinoëo, *ex mss.*	
In conjuge eademque sorore Arsinoë.	In conjugem, eandemque sororem Arsinoën, *ex mss.*	
In portu ad Cæsaris templum.	Ad portum : in Cæsaris templo, *ex mss.*	*Num.* 4.
Mesphees.	Mestres.	
Ægyptiorum opera philosophiæ.	Ægyptiorum philosophia, *ex mss.*	*Num.* 5.
Ac noctium magnitudines .... ad obelisci magnitudinem.	Ac noctium ita magnitudines ... ad magnitudinem obelisci, *ex mss.*	*Sect.* 15.
Romæ confecto die.	Brumæ confectæ die.	
Ingenio fecundo. Manlius Mathematicus apici.	Ingenio fecundo Mathematici. Apici.	
Cujus vertice umbra colligeretur in semetipsam, alia atque alia incrementa jaculantem apice.	Cujus umbra vertice colligeretur in se ipsa, alias enormiter jaculante apice.	
Impositæ rei.	Impositi oneris.	*Num.* 7.
Factus est in molitione.	Factus est imitatione ejus.	*Sect.* 16.
A Memphi sex.	A Memphi VII. M. D. *ex mss.*	*Num.* 2.
Vel magis miranda.	Vel magis narranda, *ex mss.*	
Ad summum apicem.	Ad summam apsidem, *ex mss.*	*Num.* 3.
Sed Pyramis.	Pyramis, *tantum*, *ex mss.*	
Octingenta talenta.	Sexcenta talenta, *ex mss.*	
Pedes XXV. .... DCCXXXVII.	Pedes XX. S.... DCCXXXVII. S.	
Minor prædictis.	Minor quidem prædictis, *ex mss.*	
E luto factis exstructos pontes, peracto opere in privatas domos distributos.	E luto factis, in privatas domos distributis, *ex mss.*	
Sicut jam tales ... Ut Puteolis & Ravennæ.	Quales jam .... ut Ostiæ ac Ravennæ, *ex mss.*	*Num.* 4.
In corrivatione ignium.	In continuatione ignium, *ex mss.*	
Humani ingenii.	Humani impemdii.	*Sect.* 19.
IIIMDC.	Quater mille sexcentos, *ex mss.*	
Novissimaque Psammetichi.	Novissimique Psammetichi, *ex mss.*	
Puerumve.	Puerorumve, *ex mss.*	*Num.* 2.
Introïtu columnisque reliquis e molibus.	Introïtu lapide e Pario, columnis reliquis e Syenite, molibus.	
Quas vocant.	Quas vocavi.	
Senos radice muros.	Senas radicum oras.	
Monstrificæ effigies.	Monstriferæ effigies, *ex mss.*	
Circammon.	Circummon, *ex mss.*	*Num.* 5.
Centum quadraginta.	Centum quinquaginta, *ex mss.*	
Superaretur.	Superetur, *ex mss.*	
Septuagenûm quinûm.	Quinûm septuagenûm, *ex mss.*	
Excepta catenis.	Exapta catenis.	
Peronibus .... molli pulvino.	Æronibus .... molli clivo.	*Sect.* 21.
Totum insideret.	Opus in cubili sederet.	
Pondereque ipso.	Pondere ipso, *ex mss.*	
Eburneum Jovem.	Eboreum Jovem, *ex mss.*	*Sect.* 22.
Tralucent ergo juncturæ.	Translucet ergo pictura.	
Fixere plumbo.	Vinxere plumbo, *ex mss.*	*Sect.* 23.
Thracia vocatur.	Trachia vocatur.	

Sect. 24.	Exsurget . . . narretur.	Exsurgit, . . . narraretur, *ex mss.*
Num. 2.	Pyramides regum miramur opera.	Pyramidas regum miramur, *tantum*, *ex mss.*
Num. 3.	Tum erubescens.	Jam erubescens, *ex mss.*
Num. 6.	Ad exædificandas.	Ad ædificandas, *ex mss.*
	In L. Valerio.	In P. Valerio.
Num. 7.	Summæ tabulis inauratis columnæ, ut diximus : imæ &c.	Summa, e tabulis inauratis. Columnæ, ut diximus, imæ &c.
	Pompeiï amphitheatri.	Pompeïani theatri, *ex mss.*
	Quadringentis millibus.	Quadraginta millibus, *ex mss.*
	Superfuerant.	Superfluebant.
Num. 8.	Et repente . . . . . descendentibus tabulis . . . . . inter se coëuntibus.	Repente . . . . . discedentibus tabulis . . . in se coëuntibus, *ex mss.*
Num. 10.	Sestertium ter millies.	Sestertium $\overline{LV.\ D.}$
Sect. 25.	In Echio Bœotiæ.	In Hyrietico Bœotiæ.
	In Macedonia & Magnesia.	In Magnesia Macedonica.
	Non eadem, quæ magneti, hæmatitæ natura.	Non eadem hæmatitæ natura, quæ magneti, *ex mss.*
Sect. 27.	Illata omnia.	Illata mortuis, *ex mss.*
Sect. 28.	Et translucidos lapides in Ægypto invenirī, quos ophitæ similes aït.	Et translucidi lapidis, quem Chio similem aït.
	Ex eo podagris.	Ex eo podagricis.
Sect. 30.	Ususque eorum . . . . sulphuratis.	Usus eorum . . . . sulphure, *ex mss.*
	Ignem præbent.	Ignem trahunt.
Sect. 33.	Mellitumque tusus. Et ceræ mistus.	Mellitumque. Tusus & ceræ mixtus.
Sect. 34.	Infra XII. stadia.	Intra XII. stadia, *ex mss.*
Sect. 36.	Trinis vicibus.	Ternis vicibus, *ex mss.*
Sect. 37.	Adulteratur schisto. Hæmatiten discernunt . . . . friabilis est natura.	Adulteratum schisto hæmatiten discernunt . . . . friabilis natura, *ex mss.*
Sect. 38.	Sed Sotacus.	Sotacus, *tantum*, *ex mss.*
Sect. 39.	Aëtites lapides.	Aëtitæ lapides.
	Ubi Taphiusa, qui locatus est dextra navigantibus ex hac ad Leucadem.	Ubi est mons Taphius, qui locus est dextra navigantibus ad Leucadem.
	Vulvæ excidunt.	Vulvæ excidium fit.
Sect. 42	Melo, Scyro.	Melo, Nisyro.
	Trina ustione.	Tertia ustione, *ex mss.*
	Farinam ejus.	Farinam eam, *ex mss.*
Sect. 43.	Ephesiumque lapidem.	Etesium lapidem.
Sect. 45.	Et medullæ ex ossibus earum in eandem lapidis naturam post unam hyemem figurantur.	Medullæ in ossibus earum post unam hiemem in eandem lapidis naturam figurantur, *ex mss.*
	Perpetiendi Solis rigorisque.	Perpetiendi Soles rigoresque, *ex mss.*
	Si modo injuria absit.	Si modo injuria non arsit, *ex mss.*
Sect. 46.	Apertis interdiu.	Opertis interdiu.
	Haud alio quam.	Alio quam, *ex mss.*
Sect. 47.	Aquæ trahentes aciem acerrimo affectu.	Aqua trahentes aciem acerrimo effectu, *ex mss.*
Sect. 48.	Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis est.	E reliqua multitudine lapidum, tofus ædificiis inutilis est.
Sect. 49.	Est & viridis lapis.	Est & viridis silex.
Sect. 50.	In lapide dubio.	In lapide rubro.
Sect. 51.	Ac silice æquato.	Aut silice æquato, *ex mss.*
	Dictyotheron vocant reticulatam structuram, quam . . . rimis opportunam.	Diamicton vocant. Reticulata structura, qua . . . . rimis opportuna est.

Ex albo melior quam ex duro, & structuræ utilior.	Ex albo melior. Quæ ex duro, structuræ utilior.	*Sect.* 53.
Tectoriumque.	Tectorium quidem, *ex mss.*	*Sect.* 55.
Sed macerari ... a gleba.	Macerari ... ex gleba, *ex mss.*	
Panneus.	Panænus.	
Saporemque reddere traditur.	Saporemque reddit, *ex mss.*	
Columellæ.	Columnæ, *ex mss.*	*Sect.* 56.
Et capitella addita.	Et capitula addita, *ex mss.*	
Pergami statuit.	Pergami stravit, *ex mss.*	*Sect.* 60.
E testiculis.	E testulis, *ex mss.*	
Quæ nunc revocamus, barbarica.	Quæ nunc vocamus barbarica, *ex mss.*	*Sect.* 61.
Ante pavimenta, atque emblemata vermiculata.	Arte pavimento, atque emblemate vermiculato, *ex mss.*	
Facile tractu repente.	Tractu repente, *ex mss.*	*Sect.* 62.
Et filice aut palea.	Et filicem aut paleam, *ex mss.*	
Græcanicum .... festucato.	Græcanici ... fistucato, *ex mss.*	*Sect.* 63.
Lithostrota cœptavere.	Lithostrota acceptavere.	*Sect.* 64.
Nobilis liquoris.	Novi liquoris.	*Sect.* 65.
Atque Lucrinum.	Atque Liternum.	*Sect.* 66.
Materiam ... crassitudinis.	Materiæ ... crassitudine, *ex mss.*	*Sect.* 67.
Rursus affundi .... sibimet: veluti cum calculi.	Rursus tota fundi .... sibimet. Tingit ars, veluti cum calculi, *ex mss.*	
M. Varro auctor est.	M. Varro, *tantum*, *ex mss.*	*Sect.* 69.
Apparuisse.	Comparuisse, *ex mss.*	*Sect.* 70.

LIBRO TRICESIMO SEPTIMO.

Anulum & hoc gemmam.	Hoc fuisse anulum, & hoc gemmam, *ex mss.*	*Sect.* 1. *Sect.* 2.
Augustæ dono.	Augusti dono.	*Sect.* 3.
Me hercules.	Hercules, *tantum*, *ex mss.*	
Arrogent.	Arrogant, *ex mss.*	*Sect.* 5.
Apollinis æde.	Apollinis cella.	*Sect.* 6.
Quam profecto inter illos viros.	Profecto inter molles viros.	
Et margaritis.	E margaritis, *ex mss.*	
Reipublicæ datum mille talentum, legatis & quæstoribus, qui oras maris defendissent, H S. bina millia, commilitibus singulis quinquaginta.	Reipublicæ, & quæstoribus qui oram maris defendissent, datum mille talentûm: militibus singulis sena millia sestertiûm.	
Et personas & cubicula viatoria.	Et personas histrionum, & cubilia amatoria.	
Induxit ... Pompeïus sex pocula.	Invexit ... Pompeïus lapides & pocula, *ex mss.*	*Sect.* 7.
Octoginta sestertiis.	LXX talentis.	
Trecentis sestertiis, *bis.*	Trecentis talentis.	
Purpura rubescente, aut lacte candescente.	In purpura, aut rubescente lacteo.	*Sect.* 8.
Sed Indicæ.	Quoniam Indicæ, *ex mss.*	*Sect.* 9.
Quæ Neron vocetur.	Quæ Necron vocetur.	
Immensis jugis.	Ammaënsibus jugis.	
Nisi in frigido potu abdicatur.	Nonnisi frigido potui addicitur.	
Scabro, ferrugine ... aliquando vomica ... & sale.	Scabro ferrumine .... aliqua vomica ... item sale, *ex mss.*	*Sect.* 19.

	Nec ſpumei coloris limpidæ aquæ.	Nec ſpumæ colore, ſed limpidæ aquæ, *ex mſſ.*
Sect. XI.	Phaëthontem.	Chares vero Phaëthontem, *ex mſſ.*
Num. 1.	Sualternicum.	Subalternicum, *ex mſſ.*
	Iis vitam affirmat.	Iis vitam aſſignat, *ex mſſ.*
	In Britannia arboribus affluere.	In Britannia petris effluere.
	Vocavit ... illo vere.	Vocat ... illuc vere, *ex mſſ.*
	Baltiam .... negavit.	Baſiliam .... aït, *ex mſſ.*
	Niceas .... æſtibus.	Nicias .... æſtatibus, *ex mſſ.*
	Theophraſtus.	Theochreſtus.
	Promontorium ... Cephiſida.	Promontoria .... Cephiſiada, *ex mſſ.*
	Mneſias ... appellatum.	Mnaſeas .... appellat, *ex mſſ.*
	Vocat vivere. Ibi naſci.	Vocat : & vere ibi naſci, *ex mſſ.*
	Theomenes dicit.	Theomenes, *tantum*, *ex mſſ.*
	Omnia vaſa ferre bona.	Omnia in ſe ferre bona.
	Aphytacoras.	Siptachoras.
	Thium vocari.	Thyon vocari, *ex mſſ.*
	Quod flagret	Quod flagrat.
Num. 2.	Affertur a Germanis in Pannoniam maxime provinciam. Inde Veneti primum quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, primi Pannoniæ.	Affirmatur a Germanis ideo maxime appetitam provinciam : & inde advectos primum quos Græci macatos vocabant. Famam rei fecere proximæ Pannoniæ.
	Tranſpadanarum.	Tranſpadanorum.
	Juxta illos infeſtante.	Juxta infeſtante, *ex mſſ.*
	Succinis notarentnr.	Succino nodarentur.
	Illinc cortice.	Illinc pineo cortice.
Sect. 12.	Ac folia arida, ac philyras, ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoque ejus in oleo addita.	Ac folia arida, quæ levia ſunt : ac, ut magnes lapis, ferri ramenta quoque. Succino oleo addita.
	Argentoque miſto.	Argentoque mixtum, *ex mſſ.*
	Gratiſſimo aſpectu.	Gratiſſimi aſpectus, *ex mſſ.*
Sect. 13.	Credidit.	Credit, *ex mſſ.*
Sect. 14.	Species blando prodigio tranſgreſſi.	Blanda ſpecie prodigia tranſgreſſi, *ex mſſ.*
Sect. 15.	Unus modo.	Auri modo.
	Aut duabus contrariis partibus, quo magis miremur.	Aut duabus contrariis partibus, *tantum*, *ex mſſ.*
	Ceteris pallor gentis .... natalis.	Ceteris pallor argenti ... natales:
	In æreum colorem.	In aërium colorem.
	Violentiſſimæ.	Violentiſſimarum, *ex mſſ.*
	Malleoſque ferreos frangens.	Malleoſque frangens, *ex mſſ.*
	Et cum ... contingit.	Et cum ... contigit, *ex mſſ.*
	Et Baltia.	Et Baſilia, *ex mſſ.*
Sect. 16.	In aquis non fit.	In aquis nos juvat.
Sect. 17.	Et cautibus.	Ex cautibus, *ex mſſ.*
	Pariter tranſlucet & nitet, hoc eſt, colorem expellit, & aciem recipit.	Paritérque tranſlucentem colorem expellit, & aciem reficit.
	Ut territi inſtrumenta refugerent.	Ut territi refugerent, *tantum*, *ex mſſ.*
Sect. 18.	Scythicæ auctoritatis.	Scythicæ auſteritatis.
	Hermineos.	Hermeos.
	Extumeſcentis pinguiter.	Extumeſcentes, *tantum*, *ex mſſ.*
	Umbris refulgere.	In umbra refulgere, *ex mſſ.*
	Aut æris.	Aut aëris.
	Ut in ſole.	Ut in ſolo.

Vel

Vel catulorum.	Vel capillorum.	
Vilissimi fuere.	Viles fuere, *ex mss.*	
Cholon vocant.	Cholan vocant, *ex mss.*	
E proximis.	E proximo, *ex mss.*	
In India originem habentes, raro alibi reperti.	India eos gignit, raro alibi repertos, *ex mss.*	*Sect.* 20.
Et alios convenit.	Aliis convenit, *ex mss.*	
Umbilicis statim ex auro.	Umbilicis tantum ex auro.	
Ad crassitudinem.	Crassitudine.	
Crystallo invento.	Crystallum tinguendo, *ex mss.*	
Minimum, iidemque plurimum ab iis differunt opali, smaragdis tantum cedentes.	Plurimum ab iis differunt opali, smaragdis tamen cedentes.	*Sect.* 21.
Atque ideo eis pretiosissimam gloriam compositores gemmarum & maxime.	Atque in pretiosissimarum gemmarum gloria compositi maxime.	
Fulgoris argumento.	Fulgoris augmento, *ex mss.*	
Illeque .... sestertiis.	Ille.... sestertiûm, *ex mss.*	
Summa coloris ex ære.	Summa coloris ex aëre.	
Constatque melior ille color, cujus.	Constatque melior ille, cujus, *ex mss.*	*Sect.* 22.
Ut tradit.	Ut in historia tradit, *ex mss.*	
Talesque esse.	Tales esse, *ex mss.*	*Sect.* 23.
Et unguem : creditum enim candido.	Et ungue minium, incretum candido.	
In dejectu renidente.	In dejectu ridente.	
Apyroti vocati.	Acausti vocati.	
Carchedonios vocavere.	Carchedonios vocant, *ex mss.*	*Sect.* 25.
Appellantur acriores.	Appellati acrius, *ex mss.*	
Quosdam lucidius.	Quosdam ex alio lucidos, *ex mss.*	
Volant Syrtitas.	Vocant sititas.	
Fulgoris retorridi.	Fulgoris horridi.	
Non emittentes, sed.	Non emittentes, aut fundentes, sed, *ex mss.*	
Ex pallidiore candidos. Massilia quoque importari Bocchus & Olyssipone scripsit.	Et pallidiores & candidos. Bocchus & in Olisiponensi erui scripsit.	
Cognata est huic sandastros.	Cognata est huic sandaresus, *ex mss.*	
Velut in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ.	Velut in translucido ignis obtentus, celantesque se transfulgent aureæ guttæ.	*Sect.* 28.
Sunt qui .... fumidæque .... dicunt sandaseron vocavit, alii sandaseron.	Sunt qui .... fumidoque ... dicant, *ex mss.*	
Sandareson vocant.	Sandaricas vocent, *ex mss.*	
Nicanor sandaserion vocavit, alii sandaseron.	Nicander sandaresceon vocat, alii sandareson, *ex mss.*	
Sandareson.	Sandaresum, *ex mss.*	
Lychnites.... accensarum præcipua gratia ..... Ionis.	Lychnis ... accensu, tamen præcipuæ gratiæ, ... Ionia, *ex mss.*	*Sect.* 29.
Et alias invenio differentias.	Et inter has invenio differentiam, *ex mss.*	
Fila ad se rapere.	Folia ad se rapere.	
Nasci tradidit ... morienti carboni.	Nasci tradit... morientibus carbonibus, *ex mss.*	*Sect.* 30.
E diverso ad hæc.	E diverso ab hoc.	*Sect.* 31.
In saxi corde. Hocque modo metallum.	In saxo, cordis modo. Hoc metallum, *ex mss.*	
Et quod demium vocant a pinguedine.	Et quod dionum vocant a magnitudine.	

	Feminæ pinguiores.	Feminæ pigriores, *ex mss.*
	Noc ullæ ... tardius ... habetantur.	Nec ulla est ... quæ tardius ... hebetetur, *ex mss.*
Sect. 32.	Egregia etiamnum.	Egregia etiamnunc, *ex mss.*
	Quæ Chitis.	Quæ Cytis.
	Cum diutius.... herbas.	Diutius..... cum herbas, *ex mss.*
	Stadiis ccc.	Diei navigatione.
	Troglodytæ.	Trogodytæ, *ex mss.*
	Naxiis cotibus.	Naxio & cotibus, *ex mss.*
Sect. 33.	Ac Asdatas.	Apud Sacas & Dahas.
	Quapropter scandere.	Quamobrem scandere, *ex mss.*
	Hocque gestamen divites in cervice gratissimum norunt.	Hoc gestamen in cervice ac digitis gratissimum, *ex mss.*
Sect. 34.	Tertium virgulis tribus distinctum est candidum.	Tertium est virgulis tribus distinctum candidis, *ex mss.*
Sect. 36.	Spissius virens, a calore malvæ.	Spissius virens, & crassius quam smaragdus, a colore malvæ.
	Medicamine.	Medicamine. Nascitur in Arabia.
Sect. 37.	Funda clauduntur, id est, patentes.	Funda clauduntur patentes, *ex mss.*
	Et transversa linea.	Et per transversum linea, *ex mss.*
	Et nives imitata. Hæc stellata .... & sali Megarico similis.	Et nives in summitate. Est & stellata... & salem imitata, *ex mss.*
	Undecim unciarum.	Quindecim unciarum, *ex mss.*
Sect. 38.	Accommodato paulo ante iaspidis nomine, colore cæruleo.	Accommodata gratia paulo ante nominato colore cæruleo.
Sect. 39.	Sapphirus enim & aurum punctis collucet. Cæruleæ & sapphiri, raroque cum purpura. Optimæ apud Medos.	In sapphiris enim aurum punctis collucet cæruleis. Sapphitorum, quæ cum purpura, optimæ apud Medos.
Sect. 40.	Et in Gallia.	Et in Galatia.
	Ad vini colorem accedens, prius quam eum degustet, in violam desinat: fulgorque quidam in illa purpuræ, non ex toto igneus, sed in vini colorem deficiens.	Ad vini colorem non accedunt: prius quam enim degustent, in violam definit fulgor. Aliqua siquidem in illis purpura, non ex toto in igneum, sed in vini colorem deficiens.
	Fundit autem ... vibrat.	Fundunt autem ... vibrant.
	Talem gemmam sacodion.	Talemque gemmam sacondion, *ex mss.*
	Dilutior ex eodem sapinos vocatur.	Dilutior eadem & sapenos vocatur.
	Eadem paranites.	Eadem & Pharanitis.
	Purpuræ dejectu.	Purpuræ defectu.
	Et specie & colore extremo gemmæ. Magorum ... eas promittit.	Et species & colos. Eas gemmas Magorum ... promittit.
	Ac solis scribatur.	Aut Solis inseratur, *ex mss.*
	E collo capillis.	Collo e capillis, *ex mss.*
	Jam vero quoquo modo adesse.	Jam quoque adesse, *ex mss.*
	Grandinem quoque avertere, ac similia, & locustas..... Nam e smaragdis.	Grandinem avertere, & locustas.... Nam smaragdis, *ex mss.*
Sect. 42.	Aureo colore.	Aureo fulgore, *ex mss.*
	Bactrianæ.	Tibaranæ.
Sect. 43.	Tametsi jam expertes.	Jam etiam expertes.
	Matutino aspectu incundiore.	Matutino tantum aspectu jucundi, *ex mss.*
	Puteis defossis inde erutam. Et chrysolithon.	Puteis depressis erutam, chrysolithon, *ex mss.*
Sect. 44.	Vitreæ vero ... tactus autem deprehendit.	Vitrei vero .... tactus deprehendit, *ex mss.*

Veluti per aurum ... quas India ... ad injuriam fragiles.	Qui veluti per aurum ... Has India ... in duritia fragiles, *ex mss.*	*Sect.* 45.
Eadem & xystion parit, plebeïam ibi gemmam.	In eadem & xanthi, plebeïa ibi gemma, *ex mss.*	
Coëunt in translucidam crystallum.	Coëunt intus translucida crystallus, *ex mss.*	*Sect.* 46.
Vini aureus nitor.	Vini ac croci nitor.	
Sed purpura coronatus, madere singulis videtur his, & pariter omnibus.	Sed purpura coronatus, & his pariter omnibus.	
Capiti jucunda, suavis & oculis.	Captis jucunda vanitate oculis, *ex mss.*	
Argenon vocatur.	Sagenon vocatur.	
Ubi senites.	Ubi Tenites.	
Crystallo propinquans.	Crystallo propinqua, *ex mss.*	*Sect.* 48.
Nullamque minus obnoxiam vitio.	Nullique obnoxiam vitio, *ex mss.*	
Cecinisse. Quidam diligentius de ea produnt.	Cecinisse, qui circa eas diligentes sunt, produnt, *ex mss.*	*Sect.* 49.
Radiare candido, ut Solem.	Radiare candido, in Sole, *ex mss.*	*Sect.* 50.
Nigras rubentesque ... per illas, quæ,	Nigræ, rubentisque, ... iis quæ, *ex mss.*	*Sect.* 51.
Est & alia iris, ceræ similis, prædura.	Est & alia iris, cetero similis, at prædura, *ex mss.*	*Sect.* 52.
Nunc in nulla est.	Nunc in nulla, *ex mss.*	
Numerosa varietatibus diversis mutantibus cognomina ejus.	Varietatibus numerosa. Multa & cognomina ejus, *ex mss.*	*Sect.* 54.
Passachates.	Iaspachates.	
Antachates ... sapphiri modo distincta.	Autachates ... sapphiri modo sparsa, *ex mss.*	
Et præterea flumina sisti.	Et præterea fulmina, *ex mss.*	
Facit minii. Acopis.	Faciat minii. Acopos, *ex mss.*	
Eamque contra.	Eam contra, *ex mss.*	
Spleneticis.	Splenicis, *ex mss.*	
Augites non multis alia.	Augites multis non alia, *ex mss.*	
Asyctos.	Apyctos.	
Per album sarda nigraque vena transeunte.	Per alvum sarda nigraque venis transeuntibus.	
Odore excellit .... pingit .... suam speciem.	Odore excellens .... cingit .... speciem, *ex mss.*	*Sect.* 55.
Sive baroptis.	Sive barippe, *ex mss.*	
Alligata dicitur.	Aliis sacra dicitur.	
Alia pampinea.	Alia pinea.	
Brontia capitibus testudinum similis, & cum tonitruis cadens, ut putant, fulmine icta restinguit.	Bronte e capitibus testudinum, tonitribus cadens, putantque ea restingui fulmine ictum.	
In Cappadocia & in Phrygia.	Cappadocia in Phrygia.	*Sect.* 56.
Callaïnas ferunt plures conjunctos semper inveniri.	Callaïnas vocant e turbido callaïno. Ferunt plures simul inveniri conjunctas.	
Catopyrites in Cappadocia.	Catopyritis e Cappadocia, *ex mss.*	
Cepites, sive cepocapites.	Cepitis, sive cepolatitis, *ex mss.*	
Cerites .... Circos pyris.	Ceritis, ... Circos accipitri.	
Corsoïtes .... Corallis minio.	Corsoïdes ... Corallis minio similis, *ex mss.*	
Cissites .... intus habere partum, qui.	Cytis .... intus habere petram, quæ.	
Colluto ore impositam linguæ futurorum divinationem præstare.	Collutam, & linguæ impositam futurorum scientiam præstare, *ex mss.*	
Cum scarabæo dejecta .... tempestates averti.	Cum scarabæo decocta & dejecta ...., tempestates moveri, *ex mss.*	

	Chlorites .... Choaſpites.	Chloritis.... Choaſpitis, *ex mſſ.*
	Pallidi coloris die, noctu ignei.	Pallida die, & in nocte ignea, *ex mſſ.*
	Chryſophis ... Cepionides.	Chryſopis .... Ceponides, *ex mſſ.*
Sect. 57.	Diadochus ... Diphris.	Diadochos ... Diphyes.
	Draconites.	Dracontites, *ex mſſ.*
Sect. 58.	Et cardiſce.	Et ariſte.
	Et capiti.	Sed capiti, *ex mſſ.*
	Eumetren.	Eumithren, *ex mſſ.*
	Eureos.	Euneos.
Sect. 59.	Galactites ex vivo .... leucam ... & ſynnephiten.	Galactitis ex Nilo .... leucogæan ... & ſynophiten, *ex mſſ.*
	Galaïcos.	Gallaïca, *ex mſſ.*
	In terra non naſcitur.	Non in terra naſci dicitur, *ex mſſ.*
	Et lenocinanti neceſſaria creditur.	Memoriæ quoque neceſſaria.
	Genianen.	Ganiæam.
Sect. 60.	Accedentem percuſſu ſanguineo mutat.	Accendit ſanguineo repercuſſu, *ex mſſ.*
	In hac quoque .... precationibus.	Hoc quoque.... præcantationibus, *ex mſſ.*
	Hieracites alternat tota milvinis nigricans veluti plumis.	Hieracitis alternat milvinis nigriſque veluti plumis, *ex mſſ.*
	Et ob id in vaſe inveniri.	Et ob invaſæ, inveniri, *ex mſſ.*
	Futura prædicere.	Futura præcinere, *ex mſſ.*
	In præliis etiam eas ſalutares.	In præliis etiam ex ea ungi ſalutare, *ex mſſ.*
Sect. 61.	Venis deſcendentibus.	Venis diſcurrentibus, *ex mſſ.*
Sect. 62.	Lepidotes.	Lepidotis, *ex mſſ.*
	Leucopetalos ſcandorem nivis ex aureo diſtinguit.	Leucopœcilos ſcandorem lineis ex auro diſtinguit.
	Libanochros .... Limoniates.	Libanochrus.... Limoniatis, *ex mſſ.*
	Fit chryſolitho interalbicante.	Sicut cryſtallus albicat.
Sect. 63.	Memnonia ... fabuloſa ... papavera.	Memnonia .... fabuloſe .... papaver, *ex mſſ.*
	Meroctes .... Morion Indica.	Morochites .... Morio in India, *ex mſſ.*
	Faciemque minimæ gemmæ, unguenti odorem attrita.	Facie minima gemma: odorem attrita, *ex mſſ.*
Sect. 64.	Naſamonites ... Nebrites.	Naſamonitis ... Nebritis, *ex mſſ.*
Sect. 65.	Orca .... fulvoque ac viridi.	Olca ... fulvoque, *tantum*, *ex mſſ.*
	Traditur libamenta.	Libamenta, *tantum*, *ex mſſ.*
Sect. 66.	Cavetur.	Cavet, *ex mſſ.*
	Nunc atris guttis.	Nunc auratis guttis, *ex mſſ.*
	Oſtreæ Atticæ.	Ochræ Atticæ.
	Perileucos, filo ab ore gemmæ.	Perileucos, fit ab ora gemmæ, *ex mſſ.*
Sect. 67.	Naſcique putatur in Arabia.	Naſcitur in Arabia, *ex mſſ.*
	Syrtites.	Syrtides, *ex mſſ.*
Sect. 68.	Summo candidum.	Summo ochram.
	Maculamque appellant.	Muchulam appellant.
	Oleæ nucleo ſimilis videtur.	Oleæ nucleus videtur, *ex mſſ.*
	Sed lingentium calculos.	Sed ungentium calculos.
	Veneris crines ... continent in ſpeciem	Veneris crinis... continet ſpeciem, *ex mſſ.*
Sect. 69.	Zmilaces .... Zoroniſios.	Zmilampis .... Zoraniſceos.
Sect. 70.	A membris corporis .... Hepatites.	A membris corporum... Hepatitis, *ex mſſ.*
Sect. 71.	Adadunephros, ejuſdem oculus dicitur: Deus & hic colitur Syris.	Adadunephros, ejuſdem oculus, ac digitus Dei: & hic colitur a Syris.
	Dryïtes ... Ciſſites .... collucet.	Dryïtis ... Ciſſitis, ... perlucet, *ex mſſ.*
Sect. 73.	Venis etiam ederæ diſtincta.	Venis & odore diſtincta.

Grandinum & colorem.	Grandinum & candorem.	
Astrapiæ in candido.	Astrapiæ in nigro, *ex mss.*	
In phlegontide.	In phlogitide, *ex mss.*	
Est levis ..... veluti in ovis liquor. Polytrix.	Est lævis.... veluti novus liquor. Polytrichos, *ex mss : sed in ovis legi visum est satius.*	
Melichloron .... Crociam.	Melichloros... Crocia, *ex mss.*	
Melites... Sicites.	Melitis... Sycitis, *ex mss.*	
Rarorum generum.	Rariorum generum, *ex mss.*	*Sect.* 74.
Illud vero.... mutari.	Illud modo.... mutata, *ex mss.*	
Observationes.	Observationem, *ex mss.*	*Sect.* 75.
Clypeïdos.	Cycloïdes.	
Angulosis.	Angulosis autem, *ex mss.*	
Sardonyches e ceraunìis.	Sardonyches e ternis.	
Factitiis pustulæ .... prius.	Fictitiis pusulæ, ... & prius, *ex mss.*	*Sect.* 76.
Factitiæ scarificationis candicantiam fugiunt.	Fictitiæ, scarificationes candicantium fugiunt, *ex mss.*	
Recurrentis positio.	Procurrentis positio, *ex mss.*	*Sect.* 77.

ERRATA
TOMI QUINTI,
ET CURÆ SECUNDÆ.

PAg. 4. *sect.* 2. *nota* 3. in fine, *inquinata.* Adde : Elegans in primis in eam sententiam est Oenomai epigramma, lib. 4. Anthologiæ, cap. 18. de Cupidine sculpto in caucalio :

Ἐν κυάθῳ τὸν ἔρωτα; τίνος χάριν; ἀρκετὸν οἴνῳ
Αἴθεσθαι κραδίην· μὴ πυρὶ πῦρ ἔπαγε.
In cyatho cur sculptus Amor? vino ardeat ut cor
Est satis: ignem igni quis furor adjicere est?

Pag. 17. *nota* 9. Ἐπίσκεψιν vocarent. *Adde.* Sic apud Photium, cod. CLXXXII. pag. 413. Περέννιος Δουκηνάριος πρόσταγμα λαβὼν παρὰ Δεκίου, πάντας τοὺς ἀνὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὰς πέριξ ἐπαρχίας Χριστιανοὺς βαρυτάταις βασάνοις καὶ πικραῖς τιμωρίαις εἰδωλολατρεῖν ἐβιάζετο. *Perennius Ducenarius, accepto mandato a Decio, omnes Urbis Romæ, finitimique tractus Christianos, exquisitis pœnis, acerbisque cruciatibus ad idolorum cultum per vim compellebat.*

Pag. 41. *nota* 11. His aurum fingunt in lateres. *Lege.* His aurum in farinam subigunt. Ut primum pistillis molatur, deinde lavetur, ac postremum uratur, disce ex Agatharchide, apud Photium, in Bibl. cod. CCL. pag. 1341.

Pag. 53. vers. 13. iterumpue, *lege*, iterumque.

Pag. 84. *nota* XXII. *Adde:* Sic Agatharchides, apud Photium, cod. 250. pag. 1340. ubi de Ægyptiis auri fodinis agit, cuniculos agi monet, non rectos illos quidem, sed modo sursum, modo deorsum, nunc ad sinistrum latus, nunc in obliquum transversumque : Καὶ τέμνουσι διὰ τῆς πέτρας ὑπονόμους πλείονας οὐκ εὐθύς· ἄλλοτε μὲν ἄνω... ποτὲ δὲ κατωτέρω· πάλιν δὲ εἰς εὐώνυμον κλίσιν· ἐνίοτε δὲ σκολιὰν καὶ διεστραμμένην, &c.

Pag, 111. *nota* 18. Sect. sup. &c. *Lege*, Hac ipsa sectione, paulo ante: *hoc tantum, cetera dele.*

Pag. 185. *sect.* XIV. *nota* 3. *adde in fine:* Adstringendi vim pariter, ut Lemnia, ea habet quæ nunc ad nos e Lusitania devehitur : pariterque a signo eidem impresso, sigillata dicitur : *La terre sigelée est astringente.*

INDEX PRIMUS GEOGRAPHICUS.

A

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

B

TOMO PRIMO.

 NNn

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

TOMO PRIMO.

C

TOMO SECUNDO.

Cantharolethrus

TOMO TERTIO.

TOMO QUARTO.

TOMO QVINTO.

D

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

Germanicopolis,

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

I

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QUARTO.

TOMO QUINTO.

L

TOMO PRIMO.

Lycaſtum.

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

M

TOMO PRIMO.

N

TOMO PRIMO.

TOMO SECUNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QUARTO.

TOMO QUINTO.

O

TOMO PRIMO.

Oxyopum.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

Q

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

R

TOMO PRIMO.

SSS ii

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

V

TOMO PRIMO.

TOMO SECUNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QUARTO.

TOMO QUINTO.

INDEX SECUNDUS.

NOMINA PROPRIA

VIRORUM AC FEMINARUM, &c.

A

TOMO PRIMO.

TOMO SECUNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

B

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

Tom. V.

C

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

VV 3

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

G

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

H

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

Jovis

L

TOMO PRIMO.

TOMO SECUNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

N

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

O

P

TOMO SECUNDO.

Regulus

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

T

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

V

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

X

TOMO PRIMO.

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

Z

TOMO SECVNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

INDEX VERBORUM,

AC SENTENTIARUM.

A

TOMO PRIMO.

ambitu

 ZZz

TOMO SECUNDO.

agros

TOMO TERTIO.

attributa

TOMO QUARTO.

TOMO QUINTO.

admiratio

TOMO QUARTO.

TOMO QUINTO.

C

TOMO PRIMO.

commercium

TOMO SECUNDO.

chamæleoni

TOMO TERTIO.

complexu

KKkk

TOMO QUARTO.

columbarum

TOMO QVINTO.

carbunculus,

D

TOMO PRIMO.

deſinet tas

TOMO SECUNDO.

TOMO QUARTO.

TOMO QVINTO.

deprehendit

excidi

TOMO TERTIO.

TOMO QUARTO:

excæcata

TOMO QVINTO.

F

TOMO PRIMO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

fruticoſa

TOMO QVINTO.

TOMO SECUNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QUARTO.

H

TOMO PRIMO.

TOMO SECUNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

I

TOMO PRIMO.

TOMO SECUNDO.

implent

TOMO TERTIO.

infantibus

TOMO QUARTO.

jocinerum

TOMO QUINTO.

TOMO SECUNDO.

TOMO TERTIO.

lotophagis.

TOMO QUARTO.

TOMO QUINTO.

M

TOMO PRIMO.

TOMO SECUNDO.

maxillæ

HHHhh

TOMO TERTIO.

TOMO QUARTO.

N

TOMO PRIMO.

notum

TOMO TERTIO.

TOMO QUARTO.

TOMO QUINTO.

oculos

TOMO SECUNDO.

TOMO TERTIO.

opere

TOMO QUARTO.

TOMO SECUNDO.

pensanda

providentia

TOMO TERTIO.

portionibus.

TOMO QUARTO.

perfunduntur

TOMO QVINTO.

Q

TOMO PRIMO.

TOMO SECUNDO.

TOMO QVARTO.

TOMO QUINTO.

R

TOMO PRIMO.

TOMO TERTIO.

solvi

TOMO SECUNDO.

AAAAaa

TOMO TERTIO.

sectile

TOMO QVARTO.

TOMO QUINTO.

ſcientiam

T

TOMO PRIMO.

TOMO SECUNDO.

TOMO QVARTO.

TOMO QVINTO.

V.

TOMO PRIMO.

TOMO SECUNDO.

TOMO TERTIO.

TOMO QVARTO.

virus

TOMO QVINTO.

X

TOMO PRIMO.

TOMO SECUNDO.

TOMO TERTIO.

OMISSA
IN INDICE VERBORUM
ET SENTENTIARUM.

ADDENDA
IN LIBRIS GEOGRAPHICIS,
TOMO PRIMO.

PAg. 311. *nota* 7. *in fine adde :* Hæc Cithariſtana parochia in territorio Arelatenſi, cujus mentio tum in epiſtola Zoſimi ad Epiſcopos Galliæ, de privil. Eccl. Arel. tum libro 2. vitæ S. Cæſarii Arel.

Pag. 535. *nota* 11. Poſt ea verba, *De qua Macomadia? Ruſticiana*, inquit: *hac adde :* quæ videlicet a vicinitate oppidi Ruſticianenſis, uti remur, nomen accepit. Fuit autem Ruſticiana Eccleſia in Numidia. Eſt enim in Notitia Africæ inter Epiſcopos Numidiæ, *Donatus Ruſticianenſis.* At de Byzacena Macomadia accipiendum illud in Collat. Carthag. cap. CXVI. *Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ civitatis Magomazienſis.* Nunc eſt oppidum &c.

Pag. 539. *nota* 9. *Quod ex Collatione Carthag. ibi affertur, expunge.*

Pag. 540. *nota* 1. *Quod de Honorato Matharenſi adjecimus, dele : cum Numidiæ civitas Mathara fuerit : ut Matera, de qua ibi ſermo, Byzacena.*

Ibid. nota 10. *ubi legitur*, Utrumque Collatio Carthag. agnoſcit, *factum id librariorum vitio, cum edi oportuerit*, unicum utique Collatio Carthag. agnoſcit : *quod Ampelius pariter ac Primulus eandem ex æquo ſedem tenuere, inito ſic fœdere, cum a Donatiſtarum partibus Primulus reſiliit.*

Pag. 620. *nota* 5. Δαφνήεσσα, laurifera. *Adde :* Differt autem hæc ſitu magis quam nomine ab ea quæ Ptolemæo lib. V. cap. 1. Θυνιὰς ἡ καὶ Δαφνουσία nuncupatur : cum hæc Daphnuſa dicta ſit, in qua ſumus, inter Chium Smyrnamque poſita ex adverſo Ioniæ: illa Thynias Plinio quoque vocitata inferius, ſect. poſtrema hujus libri, contra Bithyniæ litus in Ponto. Quin neque Ptolemæus ipſe exſors hic omnis culpæ videtur, qui Thyniadi inſulæ Daphnuſiæ nomen alterum adjudicet, quo de nomine ceteri ſilent auctores : præſertim cum Apolloniam vocitatam eſſe hanc ipſam Thyniada Plinius aſſeveret, lib. VI. ſect. XIII. & Notitia Eccleſiaſtica pag. 45. inter Epiſcopos Bithyniæ provinciæ ſeptimo loco appellet ὁ Ἀπολλωνιάδος, hoc eſt, ut quidem videtur, Thyniadis hujus, quæ Plinio auctore Apollonia pariter nuncupata eſt : undecimo, ὁ Δαφνουσίας, ceu alterius plane ac diverſi oppidi : cujus Antiſtes fuiſſe dicitur S. Sabas, de quo Menologium noſtrum MS. Græce, die ſecunda Maii : Μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Σαβᾶ ἐπισκόπου Δαφνουσίας.

Ibid. *nota* 8. *Adde :* Admonet autem id oppidi nomen, ſibi ut obiter medicinam faciamus, in Conciliis Epheſino & Calchedonenſi, ubi ſauciatum jacet, vix ut dignoſci queat. In Epheſino itaque, ex editione Labbeana, pag. 454, qui *Leſbi* modo *Epiſcopus Ioannes*, appellatur, idem in Baluziana, pag. 1148. *Ioannes Epiſcopus Leſbi Portoſelenenſis & Litorum* dicitur, ex Corbeïenſi codice : ex Divionenſi, *Leſſo Portuſelenenſis & lictorum :* denique in Pariſienſi, *Liſſopolonenſi & lotorum.* Multo autem inquinatius, pag. 538. *Ioannes Epiſcopus Leſviſelenicatorum :* & pag. 631. *Ioannes Epiſcopus Leſbi Selenicatorum.* Cum legi ubique oporteat, *Ioannes Epiſcopus Leſbi, Pordoſelenes*, vel *Poroſelenes & Litarum.* Sic in Calchedonenſi, act. 1. pag. 321. ubi ſubſcripſiſſe dicitur *Florentius Epiſcopus Leſbi & Tenedi Helleſponti*, eam lectionem ſuopte Marte cuderunt editores Romani, ut quem ſolvere nodum non valerent, utcumque ſic diſſecarent. Nihil eſt enim tricatius ea lectione in quam vetuſtæ ibi editiones exhibent, & exemplaria manu exarata. Sic illæ : *Florentius Epiſcopus Leſbos, & Tenedi emporii Helleſponti Etlicorum.* Corbeïenſis codex : teſte V. C. Baluzio pag. 1163. *Florentius Epiſcopus Tenedo empori Helena & letorum.* Divionenſis : *Florentius Epiſcopus Tenedu*

impuri Helenæ ellitorum. Parisiensis : *Florentius Episcopus Teneodempenealenæ ellistorum.* Labbeana editio, pag. 803. Φλωρέντιος ἐπίσκοπος Λέσϐε, Τενέδε, Περοσελήνης, Αἰγιάλων. Latina versio ejus loci, quam Baluzius edidit, pag 1357. *Florentius Episcopus Lesbi Tenedi Etlitorum*, omissa Poroselenes mentione. Atqui legi in Græco oportuit, Λέσϐε, Τενέδε, Πορδοσελήνης, καὶ Λιτῶν Latine, *Florentius Episcopus Lesbi, & Tenedi, Poroselenes, & Litarum.* Nam quod *Litorum* pro *Litarum* exhibent libri omnes, id imperitiæ ejus ævi interpretum jure tribuimus, qui & *Megarorum & Pylorum* in Conc. Ephes. pag. 448. ex Μεγάρων, Πυλῶν, aliaque similia ferme innumera fieri posse crediderunt. Est autem *Litarum* a Græco Λιταὶ, insulæ cujuspiam nomen Lesbo vicinæ : quo nomine & aliud oppidum apud Harpocrationem & Suidam meminisse me legere.

Pag. 642. *nota* LXXI, *post ea verba*, Philippus Episcopus πόλεως Κάδων Παγκαπανῆς : *hæc adde:* In Concilio Calchedon. act. 1. pag. 89. Δανιῆλος Κάδων subscribit, qui pag. deinde 234. Δανιήλιος ἐπίσκοπος τῆς Καδονῶν πόλεως appellatur. Editiones antiquiores Romana : *Daniel Episcopus Cadenæ civitatis.* In Labbeana, pag. 334. Δανιῆλος Κώων, pro Κάδων, ut recte in margine Labbeus admonuit Pag. 321. *Daniel Episcopus civitatis Cadoniæ*, pro *Cadoinæ*, vel, ut alibi recte, *Cadeëna*.

Pag. 644. *nota* LXXV. *Adde in fine:* In Conc. Ephes. pag. 538. Ἀφθόνητος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος Ἡρακλείας ὑπέγραψα. Quæ sit hæc Heraclea, Marii Mercatoris versio significat, quæ edente V. Cl. Steph. Baluzio sic habet, pag. 632. *Aphoretus minimus Episcopus Heracleotanorum Lamtuppieos subscripsi.* Ubi legendum, *Aphthonetus minimus Episcopus Heracleotarum Latmupoleos* : trajectione enim litterarum postrema hæc vox laborat. Idem pag. 1148. *Aptonitus Episcopus Heracleotanæ civitatis Lampi* vocatur, pro *Latmi.* Codices quidam *Lappi* præferunt, & quod absurdius est, *provinciæ Lappi.* In Conc. Calched. pag. 89. recte, Διονύσιος Ἡρακλείας Λάτμου, pag. 506. Λάγμου vitiose. Nec erit autem abs re, opinor, unum aut alterum similium oppidorum nomen, quod in Conciliorum subscriptionibus in mendo cubat, nunc suæ obiter integritati reddere, dum prodeant aliquando omnia in unum collecta corpus : cum sint haud dubie qui hæc animadversione digna putent, & alieno se ea malint loco doceri, quam omnino nullo. Itaque in Concilio Calched. pag. 88. subscribit Ἀμάχιος Σεττῶν, qui pag. 334. Ἀλμάχιος Σευχῶν, *Almachius Settorum*, pag. 810. Ἀμάχιος Σετῶν, pag. 444. Ἀμάχιος Σέπτων, *Amachius Septenæ civitatis*, vocatur : cum ubique *Almachius Sattarum*, Ἀλμάχιος Σαιττῶν scribi oportuerit. Nam quod Σεττῶν pro Σαιττῶν libri complures exhibent, amanuensium mendum est, qui & in Notitiis sæpe Μεάνδρου pro Μαιάνδρου scripsere. Pag. 572. act. 6. *Amachius Septoriorum* legitur : sed vetustæ editiones *Septenorum & Sepion* exhibent. In Conc. Ephes. ex versione Marii Mercetoris, quam V. C. Baluzius edidit, pag. 631. subscribit hujus Almachii decessor *Limenius Episcopus civitatis Ettenorum* : ubi legendum haud dubie *civitatis Sattenorum* : uti pagina proxime subsequente, pro *civitatis Elegen*, scribendum, *civitatis Selgæ*, (quæ urbs Pisidiæ est) repetita videlicet ex priore vocabulo littera *S.* Sic pag. 1148. *civitatis Sattenæ* repone, pro *civitatis Eptenæ*, quæ vox nauci non est. De hujus autem oppidi situ in Lydia, qui Geographorum gregi ad hunc diem latuit, librum consule, quem nuper edidimus de Nummis antiquis Populorum & Urbium, verbo ΣΑΙΤΤΗΝΩΝ. Id vero nomen in Græco fœdius corruptum, in eodem Ephesino Concilio, pag. 547. Λιμένιος ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Σέλλας ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ἐπαρχίας Μηδίας. Ubi monuere recte editores Λυδίας legi oportere : sed & κατὰ Σαίττας legi oportuit : ut & p. 456. Conc. Calch. act. 3. Ἀμάχιος Σαιττῶν, non Σέλλων. At vincit omnia quod in Conc. Calched. pag. 119. pag. 273. atque alibi passim, subscripsisse dicitur *Theoaulus Ticeliæ Pentapolis*, *Theodulus Ticeliæ civitatis*, *Theodulus Ticeliensis*, &c. ex quo *Ticeliæ* civitatis nomen in Geographiam sacram invexit Carolus a S. Paulo. Versio antiqua ejus Concilii, teste Baluzio, in Nova Collectione Conciliorum, pag. 1040. *Tisale* exhibet, in Corbeïensi, & Colbertino codice : in Divionensi, *Tisela* : *Tissila*, in Parisino. In Græco ΤΗΣ ΑΔΑ legitur, forte pro ΤΗΣ ΑΛΑ aïunt eruditi, nimirum ob affinitatem utriusque litteræ, Λ & Δ. Interdum & Πισαλᾶ. Nos illud *Ticelia* haud temere affirmamus factum imperite ex τῆς Αἰλίας, cum

pag. 1030. Baluzianæ editionis, *Theodulus* idem a Ruſtico Subdiacono *Ælia Pentapoleos* Epiſcopus appelletur. Eſt autem Ælia civitas, quæ Hadriana appellata eſt, ab Ælio ſcilicet Hadriano Aug. cujus oppidi mentio apud Anton. in Itin. inter Berenicen & Teuchiram, in Cyrenaïca ſeu Pentapolitana regione. Notitia Eccleſiaſtica, pag. 57. Ἐπαρχία Λιβύης Πενταπόλεως: ... Ἀδελαιή. Uti porro repetendam interdum litteram *S* paulo ante monuimus, ut integra *Selga* ac *Settanorum* nomina forent: ſic exterendam alibi, ubi abundat, vel hoc uno exemplo intelliges. In Conc. Calched. pag. 237. *Timotheus* ſubſcribit *episcopus Saracenorum civitatis.* In Cod. Corbeïenſi, teſte Baluzio, loc. cit. pag. 1088. *epiſcopus Saracena civitatis*: in Divionenſi, *Saracina*: *Sarcina* denique in Pariſienſi legitur: cum legi ubique oporteat *Epiſcopus Arcenorum*, vel *Arcena civitatis.* Id quod Græca confirmant, quæ ſic habent: Τιμοθέȣ ἐπισκόπȣ τῆς Ἀρκηνῶν πόλεως. Eſt autem Arce, ſive Arcæ, Phœniciæ oppidum: *urbem Arcenam* Lampridius vocat, ut diximus in libro de Nummis antiquis Populorum & Urbium, verbo ΑΡΚΑΙΩΝ. Et Notitia Eccleſiaſtica, pag. 60. inter Epiſcopales urbes Phœniciæ maritimæ locum habet. Pari modo in Conc. Epheſ. edit. Labb. p. 546. Ἑρμόλαος ἐπίσκοπος Σαττυδέων *Hermolaus Sattudenſium*, pro Ἀττυδέων, & *Attudenſium.* Vide nummos ΑΤΤΟΥΔΕΩΝ. Juvat & aliud præterea ſubindicare mendum, quod in idem Conciliorum opus irrepſit, ex quo rei Geographicæ ſtudioſi conjici in maximas ambages poſſint, ni lux ei loco aliqua offeratur. In Concilio itaque Epheſino, Ex verſione Marii Mercatoris per V. Cl. Baluzium edita, p. 621. & ſeqq. ejurata Quartodecimanorum hæreſi Catholicam amplecti fidem dicuntur *Eugenius Diſphiladelpheus*, *Fauſtinus Laicus Diſphiladelpheus*, *Flavius Nymphidianus Diſphiladelpheus, Eutychius Diſphiladelpheus, Julianus Diſphiladelpheus* Atque ubi repetuntur eorundem ſubſcriptiones in Concilio Calched. tum in eadem editione, pag. 1137. & ſeqq. tum in Labbeana, tomo IV. pag. 295. iidem cum aliis paulo aliter nuncupantur: nempe *Rufinus Diſſilius Philadelphia ſecunda*, (ſed vox ea *Diſſilius* nihili eſt, orta ex inani repetitione vocabuli *Diſphil.*) *Eugenius ſecunda Philadelphia*, *Flavius Nymphidianus ſecunda Philadelphia*, *Eutychius ſecunda Philadelphia*, *Julianus Philadelphia ſecunda.* In Græco contextu Concilii Epheſini, ex editione Labbeana, pag. 685. ſemel δὶς Φιλαδέλφȣ legitur: ſed ſcriptum fuiſſe δὶς Φιλαδελφεὺς, tum Marius Mercator admonet, tum verſio ea qualiſcumque, quæ *ſecunda Philadelphia* præfert. Secunda vero Philadelphia quo ſitu terrarum locata? Geminam utique eſſe nemo neſcit: alteram in Lydia, in Syria alteram. At num prima ex his aliqua, num ſecunda dicta eſt altera? ac ſi aliqua, utra porro? Verum de prima hic aut ſecunda Philadelphia cogitare, operæ dementia eſt: cum de civibus unius ejuſdemque oppidi, quod in Lydia fuit, ibi ſermonem eſſe, Chariſius Philadelphenæ hujus Eccleſiæ Oeconomus in hac ipſa Epheſina Synodo conteſtetur, pag. 673. Itaque cum haud dubie ſcriptum Græce fuerit, Ῥȣφῖνος δὶς, Φιλαδελφεύς· Εὐγένιος δὶς, Φιλαδελφεύς; non alia vis ſubeſt ei voci δὶς, quod ut ſignificetur, quoties ea occurrit, exſtitiſſe duos, eodem nomine, qui ſub eadem fidei ac libelli formula hæreſim abjurarint: deſcriptam in plenum fortaſſis in autographo amborum formulam: hic compendii cauſa, qui cognomines eſſent, ſub eodem lemmate comprehenſos, addita vocula *bis*, ut geminos fuiſſe planum foret. Fuit cum ea voce parentum nomina ſubintelligi arbitrarer, & eſſe Ῥȣφῖνος δὶς exempli cauſa, Εὐγένιος δὶς, Φαυςῖνος δὶς &c. vice harum vocum Ῥȣφῖνος Ῥȣφίνȣ, Εὐγένιος Εὐγενίȣ, Φαυςῖνος Φαυςίνȣ, quas amanuenſis haud ſatis peritus in eum modum contraxerit. Argumento erat quod ubicumque cum ſubſcribentis nomine patris quoque nomen indigitatur, nuſquam vox ea *Diſphiladelpheus* ponitur, aut *ſecunda Philadelphia*: ſed modo ibi occurrit, ubi patrem habere cognominem liberi videntur. Sic enim alia nude exhibentur nomina: *Budius Vinici Philadelpheus*, *Flavius Heſychius Cerdanepi Philadelpheus*, *Stratonicus Ammonii Philadelpheus*, *Polychronius Tatiani Philadelpheus*, *Euſtathius Marcelli Philadelpheus.* Ut ut eſt, eandem Lydiæ Philadelphiam, cujus ii omnes cives fuere, neceſſe eſt ubique intelligi: non alteram Syriæ, ut nonnulli: non Φιλαδέλφεια certamina, ut nos ipſi ſumus olim augurati.

Pag. 666. *Nota* 13. *Adde*: Utrumque enim Ponti oſtium obſident, & quod Europam alluit, & quod Aſiam: unde Europeæ aliæ, aliæ Aſiaticæ appellantur.

Pag. 814. *Versu* 33. Τυραῖοι. *Adde:* Et ad hos ſpectare nunc verius arbitramur nummos inſcriptos ΤΥΡΑΝΩΝ, quos ad Ponti incolas nuper ablegavimus, Tyranos quoque appellatos, opere eo cui titulum fecimus, *Nummi Antiqui Populorum & Vrbium illuſtrati*: quod ad Tyram amnem longe ultra fauces Iſtri Romana nunquam arma penetravere. In Conc. Calched. act. 1. pag. 92. ſubſcribit Θεότεκνος Τυραίου, *Theotecnus Tyri*: act. 2. pag. 335. Θεότεκνος Τιραίου, *Theotecnus Tyraſſi*: act. 3. pag. 439. Θεότεκνος Τυρέου, *Theotecnus Tyrali*: cum ubique legi oporteat, Θεότεκνος Τυραίου, *Theotecnus Tyrai*.

SVMMA PRIVILEGII Chriſtianiſſimi Regis.

CAutum eſt auctoritate Regis, ne quis in regno ſuo, aliiſve locis ſuæ ditioni ſubjectis, intra viginti quinque annos proximos, CAII PLINII SECUNDI *Libros Naturalis Hiſtoriæ*, cum Interpretatione, Notis, & Emendationibus JOANNIS HARDUINI, Societatis JESU Preſbyteri, abſque FRANCISCI MUGUET, Regis & Illuſtriſſimi Archiepiſcopi Pariſienſis Typographi permiſſu, imprimat aut divendat, a die publicationis horum exemplarium. Qui ſecus fecerit, multa indicta, prout amplius in diplomate Regio continetur, multabitur. Datum San-Germani, die decima Auguſti, 1679. Sic ſignatum. De mandato Regis, JUNQUIERES.

Publicari liber cœptus eſt, die ſecunda Maii, 1685.

EGO JACOBUS PALLU, Societatis JESU in Provincia Franciæ Præpoſitus Provincialis, facultatem concedo, ut Commentarii P. JOANNIS HARDUINI in Caïj Plinii Naturalem Hiſtoriam, ab viris doctis e Societate noſtra lecti & approbati, typis mandentur. In cujus rei fidem has litteras manu mea ſubſcriptas, & officii mei ſigillo munitas dedi. Pariſiis, die undecima Novembris, 1684.

JACOBUS PALLU.

PLINII
HISTOR.

TO · V ·

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm